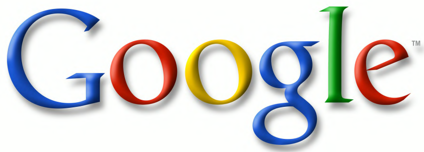

Google

NOVA ACTA ERUDITORUM

ANNO MDCCLXXVI

publicata

Cum Sereniſſimi Electoris Saxoniae Privilegio

LIPSIAE

Proſtant apud IO. FRID. GLEDITSCHII et LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romae apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT. ALBRIZZIUM: Bononiae apud LAELIUM della VOLPE: Pariſiis apud BRIASSONUM: Olyſſiponae apud BORELLUM, MARTINUM, et Socios: Ultraiecti apud ABR. van PADDENBURG: Lugduni Batauorum apud LUCHTMANSIOS.

MDCCLXXXII.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

Lam-

Reis-

toni

Wright

DOCTO ET AEQVO LECTORI

S.

MENKENIANI HEREDES.

Quod Tibi tradimus, Lector, Actorum Eruditorum Volumen, absoluit adhuc, qui per longum tempus eorum curam habuit, Carolus Andr. Belius, nupero huius mensis die IV. exstinctus. Est illud quidem non solum optimorum librorum ex omni doctrinarum genere copia insigne, sed etiam rerum magna cum diligentia ex iis excerptarum praestantia Te, vti speramus, non indignum. Tarditatem, qua prodire haec Acta multi Lectorum queruntur, etsi vix excusare audemus, hoc tamen certissime affirmare possumus, eius culpam non nos, sed nuperum editorem sustinere, (de qua re nihil omnino, quam aliquid dicere praestat.) Quae quidem tarditatis criminatio cum nobis non plane ingrata sit, propterea, quod nisi liben-

libenter legerent, tarditatem profecto non accusarent: dabimus omnem operam, vt, si fieri possit, quae hactenus turbata et luxata sunt, inposterum in ordinem redigantur, et tarditas diligentia atque bonitate compensetur. Atque ita Tu, Lector, qui per ipsum integrum seculum studia baec nostra iuuandis litteris, summorumque virorum memoriae commendandae atque conseruandae impensa, beneuolentia Tua fouisti, excitasti, confirmasti, (cuius fauoris, etiam inter exteros, multa habemus et nobis valde honorifica testimonia) non Tu nunc demum descisces a vetere Tuo sensu, gratamque Tuae in nos voluntatis memoriam nobis eripies. Neque sic verendum est, desertum iri baec Acta, vt potius sperare liceat, veterem, qua in orbe litterario gauisa sunt, existimationem receptura. Vale, Lector, et studia nostra fauore Tuo sustentare perge. Scr. Lipsiae a. d. XXV. m. April. A. S. MDCCLXXXII.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Ianuarii Anno MDCCLXXVI.

DEMONSTRATIO THEOREMATIS STUDENIANI pro reductione aequationum, quae radices habent aequales: Auctore Archidiacono IO. FRANCISCO DE TUSCHIS a Fagnano, ex S. Honorii Marchionibus, Patricio Romano et Senogalliensi.

Clarissimus Vir, *Nicolaus de Martino*, in suae Algebrae Geometria promotae Elementis, Tomo II. huius Theorematis exhibet Demonstrationem; sed quia haec incompleta mihi videtur, non secus ac illa P. *Reyneau*, Analyseos demonstratae Tomo I. placuit, illorum vestigiis inhaerendo, claram, et simul generalem Theorematis Demonstrationem exhibere.

LEMMA I.

Denotet a quantitatem positiuam, vel negatiuam, vti libuerit Binominium $(x+a)^n$, siue

$$(x+a) \times (x+a)^{n-1}$$

$$= (x+a)\left\{ x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1} x^{n-2} a + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} x^{n-3} a^2 + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} \times \frac{(n-3)}{3} x^{n-4} a^3 \ldots \right.$$

Ergo diuidendo vtramque Partem per $(x+a)$, et multiplicando per p n a.

$$(1)\quad p\,n\,a\,(x+a)^{n-1} =$$

$$p\,n\,a \left\{ x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1} x^{n-2} a + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} x^{n-3} a^2 + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} \times \frac{(n-3)}{3} x^{n-4} a^3 \ldots \right.$$

LEMMA II.

Si termini Binomii $(x+a)^n$ per ordinem dispositi, hoc est

$$(A) \left\{ x^n + \frac{n}{1} x^{n-1} a + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} x^{n-2} a^2 + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} \times \frac{(n-2)}{3} x^{n-3} a^3 + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} \times \frac{(n-2)}{3} \times \frac{(n-3)}{4} x^{n-4} a^4 \ldots \right.$$

multiplicentur per progressionem Arithmeticam 0, p, 2 p, 3 p, 4 p.....

Productum erit idem Binomium $(x+a)$ eleuatum ad dignitatem $(n-1)$ ductum in p n a.

 Nam

Nam feries (A) euadet

$$(B)\; 0x^n + pna\left\{x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1}x^{n-2}a + \frac{(n-1)}{1}\times\frac{(n-2)}{2}x^{n-3}a^2 + \frac{(n-1)}{1}\times\frac{(n-2)}{2}\times\frac{(n-3)}{3}x^{n-4}a^3 \ldots\ldots\right.$$

quae non differt a fecunda parte aequationis (1), erit ergo feries (B) aequalis $pna(x+a)^{n-1}$. Q. E. D.

LEMMA III.

Binomium $(x+a)^n$ ductum in progreffionem Arithmeticam

(C) $p,\; p+q,\; p+2q,\; p+3q,\; p+4q \ldots\ldots$

deprimi poteft ad dignitatem $(n-1)$, hoc eft diuidi per $(x+a)$. Progreffio (C) aequatur progreffionibus

$p,\; p,\; p,\; p \ldots\ldots$

(D) $0,\; q,\; 2q,\; 3q,\; 4q \ldots\ldots$

Denotet p omnem numerum pofitiuum, vel negatiuum, atque etiam Zero, q omnem numerum pofitiuum, vel negatiuum, integrum, fiue fractum.

Binomium $(x+a)^n$ ductum in progreffionem (C) aequatur $p(x+a)^n + D(x+a)^n$; fed $p(x+a)^n = p(x+a) \times (x+a)^{n-1}$, et per Lemma II. $D(x+a)^n = nqa(x+a)^{n-1}$; ergo $C(x+a)^n = (p(x+a) + nqa) \times (x+a)^{n-1}$. Q. E. D.

LEMMA I.

Denotet a quantitatem positiuam, vel negatiuam, vti libuerit Binomium $(x+a)^n$, siue

$$(x+a) \times (x+a)^{n-1}$$

$$= (x+a)\left\{x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1} x^{n-2} a + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} x^{n-3} a^2 + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} \times \frac{(n-3)}{3} x^{n-4} a^3 \ldots\ldots\right.$$

Ergo diuidendo vtramque Partem per $(x+a)$, et multiplicando per $p\,n\,a$.

$$(1)\quad p\,n\,a\,(x+a)^{n-1} =$$

$$p\,n\,a\left\{x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1} x^{n-2} a + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} x^{n-3} a^2 + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} \times \frac{(n-3)}{3} x^{n-4} a^3 \ldots\ldots\right.$$

LEMMA II.

Si termini Binomii $(x+a)^n$ per ordinem dispositi, hoc est

$$(A)\left\{x^n + \frac{n}{1} x^{n-1} a + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} x^{n-2} a^2 + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} \times \frac{(n-2)}{3} x^{n-3} a^3 + \frac{n}{1} \times \frac{(n-1)}{2} \times \frac{(n-2)}{3} \times \frac{(n-3)}{4} x^{n-4} a^4 \ldots\ldots\right.$$

multiplicentur per progressionem Arithmeticam 0, p, 2 p, 3 p, 4 p.....

Productum erit idem Binomium $(x+a)$ eleuatum ad dignitatem $(n-1)$ ductum in p n a.

A 3 Nam

Nam ſeries (A) euadet

$$(B)\; 0\, x^{n} + p\, n\, a \left\{ x^{n-1} + \frac{(n-1)}{1} x^{n-2} a + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} x^{n-3} a^{2} + \frac{(n-1)}{1} \times \frac{(n-2)}{2} \times \frac{(n-3)}{3} x^{n-4} a^{3} \ldots\ldots \right.$$

quae non differt a ſecunda parte aequationis (1), erit ergo ſeries (B) aequalis $p\, n\, a\, (x + a)^{n-1}$. Q. E. D.

LEMMA III.

Binomium $(x + a)^{n}$ ductum in progreſſionem Arithmeticam

(C) $p,\; p + q,\; p + 2\, q,\; p + 3\, q,\; p + 4\, q \ldots\ldots$

deprimi poteſt ad dignitatem $(n - 1)$, hoc eſt diuidi per $(x + a)$. Progreſſio (C) aequatur progreſſionibus

$p,\; p,\; p,\; p \ldots\ldots$

(D) $0,\; q,\; 2\, q,\; 3\, q,\; 4\, q \ldots\ldots$

Denotet p omnem numerum poſitiuum, vel negatiuum, atque etiam Zero, q omnem numerum poſitiuum, vel negatiuum, integrum, ſiue fractum.

Binomium $(x + a)^{n}$ ductum in progreſſionem (C) aequatur $p\, (x + a)^{n} + D\, (x + a)^{n}$; ſed $p\, (x + a)^{n} = p(x+a) \times (x + a)^{n-1}$, et per Lemma II. $D\, (x + a)^{n} = n\, q\, a\, (x + a)^{n-1}$; ergo $C\, (x + a)^{n} = (p\, (x + a) + n\, q\, a) \times (x + a)^{n-1}$. Q. E. D.

SCHOLIVM I.

Si loco p sumatur $p + r m$, denotante tam r, quam m numerum quemcunque positiuum, patet, Demonstrationem subsistere, sed tunc loco aequationis praecedentis haberetur $C (x + a)^n ((p + r m) (x + a) + n q a) X (x + a)^{n-1}$.

SCHOLIVM II.

Similiter liquet, quae dicta sunt de Binomio $(x + a)^n$ sibi locum vindicare, si pro Binomio $(x + a)^n$ sumatur Binomium $(a + x)^n$.

THEOREMA STVDENIANVM.

Si per quamlibet progressionem Arithmeticam (C) multiplicentur Termini per ordinem dispositi aequationis, quae plures radices aequales habet, sed non omnes, productum erit aequatio, quae omnes, vna dempta, retinebit Radices aequales.

DEMONSTRATIO.

Aequatio, cuius secunda Pars = o, et quae radices habet aequales, et inaequales, concipi potest, veluti orta, multiplicando aequationem, quae radices omnes habet aequales, per aequationem cuius radices omnes inaequales sunt.

Aequatio ergo partialis quae omnes radices habet inaequales, poterit apte designari per $b + c x + d x^2 + f x^3 \dots$

Aequa-

Aequatio vero, quae radices omnes habet aequales, designabitur per Binomium $(x + a)^n$ vel Binomium $(a + x)^n$ harumque productum erit aequatio constans, ex radicibus inaequalibus, et aequalibus, vt sequitur, disposita.

(2) $(b + c x + d x^2 + f x^3 \ldots\ldots) \times (a + x)^n = 0$ quae euoluendo Binomium $(a + x)^n$, et recte ordinata dabit

$$(E)\quad b a^n + \frac{n}{1} b a^{n-1} x + b \frac{(n}{1} \frac{(n-2)}{2} a^{n-2} x^2$$

$$+ b \frac{(n}{1} \frac{(n-2)}{2} \frac{(n-3))}{3} a^{n-3} x^3 \ldots\ldots$$

$$(F)\quad + c a^n x + \frac{c n}{1} a^{n-1} x^2 + c \frac{(n}{1} \frac{(n-2))}{2} a^{n-2} x^3 \ldots$$

$$(G)\qquad + d a^n x^2 \qquad + d \frac{(n)}{1} a^{n-1} x^3 \ldots$$

$$= 0$$

series ergo (E) multiplicabitur per progressionem

$p,\ p + q,\ p + 2q,\ p + 3q,\ p + 4q \ldots\ldots$

series (F) per progressionem

$p + q,\ p + 2q,\ p + 3q,\ p + 4q \ldots\ldots$

series (G) per progressionem

$p + 2q,\ p + 3q,\ p + 4q \ldots\ldots$

Ergo per Lemma III. et per Scholium I. et II. Binomia $b(a + x)^n$; $cx(a + x)^n$; $dx^2(a + x)^n$, non secus ac Binomia $b(x + a)^n$; $cx(x + a)^n$; $dx^2(x^n + a)^n$ diuidi poterunt per $(a + x)$ vel $(x + a)$. Consequenter ae-

aequatio (2) multiplicata per feriem (Ç) caeteras retinebit, vna dempta, radices aequales.

Hoc Theorema non folum in calculo differentiali, fed etiam in integrali yfum habet non contemnendum.

EIVSDEM AVCTORIS PROBLEMA:

Denotante tam r, quam n, quemcunque exponentem poffibilem: Eleuare Binomium ($a^r \pm x^r$) ad poteftatem n.

SOLVTIO.

Praemittendum ducimus, quod ex poteftatum formatione patet, quod primus Terminus Binomii fic eleuati erit a^{rn}; deinde, quod omnes Termini poft primum, pofthabitis coefficientibus, hoc ordine procedunt

$$x^r + x^{2r} + x^{3r} + x^{4r} \ldots\ldots, \text{ et fic in infinitum.}$$

Demum, quod omnes coefficientes quantitatis x^r eleuatae ad poteftatem, cuius index fit numerus par, funt femper pofitiui. His praemiffis fiat

$$(1)\ (a^r \pm x^r)^n = a^{rn} \pm B\ x^r C x^{2r} \pm D x^{3r} + E x^{4r} \ldots$$

quae differentiata dabit

$$\pm n r x^{r-1} dx (a^r \pm x^r)^{n-1} =$$

$$\begin{cases} \pm r B x^{r-1} dx + 2 r C x^{2r-1} dx \\ \pm 3 r D x^{3r-1} dx + 4 r E x^{4r-1} dx \ldots\ldots \end{cases}$$

et multiplicando per $(a^r \pm x^r)$

$$\frac{\pm n r x^{r-1} dx}{}$$

(2)

$$(2)\quad (a^r + x^r) = \left\{ \begin{array}{l} \frac{B a^r}{n} + \frac{2 C a^r x^r}{+n} + \frac{3 D a^r x^{2r}}{n} \\ + \frac{4 E a^r x^{3r}}{+n} \ldots\ldots + \frac{B x^r}{+n} \\ + \frac{2 C x^{2r}}{n} + \frac{3 D x^{3r}}{+n} \\ + \frac{4 E x^4}{n} \ldots\ldots \end{array} \right.$$

ergo per aequationem (1) Pars Secunda eiusdem aequationis aequalis erit secundae Parti aequationis praecedentis; ideoque facta terminorum homologorum collatione, inuenietur $a^{rn} = \frac{B a^r}{n}$; consequenter

$$(3)\quad \frac{n a^{rn-r}}{1} = B$$

similiter inuenietur $B(n-1) = 2 C a^r$, et per aequationem praecedentem.

$$(4)\quad \frac{n(n-1) a^{rn-2r}}{1 \times 2} = C$$

Pariter erit $C(n-2) = 3 D a^r$, et per praecedentem aequationem

$$(5)\quad \frac{n(n-1)(n-2) a^{rn-3r}}{1 \times 2 \times 3} = D.$$

Non secus erit $D(n-3) = 4 E a^r$, et per aequationem praecedentem.

$$\frac{n(n-1)(n-2)(n-3) a^{rn-4r}}{1 \times 2 \times 3 \times 4} = E.$$

Ea-

Eadem methodo caeteri poterunt coefficientes inueniri. Factis igitur debitis surrogationibus in secunda parte aequationis (1), obtinebitur

$$(6)\ (a^r + x^r)^n = \begin{cases} a^{rn} + \dfrac{n a^{rn-r} x^r}{1} + \dfrac{n(n-1) a^{rn-2r} x^{2r}}{1 \times 2} \\ + \dfrac{n(n-1)(n-2) a^{rn-3r} x^{3r}}{1 \times 2 \times 3} \\ + \dfrac{n(n-1)(n-2)(n-3) a^{rn-4r} x^{4r} \ldots}{1 \times 2 \times 3 \times 4} \end{cases}$$

SCHOLIUM I.

Si loco Binomii $(a^r + x^r)$ eleuandum esset ad potestatem n Binomium $(x^r + a^r)$, nil aliud agendum erit, quam in Terminis aequationis (6) loco a ponere x, et pro x scribere a.

SCHOLIUM II.

Cum sit (T) $(a^r + x^r)^n =$

$$\begin{cases} x^{rn} + \dfrac{n a^{rn-r} x^r}{1} + \dfrac{n(n-1) a^{rn-2r} x^{2r}}{1 \times 2} \\ + \dfrac{n(n-1)(n-2) x^{rn-3r} x^{3r}}{1 \times 2 \times 3} \\ + \dfrac{n(n-1)(n-2)(n-3) a^{rn-4r} x^{4r} \ldots}{1 \times 2 \times 3 \times 4} \end{cases}$$

et

et (Z) $(a^r - x^r)^n =$

$$\begin{cases} a^{rn} - \frac{n a^{rn-r} x^r}{1} + \frac{n(n-1) a^{rn-2r} x^{2r}}{1 \times 2} \\ - \frac{n(n-1)(n-2) a^{rn-3r} x^{3r}}{1 \times 2 \times 3} \\ + \frac{n(n-1)(n-2)(n-3) a^{rn-4r} x^{4r}}{1 \times 2 \times 3 \times 4} \ldots \end{cases}$$

Liquet, quod ſumma Binomiorum (T + Z) id eſt $(a^r + x^r)^n + (a^r - x^r)^n$ aequalis ſit omnibus terminis imparibus ſecundae Partis aequationis (6) in binarium ductis.

Ex aduerſo differentia Binomiorum (T — Z), hoc eſt $(a^r + x^r)^n - (a^r - x^r)^n$ aequalis erit omnibus terminis paribus ſecundae Partis eiusdem aequationis (6), ſed ſigno poſitiuo affectis, et per binarium multiplicatis.

Vt vero habeatur productum quantitatum (T), et (Z), ſiue $(a^{2r} - x^{2r})^n$ ſufficit, vt in ſecunda parte aequationis (6) loco r ponatur 2 r; et in ſigno ambiguo locus detur inferiori.

SCHOLIVM III.

Ex praecedentibus patet, coefficientes Terminorum Binomii $(a^r + x^r)^n$, poſita tam a, quam r = 1, facillime haberi poſſe.

Ad hoc: Differentietur Binomium, eritque differentiale

(M) $\pm n\,dx\,(1 \pm x)^{n-1}$, et $\frac{n}{1}$ erit coefficiens secundi Termini.

Rursus differentietur quantitas (M), posita dx constante, et habebitur

(N) $n\,(n-1)\,dx^2\,(1 \pm x)^{n-2}$

eritque tertii Termini coefficiens $n\,\frac{(n-1)}{2}$ similiter differentiata quantitate (N), positaque dx constante obtinebitur

(O) $\pm n\,(n-1)\,(n-2)\,dx^3\,(1 \pm x^{n-3}$

et quarti Termini coefficiens erit $\frac{n}{1}\,\frac{(n-1)}{2}\,\frac{(n-2)}{3}$.

Rursus posita dx constante, differentiale quantitatis (o) erit $n\,(n-1)\,(n-2)\,(n-)\,3\,dx^4\,(1 \pm x)^{n-4}$, ideoque quinti Termini coefficiens $\frac{n}{1}\,\frac{(n-1)}{2}\,\frac{(n-2)}{3}\,\frac{(n-4)}{4}$ eademque methodo caeteri coefficientes inuenientur.

SCHOLIUM IV.

Lex, qua inuicem sibi succedunt coefficientium denominatores, me non monente apparet.

Exponens differentialis x, id est, dx dat coefficientis secundi Termini denominatorem, nempe 1.

Exponens differentialis $x\,dx$ (posita dx constante) hoc est dx^2 ductum in denominatorem praecedentis, dat de-

denominatorem coefficientis tertii Termini, id est 1×2.

Exponens differentialis $x\,d\,x^2$, idest, $d\,x^3$ ductum in denominatorem termini praecedentis denominatorem dabit coefficientis quarti Termini, qui erit $1 \times 2 \times 3$, et sic de caeteris.

XENOPHONTIS HISTORIA GRAECA. Recensuit, animaduersiones et Indicem adiecit, SAM. FRID. NATHAN. MORVS, Gr. et Lat. ling. Professor Lips. Accedit Leunclauiana versio.

Lipsiae, sumtu Schwikerti, Alph. 1. pll. 18. octonis.

Incrementis aeque ac commodis rei litterariae expedit, si antiquae et grauis doctrinae cupidis copia est, magnorum operum, Graecorum in primis Latinorumque Scriptorum, partes quasdam seorsim editas consequendi, quo et sumtus in comparandis omnibus operibus minuitur, et terendorum spissiorum voluminum molestia tollitur, et cupiditas ex aliquo specimine reliqua scripta legendi incenditur. Quin etiam quid integri Operis vel lector in intelligendo, vel editor in illustrando, sequi et spectare debeat, optime hoc partiti laboris genere cognoscitur. Quod, cum intellectum sit, de Plutarchi quidem singulis quibusdam scriptis illustrandis, praeclare meriti viri quidam docti fauore et plausu excepti sunt; et Xenophontis librorum lectionem adiuuare conati sunt, quicunque adhuc eius quaedam separatim publicari curassent, et nuper admodum Cyropaediam,

dam, expeditionem Cyri, de re equestri libellum, vel primi, vel secundi expoliuissent. In Graeca vero eiusdem scriptoris Historia seorsim edenda, nunc primus, ex quo Henr. Valesii consilium effectu caruit, elaborauit, qui litterarum Graecarum, reique criticae et antiquariae peritiam aliis iam dudum documentis comprobauit, Cel. Morus. Videbat autem optime se in hoc opere esse versaturum, si historiae antiquae cupidis, rerum, temporum, locorum, caussarum, et totius nexus euentorum scientiam praeberet; rei criticae amantibus veram textus indolem, et rationem de varietate lectionis iudicandi, declararet; tironibus denique aliquid adminiculi ad orationem graecam subtilius intelligendam exhiberet. Hinc tria fecit animaduersionum genera. Nam quae ad ipsam historiam et Geographiam pertinent, et comparandis aliorum scriptorum locis explicantur, ea in infima quauis pagina posita sunt. Quae lectionis varietatem, emendationesque et coniecturas virorum doctorum continent, ea medium intra verba auctoris Graeca et animaduersiones historicas locum occupant; quae vero verba singula, aut ritus quosdam, aut aliquam antiquitatis partem illustrant, in Indicem Graecitatis collata sunt, qui facile, vbi opus fuerit, suppleri potest ex Indice in Cyropaediam, cuius crebra fit mentio, ab eodem Cel. Auctore confecto. Sed vbi longior de chronologia, geographia, antiquitate, aliisque rebus disputatio esset instituenda, seorsim tractare suscepit, et quidquid reperisset, tradidit in examine locorum quorundam historiae graecae Xenophonteae, huic editioni praemisso. Continet id enim nouem ista capita. I.) Ad plures libri primi et secundi locos differitur de annis belli Peloponnesiaci numerandis. II.) Ad I, 5. 10. differitur de decem praetoribus Atheniensibus, qui ad Arginusas pugnarunt. III.) Ad I, 7. 10. de psephismate Canoni. IV.) Ad II, 1. 6. de nomine Dariaei, regis Persarum, et genealogia hoc loco tradita. V.) Ad II, 3, 17. de The-

Theramenis cognomine Cothurnus. VI.) Ad III, 1, 1. quaeritur vtrum Xenophon an Themistogenes fuerit auctor commentariorum de expeditione Cyri minoris, qui hodie in operibus Xenophontis exstant. VII.) Ad III, 1, 6. differitur de Dercyllidae cognomine Sisyphus. VIII.) Ad VI, 2, 19. quaeritur de insulis Sphagiis. IX.) Ad VII, 5, 9. proponitur coniectura de Pellene aut Pallene, Arcadiae aut Laconicae oppido. Attenti lectores his excursibus adducentur et adiuuabuntur ad istarum quaestionum vlteriorem contemplationem, vbi opus videbitur, adhibendam. Neque vero consilio optimo prorsus satisfactum esse quisquam negabit, qui, quantumuis bono apparatu, variorum eruditorum obseruationibus, interpretationibus, animaduersionibus, hanc in rem congesto, Cel. Editori vti licuerit; plurimis tamen accurate intelligendis nunc demum viam muniendam fuisse perspexerit, atque adeo hanc editionem caeteris superioribus vberiorem repererit. Adiumenta ab editionibus antiquis et versionibus, in hac editione adornanda, haec fere habuit: Editionem Aldinam vtramque, Venetiis 1503. et 1525 curatam, quarum prior est princeps operum Xenophontis editio, altera illius mera repetitio; Iuntinam secundam anni 1527. Florentiae editam, quae mera est Aldinae, seruatis etiam vitiis, iteratio. Caruit tamen ea quae 1517. prodiit, atque ab aliis memoratur, cui probabile est inesse lectiones quas Stephanus et Leunclauius se in libris inuenisse iactant; Brylingerianam, hoc est Basileensem, anno 1555. proditam, quae verbotenus recusa est in eadem officina 1568. habet optimas lectiones, ad eamque pariter Steph. et Leuncl. recensuisse Xenophontem videntur; Editionem Leunclauianam, Stephanianam secundam a. 1581. priori enim non vsus est, Wellianam de quarum indole et vsu, cum aliorum monitis, tum Ernestii ad Memorabilia Xenophontis Praefatione, disputatur. Vsus est Latinis versionibus Pirckhemeri, Aretini, huius tamen

non tam verſione quam excerptis, Leunclauiana, quam et ſeorſim addere placuit, et Goldhagenii, Scholae Magdeburgenſis Rectoris, Germanica: cuius ſimplex nec affectata dictio, intelligenterque vertendi peritia, eo valuit, vt conſulentem plerumque adiuuaret et edoceret. Ope Codicum Manuſcriptorum caruit. At Codiciis tamen Veneti in bibliotheca d. Marci lectiones adhibuit eas, quae pro ſpecimine e quatuor capitibus libri primi excerptae exſtant paucae in Catalogo bibliothecae d. Marci, qui Venetiis a. 1740. prodiit.

Ad Criticarum Animaduerſionum genus refertur, quidquid ad reſtituendos librariorum culpa corruptos locos, cum ex aliis rationibus, tum ex citationibus Grammaticorum et Gloſſographorum veterum, pertinet. Non omnia quae illi habent, aut libuit, aut licuit vſurpare, alioqui multo plura huius generis videbantur colligi poſſe, cum ex editis illorum magiſtrorum ſcriptis, tum ex ineditis, vbi adhuc longe plura recondita latent, ad quae reſeranda ſcilicet iis eſt via, quibus Pariſinis et Lugdunenſibus bibliothecis vti licet. Sed vel ex iis, quae prolata ſunt, ſtatui et decerni poterit, non infimo, vt fere fit vulgo, loco et pretio monita iſtorum hominum eſſe habenda. Sic συνασπιδοῦν vindicatur VII, 4, 23. auctore Phauorino. Ἁμίππων pro ἀνίππων recipitur VII, 5, 23. ex Harpocratione. Moeridem tamen nolimus erroris accuſatum eſſe, ideo quod εἴσεται, quo vſus eſt Xenophon VII, 3, 6. Atticum, γνώσεται commune eſſe ſcribat; cum γνώσεται quoque ſaepius in Xenophontis adhibitum reperiatur libris. Mentem Grammatici praeclare demonſtrauit Pierſonus, in illa eruditiſſima bonaeque frugis pleniſſima ad Moeridem praefatione p. 33. verbo, quid ſequendum ſit, admonuit ad eundem p. 415. „Licuit omnibus ſcriptoribus Atticis „formam vulgarem adhibere. Fruſtra ſunt, qui ex his „exem-

„exemplis Grammaticos erroris conuincere conantur.“ Variorum doctorum coniecturae et sententiae passim, propriae quaedam etiam interdum memorantur, in quibus quaedam visae sunt mutationes non omnino necessariae. Cuiusmodi illam esse putamus, quae fit in verbis IV, 3, 17. his: Ἀγισίλαος μὲν ἐς Δελφὺς ἀφικόμενος δεκάτην τῶν ἐκ τῆς λείας τῷ θεῷ ἀπέθυσεν, in quibus ἐκ τῆς Ἀσίας in locum ἐκ τῆς λείας substituitur, collato Plutarcho Ages. c. 19. hoc sensu, vt τὰ ἐκ τῆς Ἀσίας sint τὰ λάφυρα ἐκ τῆς Ἀσίας. Sed quid necesse erat locum, vnde esset praeda capta, nominare, sufficiebat dicere ex praeda, vndecunque parta, fuisse, quibus templum Delphicum honorasset. Μενῦν, quamquam pro certa emendatione in Indicem quoque relatum, explicatur *atqui*, tamen non apparet quid commodi lucretur locus VI, 3, 6. si pro μὲν ὖν, quod ibi legitur, diuisim recipiatur, cum praesertim nihil frequentius sit apud Xenophontem illa forma: Ὅτι μὲν ὖν, πάνυ μὲν ὖν. Quo ipso quoque explicatur a Suida: μενῦνγε — τὸ ἀληθὲς, μᾶλλον μὲν ὖν. Nec vero quisquam interpretum, si a Leunclauio ad reliquos argumentari licet, quorum certe nemini de his mutandis in mentem venit, ideo minus sententiam verborum perspexit, aut minus accurate vertendo reddidit. Porro VII, 4, 23. vbi verba sunt: οἱ δὲ Ἀρκάδες ἀθρόοι συνασπιδῦντες, includitur ἀθρόοι, tanquam interpretamentum verbi συνασπιδῦντες. At ex verborum vicinia videtur intelligi, hanc vocem non facile abesse posse, praecedit enim κατὰ κέρας, cui, vi oppositorum, respondet ἀθρόοι. Iam ἀντεπυνθάνετο III, 4. 10. quidni defendatur ex vsu verborum ἀνταναπληρῦν Col. I, 24, ac similium, Thucydidisque et aliorum locis obseruatis a Fischero, Animaduers. ad Gramm. Well. p. 369. et Bauero in Philologia Thucydideo Paullina p. 219. in quibus praepositiones ἀντὶ et ἀνὰ, in compositione peculiari vi carent. Tum vero VII, 4, 38. ὐδένα ἀξιῦντες ἦσαν ὖτε δεδέχθαι pro *dignum et aequum censebant*, cur non potius vertatur: *nolebant*,

bant, vetabant quemquam vinciri, quandoquidem ἀξιοῦν simpliciter est *velle* Act. XV, 38. Sed haec leuicula, ne cui tantum aliquid carpere voluisse videamur, omittamus, et illuc, vnde digressi sumus, reuertamur. Laudauimus autem huius editionis bona, commendauimus vsum eius, quem etiam obtinebit, etiamsi de ea refingenda et augenda editor ipse iam quoque cogitat.

DE SVBTILITATE ORATIONIS PHILOSOPHICAE: *Auctore* CAROLO ANDREA BELIO, *Poes. Prof. Publ. Ordin. in Acad. Lipsiensi.*

Saepe multos audiui, qui, quum in Philosophiae mentionem incidissent, veluti quodam furoris afflatu correpti, nihil nisi summam eius sublimitatem in ore haberent, et vsque asseuerarent, Philosophiam non communi hominum sermone tradi posse nec debere, sed caelestem quandam requirere orationem. Quod quoniam mihi mirum videbatur, inprimis quia non eos solum, qui fere a disciplina academica recentes essent, sed illorum quoque nonnullos, qui Philosophi et esse et haberi vellent, vocibus istis vti memineram: saepius ex iis quaesiui, quam suae sententiae vim rationemque esse putarent; sed nunquam vllam aliam vocem exprimere ex iis potui, nisi quae vulgaria quaedam, atque omnibus et lippis et tonsoribus nota, de diuina Philosophiae praestantia, balbutiret. Enimuero quum intelligerem, istorum hominum opinionem, ex fonte pestilenti haustam, latius manare, et per plerorumque nostris tempo-

poribus litterarum studia aemulantium socordiam, placidaeque et a laboribus vacuae vitae amorem, vt vniuersae doctrinae, ita praesertim verae Philosophiae, perniciem minari: rem non negligendam, sed diligentius inspiciendam, et, hac temporis opportunitate oblata, in lucem proferendam censui. Constat enim, hanc nostram litterarum Vniuersitatem, omni fere tempore, barbariei ingruenti et grassanti fortiter restitisse, eamque a suis certe finibus repulisse; quamuis mutato semper vultu, variisque formis, monstrum illud saepius recurrisset. Hac igitur mente, hoc animo, nobis imbuenda videbatur iuuentus generosa, quae litteris, potissimum ab humanitate dictis, operam esset olim nauatura, vt, quidquid verae eruditioni officeret, id repudiandum, et ab hac antiqua bonarum litterarum sede arcendum iudicaret.

Neque vero dubito, quin omnes periti rerum iudices perspiciant, quantum detrimenti ista peruersa plurimorum opinio, de singulari quadam Philosophiae sublimitate aut subtilitate, quam ipsi explicare non possunt, omnibus omnino litteris doctrinisque afferre possit, et iam coeperit. Nam quum apud omnes, haec sententia recte atque vere obtineat, sine iusta Philosophiae cognitione, in reliquis doctrinae partibus nil profici: mirum sit, si quis a Philosophia peruerse instructus harum cultum cupiat. In Theologia quidem, satis constat, tam corruptam quandam orationem, ab hac ipsa origine profectam inualuisse vt eruditissimi et humanissimi Theologi necesse ducerent, iuuenes certe ab ista peruersitate auocare, et ad honestius dicendi genus cohortari. Equidem haud ignoro, iam alios olim bonarum litterarum statores, in his *Ernestium*, Virum summum, vnicum omnis verae doctrinae adhuc columen, et voce, et scriptis, maxime *Prolusione de Philosophia populari*, istum errorem ex animis hominum euellere studuisse: verum

rum, quum erroneae opiniones apud plurimos impressae altius reperiantur, quam vere dicta, multi adhuc in isto errore suo perseuerare maluerunt, quam

ἄλλων μῦθον ἀκούειν
Οἳ μεν φέρτεροί εἰσι.

Quid? quod nonnullorum, sublimium dicam an obscurorum Philosophorum, stulta audacia eo progreditur, vt alios, qui elegantius de rebus philosophicis disserant, atque vere subtiles sint, non odio solum persequantur, sed calumniis quoque petant. Nec desunt boni adolescentes, more seculi, scholarum fere abortus, qui coeco quodam impetu in horrida ista dumeta ruant, carduisque agrestibus alere mentem velint. Sed ne querendo, aut accusando, tempus perdere, aut operam lectorum eludere videar, quaerere nunc placet, quid de illa vulgo iactata sublimitate in tradenda philosophia statuendum sit.

Primum vero illud intelligimus, nomen sublimitatis male hic vsurpari, et haud dubie, vti fieri solet, ex lingua theotisca vim suam habere. Nam quae Aristoteles, Longinus, Cicero, aliique veteres et recentiores doctissimi rhetores, de sublimitate orationis tradunt et praecipiunt, eorum sane non maior meliorue in docenda Philosophia, quam in alia quauis doctrinae parte, vsus erit; vel potius nullus erit. Verum, quum ne ipsi quidem sublimioris cuiusdam orationis philosophicae auctores et defensores certam eius rationem tenere videantur, certe explicare eam aut nolint, aut nequeant; vel ex eorum scriptis, vel sermonibus, tota illa orationis sublimitas erit diiudicanda. His vero cognitis, tantum abest, vt vllam veram in eorum oratione sublimitatem perspicias, vt potius eorum dicendi genus humi repere videatur. Nam eos commemorare propemodum pudet, quorum tamen nonnullos cognoui, qui

eri-

existimarent, sublimitatem inesse in vocabulis artis, quos terminos technicos dicunt. Quo certe nihil stultius dici poterat. Nam huiusmodi vocabula in qualibet arte necessitas inuenit et protulit, ad rem, aut rei notionem, breuiter et distincte significandam et determinandam: quae eorum necessitas vbi nulla apparet, ibi nec vsus eorum probandus est. Stoicorum vero exemplum, qui nouo, et a communi sermone abhorrente dicendi genere, in Philosophia delectati, eoque auctoritatem sibi conciliare conati sint, nemo sanus laudet, aut imitandum putet. Nam ne veteres quidem illorum disserendi rationem hoc nomine probarunt, sed potius vel irriserunt, vel contemserunt. Ac licet *Cicero* eorum placita, libris suis philosophicis, interdum explicet, deque iis latius disputet: non tamen illorum dicendi genus sequitur, sed res atque sententias ab iis sumtas suae orationis filo format. Nec vero vnquam aliquis idcirco Stoicos sublimitatis reos fecit, quod vel in vocabulis discernendis nouandisque, vel in potestatibus eorum definiendis, arguti essent, sed doctissimus quisque eos suo abundare sensu passus est.

At, dicet aliquis, nonne in isto Stoicorum more philosophandi aliqua certe subtilitas cernitur, quam nostri, nominis vi non intellecta, assequi student? *Fieri potest*, auctore *Cicerone* Tuscul. I, 3. *vt recte quis sentiat, et id, quod sentit, polite eloqui non possit.* Videmus igitur, quomodo isti, gloria sublimitatis desperata, subtilitatis laudem tueantur. Est enim profecto propria quaedam Philosophis subtilitas, ea quidem orationis virtus, quae omnia via ac ratione docet, nihil superfluum, nihil curuum, nihil falsum, omnia recte dicit atque perspicue, nec modo sine vitio sententiarum verborumque, sed etiam cum elegantia quadam de rebus disserit. Atque haec subtilitatis forma, quemlibet, puto, philosophiam profitentem, ita capiet, vt gemi-

nem eorum fore existimem, quin illius in complexu et sinu conquiescere cupiat. Nam hodie quidem nullum est genus Philosophorum, quales *Cicero* se nosse testatur, Tuscul. II, 3. *qui ipsi profitentur, se neque distincte, neque distribute, neque eleganter, neque ornate dicere et scribere.* Vereor autem, ne plurimi, qui suae doctrinae subtilitatem tribuant, veram eius rationem aut prorsus non teneant, aut certe misere deserant. Stet igitur fides penes auctorem quemque. Nos quidem istam solam in Philosophia agnoscimus; eam veram Philosophi subtilitatem esse breuiter demonstrare instituimus.

Atque in eo omnis erudita antiquitas, recentiorque aetas illius vestigia premens, consentit, Philosophiam esse pabulum animi, quo hominum ingenia ad omnem veritatis cognitionem, humanitatisque cultum, alantur. Quam ipsam ob causam singulae quoque Philosophiae partes, rectissime, humanitatis disciplinae et habentur, et dicuntur. Quodsi ope Philosophiae ali facultas intelligendi, diiudicandi vis acui, et animus cognitione rerum magnarum vtiliumque, et imbui honestatis sensu debet, ea sane disputandi ratio requiri a Philosopho videtur, quae et subtilitate et elegantia se commendet. Hanc vero admiratur doctissimus quisque in illis antiquis Graecorum Latinorumque Philosophis, quos ne nostri quidem, illorum ceteroquin obtrectatores, omnis Philosophiae principes, et locupletissimos auctores esse negent. Horum autem libros si quis diligenter cognouerit, et cum recentiorum plerorumque scriptis philosophicis contulerit, tantam orationis dissimilitudinem, quanta possit esse maxima, deprehenderit. Ergone dubitabit, vtra philosophandi ratio sit subtilior? Nullo modo putem, nisi omni humanitatis sensu careat. Quis enim illam subtilitatis vmbratilis siccitatem, quam in Scholasticorum, et recentiorum, ad illorum exemplum scriptis li-

libris, vbique, cum quodam semper fastidio sentimus, Graecorum et Latinorum sermonibus de Philosophia, copiosis et praedulcibus, anteponat?

Est igitur, hoc loco excipiet aliquis, subtilitas etiam quaedam eorum, qui nulla adhibita disserendi elegantia, ratione ac via philosophantur? Sic sane, si nomine subtilitatis abuti velis, et ad orationem transferre, quam peritissimi dicendi magistri aridam potius atque ieiunam appellari iubent. Forsitan vero haud pauci me iniquitatis insimulent, qui nullam doctrinae philosophicae subtilitatem esse contendam, nisi cum aliqua orationis elegantia coniuncta sit. Equidem non sum nescius, apud Veteres etiam, tum Graecos, tum Latinos, genus Philosophorum fuisse, qui non tam elegantiae in dicendo, quam diligentiae in disputando, studiosi essent: qui accurate omnia definire, certa capita ac genera rerum ponere, et sub his formas ac partes singulas ordinare, denique generum formarumque caussas exponere, et omnino artis dialecticae tenacissimi, vera a falsis, magno cum labore, nec sine prospero successu, discerpere studerent, de verborum autem sententiarumque elegantia minime laborarent. Idem vero illud etiam scio, *scripta* illorum neminem praeter suos legisse, et splendidissimo quemque ingenio ea nisi contemsisse, certe tamen neglexisse. Sed Platonem, reliquosque Socraticos, auctore *Cicerone* Tuscul. II, 3. et deinceps eos, qui ab his profecti erant, *legerunt* omnes, etiam qui illa non approbarent, aut non studiosissime consectarentur. Caussam vero, cur illi iacuerint neglecti, hi vero ab omnibus doctrinae eruditionisque cupidis fuerint cum delectatione lecti, facile quivis intelligit.

Ceterum haec ipsa res effecisse videtur, vt subtilitati, quae vere et natura esset vna, induceretur distinctio, et

et alia in scholarum vmbris delitescens, tristis ac tetrica, alia, cui prodire in lucem liceret, elegans atque erudita diceretur. Illam igitur priorem, nonnullis eorum, qui me in laude subtilitatis ipsis eripienda iniquiorem putabunt, facile concedam; modo mihi dent, verissimum esse, quod *Cicero* contendat, *hanc demum perfectam esse Philosophiam, quae de maximis quaestionibus copiose possit ornateque dicere.* Quid? copiose atque ornate, non autem subtiliter? Legat, quicunque tam rustice vrget, libros istos Tusculanarum Quaestionum a Cicerone Philosopho conscriptos; iisque lectis et intellectis pronunciet, quid subtilitatis in iis desiderarit. Tum vero e suis scriniolis vnam modo quaestionem proferat, subtilius explicatam istis quinque dierum scholis, quas in totidem libros Cicero contulit.

Quodsi illa Dialecticorum diligentia non abhorret ab orationis elegantia, sed vtraque potius recte vtiliterque coniungitur; quaerendum deinceps videtur, quae causae sint, cur haec ab illa a plurimis non modo seiungatur, sed etiam prae ea contemnatur. Etsi vero plures huius peruersitatis causas reperiri arbitror, tres tamen, quae mihi videntur praecipuae, commemorare modo placet. Prima haud dubie est neglecta a nostris veterum Graecorum Latinorumque librorum lectio, vel propter ingenii tarditatem, vel propter delicatissimum inertissimae segnitiei fastidium. Quidquid enim vel seueri nostri morum magistri, vel delicati et otio abutentes homines, bellae, inquam, animae, contradicant, nunquam tamen vincent, eos falli, qui putent atque contendant, celeres animi ingeniique motus, qui et ad excogitandum acuti, et ad explicandum quandumque sint copiosi, non alio modo certius excitari et acui, nisi Graecarum Latinarumque litterarum monumentis diligenter atque assidue legendis. Quod ipse vsus et experientia quotidiana satis docere atque confirmare videtur. Nam

in

in omnibus doctrinae partibus eos fere et intelligendi prudentia, et eloquendi celeritate, excellere constat, qui Graecorum Latinorumque litteris subacta habent ingenia. Ceteros vero, qui non ita liberaliter instituti, sine iusta istarum litterarum cognitione ad quascunque doctrinae partes accesserint, vix apud mediocres homines dicere satis acute atque dilucide posse videmus. Imperitae enim plebeculae admirationem, vel potius stuporem, obscure aut ambitiose dicendo iniicere, is quidem plane nullus doctrinae fructus est putandus, qui in eo potius cernitur, vt, quae sentias de omni litterarum genere, ea subtiliter persequendo, audientium legentiumue animos liberali quadam voluptate perfundas, et disserendo, quo velis, adducas.

Altera caussa, quae nonnullos, qui Philosophiam profitentur, doctae illius et antiquae subtilitatis negligentiores reddat, ab eorum quadam obscuritatis affectatione videtur arcessenda. Sunt enim, qui obscuriori scientia delectentur, et obscurissima quaeque homine docto dignissima existiment. Verum, etsi magnam ingeniorum diuersitatem esse, et alium alia mentis facultate pollere, inter omnes constat; vereor tamen, vt isti obscuri viri magnam ingenii laudem vindicare sibi possint. Nam nobis nunc non est sermo de *Newtonis, Leibnitiis*, *Wolfiis*, similibusque philosophis, qui res obscuras, tamen valde vtiles atque necessarias, indagant, et mente scientiaque comprehendere student: sed cum illis potius nobis res est, qui res notas, et ab aliis dilucide atque scienter explicatas, ita argutiis suis persequuntur, vt eas obscuritate inuoluere laborent. Nemo enim sanus dubitet, quin vnicum philosophiae munus sit, vt res obscuriores clare et explicate tradat. Multi vero recentiorum philosophorum illud sibi proposuisse videntur, vt *Kabbalistarum* more, nomina nota notionibus obscuris et reconditis exponerent, et sedulitate male arguta, ex philoso-

ſophia, quae maxime popularis eſſe deberet, myſticam quandam doctrinam conficerent. Quis paullo humanior eorum ſtudium operamque probet? *Cicero* quidem de Orat. III, 19. dicit: *vt ea, quae dicamus, intelligantur, aſſequi poſſumus dicendo verbis vſitatis, ac proprie demonſtrantibus ea, quae ſignificare volumus.* Illorum vero oratio, tantum abeſt vt lumen adhibeat rebus, vt obſcuritatem potius ac tenebras afferat. Nec vnquam tales philoſophi, qui obſcuri et eſſe et haberi vellent, neque apud Graecos, neque apud Romanos, neque apud aliam gentem politiorem, ſunt laudem, quam peterent, conſecuti; quum ceteri, qui perſpicuitati et ſubtilitati eleganti ſtuduerint, et viui ſummo in honore fuiſſent, et mortui cummaxime floreant. Etſi enim vulgo exiſtimant, in philoſophia res ſpectari, non verba pendi; plurimum tamen intereſſe quisque intelligit, quemadmodum de iſtis rebus dicatur. Atque id eo magis in tradenda philoſophia ſpectandum videtur, quo certius conſtat, eam per reliquas omnes doctrinae partes diffundere lucem debere. Igitur hic inprimis illud *Ariſtotelis* praeceptum, Rhetor. III, 2. tenendum erit: λέξεως ἀρετὴ, σαφῆ εἶναι· σημεῖον γὰρ, ὅτι ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον.

Neque tertium illud, ad excuſandam triſtem et ſiccam plerorumque inter recentiores ſubtilitatem valet, quod volunt, multas philoſophiae partes tam ſubtiles et acutas eſſe, vt hominum plerorumque captum excedant. Fac enim, vt *natura multarum rerum veritatem*, auctore *Democrito*, *in profundo penitus abſtruſerit*, enimuero philoſophus doctus et ſapiens eam non limo obductam, ſed perpurgatam, et nitori ſuo naturali reſtitutam, producere in conſpectum hominum debet. Atque id fieri poſſe, omnis philoſophiae inuentores Graeci, eosque ſecuti Latini, exemplo ſuo oſtenderunt. Nec audiendi erunt, qui aliud eſſe di-

dicent, familiari ſermone, de rebus ad philoſophiam pertinentibus, diſſerere, quod Cicero aliique veteres fecerint; aliud, quod in ſcholis fiat, diuerſas philoſophicae doctrinae partes in arte tradere. Nam ea quoque, quae in ſcholis philoſophorum via ac ratione docentur, ſermonis elegantiam ſubtilitati coniunctam capere, praeter Veteres quosdam, *Erneſtius* noſter, editis ſolidioris doctrinae initiis, oſtendit, eoque ab ipſa philoſophia gratias iniit immortales. Omnino autem non intelligo, quid noſtri, vitioſae ſuae orationis culpam in rerum ipſarum difficultatem ſubtilitatemque conferentes, ſibi velint. Nam nullas res nouas, ſed antiquitus plerasque inuentas, et dudum explicatas ac demonſtratas, tradere eos conſtat. In his vero repetendis, et vel voce vel ſcripto tradendis, nullae aliae iis ſunt partes datae, quam vt ſubtiliter de iis diſſerendo, aditum ingeniis diſcendi cupidis ad ea, quae recondita ſint atque interiora, cognoſcenda patefaciant. Nonne vero in re difficili atque ſubtili, licet ſermone facili et perſpicuo vti? Cur igitur ſcholas philoſophicas habent, ſi obſcura non niſi obſcure interpretari et explicare poſſint, nec limati atque vere ſubtiles philoſophi, qui res explicent propriis perſpicuisque verbis, eſſe velint. Bene *Arminius*, in Epiſtola quadam ad *Ioannem Vytenbogardum* ſcripſit: *ineruditi eſt, imo incogitantis, non curare quibus verbis ſententiam veram enuntiet.* Mihi vero ii, qui tetricae ſuae ſubtilitatis hanc afferunt cauſam, quod philoſophia in obſcuris, et quae ſint ſupra plerorumque captum, rebus verſetur, fateri potius videntur, ne ſua quidem ipſorum ingenia eſſe talia, quae iſtas res capere, et ſuper iis via ac ratione philoſophari queant. Nam veriſſime profecto *Quintilianus*, Inſtitutt. II, 3. dicit: *plerumque accidit, vt faciliora ſint ad intelligendum, et lucidiora multo, quae a doctiſſimo quoque dicantur.* Paulo poſt: *erit ergo etiam obſcurior, quo quisque deterior.*

D Tum

Tum vero non magnam, aut potius nullam vtilitatem, ex ista ieiuna recentiorum philosophandi ratione, nec ad reliquas doctrinae partes, nec ad reipublicae gubernationem, nec ad hominum societatem, nec ad vitae cultum redundare posse, omnes intelligent. Nam si ea nil prodest ad apte subtiliterque de re quauis dicendum, et scribendum; quis eius non spernendus erit vsus in docendis artibus atque doctrinis, in rebus pace belloque gerendis, in salute societatis humanae tuenda, denique ad bene beateque viuendum? Nemo vero miretur, me de tali philosophiae vtilitate ponere quaestionem. Hanc enim inde ab antiquissimis temporibus laudem philosophiae esse, vt mentes animosque rerum plurimarum et optimarum cognitione alat, atque vitam publicam et priuatam pulcherrimis institutis regat, nemo est qui ignoret. *Aelianus* quidem Varr. Hist. III, 17. magnum philosophorum, quorum sapientia prudentiaque magnae ciuitates stetere, numerum refert. Atque *Plato* quum auctor sit, optime gubernari rempublicam, quae philosophis sit commissa; nullis sane modo tetricis illis et vmbraticis philosophiae doctoribus gubernacula ciuitatum regendarum vult tradi, sed hominibus potius doctis atque eruditis, qui vniuersam omnium rerum naturam plane perspectam habeant, luculenterque explicare possint.

Nec obiiciat aliquis, hodie neminem eorum, qui philosophiam profiteantur, capessere rempublicam. Nam ex horum tamen scholis tales euadere iuuenes debent, qui vtilem aliquando operam reipublicae nauent. Quod an ipsis suum philosophandi genus, fortasse acutum, sed abhorrens ab vsu publico, obscurum, exile, ieiunum, praestet, ipsi viderint. In reliquis vero doctrinae partibus recte cognoscendis, riteque tractandis, quantum illa vulgaris philosophandi ratio prosit, vel potius obsit, plerique tum, quamquam sero, sentiunt, cum dicere de iis aut scribere coguntur.

tur. Quis enim huius, de qua loquimur, philosophiae vsus in eloquentia? *Cicero* quidem in omnibus suis Rhetoricis libris hunc philosophiae fructum ita ostendit, vt e philosophorum scholis optimos Oratores euadere obtineret. An vero idem illud de nostris plerorumque scholis gloriari liceat? Mihi quidem saepissime hac de re cogitanti, locus nobilis e *Gellii* Noctib. Att. *V*, 15. in mentem venit, vbi post relatam huiusmodi quaestionem acutam, ita concludit: *Hos aliosque tales argutae delectabilisque desidiae aculeos quum audiremus, vel lectitaremus; neque in his scrupulis, aut emolumentum aliquod solidum, ad rationem vitae pertinens, aut finem vllum quaerendi videremus: Ennianum Neptolemum probabamus, qui profecto ita ait:*

Philosophandum est paucis. Nam omnino haud placet.

Neque vero miror, si multis, qui hanc de philosophia disserendi rationem sequuntur, idem accidat, quod Pacuuiano Amphioni euenit, auctore *Cicerone* de Diuinat II, 64. qui cum obscurius dixisset, Attici respondent: *non intelligimus, nisi aperte dixeris.* Necesse enim est, vt totum illud philosophandi genus, auditoribus subinde oscitantibus, displiceat, quum magno verborum apparatu, magnaque animi contentione, friuola quaeque, et in nullam partem vtilia, vnius cuiusdam placita, subtilius, vt putant, id est obscurius, explicentur. Sed de hoc mox deinceps plura dicemus. Nunc de vtilitate huius philosophiae quaerimus. Quis autem Historicus, quis Orator, quis Poeta, quis denique sanus, istam ei laudem tribuat, quam a *Cicerone* Tusculan. V, 2. sqq philosophiae tributam summa cum voluptate legimus.

At vero certe existimandum erit, illam vulgarem philosophandi rationem cum quadam animi oblectatione coniunctam esse, quae pluribus eam commendet. Iam supra

mentionem fecimus, qualia fere ingenia essent, quae obscuritate magis, quam perspicuitate tenerentur. Hoc loco illud modo tenendum est, non id quaeri, vtrum ingenua et liberaliter instituta mens, ex inuestigatione atque cognitione rerum abditarum, percipere voluptatem possit et debeat: sed potius illud, an docti et prudentis philosophi sit, adolescentes philosophiae addiscendae cupidos, horrido atque inculto philosophandi genere, a vere philosophiae suauitate arcere? Ille fortasse non iniucundus labor nonnullis fuerit, haec autem consuetudo ab omni humanitate abhorrere videtur. Alia enim contemplandi exercitatio, alia docendi ratio esse debet. Nos quidem industriae, quam quisque in vero inuestigando consumit, modum non statuimus: attamen hac semper cautione opus esse iudicamus, ne quis putet, omnia, quae magno cum labore ipse cognouerit, omnibus aeque scitu necessaria atque iucunda, adeoque per omnes ambages eodem studio, eadem virium contentione, indaganda esse.

Iam vero restat, vt de via ac ratione, veram illam, quam diximus, orationis philosophicae subtilitatem comparandi et obtinendi, nonnulla praecipiamus. Nam nostris quidem temporibus eo maiorem philosophis adhibendam esse curam arbitror, vt eam in docendo subtilitatem sequantur, quae maxime perspicuitati, iustaeque breuitati inseruiat, quo magis plerique nostrorum philosophiae studia aemulantium ordine locoque et aetate, Graecis Romanisque philosophicae disciplinae operam dantibus sunt dispares. Primum igitur, idque non nouum quidem, sed vulgo neglectum, ideoque serio philosophiam discentibus atque docentibus inculcandum praeceptum est, vt ab iis lectioni veterum Scriptorum plus temporis et operae tribuatur, quam fieri a plerisque solent. Huius librorum graecorum latinorumque lectionis [illegible], supra in caussis com-

commemorauimus, cur plurimos de subtilitate philosophica peruerse iudicare putaremus. In quo nos minime falli certissime perspiciet, si quis Veterum illorum philosophandi rationem cum recentiorum plerorumque doctrina contulerit. Si igitur Graecorum Latinorumque instituto, quod omnium Seculorum grauissimi doctissimique homines probarunt atque commendarunt, tractare philosophiam placet, ex eorundem monumentis cognoscendum erit, qualis eorum philosophandi ratio fuerit, cuius ope hanc assecuti sint laudem, quod et in definiendis rebus, et in explanandis, semper pressi essent atque elegantes. Neque vero solos philosophorum veterum libros assidue diligenterque ab iis, qui cum laude in philosophia versari velint, legendos esse arbitror, sed Oratorum quoque, Historicorum, atque Poetarum scripta, diurna nocturnaque manu futuro philosopho versanda. Quibus legendis quantum in ipsa philosophia cognoscenda proficere possint, non est huius loci disputare, quum eorum lectionem nunc modo commendemus, vt inde vera de rebus subtiliter docteque differendi ratio discatur. (Sed subest periculum, ita aiunt isti subtiles philosophi, ne talibus gentilium libris legendis, sensim transfundatur in animos legentium paganismus; tectum esse venenum, exitiale homini christiano. Nugae! *) Sed ne hoc quidem latius edisserendum videtur, quia suus quemque sensus docere potest, res bonas magnasque, verbis electis grauiter ornateque dictas, maiori cum voluptate, atque etiam vtilitate, fere ab omnibus audiri, legi, atque cognosci. Nam etsi *Cicero* de Fin. B. et M. I, 5. fatetur,

*) Confutata haec leges in Commentariolis nostris, *de barbarie fanaticismi filia: de optimis contra fanaticos, in litteras grassantes, remediis: de lectione Scriptt. vett. Grecor. et Latinor. ad sensum honesti et morum probitatem referenda.*

tur, oratione Epicuri, minus culta atque tersa, se non magnopere offendi: tamen paullo infra addit, *vellem equidem, aut ipse doctrinis fuisset instructior, (est enim non satis politus iis artibus, quas qui tenent eruditi appellantur,) aut ne deterruisset alios a studiis.* Ego vero nollem, vtrumque hodie in complures de nostris dici posse. Hi tamen ipsi intelligent, quantum assiduae diligentique Veterum lectioni tribuendum sit, si modo agnoscere volent, esse naturalem quandam orationis pulchritudinem, a qua philosophum minime omnium abhorrere deceat. Verum hanc doctrina vsuque, et inprimis consuetudine atque familiaritate cum Graecorum Latinorumque libris comparari, doctis omnibus constat.

Alterum, quod hac de re praecipiendum videtur, est, vt, qui philosophiam profitentur, instituant, more Veterum, non modo saepe familiares de rebus ad ipsorum doctrinam pertinentibus, habere sermones, sed saepius de iis scribere, ita quidem, vt ab omnibus, etiam dissentientibus, sua non solum libenter legi, sed facile etiam intelligi velint. Verissimum enim certissimumque est, dicendi atque scribendi consuetudinem et exercitationem, cum intelligendi prudentiam acuere, tum eloquendi facultatem celeritatemque incitare. Nec dubitandum esse videtur, si ii, qui omnem orationis cultum in philosophia negligunt, in hac exercitatione se suosque continerent, quin essent facilius intellecturi, multa sibi obscura, nec satis dilucida esse, quae se dudum cognita perspectaque habere putassent. Nam rectissime magnus *Erasmus* statuit, non melius percipi, num quis aliquid satis teneat, quam experiundo, num aliis illud perspicue planeque tradere possit. Verum si plane docere velis, non tibi tuaeque familiae propriis vtendum est verbis, et loquendi formulis, sed, auctore *Cicerone* de Inuent. II, 17. *opinio hominum sequenda, considerandumque,* quem-

quemadmodum, et quibus in rebus, homines, in conſuetudine ſcribendi aut ſermocinandi, iis verbis uti ſoleant. Quod non eo valere volumus, vt plebeius quilibet, et rudis homo, philoſophum docentem intelligat; ſed vt ii, qui ingenio ad philoſophiam apto, et litteris bonis ſubacto ſint praediti, obſcura doctoris diſſerendi ratione non impediantur, quo minus ea, quae in philoſophia tradantur, capiant. Quod nunc fere ſecus fieri videmus. Nam ſaepe ſtupidiſſimi, et optimarum artium plane expertes, ſe doctoris obſcuri φιλοσοφούμενα penitus percepiſſe gloriantur, quum optimo quisque ingenio ſe ex eadem diſciplina nullo cum fructu diſceſſiſſe queratur. Cuius rei ſane non alia videtur eſſe cauſa, quam quod in tradenda philoſophia a populari orationis genere, atque a conſuetudine communis ſenſus, plurimorum diſſerendi ratio nimis abhorret. Atque hoc ipſi ſentirent, ſi crebriori ex communi vſu, atque ex hominum politiorum more, dicendi et ſcribendi exercitatione vterentur.

Huic praecepto tertium, cum illo maxime coniunctum, addimus, vt philoſophi in ſcholis, quibus ſuorum ſcientiam philoſophiae tentant, et facultatem de rebus cognitis diſſerendi explorant, philoſophiae ſtudioſos conſuefaciant, non ſola magiſtri dictata repetere, ſed res atque placita ſuis potius verbis definire, diſtinguere, explicare, et demonſtrare. Deinde in ſcholis, quae ſolent haberi vt iuuenes diſputando ſcribendoque exerceantur, videndum erit, vt doctor, qui iſtiusmodi exercitationibus praeeſt, quaeſtiones, de quibus diſputetur, aut ſcribatur, vel ipſe proponat, vel eas certe, quae a familiaribus proponuntur, diligenter percenſeat, atque grauiſſimas et vtiliſſimas eligat. Quantopere enim Iuuenes plerumque in hoc delecta errent, opiniones fere paradoxas et inutiles, ſi modo ingenioſae vulgo putentur, certioribus melioribusque praefe-

ren-

rentes, non opus est pluribus confirmare. Quodsi de placitis philosophiae veris, certis, grauibus atque vtilibus, disputare aut scribere coguntur, elaborandum iis est, et circumspiciendum, quomodo ista placita definiendo atque distinguendo recte intelligantur, grauissimis argumentis confirmentur, verbisque aptissimis explicentur. Quo in genere si perfecti euaserint, tum se veram subtilitatis rationem in philosophando tenere poterunt existimare.

Omnino autem ad veram subtilitatem, de qua iam dudum loquimur, fortasse illud quoque plurimum profuerit, quod vltimo loco quaerendum duximus, si maior diligentiorque philosophicae historiae vsus obtinuerit. Qua de re, egregia, lectuque dignissima est *Facciolati*, Viri celeberrimi, Oratio, inter Orationes eius, Lipsiae MDCCLI. vt est in titulo editas, Quarta. Ad quam eo libentius Lectores nostros dimittimus, quo certius persuasi sumus, eum istam philosophiae discendae docendaeque rationem satis certis firmisque rationibus defendisse. Nobis hoc loco sufficit monuisse, ipsum *Ciceronem* hac ratione, tam in rhetoricis, quam philosophicis libris, saepissime vsum esse, vt Veterum omnium, qui aliquo numero essent, et familiam ducerent, opiniones colligeret, explicaret, et, quid de iis statuendum esset, diceret. Atque hanc adeo rationem, de Inuentione II, 2. vehementer commendat, et addit: *si in ceteris quoque studiis a multis eligere homines commodissimum quodque, quam sese vni alicui certo vellent addicere, minus in arrogantiam offenderent; non tantopere in vitiis perseuerarent; aliquanto leuius ex inscientia laborarent.*

Ceterum, hac ratione veram orationis philosophicae subtilitatem vnice ali et acui, duplici intelligitur modo. Primum enim ipsi philosophiae doctores, si ex vtilitate discentium communi laudem atque lucrum maximum quaerent,

rent, ex ipsis haurire fontibus, eosque adire cogentur, qui singularum opinionum auctores, defensores, et propagatores fuerunt. Qua quidem opera, eorum prudentia, et dicendi de rebus philosophicis copia, mirifice augebitur. *Sunt enim illi Veteres*, auctore *Cicerone* de Orat. III, 10. *prope omnes praeclare locuti. Quorum sermone assuefacti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui nisi pure ac dilucide.* Quin etiam ea res efficiet, vt non necesse sit, iisdem de rebus semper quasi dictata decantare, nec vnquam a commentariolis suis discedere. Qua de consuetudine quoties cogito, non possum quin obscuram eorum diligentiam industriamque oderim, qui ad vnius hominis auctoritatem, tanquam ad scopulum vento delati, ita dictatis eius adhaerescunt, vt, si ea innumeris minutis quaestionibus enucleauerint, argumentis compluribus contortis munierint, et priuatis publicisque experimentis propugnauerint, se philosophi officio satisfecisse putent.

Deinde vero iuuenes, ingenio et industria insignes, assidua optimos quosque Scriptores legendi exercitatione continebuntur, adeoque cum iis et loqui, atque subtiliter de quacunque re, quae in disceptationem cadit, dicere et scribere discent. Quamquam enim non negamus, ad hanc philosophiae historicae rationem, maiorem ingenii vim doctrinaeque elegantis apparatum, atque plus temporis et operae, quam ad illam vulgarem requiri: tamen hoc quoque certum, illud historicum philosophandi genus, varietate rerum, facilitateque ac suauitate, ita se commendare, vt vltro liberalem mentem alliciat, et sine vllo fastidio teneat. Quodsi quis contra dicat, nunquam iuuenes ista ratione philosophos esse euasuros, id quidem facile concedam; sed illud quoque credi velim, iuuenes quidem minime decere barbam philosophicam, cognitionem vero philosophiae,

quae vniuersae antiquitatis recentiorisque aetatis eruditae doctrinam complectatur, iis, cuicunque se studio dederint, maximo et ornamento et adiumento esse. Denique hoc modo etiam illud discidium tolletur, quod *Cicero* absurdum, inutile, et reprehendendum rectissime affirmat, vt alii nos sapere, alii dicere doceant.

Agite igitur, qui in hac nostra litterarum Vniuersitate litterarum studia colitis, agnoscite mirificam dicendi et intelligendi societatem, quam, duce natura, veteres recentioresque doctissimi voluerunt esse, et in eo omni studio elaborate, vt rerum diuinarum humanarumque cognitionem cum dicendi scientia diligenter iungatis. Nam ita certissime efficietis, vt summam illam Crassi laudem consequamini, vt de horridis rebus nitida, de ieiunis plena, de peruulgatis noua quaedam sit oratio vestra. Nolite vobis persuadere, philosophiam, humanissimam artem, genere dicendi a communi hominum vsu abhorrente vti; sed vnam potius cum *Cicerone* existimate eloquentiam esse, quascunque in oras disputationis regionesue sit delata. Mihi nunc sufficit, falsam illam peruersamque plurimorum, de peculiari philosophorum oratione, opinionem indicasse, nec eam modo repudiandam esse, sed etiam quo modo ab ea cauendum esset, ostendisse.

Poteramus exemplis philosophorum, viuentium et mortuorum, qui subtilitatis gloriam affectabant, quae in vniuersum dicta a me sunt, comprobare, sed crabrones irritare noluimus. Res ipsa loquitur.

De *subtilitate orationis theologicae* forte alio tempore dicemus; nam et hanc, male intellectam, sunt qui iactent, neque satis dici potest, quantum inde religio ipsa, quam docere clare et distincte debebat theologia, detrimentum capiat.

III.

HISTORIA REFORMATIONIS ECCLESIARVM Rhaeticarum, ex genuinis fontibus, et adhuc maximam partem nunquam impressis, sine partium studio deducta, vt extans symbola ad Syntagma Hist. reform. Helueticae queat censeri: nunc primum in lucem edita a PETRO DOMINICO ROSIO DE PORTA I. C. in Eccl. Scamff. Ministro, et Vener. Colloquii Sup. Oengaddinae Cancellario.

Curiae Rhaetorum, A. 1771. *TOM.* I. Alph. 4. pl. 16. in 4.

Librum indicamus, in magno pretio futurum apud omnes historiae recentioris amantes, siue illa varias vices Ecclesiarum et doctrinae amplexa; posteris aliquod temporum documentum proponat; siue Reformationem et virorum doctorum res, non minus vtiles scitu et iucundas, explicet. Neque enim quisquam est, qui, quantum nostra intersit hanc historiae partem penitius nosse, eruditus ignoret; quum reformatio harum Ecclesiarum, ad maiorem illam et generaliorem plus valuerit, quam quis facile existimet, nisi earum rerum apprime gnarus. Atqui hic multa egregie dicta inuenies, cum ad confirmandam omnem historiam, cum ad illustrandas virorum doctorum vitas, qui, cum ea tempestate florerent, quae ad magnam illam sacrorum repurgationem fatalis esset, et maximam rebus et ingeniis humanis mutationem afferret, auide illam suscipiendo et tuendo, omnium oculos in se conuerterunt.

Longo sermone et copiose praefatus est autor de iis, qui ante se res Rhaeticas scripserunt: quorum primum ponit Huldricum Campellum, e cuius opere, licet nondum vulgato, sua hauserint reliqui omnes, et ipsi multum adhibendus; peragrata tamen simul tota Heluetia, aditisque Bibliothecis et tabulariis, ad materiam operi conquirendam, neque opera plane inutili impensa, licet interdum spes successu destitueretur. Multum tamen adiutus est decreto Ordinum, quo 1767. in singulis Foederatorum pagis constituti sunt triumuiri, tabulis publicis ordinandis. Primum dubitauit, annalesne, an historiam scriberet, tandem ad hanc animum appulit: quae, quia res gestas cum suis caussis distinctius traderet, legentium vtilitati magis inseruiret. Omnis narratio quatuor partibus absoluitur: prima primordia tradit Reformationis, progressa vsque ad annum 1540; ab altera, quae inde orsa vsque ad annum 1580. pertingit, excepta. In hanc tempestatem cadunt Gallicae et Hispanicae factiones, quae sacra et rem Rhaeticam turbarunt, et prope euerterunt, argumentum tertiae parti praebiturae: anno 1639. Mediolani pactis res pacatae et restitutae sunt, quod otium parte quarta enarrabitur. Autor, partim grauem rerum delectum, summamque adhibendo in indaganda veritate curam, partim in ponderandis hominibus ac rebus, singularem tuendo iudicii moderationem et aequitatem, id videtur consecutus esse, quod paucis contigit, nimirum vt dignum habeamus, quem alii imitandum sibi proponant. Accedit denique ea sermonis elegantia, quae non nisi ex probatissimis veterum exemplis, assidua lectione, hausta videatur. Libro primo, a duobus capitibus quasi fundamentum reliquae tractationis iactum est: altero enim de Rhaetorum origine, relictaque Hetruria in Alpes migratione, fatisque ad Saec. XV. vsque, quo ea demum gens foederibus inter se coiit, variaque

que eius inde fortuna, regimine, et lingua expositis: altero primordia et vices religionis Christianae, vsque ad Saec. XVI, sacris purgatis illustre, tradita sunt. In Legendis, Lucius quidam Britannus, regali sanguine oriundus, sub diuis fratribus Rhaetorum Apostolus fertur, primusque Curiae Episcopus: quamquam non satis sibi constant in errore, quem ex Bedae Hist. S. I, 4. manasse, nostra aetate compertum habemus; eiusque in diptychis Curianis, nec vola nec vestigium deprehenditur, olim iam, ad Vadiani preces, frustra quaesiti: vid. Goldast. Script. rer. Alemann T. III. p. 154. 155. Neque dubium est, quin religio Christiana, cum Christianis demum Imperatoribus in has Alpes penetrauerit, quod autori videtur Constantii temporibus contigisse, orto tum Episcopo cum dioecesi, iisdem limitibus, quibus Rhaetia, sub Constante, prouincia descripta est. Etsi in tabulario Episcopatus, praeter diptycha quaedam, quae vltra res Saec. VI. non assurgunt, nihil inuenias; tamen illum vetustiorem esse, multis et idoneis argumentis constat. Nam in Concilio Chalcedonensi, Amantius Comi Episcopus, Asimonis nomine subscripsit, Episcopi Eccl. Curiensis Rhaetiae primae. Ecclesia, si qua alia, certe et haec variis superstitionibus turpata est: reis, et in hoc terrarum angulo, clericis inertiae, monachis libidinum. Tertio mox capite, sacrorum purgatorum ex Heluetis allatorum, historia enarratur. Apparet igitur, rem a Zwinglio autore profectam esse, cuius orationes Turici motus dederant: qui inde, vt peragratis reliquis vrbibus, in Rhaetos emanauerint, facto, tollendis quibusdam erroribus, rerum nouarum initio, tenui illo quidem, nec tamen plane contemnendo, multis enarratum est. Prima purioris doctrinae fax, a Turicensi quodam accensa, in Antonii conuallibus enituit; subsecutis mox et aliis, viri exemplo illectis, grauissimis turbis. De nomine eius valde ambigitur. Sunt

qui Bürclinum vocent, non sat certis indiciis. Maximam laudem inter eius aemulos, Phil. Gallitius adeptus est. Cap. V. de ducibus, doctrina, moliminibus, et exitu infelici Anabaptistarum agitur: hos, primos causam religionis impedientes, secutum Capitulum Curianum, C. VI. quod Ilantii a 1526. inepta cum Euangelicis disputatione, suas partes foedauit. Episcopus, nihil eo modestior, reformantibus semper aduersatus est, nullo operae pretio facto; quoniam decreto Ordinum, cuiusuis arbitrio, religionem aut Romanam aut Euangelicam amplectendi, permissum erat. Cui mox aliud additum, ad asserendam Ordinum potestatem in Episcopum et Clerum, quod eo valuit, vt plures ecclesiae Euangelica sacra susciperent; quarum omnium facta ordine recensio, earumque, disputatione Bernae 1528. habita, magis auctus est numerus. Episcopus, aduersariorum successibus inuidens, clandestina eos fraude adortus est, quam detectam vlti sunt ciues. Absenti post data venia, et iam rediturus, in obscuro aliquo loco extinctus est, coll. L. II. c. 1. Interim, cum multa inuecta essent, quae contra purgatorum sacrorum religionem esse viderentur, e re visum est, iis in perpetuum consuli, concilio quotannis habendo; vt rudes homines, et religionis expertes, quo genere hactenus laboratum erat, a docendis sacris arcerentur. Decreto in eam sententiam 1537. facto, simul ludus apertus est litterarius eo loco, quo Dominicani degerant, sacris loco motis. Disceptatum deinde est anno 1537. quod Vlricus Campellus, cum Clericus non esset, Baptismo initiauerat, an id et foeminis liceret? Septiduo post conuenit, Clericorum omnino id esse; sed si qua necessitas ingruat idem viris fas esse, praesertim plenae aetatis, quorum si non copia sit, nihil impedire quo minus et foeminis hoc liceat, modo vtrique rite faciant. Partes causam Susii disceptarunt, quod eius Rhaetiae est, quam Oengaddinam vocant;

eant: quo facto res Euangelicorum maiora incrementa cepit. Hactenus de sacris in Rhaetia cisalpina purgatis: sequuntur transalpinae res, quas Autor libro II. exposuit. Praegallia orsus et Clauennae comitatu, peragrato inde Veltelino agro, per vicinos Locarenses et Peselauienses in Rhaetiam redux, enarrauit; percommode lingua coniunctos et opere iungens, omnes enim Italica lingua vtuntur. Quare iisdem magistris sacra edocti, iisdem Pontificum artibus oppugnati sunt: complures nacti Italos aduenas, siue probos illos et gnauos, seu nullius pretii, nouarum rerum autores, nihil nisi turbas quaerentes.

Qui tractus postquam Rhaetorum factus est, multi illum eius gentis adierunt, verae religioni dediti: qui, quod ipsis domi liberum fuisset, nec peregre dissimulabant. Inde primum illa in eas regiones inuecta, sensim latius manauit, vsque ad Comensem agrum, et per omne adeo Mediolanum, donec ad Monachos et eruditos peruenisset, sedulo illam propagantes: idque satis arduum visum est, cur Roma Quaesitor mitteretur in Veltelinos, qui nihil flagitii reliqui fecit. Hic multa inseruit autor, de scriptis et rebus virorum doctorum, digna quae legantur, quaeque ad Lutherum, Bucerum, et alios pertinent. Adiecit et lepidam apparitionem b. Virginis, quam contra aemulos adornarant Catholici, foedo euentu; nec non alia quaedam eiusdem farinae, quorum Vergerius autor est in opusculis. Multi homines et eruditi Italia pulsi ob religionem, ad Rhaetos venerunt, libere eam professuri: pari modo, si Catholicorum sententia standum fuisset, et hinc eiiciendi, quod tamen euentus destituit. Iidem varios errores inuexerunt, maxime Photinianos quibus summo studio fautores de plebe conciliarunt. Inter eos Franciscus Calaber, Hieronymus Mediolanensis, et Titianus, maxime insignes fuerunt. Inde discordiae natae in Clero et reliquis, et res Sufae ad disceptatio-

tionem partium rediit, vbi Franciſcus et Titianus cauſa victi, cum multis aliis ſolum verterunt. Horum aliquis fuit Camillus Renatus Siculus: is peior reliquis, maiorem noxam dedit, quod hominibus ſenſim nec opinantibus venena inſtillaret. In Rhaetos venit eodem tempore, quo Coelius Curio Pedemontii e vinculis euaſit, eosdem petens, Theologosque mire vexauit. Totum Caput quartum in eius Hiſtoriam inſumtum eſt, eruditum et lectu dignum, quod ex optimis monumentis, et partim ineditis, ſumtum; huic recte Cap. XIV. et XIX. iungi poteſt de eius aſſeclis, eorumque motibus. Eiusdem pretii ſunt quae de Vergerio tradita ſunt Cap. V. Is ex Italia in Rhaetos profugit, et quod aliquamdiu apud Wurtembergenſes vixit, Lutheti ſententiam de ſacra coena amplexus eſt, Veltelinis eam inuito Clero commendaturus, ideoque reliquis notior factus. Eos, cus diſceſſiſſet, aliquando repetiturus erat, niſi ob inſidias, quas ab infeſto ſibi Catholico in itinere parari audierat, cunctantem mors oppreſſiſſet. Cap. VI. expoſita ſunt quae ad Rhaeticarum eccleſiarum de Sacramentis contentionem pertinent, plerumque omiſſa ab harum rerum ſcriptoribus, ideoque grata legentibus, et maxime quod ex certis monumentis petita ſunt. Cum ex iis, quae ſupra de Camillo, Franciſco, et Hieronymo tradita ſunt, facile appareat, Rhaetiam nouarum opinionum non ſterilem fuiſſe: cauſas autor, in rei fontes inquirens, has prodidit. Magiſtros tum perbenignos fuiſſe, et quemlibet aduenam, ſi ſacras litteras ſequi ſe profeſſus eſſet, lubenter ſuſcepiſſe: ſimul illorum tantam paucitatem fuiſſe, vt non difficile fuerit rudibus eorum partes inuadere. Ea enim tempeſtate valde rudes, dummodo clamoſi, ſacra docuiſſe: his multos fauiſſe, quod neque Apoſtoli litteras didiciſſent; tandem, cum ſuo damno ſaperent ciues, formula fidei condita eſt, cui, qui docturi eſſent, ſubſcriberent; nequicquam Vergerio aliisque Ita-

Italis obnitentibus. Concepit Phil. Gallitius 1552. cui publice commissum erat: quae, postquam eam Turicenses Theologi consulti probassent, obtinuit ad nostra vsque tempora, hoc libro primum vulganda. Similis et Helueticae (vid. C. XVI.) constitit autoritas. Vergerius, caeterique Itali, quod recusarant tandem fecerunt, formulaeque subscripserunt: pauca tamen arbitrio suo seruarunt. Omissis quibusdam capitibus, quibus persecutiones enarrantur Euangelicorum, siue in Rhaetis ortae Romanis, cum Pontifice aut Imperatore, mouentibus; siue in Gallia et Pedemontio, Rhaetis intercedentibus: ea tradimus, quae Cap. XIII. de Tridentino concilio leguntur, cui omni vi obnisi sunt ciues, annis Saec XVI, 45. 51. 61. Curianus Episcopus ne interesset; frustra illo, et Papa, misso nuncio, contra tendentibus. Cap. XVIII. de vi agitur, quae publice facta est Euangelicis in ea Rhaetia, quae Italiam spectat, autore Carolo Borromaeo, nouo Mediolanensium Archiepiscopo, tam foedo molimine, vt, quos in viis publicis deprehenderent Catholici, commerciorum causa peregrinantes, eos adorti male multarent, et omni merce spoliarent. Et missi etiam Monachi, exploratores et proditores aduersariorum, qui nuncios mitterent quaesitoribus haereticae impietatis. Eadem fraude Franc. Cellarius, qui Euangelica sacra docuit, e via, proxime Clauennam, Mediolanum raptus est, posteaque Romam deductus: vbi non statim, vt tum fama erat, sed aliquanto serius oppressus est, insignes motus daturus, quos hic omnes luculenter descriptos inuenias. Nec pauca de Zanchio disseruit autor Cap. XVI. XIX. qui Argentorato Clauennam vocatus, tam crudeliter a collegis vexatus est, vt missus Plurium se conferret: multos ibi nactus, cum constantissimos amicos, tum graues inimicos Arianos, Camilli scholam, qui eum clandestina fraude petierunt, prae caeteris Hier. Turrianus. Postea Hei-

delbergam migrauit; nec tamen amorem et curam rei Rhaeticae deposuit. Hic et mentio iniecta est Mini Celsi Senensis, de quo Schelhornius: cuius scripto hic multum lucis affertur. Is cum Barthol. Syluio scripsit „de Haereticis non capitali supplicio afficiendis" contra decretum Synodi 1570. quae tectis Arianis opposita est, nouus paulo ante in Rhaetiam aduena, propter sacra ex Italia pulsus; vt Italis suis consuleret, haereseos suspectis aut insimulatis, quorum non exiguus numerus fuit. Addubitatum est quondam, an verum illud nomen esset, et annon illo, commentitio, Socinus vel Castellio hominibus imposuissent; at Schelhornius peculiari libello euicit esse genuinum. Marcellus Squarcialupus, eruditis non ignotus, item contra illud decretum libellum edidit, vt de Porta docuit: quod tamen non tam rigide seruatum est, vt multis periculosum esset. Motus inde orti occasionem dederunt Iosiae Simlero, excerpta ex Patribus edendi 1571. de vna persona et duabus personis in Christo. Cap. XX. turbas continet quas Anabaptistae dederunt 1571. simul res Ioh. Gantneri illustrat, fautoris olim Tardii et Frelli, qui ob Anabaptismum exularunt, e certis et nondum editis monumentis. Praetermissis capitibus, quae sequuntur, duobus, quibus res inquietae Rhaetorum narrantur, nobis superuacaneae: de Cap. XXII. pauca dicemus, contentiores de prouidentia et praedestinatione complexo, vtrique Hottingero vix paucis attingendas. Ortae illae sunt 1576. a Stephano Dominico, sacrorum ministro, qui in publico concilio accusatus, quod diuerse ab ecclesia de Electione et Reprobatione diuina sentiret, paene Libertinus; (is tum fuit, qui in loco de prouidentia, Deum perinde boni ac mali autorem perhiberet. Camilli propago, non infrequens in Rhaetis:) cognita causa absolutam praedestinationem credere visus est. Campello, hanc sententiam libro impugnanti, cuius pars prior de prouidentia, altera

tera de praedestinatione ageret, publice probando, eiusque parte in singulis conuentibus sacris, praesentibus aliquot ministris sacrorum, finito sermone praelegenda; aduersatus est Dominicus, diuturna lite, neque efficaci: ipse postea, cuius priori parti subscripserat, librum praelegens, neque vnquam editum, nec nostra iam aetate superstitem, certe Portae, sagacissimo viro, non inuentum.

TRANSSILVANIA, SIVE MAGNVS TRANSSILvaniae Principatus, olim Dacia mediterranea dictus, orbi nondum satis cognitus, nunc multifariam, at strictim, illustratus? Auctore IOSEPHO BENKÖ, Transsiluano Siculo, Parocho Közep-Ajtensi, et Notario Venerabilis Dioeceseos Erdövidekensis, Heluticae Confessioni addictorum Ordinario. PARS PRIOR siue GENERALIS

TOM. I. II.

Vindobonae, typis Iosephi Nob. de Kurtzboek Caes. Reg. Aulae Illyr. Typographi et Bibliopolae MDCCLXXVIII. octonis.

Fuere et olim complures, iique non prorsus obscuro nomine, qui ad magni huius Principatus historiam componendam certatim prouolarent; illustrium tamen factorum copia, atque adeo memorabilium monimentorum publicorum numero inferiores, longissimo interuallo post se

 roli-

reliquit laboriosissimus et accuratissimus Historiographus, Iosephus Benkö, qui Patriae suae historiam non tam conscripsisse, quam excitasse videtur, in qua vix est quod rerum historicarum amantes, praeter dictionis puritatem, desiderent, cuius defectum his verbis excusat: si qui tamen Stili, vt reliqua taceam, inaequalitatem, pro more huius Seculi, vitio mihi vertant, sciant, me simplicitate et fide compensare eam voluisse, ideoque non praecauisse, vt scriptorum, quos sequutus sum, verba immutata plerumque scripto meo intertexerem. Hinc factum est, vt vocabula auream argenteamque aetatem minime redolentia saepe admiserim, et cacographiam retinuerim: cum ex aduerso toties scriptores in rebus ipsis vitiose traditis correxerim, et et ego ipse a sinceris viris, vbi aberrauerim, tuto corrigendus. Probe noui, nomen Alpes in plurali tantum numero vsum habere, arripui tamen a nonnullis scriptoribus voces Alpis, Alpi, quo intelligentius, non plures, sed singularem montem alpinum designarem. Scio plebeios, non plebeos esse scribendum: vbi tamen de Siculis egi, plebeos passim, communi ex vsu, actisque publicis, scripsi. Sed haec et reliqua, soli forte Grammatici, nimiumque critici, non condonabunt, si perpendant, non tam stilo, quam veritati me studuisse. Vocabula quaedam patria, vt: Haritska, Török-buza, non consuetis apud nos nominibus expressi, sed nomina, quae dedi, hodiernis Europae eruditis sunt familiaria, reliqua.

Totius autem Operis quinque tomorum duas constituit auctor partes, quarum prior duobus, posterior autem tribus tomis, diuisa est. Atque in illa agitur de diuersis Transsiluaniae denominationibus, de notitia eius mathematica et physica, quo etiam refertur historia regni lapidum, vegetabilium, atque animalium. Tum de Imperantibus Transsiluaniae, primis nimirum Ducibus, de regibus Hun-

gariae, de Vaivodis, de Patriae Principibus, et de haereditariis Principibus Auſtriacis. Porro de Imperantis ſucceſ- ſione, iuribus, prouentibus, et expenſis, de ſubditis; quo loco etiam hiſtoriam tradit nationum toleratarum, tandemque vltimo primi tomi capite nobilium et ignobilium iura, ſtrictim, perſpicue tamen, explicantur.

Hinc auctor clariſſimus ad enarrandas res ſtatus politici, eccleſiaſtici, atque militaris progreditur, certa ab incertis, a veris falſa, vbiuis ſollicite ſeparans, citatis etiam rarioribus nec obuiis fidei hiſtoricae documentis; et credimus non ingratam lectoribus nos facturos rem, ſi vel vnicum ex tanta copia ſpecimen dederimus.

De Epiſcopatu igitur Milkouienſi haec habet: „quando vero, et per quos ea fuerit euerſa, (ſedes Epiſcopi Milkovienſis,) a ſcriptoribus, quorum lucubrationes adhuc lucem viderunt, diſcere nequimus. Ex monumentis proinde in ſcriniis ſecretioribus latentibus, ſumma rei petenda. Nos in hoc argumentum abſtruſiſſimum inſtrumenta multis curis obtinuimus, paucis lecta, eaque Parti II. vbi de Epiſcopatu Albenſi ſermo erit, inſerenda. Hic loci ſufficiat vnum adduxiſſe Breue Apoſtolicum, quod ad verbum in apographo eſt:

„Dilectis filiis, Cibinienſis, Braſſouienſis, de Kyzd et „Kozd, Dioeceſeos Milkouienſis Decanis, et Capitulis, „Plebanis, Clero, et populo eiusdem Dioeceſeos, ac Vaſallis „ſubditisque Eccleſiae Milkovienſis, Leo Papa X. Dilecti „filii, ſalutem et Apoſtolicam benedictionem! Dudum feli„cis recordationis Iulius Papa II. Praedeceſſor noſter, adten„dens, quod Eccleſia Milkouienſis, eiusque ciuitas, ab infi„delibus et ſchismaticis, atque Chriſti nomini inimicis, per „70. annos et vltra occupata, et illius fructus, reditus, et „prouentus tenues, et exiles, ac in Dioeceſi Milkouienſi, „Cisbinienſi et Braſſouienſis Eccleſiarum Decanatus, et

„nonnullae Parochiales ac aliae Ecclesiae Christi fidem co-
„lentes et obseruantes existerent, et a tempore occupatio-
„nis huiusmodi, dictarum Cibiniensis et Brassouensis eccle-
„siarum Decani, qui pro tempore fuerant, dilectum filium
„nostrum Thomam, tit Sanct. Martini in montibus Pres-
„byterum Cardinalem, qui et Ecclesiae Strigoniensi, ex con-
„cessione et dispensatione apostolica praeesse dignoscitur,
„et pro tempore existentem Archiepiscopum Strigoniensem,
„sub cuius cura et gubernatione fuerant, et existebant, in
„Superiorem recognouissent, et recognoscerent, ac cupiens
„Milkov. et Strigon. vtilitati, et animarum Christi fideli-
„um, Cibiniensis et Brassouiensis, ac Parochialium Ecclesi-
„arum huiusmodi saluti consulere, Ecclesiam ipsam Milko-
„uiensem tunc certo modo vacantem, eidem Ecclesiae Stri-
„goniensi, donec Ecclesia Milkouiensis, et illius ciuitas hu-
„iusmodi, ab eisdem infidelibus et Schismaticis recuperata,
„ac in pristinum et eum statum, in quo ante occupationem
„huiusmodi existebant, reuerterentur, de Fratrum suorum,
„de quorum numero tuuc eramus, consilio, auctoritate
„Apostolica vniuit, annexuit, et incorporauit, prout in
„litteris ipsius Praedecessoris desuper confectis, (quarum
„tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur praesenti-
„bus habere volumus pro expressis,) plenius continentur.
„Nos igitur eundem Thomam Cardinalem, suis exigenti-
„bus, meritis, paterna beneuolentia prosequentes, ac cupi-
„entes, vt Ecclesia ipsa Milkouiansis, et aliae Ecclesiae prae-
„dictae, sub eius regimine felicia in spiritualibus et tem-
„poralibus capiant incrementa, Discretioni Vestrae per
„praesentes mandamus, quatenus Vos Deccani, et Capi-
„tula, eidem Thomae Cardinali, tanquam Patri et Pastori
„animarum Vestrarum, humiliter intendentes, et exhi-
„bentes sibi obedientiam, et reuerentiam, debitas et deuo-
„tas; et Vos Clerus eum benigne recipientes, et honorifice

„per-

„pertractantes, eius salubria monita, et mandata suscipia„tis, humiliter et efficaciter adimplere curetis. Vos vero „Popule, tanquam Patrem et Pastorem animarum vestra„rum deuote suscipientes, et debita honorificentia prose„quentes, eius monitis et mandatis salubribus humiliter in„tendatis; ita, quod ipse Thomas Cardinalis in Vobis de„uotionis filios, et Vos in eo per consequens Patrem bene„uolum inuenisse gaudeatis; nec non Vos Vasalli et subditi, „cum debito honore prosequentes, sibi fidelitatem solitam, „ac consueta seruitia, et iura sibi a Vobis debita, integre „exhibere et soluere cum effectu curetis; alioquin senten„tiam siue poenam, quam dictus Thomas Cardinalis rite „tulerit, siue statuerit in rebelles, ratam habebimus, et fa„ciemus, auctore Domino, vsque ad satisfactionem condi„gnam inuiolabiliter obseruari. Datum Romae apud S. Pe„trum, sub annulo Piscatoris, Die 2da Sept. 1513. Pontifi„catus nostri Anno primo."

Petrus Bembus Cardinalis.

Vastatio et occupatio Milkouiae, quae secundum literas Papales in annum 1441. incidit, ex auctoris sententia non diuersa esse videtur ab ea, quae facta fuit per Turcas Tatarosque iussu Amuratis, esseque, quos pontifex maximus *per Christi nominis inimicos* intellexerit, infideles vero et schismaticos dictos esse partim graeci ritus homines, partim Hussitas, exules Hungaros, Saxonesque exactos ex Hungaria et Transsiluania Sigismundo regnante. Occupata vero hostiliter Milkouiensis Episcopi sede, interfectus fuerit Episcopus, an contra fuga in Transsiluaniam se receperit, non constare; certum tamen esse, iura Episcopalia in Transsiluaniam translata fuisse; cuius rei veritas ostenditur ex auctore Gestorum S. Nicetae p. 71. vbi haec habentur: tandem iura Episcopatus Milkouiensis translata sunt ad Praepositum Cibiniensem, interposita tum Romani Pontificis, tum

Vn-

Vngariae regis auctoritate, ne Albensis Episcopus prouentus Milkouienses praetenderet (ex M. S). Habentur acta in arca capituli Cibiniensis, testante *Georg. Hanero* in opusc. de Ecclesiis transsiluanicis, pag. 115.

Vehementer optamus, vt sine offensa, Auctor Vir doctiss. pergat, patriae suae notitiam, qua coepit dexteritate, fide, atque sollicita diligentia, prodere, atque adeo rei litterariae, historicae potissimum, vires ingenii consecrare. Nos merita eius posteritati commendare non intermittemus.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCLXXVI.

ROBERTI SIMSON, M. D. MATHESEOS NVper in Academia Glasguensi Professoris, opera quaedam reliqua, scilicet: I. APOLLONII PERGAEI, de sectione determinata Libri II. restituti, duobus insuper Libris aucti. II. PORISMATVM LIBER, quo Doctrinam hanc veterum geometrarum ab obliuione vindicare, et ad captum hodiernorum adumbrare constitutum est. III. DE LOGARITHMIS liber. IV. DE LIMITIBVS QVANTITATVM ET RATIONVM, fragmentum. V. APPENDIX, pauca continens problemata ad illustrandam praecipue veterum geometrarum analysin: nunc primum, post auctoris mortem, in lucem

G edita,

edita, Impensis quidem PHILIPPI COMITIS STANHOPE, *cura vero* IACOBI CLOW, *in eadem Academia philosophiae Professoris, cui auctor omnia sua manuscripta testamento legauerat. Gratum, vt speratur, geometris munus futurum, nec scriptoris, iam clarissimi, famae offecturum.*

Glasguae in aedibus academicis, excudebant Robertus et Andreas Foulis, acad. Typographi, MDCCLXXVI. quaternis, charta et typis nitidissimis.

Vix fieri potest, quin, post summam curam adhibitam, in opere tam longo et difficili, plurimi restent adhuc errores. Fatendum praeterea, quod in figuris omnino deest elegantia. Hoc artifici minus perito vitio vertendum, cui Typographus operam eas incidendi ligno commiserat. Si vero nihil occurrat, quod Geometris moram longiorem afferre possit, his vt ignoscant, rogantur lectores. Proles haec est posthuma, quae praemature parentis clarissimi officiis orbata, indulgentiam requirit. Imperfectiores ab eo relicti erant libri de Logarithmis et de Limitibus quantitatum et rationum. Hos recensuit, emendauit, et in iis defectus quosdam suppleuit, *Gulielmus Traill*, L. L. D. Matheseos in Abredonensi Academia Professor, nunc in Ecclesia Cathedrali de Connor Praebendarius. Idem, problemata in Appendice, e complurimis, quae in Auctoris manuscriptis reperiuntur, selegit, et in tribus hisce partibus laborem corrigendi sphalmatos in se beneuole suscepit. Ille quidem amicitiae memor, qua celeberrimus Auctor iam senex se, iuuenem adhuc, complexus est, hanc omnem cu-

curam ad scripta eius perficienda perlubenter adhibuit. Iam de opere ipso. Tota, quae nobis superest notitia librorum, quos de sectione determinata scripsit magnus Geometra, *Apollonius Pergaeus*, soli Pappo Alexandrino debetur, qui omnes, quae in hisce libris continebantur propositiones, vna generali enunciatione inclusit. Plures etiam propositiones sub Lemmatum nomine tradit Pappus, quarum maximam partem, cum ex ipsius Apollonii libris dedisse minime dubitandum est; multae enim earum re vera sunt lemmata, quibus saepius in suis demonstrationibus vti Apollonio necessarium fuit, vt ex ipsis de sectione determinata libris perspicue apparebit; et quidem praecipuae et difficiliores sunt partes demonstrationum earum propositionum, quibus inseruiunt, quibusque propterea nullus sine demonstratione vteretur. Praeterea Pappus in librorum de sectione determinata descriptione, refert, Apollonium primo propositiones suas demonstrasse communi methodo, ac solis rectis lineis vsum fuisse; rursus easdem ostendisse ingeniose, et magis ad institutionem accommodate, per semicirculos; vtraque autem hac via plura ex iis, quae seruauit Pappus, Lemmata demonstrata sunt, quae quidem ipsius esse Apollonii, eumque eadem propositionibus suis praemisisse, atque ex Apollonii libris Pappum ea collegisse, perspicum est. Quae vero habentur in propositionibus 61. 62. 64. lib. 7. Pappi, secundum Commandini numerationem, non sunt lemmata, sed propositiones eximiae, quibus determinationes tres in libro secundo sectionis determinatae ostenduntur, quarum demonstrationes Apollonium non dedisse minime existimandum est. Hosce Apollonii libros conatus est Willebrordus Snellius restituere in Apollonio suo Batauo, quem Lugd. Bat. anno 1608. edidit, in quo multa quidem magnifice de se iactat, nihil autem praestitit quod immodicae sui ipsius laudationi conueniret. Minime enim Appollonii propositum in hisce libris assecutus est,

nam in quatuor tantum problemata materiam hanc partitus est, quam in nouem Apollonius distribuerat; et quamuis problemata in varios casus diuidat, vnam tantum demonstrationem in vnoquoque problemate adducit. Neque eundem cum Apollonio Epitagmatum numerum habet; nec mirum, cum non intellexerit quid sint epitagmata, quae quidem variae sunt dispositiones quas habere requiritur punctum inueniendum ratione punctorum datorum; vel scilicet, vt cadat inter duo quaeuis ex punctis datis, vel extra omnia ad has vel illas eorum partes; vnde et nomen διωρισμένης τομῆς, Sectionis determinatae, hisce libris inditum est, propter situm scilicet determinatum, siue definitum, quem habere debet punctum quo recta proposita secanda est, et propter situm determinatum punctorum, inter quae et punctum inueniendum iacere debent latera rectangulorum et quadrati, spatiorum scilicet, quae inter se datam requiruntur habere rationem; non, vt inepte putat *Snellius*, ex eo quod libri hi problemata quaedam continent, quae determinationes habent, quod propterea vocat adiunctum leuissimum, ex quo scilicet somniat Apollonium nomen libris suis dedisse. Snellius vero diuersa facit epitagmata casus quosdam in quibus vnus idemque est situs puncti inueniendi, vt in secundo et tertio epitagmate primae classis problematis sui quarti, aliisque. Praeterea, quod maioris est momenti, nullius problematis in hisce libris analysin tradit, vnde et suas ipsorum determinationes assumit, non ex solutione problematum deducit. Duas quidem Apollonii, quas in enuntiatione propp. 61. et 64. Lib. 7. Pappi inuenerat, suo modo ostendit, sine vllo tamen nexu cum problematibus quorum sunt determinationes. Asserit quidem, „se potuisse eas tribus fere verbis ex suis lo„cis deriuasse, placuisse tamen ei hunc modum, quia ita ab „Apollonio vsurpatas hasce determinationes, non obscuris „indiciis coniiciebat.“ Snellii autem coniectura sine omni fun-

fundamento est, nullus enim est geometra, qui determinationes suas non deducat ex locis suis, hoc est ex solutione problematum; et Apollonium hoc semper fecisse ex libris eius de sectione rationis perspicuum est. Determinationis autem Apollonii, quam in enuntiatione Prop. 62. Lib. 7. Pappus tradit, Snellius nullam facit mentionem, sed vice eius aliam sine demonstratione adducit in epitagmate suo octauo tertiae classis Prob. quarti. Eum autem in Apollonii demonstrationes non incidisse certum est, etenim ne vel vno ex Lemmatibus Apollonianis vtitur. Dicit quidem, „quia circulorum rotundationes concinnitatis nescio quid „rotunditatisque Pappo habere visae sunt, nobis quoque „modus iste perplacuit; ac quamuis vtroque modo proposi„ta problemata explicassemus, hunc solum altero repudia„to retinuimus." Quibus verbis intelligere nos volebat Snellius, se viam Apollonianam soluendi haec problemata per semicirculos, a Pappo laudatam, sequutum fuisse; sed in hac re omnino deceptus est, circuli enim a Snellio adhibentur tantum vt construat simplices casus Propp. 28. et 29. Lib. 6. Elem. Euclidis, quibus scilicet requiritur ad datam rectam lineam applicare rectangulum dato spatio aequale deficiens, aut excedens quadrato. De hisce autem construendis nunquam cogitauit Apollonius, sed tanquam ex elementis notas constructiones has vbique assumsit, vt manifestum est in multis locis librorum eius de sectione rationis. Hae autem Snellii constructiones praedictorum casuum elegantes quidem sunt, et eae ipsae, quas postea tradidit clariss. *Halleius* in Scholio ad Prop. 18. Lib. 8. Sectionum Conicarum Apollonii, ab ipso restituti, quem, verisimile est, eas a Snellio prius vsurpatas fuisse, non cognouisse. Nullo autem modo inseruiunt solutioni problematum de sectione determinata vltra constructionem praedictorum casuum. Denique omnia, quae a Snellio in hoc libro traduntur, adeo affectata breuitate, et obscuritate maxime labo-

 rant,

rant, vt nullius ſint vſus in problemate quocunque ſoluendo, quod ad ſectionem determinatam deductum fuerit. Semicirculi autem, de quibus loquitur Pappus in Praefatione ſua ad Lib. 7. Collectionis Mathematicae, ii ſunt, quorum ope Apollonius demonſtrat lemmata quae ſeruauit Pappus, poſtquam ſolis rectis lineis eadem communi methodo oſtendiſſet. Pappum autem ſine ratione reprehendit Snellius, quod hos de ſectione determinata libros iis de ſectione rationis et ſpatii non praemiſerit; problemata enim de Sectione determinata quintum praeſertim et ſextum Lib. 1. et ea Lib. 2. illis de ſectione rationis et ſpatii difficiliora ſunt.

Poſt Snellium Alexander Anderſonus, Abredonenſis, problemata primi libri Apollonii, vnumque ſecundi, ſuo modo ſoluit inter problemata quae ſubnexuit ſupplemento Apollonii rediuiui, Pariſiis anno 1612. edito. Conſtructiones quas tradit Caſ. 2. et 3. problematis ſui noni bonae ſunt, ſimilemque ipſis tertiam tradit Rogerius Vencemiglia in pag. 256. Analyſeos Geometricae Hugonis de Omerique, aliasque duas ipſe Hugo in pagg. 260. 263. eiusdem libri. Has, vt et ſimiles reliquorum epitagmatum Prob. 5. et 6. Lib. 1. Apollonii dedimus in eorum demonſtrationibus ſecundis.

Cum igitur libri de ſectione determinata nonniſi obſcure et imperfecte hactenus habeantur, e re geometriae viſum eſt eos plenius, et magis diſtincte tradere. Multa enim problemata, ad ea quae in hiſce libris tractantur deducuntur. Eos igitur multis abhinc annis reſtituere aggreſſus, ſtatim percepi, non tam difficile fore problemata haec quodammodo ſoluta dare, quam eorum epitagmata et determinationes rite diſtinguere, et exhibere congruenter numero et ordini, ſecundum quem Pappus eadem diſtribuit; maximae autem difficultatis rem eſſe in viam Apollonianam incidere, hoc eſt quae ipſius lemmatibus indigeret, et ad eius-

eiusdem determinationes duceret. Et quidem putet dicere, quoties irrito conamine haec inuenire aggressus sum, quotesque re desperata ab incoepto destiti. Tandem, anno scilicet 1727. solutionem problematis 5. et 6. Lib. 1. ope lemmatum Pappi nactus, problemata libri secundi tentabam; sed hic iterum mihi haerebat aqua, nouis subortis difficultatibus, quas tamen pertinax vicit labor. Atque hoc modo ex Pappi generali propositione, et lemmatibus ab eo seruatis, Apollonii libri multa inuestigatione feliciter, vt geometris appariturum speramus, in lucem producti sunt, et ita restituti, vt ab ipsis Apollonii libris paululum aut nihil differre facile agnoscant ii, qui propositiones ipsas et lemmata, quibus indigent, vt et epitagmatum et determinationum numerum et ordinem a Pappo indicatum, inter se comparauerint. Hanc autem restitutionem inuenire satis difficile fuisse ipsi experientur, ni fallimur, qui eam tentauerint via Apolloniana, priusquam problema 5. et 6. Lib. 1. et ea libri 2. quae in sequentibus exhibentur, inspexerint. Obseruandum vero est, pleraque lemmata in problema 5. et 6. (nam nulla sunt in praecedentia problemata,) tres aut quatuor habere demonstrationes in Graecis codicibus, et apud Commandinum, tanquam diuersa essent lemmata, vt in numeris, margini dextro in hac editione appositis, videri potest. In hac etiam propositiones eodem ordine numerantur, quo apud Commandinum in versione sua latina Pappi Alexandrini; propositio scilicet, 22. Lib. 7. Pappi, hic facta est prima, earum scilicet quae ad sectionem determinatam spectant, vt reuera est, et ita deinceps, nisi vbi aliqua loco suo exciderat, vt Prop. 28. et Prop. 63. quae locis propriis repositae sunt. Propositiones etiam 37. 38. 39. 40. quae in Graecis codicibus, et apud Commandinum, inter lemmata in Lib. 1. numerantur, reuera sunt lemmata in Lib. 2. saltem multis et variis inuestigationibus institutis, minime inuenire potui eas alicui epitagmati Prob. 5. vel 6. vtiles esse. Determinationes vero in libro

se-

secundo hisce propositionibus egent; problemata enim, quarum sunt determinationes, duplici via solui possunt, quarum alterutrum si inieris, propositiones praedictae omnino necessariae sunt ad deducendam ex determinatione, ad quam hac via peruentum est, alteram, ad quam secunda via directe duxisset. Nam ex vna tantum harum determinationum Apollonius vltimam suam deducit. Veteres enim duabus determinationibus vtebantur, quarum altera ex altera sequitur, et quarum prima constructioni problematis necessaria est, quae propterea compositioni semper praemittitur; altera vero, quae compositionem sequitur, inseruit, ex iis quae data sunt in problemate statim dignoscere vtrum construi possit vel non possit: quod quidem ex prima determinatione, vel duabus primis, si duae sint, vt in problematibus Lib. 2. quae determinationes habent, cognosci non potest, priusquam ad illam vltimam deducta fuerit prima, aut alterutra ex primis, si duae fuerint. In problematibus simplicioribus hae, prima scilicet et vltima, in vnicam determinationem saepius coalescunt. Haec autem tum in Apollonii libris de sectione rationis, tum in hisce facile est obseruare, et exemplo in epitagmate 3. Prob. 3. Lib. 2. explicabuntur.

Quae autem de sectione determinata seruauit Pappus, in Graeco codice, quo vtebatur Commandinus, multum mutilata et deprauata habentur, vt et omnia reliqua Pappi, in omnibus vt videtur codicibus, quos certissimum est a librariis Geometriae prorsus ignaris descriptos fuisse. Multum igitur debet Geometria viro optimo, Federico Commandino, qui, cum literas Graecas et Geometriam simul pulchre calleret, magno iudicio, maximaque diligentia, inter alia multa, lemmata haec Pappi a multis purgauit erroribus, et propterea magno nos leuauit onere. Non autem omnia, praesertim Prop. 62. Lib. 7. redintegrare potuit; haec

haec enim, in notis alphabeticis quae schema spectant, adeo est corrupta, vt demonstrationem minime restituere valeret; nam notae prolixae, quas ei subiunxit, eam nullo modo attingunt. Denique cum libri de sectione determinata non infimum locum teneant inter eos, quos ad analysin promouendam scripserunt veteres Geometrae, nullus problematum alicuius momenti casus omissus est, nullaque determinatio, sine quibus huius generis libri vix vilius sunt pretii. Exinde autem demonstrationes longiores euaserunt; et Pappus quidem memorat, tales fuisse ipsius Apollonii, propter scilicet determinationes intricatas et difficiles, quas quidem ita esse ex ipsis libris satis superque patebit. Eos autem hoc modo restitutos, Geometriae Veterum cupidis neque iniucundos, neque inutiles futuros, quam maxime optamus.

In Transactionibus Philosophicis, anni — No. — pag. — videmus, vsum lemmatum Pappi in solutione problematum sectionis determinatae innotuisse viro doctissimo Henrico Pemberton, M. D. quod ostendit exemplo vno ex libro primo, et altero ex libro secundo sectionis determinatae; in hoc autem vltimo non tradit Apollonii determinationem, verum aliam, ex qua quidem non immediate cognoscitur, num problema fieri aut non fieri possit.

Sed plura hic addere de incomparabili libro non est necessum; id tamen praeterire silentio non possumus, illustrissimum Comitem *Stanhopium*, qui sumtus omnes edendo huic libro liberaliter impendit, nulla alia re magis amorem litterarum et omnis doctrinae, (quem iam olim in hac nostra studiorum Vniuersitate multis modis testatam fecit,) tueri potuisse. Optamus vehementer, commodo litterarum, vt seruet hunc animum litteris deditum, tueaturque veterem Gentis suae, etiam ex litteris, gloriam.

BIBLIOTHECA CRITICA. PARS PRIMA. (Ἡ γὰρ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστὶ πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα, *Longinus*). *Eiusd. PARS SECVNDA*

Amstelod. 1777. plagg. $17\frac{1}{2}$. in octauo, apud Petrum den Hengst.

Auctores exponendae huius narrationis de nouis libris, non solam notitiam librorum nouorum et doctorum hominum ad alios diuulgandam spectant, sed in se recipiunt, se artium ipsarum incrementis profuturos, et, vt plurimorum studiis frequententur, effecturos esse. Quod vt planius dicamus, promittunt, se producendis ex litteris antiquis, Graecis, Romanis, Orientalibus libris recenter editis, nec prorsus omissis e nostrorum temporum studiis iis, quibus aliqua cum antiqua doctrina cognatio et societas est, laudatis cuiusque vel bonis, vel vitiis, ingenia hominum ad laudabilium imitationem excitaturos, et a vituperandis auocaturos esse. Et quia illustria potissimum exempla ad animos commouendos aptissima solent esse, praesertim ad veritatem examinata, nec in superficie tantum, sed intus perspecta, censuram agere maxime eorum librorum, quibus vel auctoris, vel editoris et interpretis, vel argumenti praestantia, momentum aliquod addit, de iisque accurate in vtramque partem exponere decreuerunt ita, vt vel celebrandis virtutibus, vel vitiis reprehendendis, vnice veritatem sequi velint. In rerum varietate vtendum censent ipsa, quam sponte ferunt litterae, suauitate, magis austera et solida, quam dulci et decocta. Ad quam obtinendam inprimis pertinent, quae de librorum argumentis, et historia litte-

litteraria disputantur sub cuiuscunque fere exquisitioris et maioris operis recensionis initium, siquidem de Ciceronis eloquentia, et quibus artibus et institutis sit innixa, et ad summum adducta, P. II. init. copiose disseritur. In Symposio Platonis quae contineantur, quamquam breuiter, recisis quae ad ornatum adiecta sint, tamen ordine et perspicue narrantur P. I. p. 35—45. Ibidem p. 79—93. de Buxtorfianorum et Capellianorum concertationibus, siue de diuersis hominum superioris temporis, in re Critica Vet. Test. opinionibus, iucunde et vtiliter exponitur. Parte autem II. Phalaridis Epistolis sententiae doctorum, inprimis inter Boyleum et Bentleium controuersiae, p. 63—70. narratae eminent, totiusque Achillis Tatii amatoriae narrationis compages, cum insigni de laudibus vitiisque iudicandi peritia, p. 44—58. demonstrata. Emissi suppresso scriptoris nomine inter Bataues libri, suis auctoribus attribuuntur; quemadmodum P. I. p. 116. Ruhnkenium dissertationis de vita et scriptis Longini, quae etiam praemissa est Toupiano Longino, auctorem esse, et dissertationem de Babrio, a Thirwitto, cuius alia exstant eximia, scriptam, ex P. II. p. 120. discimus. Alia adsperguntur ad eruditorum res pertinentia, qualia sunt quae de Lennepii institutis, moribus, valetudine et morte, P. II. p. 74. sq. perscribuntur. In scriptoribus vtriusque linguae emendationes, explicationes editorum, frequenter commemorantur, et aliae emendationes ac coniecturae, ab acumine et sollertia censorum profectae, inseruntur, quorum e doctrinae copiis ea quoque promuntur, quae ignorata, aut neglecta ab editoribus, ex obseruationibus Criticorum, per varia eorum scripta dispersis, repetenda fuerant.

Sed enim, Lectorum caussa, censuras librorum, quas vtraque pars complectitur, nominabimus. Igitur prima parte habentur: I.) Ciceronis Opera ex editione I. A. Er-

 nesti

nesti Vol. I. quo libri Rhetorici continentur. II.) Platonis Philebus et Symposium ed. I. Fr. Fischeri. III.) Iacobi Bryant Systema Nouum Mythologiae Vol. I. IV.) Vetus Testamentum ex editione Kennicotti. V.) Dissertatio de vita et scriptis Longini. Parte autem secunda: I.) Ciceronis Opera ex editione I. A. Ernesti Vol. II. quo Orationes continentur. II.) Analecta Poetarum Graecorum, editore Rich. Fr. Phil. Brunck. III.) Achillis Tatii Historia Amatoria edit. Benj. Boden. IV.) Phalaridis Epistolae, et Bentleii dissertatio ed. Io. D. Lennep. V.) Abulfedae descriptio Aegypti, ed. Ioh. Dau. Michaelis. VI.) Epicteti Enchiridion, cura Chr. Gottl. Heyne. Altera Editio emendatior et auctior. VII.) Dissertatio de Babrio. VIII.) Examen critique des Anciens Hist. d'Alexandre le Grand, siue Censura Veterum scriptorum de rebus Alexandri Magni.

Ingenium Batauorum, qui praeter suspicandi sagacitatem, et coniecturalem rationem, magno locorum similium apparatu, crebrisque ad alios scriptores iuuandos digressionibus vtuntur, in his quoque censuris conspicitur. Si cuius notas strictiores breuioresque vident, alia ignorata, alia neglecta queruntur, et ieiunitate offenduntur. Lennepius, qui prolixas et copiosas notas scripsit, multa ad Phalaridem profudit, quae vel ad alios Scriptores notari, vel ad Lexica referri poterant; eximiam copiosae et abundantis doctrinae laudem habet, quam vituperare nefas sit eos, qui ex angusta et famelica doctrina sua aliis impertiri nihil possint. Atque is quidem, cum paucis aliis, Ruhnkenio, Thirwitto, et Heynio, qui insignem demonstratae recte intelligendae Stoicae rationis, ad quam libellus Epicteti est conformatus, atque adeo ipsius libelli intelligendi laudem fert, sine reprehensione transit. Parum probatur Bodenus, de cuius animaduersionibus ita perscriptum est: „Habent

haud

„haud paucis locis vtilem comparationem aliorum Erotiq-„corum, et doctrinam, quamquam eam magis ex recentio-„rum commentariis, quam antiquorum fontibus haustam: „non item ingenium criticum et scientiam accuratam lin-„guae; vnde etiam factum est, vt de multis locis, quorum „facilis erat et parata medicina, ei non liqueret.“ Kenni-cottus, vt par est, laudatur, et si quid reprehenditur, molliter, quasi venia et excusatione dignum, tangitur; id solum fere, quod nullam adhuc suorum codicum notitiam exhibuerit, accusatur. Bryantius prorsus, vt commeritus est, exploditur. Michaelis ex parte laudatus; cum Reiskio collatus, ei cedere cogitur. Brunckius cum hac admonitione dimittitur: „Omnino vnicam nos videmus medelam hanc, „vt ipse Romam eat Cl Brunckius, codicem Palatinum de-„scribat, eumque sicut est, cum ipsis vitiis, nullo nouo „ordine inducto, exhibeat. Ita quartus existet Tomus, „tribus prioribus multum praeferendus, et Brunckius per-„fecta editoris laude cumulabitur.“ Hac occasione non praetermittimus lenissimam, veramque, vt arbitramur, P. II. p. 32. carminis Meleagri 40. et Homeri ipsius Il. α, 11. emendationem. In illo enim legendum esse admonemur, Κῆμοί τοι καλόν ἐστι ὑπὸ σπλάγχνοισιν Μυΐσκον κρύπτειν, pro vulgato Κῆμοί τὸν καλὸν κ. τ. λ. In hoc autem; Οὕνεκα τοι Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα, pro τὸν Χρύσην. In affirmando vsurpatur τοι *sane, profecto,* vt monuit Valkenar. ad Eurip. Phoen. p. 166. Ernestus autem, quod omnium vnus instructissimus iis, quae ad emendandum et illustrandum Ciceronem valent, ad eum edendum accesserit, summis laudibus cumulatur. Quae enim virtutes inesse debent in Critico Ciceroniano eximiae, in eo agnoscuntur. Primum litterarum Latinarum Graecarumque scientia egregia; tum Latinitatis, et in singulis verbis, et in analogia, constructione, consequutioneque temporum ac modorum, cognitio plane singularis; tum Ciceronianae consuetudinis in figuris

atque sententiis intelligentia, et sensus numeri et soni Ciceroniani, auresque tritae notando iusto orationis ambitu; denique copia et vsus librorum antiquorum, tam editorum, quam scriptorum, cum sollertia indagandae verae lectionis per vestigia eius, quae in libris exstat. Quod reprehendunt hoc est: non tantum temporis, curae, ac diligentiae, quantum opus fuisset ad perfectam absolutamque suis numeris editionem efficiendam, in ea collocatum fuisse. Nimirum, quod in comparandis locis similibus vel Latinorum, vel Graecorum, parcissimus; in congerendis et commemorandis eruditorum sententiis et emendationibus parum copiosus; in coniecturis proponendis modestissimus fuerit, vnice hoc spectans, vt rei familiari emtorum consuleretur, et sua potius, quam aliena legerentur recocta: hoc displicet. Nam etsi coniecturae ad libros de Oratore, et ad Verrinas orationes, quos libros inprimis sibi tractandos sumserunt, qui censuram huius editionis egere, afferuntur non inelegantes, nec incommodae; tamen cum non omnium idem sit in his rebus iudicium, aliae aliis vel prorsus superfluae, vel facile intermittendae videantur; quibus exceptis, reliquorum numerum vehementer minui necesse sit. Fischero, quasi lacessiti quibusdam verbis eius, quibus in Praefatione, non iam Philebo et Symposio Platonis, de quibus nunc agitur, sed Sophistae, Politico, et Parmenidi, ante aliquot annos praemissa, vsus est, quae eo valere volunt, vt Batauorum in Platone adhuc factas emendationes reiicere vt superuacaneas, et morem, ad quem veteres auctores edant, ad aliam formam reducere videatur, ita sunt iniqui, vt ei Critices tractandae facultatem denegent, arrogantiae eum insimulent, notarum eius ieiunitatem ctiminentur, amoeniores potius facilioresque dialogos, loco Sophistae Parmenidis et Philebi, editos fuisse postulent, plus in rerum obscuritate, dictionisque vi et elegantia explicanda, curae desi-

de-

derent, indices verborum tironibus vtiles flagitent, solam laboris, assiduitatis, diligentiaeque laudem ei relinquant.

Fischero autem V. Cl. cur non liceat, quod Ernesto, quod Reiskio permittitur. Huius inspiciantur Praefationes Animaduersionibus ad Auctores Graecos, inprimis Volumini primo ac tertio praemissae, illius autem ad Callimachum praefatio, et inuenientur iudicia et sententiae de editionibus adornandis, et animaduersionibus scribendis, quibus, si non omnibus satisfecerunt, suae tamen consuetudinis idoneam rationem, sine vllius offensa, reddidisse videntur. Fischerus autem tantum abest ab gloriola Critices faciendae, vt eam nusquam rapere et affectare, saepe eius exercendae copiam et facultatem detrectare, modestiae caussa, reperiatur. Igitur, quae Batauorum ingenia refingere audent, iis commodam potius explicationem, quam emendationem adhibendam esse, statuit. Prima cura est, vt veritas lectionis vel constituatur, vel via monstretur eius reperiendae et constituendae; ad quod obtinendum opus est iis praesidiis, quibus cautae et modestae Critices leges vtendum iubent. Editiones Dialogorum Platonicorum, vt essent parabiliores, et inseruirent lectionibus habendis, consulto carent longiorum annotationum mole, in quibus vel rerum philosophicarum obscuritas fusius declaretur, vel imitationis similitudo copiosius demonstretur, vel verborum vis et elegantia operosius comprobetur. Indices verborum omissi sunt, partim quia in indice Aeschinis, et aliorum librorum, multa ad Platonis orationem intelligendam necessaria insunt, partim quia editione Dialogorum nondum absoluta, nec Indicis edendi tempus est. Macram autem et ieiunam non esse Cl. Editoris disciplinam et doctrinam, sed amplam et copiosam, intelligent et fatebuntur, qui vel *de defendendis locis quibusdam Platonicis* prolusionem, anno 1767. editam,

tam, vel ceteras eius prolusiones, aut separatim, aut iunctim editas viderint.

Nec alienum a consuetudine nostra, et explendae lectorum nostrorum expectationi profuturum sit, nonnullas ex emendationibus et explicationibus, quibus harum recensionum scriptores, variis Auctorum veterum locis aliquid vel medelae, vel lucis afferre conantur, commemorare. Ne vero in tanta rerum copia oculi nostri mentesque distrahantur, reliquam disputationem nostram terminis his definiemus, vt propositarum opinionum specimina e duabus prioribus censuris expromamus, prima secundae partis, addita, hoc est, e censuris Ciceronianis et Platonica.

Etenim Orat. I, c. 43. in ea parte qua Crassus iuris ciuilis studium commendat, et in verbis his: *Nam, siue quem aliena studia delectant, plurima est et in omni iure ciuili, et in Pontificum libris, et in XII. tabulis, antiquitatis effigies, — siue quis ciuilem scientiam contempletur etc.* haec adhibetur p. 14. P. I. medela, vt pro *aliena* studia, *antiqua*, pro *contempletur*, reponi *consectatur*, vir doctus velit. Si id agitur, vt verborum interpretamenta, siue glossemata, ipsis auctorum verbis potiora putentur, vulgaria exquisitis, obuia rarioribus, valebit quod hic fit. Sed dum ista temeritas vitabitur, nec hoc admittimus. Sunt enim *aliena* studia, externarum, peregrinarum, priscarum rerum; *contemplari* verbum loco positum est, cum propter vocabula *effigies, tabulae*, tum propter ipsam eius efficaciam, in vehementiori quadam animi inclinatione admirationeque indicanda.

Ibid. c. 53. *Reprehendebat igitur Galbam Rutilius, quod is C. Sulpicii Galli, propinqui sui, Q. pupillum filium ipse paene in humeros suos extulisset, qui patris clarissimi recordatione et memoria fletum populo moueret, et duos filios suos paruos*

tute-

tutelae populi commendasset. Locum corruptum ita sanandum putat p. 16. vt pro *et* recipiatur *vt*, hoc ordine: *extulisset, vt patris clarissimi recordatione et memoria fletum populo mouerat*, qui (sc. pater) *duos filios suos* etc. At enim *qui*, pro *vt* eleganter dicitur, nec ideo loco mouendum. Sed extrema tamen laborare videntur.

Lib. II. c. 38. *Nam et omne quod eloquimur sic, vt id aut esse dicamus, aut non esse, et si simpliciter dictum, suscipiunt dialectici vt iudicent, verumne sit an falsum etc.* Si sic scriptum fuisset, *non omne quod et eloquimur sic*, non putassent interpretes aliquid vitii esse in primis huius loci verbis, sed agnouissent, repetitum aliquoties *et* sibi respondere, adeoque excludi non posse; nunc alii *et* expungere, vir autem doctus p. 20. in *est* mutare vult, irrito, vt arbitramur, conatu. Nam numeri Ciceroniani caussa inter *nam* et *omne* locatum est. Probabiliores sunt sequentes emendationes: c. 78. *quanto hoc magis in oratione* est *spectandum*, pro *exspectandum*, et L. III. 2. *illa fuit cygnea diuini hominis vox et oratio, quam quasi* exceptantes, cum Gesnero Thes. L. L. V. *exceptare*, pro *exspectantes*. Nisi fortasse exspectare pro *expetere, desiderare*, dicitur.

Veniamus ad orationes Verrinas. L. II, 23. *intelligetis, hanc pecuniam, qua via modo visa est exire ab isto, eadem semita reuertisse*. Commendatur P. II. p. 10. tanquam certa et inprimis elegans Burmani ad Phaedr. L. III. Prol. 38. legentis *eandem* pro *eadem*, coniectura. Tum totus sic constituitur locus: *hanc pecuniam, quae* (pro *qua*) *via modo visa e. e. a. i. eandem s. r.*

L. II. 76. *Cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum atque insignis turpitudo teneretur*. V. doct. p. 12. tentat: *Cum manifesta res, tam flagitiosa t. a. i. turpitudo teneretur*. Sed

 oratio

oratio languet. Quidni potius? *Cum manifesta res, cum flagitiosa t. a. i. t. teneretur.* Quare nec probamus ad III. 13. *Hoc nouum genus iniuriae ferre nemo posset, te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, et rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere ac persequi lite atque iudicio,* proponi coniecturam: — *ferre nemo posset, se, cum suos omnes fructus p. tradidisset, et rem de manibus amisisset, tum bona sua repetere,* — Nonne hoc est orationi neruos incidere? Qui Syllepseos exempla habeat in promtu, qualia multa collegerunt Drakenborch. ad Silium Ital. XII, 64. Heusinger. ad Nep. Alcib. 3. p. 73. s. et Thrasyb. 4. p. 96. Hemsterhus. ad Lucian. p. 492. Tom. I. Ernestus ad Xenophontis Memor. Soc. II, 1. Fischer. ad Platon. Apolog. 28. is nec dubitabit, quin recte dixerit Cicero Verr. V, 42. *Pater aderat — — eum cum illa auctoritate et miseria videres praeditum;* nec desiderabit coniecturam ab Ernesto quidem dubitanter propositam, et a V. doct. approbatam: *illa auctoritate praeditum, aetate et miseria perditum.* Quid facias tot aliis locis, quid Sallustio Iug. c. 14. sic scribenti: *non regnum, sed fugam, egestatem, exilium, et quae me premunt mala, cum vita simul amisisti.*

Nunc de quibusdam coniecturis, ad Platonis Symposium illustrandum allatis, videbimus. Primum quidem eleuatur et reiicitur scita et elegans emendatio Cel. Fischeri in loco Platonis p. 108. in allusione Homerica, σύν τε δύ' ἐρχομένω πρὸ ὁδοῦ βουλευσόμεθα ὅ, τι ἐροῦμεν legentis πρὸ ὁ τοῦ, et docentis, apud Homerum Il. κ, 224 πρό ὁ τοῦ esse idem quod οὗτος πρὸ τούτου, vel ἕτερος πρὸ τοῦ ἑτέρου, hoc sensu: quod vnus excogitare non poterit, id reperiet et excogitabit alter. Obloquitur V. doct. et nimirum quia πρὸ ὁδοῦ bonum sensum efficiat, *progrediendo*, vtiliter et cum leuui proficere, negat se illud ex Homero recipere. Iam quia demonstratio laborat; quia frequentes apud Platonem esse scimus allusiones

ad

ad Homeri verba; quia in hoc ipso dicto frequentando crebri sunt scriptores alii: hanc emendationem elegantiae summaeque probabilitatis laude non esse defraudandam censemus.

P. 110. καὶ ἐμὲ ἔφη ἀπονίζειν τὸν παῖδα, ἵνα πῦ κατακέοιτο. Fulcit V. doct. vsum anacoluthi, quod Fischerus agnouit, obseruatis a Wyttenbachio ad Plutarch. Ser. Num. Vind. p. 126. 127. et Interpretibus ad Act. Ap. I, 8. Ad anacoluthon sibi placere negat p. 115. in his: Ἔρωτα δὲ μηδένα πω ἀνθρώπων τετολμηκέναι — — ὑμνῆσαι, ἀλλ' ὕτως ἠμέληται τοσῦτος θεός. Certissimam Stephani coniecturam, ἠμελῆσθαι τοσοῦτον θεόν, pronunciat, parum sollicitus, vtrum sua vis orationi conseruetur, an debilitetur et frangatur. Paruo, ait, acumine opus fuisse ad intelligendum, in verbis p. 116. ταῦτα δὴ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄρα ξυνέφασαν, legendum esse sine dubio ἅμα, *simul.* At cur cogamus Platonem tanto pleonasmo dicere, πάντας ἅμα ξυμφάναι, cum ἄρα sit ei familiare et frequens, ex poetarum imitatione.

P. 132. Eryximachus Aristophanem remedia docet, quibus singultum depellat, et in aliis hoc etiam: ἀναλαβὼν τι τοιοῦτο οἷῳ κινήσαις ἂν τὴν ῥῖνα, πτάρε. Hic mirati sumus, quomodo vir doctus ibi legendum putet κνήσαις, *titilles;* addatque, titillatione non motu tantum opus fuisse. Primum κνᾶσαιτο cum non habet, quia ad fricandum nasum non opus erat aliqua re recepta, (dicit enim, ἀναλαβόν-τι) deinde quia fricando naso, non editur sternutatio. Κινῆσαι autem fere hoc sensu dicitur, vt sit, aliquam corporis partem aliquo modo *afficere.* Cassius Iatrosoph. Quaest. phys. c. 44. ὁ μὲν πταρμὸς γίνεται ὑπὸ θερμῦ τινὸς κινήσαντος τὸν τόπον τῦτον, ἀφ' ὗ γίνεται et mox: ὁ κινεῖν πέφυκε τὸ ἐνταῦθα ὑγρόν. Latinorum *mouere,* sicut de animi, ita etiam de corporis affectionibus dicitur. *Aluum mouere* Catonis est de R. R. c. 115.

 ven-

ventre Britannici moto est apud Sueton. Ner 33. Aristoteles problem. 4. cum quaerit, cur solem aspicientes sternutamus? ait, ὅτι κινεῖ θερμαίνων.

Orationi Alcibiadis p. 191. sane conueniens videtur quod V. doct. vult, ἀλλ' ἰτέον ἤδη ἐπὶ τὸ πρᾶγμα, *sed iam ad rem ipsam aggrediendum*, pro eo quod editur: ἀλλὰ ἰστέον ἤδη, τί ἐστι τὸ πρᾶγμα. Similiter dixit in aliis huius Dialogi locis p. 178. τὸν ὀρθῶς ἰόντα ἐπὶ τοῦτο τὸ πρᾶγμα. Sed nec alterum alienum est hac sententia: *Sed* (videbatur mihi) *iam demum cognoscendum, quae res esset*, siue *quomodo res* i. e. constantia Socratis, *se haberet*.

NOTITIA RERVM HVNGARICARVM, *conscripta A. FRANCISCO CAROLO PALMA, Societatis Iesu Sacerdote, PARS I. II. III.*

Tyrnauiae, typis Collegii Academici Soc. Iesu, Anno MDCCLXX. octonis.

Insignis huius Hungaricae Historiae compendii auctor plurimum venerandus, Collegii Archiepiscopalis quod Tyrnauiae floret decus insigne; toto hoc opere ad praesentem vsque aetatem producto, maximam fere partem secutus est Annales *Georgii Pray*, e Societate Iesu, qui Historiam Hungariae omnem ad tempora vsque Ferdinandi Austriaci eleganter aeque ac copiose complexus, ea rei litterariae Hungaricae paucis annis procurauit adiumenta, quae longo tempore

pore quidem, frustra tamen desiderabantur. Is nimirum primus post *Timonem* res Hungariae ad annos referre, colligare sparsa, fabulas expungere, omnibusque deinceps scripturis planiorem viam facere instituit. Minime tamen putandum est, adeo vnius huius principis quidem auctoris vestigia legisse Palmam, vt adire alios, sicubi e re foret forte, religioni sibi duceret.

Diuisit autem omnem materiam in duas partes, ita, vt prior veterem cum Historia Regum Stirpis Arpadinae, posterior dein nouam Hungariam exhiberet. Illa, vetus nimirum, praeter *Hunnorum*, *Auarum*, atque *Hungarorum* res, etiam domesticam periodum Regum Hungariae, persequitur; haec a temporibus regis Stephani, continenti filo ad nostram vsque aetatem descendit, fertilis maxime rerum memorabilium. Ceterum etiam vtitur oratione perspicua atque comta, qualis Historicum deceat; quamuis receptae inter suos opinioni non parum tribuisse videatur. Inter omnes constat, R. Stephanum per tempus aliquod vsum fuisse Ducis titulo, donec Astricum, S. montis Pannoniae Abbatem, iamque Colocensium Antistitem designatum, Romam mitteret, a Papa Siluestro II. petiturum, vt sibi et suis successoribus regia appellatione vtiliceret. Atque hoc loco auctor miraculum, apud *Chartuit. in vita S. Stephani* inuentum, in suam orationem infert: „appulsum narrat Astri„cum Romam, vix dici potest, quanto acceperit gaudio Silue„ster II. id temporis Romanus Pontifex, *diuino ante praemo„nitus oraculo*. Gente Hungara in suam adoptata prote„ctionem, postulatis quam cumulatissime satisfecit; in re„giae potestatis signum, e solido conflatum auro, operis sa„ne mirifici, diadema dedit.“

Digniora vero lectu sunt, quae hoc ipso capite de disciplina, quam Stephanus in educando filio Emerico Princi-

pe adhibuit, proponuntur, quaeue decem capitibus comprehensa Rex Pater in Scripta retulit, et quod hodienum Corpori Iuris Hungarici insertum publice prostat, et Historiae auctoris nostri non leuem profecto splendorem conciliat. Hunc multum admodum auget veritatis amor spectatus, et singularis in maximis rebus diiudicandis modestia; nec alienum erit, exemplo quodam dictorum fidem ostendere et declarare. Itaque narrationem rupti per Vladislaum foederis cum Turcis initi, hoc modo persequitur: „Vix „oratores Turcae discesserant, cum adsunt a Francisco Car„dinale Alberino Florentinae classis Praefecto litterae, qui„bus de pessimo rerum Turcicarum in Archipelago statu, „suoque aduentu Regem edocebat; a Ioanne item Castrioto, „in quibus, vt postulatum erat, cum 30. suorum millibus „propediem se in Thraciam appulsurum significabat. Ea „res et Regem, et Hungaros, stupore quodam et pudore „defixerat, quod tantos Christianorum apparatus, aduersus „foederis initi rationes, tam subito et improuide confecta „pace destituerint. His curis anxios obruere Ioannis iunio„ris Palaeologi Imperatoris litterae. Scribebat is: vehemen„ter se mirari, Regem Hungariae, commutata voluntate, „aduersus solemnia, totiesque repetita promissa socios turpi„ter deseruisse, et quidem in medio victoriarum cursu, non „sine graui rei Christianae periculo, et sociorum damno, „qui ab Hungaris in foedus pertracti, immensos magno „sumtu in bellum fecissent apparatus; addebat, Oratores „Turcos exploratores potius, quam legatos fuisse Amura„this, vt qui nullum legationis habuissent insigne; Amura„them inducias dolose pepigisse, vt ab Europa securitatem „nactus, totus interea ad rebelles in Asia subigendos incum„beret, quibus domitis, vniuersis viribus bellum in Europa „instauraturus erat. Orabat denique regem, ne immemor „pactorum socios desereret Principes, tantasque Christia„norum spes, e multiplici illo foedere conceptas, momento

„prae-

„praecideret. His, aliorumque Principum nunciis auditis, „Regem Hungarosque facti poenitentia subiit, et belli ge„rendi opportunitas, et maximorum successuum spes, singu„los in Amurathem animabat. At enim religio prohibe„bat, pacta iurisiurandi Sacramento firmata infringere. „Rogatis pro more eam in rem sententiis, vbi quisque, „quid sibi videretur, exposuit, Iulianus Cardinalis, legatus „Pontificius, captata loquendi opportunitate, nuperam „cum Turcis pacis tractationem sibi irritam videri pro„nunciauit, eo quod a confecto prius cum Christianis prin„cipibus foedere solenni, integrum minime fuerit Vladis„lao recedere, insciisque sociis cum hoste de pace paciscі, „teneri itaque Regem prioribus stare pactis, posterio„raque vtpote nulla rescindere. Tamdiu forsan, inquiebat „Cardinalis, liberum Regi fuerat, de foederibus et pace „cum Turcis agere, quoad inclyti huius Regni viribus et „felicitate bellum gessit, quoad nulla externa ope adiutus, „priuato sui regni discrimine ac sumtu publicam rei Chri„stianae salutem maiestatemque tutatus est. Vbi vero „cum aliis quoque Christianis Principibus consilia, totam„que belli huius gerendi rationem communicare placuit, „eorundem consensu bellum intermitti oportuit, quorum „opibus auspiciisque geri susceptum oportebat. Haec et „alia vbi copiose Iulianus pro primi foederis valore expo„suisset, in eius sententiam itum ab omnibus, tantusque „praesentes ardor incesserat, vt nouo iureiurando se ad „prosequendum cum sociis in Turcas bellum Rex vna at„que Proceres obstrinxerint. Atque hinc satis opinor di„stincte intelligi potest, an Eugenius Pontifex periurii vi„olataeque pacis auctor dici possit? quamquam Hungaris „satius erat, sancitas cum Turcis inducias custodire, quam „semet instabili sociorum, praecipue Graecorum, fidei cre„dere.“ (Sed tamen Cardinalis Iulianus, Legatus Pontificis, sophismate vsus, suaserat).

„Se-

„Secutam mutato consilio cladem Varnensem, his co-„loribus depingit summus Historicus: His e senten-„tia constitutis, et nouo delectu auctis Hungarorum copiis, „bellum continuo in Thraciam delatum fuit; initia laetissi-„ma prosperos spondebant successus, pleraeque enim vrbes „et oppida, aut vi, aut deditione in Hungarorum concede-„bant dominationem, atque sic Varnam vsque haud pro-„cul Euxino ponto sitam vrbem ventum fuit. Eodem non „multo post hostilium armorum strepitu reuocatus peruе-„nit Amurathes, grauiterque de ruptis induciis conquestus „fuit. Postquam diebus aliquot mutuo in conspectu ad-„uersae constitere acies, prior Amurathes IV. idus No-„uembris in Hungaros minime imparatos impetum fecit. „Diu, magnisque animis, protracta pugna, semel ac ite-„rum summa vi repulsi Turcae: instabant cedentibus „Hungari, solutisque ordinibus paulo vlterius, quam mili-„tandi ratio postularet, progressi sunt: hic rursus maiore „quam ante furore instaurato praelio, vincebantur Hungari, „nisi Ioannes de Hunyad opem tulisset laborantibus, im-„petumque delecta cum militum manu sustinuisset. Vla-„dislaus, quem a diebus aliquot aegrotantem in castris re-„manere iusserat Ioannes de Hunyad, suorum fortitudine „et successu ad suam pariter virtutem exercendam, quae-„rendamque ferro gloriam, accensus, vbi omnium maxime „feruebat praelium, repente se miscuit pugnantibus Iam „iam inclinabat Turcorum acies, victoriaque in Hungarorum „fuit manibus, cum rex, temeritate potius, quam consilio, „subditis equo calcaribus in hostes procurrit, vibratoque „in omnem partem ense, stragem edit longe maximam. „Illi, noua hac impressione in extremam versi rabiem, vlti-„mas pariter ad se tuendos vires adhibent. Cum en pug-„nandum inter, laeso grauius sonipede, Rex medios inter ho-„stes humi prolabitur, iacentique per Ianitsaros caput prae-„ciditur. Infelici eo casu Turcis creuere animi, Hungaros

„ au-

„autem adeo primus ille ardor destituerat, vt impetum „non ferentes amplius, in effusam abierint fugam. Amu„rathes, ob multa suorum millia eo proelio amissa, animo „aeger, vetuit fugientes insequi, collectisque vasis in Asiam „remeauit; id genus triumphos suis se hostibus precari di„cere postea solitus. Apud Hungaros minor iactura fuit, „sed quam Regis Vladislai caedes funestauit. Eius corpus „militari tumulo conditum, caput vero per Asiam in signum „victoriae a Turcis circumlatum. Iulianus Cardinalis, belli „suasor e pugna superstes, a Valachis in fuga trucidatus, in „praeterfluentem demersus fuit. Atque hic erat Vladislai „exitus, documento futuri, Regum vitam salutemque „nunquam temere discrimini esse obiiciendam. Praefuit „Hungaris tribus annis; totidemque mensibus, Princeps pie„tate, morumque probitate insignis, generoso atque libe„rali animo; eo solo apud exteros notatus, quod Ladislao „Posthumo, pupillo Regi, Regnum eripuerit."

Ceterum Palma, Vir doctissimus, hoc potissimum capite summopere commendandus est, quod in rebus per se odiosis enarrandis, non tamen laudes praetereat, quas, quae erat tum Seculi conditio, homines iis tribuere consueuerant. Tale fuit factum Ferdinandi III. quo secundum Pauli V. et Gregorii XV. constitutiones, illibatam virginis conceptionem Viennensi Academiae ad tuendum obtulit, atque ita originem dedit consuetudini, qua Caesares die VIII. Decembris, annis singulis, solenni voto ad aedem d. Stephano sacratam, hanc eximiam praerogatiuam Mariae virgini asserere solent. *Mos hic*, ait auctor noster, *Viennensis Vniuersitatis, ad ceteras Hungariae, Germaniae, Galliae, Hispaniaeque Academias propagatus, Ferdinandi III. commendat pietatem in Mariam Hungarorum Dominam, qua quidem pietate stante, feliciter res Hungarica stetit, intereunte perire cepit.* Talia non oportebat scribere Virum, qui a do-

K ctri-

ſtrina commendatur; propterea quod omnis iſta res ad fraudes monaſticas pertinet. Sed dandum erat aliquid Ordini, qui cum omni ſuo cultu Ieſuitico ſublatus eſt.

C. VELLEII PATERCVLI QVAE SVPERSVNT ex Hiſtoriae Romanae voluminibus duobus: cum integris animaduerſionibus doctorum, curante DAVIDE RVHNKENIO.

Lugduni Batauorum apud Samuel. et Ioann. Luchtmans, Academiae typographos, 1779. Alph. 3 pll. 16. cum 10 pll. Praefationum. T. I. II. in 8.

Notum eſt eruditis, inprimis iis, qui cum reliquarum doctrinarum cognitione, humanitatis et litterarum ſcientiam coniungendam putant, tanto emendatiores haberi ex antiquorum libris eos, quorum ad noſtra tempora multi codices ſcripti peruenerint, quanto inquinatiores et corruptiores ii cenſentur, quorum pauci, ſiue vnus tantum et alter, reperiantur. Quo minus mirandum eſt, Velleii, qui breuiter Romanam hiſtoriam tradit, quae ſuperſunt, ab eo inde tempore, quo edita primum in lucem ſunt, manca ſemper, mutilata, lacerata et corrupta, poſt etiam curas virorum doctorum, quibus ea ſanare ac emendare animus erat, manſiſſe. Huius enim operis vnus tantummodo codex MStus extitit, in coenobio Murbacenſi, ſub initium renaſcentium litterarum repertus, vna tantum, quae auctoritatem habeat editio, ex hoc ipſo Codice ducta et expreſſa, B. Rhenani, quae Baſileae ap. Frobenium anno 1520. in

Fo-

Folio prodiit. Mox Ioh. Alb. Burerius istum codicem, quoad adhuc a Frobenio tenebatur, cum typis expresso exemplari contulit, et varias inde lectiones collectas illi suo sub nomine addidit. Post haec tempora euanuit Codex, nec vsquam vel idem, vel alius, qui Velleii libros referret, in summo quaerentium et peruestigantium studio et labore indagari potuit. Hanc primam editionem, multi, qui ad Velleium legendum et explicandum, dispari cum animi sensu ac doctrinae apparatu, accesserunt, offensi eius lacunis, naeuis, et corruptelis, ita conati sunt refingere ac reformare, nullo vt, neque fine neque modo, impetus iste regi et temperari, sed tota res temeritati attribui videretur. Primus hoc fecit Iunta; successit Vascosanus; exortus deinde est, qui quae isti modice fecissent, summa cum libertate ageret, et plane nouum, et a Rhenaniano diuersum Velleium, procuderet. Cuius ausi monumentum est editio Velleii subiecta Scriptoribus Historiae Augustae, Basileae apud Frobenium a. 1546. Fol editis. Doctum tamen et acutum fuisse hominem, qui huic editioni praefuit, quisquis tandem fuerit, intelligitur, insigni fauore plurimorum, quo, quamquam non Velleiana, attamen ea quae intelligi possent, praeberet, excepta est haec altera et interpolata Basileensis editio, antiquiori, genuina et sincerae refrenti, posthabita. Quin etiam ipse Burmanus, ac caeteri, qui Critici dici haberique vellent, in suis Velleii recensionibus, hanc interpolatam editionem in textis verborum exprimendis, secus quam par erat, secuti sunt. Hac rei indignitate permotus Ruhnkenius, quem nemo acuti, sagacis, et perdocti Critici laude defraudet, quem illi commiserant errorem euitauit. Necessarium enim duxit, verum et germanum Velleium, qualis in Rhenani editione prodiit, tandem aliquando reuocare. Ergo non veritus eorum minas, qui textum multis in locis mendosiorem, quam in Burmaniana et aliis editionibus reperiretur, exhiberi, qui nec orthographiam saepe falsam

mutari criminaturi essent, hoc agendum et perficiendum esse censuit, confisus, non aliter fieri debere ab eo qui non hominum eruditorum opinionibus irretitus, sed sola principis editionis ope fretus, per ipsa deprauatae scripturae vestigia, veritatem latentem deprehendere decreuisset. Verum tamen, si vel alienarum, vel suarum correctionum tanta erat perspicuitas, et euidentia veritatis, vt nisi nullo in his litteris sensu praeditus, nemo de iis dubitaret, non ita superstitiosus fuit, quin eas in textum admitteret. Loci sic restituti in corruptissimis olim verbis exemplum est Lib. II. c. 28. quae hac in editione sic exstant; *dictator creatus* (*cuius honoris* etc. *vti appareat populum Romanum vsum dictatoris haud ita in metu desiderasse, vt in otio timuisse potestatem*) *imperio, quo priores ad vindicandam maximis periculis rempublicam vsi erant, eo in immodicam crudelitatis licentiam vsus est.* Qui veterem lectionem comparauerit facile hanc nouam, ex alienis pariter ac suis rationibus conflatam, illi praetulerit. Neque vero nec hic, nec alibi, quidquam in contextis est mutatum, nisi laudatis diligenter vel antiquis lectionibus, vel eruditorum, qui aliquo nomine essent, suspicionibus, vel denique omnium idonea ratione reddita. Qui in Velleio recensendo elaborarunt interpretes, non omnes operae pretium fecerunt. Horum e numero sunt Schegkius, Popma, Gruterus, Boeclerus. Quorum hic dudum explosam ab eruditis peruersitatem secutus est, Historicos politica ratione interpretandi. Alii praeclare de Velleio meriti sunt vt Acidalius, Puteanus, Lipsius, Vossius. Acidalius quidem, iuuentutis feruore ablatus, multa ausus est tentare, quorum caussa ipsius conatus aliis displicerent; neque tamen dubitandum est, si ad maturitatem venire licuisset, meliorem praestantioremque iis, a quibus contemneretur, futurum fuisse. Lipsius autem, tanta sagacitate in vitiis deprehendendis, tanta solertia in iisdem tollendis, vtebatur, vt, quae ad Velleium emaculandum

con-

contulit, in quibus ipse semet vicisse videbatur Heinsio, Critices studiosis, tanquam praeclarum huius artis exemplum debeant commendari. Heinsius ipse hanc ei laudem tribuit in sua ad Velleium praefatione; Burmanus Heinsio adiudicat principatum. At illi quidem alterius fauor, alterius odium, in vero perspiciendo obfuit. Aequus rerum arbiter suum tribuerit cuique. Fuit Heinsius in poetis latinis tractandis vnus omnium felicissimus. In solutae orationis scriptoribus, Curtio, Tacito, aliis, haec eum felicitas destituit. Quin etiam, quomodo poetica, consuetudo ab soluta oratione differat, non satis intellexisse videtur. Alioquin, tot verba, tot formas poeticas Velleio et ceteris obtrudere non potuisset. Burmanus, acumine critico minus valebat, adeoque in eo scriptore recensendo, in quo, in summa variarum lectionum penuria, res omnis ad ingenii solertiam redit, a priorum laudibus longius abest. De C. Velleii, (nam hoc praenomine vocandum potius quam P., idoneis argumentis demonstrari potest,) consilio partim, partim scribendi genere contemtim nonnulli sentiunt. Adulandi studium, suscepti operis caussam, latinitatem parum bonam, accusant. Cuius opinionis, tum res parum pensitata, tum inscientia fons est. Breuiori licebat via id assequi, nec tot per ambages et molimina arrepere opus erat. Si quid tamen in extremo opere, Tiberio vt placeret, scripsit, id aequo ferendum animo, aut respectu necessitatis illorum temporum mitius accusandum. Careat, *praescribere* verbum, pro *ante referre*, auctoritate; tamen nondum, vt opinamur, eiiciendum prorsus, vt Editor fecit, praesertim semel occurrens II, 20. vbi si legatur *perscripsimus*, quod Ciceronianum est, et vel illi, *vt perscripsi ad te antea*, simillimum, nemo offenderit; *praedicere vero*, quod nonnulli carpunt, Iustini et Columellae locis facile defenditur. Quibus addatur alius Quintiliani X, 1. quem inter plures, sed alienos, affert Frid. Otto Menkenius, Obseruat. Lat. Ling. p. 774.

Theopompus his proximus, vt in historia praedictis *minor, ita oratori magis similis.* Rectius improbatur multis nimis frequentatum acutarum festiuarumque sententiarum aucupium, quod in solutam orationem dudum intulit Trogus Pompeius siue Iustinus, in ligatam Ouidius. Satius erat eo abstinuisse, et Sallustium, quem in ceteris sequitur, hac quoque parte expressisse. Hunc enim vnum, vt sibi persuadet Ruhnkenius, imitandum suscepit: ab eo indolis humanae describendae exemplum petiit; eius aemulatione in verbis efficaciam, et in breuitate neruos, in tota denique orationis compage eam similitudinem accepit, quae a nemine adhuc animaduersa, nunc demum Editoris opera declaratur. Qui, si castigatior Velleius sua cura prodeat, non tam ingenio suo id tribui vult, quam summae cum Sallustio familiaritati contractae, perpetuaeque Scriptoris vtriusque comparationi. In quo plus quidem is studio suo, quam veritati dedisse, videtur. Ecce enim quaedam. Lib. II, c. 34. *coniurationem — eripuit.* Sic Edit. pr. At verissime editor Basil. *coniurationem — aperuit.* Sallust. Catil. 40. *eo praesente coniurationem aperit:* c. 70. *Cursu ad eum tendentium.* Sallust. Iug. 91. *pedites cursu tendere ad Capsam iubet.* Ex quo clarum est, Heinsium, *cursus* legentem, non emendasse hunc locum, sed corrupisse. C. 77. *qui haud absurdo — dixit.* Ex Sallustio Catil. 25. *ingenium eius haud absurdum.* C. 79. *consultisque facta coniungens.* Imitatur, vt solet, notissima illa Sallustiana Catil. I. *Nam et prius, quam incipias, consulto: et, vbi consulueris, mature facto opus est.* c. 79. *Sed ancipitis fortunae temporis matura virtute correcta.* Locutio, *fortunam corrigere*, sumta est a Sallustio Iug. 94. *Sic forte correcta Marii temeritas.* C. 81. *fortuna militauit.* Lege: *fortuna mutauit.* Fortuna mutauit exquisite dicitur pro, fortuna mutata est. *Mutare* passiua significatione dixit, Sallustium suum imitatus Iug. 38. Et tamen et Liuius, et alii sic dixerunt. c. 127. *Nihil sibi vindicantem, eoque adsequentem*

omnia.

omnia. Manifesta imitatio Sallustii Catil. 54. *ita, quo minus gloriam petebat, eo magis illam adsequebatur*. Et sunt huius generis plura, in quibus similitudinem videmus, certam imitationis notam non reperimus. Ac illud imitationum persequendarum aucupium, interdum ad deuia eos agere, qui ei nimis indulgent, nuper nos in recensendo Cl. Iani Horatio monuisse meminimus. Sed referantur etiam alia, docte sane disputata, sed Velleio tamen minus profutura. Scriptores omnis generis, Poetae, Oratores, Historici, neglecta verborum variatione, iisdem interdum aliquoties vocibus vtuntur, quod Ven. Ernestus plurimis idoneorum auctorum testimoniis, in Prolusione de *negligentia grata*, docuit, itemque e Batauis Io. Frid. Reitzius, in *Apologia aduersus criminationes Anonymi* etc. p. 17. sqq. Cur ergo non dubitemus, an, cum I, c. 2. *Vtica condita est* legatur, recte displiceat verbum condere, quamuis paucis versibus ter repetitum, et malit: *Vtica constituta est*. Quod tanto magis ferendum est, quo saepius vno versu bis terue idem verbum iteratur. Ponantur quaedam, quae in promtu sunt. Liuius 34, 56. *ad quam diem L. Cornelius consul edixisset, et in quem locum edixisset Etruriae*. 43, 8. *id se tantum orare, vt in amicitiam Pop. Rom. reciperentur, et si pax fieret exciperentur, ne in regiam potestatem reciperentur*. Cicero Verr. 4, 48. *propter est spelunca quaedam — qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse, abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse, et — penetrasse sub terras, lacumque in eo loco repente extitisse*. Hinc inanis est dubitatio de repetitione vocis *vltio* Lib. II, 7. et irrita suspicio, quasi pro *Inimicitiarum quaesita vltio* legendum sit, *inimicitiarum quaesita relatio*. Nam *inimicitias relatas* dixisse veteres demonstrari potest; at *relationem* pro vindicta dixisse non item probatur. Hinc nec bis repetitae vocis *reuocata* 2, 89. nos poeniteat, missa emendatione *renouata*. Porro etiam qui breuitatem sequuntur in scribendo, Sallustius, Tacitus,

citus, et Velleius, sua subinde de lege et formula recedunt. Quo animaduerso, si qua paullo disertius posita sunt, vel quae attentus lector sponte intelligat, non illico pro glossematis habebimus. Feramus ergo Velleium scripsisse 2, 23. *paternis, id est Ponticis finibus, contentum esse iussit.* Feramus etiam 2, 35. scripsisse: *ille Senatus dies, quo haec acta sunt;* quamquam ista breuius, salua sententia, dici potuisse concedimus. Sed adhuc alia videamus: 2, 39. *Ab eodem facta Numidia.* Legendum esse *fracta*, cum praesertim paullo ante sit *infractae*, neget, qui cum Sigonio intelligat prouincia, vel ex *conferunt stipendium*, malit *stipendiaria*, vel denique *facta* accipiat pro acquisita, quo modo Graeci ποιεῖσθαι dicunt. Sic *exercitum facere*, Sallust. *fragm. Histor. VI.* et Vellei. 2, 109. *populum Romanum ipse fecit*, Flor. I, 1. vid. Graeuius Lect. Hesiod. Cap. 14. Cicero Manil. 10. *plures prouincias confecit, quam alii concupiuerunt.* Prae *iuste*, vel *iusta diuisione praediorum*, 1, 74. quodammodo languet *instituta diuisione praediorum.* At *iusta* dici poterit, non quod iure facta sit, sed quod paribus et magnis portionibus. C. 78. *prouincias, quas magnis momentis Labienus, — — concusserat.* Magna momenta sunt, vt arbitramur, res magni momenti, graues motus et efficaces. Quod paullo melius, quam legere vel *emolumentis*, vel *molimentis*. Nouum enim vtrumque, et inusitatum. Burmani explicatione acquiescendum c. 82. *cum redimitus hederis, coronaque velatus aurea.* Concedit Cel. Ruhnkenius, *redimitus hederis*, non de hederacea corona, sed de *redimiculo* accipi; quaerit autem, quis vnquam *corona velari* in prosa oratione pro coronari dixerit. Atqui multa Poetis sunt et solutae orationis scriptoribus communia, multa v. c. Tacitus cum Virgilio vsurpauit, de quibus, quin recte dicantur, non dubitatur. *Velare* autem est *ambire*, *circumdare*, et omnino vitiis coronisque aptum. *Crocota*, cui parum conueniat additum *aurea*, quam vocem substituendam pu-

putat, non est opus. c. 91. *cum esset omni flagitiorum scelerumque conscientia mersus.* Facilem haec verba sententiam habent, nempe hanc, cum eum flagitiorum scelerumque conscius animus agitaret. *Mersus* i. e. obrutus. Multo impeditior, et menti scriptoris contraria est emendatio, quae proponitur: *cum esset omnium flagitiorum scelerumque sentina emersus.* Cur enim is *emersisse* magis, quam *mersus* dicatur? Paene omiseramus L. II, c. 36. neminem rationem habuisse veteris lectionis: *in suspecti operis sui carmine*, quae potest hanc sententiam habere, vt carmen suspecti operis sit carmen, quod suspectum reddit Poetam et eius mores, quod Catulliano carmine, de quo sermo est, mala de auctore suspicio proditur. At c. 120. verba: *praeclari facinoris auctor fuit Caldus Caelius, ad vetustatem familiae suae dignissimus,* ita sunt accipienda, Caldus Caelius praeclari facinoris auctor dignissimus fuit respectu vetustatis familiae suae. Primarium hoc est, vt *dignissimus* referatur non *ad vetustatem familiae* s. in quo peccauit Wopkensius, sed ad *auctor.* Plura referre poteramus, adeo multa sunt, quae a Criticis, eorumque primario, Cel. Ruhnkenio, sollicitantur, in quibus antiqua probare praestet. Scitas, elegantes, et aptas emendationes intercurrere, Graecorum etiam scriptorum comparationes, quanquam non frequentes, nam breuitati studuisse apparet, et correctiones, nemo dubitet, qui Ruhnkenium, cuius laudibus recte fauent omnes, nouerit. Certe, quae in opera Velleio praestita, tum commendationem, tum cautionem habeant, tamen dixisse videmur.

Vehementer autem optamus, vt, quae bono lectorum dicta a nobis sunt, non ita a quoquam accipiantur, quasi Editoris celeberrimi doctrinam aut famam sugillare voluerimus. In libera republica libera esse doctorum hominum suffragia oportet, sine acerbitate tamen. Hoc tramite omni tempore incessimus, neque ab eo deflectemus imposterum.

BVDA SACRA SVB PRISCIS REGIBVS. AVctore P. XYSTO SCHIER, Eremita Augustiniano. Opus posthumum.

Viennae, typis Iosephi Kurtzboek, Caes. Reg. Aulae Illyrico orientalis, nec non incl. inf. Austr. Ord. Typogr. 1774. in 4.

Opus est non contemnendum, de quo etiam singulari epistola *Georgius Pray* auctori gratulabatur, qui morte praepeditus historiam Budensium aedium sacrarum, et sacellorum, typis destinatam, impressam videre non potuit. Insunt autem huic opusculo, praeter templorum descriptionem, egregia capita complura, res ecclesiasticas Budenses concernentia, quorum momenta hoc fere ordine sequuntur: MXLVII. contigit fatalis interitus S. Gerardi, eiusque sociorum. Concilium in castro Budensi, Praeside Phil. Cardinali Firmiano, 14. Sept. MCCLXXIX. celebratum, scissum vero re infecta, Patribus congregatis aduentu Ladislai Regis dispersis. b. Petrus Ord. Min. mortuus MCCLXXXVII. in monasterio S. Ioan. Eu. et sepultus in eius Templi eminentiori loco, multis post, si verum est, miraculis inclaruit. Cum ciues Budenses, spretis Decretis regiis, et auctoritate Concilii Strigoniensis, sese a violandis iuribus Ecclesiae veteris Budae non abstinerent; anathemate puniti sunt MCCXCV. Pax publica in Hungaria graui atque periculosa factione turbata adeo Pontificem Romanum commouit, vt in gratiam Caroli I. Hungariae Regis, Nicolaum S. R. E. Cardinalem, Ostiensem Legatum mitteret, qui postquam Budensibus interdixisset auctoritate Pontificia templis, et sacris omnibus, Clerici vicissim Summum Pontificem, et Episcopos Hungariae Carolo deditos, non modo sacris omnibus

bus priuarunt, sed publice etiam decreuerunt, vt aqua et igni interdicerentur. Cardinalis, rebus suis consulens, fuga intentum ei vitae periculum mature anteuertit anno MCCCII. Franciscus Gentilis, etiam Card. Ap. Sed. Legatus, MCCCVIII. edidit Budae Constitutiones pro Rege, Clero, et ordine seculari. Congregat Vdvarinum Synodo MCCCIX. Thomas Archiepiscopus Strigoniensis anathema dixit partim iis, qui Capitulo Budensi vectigalia hactenus praestita negarent, partim vero etiam qui electionem Caroli irritam pronunciarent. Postquam Ludouicus vidisset, frustra se laborasse in conuertendis Iudaeis, oblata iis libertate, propositoque iure ciuitatis Hungaricae, publico hos refractarios decreto, Buda regnoque eiecit MCCCLIV. Reliquiae S. Pauli primi Eremitae MCCCLXXXI. allatae Budam a Clero et populo ardenti deuotione exceptae, sacello regio conduntur, tandem, factis ibidem multis miraculis, vndique ad adorandum plebs turmatim aduolat. Has reliquias non ita multo post, Demetrius Strigoniensis Archiepiscopus, ex decreto regio, praesentibus Episcopis, Religiosis, Secularibus, ac numerosa confluentium ciuium multitudine, tollit, et in templo S. Laurentii supra Budam adorationi exponit, instituto in perpetuam translationis huius memoriam festo. Hieronymus Pragensis doctrinae suae semina Budae spargens, vrbe Regnoque MCDX. exigitur, et sacer Thesaurus S. R. I. a Sigismundo Hussitis ereptus MCDXXIII. Budam primum, tandem vero Norimbergam defertur. Liberato MCDLVI. Belgrado, institutum est festum transfigurationis Domini, Budaeque inductus mos, vt prima a meridie hora campanae pulsu populus ad orandum pro Christi militibus excitaretur. Mansit haec consuetudo ad finem Budae Christianae. Etiam corpore S. Ioannis Eleemosynarii, Patriarchae Alexandrini, a Mahomede II. Imperatore Turcarum Mathiae Regi donato MCDLXXV. illuminatur Buda. Aduersus Iudaeos excitatur tumultus

 cruen-

cruentus MCDXCV. visaque beata virgo Maria in aëre versus Budam descendere. Caput S. Pauli primi Eremitae diu auide a Budensibus exspectatum, Praga adfertur MDXXII. Diaeta Budae celebrata MDXXIII. fatalis exstitit Lutheranis; eodemque anno Simon Grynaeus, nouae religionis suspectus, conicitur in carceres, e quibus tamen, quamuis aegre, elabitur.

REGES VNGARIAE MARIANI, EX ANTIQUISsimis Diplomatis, aliisque MSS. conscripti ab A. R. D. IOANNE FRIDVALDSZKI de FRIDVALD, A. A. L. L. et Philosophiae Doctore, apud Vniuersitatem Claudiopolitanam Matheseos Professore emerito, nunc per M. Principatum Transiluaniae in Physicis Experimentatore, Presbytero saeculari.

Viennae, typis Ioannis Thomae Nob. de Trattnern, Sacr. Caes. Reg. Aulae Typogr. et Bibliop.
MDCCLXXV.

Non sunt hi Reges auctoritate virginis Mariae constituti, sed gratia Dei, quamuis Hungaria suam Dominam veneratur Deiparam, Deumque etiam Dominum suum dicat; neque inter Politicos conueniat de Canone a beata virgine, Domina Hungariae, in recognitionem dominii directi Domino Deo directo soluendo. Sunt ergo Mariani Reges, qui vel erigendis, vel dotandis etiam templis, monasteriis, et Abbatiis non tam Dei, quam virginis Mariae cultum promouere, proprio exemplo studerent, quorum sat magnum nu-

numerum nobilissimus scriptor a S. Stephano Protorege colligendo ad Lud. II. tempora vsque, condidit. Erat autem nonnullorum Regum pietas, qua sese factis votis in honorem virginis adstrinxerant, tam insolens, tamque onerosa, vt et rerum publicarum administrationem plerumque negligerent, ac necesse esset, tantorum votorum petere veniam a Pontifice Romano. Cuius rei illustre exemplum in Carolo est, cuius petitioni Pontifex annuit, datis ad eum litteris, quarum apud auctorem tale exemplar habetur: „Paternae charitatis affectu, quo Tuae Celsitudinis Personam zelamus in Domino nostro Iesu Christo, prosperi Tui Status diligentes augmentum, Tuique Regni tranquillitatem assiduam affectantes, petitiones Tuas, quas ex intentionis deuotae puritate prodire perpendimus, libenter audiuimus, et fauorabiliter exaudiuimus. Sane, sicuti exposita nobis tuarum litterarum series indicauit, Tu iam dudum tempore, quo in puerili quasi constitutus aetate, cum ad Regnum Vngariae, quod Magnates ipsius tunc a recto deuii iniuste inter se diuiserant, et tenebant, ductus fuisses, conspiciens, Te in recuperatione dicti Regni, et eius regimine assequendo, auxilii diuini succursu, eiusque suffragante gratia, indigere, tum ob hoc, tum etiam vt ipsorum Magnatum, tunc temporis tibi parere non curantium, assentias et insidias sine tuo periculo personali euadere possis, diuersis temporibus et vicibus Deo viuo et vero, et beatissimae virgini Mariae, genitrici suae, ipsiusque sanctis, vota emisisti deuota, de dicendis oratione dominica, et angelica salutatione ad dictam virginem, ac legendo Antiphonam salue Regina; quae quidem oratio et salutatio certis diebus ad centenum, et quibusdam aliis similiter diebus ad ducentesimum iam numeros peruenerunt, certis etiam lectionibus de eadem antiphona adiunctis eisdem: vnde cum ex repetitione frequenti, seu quotidiana orationis, salutationis, lectionis antiphonae, aliarumque lectionum praefatarum instantia, in consiliis et negociis

eiusdem regni, et terrarum Tuarum, et aliis in eorum regimine, atque iustitia ministranda, impediaris multipliciter, ac etiam occuperis, nobis deuote, et humiliter supplicasti, vt vota huiusmodi commutare, Teque super eis alleuiare iuxta circumspectionis Apostolicae prouidentiam dignaremur. Quamuis igitur feruentibus studiis amplectamur opera pietatis, ea tamen, cum sunt nimium onerosa, de ratione et ex potestate nobis coelitus elargita, in alia etiam pia impendia possumus commutare. Quare Tuis deuotis supplicationibus inclinati, frequentiam, et quotidianam instantiam huiusmodi orationum, et salutationum praefatarum, dictis diebus ad quindenum numerum restringimus, et etiam limitamus, et ab vlteriori et numerosiori earum obsequio diurno, vel nocturno, auctoritate Apostolica Te absoluimus, Teque super hoc dispensamus de gratia speciali. Volumus autem, vt illis diebus, quibus Te per votum obligasti ad dicendum orationes, et salutationes, vltra quinquagesimum numerum, duodecim pauperes, praeter illos quos communiter consueuisti benigne reficere, pie pascere, seu illis refectionem diuinae pietati amabilem impendere tenearis. — Datum Auenione XVI. Kal. Febr. Anno V.

Opus vero hoc suum Marianum auctor sequenti epiphonemate claudit: „atque haec Vngarorum Dominae honoribus dicata sunto. Lubens successorum etiam regum MARIANOS amores, cum licuerit, scribam. Quisquis Vngarus audire amat, aut MARIANVS sit, aut, si Dominam suam amare renuit, Vngarum exuat."

Si haec talia scripsisset Fridvalszkius Saeculis barbaris, erat sine dubio magnam gratiam initurus: sed nostris temporibus scimus, ridebitur non a suis modo, qui vltra misorani plebeculam sapiunt sed maxime etiam a nobis, qui bonarum litterarum studiis auocamur ab opinionibus iis omnibus, quae ridiculos homines faciunt.

NO-

NOVA LITTERARIA.

Quam bono litterarum, atque ornamento Academiae Lipſienſis, litterariam Societatem anno MDCCLXXIV. fundauerat et genere et doctrina inclutus S. R. I. Princeps *Iablonouius*, Palatinus Nouogrodenſis, rel. eius fundationis litteras, a Sereniſſimo Electore noſtro confirmatas, Lectoribus noſtris proponimus, non ſolum vt memoriam Celſiſſimi Principis, qui inter Muſas noſtras conſenuit et e vita diſceſſit, ad omnem quae futura eſt poſteritatem transmittatur; ſed etiam vt litterarum Mecaenates illuſtre hoc exemplum intueantur; viri denique doctrina conſpicui ornent Societatem commentationibus, quibus praemia quotannis decernet Societas.

IOSEPHVS ALEXANDER, de Ducibus Pruſſo-Vindis et Wichotz, IABLONOWSKI, Princeps Sacri Romani Imperii, in Iablonow et Lachowce, Comes in Liſianka et Zawalow, Liber Baro in Podhorce, Haeres in Iablonow ad Chronum, Starydworzec, Hrabiow et Czarnolas, Palatinus et Generalis Terrarum Nouogrodenſium, Eques torquatus et Commendator Ordinum Sancti Spiritus, Archangeli Michaelis, diuique Huberti, Academiarum inclytarum ſcientiarum et humaniorum Literarum, Lutetiae Pariſiorum, Florentinae, aeque ac Arcadum, Recuperatorum, Inſtitutique Bononienſis Collega, Wolpenſis, Onyxtenſis, Dzwinogrodenſis, Zagoſtenſis etc. Capitaneus, Dubnenſis,

fis, Krasnenfis et Debesdauienfis Tenutor. Nullum fane dubium eft, ad incrementa Literarum nihil magis conferre, quam fi, qui bene de iis meriti funt, et honoris ftimulo excitantur, et dignis exornantur praemiis. His etenim virtus, etfi nullius indiga mercedis, magis tamen excitari, aliisque, vt eadem confectari adnitantur, exemplo effe folet. Virtus vero frigide duntaxat laudata, nec vllo vnquam compenfata praemio, faepius, vt aiunt, algere videtur. Idcirco, Reges omnesque Principes, quibus Literarum incrementa cordi fuerunt, doctos viros praemiis allici, imprimisque eos ornari iufferunt, qui arcana naturae, aeternasque eius leges, Oeconomiam, Commercia, rem nauticam, et praefertim Hiftoriam, diligentius illuftrarent, ac fcite recteque explicarent. Hoc apprime modo res populis vtiliffimae funt repertae, et nunc reperiuntur. Hac liberalitate, ad veritatem penitius indagandam cognofcendamque via aperta eft.

Quam vtile, quam honeftum bonis literis foret, fi iisdem praemiis, quibus Italia, Gallia, Anglia, Hifpania, et pars Germaniae, inftauratores Literarum ornauit, omnium terrarum praeclara ingenia ad maiora audenda excitarentur. Qua opinione ducti etiam Nos, non folum antiquitatum et hiftoriarum praeclariffima monimenta, libris a Nobis multa induftria et folertia fcriptis, et adhuc fcribendis illuftrare, aliosque viros doctos et literatos priuatim ad fcribendum excitare, fed etiam praemiis publice proponendis, (quae quo funt maiora, eo acrius animos incendunt,) difciplinarum et literarum, quibus a teneris dediti fuimus, amorem excitare, augere, et inflammare decreuimus.

Quod

Quod vt rectius, et in ordine fiat, hoc ipso Diplomate fundamus et instituimus virorum doctorum Societatem, a nomine Nostro Iablonouianam dicendam, ea quidem lege, vt quotannis trium virorum doctorum super quaestionibus propositis dissertationes, singulae, numismate ex auro puto puroque conflato, ac pondere AVREOS vel DVCATOS VIGINTI quatuor aequante, ornentur. Qua ratione speramus melius incitari posse ingenia opibus destituta, quam praemiolo trium librarum in Vniuersitate Parisiensi solemni. Quis enim nescit, hoc ipsum literarum studium sumptuosum, opibus saepe destitutum, et opulentium liberalitate ac consiliis sustentandum esse? Praeter haec tria numismata, viris doctis more infra definiendo distribuenda, TRIGINTA AVREORVM annuam pensionem Secretario Societatis nostrae Iablonouianae, in perpetui laboris remunerationem, assignamus, et eadem fide addicimus, qua viris doctis supra dicta praemia. Totum vero institutum, iuuandis artibus destinatum, sacrum, inuiolabile, aeternum esse, hac donatione et hoc Diplomate iubemus. Vt vero omni ratione Fundationis Nostrae commodis et securitati prouideatur, nihil Nobis tutius visum est, quam vt Summam DVORVM MILLIVM, SEXCENTORVM QVINQVAGINTA TRIVM AVREORVM seu DVCATORVM, optimi ponderis, censu annuo quinorum ex centenis, (vulgo per quinque interesse,) hoc est centum triginta DVOS AVREOS, duos Thaleros Imperiales, et grossos tredecim, quotannis ferentem, in aerario Ciuitatis Gedanensis, et super eius bonis, pro praesenti tempore locaremus, ex qua Summa SEPTVAGINTA DVO AVREI puri, in tria numismata praemiis destinata, TRIGINTA AVREI in remunerationem Secretarii, reliqui TRIGINTA AVREI, Imperiales duo, Grossi tredecim ex supra dicto foenore centum triginta duorum aureorum,

M Tha-

Thalerorum duorum et grossorum tredecim, residui, in dissertationes luce publica dignas, typisque describendas impendendi, quoniam tanti, hoc est NONAGINTA THALERIS Imperialibus, annuam impressionem dissertationum constare, experientia Nos docuit. Quae ratio, vt nunquam fallere possit, Nobis chirographo aut Instrumento a Gedanensibus publice cautum est, quo pollicentur, se, impetrata SERENISSIMI ELECTORIS SAXONICI venia, septuaginta duos Aureos, cudendis nummis destinatos, quotannis Dresdam, iis, qui rei monetariae praefecti sunt, vltro esse missuros, triginta vero Aureos Secretario, vt supra dictum est, quotannis, die Februarii quarta, natalitiis Nostris, sine mora tradituros.

Vnum Nobis addendum visum est, neque Nos, neque Successores Nostros, si forte, (quod Deus auertat,) haec sors publice deposita aut omnino pereat, aut casu quodam imminuatur, ad resarciendam illam, vel restituendam, vlla ratione fore obligatos.

Numismata Dresdae excudenda nunc perpetuo Societatis Praesidi, ex Corpore Academico, olim alii, qui ex sententia Societatis ipsi (quod sero fiat) successurus est, tradenda et committenda sunt.

Nos vero, qui hoc Institutum fundauimus, et instaurauimus, Maiorem natu Senioremque e Nomine, Familia, et Stemmate Domus Nostrae, perpetuum Praesidem designamus, eumque rogamus, vt vim et auctoritatem Nostrae Fundationis diligentissima cura tueri et sustentare nunquam desinat.

Aut is, aut si quis alius ex Serenissima Gente Nostra Iablonouia, Lipsiae commorabitur, decernendis et distribuendi

endis praemiis, omnique Solemnitati, in memoriam Nominis Nostri, praeerit.

Sin vero nemo ex Gente Iablonouia adfuerit, aut perpetuus Societatis Praeses, summe venerandus Ernesti, aut ei ex Corpore Academico post innumeros annos, (si quid preces Nostrae valent,) destinandus Successor, munus absentis impleat, et pleno eius iure vtatur.

Deinde vero cum quaestionum proponendarum, et Dissertationum ornandarum iudicium, viris doctis et literatis committendum sit, volumus et decernimus, vt olim Professores Historiarum, Mathematum, Physices, et vnus ex iis qui literas humaniores publice docent, Poëseos, Eloquentiae, aut Graecarum literarum Professor, adiunctis, praesciente Rectore, ex suffragiis Societatis, quinque aliis viris doctis, aut Professoribus, hoc officium iudicandi suscipiant, iisque semper, honoris causa, aliquis ex Natione Polonica intersit.

Pro praesenti vero tempore, quoad viuent, eos perpetuos Iudices constituimus, qui huc vsque sub Nostris auspiciis Brabeutae fuerunt, nempe Praesidem Reuerendum Dominum Ernestium, Doctorem Theologiae et Professorem Publicum ordinarium: Iudices autem, Perillustrem Dominum Bornium, Cancellarium Wurzensem, Perillustrem et summe reuerendum Hommelium, Facultatis Iuridicae Ordinarium, Perillustrem Dominum Segerum, Assessorem Curiae Prouincialis, Perillustrem Dominum Belium, Consiliarium Aulae, Illustrem Dominum Frankium, Morum et Politices Professorem, celeberrimum Bortzium, Matheseos Professorem publicum ordinarium, atque Illustrem Clodium, Professorem Philosophiae ordinarium, et

actualem Secretarium eiusdem Societatis. Post sera autem horum fata nouos Iudices Nostra Societas eliget.

Ceterum, Nos auctor huius Instituti et Fundator, pro ea quae Nobis competit eligendi voluntate et libertate, decernimus et statuimus, Professorem Clodium Secretarium ad dies vitae eius perpetuum esse debere, et demum post eius mortem nouum Secretarinm, quolibet anno, ex membris Societatis Iablonouianae esse deligendum.

Munia Secretarii haec erunt. Ex consilio Iudicum proponere quaestiones, Ephemeridibus eas publicis, Gallico, Germanico, et Latino sermone conscriptis, nota facere, virorum doctorum dissertationes recipere, Collegis Iudicibus examinandas tradere, et prout inter eos conuenerit, de die Concilii seu Sessionis missas ad singulos Schedas colligere, et in ipsa solemnitate Praesidi ac Iudicibus tradere. Iudices vero, cum virorum doctorum lucubrationes priuatim perlegerint, easdem, si tempus permiserit, etiam publice in consessu legant, vel saltem argumenta fideliter referant, remotis arbitris, suffragiis secretis, ex eorumque maiore numero, cui praemium sit tribuendum, decernant.

Ad eundem Societatis Nostrae Iablonouianae Secretarium pertinebit, asseruare Societatis Sigillum, quod tale erit, qualis est Character formae numismatum.

Insuper iubetur idem Secretarius Iudices praemonere, vt memoria Principis Fundatoris, scilicet Nostra, publica oratione quotannis recolatur, id quod volumus exemplo summorum in Gallia virorum, Richelii et Colberti, qui beneficiorum suorum in literas memoriam, oratione publica quotannis renouari et celebrari instituerunt.

An-

Annuum conſeſſum in Oeco, ſeu Praetorio Domus Noſtrae Principalis Iablonouianae, Lipſiae hic exiſtentis, ſemper habendum, auſpicabitur Praeſes Oratione, quae ad propoſitas quaeſtiones referatur; finietur autem idem conſeſſus oratione, in qua mentionem Noſtri amoris erga literas optimasque diſciplinas omitti nolumus.

Seſſione iam finita, in iisdem aedibus Noſtris Iablonouianis, prandium, in perpetuum tempus fundatum, ab Oeconomiae Adminiſtratore praeſtabitur, ad cuius ſumptus omnes, etiam in vinum impendendos, pro quouis conuiua nummus aureus, ideoque pro ſedecim conuiuis ſumma quadraginta quinque Imperialium et Groſſorum octo eſt conſtituta. Rationibus prandii iſtius ſumptuum ad Praeſidem relatis, ab eo de Summa iſta apocham accipiet Adminiſtrator; quam, ſi minus laute, lucri ſpe ductus, epulum parauerit et exhibuerit, a Praeſide non obtinebit. Iam vero, quibus praemia adiudicata erunt, eis illa ſine mora ſunt transmittenda, ſimulque eorum in Nouellis publicis mentio facienda. Themata ſemper die Martii decima nona, nec vnquam tardius, proponenda ſunt, vt dato fere octo menſium ſpatio, ante ſequentem menſem Nouembrem, diſſertationes a viris doctis confici, et ad Secretarium transmitti poſſint, cuius nomen, quo ſciri poſſit cui ſint transmittenda, Ephemeridibus quotannis declarandum eſt, eritque. Menſes Nouember, December, et Ianuarius, ad examinandas lucubrationes facile ſufficient, ita vt ſemper praedicta quarta Februarii die, Natalitio Noſtro, praemia diſtribui poſſint.

Quod tandem ad ipſas quaeſtiones attinet proponendas, triplicis erunt generis. Ea, cui primum praemium deſtinatum eſt, eligenda ex interiore hiſtoria Poloniae vide-

detur. Vt iam a Nobis, haec studia dirigentibus, auspicato feliciterque coeptum est, praesertim vero ea ex parte historiae paternae, quae leges, libertates, et antiqua Reipublicae iura spectat, tum vero etiam alia obscuriora et dubia monimenta, quae sapientum hominum cognitione digna sunt, ad illustrandum proponenda. Cum autem facile praeuideri possit, post aliquod temporis spatium exhaustum fore id argumenti, licebit etiam ex vniuersa historia populorum cis Danubium, verbo Septentrionalium, sumere problemata, ita tamen, vt nihil contrarii scriptis per quinquennium a Nobis propositis et impressis in medium proferatur.

Pro altero praemio, ex Mathesi et Physica sumendae sunt quaestiones, ita vt primo anno problema detur ex ipsa Mathesi, altero ex Physica, tertio ex Mechanica, quarto tandem ex Hydraulica.

Pro tertio demum praemio, quod Oeconomiae in Saxonia dedicatum est, primo anno de Agricultura, altero de Commerciis, tertio anno de vulgo dictis Manufacturis Fabricisque, quarto de Plantatione, quaestio erit proponenda. Dissertationes de primo secundoque praemio certaturae, Latino solum; eae vero, quae ad Oeconomiam spectant, Latino vel Gallico sermone scriptae esse debent.

Cum iustum volumen ex Dissertationibus, quarum auctores praemia obtinuerunt, confici poterit, Secretarius operam dabit, vt in Typographia aliqua exscribantur typis, et quinquaginta numero exemplaria in Poloniam, ad Cancellarios Regni, Magnique Ducatus Lithuaniae, mittantur. Volumus enim Patriae Nobis carissimae in perpetuum vtiles esse.

Opti-

Optimo huic Instituto adiungimus tandem donationem Effigiei nostrae, in aere ad signandos nummos praemiorum expressae, triumque formarum ad alteram numismatum partem ornandam. Si signa harum formarum temporis iniuriam aliquam passa fuerint, constitutum esto a Nobis, vt eo anno, ob sumtus in reparationem formae corruptae aut perditae erogandos, vnum vel duo praemia retineantur, et parandis nouis formis impendantur, ne vnquam Imago Fundatoris, scilicet Nostra, pereat.

Quodsi vero hisce omnibus, a Nobis Fundatore tam vtilis, tamque salutaris scientiis et literis humanioribus Instituti, ipsique inclytae Academiae Lipsiensi perquam gloriosi et munifici, propositis acceptisque condicionibus haud satisfactum, aliquidue neglectum fuerit, ius integrum Nobis retinemus et conseruamus, fundationem ipsam, ex auctoritate SERENISSIMI ELECTORIS, tanquam Summi huius literariae Societatis Jablonouianae Protectoris, abolendi, tollendi, aliisque membris electis suffectisque aliorsum transferendi, ita vt mens nostra adimpleri possit. Quemadmodum Nobis et Successoribus Nostris masculis, lineae directae, post eosque ex collateralibus e Gente Nostra descendentibus, quorum defectu Foemellae maiori natu, regendi et curandi hancce Societatem, a Nobis Dei O. M. auxilio fundatam et erectam, iam supra ius reseruauimus, et retinuimus, et hoc loco Nobis, Successoribusque praedictis retinere et reseruare Nos declaramus. Dabamus Lipsiae, d. IX. Nouembris MDCCLXXIV.

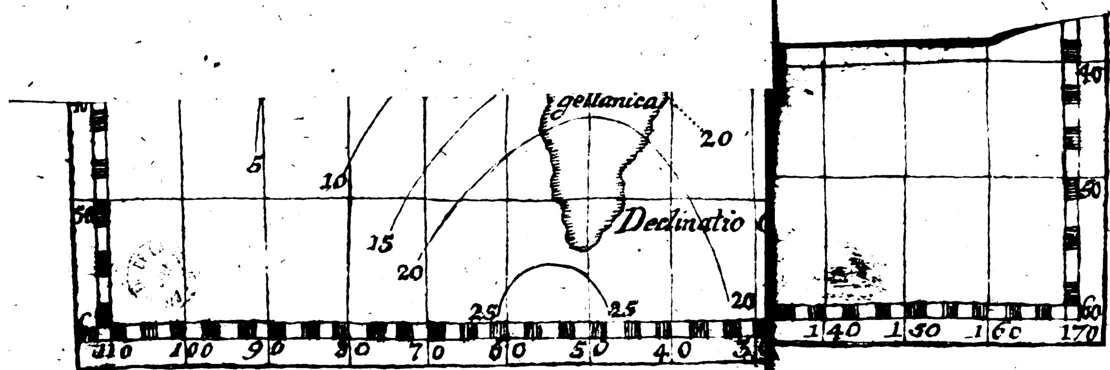
(L. S.) I. A. DE PRVSSO VINDIS IABLONOVIVS.

De

De Actis Societatis, deque dissertationibus praemio ornatis, quae sunt aliquot Voluminibus quarta forma hic Lipsiae editae, dicemus in his nostris Commentariis alio tempore.

De Actis Societatis, deque dissertationibus praemio

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLXXVI.

THOMAE BVGGE, ASTRONOM. ET MATHES. Prof. Publ. Ord. rel. de Mappis curuas declinationum magneticarum exhibentibus, Dissertatio.

Vetustioris aeui philosophis, Sophocli, Platoni, Aristoteli, haud incognita fuit vis magnetis ferrum attrahendi. Thales Milesius hunc effectum explicaturus, magneti animam tribuere non dubitauit. Haec magnetis vis in admirationem rapuit Plinium: *Quid*, inquit, *ferri duritie pugnacius? Sed cedit et patitur mores: trahitur namque a magnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid excurrit; atque vt propius venit, assistit teneturque et complexu haeret.* Quis non videt, attractionem magneticam a Plinio explicari per horrorem vacui Aristotelicum? Longum interiacet temporis interuallum, donec detectum fuit, quod ferrum tenue et oblongum, ac magnete affrictum,

 petat

petat plagam horizontis septentrionalem vna, ac meridionalem altera extremitate. Exinde deriuatur inuentio pyxidis nauticae, vel Compaſſi maritimi: hic ante annum 1180 poſt Chriſtum natum iam innotuit; nam tunc temporis vixit ſcripſitque poeta Gallus, *Guyot*, (in vrbe Provins in Gallia natus,) qui Compaſſum haud obſcure ſub nomine *Marinettae* ita deſcripſit:

Icolle Eſtoille ne ſe muet
Un Art font, qui mentir ne peut,
Par vertu de la Marinette
Une pierre laide & noirette
Ou li fer volentiers ſe joint.

Alii inuentionis gloriam tribuunt *Paulo Veneto* circa annum 1260. Alii iterum eam conferunt *Iohanni Goyae*, ex vrbe Amalphi in regno Neapolitano, anno 1300, vnde tritus iſte verſiculus:

Prima dedit nautis vſum magnetis Amalphis.

De magneticae acus declinatione, vel variatione, vti loquuntur Angli, qua verſus boream non prorſus accurate dirigitur, ſed verſus plagam orientalem vel occidentalem flectitur, Theuenot in itinerario commemorat, ſeſe vidiſſe epiſtolam anno 1269. conſcriptam a *Petro Adſiger*, in qua refert, declinationem a vero ſeptentrione receſſiſſe quinque gradus, licet locum obſeruationis non nominet.

Vti refert Iohannes Baptiſta Ramuſius, in collectione itinerum Italicorum, videtur *Sebaſtianus Cabot*, Venetus, circa annum 1260, primus perſpexiſſe, declinationem eſſe proprietatem magnetis conſtantem. Inuenimus, procedente tempore, declinationem obſeruatam fuiſſe Pariſiis 8° verſus orientem anno 1550; 11° 30′ anno 1580; 8° 0′ anno 1610; 3° 0′ anno 1640; et anno 1666. prorſus nul-

nullam; a quo tempore, vsque ad hodiernum diem, continuo versus occasum increuit declinatio. Angli quoque his obseruationibus laudabilem et proficuam dederunt operam. *Robertus Norman* anno 1580. prope Londinum inuenit declinationem orientalem 11° 50'. Celebris *Eduardus Wright*, quem primum hydrographiae accuratioris statorem iure nominamus, circa annum 1589. dedit tabulam declinationum, quas ipse in continenti et mari obseruauerat; primusque pro certo demonstrauit, variam esse declinationem in variis locis, eamque in dirigendo nauigiorum cursu non esse negligendam. Inclinationem acus magneticae, qua, licet ante affrictum acus aequilibrata fuerit, postea tamen extremitas vna deprimitur, alteraque eleuatur, quoque detexit; de hac autem proprietate *Henricus Gellibrand* anno 1625. enodatius est locutus. Circa haec tempora inuenimus iacta fuisse prima fundamenta hypotheseos, qua globo terraqueo tribuuntur poli magnetici, meridiani magnetici, et axes magnetici, a Wilhelmo Nautonier, Gallo, et Antonio Linton, Anglo; licet in chartis maritimis hoc aeuo confectis non reperiantur Curuae declinationem determinantes, quam solum numeris adscriptis indicauerunt.

Anno 1676. solertissimus Anglorum Astronomus, *Edmundus Halley*, (tunc solummodo viginti annos natus,) iter astronomicum et hydrographicum suscepit ad insulam Sanctae Helenae; vbi praeter alias obseruationes astronomicas confecit celebratissimum suum stellarum australium catalogum, quem postea anno 1679. publici iuris fecit. Ex complurimis in hoc itinere factis obseruationibus, ingeniosissimus Halley condidit theoriam declinationis acus magneticae. Determinauit in superficie terrae tres lineas curuas, declinationis expertes, iisque tribuit motum periodicum circa polos terrae, quam theoriam communicauit cum eruditis in Transactionibus philosophicis anni 1683. Regia et publica suffultus munificentia, anno 1698. nautis vtilissimum inuen-

uentum vlterius perfecit, dum pernauigauit Oceanum Atlanticum vsque ad latitudinem australem 52 graduum. Tandem anno 1700. primus omnium delineauit mappam, monstrantem Curuas declinationum magneticarum aequalium per Oceanum Atlanticum et Indicum, per mare Aethiopicum et Pacificum, quae mappa 13 annorum assiduo studio, innumerisque experientiis et obseruationibus fuit superstructa. Eam descripsit in proiectione Wrightiana, ac in tali scala, vt decem gradus longitudinis paululum superent pollicem Anglicum. Vidimus quoque mappam declinationum ad annum 1700. determinatam, Amstelodami sub Halleii nomine impressam, ac ita delineatam, vt decem gradus longitudinis exacte aequales sint vni pollici cum quarta parte.

Ad annum 1744. *Mountain* et *Dodson* duxerunt Curuas declinationum, iuxta methodum Wrightianam proiectas, ac quoad oras maritimas et scalam congruas mappae Halleianae. Aliam denique declinationum mappam, ad annum 1756. computatam, in caeteris vero priori similem, aeri incidi curauerunt praedicti *Mountain et Dodson*. Eorum exempla Parisiis imitatus est Dom. *Bellin*, qui mappam declinatoriam ad annum 1765. traductam edidit, scala paululum minori adhibita. In actis Academiae scientiarum Berolinensis ad annum 1757. celeberrimus *Eulerus* edidit mappam declinationum magneticarum, simulque explicauit hypothesin haud incongruam, qua declinationes calculo definiri possunt. Interea temporis, per spatium viginti annorum, complurimae factae sunt obseruationes accuratiores. Inter has eminent quae ab Anglis, Byron, Carteret, Cook, tellurem circumnauigantibus, factae sunt. Obseruationes in Oceano factas reperies enumeratas in Transactionibus philosophicis et Actis Stokholmiensibus, vbi mappam declinationum anno 1768. dedit Cl *Wilke*. Obseruationes in continente institutas inuenies in Ephemeridi-

ridibus Berolinensibus anni 1779. breuiter commemoratas a Dom. *Lambert*, qui mappam ad annum 1770. instructam addidit. His addi potest Dom. *Monnier*, qui dissertationem conscripsit de declinatione magnetis ex nouissimis obseruationibus anno 1776.

Celebris Anglus, *Samuel Dunn*, qui Londini priuatam scholam mathematicam erexit, anno 1776. cum publico communicauit *Atlantem magneticum*, cui titulus: *a New Atlas of Variations of the Magnetic Needle for the Atlantic, Ethiopic, and Indian Oceans; drawn from a Theory of the magnetic system, discovered and applied to Navigation by the Author, agreeing with the most accurate astronomical and magnetical Observations of the Commanders and Officers of Ships in the Service of the East-India-Company, the whole designed for facilitating Navigation to and from the East-Indies and for determining the Longitude throughout the principal Parts of those Oceans within a Degree or sixty Miles; by Samuel Dunn. London 1776.* Propositum autoris ex verboso titulo satis apparet. Mappas has, ad determinandam longitudinem intra vnum gradum, vix adhibebit cautus nauita. Eas ergo solummodo considerabimu, exhibentes Curuas declinationum. Continet hic liber primo duas mappas generales in proiectione Wrigthiana vel Mercatoris descriptas; prima exhibet declinationes anno 1770, altera anno 1880.

Sequuntur sex specialiores mappae, exhibentes Curuas declinationum ad annum 1776; prima pro Oceano Atlantico, altera pro Oceano Atlantico et Aethiopico et australi, tertia est continuatio secundae, quarta et quinta pertinent ad mare Indicum, sexta exhibet declinationes ad oras Persicas, Malabaricas, et Siamicas.

Has mappas declinationum speciales singulari methodo proiecit. Gradus latitudinis vbique sunt aequales, et exhibentur lineis rectis parallelis; quilibet gradus eam habet magnitudinem, vt latitudo loci intra errorem sextae partis vnius gradus possit commensurari. Gradus longitudinum indicantur lineis rectis, quarum distantiae prope aequatorem aequantur gradibus latitudinum, sed versus polum vtrumque conuergunt, eadem fere lege, qua Meridiani in globo ad se inuicem accedunt. Hac constructione elegantiori et magis regulari, curuatura exhibet lineas aequalium declinationum.

Clarissimus S. *Dunn* adseuerat, sese inuenisse theoriam, cuius ope, ex datis tribus vel quatuor obseruationibus prope oras maritimas, per totum Oceanum potest describere Curuas, easdem acus magneticae declinationes monstrantes. Refert porro, has Curuas confirmari obseruationibus factis ab experientissimis nautis Societatis Anglicae in India orientali mercaturam exercentis, qui bonis instructi instrumentis, longitudines methodo lunari determinarunt; adeo vt videantur hae mappae haud tenui autoritate esse suffultae. Quo vero eas cum mappa *D. Halleii* et *Lamberti* exactius comparare possemus, vtramque in vnam contraximus, et lineas Dunnianas in mappa D. Lambert delineauimus. Quo facto apparuit:

1) Lineam declinationis expertem Domini Dunn, ab oris Americae septentrionalis vsque ad 10° latitudinis australis et $14\frac{1}{2}$ longitudinis occidentalis ab insula Ferri esse orientaliorem linea Lambertina. Deinde flectitur paulululum ad occidentem. Sub latitudine australi fere 30° linea Dunniana iterum secat Lambertinam, et ad orientem vergit; adeo vt sub latitudine 40° et longitudine orientali 4 fere graduum, declinatio nulla sit iuxta Dominum Dunn; mappa

mappa vero Lambertina nullam monstrat declinationem sub eadem latitudine et longitudine occidentali $2\frac{1}{2}°$.

2) Reliquae Curuae declinationum in Oceano Atlantico necessario differunt. Sic exempli gratia, in intersectione aequatoris et primi Meridiani per insulam Ferri ducti, declinatio est iuxta Dunn = 9° 30′; et iuxta Lambert = 7° versus occidentem. Circa Guineam, sub Aequatore et longitudine orientali 26° declinatio iuxta Dunn est = 18°, et iuxta Lambert = 15°. Circa oras terrae Magellanicae et Paraguay declinatio Dunniana maior est Lambertina circiter 2°.

In confinio promontorii *Lizard* non modo declinatio Dunniana minor est circiter 3°, sed ipsa linea declinationis multo minorem habet curuedinem, et longe diuersam directionem.

3) Alteram lineam declinationis expertem Halley et Lambert ducunt ex parte orientali insularum Borneo et Celebes; et anno 1770. Aequatorem secat in longitudine orientali 140°. Continentem attingit quam proxime sub latitudine boreali 17°, et longitudine 127°, et vnicum habet ramum exigua curuedine ductum. S. Dunn lineam declinationis expertem ducit in Oceano Indico. Incipit circa confinia Calicuttae in latitudine boreali 10°, et longitudine 94°. In latitudine australi 8° et longitudine 103° est vertex huius Curuae, quae deinde retrograditur, et in alium ramum flectitur, in longitudine 107°. Vbi Dunn statuit, nullam esse declinationem sub Aequatore, et in longitudine occidentali 95°; eam 5° versus occidentem habet mappa Dom. Lambert. Per totum Oceanum Indicum magnum adest discrimen. Videtur tamen mappa Anglica maximam promereri fidem, quum innixa sit obseruationibus accura-

tis

tis experientissimorum nautarum, qui haec maria saepissime frequentant, instructi eruditione omni hydrographica, imo et astronomica.

4) Declinationem 25° occidentalem D. Lambert habet inter promontorium bonae Spei et insulam Madagascar, eamque determinat Curua regulari, in duos ramos protensa. D. Dunn heic declinationem facit 28°, eamque definit duabus curuis lineis, in vnum apicem concurrentibus.

Vtraque mappa, et hae discrepantes declinationes acus magneticae, ad examen reuocari possunt, si conferantur cum exactis obseruationibus, quas instituerunt Celeberrimi Astronomi Angli, *Wilhelmus Wales* et *Wilhelmus Bayly*, (*) dum globum terraqueum circumnauigarent. Conferamus ergo declinationes a D. Dunn determinatas cum his obseruationibus. Necesse autem est, vt declinatio propter mutationem annuam circiter 9 vel 10 minutorum ad tempus obseruationis reducatur. Longitudinem computant nominati Astronomi a Meridiano Grenouicensi, dum S. Dunn eam numerat a meridiano Londinensi, cuius differentia est 0° 5′ in arcu versus orientem a Meridiano Grenouicensi.

His

(*) The original Astronomical Obſervations, made in the Courſe of a Voyage towards the South Pole and round the World in the Years 1772, 1773, 1774, 1775. by William Wales F. R. S. and Mr. William Bayly, London 1777. in 4to.

His praefatis, comparationes instituimus ex obseruationibus Celeberrimi Wales, easque sequenti tabula complectimur.

Tempus obseruationis.		Latitudo loci obseruationis.		Longitudo a merid. Londin.		Declinatio occidentalis obseruata.		Declin. ex mappis S. Dunn, reducta ad tempus obseruationis.		Declinatio ex mappa D. Lambert reducta.	
		Borealis.		*Occidentalis.*							
1772. *Iul.*	21.	43°.	30′.	9°.	13′.	23°.	58′.	19°.	50′.	20°.	20′.
	23.	41.	44.	10.	37.	22.	45.	19.	20.	19.	40.
	27.	33.	27.	15.	32.	20.	23.	16.	50.	15.	50.
August.	3.	29.	25.	17.	35.	15.	50.	15.	40.	13.	30.
	4.	28.	19.	18.	35.	15.	00.	15.	00.	12.	30.
	6.	24.	41.	19.	15.	13.	11.	13.	50.	11.	30.
	7.	23.	31.	19.	25.	14.	39.	13.	30.	11.	00.
	9.	19.	33.	20.	40.	12.	2.	12.	20.	9.	00.
	18.	11.	11.	21.	17.	9.	6.	10.	2.	8.	20.
	27.	4.	2.	11.	31.	13.	28.	12.	51.	10.	00.
	30.	2.	34.	6.	58.	14.	57.	14.	10.	10.	50.
Septemb.	7	0.	10.	8.	30.	14.	15.	13.	20.	10.	20.
		Australis.									
	10.	2.	53.	11.	50.	12.	32.	12.	00.	9.	00.
	13.	5.	24.	14.	27.	9.	53.	10.	30.	7.	40.
	16.	9.	50.	17.	55.	7.	53.	8.	50.	5.	50.
	20.	16.	3.	20.	19.	4.	30.	6.	10.	4.	20.
	21.	18.	26.	21	10.	3.	49.	5.	30.	3.	30.
	23.	20.	28.	22.	2.	3.	16.	4.	20.	3.	00.
	26.	24.	25.	28.	46.	2.	1.	1.	20.	1.	20.
	28.	26.	46.	20.	31.	2.	36.	2.	50.	2.	40.
Octob.	5.	28.	59.	11.	25.	6.	13.	7.	20.	7.	20.
	10.	34.	30.	8.	3.	8.	30.	6.	50.	9.	00.
	12.	34.	52.	6.	19.	8.	30.	7.	30.	10.	30.
				Orientalis.							
	17.	35.	00.	4.	45.	14.	19.	13.	20.	16.	00.
	20.	34.	57.	8.	00.	16.	56.	15.	00.	17.	40.
	21.	35.	32.	7.	41.	15.	56.	14.	30.	17.	00.
	28.	33.	41.	15.	43.	21.	34.	20.	00.	20.	20.
Decemb.	4.	40.	20.	16.	22.	19.	55.	17.	00.	21.	50.

Suf-

Sufficiant hae comparationes speciminis loco; reliquas Dom. *Wales*, et omnes Dom. *Bayly* obseruationes, breuitati studentes, silentio praeterimus. Ex allatis patet, vtramque mappam erroribus non carere, licet videatur mappa Dunnianis ad obseruationes propius accedere plerisque in locis. Reticendum tamen non est, declinationes a Dom. *Wales* in vno nauigio (*the Resolution*) obseruatas, saepius et sensibiliter differre ab obseruationibus factis a Dom. *Bayly* in altero nauigio, (*the Adventure*) licet loca nauium in longitudine et latitudine sensibiliter non differant. En Exempla: 1772. d. 3. Aug. Declinatio ex obseruatione D. *Wales* = 15°. 50′. D. *Bayly* 19°. 33′.

	d. 4. Sept.	- 14. 43′.	-	12. 10.
1773.	d. 24. Aug.	- 5. 54.	-	5. 10′.
	d. 5. Sept.	- 4. 51.	-	6. 43.

Aliam quoque rem in obseruando Azimutho magnetico maximi momenti commemorat ingeniosissimus *Wales*, nempe, in eodem loco, in eodem nauigio, et eodem tempore, diuersam reperiri declinationem, pro diuersa nauigii directione, et diuerso Compassi in ipsa naui situ. De qua re in introductione ad Obseruationes Astronomicas pag. 50. ita loquitur Celeberrimus Autor: *In the Channel of England the extremes of the observed Variations were from 19¾° to 25, and all the way to the Cape of Good Hope, I frequently observed differences nearly as great, without being able any way to account for them; the difference in situation being by no means sufficient. These irregularities continued after leaving the Cape, which at length put me on examining into the circumstances, under which they were made. In this examination it soon appeared, that, when most of those observations were made, wherein the greatest west variations had happened, the Ship's Head was north and easterly; and that when those, where it was least, had been observed, it was south and westerly. I mentioned this to Captain Cook and some of the Officers, who did not at first seem to think much of it, but as op-*

por-

opportunities happened, some observations were made under these circumstances, and very much contributed to confirm my suspicions; and throughout the whole voyage I had reason to believe, that variations observed with a ships head in different positions, and even in different parts of her, wil differ very materially from one another; and much more will variations, observed on board differend ships, wich I now find, fully verified on comparing those, wich were made on board the Adventure, with my own made about the same time.

Eandem rem dudum obseruauit experientissimus noster, et de perfectione Compassi maritimi optime meritus *C. C. Lous*, (*) Mathematum Professor et Hydrographiae director, cuius pyxides nauticae in classe regia, aliisque nauigiis Danicis, introductae debitam promerentur laudem, vt omnes reliquas, etiam optimas Anglicas antecellant. Caussam diuersarum declinationum in eodem nauigio, et eodem Compasso obseruatarum, ingeniosissimus mihique amicissimus *D. Lous* rectissime ponit in tormentis ferreis, multoque ferro, quo fundum nauigia onerant, alioque ferro quod in tota nauis compage reperitur.

Mirum proinde non est, mappas declinationum Clarissimorum Virorum, *Halley*, *Lambert*, et *Dunn*, ab obseruationibus differre; mirandum potius est, eas in re adeo incerta et difficili a veritate non magis aberrare, imprimis quum vetustiores obseruationes magnam fidem non mereantur, propter instrumentorum prauitatem. Imo ex experientiis *D. Lous*, *Wales*, et *Bayly*, patet, declinationes inter 2 vel 3° inter se saepius differre in eodem nauigio, et hinc illis vix exactam, et intra 2 vel 3° certam theoriam superstrui posse. Confugiendum ergo potius esset ad declinationes in continenti terra factas, sed hinc non multum proficiemus, quum solummodo in Europa obseruationes frequenter obseruatas videamus; eas vero in Africa, Asia, et

O 2 Ame-

(*) Tentamina experimentorum ad Compassum perficiendum a Christiano Carolo Lous, Hafniae 1773. in 4.

America, (si oras maritimas excipias) aut ignoremus, aut infrequentes habeamus; adeo vt Curuas declinationum magneticarum accurate determinandas, omnibusque numeris absoluendas, posteris potius relinquamus.

QVADRATVRA LVNVLAE, CIRCVLI et segmenti, nec non curatura Sphaerae, a vice-colonello EVGENIO CORSONICH, ope 4. propositionum fundamentalium inuicte demonstrata, et iudicio Academiarum celeberrimarum subiecta. Varsauiae MDCCLXXIX.

Viris Magnificis, illustribus, et excellentissimis, Academiarum Rectoribus, Doctoribus ac Professoribus,

S. P. D.

EVGENIVS INNOCENTIVS CORSONICH.

Ex decem demonstrationibus Quadraturae Circuli, quibus condendis sexennalem impendi operam, struxi praesentem, quae ex principiis tam inconcussis est deducta, vt certior factus sim, eam nullis obiectionibus amplius esse obnoxiam: id quod mihi addit animum, eam VESTRO acutissimo iudicio, VIRI MAGNIFICI, ILLVSTRES, et EXCELLENTISSIMI, subiiciendi. Ad quem enim tutius confugerem, quam ad VOS, virtutum ingeniique dotibus supra communem mortalium sortem euectos, quibus datum est mentis oculo reliquis videre

dere perspicacius? Quo maiora igitur sunt VESTRA in rem litterariam merita, eo vehementius mihi gratulabor, si sententiam VESTRAM scripto aliquo publico Orbi erudito aperire haud grauabimini. Tam humanitas VESTRA singularis, VIRI MAGNIFICI, ILLVSTRES et EXCELLENTISSIMI, quam summum VESTRVM scientias promouendi, aliorumque inuenta in lucem veritatis proferendi studium, spem mihi praebent haud dubiam, me voti mei factum iri compotem, meque nacturum occasionem, meum gratum animum documento publico VOBIS testificandi. Valete VIRI CELEBERRIMI, et persuasi estote de obseruantia, qua VOS prosequor summa.

§. 1. Propos. 1. *Differentia 2 quantitatum, quarum altera excessiua, h. e. maior vera, altera defectiua, h. e. minor vera, est ipsa summa excessus et defectus.*

Demonstratio. Sit quantitas excessiua $= a$, excessus eius supra veram $= x$, et defectus a vera $= y$: erit quantitas vera $= a - x$, et defectiua $= a - x - y$, quae ablata ex excessiua a, relinquit differentiam $x + y$, h. e. summam excessus et defectus. Ergo differentia 2 quantitatum etc.

§. 2. Propos. 2. *Denominator summae est factum ex denominatoribus partium.*

Demonstratio. Sint denominatores partium $= m$ et o: erit tam earum denominator communis, quam denominator summae $= mo$. Cum itaque denominator summae sit idem ac denominator communis, qui est factum ex denominatoribus partium; palam est, denominatorem summae esse quoque factum ex denominatoribus partium. Si igitur denominator summae fuerit ad; necesse est, vt eius factores, h. e. denominatores partium, sint a et d.

§. 3. Propos. 3. *Si numerator summae excessus et defectus est aggregatum ex denominatoribus quantitatum excessiuae*

ssiuae et defectiuae; debet numerator excessus et defectus esse = 1; denominator autem excessus idem, ac quantitatis excessiuae, et denominator defectus idem, ac quantitatis defectiuae.

Demonstratio. Sit antecedens rationis excessiuae = a et defectiuae = d; quoniam per Regulam Auream Antecedens a euadit denominator quantitatis excessiuae, et Antecedens d denominator quantitatis defectiuae: erit tam denominator communis, quam denominator differentiae quantitatis vtriusque = ad. Iam cum differentia sit ipsa summa excessus et defectus (§. 1.); necesse est, vt huius denominator sit quoque ad. Quare per propos. 2. eius factores, h. e. denominatores partium, nempe excessus et defectus, debent esse a et d, h. e. iidem ac denominatores quantitatum falsarum. Quoniam porro numerator summae excessus et defectus per hypothesin est aggregatum ex iisdem denominatoribus a et d; erit summa integra analytice expressa = $\frac{d+a}{ad}$ cuius partes sunt itaque $\frac{d}{ad} = \frac{1}{a}$ et $\frac{a}{ad} = \frac{1}{d}$, quarum altera necessario debet esse excessus, altera defectus, siquidem nullae aliae partes possunt efficere summam $\frac{d+a}{ad}$ nisi $\frac{1}{a}$ et $\frac{1}{d}$. Et quoniam excessus est pars quantitatis excessiuae; necesse est, vt sit eiusdem cum hac denominationis; sed $\frac{1}{a}$ habet eundem denominatorem, ac quantitas excessiua: ergo $\frac{1}{a}$ est excessus: consequenter $\frac{1}{d}$ defectus. Ergo, si numerator summae excessus et defectus est aggregatum etc.

§. 4. *Corollarium.* Si itaque numerator summae excessus et defectus 2 quantitatum quarumcunque, per rationes falsas inuentarum, est aggregatum ex denominatoribus quan-

quantitatum ipsarum, $\frac{1}{a}$ seu excessus illico determinatur, subscribendo vnitati denominatorem quantitatis excessiuae $\frac{1}{d}$ defectus autem determinatur subscribendo vnitati denominatorem quantitatis defectiuae.

§. 5. Propos. 4. *Ablato excessu ex quantitate excessiua, vel addito defectu ad defectiuam, prodit quantitas vera.*

Demonstratio. Sit quantitas vera $= b$, excessus supra veram $= c$, et defectus a vera $= d$: erit quantitas excessiua $= b + c$, et defectiua $= b - d$. Auferendo nunc excessum c ex quantitate excessiua, relinquitur quantitas vera b, addendo autem defectum d ad defectiuam, prodit quantitas $b - d + d$, h. e. quantitas vera b, quia quantitas positiua cum negatiua aequali se mutuo totaliter destruunt. Ergo ablato excessu ex quantitate etc.

THEOREMA I.

§. 6. *Lunula est ad quadratum diametri vt 1 : 4.*

Demonstratio. Positis diam. quadrato $= 4$, et rationibus eius ad lunulam excessiua $35 : 9$ et defectiua $45 : 11$, oriuntur lunulae $\frac{36}{35}$ et $\frac{44}{45} = \frac{1620}{1575}$ et $\frac{1540}{1575}$, quae, ex se inuicem ablatae, relinquunt per propos. 1. summam excessus et defectus $\frac{80}{1575}$, cuius numerator est aggregatum ex denominatore $a = 35$ lunulae excessiuae, et ex denominatore $d = 45$ lunulae defectiuae. Quare $\frac{1}{a}$ h. e. vi propos. 3. excessus, debet esse $\frac{1}{35}$, et $\frac{1}{d}$ h. e. defectus, $\frac{1}{45}$ (§. 4). Iam cum per propos. 4. ablato excessu ex $\frac{36}{35}$, re-

lin-

linquatur lunula vera $\frac{35}{35} = 1$; vel addito defectu ad $\frac{44}{45}$ prodeat pariter lunula vera $\frac{45}{45} = 1$; palam est lunulam esse ad quadratum diametri vt 1 : 4.

§. 7. *Corollarium* 1. Sint 5 paria lunularum falsarum respondentium diam, quadrato = 1 sequentia: $\frac{5}{16}$ et $\frac{4}{20}$; $\frac{7}{24}$ et $\frac{7}{32}$; $\frac{11}{40}$ et $\frac{10}{44}$; $\frac{13}{48}$ et $\frac{8}{36}$; $\frac{8}{28}$ et $\frac{13}{56}$. Quoniam numerator differentiae cuiuslibet paris est aggregatum ex denominatoribus lunularum falsarum; necesse est, vt $\frac{1}{a}$ et $\frac{1}{d}$ h. e. excessus et defectus 1mi paris sit $\frac{1}{16}$ et $\frac{1}{20}$; 2di $\frac{1}{24}$ et $\frac{1}{32}$; 3tii $\frac{1}{40}$ et $\frac{1}{44}$; 4ti $\frac{1}{48}$ et $\frac{1}{36}$; 5ti $\frac{1}{28}$ et $\frac{1}{56}$ (§. 4.). Auferendo igitur ex qualibet lunula excessiua excessum, et addendo ad quamlibet defectiuam defectum, prodit decies lunula vera $= \frac{1}{4}$, quae est itaque ad quadratum diametri, vt $\frac{1}{4}$: 1, h. e. multiplicando vtrinque per 4, vt 1 : 4. Si autem $\frac{1}{d}$ sumeretur pro excessu, et $\frac{1}{a}$ pro defectu; orirentur 10 lunulae falsae; consequenter ratio earum ad quadratum diametri semper mutaretur.

§. 8. *Corollarium* 2. Lunulae $\frac{12}{7}$ et $\frac{8}{10} = \frac{120}{70}$ et $\frac{56}{70}$ diametri quadrati = 4, ablatae ex se inuicem, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{64}{70}$ (§. 1.), cuius numerator est aggregatum ex 5 d = 50 et 2 a = 14, h. e. ex 5plo denominatore 10 lunulae defectiuae et ex 5plo denominatore 10 lunulae defectiuae, et 2plo denominatore 7 lunulae excessiuae. Quamobrem summa integra analytice

ce expressa, est $\frac{5d+2a}{ad}$, cuius partes sunt $\frac{5d}{ad}=\frac{5}{a}$ e $\frac{2a}{ad}=\frac{2}{d}$. Ergo excessus est $\frac{5}{7}$ et defectus $\frac{2}{10}$: consequenter lunula vera $\frac{12}{7}-\frac{5}{7}=\frac{7}{7}=1$; vel $\frac{8}{10}+\frac{2}{10}=\frac{10}{10}=1$.

§. 9. Scholion. *Quoniam ratio lunulae ad quadratum diametri = 1 : 4, per hocce Theorema ope plurium rationum falsarum inuenta, est eadem, quae iam olim ex Theoremate Hippocratis innotuit; dubitare non licet de veritate et uniuersalitate propositionis 3. fundamentalis, cui Theorema ipsum innititur. Habita autem r[illegible] 1 : 4, quadratura lunulae illico perficitur, diuidendo quadratum diam per 4. Si itaque hoc quadratum fuerit* 9, 16, 25, 36 etc. *erit lunula* $\frac{9}{4}$, $\frac{16}{4}=4$, $\frac{25}{4}$, $\frac{36}{4}=9$ etc. *Me vel tacente autem intelligitur, admisso* [illegible] *Theoremate praecedenti, cum suis Corollariis, etiam subsequentia esse admittenda.*

THEOREMA. II.

§ 10. *Diameter est ad peripheriam, vt* 8 : 25.

Demonstratio. Assumtis diametro = 8, et rationibus eius ad peripheriam excessiua 7 : 22, et defectiua 9 : 28, prodeunt peripheriae $\frac{176}{7}$ et $\frac{224}{9}=\frac{1584}{63}$ et $\frac{1568}{63}$, quae ex se inuicem ablatae, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{16}{63}$ (§. 1.), cuius numerator est aggregatum ex denominatore $a = 7$ peripheriae excessiuae, et ex denominatore $d = 9$ peripheriae defectiuae. Quare $\frac{1}{a}$ seu excessus, de-

 bet

bet esse $\frac{1}{7}$ et $\frac{1}{d}$, seu defectus $\frac{1}{9}$ (§. 4.). Iam cum ablato excessu ex $\frac{176}{7}$, relinquatur peripheria vera $\frac{175}{7}$ (§. 5.); vel addito defectu ad $\frac{224}{9}$, prodeat pariter vera $\frac{225}{9}$; euidens est, diametrum esse ad peripheriam 1mo: vt 8 : $\frac{175}{7}$, h. e. multiplicando vtrinque per 7, vt 56 : 175, et diuidendo porro per 7, vt 8 : 25; 2do: vt 8 : $\frac{225}{9}$ h. e. multiplicando prius per 9, et diuidendo deinde per 9, pariter, vt 8 : 25.

§. 11. *Corollarium* 1. Sint 7 paria peripheriarum falsarum diametri 8 sequentia: $\frac{176}{56}$ et $\frac{224}{72}$; $\frac{151}{48}$ et $\frac{124}{40}$; $\frac{126}{40}$ et $\frac{99}{32}$; $\frac{75}{24}$ et $\frac{49}{16}$; $\frac{51}{16}$ et $\frac{24}{8}$; $\frac{101}{32}$ et $\frac{74}{24}$; $\frac{26}{8}$ et $\frac{49}{16}$. Quoniam numerator differentiae, h. e. summae excessus et defectus (§. 1.) cuiuslibet paris est aggregatum ex denominatoribus peripheriarum falsarum; erit excessus et defectus 1mi paris $\frac{1}{56}$ et $\frac{1}{72}$; 2di $\frac{1}{48}$ et $\frac{1}{40}$; 3tii $\frac{1}{40}$ et $\frac{1}{32}$; 4ti $\frac{1}{24}$ et $\frac{1}{16}$; 5ti $\frac{1}{16}$ et $\frac{1}{8}$; 6ti $\frac{1}{32}$ et $\frac{1}{24}$; 7mi $\frac{1}{8}$ et $\frac{1}{16}$ (§. 4.). Auferendo itaque ex qualibet periph. excessiua excessum, et addendo ad quamlibet defectiuam defectum, prodit quaterdecies periph. vera $= \frac{25}{8}$. Si autem $\frac{1}{d}$ sumeretur pro excessu et $\frac{1}{e}$ pro defectu; prodirent tam peripheriae, quam

r

rationes earum ad diametrum diuersae, consequenter omnes falsae.

§. 12. *Corollarium* 2. Peripheriae $\frac{78}{24}$ et $\frac{48}{16} = \frac{1248}{384}$ et $\frac{1152}{384}$ diametri 1, ablatae ex se inuicem, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{96}{384}$ (§. 1.), cuius numerator est aggregatum ex $3\,d = 48$ et ex $2\,a = 48$, h. e. ex 3plo denominatore 16 peripheriae defectiuae, et ex 2plo denominatore 24 peripheriae excessiuae. Hinc summa integra, analytice expressa, est $\frac{3\,d + 2\,a}{a\,d}$, cuius partes sunt $\frac{3\,d}{a\,d} = \frac{3}{a}$ et $\frac{2\,a}{a\,d} = \frac{2}{d}$. Ergo excessus est $\frac{3}{24}$ et defectus $\frac{2}{16}$: consequenter peripheria vera $\frac{78}{24} - \frac{3}{24} = \frac{75}{24} = \frac{25}{8}$; vel $\frac{48}{16} + \frac{2}{16} = \frac{50}{16} = \frac{25}{8}$.

§. 13. *Corollarium* 3. Multiplicando peripheriam 25 per 2, h. e. per 4tam partem diametri 8, oritur circulus 50, ex cuius dimidio 25 lunula 16 ablata, relinquit segmentum 9. Multiplicando autem peripheriam 25 per diametrum 8, nascitur superficies sphaerae 200, quae deinde ducta in $\frac{8}{6}$, h. e. in 6tam partem diam., manifestat sphaeram integram $\frac{1600}{6}$. Est igitur quadratum diam. ad aream Circuli, vt 64: 50 = 32: 25; et ad segmentum vt 64: 9. Iam vero cubus diam. est ad sphaeram vt 512:

P 2 1600

$\frac{1600}{6}$, h. e. multiplicando vtrinque per 6, et diuidendo deinde per 64, vt 48 : 25.

PROBLEMA I.

§. 14. *Rationem diametri ad peripheriam = 8 : 25, experimento comprobare.*

Resolutio. 1) Medietati asseris 8 digitorum lati, et 50 longi, infigatur ad angulos rectos alius eiusdem crassiti ei 44 digitorum longus, et 2 latus.

2) Funiculo 48 digitorum seu 2 vlnarum longo, fungenti vice radii, alligetur plumbago, et describatur arcus.

3) Arcui descripto applicetur chorda seu subtensa aequalis radio 2 vlnarum quae resecabit arcum aequalem sextanti peripheriae (§. 356. 357. Geom. Wolfii.)

4) Ex centro ad chordam ducatur perpendicularis, quae producta diuidet sextantem in 2 arcus aequales (§. 291. Geom. Wolfii), quorum quilibet erit 12ma pars peripheriae.

5) Circino capiatur interuallum vnius digiti, et in altero horum arcuum circumferatur; quo facto patebit, eum constare praecise ex 25 lineis rectis, quae sunt digiti: consequenter peripheriam integram Circuli diametri 96'' continere duodecies 25, h. e. 300. digitos. Est itaque diameter ad peripheriam vt 96 : 300, h. e. diuidendo vtrinque per 12, vt 8 : 25.

§. 15. Scholion. *Huiusmodi sextantem radio 2 vlnarum descriptum, confecit mihi Scriniarius hic Varsauiae, in Cellario Gedanensi habitans; loco plumbaginis vsus est cuspide ferrea, et dimidium sextantem tam accurate in 25 digitos diuidere ei contigit, vt hoc experimento Theorema praecedens mirifice confirmetur. Frustra ei opponeretur ratio Archimedis, quam Mathematici magni nominis dudum cognouerunt iustam magnitudinem excedere. Vide* Weidleri Institutiones § 131. *Geom.*

Geom. et Wolfii Elementa §. 426. *Geom. item* Eiusdem compendium §. 129. *Sinus quidem in Mathesi sunt maximi usus: attamen quoniam tantum 2 iustae magnitudinis dantur, nempe: Sinus Anguli* 30° *et* 90°; *reliqui autem eam paulo plus aut paulo minus excedunt, prout inuenti fuere per plures vel pauciores radicum extractiones, necesse est, vt latus Polygoni Circulo inscripti, eorum ope inuestigatum, paulisper peccet in excessu, qui eo magis in perimetro augetur, quo plura Polygonum continet latera. Sinus* 70710. 68. *Anguli* 45°, *etsi per unicum tantum radicis extractionem repertus, iam est iusto maior: nam duplicatus dat chordam* 14142136 *subtendentem arcum* 90°, *quae, ducta in se ipsam, manifestat quadratum inscriptum Euclidis* 200000010642496, *quod peccat in excessu* 10642496 *particulis: nam quoniam diameter est* 20000000, *erit eius quadratum* 400000000000000: *consequenter quadratum inscriptum, utpote eius dimidium, tantum* 200000000000000. *Ergo etc. Denique latus Polygoni* 192 *laterum Circulo inscripti, cuius radius est* 10000000, *per* 5 *bisectiones et* 10 *extractiones radicum inuentum, est* 327234: *consequenter perimeter* 62828928, *ad quam diameter* 20000000 *est itaque vt* 1 : 3, 1414464; *sed quoniam ob irrationalitatem quadratorum in qualibet extractione multae particulae remanserunt, nempe in* 1ma 655484, *in* 2da 9440116, *in* 3tia 7413336, *in* 4ta 2253135, *in* 5ta 13429862, *in* 6ta 1786762, *in* 7ma 5020118, *in* 8ua 486721, *in* 9na 30824138, et in 10ma 812818: *nequit ratio diam. ad peripheriam per huiusmodi bisectionem laterum Polygonorum exacte determinari. Cum itaque ratio* 8 : 25 *per demonstrata sit unica vera, abunde sufficeret ea tam ad quadrandum Circulum, quam ad cubandam sphaeram: attamen, vt Vnius realitas, vis ineffabilis, et usus amplissimus* 4 *propositionum fundamentalium luculentius appareat, lubet adhuc aliqua adiicere.*

THEOREMA III.

§. 16. *Quadratum diametri est ad aream Circuli vt* 32 : 25.

Demonstratio. Assumtis diam. quadrato = 16 atque rationibus eius ad Circulum excessiua 14 : 11, et defectiua 18 : 14, emergunt Circuli $\frac{176}{14}$ et $\frac{224}{18}$ = $\frac{3168}{252}$ et $\frac{3136}{252}$, qui, ex se inuicem ablati, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{32}{252}$ (§. 1.), cuius numerator est aggregatum ex denominatore a = 14 Circuli excessiui, et ex denominatore d = 18 Circuli defectiu. Quare excessus debet esse $\frac{1}{14}$ et defectus $\frac{1}{18}$ (§. 4.). Iam cum ablato excessu ex $\frac{176}{14}$ relinquatur Circulus verus $\frac{175}{14}$; vel addito defectu ad $\frac{224}{18}$, prodeat pariter Circulus verus $\frac{225}{18}$ (§. 5.): manifestum est, quadratum diam. ad Circulum esse 1mo: vt 16 : $\frac{175}{14}$, h. e. multiplicando vtrinque per 14, vt 224 : 175, et diuidendo deinde per 7, vt 32 : 25; 2do: vt 16 : $\frac{225}{18}$, h. e. multiplicando vtrinque per 18, vt 288 : 225, et diuidendo deinde per 9, vt 32 : 25.

§. 17. *Corollarium.* Assumtis 6 paribus Circulorum falsorum respondentium diam. quadrato = 1, nempe $\frac{176}{224}$ et $\frac{224}{288}$; $\frac{151}{192}$ et $\frac{124}{160}$; $\frac{126}{160}$ et $\frac{99}{128}$; $\frac{76}{96}$ et $\frac{49}{64}$; $\frac{51}{64}$ et $\frac{24}{32}$; $\frac{26}{32}$ et $\frac{49}{64}$, patebit, numeratorem differentiae, h. e. summae ex-

excessus et defectus (§. 1.) cuiuslibet paris esse aggregatum ex denominatoribus Circulorum falsorum. Quare excessus et defectus 1mi paris debet esse $\frac{1}{224}$ et $\frac{1}{288}$; 2di $\frac{1}{192}$ et $\frac{1}{160}$; 3tii $\frac{1}{160}$ et $\frac{1}{128}$; 4ti $\frac{1}{96}$ et $\frac{1}{64}$; 5ti $\frac{1}{64}$ et $\frac{1}{32}$; 6ti $\frac{1}{32}$ et $\frac{1}{64}$. (§. 4.). Auferendo itaque ex quouis Circulo excessiuo excessum, et addendo ad quemlibet defectiuum defectum, prodit duodecies Circulus verus $= \frac{25}{32}$ (§. 5.).

PROBLEMA II.

§. 18. *Quadratum Circulo factum aequale experimento comprobare.*

Resolutio. 1. Ex laminis ferreis stanno obductis curetur confici vas cylindricum, cuius diameter sit 8, et altitudo 17 digitorum: erit peripheria 25″ (§. 10.): consequenter area basis 50 digitorum, quae multiplicata per altitudinem prodit capacitatem huius vasis = 850″.

2. Curetur etiam construi vas quadrangulare eiusdem cum priore altitudinis, et cuius basis sit quadratum = basi vasis cylindrici; quod reperitur hoc modo: Ex dimidia basi 25″ vasis cylindrici extrahatur radix 5, et repraesentetur linea recta 5″; tum huic radici iungatur linea eiusdem longitudinis ad angulum rectum, et ducatur hypothenusa, quae est latus quadrati quaesiti: nam hoc quadratum = quadratis Cathetorum 25 + 25 est = 50; sed basis vasis cylindrici est quoque = 50: ergo etc. Quoniam itaque ambo vasa habent eandem altitudinem et bases aequales; necesse est, vt capacitas vtriusque sit eadem, nempe 850 digitorum.

3. Vas quadrangulare impleatur aqua: ita constabit in eo contineri 850 digitos cubicos aquae, qui deinde in vas cy-

cylindricum infusi illud quoque exacte implebunt; ex quo manifestum est, ambo vasa esse reuera eiusdem capacitatis. Quare, cum altitudo vtriusque sit eadem; palam est, eorum bases esse quoque aequales, h. e. quadratum = 50 esse = Circulo itidem = 50: nam si aequalia per eandem quantitatem diuidantur, quoti sunt aequales. Iam vero peripheria vasis cylindrici, inuenta per rationem 100: 314, est $25 + \frac{3}{25}$; et multiplicata per 2, h. e. 4tam partem diametri, producit basin $50 + \frac{6}{25}$, quae deinde ducta in altitudinem 17, prodit vasis cylindrici capacitatem $850 + \frac{102}{25} = 854 + \frac{2}{25}$. Sed vas ipsum, vt experientia docet, potest capere solum 850 digitos cubicos aquae, ergo capacitas, per rationem diam. ad periph. = 100: 314 reperta, peccat 4 digitis cubicis $+ \frac{2}{25}$ in excessu: consequenter ratio ipsa, etsi minor Archimedea 71: 223, excedit rationem veram 8: 25 tribus 25tis digiti.

THEOREMA IV.

§. 19. *Segmentum est ad quadratum diam. vt 9: 64.*

Demonstratio. Assumtis diam. quadrato = 16, et rationibus eius ad segmentum excessiua, vt 28: 4, et defectiua, vt 36: 5, prodeunt segmenta $\frac{64}{28}$ et $\frac{80}{36} = \frac{2304}{1008}$ et $\frac{2240}{1008}$, quae, ex se inuicem ablata, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{64}{1008}$ (§. 1.), cuius numerator est aggrega-

tum

tum ex denominatore $a = 28$ segmenti excessiui, et ex denominatore $d = 36$ segmenti defectiui. Quare excessus debet esse $\frac{1}{28}$ et defectus $\frac{1}{36}$ (§. 4.); consequenter segmentum verum $\frac{64}{28} - \frac{1}{28} = \frac{63}{28}$; vel $\frac{80}{36} + \frac{1}{36} = \frac{81}{36}$ (§. 5.), et ad quadratum diametri 1mo: vt $\frac{63}{28} : 16$, h. e. multiplicando vtrinque per 28, vt $63 : 448$, et diuidendo deinde per 7, vt $9 : 64$; 2do: vt $\frac{81}{36} : 16$, h. e. multiplicando vtrinque per 36, vt $81 : 576$, et diuidendo deinde per 9, vt $9 : 64$.

THEOREMA V.

§. 20. *Sphaera est ad cubum diametri vt 25 : 48.*

Demonstratio. Assumtis cubo diametri $= 8$, et rationibus eius ad sphaeram excessiua $42 : 22$, et defectiua $54 : 28$, oriuntur sphaerae $\frac{176}{42}$ et $\frac{224}{54} = \frac{9504}{2268}$ et $\frac{9408}{2268}$, quae, ex se inuicem ablatae, relinquunt summam excessus et defectus $\frac{96}{2268}$ (§. 1.), cuius numerator est aggregatum ex denominatore $a = 42$ sphaerae excessiuae, et ex denominatore $d = 54$ sphaerae defectiuae. Quare excessus debet esse $\frac{1}{42}$, et defectus $\frac{1}{54}$ (§. 4.); consequenter sphaera vera $\frac{176}{42} - \frac{1}{42} = \frac{175}{42}$; vel $\frac{224}{54} + \frac{1}{54} = \frac{225}{54}$ (§. 5.), et ad cubum diametri 1mo: vt $\frac{175}{42} : 8$, h. e. multiplicando vtrinque per 42,

et diuidendo deinde per 7, vt 25 : 48; 2do: vt $\frac{225}{54}$: 8, h. e. multiplicando vtrinque per 54, et diuidendo porro per 9, vt 25 : 48.

PROBLEMA III.

§. 21. *Rationem sphaerae ad cubum diam.* = 25 : 48. *experimento comprobare.*

Resolutio. 1 Ex plumbo curetur elaborari parallelepipedum, cuius altitudo sit 5 digitorum, et basis $6\frac{2}{3}$, nempe longitudo $3\frac{1}{3}$ et latitudo 2: erit soliditas eius $33\frac{1}{3}$ digitorum cubicorum.

2. Curetur etiam confici globus plumbeus, cuius diameter sit 4 digitorum: erit soliditas, per rationem eius ad cubum diam. = 25 : 48 inuenta, pariter $33\frac{1}{3}$ digitorum cubicorum.

3. Vtrumque corpus imponatur bilanci, et patebit, illa manere in aequilibrio, quod illico tolleretur, si soliditas vtriusque non esset eadem. Iam cum soliditas parallelepipedi sit $33\frac{1}{3}$ digitorum cubicorum; dubitari nequit, quin soliditas globi sit quoque reuera $33\frac{1}{3}$ digit. cubicorum. Ergo ratio sphaerae ad cubum diam. = 25 : 48 hoc experimento mire comprobatur.

Hactenus Korsonichius. Nobis licitum esto, iudicium super hac commentatione nostrum iam subiungere.

Calculus algebraicus quidem hactenus impossibilem circuli quadraturam nondum euicit, constituit vero conclusio-

siones, quae mathematicis spem omnem adimunt, fore, vt aliquando inueniatur. Prodiere nostro Saeculo complures Circulum quadrandi methodi, et praeter Dominum de *Leistner*, Centurionem Caesareum, etiam Pastor Rakeburgensis, *Merkelius*, Ao. 1751. tandemque Professor Stetinensis *Bischoffius* Ao. 1765. arripuere numeros 1225 et 3844 vel 1225 et 961. aperte falsos, moxque vnanimi totius Germaniae consensu reiectos. Hos omnes superesse videtur Korsonichius profunditate acuminis, ingenioque vsu rerum mathematicarum egregie exercitato; ita vt in eum dicere non liceat, quod nuper defunctus Lambertus, Seculi nostri Archimedes, de quadraturam circuli quaerentibus statuit. Videantur eius Beyträge zum Gebrauch der Mathematik und deren Anwendung. Zweyter Theil, p. 145. Dolemus tamen, ill. auctorem tanto apparatu, atque molimine septennali, nihil profecisse, maximeque miramur, amore putatii inuenti sui ita fuisse praepeditum, vt vitium adhibitae demonstrandi rationis tanto eius acumini se subtraxerit. Methodus profecto talis est, quam si quis adhibeat, facile quiduis ex quouis inuicte demonstrauerit. Dabimus eius rei testimonium ex infinitis vnicum, admodum illustre.

Lex methodi, quam sequutus est auctor, haec est, vt datis tribus quantitatibus Q, V, q, eius conditionis, vt sit Q > V atque V > q, ex defectu atque excessu inueniatur intermedia quantitas V; estque forma demonstrationis generalis haec:

$$\underline{Q - q = E + D}$$
$$Q - E = V$$
$$q + D = V$$

Haec est forma demonstrationum omnium, iudicio Academiarum, etiam nostrae, subiectarum, quamque strictissime sequitur Perillustris auctor, in euincendis quantitatum rationibus. Iam vt appareat veritas iudicii nostri de hac methodo, condemus demonstrationem, quae perfecte refe-

rat imaginem expressam demonstrationum Korsonichianarum. Pono autem theorema consicto falsum sequens:

$$L : D^2 = 1 : 9.$$

In qua analogia primus terminus, vt per se patet, lunulam designat, D^2 autem quadratum diametri. Est autem assumtae falsae rationis ad legem formata demonstratio talis:

Demonstratio. Esto ratio excessiua $26 : 3$, defectiua vero $\frac{4}{37}$ erit ordo rationum, $\frac{3}{26}$ $\frac{1}{9}$ $\frac{4}{37}$ consequenter ex $\frac{3}{26}$ et $\frac{1}{9}$ est $26 : 3 = 9 : \frac{27}{26} =$ excessiuae Lunulae ex $\frac{4}{37}$ et $\frac{1}{9}$ est $37 : 4 = 9 : \frac{36}{37} =$ defectiuae lunulae.

Ergo $\frac{27}{26} - \frac{36}{37} = \frac{63}{26.\,37} = \frac{26 + 37}{26.\,37}$ et $\frac{1}{26} = E$ $\frac{1}{37} = D$ hinc $\frac{27 - 1}{26} = 1$, et etiam $\frac{36 + 1}{37} = 1$. Est adeo $L : D^2 = 1 : 9$, quod tamen absonum.

Tales sunt omnes demonstrationes auctoris, in quibus praeterea etiam intermediam rationem constanter vt veram supponit, nec viam qua innotuerit ostendit.

Iam de ratione diametri ad peripheriam nihil attinet dicere, cum ex iam dictis euidens sit, adhibita methodo eam demonstrari non potuisse. Est etiam aperte falsa, cum tota a numeris Ludolphinis, (qui sunt lapis lydius,) aberret. Certe hoc ipsum Perill. Korsonich non potuit non videre: et si putauit $8 : 25$ veram esse, quod sit rationalis, et $= 3.125$, oblitus videtur fuisse demonstrationis, qua inuicte iam olim demonstrarunt Mathematici, numeros eiusmodi rationem exprimentes, (si qui tamen sint,) esse fere immensos.

PHIL.

PHIL. THEOD. VERPOORTENNII DISSERTAtiones tres: de regno Salaminio in Cypro: de verbo Graeco ξένος, atque de πληροφορίᾳ fidei. Accessit praeter prolusiones totidem, eiusdem vita, Auctore ERDMANO RVDOLPHO FISCHERO. Coniunctim edendas curauit IOH. FRIDER. FISCHERVS E. R. F.

Lipsiae, sumtu Guil. Aenothei Sommeri A. C. 1779. pll. 18. in 8.

Praestantissimum hunc *Verpoortennium*, Graecae linguae et eloquentiae quondam in Gymnasio Casimiriano Coburgensi Professorem, propter accuratam et exactam eruditionem, et merita in rem christianam et litterariam, summis in hoc genere hominibus aequiparandum esse, extra controuersiam positum est. Scripta eius, non pauca numero, et plura futura si ei diuturnior vita contigisset, hoc testantur, itemque fauor bonorum omnium confirmat. Sed adhuc fere ignorabantur, vix extra locum, in quo sedem fortunarum habuisset, reperiebantur, paucissimis ea legendi, versandi, ediscendi pro eorum merito, copia erat. Quare Fischerus V. Cel. qui multis grauibusque de caussis, quas praefatio eleganter scripta, lectuque dignissima, commemorat, se obligatum esse putabat, ad laudem eius magis diuulgandam, et ad eius nomen sempiternae memoriae commendandum, edendis quibusdam eius certe potioribus libellis iunctim, consilium beati Parentis, Viri deo hominibusque probatissimi, quod alia, inprimis sollicita et religiosa administratio muneris sui intercepisset, diu cogitatum, perfecit.

Prioris igitur dissertationis argumentum historicum est, alterius potissimum philologicum, tertiae theologicum. Prima quidem regnum Salaminium in Cypro breuiter, sed accurate et cogitate describit. Nam praemissis iis quae de nomine Cypri insulae, de eius indole, de cerimoniis et cultu religioso ibidem instituto, de ciuibus ciuitatibusque praecipuis in vniuersum, quae scienda essent, accedit sensim ad Salamina, nobilem Cypri portum et vrbem, a quo et quando sit condita, et a quibus regibus possessa sit declarans. Eius origines paucis complexus memoratur Isocrates, cuius illustrandi caussa hic maxime labor sumtus est in Euagora c. 4. Τεῦκρος δὲ τῆς τε τούτων συγγενείας ἄξιος, καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς χείρων γενόμενος κ. τ. λ. Mox posterorum Teucri imperium tenentium sub Persarum dominatu fata narrat, inter Euagoram et Persas motus et transactionem exponit, successorum eius in regno Salaminio, sub Persarum et Macedonum clientela, tranquillitatem, denique post Alexandri M. mortem, ducibus Macedonum armis inter se decertantibus, insequutum eius regni interitum persequitur.

Quae omnia ita instruuntur et exornantur variarum admonitionum apparatu, vt totius disputationis filum, cum magna lectorum et voluptate, et vtilitate, deducatur. Certe eam, propter praestantiam suam; b. Fromannum nuper Musaeo Casimiriano inseruisse, scimus. Exercitationis de Graeco verbo ξένος quatuor capita sunt. Prius de varia significatione eius quaerit, et obseruatur, poni cum de hominibus, tum de rebus. De hominibus sumtum, denotare 1) hospitem, supplicem, §. 3. et 4. 2) peregrinum §. 8. 3) inquilinum §. 9. 4) peregrinantem, mercatorem, erronem, §. 10. et 11. 5) conductitium militem, aut hostem ac barbarum §. 12. 6) ignarum atque inscium. Rebus tributum significare, inusitatum ac ignotum. Adiungit, quae de cen-

construstione tenenda sint, et vbi vel cum casu secundo ac tertio, vel sine nominis casu absolute ponatur, definit. Vbique obseruationes bonae frugis plenissimas reperias, in his argumenta Lexicorum et veterum Grammaticorum emendationes. Sic de verborum ξεναλίζω et ξεναγίζω permutatione et discrimine nosse iuuat, illud esse milites mercenarios cogere vel conscribere, hoc, peregrinum putare. ξενοφωνεῖν, ξενολεξία, et, quod huic par est, καινοφωνία, vocabula sunt Lexicis ignota et H. Stephano quoque praetermissa. Quorum vsus ex Eusebio, Epiphanio et aliis Patribus Graecis probatur. Pollucis locus est, vbi nomen ξενοφωνία laudat, vt peregrinam locutionem notet; adiectiuum vero ξενόφωνος minus probat. Nam verba καὶ ξενοφωνίαν τὸν ξενόφωνον sic legit: κ. ξ. οὐκ ἂν ξενόφωνον. Haec omnia transferuntur ad illustrandum Paulli locum Eph. II, 11. Hinc secundo capite quaeritur, quae sit horum verborum sententia: ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας ab aliis aliter vertitur. In versionibus autem haec fere verba adhibentur, hospites: peregrini: extranei: alieni; quibus expensis, an *hostes* vertere liceat, collata veteri formula: *Hostis existo*, quaeritur. Sed hoc quoque repudiato, praefertur vocabulum *expertes*. Quod sic apparet. Primum, ξένοι dicuntur expertes cuiuscunque rei: deinde speciatim vocantur qui rei sacrae expertes sunt, et apud Pausaniam in Atticis opponuntur τοῖς ἱερεῦσι, qui etiam ξεναγέται dicuntur. Fauet Chrysostomus Serm. V. in epist. ad Eph. p. 785. ed. Sauil. οὐκ εἶπεν, οὐ προσέχοντες, ἀλλ' οὐδὲ μετέχοντες καὶ ξένοι· et ipse Apostolus cap. 3, 6. vbi εἶναι τὰ ἔθνη συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας scribit. Succedit Caput tertium, in quo de peregrinorum apud veteres moribus, conditione, ac fortuna, disputatur. In hospites priscorum hominum humanitas et liberalitas magna fuit, sed ea paullatim refrixit, et inter populos quosdam in feritatem et barbariem degenerauit. Hinc Tauricorum, Ponticorum, Thracum, Aegyptiorum, in pere-

re-

grinos crudelitas memoratur, Lacedaemonios vero hospitum eiectiones iussisse a Romanis Iudaeos quidem bis vrbe pulsos esse, Atheniensium primo humanitatem, deinde fastum erga peregrinos notabilem esse, demonstratur, tum porro ab iuris communione in rebus multis, et honoribus maxime, exclusos fuisse, ipsos Iudaeos viles habere et contemnere peregrinos consueuisse docetur.

Quarto capite exponitur miseria eorum, qui ad ciuitatem dei non pertinent, et maior quidem gentium quam Iudaeorum inobedientia, auctore Chrysostomo loco citato, probatur. Hic etiam de vera loci Paullini lectione monemur, aliis ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας coniungentibus, aliis comma post διαθηκῶν ponentibus, vt τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντες cohaereant. Praefertur prius, vt pote veterum Codicum auctoritate, et versionum, nominatim Syriacae, interpretumque veterum consensu, fundatum. Hanc autem et superiorem dissertationem in Gymnasio Casimiriano ad ventilandum proposuit. Sequitur tertia, quae πληροφορίαν fidei explanat, quae est inauguralis, quam Verpoortennium Altdorfii pro licentia summos in theologia honores capessendi, publice, magna cum audientium admiratione defendisse accepimus. Ea inscribitur: Theses theologicae de fidei πληροφορίᾳ. Fides optimum homini bonum, et ad deum venturo vnice necessarium. Gradus sunt fidei, nec omnes eandem eius mensuram nanciscuntur. Hinc μέτρον πίστεως, hinc πίστις εἰς πίστιν, in sacris libris dicitur, fides ipsa αὐξάνεσθαι, incrementa capere potest. ἀδύνατοι, ἀσθενεῖς aeque ac στερεοὶ, δυνατοὶ, ὑγιαίνοντες ἐν πίστει dicuntur, quin etiam πληροφορία πίστεως Hebr. X, 22. exstat, et Abrahamus ἐνδυναμωθεὶς τῇ πίστει καὶ πληροφορηθεὶς Rom. IV, 20. appellatur. In vocabulo πίστις inest iam fiduciae notio; ergo, cum πληροφορία ei tribuitur, facile, aliud quam fiduciam denotari, intelligitur. Πληροφορεῖσθαι quidem H. Stephanus sic interpretatur, quasi sit plenam mensuram ferre,

ferre, quam explicationem verbi meminimus etiam probati aliis viris doctis. Sed Verpoortennius sequitur Flacii rationem, a nauibus, quae plenis velis feruntur, similitudinem ductam existimantis in Clau. Script. v. *Plerophoria*, vt adeo πληροφορεῖσθαι sit plenis velis, h. e. omni animi propensione ac motu in aliquid ferri. Vtitur sane loco, e scriptoribus antiquis Graecis, qui nos in stabiliendo huius verbi vsu destituunt, vnico, Isocratis in Trapezit. p. 858. Wolf. min. ἐμὲ δὲ πολλῶν ἀκουόντων, ἕκαστον πληροφορηθεὶς γεγενῆσθαι, μηδὲν κατηῆσθαι. Sed etiam iste est controuersus. Nam quod is in veteribus exemplaribus legi scribit verbum, id Wolfius omisit. Sed maxime Basilii M. loci horum vocabulorum vsum firmant, in quibus cum de rerum certa notitia, tum de assensu, tum de fiducia dicitur. Locorum, vbi pro *explere, satisfacere* πληροφορεῖν ponitur, cuiusmodi notionis exemplum ad Luc. I, 1. Clericus attulit ex Nili, Episcopi, libris, quia ad argumentum facere non putabat, rationem non habuit. Tum persequitur homonymiam, per quam στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, στηριγμός, δύναμις, παῤῥησία vocari solet. Secundo dissertationis capite definitio suppeditatur, et caussae memorantur. Definitionem, vt paullo longiorem, non exscribemus; caussae repetuntur ex oraculorum diuinorum lectione, auditione et meditatione, mediorumque gratiae vsu, exclusis humanis persuasionibus, et mentis in se defixae imaginatione fallaci. Exserit vim suam in rebus cum secundis, tum aduersis. Vis autem eius et natura inest in magna animi totius certitudine de paterna bonitate, sapientia, amore, auxilio et regimine Dei, secundum huius promissiones in Christo, nobis quoque speciatim certo et semper praestandis, ac praesentissime affuturis. Porro effecta opposita et adiuncta, capite tertio recensentur. Affert enim, (auctore Paullo Rom. XIV, 17.) iustitiam fidei, tranquillitatem conscientiae, et animi alacritatem

 di-

diuini Spiritus virtute sustentatam. Nec obstat, quod salutem nostram cum timore et tremore iubemur curare. Vbi bene quidem monet, istam locutionem non valere ad animi trepidationem, cum mali cuiusdam metu significandam, sed reuerentiam maiestatis et sanctitatis dei, cum agnitione indignitatis nostrae, et cum animi religione, cautione atque obseruatione nostri, postulari. At tu, Lector, compara Ven. Ernestum in Antimurat. in Opusc. theol. p. 84. In oppositis ergo sunt: timor seruilis, meticulositas, dubitatio etc. temeraria confidentia; in adiunctis: necessitas, imperfectio, incrementum et decrementum, amissio et restitutio. His expositis, transitus fit ad quartam sectionem, in qua diffidentia erga deum, et amor rerum externarum, doctrina falsa, negatus valor infinitus meriti Christi, dubitatio de salute sua, traditionum humanarum admissio, imminuta verbi dei reuelati efficacia, tanquam impedimenta πληροφορίας proponuntur; contra, oratio, meditatio, tentatio pro adiumentis laudantur.

Quisquamne igitur dubitabit, quin vere et eleganter scriptum sit in praefatione: „hi libelli grauissimi sunt locupletissimique testes exquisitae et copiosae doctrinae, cum „Graecae, tum Latinae, auctoris, quam ille, exemplo „optimi cuiusque, ita retulerit ad interpretationem libro„rum diuinorum, et ad cognitionem doctrinae Christianae, „vt in vtroque genere non parum excelluerit." Item: „Opuscula viri eruditissimi omnia magnam grauis vtilisque „doctrinae vim continent." Singularem eiusdem historiae recentioris cognitionem, rerumque ciuilium prudentiam, et eloquentiam admirandam, additae tres eius Prolusiones testantur. Prior quorsum pertineat, ex eius initio, quod ita planum et naturale est, vt totius tractationis seriem manifestet, intelligere licet. Demonstrat autem, Carolorum nomen

men, cum Germaniae inprimis memorabile et sanctum, tum Hispaniae ac Neapolitano regno prope semper fatale fuisse. In altera, exemplo Samuelis, vatis, demonstrat, si magni clarique homines virtute, non fortuna metiendi sint, non minores esse qui consilio rempublicam, quam qui armis administrent ac gerant. Tertia denique, cum oratione tunc temporis habenda, de vexillo militiae Christianae, cruce, coniuncta est, atque de patienter et constanter ferendis Christi caussa calamitatibus agit. Reliqua de moribus, ingenio, doctrina, fortuna, ceterisque rebus eximii viri, cognoscunt lectores ex vita Verpoortennii, ab Erdmano Rud. Fischero generali dioeceseos Coburgensis ecclesiarum ephoro rel. scripta; quam huic volumini insertam, nostra haec Acta Eruditorum Lipsiensia Latina a. 1752. m. Mart. P. 2. n 9. quo tempore primum edita est, pro merito suo laudauerunt.

IOH. FRIDER. FISCHERI PROLVSIONES quinque, in quibus varii loci librorum diuinorum utriusque testamenti, eorumque versionum veterum, maxime Graecorum, explicantur atque illustrantur. Accessit Commentatio super loco quodam epistolae quae inscribitur ad Hebraeos.

Lipsiae, sumtu Guil. Aenothei Sommeri A. C. 1779. pll. 13. in 8.

Habemus hic collectionem Prolusionum, a Cel. Fischero, Scholae Thomanae Senatoriae Lipsiensis Rectore,

ſcriptarum nuper occaſione exercitationum oratoriarum, quas a ſe ſub cuiusque anni exitum vel inſtitutas, vel reuocatas eſſe, ipſe in Proluſionibus Palaephateis ab initio monet. Nunc autem denuo recognitae, et plurimis locis auctae, dantur. Prior inſcribitur: *Proluſio qua loci nonnulli librorum N. T. e Verſionibus Graecis, maxime Alexandrina, oraculorum Malachiae, illuſtrantur.* Praemiſſis vniuerſalibus nonnullis, ad commendandam veterum Graecarum verſionum biblicarum praeſtantiam et vſum, procedit ad rem ipſam, et primo formularum huius generis exempla quaedam ſe poſiturum, deinde de ſingulorum quorumdam verborum ſignificatu quaeſiturum eſſe, promittit; ita tamen, vt diligenter caueat, ne imitetur impudentem petulantemque temeritatem Graculi iſtius inani tumentis ſuperbia, qui pennas nuper, Pauoni quae deciderant, ſuſtuliſſet, ſeque exornaſſet. Quae quorſum pertineant, intelligent, qui meminerint, D. Car. Frid. Bahrdtium Malachiae vaticinia a ſe explicata edidiſſe.

Huiusmodi vero locus eſt Luc. 15, 2. οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται, quae verba, miſſis aliorum interpretationibus, *ille peccatores recipit: hic peccatores vultu et affectu beniuolo recipit*; quarum neutra ſatisfacit, cum Heſychius in Gloſſario gloſſam προσδέχεται, procul dubio ex illo ipſo Lucae loco ſumtam, interpretetur verbo προσποιεῖται i. *ſuos reddit*, optime vertuntur: *amat, probat*, ſceleratos homines: *delectatur* conſuetudine et familiaritate hominum flagitioſorum; *placent ei* tales. Nam Mal. 1, 8. Alexandrini interpretes pro הֲיִרְצְךָ habent: εἰ προσδέξεταί σε; quae lectio codicis Vaticani praeferenda eſt lectioni Alexandrini codicis, qui pro σε habet αὐτό; et Symmachus Pſ. 51, 21. תַחְפֹּץ זִבְחֵי־ vertit προσδέχεσθαι θυσίαν. Eiusdem poteſtatis eſt θέλειν τινὰ Matth. 27, 43. nam et ipſum re-

ſpon-

spondet eidem verbo חָפֵץ Malach. 3, 1. in Alexandrina versione, et ibidem 3, 12. γῆν θελητὴν אֶרֶץ חֵפֶץ apparet *ciuitatem* esse, *deo caram et acceptam*. Et quia Hesychius verbum θέλειν explicat per verbum εὐδοκεῖν, intelligitur etiam huic et vocabulo εὐδοκία in scriptoribus Noui Test. *amandi* et *amoris* significationem subiici, v. Matth. 3, 17. 2. Petr. 1, 17. Ex alio vaticiniorum Malachiae loco c. 2, 2. qui Hebraice ita habet: אִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי ab Alexandrinis autem Iudaeis conuersus est: ἐὰν μὴ θῆσθε εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν τοῦ δοῦναι δόξαν τῷ ὀνόματί μου, plurima Noui Testamenti loca intelligi possunt. Primum τιθέναι εἰς vel ἐν τῇ καρδίᾳ obuium Act. 5, 4. Porro, cur scriptores N. T. iunxerint Infinitiuis Articulum τοῦ, vbi Graeca eum consuetudo repudiat, v. c. 1. Cor. 2, 2. Act. 3, 12. etc. Cur ὄνομα ab iisdem ita additum personarum nominibus reperiatur, vt redundet. Cur denique in libris N. T. verbum διδόναι et Accusatiui nominum ita iungantur, vt hae formulae eamdem vim habeant, quam habent verba, a quibus illa nomina ducta sunt; v. c. φίλημα διδόναι, ῥαπίσματα διδόναι, ἀπόκρισιν διδόναι etc. Haec fere de formulis. Sed in singulis verbis recte intelligendis, eadem versio vaticiniorum Malachiae prodest. Sic φείδεσθαι, quod ita legitur cap. 3, 17. pro Hebraico חָמַל, vt valeat, non necari, non interire sinere: *seruare*, vsurpatum a Paullo Rom. 8, 32. et Petro 2. ep. 2, 5. eandem notionem habet. Et cum in iisdem oraculis c. 3, 17. verba Hebraica וְהָיוּ לִי־סְגֻלָּה vertantur ab Alexandrinis Iudaeis, καὶ ἔσονταί μοι εἰς περιποίησιν, coll. Exo. 19, 5; apparet, quae sit significatio vocabulorum περιποίησις et περιούσιος Tit. 2, 14. 1. Petr. 2, 9. quae vertenda sunt, *populus*, *familia propria et peculiaris*. In Ecclesiaste 2, 8. Symmachus vtitur voce πεκύλιον, quae in Glossario βασιλικῶν, a Labbeo edito, explicatur ὥσπερεὶ μικρὸν οὐσίδιον, et ipsum vocabulum οὐσία habet

ibidem Aquila. Hoc explicatur ab Scholiasta Doruilliano Aristophanis Plut v. 754. 830. nomine περιουσία, in quo περὶ ita redundat, vt in περίχωρος Matth. 3, 5. vbi vide Keuchenius, atque adeo in περιουσιάζεσθαι, in περιούσιος etc. Veniamus ad secundam Prolusionem *de versionibus Graecis oraculorum Malachiae, scientiae litterarum et Graecarum et Hebraicarum adiutricibus atque auctricibus*. Etenim Graecae linguae cognitio legendis versionibus Malachiae Graecis, inprimis Alexandrina, ditari et ornari posse reperitur, ita vt multa verba in Lexicis recentioribus praetermissa, multorum verborum notiones, multarum denique formularum significationes, ex eorum fontibus hauriantur. Sic ἔμμωμον Aquila cum Symmacho posuit pro Hebraico מָשְׁחָת. (sic enim legendum monet,) de pecude vitiosa et ad victimam inutili; quo vocabulo quamquam carent Stephanianus thesaurus et Scoti Supplementa, tamen eius vis facile ex opposito verbo ἄμωμος cognosci potest. Sic verbum σκανδαλοῦν, vsurpatum ab eodem Aquila c. 2, 8. pro Hebraico הִכְשִׁיל, pro quo alias σκανδαλίζειν ponitur, Lexicis adhuc inferendum est. In quibus etiam desiderari videmus potestatem, primam, vt videtur, et propriam verbi σχολάζειν. cum de iis dicitur, qui locum aliquem *vacuum* re aliqua *reddunt*. Sic adhibuit Symmachus 3, 1. pro Hebraico פִּנָּה. Item ἐπίφοβον, occurrens apud incertum, qui Aquila esse videtur 1, 14. pro *horribile*; ἔνυστρον pro *stercore et excrementis victimarum*, in Alexandrina versione 2, 3. παρεῖσθαι pro *negligi*, *contemni*, in Complutensi exemplo et Barberiniano codice, fortasse Symmachi, 2, 9. Sed missis reliquis exemplis, pergamus ad alia. Etenim in altera parte prolusionis demonstratur, quantopere adiuuetur doctrina et elegantia earundem Versionum cum verborum diuini vatis intelligentia, tum omnino Hebraearum litterarum cognitio. Ciuitatem, quam dicit Malachias c. 1, 4.

עַם

יהוה עם אשר־זעם עם *cui deus infestus est*, Alexandrini interpretes vocant λαὸν ἐφ' ὃν παρατέτακται ὁ κύριος, eleganter; ciuitatem *quam oppugnat deus*; Hesychii glossa huc referenda: παρατέτακται. ἡτοίμασται. Aquila c. 2, 13. cum Symmacho פנות אל־המנחה vertit νεῦσαι πρὸς τὸ δῶρον, *annuere sacrificiis* i. e. ea probare. Hesychius: νεῦσαι· ἐπινεῦσαι. Qui dicuntur 3, 5. מטי־גר h. e. qui aduenas, siue aduenarum ius opprimunt eos Alexandrini vocant τὰς ἐκκλίνοντας κρίσιν προσηλύτε. Quae vis sit formulae הכות חרם 3, 24. discitur ex eadem versione, in qua ei πατάσσειν ἄρδην respondet, h. e. *delere funditus, concidere ad internecionem usque*. Hesychius: ἄρδην· παντελῶς. Ex hactenus dictis apparet, istarum versionum ope multorum locorum Hebraici textus sententiam cognosci. Sed earumdem Versionum copiis adiuuatur etiam studium, verborum Hebraeorum notiones, ope reliquarum Orientis linguarum, indagandi. Nam nomine מרבק alii *saginarium*, i. e. locum in quo pecus alligatum saginatur, alii *vinculum*, funem, quo pecus religatur, Arabicae Chaldaicaeque linguae auxilio demonstrant significari; vtrique vero notioni Alexandrina versio fauet. Mal. 3, 20. habet μοσχάρια ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα, at Ierem. 46, 21. μόσχοι σιτευτοί. Item פוש traditur esse vel *turgere*, vel *robustum*, *sanum esse*, quod confirmatur Alexandrina versione huius loci, καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια, nam ex illa notione facile ducitur etiam haec lasciuiendi et saliendi. Sequitur Prolusio *de Chaldaicis Onquelosi Ionathasque versionibus Vet. T:sti. litterarum Hebraicarum scientiae, intelligentiaeque librorum diuinorum, adiutricibus*. Has quoque versiones magno adiumento et subsidio interpretibus esse, primo exemplis a singulis verbis petitis demonstratur. Ergo זרע non tantum de progenie omni, sed de singulis *filiis* poni, ex hac versione intelligitur Gen. 4, 25. vbi habet Onkelosus בר. Et כבוד de *opibus* et *diuitiis* Gen. 31, 1.

nam

nam explicauit illud verbo כִּבְסִין. De iisdem poni חַיִל Gen. 34, 29. quia is eodem vocabulo interpretatur, secus quam Alexandrini, qui vertunt σώματα, *mancipia*. Et חַיִל dici etiam de *probitate*, *virtute*, ex Ionath. e versione cognoscitur 1. Regg. 1, 53. qui בֶּן־חַיִל interpretatur גְּבַר דָּחֵל חַטְאִין. Quum autem idem pro verbis וְהָיִיתָ לְאִישׁ 1. Regg. 2, 2. posuerit וּתְהֵא לִגְבַר דָּחֵל חַטְאִין h. e. *et eris pius erga ciues*, eo magis suspicandum est, eum legisse וְהָיִיתָ לְאִישׁ חַיִל, cum eiusdem lectionis vestigia etiam compareant in interpretis Graeci verbis apud Procopium Gazaeum, et Montefalconium, a quo reperta sunt in Cod. Paris. his, καὶ ἔσῃ εἰς ἄνδρα δυνάμεως. Acclamandi formula יְחִי non vertenda, *viuat*, sed, *felix sit*, *floreat*; Ionathan vertit passim יִצְלַח 1. Regg. 1, 25. 1. Sam. 10, 24. etc.

A singulis verbis transitur ad formulas, quae, quam accurate intelligi possint ope harum versionum, aliquot exemplis declaratur: v. c. הִתְהַלֵּךְ אֶת־אֱלֹהִים esse, *probare deo pietatem*, confirmatur Onkeloso, qui Gen. 5, 22. vertit הֲלִכָא בִדְחַלְתָּא דַיְיָ i. e *sancte viuere*. Ac vbi legitur לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ 1. Regg. 1, 8. *sectam eius non sequebantur*, *eius consilia non adiuuabant*, Ionathan habet haec verba: לָא הֲווֹ בְּעֵצַת אֲדֹנִיָּהוּ, *non erant socii consiliorum Adoniae*, quod Iosephus vno verbo dixit ἀντέπραττον A. Iud. 7, 11. Denique Chaldaicae versiones multos etiam locos obscuros ita illustrant, vt qui eis vti velit, ei nullis aliis adiumentis Lexicorum opus sit. Exemplorum loco sunt Genes. 30, 2. et 1. Regg. 2, 5. cuius loci Chaldaica versio Ionathae sic redditur. *Qui occidit eos fraude: putasse videtur eos occidi a se posse, ut hostes victos, sed occidit eos per insidias, simulans se iis amicum, cruoreque eorum infecit et balteum suum et calceos*, Et

Et 1. Regg. 2, 7. כִּי כֵן קָרְבוּ אֵלַי vertit idem in hanc sententiam: *nam praebuere mihi meisque commeatus copiam.* Etenim צָרְכִין a Chaldaeis dicuntur ea, quae Graeci ἐπιτήδεια vocant. Caetera petent lectores ex ipso libello, in quo, pro copiosa Auctoris doctrina, omnium idonea et vberrima ratio redditur. Nam festinamus ad reliqua. Hanc autem excipit Prolusio *de Versione librorum diuinorum veteris Testamenti Vulgata, verae legitimaeque rationis Hebraea in Latinum conuertendi magistra.* Initium fit a commendatione Versionis Vulgatae, in vniuersum eius bonis commemorandis. Nam inchoata tantum quaestio, aut alii tempori, quod vt contingat vehementer velimus, aut aliorum ingenio, doctrinae, et grauitati, perficienda seruatur et relinquitur. Quae hic habentur illuc potissimum pertinent, vt intelligatur, qua sit ratione versandum in libris diuinis Hebraice scriptis in Latinum ita vertendis, vt exspectationi et cupiditati lectorum humanorum satis fiat, vt consulatur studiis et commodis iuuentutis ingenuae, et ipsius religionis Christianae saluti. Exempla nonnulla e genere Nominum, Verborum, Particularumque, in quibus partes egregii interpretis expleuit, sumta sunt e libellis Estherae et Ruthae potissimum. Et artem quidem in vertendo suam, primum nomine חַיִל, cuius latam et variam potestatem plurimis in locis scienter expressit, declarauit. Nam שַׂר־הֶחָיִל 2. Sam. 24, 2. nominat eleganter *principem exercitus,* בֶן־חַיִל 1. Sam. 14, 52. vertit *aptum ad proelium,* et 1. Sam. 18, 17. *virum fortem,* et גִבּוֹרֵי הֶחָיִל Ios. 1, 14. *fortes manu.* Ad probitatem et bonitatem referri vidit 1. Reg. 1, 52. Ruth 3, 11. vertit enim: *virum bonum,* et: *mulierem virtutis;* ad diuitias ibidem 2, 1. nam habet, *homo potens et magnarum opum.* Nomen דָּבָר sicut de omni orationis genere, ita quoque de omnis generis rebus vsurpa-

 tur,

tur, quia nempe verborum atque rerum magna coniunctio est. Quare opus est, vt hoc nomen reddatur, videre interpreti, vtrum de verbis, an de rebus positum sit, vtrum omnino de oratione et rebus, an vero de certo quodam orationis rerumue genere e:ponatur. Quod ita effecit et praestitit docta Latini interpretis diligentia, vt tironum operae, facilius et felicius agendae, exemplo esse possit. Esth. 5, 14. nomen דָּבָר, quod Iosephus A. I. 11, 6. γνώμην vertit, aeque scienter Vulgatus est interpretatus, *consilium*. At, 5, 5. *voluntatem*. Et 2, 22. וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי. *quod Mardochaeum non latuit.* Ruth. 4, 7. לְקַיֵּם כָּל־דָּבָר, *vt esset firma concessio*, et Ios. 5, 4. *haec autem causa est secundae eorum circumcisionis*, pro his: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל יְהוֹשֻׁעַ. Quae in Deuteronomio commemorantur 3, 17. 4 49. אַשְׁדּוֹת הַפִּסְגָּה non sunt *decliuitates*, vt vulgo volunt, sed *radices*, Phasgae montis, vt eleganter dicuntur in Versione Vulgata. כְּנָפַיִם Ruth. 3, 9. non sunt *orae, extremitates, vestis*, sed ipsum *pallium*, quo nomine expressit Latinus. Nam pallia erant vestes quadratae non rotundae, atque adeo a parte aduersa in medio apertae, ita vt duas ab vtroque latere partes haberent, quae speciem alarum auium referrent. v. Salmas. ad Tertull. Pall. p. 110. Haec pauca de singulis nominibus, pro instituto nostro attulisse sufficiat. Et quia promissa Verborum Particularumque recte et eleganter redditarum exempla huic commentatiunculae desunt, transimus ad recognoscendam quintam Prolusionem, *de linguae Graecae interioris scientia, interpretationis librorum N. T. adiumento maxime necessario.* Nititur autem hoc asserto quasi fundamento: interpres librorum N. T. idoneus, multo pluribus et firmioribus Graeciae copiis instructus esse, quam omnium aliorum librorum enarrator, debet. Primo enim in his libris Hebraica Graecis ita mista re-

reperiuntur, vt in versione librorum diuinorum Veteris Test. Alexandrina; deinde multis locis notae comparent tamen et vestigia exquisitae cuiusdam, reconditaeque orationis Graecae. Nec summi Graeceque inprimis docti interpretes, reperire potuerunt sententiae expediendae rationem loci Luc. 22, 42. πάτερ, εἰ βȣ́λει παρενεγκεῖν τὸ ποτήριον τȣ̃το ἀπ' ἐμȣ̃. Vna vera ratio horum verborum explicandorum est per figuram quam ἀνανταπόδοτον Grammatici vocant, qua in enuntiationibus hypotheticis solet omitti membrum posterius, siue apodosis. Sic Homer. Il. α, 13. Aristoph. Plut. 468. vbi vid. Bergl. cf. Luc. 13, 9. ibique Raphel et 1. Sam. 12, 14. Dan. 3, 15. vbi vid. cl. Scharfenberg. Plene Theophr. C. E. 9, 2. ἐὰν μὲν λάβῃ εὖ ἔχει. Sic intelligitur non opus esse ambagibus illis, vt Infinitiuus παρενεγκεῖν, ab Imperatiuo βȣ́λει, incisi nota, dirimatur, neque vt Infinitiuus pro Imperatiuo positus dicatur; multo minus necesse esse, vt ipse Imperatiuus pro Infinitiuo recipiatur, aut ad Latinam rationem confugiatur. Sed similes ambages sequuntur in explicando Eph. 1, 17. πεφωτισμένȣς τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς τῆς καρδίας ὑμῶν. Quibus missis, sciendum est, solere optimos diligentissimosque scriptores, Datiuis, etiam Genitiuis, Accusatiuos ita postponere, vt habeant vim Genitiuorum consequentiae v. Marcland. ad Lysiam p. 556. Eorum, quae ibi laudantur, appositissima sunt Dinarchi contra Demosth. p. 62. Hanov. et Andocidis contra Alcibiad. p. 303. Dictum igitur pro πεφωτισμένων τȣ̀ς ὀφθαλμȣ̀ς, intellecto pronomine ὑμῶν, quod pronomen non raro omittitur. Qui vero negant, (vid. Tempe Heluet. Tom. 4. Sect. I. p. 1—35.) φωνεῖν de cantu galli dictum esse, et ἀλέκτορα non gallum, sed cornicinem et buccinatorem in Euangelistarum commentariis esse volunt, suis ipsi telis configuntur. Nam φωνεῖν sic prorsus dici copiosissime deinceps demonstratur. Quam vero

νάρδον πιστικὴν legimus Marc. 14, 3. Ioh. 12, 3. vocari, ea non est, vt vulgo putant, *nardus pura et sincera*, sed, *quae bibi potest, seu liquida*, λεπτὴ Dioscoridi 1, 75. Neque enim a πίστις, vt vulgata Lexica volunt, deducitur, sed a πίω, et πιστικὸς cum πιστὸς vnum idemque est. Meminisse autem debemus, tria medicamentorum, φαρμάκων, genera referri, πλαστὰ et κατάπλαστα, παστὰ et χριστὰ, ποτὰ et πιστά. Vid. Schol. Vet. et Doruill. Aristoph. Plut. 717. Idem videbatur nobis patere e Theocrit. Id. 11. 2. Heinsii Exercitat. p. 233. et Valkenar. ad Eurip. Hippol p. 223. Claudit agmen, siue, vt cum Vulgato Interprete Ios. 8, 13. loquamur, nouissima est *Commentatio super loco quodam Epistolae Paulli ad Hebraeos ad Christoph. Sancquium, virum maxime reuerendum, Collegii Philobiblici, quod in Acad. Lips. floret, nomine missa.* Est autem tempore primus fere libellus eorum, quos Cl. Auctor edidit, ante hos triginta annos scriptus. Extat is locus Cap. 9, 3. s. cuius ῥήσεως prima quidem pars plana satis et perspicua est, in altera vero sectione difficultatis non parum inesse videtur. In qua explananda ita versatus est A. vt primo de singulorum verborum vi atque potestate quaereret, deinde, quomodo, quae posto us dicat, cum aliis librorum diuinorum locis ita vt nulla repugnantiae species restet, conciliari possint, traderet. Hic primum de thuribulo, θυμιατηρίῳ, dicitur, et Braunii et Deylingii sententia, existimantium, vtrumque vas, cum thuribulum, tum acerram, hoc nomine significari, reiicitur. De arca foederis omnia iam a Buxtorfio, Scaccho, Lamio, Braunio occupata sunt. At quae asseruata in ea fuerint, de his quaedam dicenda restabant. Vasculum manna completum, στάμνος, qua figura fuerit ambigitur. Probabile tamen est instar vrceoli ansati fuisse, quod et nummi demonstrant, et vocabulum στάμνος per nomen ἀμφορεὺς explicatum ab Aristophanis scholiaste ad Ran. 22. Qua materia fue-

fuerit, aeneumne, an testaceum, an vitreum, quae Iudaicorum magistrorum opiniones sunt, docet optime Paullus, qui, recepto ex Alexandrina Versione verbo, cui non est quod in Hebraeo respondeat, χρυσῆν, diserte aureum vocat, declarans hanc veterem traditionem esse. Deinceps de virga Aharonis, deque tabulis praeceptorum, breuiter dicitur. Iam primum tempus, de quo Paulo sermo sit, constituitur. Docetur, non de templo altero eum differere, in cuius adytis nulla arca fuerit; nec de aede Salomonis, in cuius arca praeter tabulas legum duas nihil omnino inclusum fuisse, Iosephi A. I. 8, 4, 1. et litterarum sacrarum 1. Regg. 8, 9. testimonio sciamus. Relinquitur ergo, Apostolum de templo, siue tabernaculo Mosaico disputare, quod etiam series orationis a versiculo priori capitis declarat; non quod ibi σκηνὴ memoretur, vocabulum nec ab Syro interprete redditum, ab aliena manu, Beza, Millio, et aliis monentibus, profectum, in exemplo denique Bengeliano, aliisque, recte sublatum: sed quod vocabulum πρώτη ad διαθήκη referendum est, vt vidit Photius apud Oecumen. ad h. l. p. 838. Veron. Haec dicitur χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, hoc sensu, vt in eius aediculae parte sanctissima thuribulum aureum, sola expiationis die adhibitum fuisse, intelligatur. Sed quoniam legum tantum tabulas in arca, vrceolum vero mannae, et baculum Aharonis, iuxta vel ante arcam posita fuisse, ex capite Exodi decimo sexto, et Numerorum septimo decimo constat, expensis aliorum conatibus, multis adhuc implicitis difficultatibus, vna verborum Paulli cum narratione Mosis conciliandorum ratio est, vt ex consuetudine scriptorum tribuendi potestatem duplicem vni eidemque praepositioni, vni pluribusue nominibus vno eodemque loco iunctae, verba ἐν ᾗ cum verbis στάμνος χρυσῆ ἔχουσα τὸ Μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, ita cohaerere dicantur, vt vertenda sint, *ad* seu *iuxta quam*; sed cum

verbis *καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης* ita coniungantur, vt reddantur *in qua*. Particula Hebraeorum ב, praedita hac vi, vt et *in*, et *iuxta* declaret, vſus praepoſitionis *μετὰ*, in ſignificando *poſt* et *in* Matth. 1, 12. aliaque, quae ad iſta confirmanda et ornanda afferuntur, ſatis illuſtrant hanc explicationem, et diligenter commendant.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Aprilis Anno MDCCLXXVI.

DIONYSII LONGINI QVAE SVPERSVNT Graece et Latine. Recensuit, notasque suas atque Animaduersiones adiecit, IOANNES TOVPIVS. *Accedunt emendationes* DAVIDIS RVHNKENII.

Oxonii, e typographeo Clarendoniano MDCCLXXVIII. pagg. 254 vel Alph. 3. pll. 5. fol. min.

Multi nostrorum temporum scriptores ita agunt, quasi sentire tantum, non cogitare velle videantur, ipsique semet eos, penes quos sit norma scribendi, aliis venditant, veteresque ac recentiores in iudicium vocant. Hos enim fateamur necesse est sibi persuadere, posse quemquam sapidissimam tenere orationem, sine cogitandi, et sapienter quidem et nobiliter cogitandi et sentiendi, scientia.

Ab horum numero cum Longinus abeſt quam longiſſime, quem ſcimus magno ingenio, magnaque rerum, quae orationem perficiant, ſcientia fuiſſe, collecta obſeruandis exemplis veteris aeui ſcriptorum et praeſtantiſſimorum, et ſecundorum, tum etiam Clariſſ. Editor eius, *Toupius*, qui accuratae et infinitae lectionis copia et amplitudine, obſeruationis diligentia, ſingulari inprimis ingenio, editisque illius illuſtriſſimis monumentis, conſecutus eſt, vt inter principes Criticos noſtri et ſuperioris temporis numeraretur. Quibus praeſidiis inſtructus, ad Longini librum nouis ornamentis condecorandum et illuſtrandum vnice idoneus erat. In huius autem etiam laudis ſocietatem venit *Dau. Ruhnkenius*, qui litteras Graecas et Latinas in Academia Leidenſi cummaxime ornat, qui Emendationes ſuas in Longinum cum Editore Cel. communicauit.

Ac de Longino quidem ſatis conſtat, magnam eius famam ſemper et opinionem fuiſſe. Nam cum is ea perſequutus fuiſſet, quae vel Ariſtoteles affecta reliquiſſet, vel alii prorſus intacta omiſiſſent, cum is animum lectoris ad ſentiendam, quanta concipi poſſet, ſublimitatem tolleret: nemini ea de re iudicare, nemini fontes ſublimitatis indagare et quaerere licuit, quin Longini exemplum et declarationem admiraretur.

Aliam commendationis cauſſam orationis eius elegantia habet. Haec enim, qua Dionyſio Halicarnaſſenſi maxime ſimilis eſt, lectorum ſtudium acuebat ſemper et excitabat. In ea etiam elucent alia inſigniora, e Poetis, e Platone, ex Plutarcho, ducta et formata, quae adhuc obſcura latebant, de quibus ſuſpicionis temeritas magis, quam veritatis ratio exſtabat, antequam lectores ad ipſa loca, e quibus profeciſſet, et ſua ditaſſet, ducerentur. Quibus eximiis virtutibus promeruit, vt magnum eſſet deſiderium iſtius Commentarii integri habendi; quem nunc mutilum et multis partibus truncatum queruntur omnes, qui eius vel legendi, vel edendi curam vnquam ſuſceperunt. Neque

quae vero eius vlla spes est, donec iis adhuc codicibus, quos omnes ex vno Cod. Parisino ductos esse constat, vtimur, nec meliorum alicunde consequendorum via patefit.

At de Longini quidem rebus aetate, magistris, fortuna, scriptis, maximam partem deperditis, denuo accurate, magnaque cum scriptorum veterum, tum recentiorum scientia egit in dissertatione philologica, quae de vita et scriptis Longini inscribitur, Petr. Iohannes Schardamus, Sparendano-Batauus, quam, viginti sex paginas complexam, operi praemissam tenemus.

Toupii autem labor in hoc Commentario et libello, non mutilo tantum magnam partem, sed etiam passim deprauato, perpoliendo, eximiam praestat lectoribus vtilitatem. Nam et Graecae orationis verba partim ex libris, partim ex ingenio constituit, et in quibus superiorum interpretum negligentia aberrasset, ad veritatem reuocauit; quin etiam nonnulla, quae a nemine erant intellecta, nunc demum explicauit, et clara luce perfudit. Rhetoras plerosque omnes veteres, atque alios probatissimos scriptores, ad partes vocauit, Dionysium Halicarnasseum inprimis, Plutarchum, Quintilianum, quos, vna cum antiquioribus diligenter legerat Longinus, atque ita sibi familiares reddiderat, vt eorum in oratione fingenda formas lubenter exprimeret. De rarioris significationis verbis saepe admonuit, et quae tenenda essent, exemplis cum pluribus, tum idoneis, confirmauit. Morem Graecorum in exquisitioribus quibusdam formis declarauit. Editorum autem Graecorum librorum mori et consuetudini vt inseruiret, Latinam versionem integram et intactam Pearcii adiungendam putauit, subinde vero admonendum in notis, vtcunque eum aberrasse intellexisset. Is igitur est, qui passim viri doctissimi nomine appellatus commemoratur.

Dan. Ruhnkenii Emendationes, hoc tantum, quod paucioribus paginis absoluuntur, quod ad fragmenta Longini non pertinent, Toupianis cedunt; eruditionem si spe-

ctes, si emendandi conatum et sollertiam, si similitudinis reperiendae et declarandae facultatem, si Graecitatis exquisitioris origines requiras, si literarum vtriusque linguae opes desideres, nulla parte inferiores, sed eodem prorsus numero locoque habentur.

Statim Sect. 3. leguntur, οἱ χαῦνοι καὶ ἀναλήθεις, vbi sequitur coniecturam T. Fabri, οἱ χ. καὶ ἀναλθεῖς. Ab ἀω, scribit, *spiro*, est ἄλω vel ἀλῶ, latinum *halare* et *halere*, vnde halitus, et ἀλέα *vapor calidus*, et ἀλεαίνειν *calefacere*. Ab ἀλω etiam deriuatur ἄλθω et ἄλθα. Hesych. ἄλθαι θερμασία, ἡ θεραπεία. In quibus prima vis est calefaciendi, altera sanandi. — Habent etiam vicinam *augendi* potestatem. — Hinc quis non discipulum ad Hemsterhusii ingenium formatum agnoscat? Putat autem, Longinum traduxisse hoc vocabulum ad orationem *macram* et *exilem*, qualem oratorem Cicero Brut. 16. *strigosum* dicat. Verumtamen ista emendatio, et vt arbitramur non male, a Toupio repudiatur. Certe si ἀληθῆ sunt *solida*, *vera*, et opponuntur fictis atque pictis rerum formis et imaginibus, vt Io. Alberti demonstrauit Obseruat. N. T. ad Ioh. XVII, 3. facile intelligitur, ἀναλήθεις esse *inanes et specie tantum fallentes*. Si quid mutandum, lenior esset mutatio ἀναλκεῖς.

Sect. 8. τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπίβολον. Vocem nullodum exemplo comprobatam refingit sic: τὸ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρὰς ἐπίβολον. Toupius in his non offendit.

Sect. 10. vbi Sapphus versiculi amatorii commemorantur, vna opera Aristaeneti II, 5. verba emendat, πυκνὰ παλλομένης ἐφάπτομαι τῆς καρδίας, καὶ δεινῶς ἐκπηδᾶν καὶ φλέγεσθαί μοι δοκεῖ. At legitur vulgo φθέγγεσθαι, quod nobis verum videtur. Ecquis autem dubitat, quin verba βοᾶν, ὑλακτεῖν, atque adeo φθέγγεσθαι, et apud Latinos *fremere*, de corde saepe dicantur. Non recordabatur Vir doctus eorum, quae scripsisset Doruillius Crit. Vann. p. 615.

Sect. 28. φυσῶδές τι καὶ ἄμυσον: Scripsisse videtur, ei Longinus more suo φλοιῶδές τι, quod collatis Sect. 3, et 10, Persii quoque versu Sat. I, 96. *Nonne hoc spumosum et cortice pingui*, probabilitate non caret.

Sect. 35. τῇ θεωρίᾳ καὶ διανοίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιβολῆς: legit autem τῇ θεωρίᾳ καὶ διανοίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιβολῇ, de qua emendatione nec Toupius, qui eam etiam in textum recepit, dubitauit.

[illegible] Sect. 44. multa habet Longinus, quae Platonis imitationem prodant. Statim ista: οἷον ἐκτρίβεται etc. cum Platonis Polit. IV. p. 451. C. conueniunt: καὶ τάχα ἂν παράλληλα σκοποῦντες καὶ τρίβοντες, ὥσπερ ἐκ πυρείων ἐκλάμψαι ποιήσαιμεν τὴν δικαιοσύνην. Philonem haec ipsa non tam imitatum fuisse [illegible] scripsisse, ait T. I. p. 683. τρίβοντες γὰρ ἀεὶ τοὺς περὶ [illegible] λόγους, καθάπερ ἐκ πυρείων τὸ θεοειδέστατον εὐσεβείας [illegible] ἐκλάμπειν. Porro λόγον νᾶμα, quod cum Platone Polit. VII. p. 490. Tim. p. 545. habet Philo saepius, veluti T. I. p. 325. 693. Nobis videbatur e poetis [illegible] vid. Stanleius ad Aeschyl. Prom. 401. Doruill. [illegible] Charit. p. 42. Tum [illegible], quod sumtum a Platone Polit. IX. p. 503. ἆρα οὐκ ἀνάγκη μὲν τὰς ἐπιθυμίας [illegible] τε καὶ [illegible] ἐννεοττευμένας. Quae etiam attigit Toupius. Neuter tamen, quod miramur, rationem habuit Anacreonticorum Od. 33. Ἔρως δ' αἰεὶ πλέκει μου Ἐν καρδίᾳ [illegible] Πόθος [illegible] [illegible] κ. τ. λ. et diui [illegible]

[illegible] Ac Toupius quidem Editiones principes consuluit, [illegible], Robortellianam, quarum illam inprimis ei magni usui fuisse apparet, cum eius ope, vt ex notis cognoscitur, textum saepius constituerit. Quin etiam variantes lectiones omnes, quas ex libris MSS. collegerant viri eruditi, in consilium aduocauit, inprimis lectiones MStorum Paris. et Eliensis, quorum hoc, cum Cantabrigiae versaretur, ipse inspexit, illius autem collationem Vossianam ab Dav. Ruhnkenio impetrauit. Alteram quoque eiusdem

MSti collationem, Parisiis ad se transmissam, et Pearciana longe accuratiorem, ad Longini orationem restituendam, opitulatricem habuit.

Ac Sect. 1. in initio locum, vbi verba leguntur: ὀ πολλήν τε ὠφέλειαν, totum, deleta vocula τὲ, sic scribendum censet: Ταπεινότερον ἐφάνη τῆς ὅλης ὑποθέσεως καὶ ἥκιστα τῶν καιρίων ἐφαπτόμενον, ὀ πολλὴν ὠφέλειαν, ἧς μάλιστα δεῖ στοχάζεσθαι τὸν γράφοντα, περιποιεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, *Caecilii liber humilior est visus, et cum praecipuas res* minime attigerit, *non multam vtilitatem legentibus afferre.* Quaerat aliquis, cur ei sic placuerit; recte, ait, procedere sic argumentationem, quae prius nulla fuisset. Mox περιέβαλον εὐκλείαις τὸν αἰῶνα, mutat in περιέλαβον, et tamen vertit, *suisque laudibus saecula circumdederunt*; hoc enim postulat *complexi sunt*, vel *occuparunt.*

Sect. 2. Καὶ ὡς ἐπικινδυνότερα etc. Locum elegantem fatetur, sanum negat. Tentat tamen aliquid, quod ipse hariolari esse concedit, hunc in modum: καὶ ὡς ἐπικινδυνότερα τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐφ᾽ ἑαυτῶν δίχα ἐπιστήμης ἀστήρικτα καὶ ἀνερμάτιστα ἐαθέντα, οὕτω καὶ ἐπικίνδυνα τὰ μεγάλα ἐπὶ μόνῃ τῇ φορᾷ καὶ ἀμαθεῖ τόλμῃ λειπόμενα. Nimirum iterationem sollicitam eiusdem vocis quis ferat? Quis omnes omnium scriptorum βραχυλογίας ita resarciat et compleat? Platonicum fontem, qui est in Theaet. T. I. p. 144. ed. Steph. vterque indicauit. Ruhnkenio autem vocem ἀστήρικτα tanquam glossema suspectam habenti, opponi possit Philonis locus de Fortit. p. 742. ed. Francof. τῆς νεότητος ἀνερμάτιστα καὶ ἀνίδρυτα ἤθη. Nam quo iure hic aliquis ἀνίδρυτα glossema putet?

Sect. 3. καί τινα τῶν Καλλισθένους. MS. Vat. καί τινα τῶν Περσῶν Καλλισθένους, vnde scribit τῶν Περσικῶν. Optime factum, quod ab lectione hac textus manserit sincerus, quippe glossema redolet. Mox pro μεγάλως ἀπολισθαίνειν, μεγάλων ἀπολισθαίνειν, eleganter. Tum, pro ὑποκέλλοντες, ex editione Robortelliana, ὀκέλλοντες, non admittimus.

Ἐμφιάλλειν an fuerit in vsu non demonstratur. Ἐκπιάλλειν vsitatum est.

Sect. 4. τὰς ἀπάντων ἐξῆς κόρας recte vertit: *omnes omnino pupillas*, coll. sect. 33. sed quae sequuntur, ὡς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰταμὸν, male corrupta et distincta putat. Sic autem distinguit: ὅπου φασὶν ὑδαλεύτως ἐνσημαίνεσθαι τὴν τινῶν ἀναίδειαν, ὡς τῷ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰταμῷ. Frustra haec sollicitat vir doctissimus. ἰταμὸν non de oculorum obtutu, sed de animi moribus, vel morbo potius, dicitur. Quo facit Plutarchi Amator. p. 767. et simul aduersatur propositae emendationi. Quod autem Xenophon de rep. Lac. 3, 6. referente Longino, dixerit τὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς παρθένους, *oculorum pupillas*, Mstorum consensu confirmatur. Quin etiam Stobaeus sic legit Serm. XLII. p. 287. Vulgati quidem Stobaei libri habent ἐν τοῖς θαλάμοις, sed ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς in Codice Regis reperit Hugo Grotius, cuius collatio est in Bibliotheca Leidensi. Aretaeus etiam Cappadox de Caus. Morb. lib. 7. p. 34. τάδε πάσχει ἄμφω τὰ εἴδεα, καὶ ἡ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς παρθένος. Quem locum vterque, Ruhnkenius et Toupius, laudant. Quod autem Iohannis verba II, 1. καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ad ἀνακαλυπτήρια, quorum in hac sectione mentio est, ad *Repotia* vt Latini dicunt refert, et verba sic vertit: *tertio post nuptias die erat conuiuium nuptiale in Cana Galilaeae*, nondum probamus.

Sect. 12. σκηπτῷ τινι παρεικάζειν ἂν ἡ κεραυνῷ recte tuetur contra quosdam, qui mallent ista corrigere, et aut [illegible]άρφῳ, aut aliud vocabulum substituere, et conferri iubet Valckenar. ad Eurip. Hippolyt. p. 212. Addi poterit Potterus ad Lycophron. p. 144. qui, quid σκηπτὸς sit, quid κεραυνὸς, quoad conueniant, quid differant, planissime docet.

Sect. 13. init. τὸν τύπον οὐκ ἀγνοῶν, *formam eius* (Platonis) *ac morem scribendi non ignoras*, notam locutionem merito tuetur. At in notis quoque interdum offendimus,

Sect.

Sect. 17. A nemine adhue Interpretum intellecta verba, καὶ πῶς παραληφθεῖσα ἡ τῇ πανεργεῖν τέχνῃ τοῖς κάλλεσι καὶ μεγέθεσι, emendatione, παραλειφθεῖσα, scite et commode explicat. Nempe vt verbum sit παραλείφειν, occurrens apud Aristotelem in Rhetor. III, 4. quod significat illinere, oblinere, non παραλείπειν, vt adeo hoc denotetur: splendore verborum fraudes obtendere et oblinere.

Sect. 22. προσεισέβαλε γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ φόβου, recte iubet: Exorsus est statim ab ipso metu. Sicut et nos intelleximus in recensendo Cl. Mori nostri Longino, in Act. Erud. anni CIↃIↃCCLXVIII. p. 519. Ac in aliis etiam quibusdam ibi notatis, nobiscum facere Cl. Toupium gaudemus.

Sect. 23. Necessariam non putamus correctionem, pro ἀλλ' ἐκεῖνα μᾶλλον παρατηρήσεως ἄξια, legatur ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον παρατηρήσεως ἄξιον. Frequens enim est enallage numeri omnibus scriptoribus, et hic de vi nominum in plurali positorum cummaxime agitur, vnde ipsius Longini oratio facile ad hunc numerum delabi poterat.

Sect. 28. per θήλειαν νοῦσον, aliud Herodotum, aliud recentiores intellexisse, notat. Cum ibi citatis comparetur Ern. Gottl. Bosii, Viri Exc. et Exper. Prolusio de Scytharum νόσῳ θηλείᾳ, ad illustrandum locum Herodoti, anno superiore 1778. Lipsiae edita.

Sect. 31. e corrupto ποιητικώτατον scite fit ποιητικώτερον. Mox autem Sect. 32. de elegantissimo verbo, et a nemine Interpretum intellecto, ἐπιπροσθεῖν, disputatur; ac ἐπιπροσθεῖν τῷ πλήθει τῶν τροπικῶν docetur esse, multitudinem troporum obnubilare et abscondere. Est enim, non proruere, sed tegere. Suidas: Ἐπιπροσθεῖ· ἐπισκιάζει. Cum aliis rarioribus habet Philo de Spec. Legg. p. 744 qui locus simul emendatur: μηδενὸς ἐπιπροσθοῦντος ἡλίῳ τῶν παραπόντων, ἀλλ' ὡς ἐν αἰθρίᾳ καθαρᾷ ὁλοσον ἀναφαίνοντι. Apud Plutarchum occurrens de Audit. p. 41. non intellectum est ab Reiskio. Apud eundem quoque ἐπιπρόσθησις, obtegumentum, exstat. At enim sciendum est,

est. Cl. Morum nostrum agnouisse iam pridem et retractasse errorem, ac de hac verbi significatione dixisse in Act. Erudit. anni cIↃIↃCCLXXIII. p. 88.

Ibid. τόν γε μὴν σπλῆνα τῶν ἐντὸς μαγεῖον. Sic enim e Cod. Vat. edidit pro μαγειρεῖον. Idem autem μαγεῖον esse dicit quam ἐκμαγεῖον, de quo merito aliquis dubitet. Neque enim quod ἐκμάττεσθαι et ἀπομάττεσθαι frequentatur, ideo dicendum μάττεσθαι quoque in vsu fuisse, quod secus est. Exempla quoque allata ἐκμαγεῖον tantum illustrant, vno excepto in Anthol. lib. 6. p. 571. τόν τε μαγῆα Σπόγγον.

Sect. 34. Vocem εὐγένεια, frustra suspectam Ruhnkenio, qui ἐμμέλεια legebat, recte tuetur Photii Bibl. p. 525. et Quinctiliani X, 1. locis. Nimirum, vt nobis videtur, ἐμμέλεια est *dicacitas*, quae potest esse etiam seruorum et ancillarum, et aliorum de plebe hominum; εὐγένεια habet *sales et iocos liberales*, quibus vtuntur et delectantur ingenui, et rebus optimis instituti.

Sect. 35. editum est: καὶ ποταμοὺς ἐνίοτε τοῦ γηγενοῦς ἐκείνου καὶ αὐτοῦ μόνου προχέουσι πυρός. Eleganter. In altero haerebat Ruhnkenius, qui αὐτόχθονος legebat. At αὐτοῦ μόνου defendit Toup. et vertit, *fluuios subterranei istius et puri puti ignis*. Iuuat hoc confirmare loco Philonis de Agric. p. 193. αὐτὰ μόνα τὰ ἐπιτήδεια, *non nisi necessaria*. De αὐτὸ μόνον alibi egit, ad fragmenta Longini p. 248. Ac de eleganti hoc Graecismo, ad vindicandum Hesychii locum contra Pauum et Doruillium Vann. Crit. p. 269. disputatum est ab Abreschio, Dilucidatt. Thucyd. p. 56. Nobis videbatur adhuc corruptus esse Thomas Mag. v. Βασίλεια, et ibi pro αὖ μόνον legendum αὐτὸ μόνον.

Sect. 36. verba ὑπὸ τοῦ φθόνου παρανοίας ἁλῶναι, a nemine Interpretum intellecta, docet significare, *ab ipsa Inuidia dementiae argui*. Elegans hoc quoque, vsitatum autem Graecis, vt exempla declarant. Eiusdem generis est Sect.

 39.

39. ὅσα γε τῆς θεωρίας ἦν ἡμῖν ἐφικτά. Cum θεωρία sit *institutum, argumentum*, vertenda sic ista: *In duobus libris satis exposuimus quantum huius argumenti nobis erat perspectum.* Ibid. κρύσει καὶ μίξει τῆς συμφωνίας, recte scripsit κράσει καὶ μίξει. Nisi fortasse κλάσει cf. Sect. 41. ῥυθμὸς κεκλασμένος λόγων, et Philon. de merced. meret. p. 862. κλάσεις ἐμμελίσαται φωνῆς, in quibus impegit Mangeius.

Sect. 42. τὰ ἐκτάδην ἀπόψυχα τὰ γὰρ ἄκαιρον μῆκος ἀνακαλώμενα. Locum iquinatissimum ita dedit: δῆλον δὲ ὡς ἔμπαλιν τὰ ἐκτάδην ἀπόψυχα, ἅτε παρὰ μῆκος ἄκαιρον ἀναχαλώμενα. *Constat autem, ea quae nimis extenduntur esse frigida et emortua, quippe quae ob intempestiuam longitudinem relaxentur.* παρὰ est *propter*, vt παρὰ τοῦτο 1. Cor. 12, 15. *propterea.*

Sect. 43. λόφυς ἀντωθυμένυς. Dedit συνωθυμένυς *colles tumulosque congestos.* Sed nonne eandem sententiam refert ἀντωθυμένυς? *colles prominentes* vertimus in Actis hisce iam memoratis a. CIƆIƆCCLXIX. p. 520. In hac ipsa sectione extrema dedit: Ἀλλὰ γὰρ ὐκ ἔτ' ἰδὺς ἐπείγει τὰ μικροποιὰ διαριθμεῖν, e vestigiis MSS. Par. et Vat. ὐκ ἐπιδὺς ἐπείγει. *Sed haud necesse est ea, quae orationem deturpare solent, particulatim enumerare.* Οὐκ ἐπείγει, ὐ κατεπείγει, et ὐδὲν ἐπείγει, esse *nihil necesse est*, item τὰ κατεπείγοντα denotare *necessaria*, exemplis allatis patescit. Sane hoc elegantius quam vulgatum δεῖ, e quo tamen Pearcius hanc quoque versionem formauit: *Sed enim non necesse est, singula quae minuunt orationem enumerare.*

Toupius igitur non omnes varietates librorum, quos sibi ad manus fuisse memorat, enotauit, nec separatum eis locum dedit, sed notis intermiscuit. Texta verborum plerumque ad eum modum formauit, quem in notis proponit. Quod, etsi audentis et fiducia artis elati esse videtur, tamen arbitramur et fatemur, eum critica potestate non cupide et libere, sed moderate vsum fuisse. De fragmentis quoque Lon-

Longini, ab aliis editoribus fere neglectis, bene meritus est. Ad ea §. 7. constituit etiam verba Scholiastae ad Aristophanis Nub. 263. τὸν δὲ ἀέρα προσεύχεται ἐπὶ αἱ νεφέλαι τοῦτο. Μερικοῖς φιλοσόφων λόγοις, sic: τὸν δὲ ἀέρα προσεύχεται ἐπὶ αἱ νεφέλαι τοῦτο μέρη· ἢ κατὰ τοὺς φιλοσόφων λόγους. — Μερικοὶ certe philosophi non commode dicuntur.

Caeterum haec quoque, cum aliis Graecorum auctorum editionibus in Britannia natis, commune habet hoc, vt in ea insint crebrae mendae typographicae. Quod diximus, item affirmauit et probatum dedit Reiskius, in praefatione Dionysio Halicarnasseo praemissa.

IOANNIS IACOBI REISKE CONIECTVRAE IN IOBVM et PROVERBIA SALOMONIS, cum eiusdem Oratione de studio Arabicae linguae.

Lipsiae typis Guil. Gottlob Sommeri MDCCLXXIX. 22. plagg. octonis.

Pietati, amori coniugali, nulla fatorum vi exstirpando, studioque litterarum singulari, quo ornatissima vidua Reiskii perpetuo incensa flagrat, vt alia scripta Viri Celeberrimi posthuma, ita et hoc Opusculum debemus, quod non modo continet Coniecturas, vt titulus libri prae se ferre videtur, sed etiam explicationes atque illustrationes, ex nullo alio fonte quam ex Arabica lingua ductas, cuius amori Vir summus ita indulsit, vt solum ope harum literarum, atque critices, vel corrigendi licentiae, veram reperisse auctoris sententiam sibi videretur; cum plurimi Iobi interpretes hoc

hoc vnum egerint, *vt auctor suus ludibrio cauillatoribus fieret, vt cloaca nugarum, vortex barbariei, et insaniae videretur.* Nec sane negandum est, multos interpretes in expediendis huius libri difficultatibus haesisse, quod tamen non tam inscitiae linguae Arabicae, cuius dialecti ope etiam multi veterum, sine vlla vero iactantia, vsi sunt, quam potius antiquitati libri, eiusque scribendi generi, formae orationis dialogicae, carminis rationi incognitae, aliisque fortassis causis tribuendum esse videtur. A Capite III, v. 3. ad cap. XLII, 6. metricam esse orationem, ex sententia Hieronymi Praefat. in Iobum, hexametris versibus constantem, et veteres, et recentiores cum Iudaei, tum Christiani consentiunt. Quum permulta Arabicae linguae vestigia in libro Iobi reperiantur, adeo vt sint qui vel Iobum ipsum, vel quendam amicorum, fata sua Arabicis literis tradidisse sibi persuadeant: b. Reiske hoc sibi agendum putauit, vt hebraicas voces Iobi cum Arabicis verbis compararet, Arabicae linguae ope sensum, qui sibi videretur, erueret, quomodo legendum quoque suspicaretur, hic et illic traderet vsus, vt fatetur, nullo alio adiumento, quam Schultensii Commentario. Coniecturarum eius atque obseruationum quaedam exempla dabimus, vt cognoscatur, quam rationem b. Reiske in interpretando secutus sit, qua in re se noluisse Theologum, sed modo Criticum agere, profitetur. Capite III, a quo initium cepit explicandi Iobi, versu 3. legendum ipsi videtur אמי הרה גבר *nox, qua concepit mater mea virum nobilem et honestum* mutato Pyal in Kal et voce אמר absolute posita in אמי. Verba versus 4. אל־ידרשהו possunt duplici modo exponi vel illo consueto *non requirat eum Deus* vt aegrum desperatum, vel *dies hic fiat caligo, quam non deleat, et detergat deus.* Versu quinto צלמות non est composita vox, sed vnica, כמרירי vero sunt *calyptrae noctis* vel *sublustres tenebrae* colorem mustelinum habentes τὰ ἀμφίλυκα τῆς νυκτὸς, *septimo* versu comparatur natalis Iobi cum

cum dura filice: *Vt dura filex furda et muta eft, fic ille dies non edat iubilos, non audiat.* גלמוד notat *omne folidum* ל enim infertitium eft. Si conferantur loca Iobi XV, 34. et XXX, 3. vbi Graeci interpretes vtuntur vocibus ἄκαρπος, ἄγονος his quoque vis huius vocis גלמד confirmari poſſe videtur. Beſtiam *Leuiathan* dictam, qualiscunque fuerit quod non eſt huius loci diſquirere b. Reiske verſu 8. abeſſe iuſſit legens לוית חוך reddensque *qui parati ſunt ad volutandum in puluere et coeno tinnum ornabilem, vel crinium vel florum:* Iobi XVI, 15. יעצי ארץ v, 14. ſunt δημηγόροι oratores et נגש v. 18. notat *truſorem, impulſorem* qui mancipia ad opus vel ad cataſtam pellit כי v. 24. ſaepiſſime in hoc libro reddit beatus Reiske per *Ecce* vel *heus*, quia respondet Arab. حي particulae exclamandi. Capite IV, v. 5. Reiske coniicit legendum כי בעתה תבא *ecce incurſat in te terror* vt et v. 13. vult legi בשעפי *in dementari me, in turbatione mea propter viſiones.* Verſu 14. קראני aut eſt *frigidum me fecit* a קרה *frigus* aut eſt pro קרני *contudit me* alternantibus ע et א. Verſu 19. videtur ipſi legendum ידכאו מלפני עש *qui conteruntur ab ore tineae* proprie *ab eo, quod ante eſt tineae* i. e. a tinea et משים vel eſt a בשבם *abſque dante reſpirare* et ſi ſic explices, pertinebit ad יכתו vel quod rectius a שום *abſque vt quis ſolutis vinculis libere paſtum ire ſinat* et tunc ad ſequentia pertinebit. Verborum capite V, v. 5. ſic legendorum ואלבם צניבם יקחו ea videtur eſſe ſententia: *et robur, diuitias eorum, capiebant negri, miſeri, pauperes et hi peribat ſelectiſſimum et puriſſimum opum ipſorum* חוצות v. 10. ſunt vel *piſcinae, ſtagna* vel *loca depreſſa, valles.* Vox שוט v. 21. vel cum سوط *flagellum* comparari poteſt vel cum سطى *effrenis graſſatio* vel cum شاط *vſſit, combuſſit.* Verſui 24. is ſenſus tribuitur: *Et ſcies* (abſens in itinere) *tentorium tuum* vel et *familiam tuam ſartam tectam eſſe,* vel et, *et quieſces, tranquillus eris, reſpicies ad foſſam tuam* i. e. domum retro meabis; requires eam poſt abſentiam aliquam, et non

aberrabis, non frustra requires eam versus vero extremus sic redditur *Ecce hoc est, quod in penum nobis recondideramus*, (haec est sapientia, quam traditam a maioribus fida seruamus aure) *sic est quod audiuimus.*

In sermone Iobi quiritantis de inhumanitato amicorum spemque melioris sortis capientis cap. XIX. Reiske v. 3. pro תָּהכרו mauult legi תחברו *rixamini mecum*. et v. 5. pro אמנם legi אטכם hoc sensu. *An funes contra vel supra me torquebitis*, an argumenta litis contra me intendetis Funis est Arabibus symbolum omnis eius, per quod ad optatum finem perueniri potest: hoc igitur loco omnis causa, et praetextus, quo tanquam fune aduersarius implicari ac prosterni potest. Versu 10. legendum videtur יחצבי quod est vel *depilat*, *deglabrat* vel *denudat ossa mea* ואלך *vt nudus sceletus adstem.* Versum 25. et seq. si ex Arabismo conuertantur hunc dare sensum b. Reiske, de resurrectione mortuorum cogitasse Iobum negans, docet: *Quis efficiet vt videam meam foueam et vt posterus posterior aetate quis super tumulo meo stet* i. e. vtinam mortuus sim. *Et quis efficiet, vt postquam seu fuste contusa est per hunc morbum cutis mea, et carnosae meae partes diffluxerunt a se inuicem et ab ossibus abscesserunt, videam deum, qui dirimat meam litem, contempler, ego, conspiciam mihi meis ipsis oculis lustrem, non alius.* Voces vero priores v. 26. sic constituit ואחו ואחר עורי נקף, מבשרי atque de voce ואח consulere iubet locum Prouerb. XXX, 27. quo et nos ipsi iubemur relicto Iobo quasdam coniecturas b. Reiskii e Prouerbiis laudare, atque in conspectum proferre.

Vt ex praefatione ante hos triginta annos scripta intelligitur Commentarius Schultensii in Prouerbia Salomonis tum modo natus, atque recens, huic libro natales dedit, atque Viro maxime industrio vires suas primum in Prouerbiis Salomonis tentandi commodam occasionem praebuit. Quum enim Vir doct. Schultensiani libri et virtutes et defe-

ctus

ctus in Actis Eruditorum anni quadragesimi noni mensis Ianuarii commemoraret: multa diligentius perscrutatus est, quaeque ibidem dixit, hic digito modo attigit. Sic cap. VI, v. 3. pro ורהב legendum esse monuerat והרב i. e. *multiplica tuas cogitationes*, versa tua consilia in omnes partes, quae explicatio, vt nos quidem videmus, et huic loco conuenit, et haud longe quaesita videtur.

Quum b. Reiske Cap. XI, v. 3. יסלף בגדים שדם legendum putat, priori substantiuo in verbum, extremo Verbo in substantiuum mutato, hoc sensu, *studium omnia peruertendi praeuaricatores peruertet* (a via abducet) non respexisse videtur morem scriptoris vtrumque membrum voce eiusdem generis finiendi vt h. l. sibi respondet ישדם et תנחם. Versu 21. eiusdem Capitis יד ליד recte explicari *a filio ad nepotem*, ab hoc ad pronepotem, intelligitur ex opposito ארעם. Quod versu 22. וסרת טעם et חסרת טעם significatione non differunt: non erat, quod Reiskius receptam lectionem sollicitaret, vt et v. 27. vbi pro יבקש reperiet, ילקש legendum arbitratur. Capite XI, v. 17. b. Reiske pro יגיד צדק mauult legi עד צדק vt respondeat τῷ עד שקרים quae tamen correctio haud videtur necessaria, cum (אשר) יפיח אמונה opponi videatur τῷ עד שקרים et voces אמונה et שקרים vt et צדק ac מרמה bene sibi inuicem respondeant. Vocem יקרא v. 23. eo sensu accipi posse docetur, quo Arabes dicant قرا *deriuare aquam in lacum*, vt os stulti sit quasi lacus in quem e pectore suo deriuet omnem futilitatem. Magis tamen cuperet legi Vir doct יקדא i. e. *exaestuat suas quisquilias*. Ex Arabica lingua illustrantur v. 25. דאגה vt notet *obnubilationem, caliginem* c. XIII, v. 2. נפש *desiderium cupiditas* v. 9. ישמח idem ac *alte se eleuabit* v. 19. נהיה *suis terminis et repagulis inclusum desiderium* v. 33. רב *saepe est* i. e. o quam *multi sunt comedentes*, vt alia taceamus. Nolumus enim in his diutius morari certo sperantes, foro, vt multi et litterarum sacrarum

rum recte intellegendarum cupiditate allecti, et fama doctrinae Reiskianae commoti, hunc Commentariolum legendum ipsi, atque examinandum, arbitrentur. Subiuncta atque adiecta est huic libello Oratio studium Arabicae linguae commendans, quam Reiskius die vigesimo primo mensis Augusti anni quadragesimi octaui huius seculi Professionis Arabicae linguae extraordinariae adeundae causa in consessu Doctorum recitauit, in qua etsi non scribendi elegantia, non dicendi vis, diffusae tamen doctrinae copia cernitur. Causis enim nonnullis neglecti studii Arabicarum literarum enumeratis, Vir Cel. hoc agit, vt quanti fructus, quantae vtilitates, quanta commoda in eos redundent, ostendat; qui cum sacris litteris recte interpretandis dant operam, cuius rei Pocokius, et Schultensius egregia documenta dedere, tum qui de iure respondent, historia imperii Saracenorum rerum politicarum studiosis maxume fructuosa, tum qui in arte Medica docenda exercendaque versantur Arabum genti vniuersa chymia pharmacia et parte non contemnenda materiae medicae in acceptis referenda, tum denique qui ad mathesin, geographiam, historiam et poesin vel discendam, vel docendam naturae impetu, ingeniique felicitate feruntur, Arabibus in hoc literarum genere nisi excellentibus haud tamen plane nihil praestantibus. Quamuis igitur studium linguae Arabicae non sit multorum, nec lucrosum, nec facile: tamen est honesto animo dignissimum, atque dolendum, non vidisse b. Reiskium, quae sub finem orationis optaret: *Vtinam* enim scribit *excitaret almum prouidumque rebus humanis numen opulentum aliquem et liberalem Musageten qui opes — coemendae impenderet bibliothecae codicum manuscriptorum Arabicorum, et erigendae typographiae Arabicae qualis olim Romae fuit instituta, ex qua vt alios taceam ignobiliores, Auicenna, et Geographus Nubiensis prodierunt: Vtinam Lipsia nostra, nisi opulentae, certe eruditae Germaniae caput vexillum tolleret ceteris vrbibus omnisque, generis bonae*

li-

libros Arabicos tanquam ex diuite cornu Copiae profunderet.

At ne longiori mora lectorum patientia abuti velle videamur, laudanda quoque paucis videtur Epistola huic libro praemissa, quam b. Reiskii vidua *Petro Friderico de Suhm*, Cubiculario primi ordinis in aula Danorum regis, grati animi testandi caussa scripsit. His enim literis venustis, nec foemina docta indignis, cum defuncti mariti vel potius amici, quo nomine ipsi vti placuit, tum suo nomine gratias agit, gratamque beneficiorum memoriam nunquam sese deposituram spondet. Scribit vero, malumus enim ornatissimae Reiskiae, quam nostris verbis vti: *piis manibus viri mei quasi iusta facis, et insigni pietati quasi inferias publice instituis, comparatis aere non exiguo omnibus, qui nondum editi in pluteis meis restarent, foetibus ingenii Reiskiani, iisque in amplissima bibliotheca Tua repositis, non vt tibi soli aut tineis seruiant, aut per cancellos tantum spectentur, sed in omnium vsum, praesertim Tui similium, serues, quin et partem harum lucubrationum publici iuris facere constituisti. — — a me Tua erga me insignis gratia extolli et verbis explicari satis non potest. Tu enim Musas meas humi repere, et cum rerum inopia conflictari noluisti, tu pectus sollicitum de futuro, tacitis leuatum curis, consolatione sustentasti non minima, tu viduam pensione annua instruxisti munifice, de quo tibi vehementer gratulor.* Gratulamur et nos dignissimae Reiskiae de hac singulari felicitate, optamusque, vt omnibus probis atque honestis viduis doctorum virorum, quibus saepissime cum paupertate confictandum est, tales obtingant patroni atque tutores.

Johann Heinrich Lamberts — Pyrometrie, u. s. w.

h. e.

JOHANNIS HENRICI LAMBERT, nuper Soc. Scientiar. Berolinensis Membri ordinarii, etc. Pyrometria: cum tabb. aer. 8.

Berolini, apud Haude et Spenerum, Alph. 2. pl. 3. in 4.

Diu exspectatum hoc immortale opus patientiam eruditorum exercuit; viginti enim fere anni praeterlapsi sunt ab edita photometria, quae quasi prodromus spem tum fecerat orbi erudito, fore, vt suo tempore ederetur pyrometria. Sed quamuis iusto forte tardius celeb. auctor, quam vel ipse proposuerat, nomen contractum dissoluerit, tarditatem tamen abunde compensauit grauitate atque praestantia doctrinarum. Est naturale quoddam vinculum, quo pyrometria photometriae iuncta, multarum rerum explicationes et demonstrationes ex eadem repetit: quod etiam reliquis matheseos vtriusque disciplinis familiare est. Multa occurrunt in scriptis Philosophorum ad pyrometriam spectantia, dispersa tamen, nec omnia certa, ambigua multa, non rite suis gradibus determinata vel vitio praecipitationis, vel etiam instrumentorum admodum rudium. Plura autem praestitit Lambertus, quam vt ista omnia in formam artis colligeret; et collegit profecto ita, vt profundissimi Geometrae acumine inueniendo augeret inuentis aliorum apte committeret, certa incertis substitueret, et impenetrabili caligine inuoluta retegeret. Cum inter experimenta instituta, vel inuitis nobis et insciis etiam subinde inaequaliter admodum operantes causae sese insinuent, fieri profecto nequit, quin multum a calculo recedant phaenomena, neque adeo

adeo exspectationi respondeat euentus; quo quidem casu suo officio satis fecisse censendus est experimentator, si anomaliarum nodum inexplicabilem vel indicauerit, vel scite praesciderit. Atque vt a vulgaribus ordiamur; quis vnquam demonstrauit, calorem et lucem ab vnica causa venire? non enim haec duo vbiuis in comitatu sunt, sed seiuncta comparent, ita vt sentiatur calor sine luce, lux sine calore. Quamobrem a genuinis principiis et legibus Philos. experimentalis non recedit, nec entia praeter necessitatem quod dicitur cumulat, qui non ex vnico fonte lucis calorisque explicationem sumit; quam viam, teste Plutarcho, nonnulli antiquiorum Philosophorum tentasse dicuntur.

Corporum ambientium nec frigus, nec calorem, proprie loquendo sentimus, quamuis ex sensu frigoris aut caloris, quo membra constringuntur vel extenduntur, ratiocinando colligamus, corpora extra nos posita frigida vel calida esse, hocque iudicium saepissime fit vitium subreptionis. Acutissimus auctor huius obseruationis inter experimentandum tenacissimus fuit adeo, vt in designandis caloris gradibus non vnice spectaret qualitatem corporum, sed simul ad vtramque circumstantiarum coniunctionem adtenderet. Effectus caloris maxime conspicuus est in extendendis corporibus solidis aeque ac fluidis, ne aëre quidem excepto, qui calore sese insinuante maximis etiam pressionibus resistit, hisque remotis quaqua versus expanditur. Patiuntur talem expansionem metalla, vitrum, Mercurius, oleum, aqua, Spiritus vini, aliaque fluida, diuersis tamen legibus, in quibus detegendis Lambertus multum laborauit, licet difficultate rerum impeditus omnia ad liquidum non perduxerit. Vtitur vero inprimis hoc effectu caloris non tantum in cognoscenda spatiorum, per quae diffunditur calor, diuersitate, verum etiam in determinando quolibet gradu ad arbitrium. Et profecto, huic rei iam olim Philosophis aër visus fuit ac-

commodatissimum adminiculum, qui etiam occasionem praebuit inueniendorum thermometrorum, quorum vsus satis etiam inter non eruditos iam pridem innotuit. Itaque accuratam thermometrorum historiam dedit b. auctor, talemque theoriam philosophicam, quae et ambiguitati graduum consuleret, et a rigore geometrico quam fieri posset minimum aberraret. Res est profecto admodum intricata, cum rectitudo thermometrorum indicis fere ab accurata solutione quaestionis: num scilicet aequales extensionis gradus, aequales semper caloris gradus indicent? pendeat. Quoniam autem in soluenda hac quaestione res tota rediit ad certum medium communicandi thermometro aequales caloris gradus, temporis partibus aequalibus; visus fuit cel. Lamberto sol meridianus ad hoc cognoscendum aptissimus. Itaque radiis solaribus exposuit thermometrum spiritu vini repletum, designaturus eius adscensionem singulis minutis; cumque liquor primo minuto adscenderet ad $1\frac{1}{8}°$ iam proxime sequentibus ad quartum decimum continenter decresceret, ita vt proxime ante vltimum minutum altitudo esset $\frac{2°}{5}$ tantum, pateretque, hanc inaequalitatem a calore solis eodem manente toto experimenti tempore nullatenus esse deriuandam. Prona hinc fluxit conclusio: *thermometro apricanti maiorem a sole fuisse communicatum calorem, quam aëri, quandoquidem thermometrum aliud in vmbra haerens, intra idem 14' tempus, ad insensibilem fere altitudinem adscenderat.*

Quia corpus quoduis, aëre calidius, necessario pedetentim frigescit; euidens sane est ratio, cur Spiritus vini in thermometro Lambertiano singulis minutis non vniformiter extenderetur; atque successiue singulis tempusculis tanto plus caloris perderet, quanto maior fuerat ante communicati caloris

loris gradus. Calculus inde enatus primum quidem experientiae non satis respondit, tandem vero, tubo ab asserculo remoto, parte superiori aperta, globoque circumiacentia corpora non tangente, experimento repetito magis eidem satisfecit. Quod ad legem fundamentalem, vnde omnis ratio de communicatione caloris est dependens, attinet, quacue statuit, calorem singulis minutis ex frigescente corpore effluentem esse eius calori quem habuit proportionalem: de eius veritate et naturali euidentia priusquam legisset opuscula Neutoni, sciretque, hunc Philosophum eiusdem principii experimentando iam pridem vsum fecisse, adeo persuasus erat vt tum de eius demonstratione condenda ne cogitaret quidem. Et quamuis eruditus Amonton acerbo admodum animo experimenta Neutoni censuerit, nihilo tamen secius Lambertus noster, ea quam iniit via, acriter perrexit, docuitque modum et conditiones explicandae eius legis, cuius explicationem diductiorem ab eius sequelis petiit.

Idcirco ergo simplicissimum casum euoluit, quo globus non adeo magnus, materiae fluidae, qualis v. c. aer est, impositus, successiue frigefit. Atque hic ex mente auctoris potissimum excessus caloris in globo pedetentim euanescentis in censum trahendus est. Quodsi iam hic excessus caloris, ponatur $= y$, eius vero tempus exprimatur per t, ac quouis alio tempusculo $= dt$, exeat ex globo caloris quantitas dy; tum; si quantitas dt sit constans, vi vtique legis fundamentalis etiam $dy : y$ constans erit. His ergo ita constitutis, oritur aequatio $-\frac{dy}{Y} = \frac{dt}{T}$, in qua formula quantitas T. homogenea est numeratori dt. Potest valor quantitatis y per ordinatas lineae logarithmicae exhiberi, cuius subtangens sit $= T$, abscissae vero $= t$; vnde etiam assumto valore $t = o$, $y = v$, sequitur sua sponte, fore

$$l\frac{y}{Y} = \frac{t}{T} \text{ ideoque } y = Y . e^{-t:T}$$

Iam superiori seculo magnus Neutonus assumsit, quantitatem d y quouis tempusculo ex corpore calido exeuntem sequi superficiem corporis, y vero semper sequi spatium corporeum, esseque ideo y in globo in ratione cubi, d y vero in ratione quadrati diametri. Hanc sententiam Lambertus veram quidem esse dicit, at non neglecta conditione diffusionis vniformis caloris per corpora, quod nonnisi in globis minoribus, quales fere sunt thermometrorum, accidere solet: quodsi contra corpora non sint admodum irregularia, homogenea tamen, neque summus petatur rigor, poni posse, *subtangentem refrigerationis esse in ratione directa spatii corporei, atque inuersa superficierum, immo subtangentem calefactionis aequalem esse subtangenti refrigerationis.* Quodsi calor ex igne in adiacentia corpora transeat, atque ob interruptas eius operationes communicati caloris gradus successiue iterum in ambientem aerem transeant; iam vtique variatis circumstantiis diuersus calculus ad phaenomenon rite intelligendum instituendus est. In huius ergo rei vsum Lambertus condidit formulam $d y = n d t - \frac{y d t}{T}$ in qua y calorem corpori, elapso tempore t communicatum, n gradus caloris ab igne venientes, n d t autem calorem tempusculo d t respondentem, denotat. Quodsi in hac formula n sit quantitas variabilis; omnes vtique sub se complectitur casus inaequalis calefactionis, patetque, posito d y = o aequationem y = n T exhibere *Maximum* caloris. Nec minus eadem euidentia, adhibitis integrandi legibus, formatur aequatio, ex qua directe colligi possit, *fore hoc casu calefactionem prorsus eandem, quae fuisset, si corpus in aëre calore n T modificato incaluisset.*

Quod-

Quodsi contra quantitas n fuerit mutabilis, vt proinde ignis seu sol aequali tempore non aequales caloris gradus corpori communicet, potest n instar functionis ipsius t considerari; atque eatenus quantitates variabiles facile separantur, vt adeo obtineatur aequatio

$$Y = \left(\int n\, e^{\frac{t}{T}}\, dt + A\right) . e^{-\frac{t}{T}}$$

sitque casus simplicissimus hic, ad quem quadret formula Lambertiana $n = a + bt$; ex qua sequitur vim ignis augeri, vel etiam decrescere secundum progressionem arithmeticam, pro quo quidem casu valet integrandi formula ab auctore adhibita.

$$y = aT - bT^2 + Tbt - (aT - bT^2)\, e^{-\frac{t}{T}}$$

Calor continuo ex corporibus effluens propemodum eas leges sequitur, quas lux in omnes partes sese diffundens, atque hinc factum est, vt auctor analogas quasdam propositiones ex photometria assumtas experimento instituto firmaret, earumque vsum in cognoscenda caloris diffusione demonstraret. Adhibuit vero quinque thermometra, disposuitque ita, vt globi pede rhenano mutuo distarent, ac tandem, batillo adhibito, sequentem condidit tabulam, in quam referret distantias centrorum a foco, quadrata distantiarum, ac rationem inuersam

Distantiae Digit.	Quadrat. dist nt.	Inuers. rat.
12, 62	159, 3	1, 0000
23, 05	531, 3	0, 2998
34, 51	1191, 3	0, 1337
46, 25	2139, 3	0, 0740
58, 10	3375, 3	0, 0472

thermometra non erant repleta mercurio, sed Spiritu vini, debebantque ideo vel maxime magis a batillo remoueri. Caeterum diametri globorum notantur numeris 8, 3. 5, 2. 6, 8. 6, 1. 9, 5. Altitudinem vero Spiritus adscendentis sequens tabella sistit:

Tempus.	I. Therm.	II. Therm.	III. Therm.	IV. Therm.	V. Therm.
2'' 16'	0, 0	0, 0	0, 0	0, 0	0, 0
16	0, 2	0, 1	0, 1	0, 0	0, 0
17	1, 1	0, 7	0, 2	0, 1	0, 1
18	2, 2	1, 2	0, 3	0, 2	0, 2
19	3, 2	1, 6	0, 4	0, 3	0, 3
20	4, 2	2, 1	1, 6	0, 4	0, 4
22	5, 8	2, 7	0, 0	0, 5	0, 6
24	8, 6	3, 4	1, 3	0, 7	0, 7
26	10, 9	3, 9	1, 6	1, 0	0, 8
28	12, 5	4, 3	1, 9	1, 2	0, 9
30	13, 7	4, 7	2, 1	1, 3	1, 0
32	14, 5	5, 1	2, 4	1, 5	1, 1
34	15, 2	5, 3	2, 6	1, 6	1, 2
36	16, 0	5, 4	2, 7	1, 7	1, 3
38	16, 0	5, 4	2, 7	1, 7	1, 4
40	15, 7	5, 2	2, 8	1, 8	1, 4
42	15, 9	4, 8	2, 7	1, 7	1, 4

Quamuis

Quamuis vis caloris, ob multifarias minusque perspectas caussas concurrentes, infinitis etiam mutationibus obnoxia est; idem tamen gradus caloris tanto operatur vehementius, quanto est aër densior quem permeat: cuius quidem euentus miri rationem beatus auctor exinde deriuat, quod partes corporis communicatum a particulis igneis ictum propagent, atque adeo quasi multiplicent. Intelligi hinc porro posse afferit, qui fiat, vt communicando corporibus solidioribus calori aequali, minor particularum ignearum quantitas sufficiat quam quae requiritur si corpora fuerint rariora. Compluribus scriptoribus iam olim haec veritas innotuit, erantque, qui eam ad formandam proportionem geometricam, experientiae repugnantem, adhiberent, ideoque putarent, quantitatem particularum ignearum esse in ratione soliditatis corporum reciproca. Itaque peropportune monuit auctor, vires corporum, quas cohaesiuas dicunt, magis in censum trahi debere, quam ipsam soliditatem. Inuenit videlicet, existente vbique calore aequali, quantitates particularum ignearum in massa mercurii vnius digiti cubici, spiritu vini, atque aqua, esse perpetuo in ratione numerorum 4, 6, 7. Licet etiam saepissime quantitas caloris cum particularum ignearum quantitate reapse coincidat, nihilo tamen secius, monente auctore, multi sunt casus obuii, quibus haec duo distinguere permultum intersit. Et profecto, methodus, qua hoc discrimen, quod paradoxum videtur, comprobauit, tantum habet acuminis et elegantiae, vt ingenio sui auctoris perfecte digna censeri debeat. Atque intelligentia eius discriminis in his potissimum momentis cernitur: duorum corporum homogeneorum, inaequalium tamen, eodemque caloris gradu assumto, maior nihilominus plus caloris continet minori; ac quamuis caloris vis in vtroque eadem prorsus sit, *quantitatem tamen caloris crescere in ratione voluminis corporum, euidenter patet*. Contra si corpora homogenea aequalia, inaequali imbuta fuerint calore, quantitas

calo-

caloris hoc quidem casu vtique eius vi proportionalis erit. Quodsi ergo duorum corporum A et B caloris quantitates denotentur litteris Q et q, atque V et v designent operandi modum, M vero et m corporum A, B magnitudines; oritur sua sponte analogia; Q : q = V, M : v m, in qua ratio postrema composita est.

Cum vero corpora fuerint heterogenea, eadem quidem adhuc obtinet ratio, tantum eo casu, quo transitus fit caloris ex corpore in corpus, ad inaequalitatem operationis seu effectus animaduertendum est; igneae nimirum particulae proprie tantum transeunt, quae non promiscue in quibusuis corporibus eandem vim conseruant et exserunt. Consilium itaque acutissimi auctoris eo tendit, vt quantitates particularum ignearum seorsim calculentur, eumque in finem adhibeantur corpora, in quae eiusmodi particulae sese insinuarunt. Quia corpora calore extenduntur, oportet vtique spatium inibi occupent particulae igneae, videturque haec ipsa noua extensio eadem cum spatio ab occupantibus particulis igneis repleto, adeo vt si triginta digiti cubici spiritus vini accedente calore extenderentur ad triginta et vnum digitum, spatium ab igneis particulis occupatum, vnius sit digiti, possitque sano sensu dici massam, seu quantitatem igneam efficere vnicum digitum cubicum. Aliter longe comparata res est mutato corpore. Dum nimirum eaedem particulae igneae mercurium permeant, vires earum duplum propemodum augentur, quo fit, vt idem digitus cubicus massae igneae in hoc fluido comprimatur fere ad $\frac{9}{40}$ digiti cubici. Similes obseruationes etiam suppeditant alia corpora, et b. Lambertus mutabilium eiusmodi euentuum rationem reperisse sibi visus est in elasticitate particularum ignearum vi cuius, secundum vires cohaesionis corporum diuersas, etiam ipsum spatium necessario di-

uorsum esse debet. Quod iam adtinet ad subtangentem, eiusque magnitudinem, quoties aquam, vel etiam alia corpora tangimus, eam plerumque breuiorem iusto fieri solide demonstrauit, ostenditque, quantitatem caloris solaris pendere tum a densitate radiorum, tum etiam a duratione eorum, atque magnitudine superficiei super qua diffunduntur.

Corpus quoduis ardens in ratione subtangentis negatiuae frigescit, nisi deficiens calor per continuum materiae inflammabilis affluxum suppleatur. Etenim, si eo tempore, quo ignis maximum ardoris gradum adtigit, affluxus cesset, imminuetur ardor continenter secundum ordinatas lineae logarithmicae, cuius prima ordinata sit $= 3000$, subtangens autem $= 1^h\ 3600''$. Ex calculo ergo auctoris erit defectus caloris tempusculo d t conueniens $= \frac{3000\ dt}{360}$ $= \frac{5\ dt}{6}$ gr. cumque affluxu durante, excessus 3000 graduum remaneat, sequitur, subsequenti quouis tempusculo d t itidem $\frac{5\ dt}{6}$ euanescere, atque iterum accedere, imo *Maximo* inuariato manente per horam integram, fore summam caloris euanescentis $= \frac{5}{6} dt.\ \frac{3600}{dt} = 3000$, aut $\frac{3000}{12}$ si loco horae tantum $\frac{1}{12}$ eius temporis sumatur. Iam ergo igne successiue languescente, excessus quidem 3000 remanet aliquamdiu, quod ad intensionem adtinet, quamuis copia ignearum particularum interea decrescat Vt autem huius incrementi et decrementi accuratior fit obseruatio, iubet complura circa ignem super foco exstructum thermometra circumlocare ita, vt globi libere exponantur arde-

 ri,

ri, quo facto ope subtangentis refrigerationis facile, vt patet, singulis minutis determinari poterit, quantus fuerit caloris ad thermometrorum globos accessus, atque a posteriori construi curua cum suis ordinatis affluxum denotantibus. Quod reliquum est, illustre hoc pyrometriae opus merito habetur explanatior commentarius *Tentaminis de vi coloris, qua corpora dilatat, eiusque dimensione*, olim actis helueticis inserti, in quo celeberrimus auctor momenta ad praesens negotium spectantia summatim tantum exposuerat. Natura rerum pertractatarum non patitur systema ab omni hypothesi remotum, quale est geometria vulgaris et sublimior; sique fuerint sumtiones ingeniosae, veritatibus abstrusis aliquantum explicandis inseruientes, ferendae erunt tamdiu, quoad nouus alter Achilles mathematicus certiora protulerit.

EVSEBII VERINI COMMENTATIO IVRIDICA

critica, de hereditario Iure Serenissimae Domus Austriacae in Apostolicum Regnum Hungariae: de Iure eligendi Regem, quod Ordinibus inclitis Regni Hungariae quondam competebat: de Corregente, Rege Iuniore, et Ducibus Regiis, quos olim Hungaria habebat.

Viennae et Lipsiae apud Ioh. Frider. Iahn MDCCLXXI. in 8.

Quisquis huius Commentationis pereruditae auctor sit, videtur enim vti ficto nomine, praestitit profecto quod instituerat, laudabili admodum industria, qua versatur non

non tantum in colligendis infinitis fere scriptorum in sententiam suam documentis, sed etiam in propellendis opinionibus hactenus peruulgatis nec nisi defectu veriorum in historiam Hungariae intrusis. Repetit vero rem omnem pertractandam a primis fere temporibus, quibus nomen Hungarorum inclaruit, summamque rerum in Arpadum, filium Salmutzi, seu Almi, deuenit; hortante ad id inprimis Chagano, Chazariae Principe. Rem ita gestam narrat *Constantin. Porphyrog.* de administrando Imperio, Cap. 38. quem auctor excitat.

Hunc Arpadum Monarchiam Hungaricam iure hereditario fuisse consequutum, atque ita in posteros transmisisse, multis argumentis firmauit, inprimis autem antiquissimo omnium diplomate (an suppositio?) quo fundatio primae in Hungaria Abbatiae in monte Pannoniae, S. Martino dicatae, exponitur. Creditum fuit olim, suntque nunc forte etiam non pauci qui putet, primum Hungarorum Regem Stephanum, titulum honoresque regios sumsisse a Pontifice Romano Siluestro II. sed fabulam hanc esse affirmat Verinus, quod Bulla huic Pontifici attributa Seculo demum superiore, per *Raphaelem Lewakovich*, Croatam, Ordinis minorum obseruantium, et S. Theologiae Lectorem, impudica industria, docente hoc *Adamo Francisco Kollar*, Viro summo, conficta esset; neque etiam *Petr. de Ludwig* sententiam, statuentis, Stephanum regale diploma ab Henrico Imperatore accepisse, honoratiore loco habendam censet. Placuit ei, sponte sibi sumere titulum Regis, nemine contradicente cum regia potestate longe ante iam vsus esset, adeo vt falsum pronunciet Verinus, cum nouo regis titulo accepisse Stephanum quandam in subditos potestatem, qua antea caruerit: quinimo ne doceri quidem posse vel leuissimis argumentis, occasione primae huius coronationis Ordines Regni diploma quoddam a S. Stephano accepisse.

Domestici rerum hungaricarum Scriptores fere omnes vno quasi ore clamitant, maiores suos libere, proprioque nutu, Stephanum in Regem Hungariae elegisse, et Iura maiestatica, dum coronaretur, in eum transtulisse, hacque simul occasione potestatem eius regiam, legibus, quas dicunt fundamentales, valde fuisse circumscriptam. Adhuc horum nonnulli eo deuenere, vt asserere non dubitarent, primum Hungarorum Regem, cum primis eius successoribus, non tam Imperium summum, Ictis directum et eminens dictum, quin Iuris quandam duntaxat dictionem obtinuisse. At vero horum Scriptorum argumenta ita eneruat clarissimus Verinus, vt, si stet historica fides, rem omnem confecisse dicendus sit. Non hoc tantum, sed et hereditarium fuisse Hungariae Regnum a prima origine ad nostra vsque tempora, quod Toxus reuera pater esset omnium Hungariae Regum, exceptis tantum Matthia I, et Zapolya, perspicue docet, partim ex Decreto S. Stephani, et confirmatione Decreti Andreae II. partim vero ex Matthiae Regis Decret. V. art. 2. cuius sequentia verba profert: *Si quisquam Regum, heredem in tenera aetate constitutum reliquerit, Palatinus ex officio tenetur et debet illum tanquam tutor in Regnis et Dominiis paternis conseruare, et fideliter conseruare.* Et sane, quis sit talium Decretorum valor, quidue spectent, prorsus dici nequit, si electionis, non vero hereditatis iure, Reges creabantur.

Postquam Reges Hungarorum, comperta Regis iunioris auctoritate, noxia sibi, regnoque fatali, eandem abrogassent; orti sunt Corregentes Saeculo XIV. Refert eruditissimus auctor nouae huius dignitatis initia ad Ludouicum I. quaeue cum eadem coniuncta fuerint iura diligentissime explicat: fuisse nimirum potestatem Corregentis longe diuersam ab ea, qua essent olim Duces, et iuniores Reges; exercuisse eum plenam potestatem regiam, aegrotante Rege,

aut

sint extra regnum commorante; retinuisse dignitatem semel acceptam, defuncto quoque Rege; absque consensu eius regem nouum in locum demortui eligi non potuisse; habuisse cum Rege communes quosdam reditus, bona etiam propria, de quibus libere disponeret. Quibus fuse satis disputatis, ad eam tractationem progreditur, qua rationibus multis ius hereditarium in Regnum Apostolicum Serenissimae Genti Habspurgico Austriacae asserit, huiusque iuris originem ad aetatem Sigismundi Imperatoris refert, atque male notat Hungarorum conspirationem Anno 1505. factam, qua fuit decretum, vt Vladislao, eiusque heredibus masculis forte extinctis, perduellionis reus habeatur, qui externum aliquem Principem eligendum existimaret. Reapse irritum fuisse hoc Decretum Verinus noster non absque argumentis contendit. Maximilianum etenim iure quod habuerat priuare iuste non poterant Ordines Regni, nec post fatalem cladem Mohatsianam vlla legendi Regis necessitas fuit quod essent Ferdinandus Archidux Austriae, eiusque vxor Anna, heredes Regni, quorum ius succedendi in dubium vocare iura diuina, humanaque vetuere.

Leopoldus, reportata insigni victoria, regnum Hungariae interitui proximum fortitudine et prudentia vindicauit, praeualuit nihilo secius apud Imperatorem clementia, quamquam posset vti victoria, legesque praescribere. Itaque ab Ordinibus regni obtinuit, vt clausula extremi articuli Decreti Andreae II. tolleretur, et posteri sui masculi ea lege in regno succederent, vt Primogenitus reliquos anteiret. Cur vero Imperator hac tempestate masculorum tantum heredum, exclusis sexus sequioris, mentionem fecerit, eius rei has adducit auctor rationes. 1) Quidem, sunt verba Verini, necdum videbatur consultum, ius, quod lege expressa primogenitis est adtributum, ad femineos etiam heredes extendere. Qui in Hungariae historia non prorsus sunt ho-

spites

ſpites, illis conſtat, quanto labore et induſtria opiniones praeiudicatae, de iure legendi Regem, Hungaris eximi, his in Comitiis debuerint. 2) Habebat eo tempore Leopoldus duos iam filios, Ioſephum et Carolum Archiduces, ſperabatque, per hos antiquiſſimam proſapiam Habspurgico Auſtriacam, ſeram in poſteritatem propagatum iri. Nec ipſe Leopoldus ſpem adhuc plurium filiorum obtinendorum depoſuerat. 3) Altera in linea Auſtriaca vnicus erat Princeps Carolus II. Rex Hiſpaniarum. Certum iam fere videbatur, eum filium nullum relicturum ſuperſtitem, quia tamen eius et Hiſpanorum fauorem Leopoldus tueri volebat ſollicitius; quidquid adfini huic voluptatem quandam adferre poterat, id Auguſtus multa cura faciebat. Qua re id inprimis intendebat, vt eius poſt obitum liberis ſuis eo faciliorem ad Hiſpanica regna et imperia acceſſum pararet. 4) Fundamentum iuris huius hereditarii, et conſtitutionis, in pactis, quae Fridericus III. Imperator cum Matthia I. Rege Hungariae inierat quaerendum eſſe videtur. Cum vero Ferdinandi non minus, quam Caroli poſteri, eum Patrem ſatoremque communem reuereantur: propterea in ordine hoc quoque, ſucceſſionem in regno Apoſtolico concernente, linea Caroli Hiſpanica non videbatur praetereunda.

In fine commentationis denique adiunxit auctor breuem hiſtoriam ſanctionis pragmaticae, qua ius hereditarium Sereniſſimae Domus Auſtriacae accuratius determinatum fuit, quaeue Hungaris, quorum tamen fere pars maxima paullo ante de conſtituendo regno electitio egerat, adeo arriſit, vt praeter ſpem omnem atque exſpectationem vltro eam aſſumerent. Legitur celebris haec ſanctio in principibus articulis Decreti Anni 1723, cuius ad propoſitum ſpectantia momenta haec ſunt. „In defectu ſexus maſculini „ſacratiſſimae Caeſareae et Regiae Maieſtatis, quem defectum „Deus clementiſſime auertere dignetur, ius hereditarium „ſuc-

„succedendi in Regnum Vngariae, et coronam, ad eamque „partes pertinentes, prouincias et Regna, iam diuino auxilio „recuperata et recuperanda, etiam in sexum Augustae „Domus suae Austriacae femineum, primo loco quidem ab „alte fata modo regnante sacratissima Caesarea et Regia „Maiestate, dein in huius defectu a diuo olim Iosepho: his „quoque deficientibus, ex lumbis diui olim Leopoldi, Impe„ratorum et Regum Vngariae descendentes, eorumque legi„timos Romano Catholicos successores vtriusque sexus, Au„striae Archiduces, iuxta stabilitum per sacratissimam Cae„saream ac Regiam regnantem Maiestatem, in aliis quoque „suis regnis et Prouinciis hereditariis, in et extra Germa„niam sitis, primogeniturae ordinem, iure et ordine prae„misso, indiuisibiliter ac inseparabiliter, inuicem et insi„mul, ac vna cum Regno Vngariae, et partibus, regnis, „et prouinciis eidem annexis hereditarie possidendis, „regendam et gubernandam transferunt etc.“

HOMERI ILIAS, EX RECENSIONE SAMVELIS CLARKII, in vsum Scholarum et Academiarum edidit, notas adspersit, Clauem adiecit, AVG. HERM. NIEMEYER. Volumen primum.

Halae, impensis Ioannis Iacobi Gebaueri, cum Priuilegio Saxonico Electorali, 1778. plagg. 22. in 8. mai.

Poesin Homericam, ad omnes deinceps et ligatae et solutae orationis scriptores, ita transiisse, vt plurima inde,

 cum

cum rerum, tum verborum ornamenta, suis quique operibus intermiscerent et intexerent, non est quod multis argumentis doceri debeat. Nec quisquam paullo humanior dubitat, quin ab Homericorum carminum lectione, cognoscendorum intelligendorumque reliquorum omnis generis et aetatis Scriptorum, adiumentum ingens perueniat ad omnes, qui Graecarum litterarum expertes esse nolint. Vt autem adolescentes hunc Poetam studiis frequentent, carum habeant, legant, edifcant, opus est et magistris bonis, et editionis commodae exemplis non raris et paucis, sed crebris et paratu facilibus. Sensit hunc defectum, qui lectionibus suis in Halensi Academia hunc poetam interpretari constituisset, Auctor huius editionis, Vir Cl Satis quidem parabilem esse videbat, quam curauit *Hogerus*, Homeri ἔκδοσιν; magna vero mendarum typographicarum copia inquinatam, typorumque tenuitate impeditam, omnibus denique, quae aliquid facere possint ad subleuandum tironem, subsidiis destitutam esse intelligebat. Neque erat in illo viro doctrinae atque ingenii tantum, quantum commendando vel tironibus Homero, et enucleando, pertinere quiuis, nobis non monentibus, intelligit. Eam autem, quam post Clarkium suis curis ornauit et illustrauit Ven. *Ernestus*, (quem Deus nobis et litteris seruet,) quam omnibus graecarum litterarum cupidis commendari debeat, quam paucis commendari possit, neminem fugere arbitramur, qui reputauerit, quam angusta eorum plerumque sit res, qui maxime Graecorum Scriptorum amore teneantur. Adhuc enim bonae mentis soror est paupertas. Igitur in noua Iliadis, nam huius tantum, vt videtur, terminis continebitur labor, editione adornanda, textum sequi iussit editionem Clarkio-Ernestianam, quam a vulgatis non nisi paucis in locis discessisse constat. Versionem Latinam abiecit Nam et Homerum numquam assequi; versus elegantissimos et magnum poetae animum vehementer spirantes, frigidissimos reddere;

re; tironum denique in legendo studia reprimere intellige-bat. Ex eadem editione Ernestiana varietatem lectionis multis in locis notauit, vt aliquam saltem iuuenes materiam haberent, iudicium criticum excitandi, acuendi, et adhibendi. Quod consilium nobis, vt debebat, vehementer placuit. In animaduersionibus contextui subiectis duplex se fatetur sequutus esse consilium, cum discentium, tum docentium vsibus accommodatum: alterum, vt loca difficilia explicaret, siue circumscriptione, siue comparatione locorum parallelorum, vel ipsius poetae, vel poetarum Graecorum et Romanorum; alterum, vt iis, quibus explicandi Homeri sustinendae partes sunt, copiam praeberet, latius et disertius enarrandi poetae virtutes, absconditas praesertim, nec statim cuiusuis se ingerentes notitiae. In his partim opibus Commentariorum veterum, Pseudodidymi et Eustathii, partim admonitis recentiorum, Popii inprimis et similium detegendis et indicandis adiutus est. Horum etiam imitationes, iudicia quorumdam, Klotzii et nonnullorum, de locis Homericis, protulit, refutauit, aut a quibusnam sint refutata enotauit, ipse non pauca, vernaculo idiomate conuersa, dedit. Igitur admiratores recentiorum poeticorum opusculorum, hac tanquam esca inuitati, hoc libentius vtentur paratis. Alii, seueriores, ea tenebunt, quae antiquam et grauem doctrinam produnt. Quae, quamquam Clarkio et Ernesto fere sublecta sunt, nec tamen temere, sed loco posita pro instituti ratione reperiuntur. Ac, vt specimen aliquod notarum demus, obseruetur, ait ad Il. α, 435—441. mira in narrandis rebus minutissimis breuitas. V. 528—530. Locus dignitate ac sublimitate celeberrimus praedicatur. De hoc enim exemplo Phidias se diuinam Iouis Olympii imaginem mutuatum esse profitebatur. *Macrob.* V, 13. Cf. loca parall. *Virg.* Aen. I, 407. X, 115. et *Ouid.* Metam. I, 179. *Winkelmann* Geschichte der Kunst, *Lessing* Laocoon V, 599. *Plato* hunc locum in re-

 pre-

prehensionem vocans de rep. l. 3. quasi philosophi potius personam induens, quam aequi artis poeticae iudicis, repudiatur. Iniquius, quam par sit, in hunc locum inuehi *Klotzium* in epist. Homer. p. 75. sq. cuius accusationem egregie refutari ab auctore libri, Kritische Waelder II, 23. Nimirum ἄσβ. γέλωτα non esse *immensum risum*, sed dulcem illum summae diuinaeque voluptatis sensum, qui diis immortalibus passim tribuatur. Vulcanum non histrionem agere, sed sermonibus suis litigantium iras reprimere. Nos vero arbitramur, verbis in hanc sententiam acceptis, veram eorum vim admodum infringi, veterum Grammaticorum explicationibus obstrepi, nihil denique profici ad deorum Homericorum dignitatem defendendam, quam multo grauiora, quam risus est, vitia iis tributa, satis labefactant. *Maxim. Tyr.* Diss. 24, 5. καὶ θεοὶ κινοῦντες καὶ γελῶντες θεοὶ ἄσβεστον γέλωτα. Alias ἀκραιφνής. Idem Maximus Tyr. Diss. 2, καταγελάσεται γέλωτα ἀκραιφνῆ. Hesychius ἀκραιφνής· καθαρὸς, ἀκριβὴς, ἀληθής. Il. β, 212—227. Totum hoc episodium Klotzio aliisque, carminis epici grauitatem dignitatemque parum decere visum fuisse; quorum accusationes acerbe et diserte refutasse supra laudatum Virum eruditum, in Kritischen Waeldern II, p. 35. squ. et esse profecto pulcherrimam Thersitis, et ad deformitatem animi, et ad prauitatem corporis insignis, descriptionem, maximeque aptam ad lectoris animum, infinitis ducum contentionibus fatigatum, recreandum et distrahendum. Sed verbo *distrahere* pro auocare et aliorsum vertere, non bene vtitur V. Clar. V. 700—710. obseruari iubet, quam diserte Protesilaum istum laudauerit, lectorumque de praematura eius morte commiserationem mouerit, argumentis a familiae nobilitate (v. 700. 701.) animi virtute, (702.) militum in eum amore (704. 710.) ductis. Il. γ. v. 306. Aen. XII, 151. admonentur lectores, quam curiose Homerus heroum imagines ad naturae exem-

exemplar expresse it, quod saepe in sequioribus poetis, quin etiam historicis, desideretur, apud quos non raro in magnis, quos inducunt, viri, aliqua constantiae ac animi magnitudinis affectatio appareat, humana parum digna natura. Homericos heroes homines esse, humani nihil a se alienum putare, V. 409. Notasse *Bentleium* ad Hor. Od. I, 9. vim voculae ἐγε, quam Latini quoque imitentur. Istam vero elegantiam linguas recentiores prorsus ignorare, vix cum Clarkio contendere audet. Patriam certe linguam eam agnoscere ait, v. g. Verachte die Goetter, Du, die Unsterblichen nicht. Nobis videbatur verissima esse Clarkii opinio nec hoc vno exemplo, per se non satis apto demonstrari latius patentem voculae istius apud Graecos Latinosque vsum, quam in praecipiendo. Il. δ, 194. φῶτα, ait, videtur abundare. Forte idem est h. l. quod apud nos *Held Machaon*. Il. ε, 49. αἰμ. θήρ. Epitheta ista breuioresque descriptiones, singulorum quos a Graecis victos narret heroum, multum facere ad summam istam varietatem, quam in proeliorum enarrationibus admiremur: vid. de h. v. Popium. At referantur quoque alius generis quaedam. Il. α, v. 97. βαρείας χεῖρες sunt, ait, μεθ' ὅπλων βεβαρημέναι e nota Ernestii. Nos putabamus esse *hostiles, damna ferentes, nocentes*; Psal XXXI, 4. ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ἡ χείρ σου. Il. β, 143. ὅσ' οὐ βυλ. *qui consilia Agamemn. non satis perspecta habebant ac cognita.* Sic omnes interpretes. Quid, ait, si legerem οὖ? — Sensus: Quicunque consilium audiunt, mouentur omnes. V. 543. ὀρεκτ. μελ. quibus nempe cominus pugnabatur. Hoc enim est ὀρέξασθαι, cui opponitur πάλλειν; cf. *Strab.* X. Il. ε, 234. φθόγγον ποθέοντε: forte, ait, improprie de gubernatione, vt apud Virgil. Nec audit currus habenas. Non opus est, si quid videmus. Sermo est de equis, qui libenter obtemperant, et delectantur moribus et voculis etiam eorum, a quibus tractari consueuerunt. Docet *Xenophon*, de re Equestri, assuetudine

ὺν μόνον φιλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ποθεῖσθαι homines ab equis. V. 441. Ἶσα θεοῖσιν φρονέειν, non est, inquit, *paria meditari*, sed *conari*; *diis se aequiparare*. Nempe ita haec versio ferri potest, si meditari sumatur pro exercere, vt saepe. Et quia verbum φρονεῖν in Noui Testamenti quidem libris de iudicio de rebus et animi affectione erga rem simul dicitur, apud Graecos autem scriptores fere de affectione sola ponitur, non absurdum sit φρονεῖν vertere *adspirare*, *sibi arrogare*. Il. Λ, 225. ἥβης ἐρικυδέος μέτρον. Ἥβης μέτρον est ipsa pubertas s. iusta pubertas. Bene. At quod sequitur, ἐρικύδης dicitur iuuentus, quia appetentissima est gloriae, et gloriae quaerendae aptissima, quamquam est Ven. Ernestii, tamen veremur vt verum sit. Videtur ἐρικύδης, luculentus, hic quoque sic poni, vt Il. γ, 65. θεῶν ἐρικυδέα δῶρα, de pulchritudine praestantiaque formae et corporis. Nos autem faueamus operi, clarorum et illustrium exemplorum *Heynii* et *Harlesii*, vt satis apparet, aemulatione suscepto, et absoluta altera quoque Iliadis parte, cuius dimidiam tantum hoc volumen tenet, cum Claue, singulorum verborum explicationibus instructa, Cl. Auctori laudem allaturo.

NOVA LITTERARIA.

PROPOSITA SVBSCRIPTIO OPERIS CVI NOmen: Historia Critica comitatus Hollandiae et Zeelandiae, Auctore A. KLVIT, eloq. et lingu. graec. Profess. in illustr. athenaeo Medioburgi in Zeelandia, ibidemque Scholarum Rectore.

Nemo ignorat, et ne ipsi quidem exteri diffitebuntur, quam parum nota exteris sit genuina *Comitum Hollan-*

landiae et Zeelandiae Historia; et per quam spissas tenebrarum nebulas penetrare ii debeant, qui linguae Belgicae cognitione destituti, vel munere cogente, vel impellente animo, quidquam antiquioris nostrae Historiae prodere memoriae aggressi sunt; Germanos praesertim innuo, et Gallos. Immo in rebus huic aetati propius admotis dolent Nostrates, interdum vix nostrarum regionum eam, quam par esset, haberi rationem. Ipse ROBERTSONVS, egregius caetero qui Vitae Caroli V. Imp. Comitis nostri scriptor, hac in parte culpa vix immunis nonnullis perhibetur. Quam tamen litem vt nostram facere prorsus detrectemus, ita fatendum tamen est, vetustam nostrorum Comitum historiam, originem, vitam, fata, iura, dominia, feuda, tanta adhuc caligine esse obruta, vt non modo peregrinis, sed ipsis etiam indigenis, operae hinc pretium facturus esse auctor videatur, si illorum res illustratum eat. Vt autem sciret Lector, quid exspectare posset, non ante de subscribendis nominibus cogitatum est, quam quaedam Operis particula, praelo liberata, in publicum prodire iuberetur. Prodit igitur nunc *Prior Pars Tomi primi*, quae complectitur: *Chronicon Comitum Hollandiae, omnium quotquot sunt antiquissimum, quod XII. priorum Comitum res gestas vsque ad infelicis* ADAE, *Comitissae, Ludouici Lossensis vxoris, fata, recenset*; quodque tamquam reliqui Operis basis et fundamentum futurum est, *perpetuo vberrimoque* ab editore *Commentario* illustratum; adiectis etiam DD. virorum A MATTHAEI, BOVZAE, SCRIVERII, aliorumque obseruationibus. De quo videri potest Praefatio ad Lectorem.

Pars altera huius Tomi, quae deinceps sequetur, complectetur *Excursus aliquot*, ad quos in Chronico saepe prouocatur; qui vt ad pleniorem rerum intellectum omnino faciunt, ita prolixitatis ergo in alteram hanc Partem reiecti sunt, et tot circiter paginarum plagulas, *quaterniones* quos vo-

vocant, continebunt, quot prior Pars. Sunt autem sequentes XI.

Excursus I. ad a. 728. p. 9.

Num S. Wulfrannus Episcopus Senonensis Radbodum Frisonum Regem a. 719. aquis febrais lustrare potuerit? Qua occasione IONAE FONTANELLENSI vitae S. Wulfranni scriptori lux affunditur, et eius interpolationes indicantur.

Excursus II. ad a. 863. p. 16.

De vera origine vocum *Theoderici*, *Feodi*, *Leodii*, *Alodii*, *Neomagi*, et similium.

Excursus III. ad a. 1018. p. 44.

De prima *Zuidhollandiae*, olim sub *Merewedae* et *Flardingae* nomine cognitae, occupatione per Comites, *Hollandiae* postea dictos.

Excursus IV. ad a. 1057. p. 48.

Vindiciae Chronici Hollandiae contra Vir Ill. Huydecop. super infeodatione *Walacriae* facta ab Henrico Imperat.

Excursus V. ad a. 1063. p. 50. 55.

De fatis et rebus gestis *Roberti Frisonis* Comitis Holland. postea Flandriae, praesertim in Hollandia.

Excursus VI. ad a. 1063. p. 53.

De *Hollandiae* et *Frisiae* sub Roberto Frisone distinctione.

Ex-

Excursus VII. ad a. 1168. p. 118. et 158.

De Zeelandia Occidentali, et quomodo inter Flandriae et Hollandiae Comites iuris controuersi dicta sit.

Excursus VIII. ad a. 1198.

De Comitatus *Oostorgoae et Westergoae* conditione sub Wilhelmo I. post Com. Hollandiae, fratre Theoderici VII.

Excursus IX. ad a. 1200. p. 173.

Vindiciae Chartae Brabantinae de *Feudo Zuidhollandiae* a. 1200.

Excursus X. ad a. 1203. p. 176. sq.

De iure deuolutionis Comitatus Hollandiae post mortem Theoderici VII. Comitis, relictis filia *Ada*, et fratre *Wilhelmo.*

Excursus XI. ad a. 1203. p. 180. 188.

Gemina *Adae*, Comitissae *de Los*, vxoris Ludouici Comitis de Los, post illorum fugam, ex authenticis Documentis et coaeuis Scriptoribus illustrata, vindicata.

Tomus II. complectetur *Codicem Probationum* ad antecedens Opus spectantium, id est, Codicem integrum Chartarum siue Diplomatum, maximam partem ineditorum, et ex ipsis Originalibus cum Sigillis depromtorum; ex quibus multa priorum Comitum *Sigilla*, hactenus nec nostris in terris, nec alibi vnquam publice visa, vna cum *Scripturae specimine* in aes incidenda, curabuntur. Chartae, quas dabo, ex Archiuis *Insulensibus*, *Bruxellensibus*, *Namurcensibus*, *Medioburgensibus*, variisque Abbatiis depromtae,

 au-

numerum 300. excedent; quamquam duntaxat ab a. 839. vsque ad annum 1324. sese extendant; quorum ingens pars FRANCISCO VAN MIERIS, nostri *Codicis Diplomatici Comitum Hollandiae et Zeelandiae* Conditori, penitus fuit incognita, vel non adhibita, vel Belgice tantum, vel mendose edita.

His Tomis duobus, qui integrum per se corpus absoluunt, succedet proxime *ipsa Comitum Hollandiae et Zeelandiae Historia critica*, variis absoluenda *Dissertationibus*, an dicas *Commentationibus*, pro rei argumento plus minus prolixis, quarum hic sequitur Catalogus.

Dissertatio I.

Dissertatio Chronologico diplomatica, quam omni in posterum dubio eximetur, duas illas *Donationum Chartas*, quas hactenus plerique Nostratium, immo et exteri, Carolo Caluo a. 863. et Ludouico German. a. 868. attribuerunt, non alios agnoscere datores, nec annos, quam *Carolum Simplicem* a. 922. et *Lotharium* Reg. Francorum a. 969. Vnde laetior postmodum lux Historiae Comitum, et explanatior rerum series euadet.

Dissertatio II.

Dissertatio Critico genealogica, sistens Origines et Genealogiam Comitum Hollandiae, ex Domo *Widikindea*, *Billungana*, et *Gandauensi* repetendam.

Dissertatio III.

Dissertatio Critico-historica, de Regno Frisiae et rebus gestis inde ab aduentu Sancti Willibrordi a. 690. vsque ad a. 734. quo quidem anno *Regnum Frisiae*, sub Carolo Martello, Franciae Maioredomus, in potestatem Francorum deuenit, et in Ducatus formam redactum est.

Dis-

Dissertatio IV.

Dissertatio Historico-politica de Francorum Imperii administratione politica; vbi de Francorum Rege, populi conditione, et eius statu quadruplici, Praelatis, Comitibus, Dynastis, Ingenuis, ac Rusticis. Porro de Regis dominiis (*Domainen*); de bonis Ecclesiarum, Nobilium et Ingenuorum. Inquiritur, quae sit natura Fidelium, seu Vasallorum; quae ratio Beneficiorum siue Feudorum, et origo Dominiorum (Gall. *des Seigneuries*). Quid sint Duces, Comites, Comitum Vicarii et Centenarii, Scabini, Missi Regii, Pagi. Denique Francorum Placita, Regum Palatia, Leges, Capitularia cett. strictim explicantur.

Dissertatio V.

Dissertatio Critico-historica de rebus in Frisia gestis ab a. 735. vsque ad annum obitus Caroli M. 814. in qua de multiplici et iterata Frisiae inter Francos diuisione; de rebus S. Bonifacii nostris in terris; de Radbodi Regis Frisiae posteris; de bellis Frisonum et Saxonum cum Carolo Magno gestis. Denique disquiritur, qua in re proprie constiterit illa *libertas*, quam sibi a Carolo M. donatam Frisii tantopere iactant.

Dissertatio VI.

Dissertatio Historico-politica, sistens origines Frisiorum politicas sub regibus Francis: in qua fusius ex ipsis Chartis et coaeuis monumentis probatur, omnia ea, quae Dissert. IV. de administratione Francorum politica disseruntur, etiam in his terris per haec tempora valuisse, et locum obtinuisse, agiturque de Statu Populi Frisiae in genere; in specie de Ecclesiasticis, Dynastis, et Comitibus, de Ingenuis et Seruis, horumque differentia, ministeriis, ac iuribus. Re-

censentur Frisiae Duces, et Comites; Regum et Fisci in Frisia Bona; Bona Ecclesiarum; et Dynastarum, eorumque crescens potentia. Porro iura Comitum, et origo Comitum hereditariorum; inprimis Hollandiae, Teisterbantiae; Zutphaniae, Cliuiae, Benthemiae, cett. summatim proposita.

Dissertatio VII.

Dissertatio Historico-iuridica, de forma iurisprudentiae Frisiorum sub Regibus Francorum, historice proposita.

Dissertatio VIII.

Dissertatio Critico-historica de rebus Frisiae gestis sub Regibus Francorum, a Carolo M. vsque ad captiuitatem Caroli Simplicis Reg. Francor. ab a. 815—922. quo anno 922. Theodericus Comes sua dona ac bona a Rege Francorum accepit, quando Regnum Lothariense ditionis Germanicae esse coeperat.

Dissertatio IX.

Dissertatio Historico-politica, sistens Pagos medii aeui Frisicos, ex chartis et coaeuis monumentis maximam partem petitos et illustratos, ordine alphabetico propositos, in qua multis locis emendatur, explicatur, augetur ALTINGIVS.

Dissertatio X.

Dissertatio Historico-politica, sistens Origines ciuiles Hollandiae seu Frisico-Hollandiae sub Germanis Imperatoribus, variis partibus absoluta:

1) Habitus seu relatio Episcoporum Traiectensium et Comitum Hollandiae erga Imperatores Germaniae, vna cum Catalogo Comitiorum Imperii, quibus Episcopi et Comi-

mites, tanquam Principes Imperii, interfuerunt, nempe in Imperatoris *electione*, *unctione*, et *coronatione*, aliisque publicis Imperii deliberationibus. Adduntur Imperii Comitia in nostris regionibus, *Traiecti* ac *Noviomagi*, ab Imperatoribus celebrata.

2) Quid annis Episcopi et Comites Imperio R. G. praestiterint.

3) Officia alia ab Episcopis et Comitibus extra ordinem Rom. Germ. Imperio praestita; vbi docemur, inter nostros Comites fuisse Imperii *Vicarium*, immo et ipsum *Regem* Germaniae.

4) Hollandiae Comitum agendi ratio cum vicinis populis.

5) Ratio et relatio Comitum erga Ordinem Equestrem, (Milites olim dictos,) ac Terrae Nobiles; deque eorum statu immediato ac mediato; et iure, in Comitiis Imperii publicis.

6) Iura Comitum in proprios subditos, in quibus sequentia noua methodo discutiuntur: a) Homagium a subditis Comiti praestandum; seu potius inauguratio Comitum sollemnis, ac discrimen inter Homagium Nobilium et praestationem fidelitatis Vrbium. b) Priuilegia Comitum cum fundamentalia, cum munifica, postero tempore vrbibus priuatisque concessa. c) Status Rusticorum et Ciuium. d) Origo Vrbium Belgicarum, earumque crescens potentia. Origo Magistratuum, iuris Municipalis, ac Gildarum. e) Origo Statuum siue Ordinum Prouincialium: 1. Nobilium, 2. Vrbium. f) Regimen politicum Comitatus, et diuisio in

in Satrapias. g) Administratio Iustitiae, et erectio Curiarum.

Dissertatio XI.

Iurisprudentia Hollandica ac Zeelandica, sub Germanis historice proposita, vbi de introducto vel admisso iure Iustinianeo in Terras nostras.

Dissertatio XII.

De eo, quod Comites nostri, vel Alodii, vel Feudi Imperialis titulo possederunt: duabus partibus, quarum prior continet: 1) Alodia Comitum, quantum spectant cum ad bona auita, tum ad comparata per Regum aliorumque donationes; per arma; per hereditates, permutationes cett. ex chartis aliisque monumentis illustrata. 2) Quid Feudi iure veniat in Comitatu Hollandiae et Zeelandiae; vbi differitur de Iurisdictione Comitum, de Regalibus, de crebra Comitatus apertura, indeque orta Hoekiorum et Cabeliauiorum tumultu; de Homagio Imperio R. Germ. praestando ac praestito, et id genus aliis.

Dissertatio XIII.

De Origine, diuersitate, et natura Feudorum Belgicorum, imprimis Hollandicorum et Zeelandicorum; ex quibus Feudorum diuersitas 4. Capp. absoluitur: 1) De Feudis a Hollandiae Comitibus datis, in eoque de Curia feudali erecta. 2) De Feudis Comitibus raptis. 3) De Feudis Comitibus oblatis. 4) De Feudis Comitibus emto aut alio onere acquisitis.

Accedent Indices varii generis.

Quae omnia *duos tresue Tomos* iustae magnitudinis complectentur. Ex succincta autem argumentorum serie satis

satis intelligi potest, quid sibi tractandum sumserit Auctor, et quantum lucis genuinae Veteris Hollandiae historiae sit allaturus. Vti vero non alia ei mens est, quam vt publicae inseruiat vtilitati, atque idcirco nulli pepercit, nec parcit, labori impensisue, quo ea sibi comparet adminicula, quae rebus illustrandis inseruiant: tamen vt Typographorum votis obtemperet, ipsum Opus per *Subscriptionem* offert, his conditionibus: 1) Quicumque integro Operi subscripserit, is, sicut reliquos Tomos, ita et huius Tomi, quae nunc editur, Partem priorem, sibi *pretio quarta parte minori* comparabit, quam qui subscribere haud dignantur. Eadem quoque obtinebit ratio in *Tabulis aeneis* Sigillorum et veteris scripturae speciminum. Vt autem sciatur, quanti aeris pretio constiturum sit opus, pro singulis plagellis, quales nunc offeruntur, non amplius debebit Subscriptor, quam sesquistuferum, siue 12. Chalcos Monetae Holland. 2) Simulatque modicus Subscriptorum numerus aderit, integrum porro Opus typis plane nouis imprimetur, et a distracta hac Parte singulis annis singuli Tomi praelo liberabuntur. 3) Nihil in antecessum soluetur, sed numerato demum opus erit argento, quotiescumque quis in publicum prodeat Tomus. 4) Nomina Subscriptorum, vbi commode id fieri poterit, honorifice exhibebuntur.

Vbicumque hic Conspectus publice prostat, vel in Diariis Eruditis cum lectore communicatur: ibi fieri subscriptio poterit, imprimis apud Librarios, qui vt eam mittant ad P. GILLISSEN et I. DE WINTER, typographos Medioburg. in Zeelandia, rogantur. —

Nos vehementer optamus, vt eruditissimi Auctoris consilium, omni historiae, Belgicae inprimis, multis modis profuturum, felicissimum euentum sortiatur, neque vllis impedimentis suf-

sufflaminatum lucem videat quantocyus. Non committemus, quamprimum, beneficio auctoris, liber in manus nostras venerit, ut per nos nesciant lectores nostri laudes eas, quibus prosequi doctissimum auctorem instituti laudatissimi oporteat.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Maji Anno MDCCLXXVI.

D. IOH. PETRI MILLERI INTRODVCTIO plena in Theologiam Moralem in genere, et in Moshemianam in specie.

Lipsiae 1772. 4.

Autor Libri V. Cl. cum caeteros huius generis libros, nec Moshemiano excepto, non satis probaret, non inanem operam sibi visus est collocare, in ista introductione elaboranda. Idem et nos existimamus. Nam si fidei doctorum maxime interest, accurata aliqua dogmatum institutione vti; eorum non minus est curare, vt, qui de Christianis moribus recte praecepturi sunt, sanctiore morum disciplina rite imbuantur. Nostris enim temporibus, quum multi Christiani ritus doctores, de vita ad Christi normam componenda expolituri, parum sibi temperent quin

 ad

ad Ethnicorum et Naturalistarum placita quam proxime accedant, optime suas sibi partes agere visi, si illecebras orationis, et aurium potius titillationem, quam veram audientium vtilitatem, consectentur: operae pretium facere videntur, qui illorum vanitati occurrunt, ne seria et grauissima morum disciplina in nugatoriam et circumforaneam aliquam artem degeneret. Sed res in eo versari videtur, vt anquiramus, quae vis esse debeat eiusmodi Introductionis vtilis et necessariae, et limites definiamus, quibus circumscripta modum ne excedere videatur: est enim eius nomen nuper ita incerta facta, vt sibi plane non constare videatur; partim illa adeo vaga, vt res contineat ab se alienissimas; partim sibi eam vim vendicante, quam compendii verbo tribuimus. Autor quem sensum illi tribuat, exposita mox libri indole, patebit legentibus. Absoluitur is duabus partibus, vtraque in minores sectiones, iisque mox in alias, distinctis. Quod primo loco positum est, generatim de moralitate agit, quadripartitum: 1) de felicitate humana in genere, 2) de primariis notionibus disciplinae moralis, 3) de obseruationibus psychologicis earumque vsu in explicandis morum praeceptis; vbi de voluntate et intellectu agitur, 4) de natura hominum morali, siue omnium, seu singulorum: at hoc supersedere potuit Autor, spectat enim ad Philosophiam moralem. Nam qui Theologiam moralem discunt, vt eam alios doceant, eos consentaneum est prius Philosophiam et Psychologiam didicisse: quare haec aliena videntur, neque hic nisi partis alterius vsus esse tripertitae, et 1) de lege diuina agentis. Sed, quaeso, anne ea tractatio velut fundamentum totius disciplinae ad ipsam officiorum expositionem pertinet Christiani hominis? De vera ratione et ambitu Theologiae moralis 2) et de norma animi interna actiones liberas componendi, siue de conscientia 3) actum est. Conscientia, vero et genuino sensu sumta, ad Theologiam moralem pertinet; at

Pau-

Paulino ſpecialiori, quem autor hoc loco amplexus eſt, συνειδησις nihil eſt quam de noſtra viuendi ratione, rectane ſit, quam ſequamur, an praua? iudicium. Atqui hoc vel ad intellectum pertinet, qui non recte norma dici videtur, vel ad aliorum inſtituta, quae non ad noſtrum de iis qualecunque iudicium exigenda ſunt. Patet enim per ſe, ſi voluntas noſtra normae cuidam diuinae conformanda ſit, iudicium vnius cuiusque noſtrum ad illam exigi oportere: at illud non conſcientiam vocamus, et in accurato et ſubtili ſermone vitandae ſunt eiusmodi ambigua, etſi non e vita prorſus eliminari poſſe videantur. Nam cuius fabri aut opificis tum interna aliqua norma fingitur, cum, ſi quod opus ſtruit, illud ad normam fabrilem expendat? Omnis igitur in Theologiam moralem Introductio parte ſecunda abſoluitur, copioſa ſane et erudita, tamen, ſi quod res eſt ſpectemus, nimis ſuccincta. Primo loco definitum eſt argumentum Theologiae moralis: deinde prodita ſunt eius, qui de illa recte Chriſtianis praecepturus eſt, adminicula et indoles, id eſt, quibus litteris inſtructus, et quo animo eſſe debeat: pio nimirum, ne perfunctorie, ſed cum virium contentione ſuas partes agat, p. 304—312. Deinceps a p. 313—368. fata huius diſciplinae, a primis Chriſtianorum initiis ad noſtra vsque tempora, proſecutus eſt autor. Iam ad alia digrediamur, quae hinc inde in libro occurrunt, partem alteram potiſſimum amplexuri, quod de theol. mor. vere praecipit, non tamen altera, etſi minus huc facere videtur, plane omiſſa. P. 245. ſub legis diuinae nomine comprehendit autor praecepta Ieſu, de vita hominis cum interna, tum externa, eorumque rationes; quae omnis virtutis et ſanctiſicationis regula ſunt: at facultas his praeceptis inhaerendi a fide proficiſcitur, cum latiori, tum, et maxime, ſtrictiori, per quam homo particeps redditur ſalutis per Chriſtum partae, et ad illam conſequendam, ab ipſa Dei virtute, niſi impediat agentem, vires nanciſcitur. Haec praecepta, cum colle-

cta in ordinem digessit, tum quo modo a Christo prodita sint, indicauit, §. 91—95. Rationum quoque, prout iis ad honeste viuendum vel mouemur, vel obligamur, proposita sunt genuina discrimina; quamquam vtrisque hoc inter se commune est, vt moueant animos, §. 96. Praeceptis Christi, quae et noui foederis vocantur, omnes Christiani obligamur, pariter ac lege genus humanum naturali, et gens Israelitarum Mosaica obstringitur. §. 97. Autor existimat, lege Mosaica Israelitas tantum teneri, neque adeo moralem eius partem vllo modo ad Christianos spectare: cuius praecepta, quia caussas officiorum siue naturales, siue morales, nullas contineant, satius esse ex natura rerum, et Christiana reuelatione rationes peti, quibus homines nostri ad recte viuendum inuitentur, non tamen ex libris Mosaicis: quasi vno fonte, quae res huc vsque obtinuit, improbanda autori: 1) Quod Moses non morum religionisque magister, satis enim populus ab vtroque instructus erat, sed Dei legatus fuit cum potestate et imperio, cui Israelitae obtigerant prae reliquis populis Deo cari. Quare 2) et 3) edicta huius viri, externam regiminis et religionis formam spectant: neque enim rationibus suadent, sed arbitrariis, siue poenis coercent, siue praemiis alliciunt, Deut. 28. 29. 30. Difficultatem, concessa hac sententia videri neminem fuisse, qui eos ad honeste viuendum erudiret, ita expedit, vt aut senatores aut sacerdotes cum contribulibus Leuitis Iudaeorum magistros faciat. Quod tamen nobis non probatur: quis enim ante istorum tempora huic rei operam dederit non videmus, cum ne successu quidem temporis illi doctores fuerint, nedum ab initio; nec locus Malach. 6, 7. quicquam probat, quod legem Mosaicam tantum respicit. Ceterum autor non negat, in instituendis Christianis vsum aliquem esse Psalmorum et reliquorum Prophetarum, si praeceptores morum agant; non tamen probat, si quis in publica supplicatione

so-

solemnitate, loca V. T. proponat, quae Idololatris et Sabbatorum profanatoribus, supplicium minentur. Denique ad confirmandam hanc sententiam Paullum testem adhibet multis in locis, vbi Christianos legi Mosaicae subesse negat: verum cui haec parum certa videantur, non illum ab se impediri, quo minus ab hac sententia discedat.

Quae, etsi vt plurimum probanda videntur, multa tamen sunt quae in ea discutias: nimirum, quod Christus et Apostoli legem Mosaicam, et nominatim Decalogum allegent, cum de officiis praecipiunt; nobis tamen videtur et eorum posse rationem inueniri, si quis cum genus hominum quibus praeceperunt, tum vim illarum legum, recte consideret. Inter commoda quae ex hac sententia emanant, et quibus probabilior efficitur, illud maximum est, ab auctore allegatum, de gradibus prohibitis: sic enim omnia matrimonia, nisi quae iure naturae nulla sunt, contrahi poterunt; quae verba autoris p. 279. leguntur. Nobis tamen hoc inde non magis sequi videtur, quam illud, nullas esse leges positiuas, quamuis diuerso sensu ab illo autoris, cui pro arbitrio datae sunt, sine aliqua siue vtilitatis seu rationis euidentia: cuiusmodi nulla est inter omnes leges Mosaicas, quas arbitrarias existimamus; neque enim sequitur, legem, quod pro arbitraria habemus, ideo omni ratione et vtilitate destitutam esse debere. Autor deinde recte factorum notionem informat, et de vi, ratione, fine praemiisque Christianae virtutis disserit. P. 291. contendit, hominem non Christianum, si honestati studeat, quam omnes a natura et sapientum praeceptis docemur, posse eum bene agere, adeoque eius bonis factis Deum posse delectari, bona tamen opera in eum non cadere. Quae oratio, quomodo sibi constet, non videmus: nam actio et opus hoc sensu non differunt, neque haec Graeci homines vulgo aliter exprimunt quam per ἔργον; nec verba, quae apud Germa-

nos vtrique voci respondent, aliter differunt, quam quod alterum vulgi, alterum Philosophorum sit. Mox sanctimonia vitae Christianae ad notionem boni operis expenditur, disceptata quaestione satis nota, an et quo sensu illi sanctimoniae perfectio competat? Ad alteram partem, quam iam supra tetigimus, pauca videntur monenda esse, quae ad Patres spectant, morum in veteri Ecclesia doctores. Autor secutus est in hoc genere vulgarem rationem; non autem sunt illi, quos omnes vel laudemus, vel vituperemus, inter veteres Christianorum doctores Quidam, (multi eorum qui ad nostra tempora peruenerunt,) in disciplina morum errores fouerunt; sed hi hominum fuerunt, non disciplinae; sicut e nostris hominibus multi errauerunt, quod Lutheranismo neutiquam vitio vertendum est. Ceterum haec ad historiam dogmatum moralium pertinent, non vero ad Introductionem in Theologiam moralem, eadem ratione, qua historia fidei dogmatum, et variorum in iis errorum, aliena est ab Introductione in Theologiam dogmaticam. Haec autorem non fefellissent, vt nobis videtur, si in definienda morum doctrina, finem methodi systematicae simul edidisset, qui est, vt futurus doctor Christianus, nostris hominibus de vera vitae sanctimonia et virtute possit clare et accurate praecipere, eosque mouere vt illis pro viribus studeant: et sic illam tractationem eius Theologiae moralis, quae in canonibus et conciliis deprehenditur, quod haec ad disciplinam ecclesiasticam spectant, sine dubio omisisset. At aliquam Asceticees historiam, descriptamque eius genuinam indolem, desiderauimus, quae tamen pars est partis practicae Theologiae moralis. Pag. 353. excusauit se A. quod de scriptis nostrorum asceticis tacuerit, quare facile carere poteramus; promittit tamen, alio tempore hanc rem ab se traditum iri! Sed in genere quaedam de Ascetica monere, non minus necessarium fuit, quam de Mystica, ab hac multum diuersa. Pag. 9. praef. ex animi nostri

ea sententia dicitur is minime more scripturae S. docere, qui voces et sententias biblicas, id est Hebraicas et Graecas, ad verbum expressas, e concordantiis et lexicis compilet: hoc enim impediri homines, quo minus claras et distinctas rerum notiones consequantur; nec litteras sacras homines erudire vel mouere vllo modo posse, nisi nostro dicendi more explicatas, cfr. p. 253. P. 13. Psychologiam desiderauit, qua doceremur quae libri sacri de viribus et effectis animorum nostrorum suo modo moneant. Putauit quondam huc pertinere quae in Roos fundamentis Psycholog. ex S. S. collectis leguntur; sed nihil fere deprehendit, quam loca ex concordant. collecta, vbi verba nephesch, psyche, ruach, pneuma, lebh etc. occurrunt, omissis plane versionibus Graeca et aliis, quae in eam rem consuli debeant. P. 264. Autor se iam pridem censuisse dicit, ne in Catechismis et aliis Christianorum libris, quibus rudes instituuntur, officia ad ordinem decalogi disponantur: sed totam hanc disciplinam deducendam esse ex iis locis scripturae S. quae eam rem clarius et vberius tractent, maxime N. T. In hanc opinionem adductus est iisdem rationibus, quibus Lutherus ad componendum Catech. min. inuitatus est, et ipsa illius libelli praefatione, vbi cuiusque arbitrio permissum est ius aliam, formam eligendi. Certe vir magnus, si viueret, Catechismum modo longe diuerso scripturus esset: at illam sententiam necessario fouet, qui vt §. 97. legimus de decalogo sentit; et est illa bene monentis oratio, vtut nihil profecturi. In recensendis PP. scriptis, quibus officia Christiana tractantur, autor videtur, interdum aliorum ex his excerptis inhaesisse. Clementis Paedagogus ipsi puerorum magister nostra lingua vocatur, nec illi cum finis libri, tum eius habitus ad Stromata, satis noti esse videntur. Chrysostomum, ait, in sermonibus in loca f. librorum, et Paulina, multa de officiis eaque praeclara docuisse, sed dolendum esse, quod nimis declamatoriae vanitati

tati indulserit; quorum verborum quae sententia sit non satis compertum habemus. Si Homilias in Euangelistas et Epistolas Paullinas et ἠθικὰ alteram cuiusque partem dicit, illae quidem non sunt sermones sacri, nec in illis, vt in his, rhetoricatus est: contra Homiliae in Matthaeum primo loco sunt habendae, nec est quod futuris oratoribus sacris magis commendandum sit. Erga Scholasticos summa aequitate vsus est, quorum causam egit aduersus eos, quibus, quamuis ignoti, deridentur: neque ipsorum esse vitia, sed potius temporum habenda esse. Non tamen de iis vniuerse quicquam statuendum erat, nec illi, vt vulgo in commentariis hist. sacr. vocantur, doctores scholae et vniuersitatis dicendi fuerunt: est enim Scholasticus is, qui, quae ex ratione et libris s. cognoscimus, in formam artis digerit, adhibita argumentorum et sententiarum perspicuitate et ordinis concinnitate; et sunt Scholastici doctores, quibus Theologia systematica multum debeat, quorumque aliquis et in Theologia morali sit honos, sed ita operae pretium fecerunt, vt materiam cuiusque rei inuenerunt. De mysticorum disciplina bene monet autor, illam, vt reliquam Mysticen, melancholicis esse periculosam: talia sunt fere hypochondriacis Apocalyptica Sueuorum somnia. Cum questus est, deserta Lutheri methodo officia Christiana exponendi, libera et naturali (nimirum vt est in Postillis domest. et quibusdam libris,) Melanthonis Philosophico Scholasticam arreptam esse, non satis intelligimus quid haec sibi velint. Philosophicum et Scholasticum vnum idemque est, et philosophica, id est systematica methodus, perutilis est, si recte adhibetur: illa Luthero, cum Melanthoni necesse esset, vti non licuit.

VA-

VARIA AD ELLIPSIM SPECTANTIA,

Auctore Archidiacono IO. FRANCISCO de TUSCHIS a Fagnano, ex S. Honorii Marchionibus, Patricio Romano

tati indulſerit; quorum verborum quae ſententia ſit non ſatis compertum habemus. Si Homilias in Euangeliſtas et Epiſtolas Paullinas et ἠθικὰ alteram cuiusque partem dicit, illae quidem non ſunt ſermones ſacri, nec in illis, vt in his, ... contra Homiliae in Matthaeum primo lo-

VARIA AD ELLIPSIM SPECTANTIA,

Auctore Archidiacono IO. FRANCISCO de TVSCHIS a Fagnano, ex S. Honorii Marchionibus, Patricio Romano et Senogalliensi.

Theorema I. Fig. I.

In Ellipsi A B D E, cuius axes sunt rectae A D, B E, et centrum punctum C, circumscripto rectangulo T V S R, inscribatur parallelogramum B A E D, et ductae sint diagonales T C S, V C R, curuam secantes in punctis F, G, I, L, et parallelogramum in punctis N, P, O, M.

Dico Imo rectas F C G, I C L esse Diametros inter se coniugatas: Secundo etiam esse inter se aequales.

Demonstratio Partis Primae.

Per constructionem $\frac{T\,A}{A\,V} = \frac{T\,B}{B\,R}$, ergo B A parallela ad A V, idest ad Diametrum L I.

Vlterius $\frac{T\,N}{T\,C} = \frac{N\,A}{C\,V} = \frac{N\,B}{C\,R}$, sed C V = C R, ideoque N A = N B, eritque A B a Diametro F C G bifariam diuisa in N.

Simili modo demonstrabitur, rectam E D parallelam esse ad Diametrum L I, et aequaliter a Diametro F C G diuisam in O; consequenter per Definitionem II. Tractatus Ellipsis P. Gregorii ex S. Vincentio, (ad quem in sequentibus habebitur ratio,) rectae A B, E D, erunt ordinatae ad Diametrum F C G.

Non secus demonstrabitur, rectas A E, B D parallelas ad Diametrum F C G ordinatas esse ad Diametrum I C L; erunt ergo per Definitionem IV. Diametri F C G, I C L Diametri coniugatae Q. E. P. D.

Demonstratio Secundae Partis.

Per constructionem, cum recta T A sit axi B E parallela, per Proposit. XIIII. curuam tanget in A.

Vidimus superius rectam A B ordinatam esse ad Diametrum F C G et rectam A E ad Diametrum I C L, ergo per Proposit. XXXII.

$$CN \times CT = CF^2$$
$$CM \times CV = CI^2$$

Sed per constructionem $CN \times CT = CM \times CV$, ergo $CF^2 = CI^2$, at $CF = CI$, et per Proposit. VII. erit Diameter F C G aequalis Diametro I C L. Q. E. Secundo D.

Corollarium I.

Si iungantur puncta F, et I, cum sit $\frac{CV}{CT} = \frac{CI}{CF}$ nempe ratio aequalitatis, erit recta F I parallela ad T V, consequenter bifariam, et ad angulos rectos ab axe diuidetur in Q.

Corollarium II.

Ideoque non solum per constructionem, sed per corollarium praecedens ang. A C F = ang. A C I, et semiaxis C A aequaliter diuidet angulum a semediametris aequalibus contentum.

Co-

Corollarium III.

Per constructionem $CN = \frac{CT}{2}$; ergo $CN \times CT = \frac{CT^2}{2}$; sed per constructionem $CT = \sqrt{CA^2 + CB^2}$; ergo $CN \times CT = \frac{(CA^2 + CB^2)}{2}$ sed ut vidimus in demonstratione secundae partis Theorematis $CN \times CT = CF^2$, erit igitur $CF^2 = \frac{(CA^2 + CB^2)}{2}$, et $CF = \sqrt{\frac{CA^2 + CB^2}{2}}$

Corollarium IV.

Demittatur ex vertice semidiametri FC ad semidiametrum IC normalis FX, erit per propos. LXXII, $AC \times BC = CI \times FX = CF \times FX$; ideoque $FX = \frac{AC \times BC}{FC}$, positoque a pro radio, CF. FX : : a. sin. FCI. Hoc est sin. ang. $FCI = \frac{a \times FX}{CF}$ $= \frac{a \times AC \times BC}{2\,CF^2} = \frac{2\,a \times AC \times BC.}{CA^2 + BC^2}$

Theorema II. Fig. II. et III.

In ellipsi BAD, cuius semiaxes sunt rectae CA, CB, ductae sint semidiametri coniugatae aequales CH, CL, et fuerint rectae CF, CI quaevis alia semidiametrorum coniu-

iugatio. Dico angulum H C L, quem continent ſemidiametri coniugatae aequales, minorem eſſe angulo FCI a quauis alia ſemidiametrorum coniugatione contento.

Demonſtratio. I.

Per Corollarium propoſit. XLVI. quadrans H C L = quadranti F C I, dempto ergo communi ſectore H C I, erit ſector H C F = ſectori L C I, ductisque rectis F H, I L per corollarium II. propoſit. LX. erit Triang H C F = Triang. L C I, et demiſſis ex verticibus F, et I ad ſemidiametros coniugatas aequales, normalibus F R, I S obtinebitur $CH \times FR = CL \times IS$, conſequenter $FR = IS$.

II.

Sit modo a radius circuli, eritque a. ſin. ang. F C H : : C F. F R, et ſin. Ang. $FCH = \frac{a \times FR}{CF}$. Similiter erit ſin. ang. $ICL = \frac{a \times IS}{CF}$; ideoque ſin. ang. I C L. ſin. ang. F C H : : $\frac{a \times IS}{CI}$. $\frac{a \times FR}{CF}$: : C F. C I. Sed per corollarium I. prop. LXXI. C F eſt minor C I; ergo ſin. ang. I C L minor erit ſin. ang. F C H, conſequenter et ang. I C L minor erit ang. F C H; adiectoque communi ang. I C H, erit ang. L C H minor Ang. F C I. Q. E. D.

Corollarium.

Conſequenter cum ſit per corollarium IV. Theorematis praecedentis ſin. ang. $FCI = \frac{2a \times CA \times CB}{CA^2 + CB^2}$;

Sin.

Sin. anguli, quem amplectitur quaeuis alia Diametrorum coniugatio, maior esse debet $\frac{2a \times CA \times CB}{CA^2 + CB^2}$.

Theorema III. Fig. IV.

Data sit longitudine in ellipsi E A B D quaeuis Diametrorum coniugatio, datae erunt quoque longitudine caeterae coniugationes.

Demonstratio.

Sint Diametri A D, B E se decussantes in centro C longitudine datae, et sit quaeuis alia coniugatio Diametrorum F G, I H pariter se secantium in C.

Per propositionem LXXVII. et VII. erit

(1) $AC^2 + BC^2 = IC^2 + FC^2$.

Demittatur ex vertice A Diametri A D ad Diametrum B E normalis A Q, et ex vertice I Diametri I H ad Diametrum F G normalis I P, erit per prop LXXII.

$BC \times AQ = FC \times IP$

sed posito a pro radio, $AQ = \frac{AC \times \text{sin. } ACB}{a}$;

$IP = \frac{IC \times \text{sin. } ICF}{a}$, ergo $\frac{BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{a} =$

$\frac{FC \times CI \times \text{sin. } ICF}{a}$; ideoque $\frac{BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{\text{sin. } ICF} =$

$FC \times CI$, et per aequationem (1)

$$CA^2 + \frac{2\,BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{\text{sin. } ICF} + BC^2 =$$

 IC²

$IC^2 + 2FC \times CI + FC^2$, et

(2) $\sqrt{CA^2 + 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2} = IC + FC$

et

(3) $\sqrt{CA^2 - 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2} = IC - CF$

et addendo vtramque aequationem et postea diuidendo per 2

(4) $\frac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2} + \sqrt{CA^2 - 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2}\right) = CI$

et auferendo aequationem (3) ab aequatione (2) et diuidendo per 2

(5) $\frac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2} - \sqrt{CA^2 - 2\dfrac{BC \times CA \times \text{fin.} ACB}{\text{fin.} ICF} + BC^2}\right) = CF$

Q. E. D.

Corollarium I. Fig. V.

Si fiat $\dfrac{BC \times CA}{\text{fin.} ICF} = R$, et $2R \times \text{fin.} ACB = ss$,

aequatio (4) hanc induet formam

$\frac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + ss + CB^2} + \sqrt{CA^2 - ss + CB^2}\right) = CI$

et aequatio (5) euadet

$\frac{1}{2}\left(\overline{CA^2 - ss + CB^2} - \sqrt{CA^2 - ss + CB^2}\right) = CF$

Quae aequationes hanc donant geometricam constructionem.

Super

Super A C ad angulum rectum erigatur normalis C B, ductaque recta B A, ex eius extremo A erigatur super eadem perpendicularis A V = 5, et iungantur puncta B, et V.

Deinde super Diametro A B descripto semicirculo A Z C B, aptetur in eius peripheria chorda A Z, quae sit aequalis rectae A V, ductaque recta B Z, erit

$$CI = \tfrac{1}{2}(BV + BZ)$$

$$CF = \tfrac{1}{2}(BV - BZ).$$

Corollarium II.

Si angulus I C F fuerit rectus, tunc

$$CI = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + \frac{2BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{a} + BC^2} + \sqrt{CA^2 - \frac{2BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{a} + BC^2}\right)$$

erit axis primarius

$$CF = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + \frac{2BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{a} + BC^2} - \sqrt{CA^2 - \frac{2BC \times CA \times \text{sin. } ACB}{a} + BC^2}\right)$$

erit axis secundarius.

Corollarium III.

Si vero angulus A C B fuerit rectus, erit

$$CI = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + \frac{2BC \times CA \times a}{\text{sin. } ICF} + BC^2} + \right.$$

$\sqrt{CA^2}$

$$\left.\sqrt{\frac{CA^2 - 2BC \times CA \times a + BC^2}{\text{ſin. } ICF}}\right)$$

$$CF = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{\frac{CA^2 + 2BC \times CA \times a + BC^2}{\text{ſin. } IFC}} - \sqrt{\frac{CA^2 - 2BC \times CA \times a + BC^2}{\text{ſin. } ICF}}\right)$$

Corollarium IV.

Si fuerit $CI = CF$, hoc eſt, ſi fuerint CI, CF ſemidiametri coniugatae aequales, patet per corollarium praecedens, quod

Quantitas $\sqrt{\frac{CA^2 - 2BC \times CA \times a + BC^2}{\text{ſin. } ICF}}$

fit aequalis nihilo, ideoque ſin. $ICF = \frac{2BC \times CA \times a}{CA^2 + BC^2}$

vt in corollario IV. Theorematis I.

Corollarium V.

In hac hypotheſi, cum ſit tam CI, quam $CF = \tfrac{1}{2}\sqrt{\frac{CA^2 + 2BC \times CA \times a + BC^2}{\text{ſin. } ICF}}$, per corollarium praecedens, factis debitis ſubſtitutionibus, erit

CI, vel $CF = \tfrac{1}{2}\sqrt{CA^2 + CA^2 + CB^2 + CB^2} = \sqrt{CA^2 + CB^2}$, vt in corollario III. Theorematis I.

Co-

Corollarium VI. Fig. V.

In hac hypothesi erit $A V = s = \sqrt{CA^2 + CB^2}$; consequenter punctum Z cadet in B, et chorda B Z euanescente, erit tam C I, quam $C F = \frac{B V}{2}$.

Corollarium VII.

Ducantur inuicem aequationes (4), et (5), et proueniet

$$BC \times \frac{CA \text{ fin. } ACB}{\text{fin. } ICF} = CF \times CI$$

si ergo C I, et C F designent axes, cum fin. I C F sit aequalis radio, patet, quod ex productis, quae faciunt Diametri coniugatae, inuicem in se ductae, illud sit minimum, quod ex axibus fit.

Corollarium VIII.

E contra, si C I, et C F fuerint Diametri coniugatae aequales, cum sit per Theorema II. ang. I C F minimus omnium, quem faciunt Diametri coniugatae: productum, quod ex Diametrorum aequalium multiplicatione oritur, erit omnium maximum.

Corollarium IX.

Si primae parti aequationis (1) addatur $2 CB \times CA$, et secundae parti $2 CF \times CI$. In hypothesi corollarii VII. erit. Quadratum $(CI^2 + 2 CF \times CI + CF^2)$ minimum habita ratione ad quadratum $(CA^2 + 2 CB \times CA + CB^2)$, consequenter etiam erit minima radix

(C I + C F) relata ad radicem (C A + C B). Id eſt axes ellipſeos ſimul ſumpti minimi ſunt omnium diametrorum coniugatarum ſimul ſumptarum.

Corollarium X.

Si vero C I, et C F fuerint Diametri coniugatae aequales, cum ſit per corollarium VIII. productum C F X C I omnium maximum erit etiam maximum Quadratum ($CI^2 + 2\,CF \times CI + CF^2$), per conſequens eius quoque radix dabit maximum, id eſt, Diametri coniugatae aequales ſimul ſumptae maximae ſunt omnium Diametrorum coniugatarum ſimul ſumptarum.

Theorema IV. Fig. IV.

Poſitis, quae in praecedenti Theoremate. Dico, quod

$$\text{ſin. } ACI = \frac{BC \times CF \text{ ſin. } BCF}{AC \times CI}$$

Demonſtratio.

Quoniam per Corollarium prop. XLVI.

Quadr. B C A = Quadr. F C I

ablato communi ſegmento B C I, erit

Segmen. F C B = Segmen. A C I

ductisque rectis F B, A I per corollarium prop. L X

Triang. F C B = Triang. A C I

Demittantur ex verticibus Diametrorum coniugatarum I C H; F C G, ideſt ex punctis I, et F, ad Diametros con-

coniugatas A C D, B C E normales I M, F N, positaque a pro radio.

$$\text{Sin. } ACI = \frac{a \times IM}{CI}$$

$$\text{Sin } BCF = \frac{a \times FN}{CF}$$

ſed per triangula aequalia F C B, A C I

$$\frac{BC \times FN}{CA} = IM, \text{ erit ergo}$$

$$\text{Sin. } ACI = \frac{a \times BC \times FN}{CA \times CI}, \text{ et loco } FN \text{ ſubſti-}$$

tuendo $\frac{CF \text{ ſin.} BCF}{a}$;

$$\text{Sin. } ACI = \frac{BC \times CF \text{ ſin. } BCF.}{CA \times CI} \quad \text{Q. E. D.}$$

Corollarium.

$$\text{Vice verſa erit ſin. } BCF = \frac{CA \times CI \text{ ſin. } ACI.}{BC \times CF}$$

Problema Pappi Libro VIII. Mathem. collectionum propoſitione 14 generalius propoſitum Fig. VI. et VII.

In ellipſi data quauis Diametrorum A C D, B C E coniugatione ſe interſecantium in centro C, aliam coniugationem Diametrorum inuenire, quae datum angulum contineat.

Monitum.

Per Theorema II. ſinus dati anguli nequit eſſe minor quantitate.

$$\frac{2a \times CA \times CB}{CA^2 + CB^2}$$

Solutio

I.

Fingamus Diametros quaeſitas eſſe rectas F C G, I C H ſe decuſſantes pariter in C deſcriptamque eſſe ellipſim A B D E.

Per Theorema III. erit

$$CI = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{\frac{CA^2 + 2\,CA \times CB\,\text{ſin.}\,ACB + CB^2}{\text{ſin.}\,ICF}} \pm \sqrt{\frac{CA^2 - 2\,CA \times CB \times \text{ſin.}\,ACB + CB^2}{\text{ſin.}\,ICF}}\right)$$

$$CF = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{\frac{CA^2 + 2\,CA \times CB \times \text{ſin.}\,ACB + CB^2}{\text{ſin}\,ICF}} \mp \sqrt{\frac{CA^2 - 2\,CA \times CB \times \text{ſin.}\,ACB + CB^2}{\text{ſin.}\,ICF}}\right)$$

In ſigno ambiguo ſuperius locum habet in Fig. VI. inferius in Fig. VII.

II.

Hoc praemiſſo, ſit vt in caſu Fig. VI. ang. B C A minor ang. dato F C I patet, quod

ang.

$$\text{ang. } BCI = \text{ang. } ICF - \text{ang. } FCB$$

$$\text{ang. } BCI = \text{ang. } ACB - \text{ang. } ACI$$

ergo $\text{ang. } ICF - \text{ang. } FCB = \text{ang. } ACB - \text{ang. } ACI$,

et $\text{ang. } ICF - \text{ang. } ACB = \text{ang. } FCB - \text{ang. } ACI$.

Si vero ang. A C B, vt in Fig. VII. maior fuerit ang. F C I, ſimiliter patet, quod

$$\text{ang. } BCI = \text{ang. } ACB + \text{ang. } ACI$$

$$\text{ang. } BCI = \text{ang. } FCI + \text{ang. } FCB$$

Ideoque $\text{ang. } ACB + \text{ang. } ACI = \text{ang. } FCI + \text{ang. } FCB$, et

$$\text{ang. } ACB - \text{ang. } FCI = \text{ang. } FCB - \text{ang. } ACI.$$

III.

Sed cum datus ſit per hypotheſim tam ang. A C B, quam ang. F C I, data quoque erit eorum differentia, quae dicatur A, et per artic. praecedentem ang. F C B — ang. A C I = A, conſequenter ang. F C B — ang. A = ang. A C I, et ſin. (ang. F C B — ang. A.) = ſin. A C I; ſed per Trigonometriam $\text{ſin. (ang. } FCB - \text{ang. } A) = \frac{\text{ſin. } FCB \times \text{Coſ. } A}{a} - \frac{\text{ſin. } A \times \text{Coſ. } FCB}{a}$; ergo

$$\text{ſin. } FCB \times \text{Coſ. } A - \text{ſin. } A \times \text{Coſ. } FCB = a \text{ ſin. } ACI$$

et ſubſtituendo loco ſin. A C I per Theorema IV. $\frac{BC \times CF}{CA \times CI}$

$$\text{ſin. } FCB \times \text{Coſ. } A - \text{ſin. } A \times \text{Coſ. } FCB = \frac{a \times BC \times CF \text{ ſin. } FCB}{CA \times CI}, \text{ et}$$

$$\text{ſin. } FCB \left(\text{Coſ. } A - \frac{a \times BC \times CF}{CA \times CI}\right) = \text{ſin. } A \times \text{Coſ. } FCB =$$

sin. A $\sqrt{a^2 - \text{sin. } FCB^2}$; ideoque quadrando, et postea multiplicando per $CA^2 \times CI^2$ sin. FCB^2 ($CA^2 \times CI^2$ Cos. A^2 $\begin{cases} -2a\,CA \times CI \times BC \times CF \text{ Cos. } A) = CA^2 \times CI^2 \\ \text{sin. } A^2 (a^2 - \text{sin. } FCB^2) + a^2 BC^2 \times CF^2 \end{cases}$

et transponendo

$$\text{Sin. } FCB^2 (CA^2 \times CI^2 (\text{Cos. } A^2 + \text{sin. } A^2) \begin{cases} -2a\,CA \times CI \times BC \times CF \text{ Cos. } A) = a^2 CA^2 \times CI^2 \text{ sin. } A^2 \\ + a^2 BC^2 \times CF^2 \end{cases}$$

riteque calculando, et loco (Cos. A^2 + sin. A^2) substituendo a^2

$$(6)\ \text{Sin. } FCB = \frac{a\,CA \times CI \text{ sin. } A}{\sqrt{a^2(CA^2 \times CI^2 + CB^2 \times CF^2) - 2a\,CA \times CI \times CB \times CF \text{ Cos. } A}}$$

Fiat modo $CA \times CI = aP$; $CB \times CF = aQ$; eritque $CA^2 \times CI^2 = a^2P^2$; $CB^2 \times CF^2 = a^2Q^2$; $CA \times CI \times CB \times CF = a^2PQ$, factisque debitis surrogationibus in secunda parte praecedentis aequationis, diuisoque per a^2 tam numeratore, quam denominatore, erit.

$$\text{Sin. } FCB = \frac{P \text{ sin. } A}{\sqrt{P^2 - \frac{2PQ \text{ Cos. } A}{a} + Q^2}}$$

Ducta ergo (Fig. VI.) ex centro C intra angulum obtusum BCD

$$CF = \tfrac{1}{2}\left(\sqrt{CA^2 + \frac{2\,CA \times CB \text{ sin. } ACB}{\text{sin. } ICF} + CB^2} - \sqrt{CA^2 - \frac{2\,CA \times CB \text{ sin. } ACB}{\text{sin. } ICF} + CB^2}\right)$$

siue

siue $C F = \frac{1}{2} (B V - B Z)$ per corollarium I. Theorematis III.

et in Fig. VII. intra angulum acutum B C A

$$C F = \frac{1}{2} \left(\frac{\sqrt{CA^2 + 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} + \frac{\sqrt{CA^2 - 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} \right) = \frac{1}{2} (B V + B Z)$$

quae cum semidiametro C B faciunt ang. F C B, cuius sinus sit $\frac{P \sin. A}{\sqrt{P^2 - 2 P \times Q \operatorname{Cos}. A + Q^2}}$

erectaque in Fig. VI.

$$C I = \frac{1}{2} \left(\frac{\sqrt{CA^2 + 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} + \frac{\sqrt{CA^2 - 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} \right) = \frac{1}{2} (B V + B Z)$$

Et in Fig. VII.

$$C I = \frac{1}{2} \left(\frac{\sqrt{CA^2 + 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} - \frac{\sqrt{CA^2 - 2 CA \times CB \sin. ACB + CB^2}}{\sin. ICF} \right) = \frac{1}{2} (B V - B Z)$$

quae cum C F faciat angulum F C I, aequalem angulo dato.

Vertices I, et F semidiametrorum C I, et C F dico esse in eadem ellipsi, in qua sunt vertices A, et B semidiametrorum C A, C B, ideoque Diametri I C H, F C G, vt sunt longitudine, sic erunt positione datae. Q. E. I.

Demonstratio.

Non sint Puncta I, et F, vertices semidiametrorum quaesitarum, sed puncta K, et O, ductis rectis K C, O C, et

et instituta analysi vti superius, inuenietur

$$\text{Sin. } KCB = \frac{a \times CA \times CO \text{ sin. } A}{\sqrt{a^2 (CA^2 \times CO^2 + CB^2 \times CK^2 - 2CA \times CO \times CB \times CK \text{Cos.} A}}$$

sed cum sit per hypothesim C I = C O; C B = CK, sequitur secundam partem praecedentis aequationis eandem esse, ac secundam partem aequationis (6), erit ergo etiam sin. K C B = sin. F C B; consequenter ang. K C B = F C B, punctumque K cadet in F, ideoque etiam punctum O cadet in I. Q. E. D.

Corollarium.

Si ang. I C F fuerit rectus, semidiametri C I, C F erunt semiaxes.

Problema Pappi Fig. VIII. et IX,

Data sit Diametrorum I H, F G coniugatio se secantium in centro C. Inuenire axes tam positione, quam magnitudine.

Solutio I.

Fingamus A C D esse positionem axis primarii, qui per Theorema III. erit magnitudine datus.

Ex verticibus I et F Diametrorum I H, F G demittantur ad semiaxem C A normales I M, et F N, atque vlterius ex eodem puncto I ducatur recta I L parallela ad axem A C D, quae occurrat in L Diametro F G productae, si opus fuerit, et ex puncto L ad axem recta L R parallela ad I M. His positis per prop. IV.

$FN^2 =$

$$\frac{FN}{IM^2} = \frac{DN \times NA}{DM \times MA} = \frac{(CA+CN) \times (CA-CN)}{(CA+CM) \times (CA-CM)} = \frac{CA^2 - CN^2}{CA^2 - CM^2};$$ hoc eſt $$\frac{FN^2}{IM^2} = \frac{(CA^2-(CF^2-FN^2))}{(CA^2-(CI^2-IM^2))},$$

et multiplicando extrema, et media inter ſe

$$FN^2(CA^2-(CI^2-IM^2)) = IM^2(CA^2-(CF^2-FN^2)),$$

et auferendo vtrinque $FN^2 \times IM^2$

$$FN^2 \times (CA^2 - CI^2) = IM^2 \times (CA^2 - CF^2),$$

et tandem

$$FN = IM \frac{\sqrt{CA^2 - CF^2}}{\sqrt{CA^2 - CF^2}}$$

Per Triangula ſimilia F C N, L C R; F N. F C: : R L (I M). C L; conſequenter $CL = \frac{IM \times FC}{FN} = FC \frac{\sqrt{CA^2 - CI^2}}{\sqrt{CA^2 - FC^2}}$

Ex qua aequatione haec oritur conſtructio Fig. X. et XI.

Radio C A aequali ſemiaxi primario C A in ellipſi deſcribatur circulus A B D E ſumptisque in radio ſegmentis C I, C E aequalibus ſemidiametris C I, C F in ellipſi ducantur rectae I Q, F P normales ad radium C A, et circulum ſecantes in Q, et F.

Hoc facto in ſemidiametro C G producta, ſi opus fuerit, ſumatur $CL = \frac{CF \times IQ}{FP}$ iunctisque punctis L, et I, ex centro C ducatur recta C A parallela ad L I, et

aequalis ſemiaxi primario, dico quod recta CA, ſiue idem ſemiaxis erit poſitione datus. Q. E. I.

Demonſtratio conſtructionis.

Per Triangula ſimilia C R L, C F N

$$CL \left(\frac{CF \times IQ}{FP}\right). LR (IM :: CF. FN;$$ ideoque

$$IM = \frac{FN \times IQ}{PF} = \frac{FN\sqrt{CA^2 - CI^2}}{\sqrt{CA^2 - CF^2}},$$ et

$$IM^2 \times (CA^2 - CF^2) = FN^2 \times CA^2 - CI^2),$$
atque addendo vtrinque $IM \times FN^2$

$$IM^2 \times (CA^2 - (CF^2 - FN^2)) = FN^2 \times (CA^2 - (CI^2 - IM^2)),$$ ideſt

$$IM^2 \times (CA^2 - CN^2) = FN^2 \times (CA^2 - CM^2).$$
et reducendo aequationem ad proportionalitatem

$$\frac{IM^2}{FN^2} = \frac{(CA^2 - CM^2)}{(CA^2 - CN^2)} = \frac{(CA+CM) \times (CA-CM)}{(CA+CN) \times (CA-CN)} = \frac{DM \times MA}{DN \times NA};$$ ergo per prop. IV. Puncta I, et F ſunt in ellipſi, cuius vnus ex axibus eſt recta A C D. Q. E. D.

Monitum.

Suppoſuimus axem datum eſſe primarium: ſed, me non monente, patet, locum habere ſolutionem, et conſtructionem, ſi vice axis primarii datus fuiſſet ſecundarius, ſolummodo loco prop. IV. citandum fuiſſet eius ſcholium.

Scho-

Scholium Fig. XII. XIII. et XIV.

Analyſis problematis praecedentis, eiusque conſtructio, inſeruit pro ſequentis ſolutione, et conſtructione.

Problema.

Datus ſit magnitudine, ſed non poſitione vna cum centro C axis ellipſeos, atque in eodem plano data ſint duo puncta I, et F, per quae eadem ellipſis tranſire debeat, axis poſitionem inuenire.

Solutio.

Fingamus A C D eſſe axis poſitionem, et ductis rectis I C, F C, ex punctis I, et F ducantur ad rectam A C D normales I M, et F N, et ex puncto I ducatur recta I L parallela ad A C D, quae occurrat rectae F C, productae ſi opus fuerit in L, et ex eodem puncto L ducatur L R ad I M parallela, quae axem A C D ſecet in R.

Cum ſint puncta I, F, et C in eodem plano datae erunt rectae I C, C F.

His poſitis, inuenietur eadem analyſi, qua vſi ſumus in problemate praecedenti ſoluendo, $CL = FC \frac{\sqrt{CA^2 - CI^2}}{\sqrt{CA^2 - CF^2}}$ quo valore C L detecto prono alueo fluent problematis ſolutio, et conſtructio, et pariter demonſtratio.

Solutio II. Fig. XV.

Lemma.

In ellipsi I F H G, cuius axes sunt rectae I H, F G se decussantes in Centro C, data quauis Diametrorum coniugatione A C D B C E, pariter se secantes in C, si ex vertice A diametri A C D demittatur ad diametrum B C E normalis A P, quae secet axem I C H, in M et producta secet axem F C G in puncto N, erit

$$AN \times AM = CB^2.$$

Demonstratio.

Ducatur per verticem A recta T A V tangens curuam in puncto A, et occurrens axibus I C H, F C G, in punctis V, et T.

Per proposit. III. recta T V erit parallela diametro B C E, ideoque ang. V A P aequalis ang. A P C erit rectus, et Triang. V A M, C M P erunt similia, consequenter ang. A V M = ang. M N C, et Triangula V A M, N A T erunt similia, proindeque $\frac{NA}{TA} = \frac{AV}{AM}$, et $NA \times AM = TA \times AV$, ergo per proposit. 109. $NA \times AM = CB^2$. Q. E. D.

Corollarium.

Descripto ergo diametro M N Circulo M C N Q, qui secet diametrum C A in R, erit $CA \times AR = CB^2$, $AR = \frac{CB^2}{CA}$.

Solutio Problematis Fig. XV.

Datae ſint diametri coniugatae A C D, B C E ſe ſecantes in centro C, ex vertice A diametri A C D demittatur ad diametrum B C E, normalis A P, poſtea in eadem diametro A C D ſumpto ſegmento $AR = \frac{CB^2}{CA}$, diuiſoque, quod ſupereſt, aequaliter in O, ſuper O eleuetur normalis O Q, quae occurrat perpendiculari A P in Q. Hoc facto radio Q R, vel Q C deſcribatur Circulus M C R N, ſecans normalem A P in punctis M, et N, ductisque rectis M C, N C. Dico quod in poſitione rectarum C M, C N erunt axes.

Demonſtratio.

Per verticem A ducatur recta T A V parallela ad diametrum B C E occurrens rectis C M, C N productis in T, et V.

Per triangula rectangula M A V, M C N ſimilia erit ang. M C M = ang. M N C, ideoque triangula rectangula T A N, M A V erunt ſimilia, et $\frac{NA}{AT} = \frac{AV}{AM}$; ergo $AT \times AV = NA \times AM = CA \times AR = CB^2$ per conſtructionem, eritque per propoſitionem 12. et 89. punctum B in ellipſi, cuius axes ſunt in lineis C T, C V, ſed et punctum A eſt in eadem ellipſi, igitur et puncta D, et E in eadem per prop. VII. erunt ellipſi. Dati ergo erunt axes poſitione, et per Theorema III. etiam magnitudine. Q. E. D.

Scholium.

Iohannes de Wit in ſuis elementis curuarum libro I. in corollario I. prop. XIII. dat huiusce problematis perelegantem conſtructionem, ſed cum illius demonſtrationem a ſua ellipſeos deſcriptione repetat, placuit alteram hic dare ab illa independentem, ſequenti praemiſſo lemmate.

Lemma Fig. XVI.

In ellipſi, cuius axes ſunt rectae I A Z, S A X, ſe interſecantes in A; diametri D A E, G A H diametri coniugatae. Ex vertice H diametri H G ducatur normalis H C, quae producatur, donec ſit recta H B aequalis ſemidiametro D A, iunctisque punctis A, et B, diuiſaque recta B A bifariam in I, radio I A deſcribatur Circulus A K B R, qui ob ang. rectum A C B tranſibit per C, et ſecabit axes in punctis P, et R. Si puncta H, et P, iungantur, dico, rectam H P ſecare axem S X in puncto R.

Demonſtratio.

Ducatur recta P B.

Cum angulus C P B innitatur ſemiperipheriae P Z A R, et arcui C R, erit obtuſus, eleuata ergo ſuper P B normali B M, quae occurrat rectae H P, iunctisque punctis B, et R, cum angulus oppoſitus P A R ſit rectus, erit etiam rectus ang. P B R; ideoque per conſtructionem aequalis ang. P B M, conſequenter puncta M, et R, coincident, et recta H P ſecabit axem S X in puncto R. Q. E. D.

Co-

Corollarium I.

Ideoque cum ſit ang. R A P rectus, recta H P tranſiet per Centrum I.

Corollarium II.

Ergo ducta recta H I, haec ſecabit axes in punctis P, et R.

Solutio Problematis Pappi.

Sint rectae D A E, H A G, ſe interſecantes in centro A diametri coniugatae quae datae ſunt.

Ex vertice H diametri H A G demittatur ad diametrum D A E normalis H C, quae producatur, donec ſit recta H B aequalis ſemidiametro D A. Deinde iunctis punctis A et B diuiſaque A B bifariam in I, radio A I, vel I B deſcribatur circulus A, K B C, qui tranſibit per punctum C: Ex puncto H ducatur per centrum Circuli I recta H I, quae circulum ſecet in punctis R, et P, et ducantur rectae R A, P A.

Dico rectam H P eſſe ſemiaxem primarium, eius ſegmentum H R ſemiaxem ſecundarium, illosque eſſe in poſitione rectarum R A. P A.

Demonſtratio.

Fiat ſemidiameter D A = a, eius coniugata H A = ſemiaxis primarius = x, ſemiaxis ſecundarius = y.

Erit per prop. LXXII.

a X HC

$a \times HC = xy$; ideoque $HC = \frac{xy}{a}$, et

$BG = BH - HG = \frac{a^2 - xy}{a}$, et quadrando

$BC^2 = \frac{a^4 - 2a^2xy + x^2a^2}{a^2}$

$AC^2 = HA^2 - HC^2 = \frac{b^2a^2 - x^2y^2}{a^2}$, ergo

$AC^2 + BC^2 = a^2 - 2xy + b^2$. Sed per constructionem $AC^2 + BC^2 = PR^2$, et per proposit. LXXVII. $a^2 + b^2 = x^2 + y^2$ factis igitur debitis substitutionibus $PR^2 = x^2 - 2xy + y^2$, et $PR = x - y$.

Per Circuli naturam

$PH \times HR$, sive $PH^2 - PH \times PR = BH \times HC = xy$ ergo $PH^2 - PH \times PR + \frac{PR^4}{4} = \frac{x^2 + 2xy + y^2}{4}$, et

$PH - PR \frac{(x-y)}{2} = \frac{x+y}{2}$, hoc est

$PH = x$; erit ergo PH aequalis semiaxi primario et $HR = PH - PR = x - (x - y) = y$ aequalis erit semiaxi secundario. Erunt ergo axes magnitudine dati.

Producatur modo A B, donec A S sit aequalis P H, et P A, donec A y sit aequalis H R, et erunt etiam positione dati.

Sint etenim in alia positione, videlicet anguli r A p, ducta recta H p, haec per corollarium I. Lemmatis transibit per centrum I, et ductae rectae H P, H p claudent spatium, quod est absurdum. Q. E. I. et D.

DE

DE DARICIS PERICVLVM CRITICVM BENIAMIN GOTTLIEB LAVRENTII BODEN, Poes. Prof. Publ. Ord. in Acad. Viteb. Philosophorum Decani, et Comitis Palatini Caesarei.

Wittebergae 1779. pll. 2. in 4.

Daricorum nomen a Dario quodam fuisse repetitum, ipsa nominis monetae tribuendi ratio, inter antiquos et recentiores populos in consuetudinem recepta, declarat; sed a quonam potissimum, propter dissensum antiquorum, in dubitationem et controuersiam venit. Nam Pollux quidem, ac Hesychius, simpliciter Darium Persarum regem memorant. Herodotus autem III, 89. 96. et IV, 166. Darium, Hystaspis filium, omnium primum aureos, sua imagine signatos, cudendos curasse, scribit. Cuius fide suffulti plurimi, hinc putant originem pecuniae ducendam esse inter Persas, tum primum cusis Daricis, siue numis aureis, in quibus imago regis Persarum esset expressa. Fauet etiam huic opinioni, cum aliis, ipse Wesselingius *Obseruatt. Variar.* L. II. c. 22. Suidas tamen Daricos ab hoc Dario, Xerxis patre, cudi iussos negat, et ad alium quendam antiquiorem regem eorum primordia refert. Cuius verba cum Aristophanis Scholiasta ad Ecclesiaz v. 598. cum Harpocrationis et Etymologi M. locis collata, prorsus consentiunt, et communi auctoritate sententiam, ei quam Herodotus tuetur contrariam, comprobant, fauentibus Perizonio ad Aelian. Var. hist. I, 22. et Prideausio Connex. V. et N. Test. T. I. p. 164. Cuius dissensionis di-

dirimendae et componendae caussa, doctissimus huius disputationis Autor ista fere obseruare nos et tenere iubet:

Etenim duplicem aureorum Persicorum formam esse ait, aliis impressam sagittarii formam, aliis regiam, Darii effigiem exhibentibus. Vid. Plutarch. *Apophtegm. Lacon.* Stateres igitur hos, qui sagittarii notam haberent sine regis imagine, quos distributio stipendii militaris exegisset, regnante Cyro iam vsitatos, omnino aetate ante Darium Xerxis patrem exacta, factos fuisse monet. Quos vero Herodotus memorat, vtique Dario Hystaspis filio adscribendos, regis imagine in auro obryzo seu purissimo signatos, multo politiores illis antiquioribus, et ab illis probe discernendos ait. Cum Herodoti narratione veritatem constare, eamque temporum etiam ratione iuuari. Nam qui hos Daricos ex argento aemulandos suscepisset, magno suo damno, Aryandem, sub Darii Hystaspis imperio Aegyptum prouinciam obtinuisse, et Pheretimam, Arcesilai matrem, exercitu praebendo in vlciscenda filii nece adiuuisse.

Rex ille antiquior, cui veteres Grammatici inuentum Daricorum tribuant, non alius fuerit, nisi Danielis ille, quem quinto vaticiniorum capite commemorat, Darius cognomine Medus, Cyaxares scilicet Xenophontius, quem cum Pridosio etiam Perizonius ll. cc. agnoscit.

Aureos autem fuisse Daricos, magno veterum consensu, pro certissimo sumitur, cf. Alberti *ad Hesych.* T. I. p. 889. Plutarchus tamen in *Cimone*, vbi huius imperatoris liberalitatem celebrat, mentionem quoque facit argenteorum Daricorum. Locus, quem V. D. indicare neglexit, est

est c. 10. p. 195. Vol. III. ed. Lipf. Hic igitur nomen Δαρεικῶν inpropríe et laxius accipiendum esse statuitur, pro quouis numo eiusdem cum Darico ponderis, vel pro statere, qui sequente aeuo fuerit etiam argenteus, nimirum Persis alieno imperio parere coactis, et potestate cudendi aureos iis ademta.

In valore Daricorum vero constituendo, quem alii supra modum accumulant, alii deminuunt, V. Cl. sequitur Gronouium de Pec. Vet. III, 7. demonstrantem, Daricum valere XX. argenteos, siue auri duas drachmas quarum quaelibet decem argenteos explet, ita vt Darici quinque Minam vnam faciant.

Nec praetermittit A. a Iosepho Antiqu. Ind. III, 9. Daricum reuocari ad auri siclum Hebraicum. Quae vero non ita accipienda esse videntur, quasi Iosephus de signatis numis velit intellecta, sed tantum de pondere; cum satis constet, ante exilium Babylonicum apud Hebraeos in vsu numos characteribus inscriptos non fuisse.

Qui in sacris libris, nempe Parelipomenis, Esdrae et Nehemiae Commentariis commemorantur דַּרְכּוֹנִים siue דַּרְכְּמוֹנִים et אֲדַרְכֹּנִים, non ab vocabulis דרך et מנה vt *viaticum* designent, neque ab Graeca voce δραχμή appellantur, sed ab hoc ipso Persico Daricorum nomine, quibus pares erant valore, vt Raphelius Annotatt. Xenophont. ad N. T. p. 360. demonstrauit. Δραχμάς interpretantur Alexandrinae versionis auctores. Drachma autem Hebraeorum in auro drachmis duabus Atticis aureis aequiparanda est, quae valore viginti argenteis, Daricum Persicum efficientibus, pares sunt.

Haec fere continentur hac commentatione, in qua extrema dolet Cl. Auctor sibi ad manus non fuisse Cuperi epistolam de valore partim numi, partim de Plutarchi loco in his Actis a. 1744. mens. Apr. indicatam, cui propter insignem sollertiae et diligentiae laudem, maximopere fauemus. Ceterum de formulis dicendi quibusdam dubitauimus, quas cum aliis latinioribus permutari velimus. Velut p. 6. *numorum* mentio fit *inter Persas mercatori transeuntium;* est enim Hebraica e Genes. 23, 16. et 2 Regg. 12, 5. ducta locutio, pro quo *spectatos probosque* numos rectius dixerimus. Mire quoque dicitur p. 9. *flos* Arybandis, non pro aetatula et adolescentia, vt semper in latinis scriptoribus, sed pro aetate qua vixit. Etiam qui essent p. 15. *peregrinantes, qui non vacui coram latrone cantare vellent,* nondum assequebamur.

IO. GOTTL. HEINECCII, ICTI, POTENTISS. Pruss. Reg. a Consil. Aulicis, et in Acad. Fridr. Iur. Philos. in P. P. Ord. Antiquitates Germanicas iurisprudentiam illustrantes, in quibus iurium, etiamnum in Germania receptorum, origines ex genuinis fontibus et principiis deriuantur. TOM. I. Introductionem generalem de rerump. Germ. facie, legumque Germ. antiquitate et natura, nec non iura personarum complexus.

Hafniae et Lipsiae 1772. 8. maj.

Romanarum antiquitatum liber, ab eodem autore scriptus, etiamnum perutilis est iis, qui iuri Romano operam

ram nauant; nec aliam ob causam is, quem indicamus, compositus est, quam vt esset, quo quis adiutus iura patria accuratius addisceret: tamen, si paullo ante in lucem prodiisset, propius tum abfuisset ab ea perfectione, qualem iam in hoc genere desideramus. Nec est dubitandum, ante L. annos has litteras hac accessione eam mutationem subituras fuisse, qua tum quasi natae et formatae censeri possent. - Liber, antequam e situ et latebris suis protraheretur, fata habuit quae nosse haud superuacaneum erit curiosis. Iam 1724. scriptus erat, et ita perpolitus, vt recte vulgari posset; scilicet, ne eam operam, quae Romanis antiquitatibus impensa erat, res antiquae nostrae desiderarent: cum autor illum, ita tamen vt ab Dulsekero Bibliop. Argentor. redimeretur, Halae oppignorauit apud Petr. Franckium, Bibliop. mox Franequeram petiturus. Postea, sectis Franckii bonis, Ludouico Cancellario, vna cum reliqua libraria merce addictus est cuius in scriniis delituit quamdiu Heineccius vixit: cuius adeo filius Liegnizensis, Consiliar. Aulic. cui haec editio debetur, nullis precibus impetrare potuit vt redderetur, magna sortis parte vna cum vsuris frustra solutis, eiusque restitutione saepe a possessore promissa: inde de ingenio viri facilis coniectura. Hoc mortuo, liber cum caeteris auctionis lege venditus est, nec nisi ante aliquot annos emtor innotuit, Friedr. Wilhelm. de Kameke: eius tanta humanitas fuit, vt statim libri copiam faceret, qui variis impedimentis retentus, (forte quod deesset qui suo sumtu typis exscribendum curaret,) nunc demum prodiit. Pars prior, vt ex titulo constat, praeter introductionem generalem, de rerump. Germ. facie, legumque Germ. antiquitate et natura, etiam iura personarum complecti debuit: pars altera, sicut praefatus est editor, antiquitates forenses de dominio et possessione, de pactis et delictis. Non tamen in priore parte quidquam in-

venitur quam generalis introductio, de forma regiminis legum Germ. Cap. I.) agit de origine Germanorum eorumque forma status antiquissima. C. II.) de Alemannis, Bojis, Thuringis, Saxonibus, Frisiis. C. III.) de regno Francorum, et orto inde Germanorum regno. C. IV.) de legibus antiquissimis populorum Germ. C. V.) de Iure Saxonico, Sueuico, Lub. C. VI.) de quarundam prouinciarum et vrbium iuribus, cum antiquis, tum recentioribus. C. VII.) de peregrinis Iuribus in Germania susceptis et adhibitis. Nemo harum rerum gnarus negabit, quae A. 1724. captum temporum non excedebant, ea Heineccium praestitisse. Sed forte vir magnus ne somniauerit quidem, librum nostris vsibus non aptatum editum iri, quod 48 annorum interuallo hae litterae tantum adauctae sunt, vt nouam plane formam induisse videantur: sic enim discentibus non noxia fuisset eius lectio, si, quae in hoc genere inuenta nuper sunt et emendata, illi inserta fuissent; nec facile eius rei gratiam editori faciendam putamus. Quamquam enim aequis harum litterarum iudicibus fatendum est, hunc librum, nisi suo tempore excidisset, in hoc genere nouum plane et eximium extitisse; nec veris autoris laudibus quicquam detrahi, quod nostri homines, quae temporum felicitas est, haec accuratius fere sciant: tamen, si nostrorum et discentium commodis aliquid dandum erat, liber ille quoquo modo effingendus et perpoliendus fuit. Haec ne temere asseri videantur, locum in examen vocabimus, qui in hoc genere facile dominatur, Cap. V. quod de praecipuis medii aeui libris agit, quibus iura exponuntur. Hic tantum recensentur Speculum, Weichbild, et ius feodale Saxonicum, Richtsteig, Speculum, et ius feodale Sueuicum, et ius Lubecense: ne verbo quidem agitur de Iure Imperat. Senkenbergico, (quae collectio est quantiuis pretii,) quia nondum in lucem protractum erat. Simul Ecco de

Rep-

Repkau praefationem speculi Saxonici scripsisse perhibetur, quae opinio sane fertilis est errorum. Speculi Saxonici optima et recentissima editio tum temporis fuit Ludouiciana: nihil hic operae Gaertnerianae, nedum Grupenianae memoriae proditum: nihil de disceptatione Senkenbergii et Grupenii de libris legum Saxonicarum, eorumque exemplis manuscriptis. Nec tum is qui, glossas Teutonicas scripsit aut compilauit, postea a Grupenio prodendus, constitit. Vulgarem Iuris Magdeburgici collectionem non esse genuinam, sed esse illa antiquiorem, iam Heineccius vidit: at Lauhnii liber nondum innotuerat, e tabulario Goerlicensi protractus, genuinum ius Scabinorum Magdeburgensium complectens. Nec ei constitit Auctoris veteris de beneficiis, et Iuris feodalis Saxonici editio Senkenbergiana. Nihil hic de Lauhnii sententia, Ius feodale sic dictum Saxonicum, nihil esse nisi collectas consuetudines feodales communes. Mangelfeld et Kertaw librum Richtsteig scripsisse perhibentur: Grupenius nondum prodiderat verum autorem, Iohannem de Buch, nec liber tum talis fuit, qualem postea Senkenbergius edidit. Errore ne Speculum Sueuicum, an recte ita vocetur, non est notatum. Nec autoris coniectura facile se probabit, Speculum Sueuicum iussu Rudolphi Habspurgici esse compositum: nititur illa eo potissimum, quod hoc interdum „Imperatoria et regia iura prouincialia et feodalia“ inscribitur. Qui praeter allegatas huius Speculi editiones nullas nouit, (nec potuerunt recenseri illa Bergeri, Schilteri, Scherzeri, Schannati, et praestantissima Senkenbergii,) huic ad vsus nostros belle consuletur. Multum abest vt Heineccio imputemus quae temporum sunt: nemo tamen sanus haec temere iuuenibus commendauerit, harum litterarum cupidis, nisi malit miseros priscorum temporum ruditati, quam nostri aeui inuentis, inhaerere. Reliqua capita legentibus facile ostendent,

qui-

quibus nostra sententia firmetur. Addimus ad vltima huius capitis, quod Historia Iuris Lubecensis, si iam tum Dreyerus scripsisset, longe alia futura fuisset.

IO. CAROLI VOLBORTH, A. M. DE FRVCTV, *quem Homeri interpres e lectione Virgilii capere possit, Commentatiuncula.*

Certum est, et extra omnem dubitandi locum positum, formari sensum pulcri bonique, et firmari, conferendis inter se duorum pluriumue Auctorum, vel argumenti ipsius similitudine, vel quadam modi, quo argumentum tractant, propinquitate, inter se coniunctis operibus. Quicumque elegantiorum Musarum vel limina attigerunt, ad adyta ipsa se non insinuarunt, quotidiana iam experientia edocti norunt, in omni bonarum litterarum genere hac via citius acquiri aliquem boni rectique velut gustum, quam regularum sterilitate, qua supersedere facile poterit, qui ad exempla ipsa statim progressus, mature aliquam cum Homero, Virgilio, reliquisque elegantiarum et bonae mentis magistris contraxerit familiaritatem. Quae in lectione vnius, vt de Epicis nunc tantum disseram, obscura, ambigua, impedita, teneram aetatem morabantur, subinde clara fiunt, certa et expedita, perlecto altero aut tertio. Quae cum in omni disciplinarum genere, litterarum linguarumque varietate ita se habere, quotidie animaduertamus, vt lectione eorum Auctorum, qui simile argumentum tractant, sapienter instituta, ingenii acies acuatur, animi vis crescat, informentur animo clariores rerum ideae: quidni in Epicis idem

idem sit de eiusmodi lectione sapienter instituta exspectandum? Re itaque tantum ex hoc capite considerata, rem omnem Epicam, eiusmodi carminis vim et indolem, rerum imagines, verborum pondera, episodiorum iucunditatem, linguamque omnino poeticam, melius, clarius, et copiosius addiscere putandus est, qui Homeri studio Virgilii lectionem addiderit. Vt itaque, quod quidem ex his, quae praemisimus, sequitur, Virgilium felicius explicabit, qui recens ab Homero venerit, ita etiam, versa vice, Homerum maiori cum successu attinget, qui non alienus a Virgilio ad hunc Poetarum patrem accesserit. Sed haec per se patent, et clara sunt.

Praeter hunc autem vulgarem vsum, quem vt omnes in omnibus disciplinis e lectione plurium idem argumentum tractantium Auctorum petunt, ita etiam enarrator Homeri e Virgilio capit; singularem vtilitatem adfert Maeonii senis interpreti lectio Virgilii propterea, quod Maro se mirum quantum secundum Graecum vatem, Poëtarum omnium principem et patrem, finxit formauitque: maxima rerum similitudo tractatarum, multae verborum iuncturae prorsus eaedem, plura episodia, in quibus, vt nonnulla variata et tempori ingenioque Maronis magis accommodata sunt, ita etiam multa vestigia adparent, Virgilium Homerum expressisse. Haec in ipsa lectione Virgilii a me fideliter, etsi breuiter, indicanda satis superque demonstrabunt, posse Homeri difficiliora, vt plerumque plerisque Graeca videntur non difficilia, illustrari et explicari e Maronis facilioribus, si quidem Romanus poeta est, quem minus horrere solent cum tironibus Magistri ipsi, et qui ideo notior est, et explicando Graeco aptior.

Accedit ad haec non contemnenda commoda, quae fidus Homeri explicator e lectione Virgilii sedulo instituenda capere potest, in primis hoc, quod Romanus Poëta Homericae aetati propius vixerit, res itaque in hoc diuino Poëta — quidni enim diuinum, θεῖον cum Theocrito, vocemus omnis dulcedinis fontem? — contentas, nobis melius, rectius, felicius intellexerit, in primis quae deos, eorumque religiones et sacra, heroicique temporis indolem attinent, nec non heroas Graecos, secundum cuiusque indolem et naturam optime cognitos habuerit, et in suo carmine expresserit: quae quidem omnia hic nunc a me indigitata, in interpretando Virgilio clarius et exemplis illustranda, monstrant satis, non posse supersedere Virgilii lectione assidua, si quis Homerum explicare velit *recte*, h. e. secundum temporis Homerici genium, linguae proprietatem, artis poëticae regulas ex eo factas ductasque, quibus omnibus non consideratis, in veteribus Auctoribus, siue sacris siue profanis, prorsus caecutimus.

Quod autem in primis in Virgilio spectari debet, neque mediocre Homeri interpreti adferre potest adminiculum, est singularis doctrina Romani poetae, quae lectione plurium scriptorum de fatis Troiae, inter quos Cyclici Scriptores in primis memorandi sunt, qui iniuria temporis, paucis reliquiis exceptis, interierunt, comparata erat et aucta. Cum enim Graecia a Romanis in seruitutem redacta, cum caeteris libertatis bonis etiam accuratae doctrinae omnem habitum, tandem etiam sensum amisisset, deperditis iam tum, aut delitescentibus plerisque ex praeclaris illis antiquioribus poetis ac scriptoribus, ecce Vobis prouenerunt multi non poëtae, sed versificatores, qui ex nonnullis, qui supererant, poëtis cyclicis antiquis, noua carmina con-

scri-

berent, aut etiam ex grammaticorum vel hiſtoricorum doctioribus libris breuiores epitomas conficerent, cenſendas iſtas et diiudicandas fere non modo ex propria doctrina, ſed etiam ex eorum, quos exſcripſerunt, fide ac iudicio. *) Erant **) autem poëtae cyclici, ii, qui, Homeri exemplo, non modo rerum bello Troiano geſtarum, quae Iliadem ſiue anteceſſerunt, ſiue ſunt ſequutae, verum adeo, Proclo apud Photium teſte, totius mythologiae a Coeli et Terrae inde nuptiis ad finem errorum Vlyſſis, modo ſingula capita, modo plurium capitum complexum, carmine epico, hoc eſt, ad Homerici carminis numeros, tractandique et eloquendi modum compoſito, expoſuerant, et ex quibus certa diſpoſitione a neſcio quo collectis et ordinatis ſyntagma epicum exſtabat concinnatum. Spectant eo in primis QVINTI CALABRI derelicta Homeri, TRYPHIODORI Ἰλίου ἅλωσις, COLVTHI Ἑλένης ἁρπαγή, TZETZAE Antehomerica, Homerica et Poſthomerica, DICTYS CRETENSIS, quem recentiores IOANNES MALALA, CEDRENVS, TZETZA et CONSTANTINVS MANASSES p. 44. ſq. in Synopſi hiſtorica a MEVRSIO edita fere exſcripſerunt, SISYPHVS COVS, DARES PHRYGIVS, PALAEPHATO vulgo tributa Τρωϊκά, in primis ILIAS PARVA; vnde vero videtur ſimillimum hauſiſſe Virgilium plurima in excidio Troiano enarrando. Praeterea multum Virgilius petiit ex ENNII, ACCII, LIVII ANDRONICI, NAEVII, PACVVII, VARRONIS et aliorum nondum deperditis fabulis, vnde ad narrationis varietatem, orationisque poëticae, cui vel maxime ſtudebat, dignitatem et ornatum, plurima duxiſſe putandus eſt. Haec

 omnia

*) Verba ſunt illuſtris *Heynii* in Excurſ. I. ad Libr. II. Aen. p. 224.

**) Ib. p. 220. *Salmaſius* in Solin. p. 597. *Caſaubonus* ad Athen. VII, 4. *Dodwellus* de Cycl. p. 802. *Schwarzius* Altd. Diſſ. de poet. cycl. *Fabric.* Bibl. Gr. T. I. p. 281.

omnia in Virgilio thesaurorum instar recondita bona, si ad Homeri Iliada referantur, ducere possunt interpretem, vt clarius videat, iusta et aequa comparet, remoueat ex aliis adsuta et Homero adficta. Quae quidem hactenus disputata spectant in primis ad Aeneidos librum II. et III. sed etiam in reliquis libris, in suauissimo Didonis episodio, et alibi, multa sunt ex Homero petita, sed ita expressa, vt boni Poëtae imitari naturam eiusque pictores solent; non est plane idem color, sed varietas mira, et rerum aliunde adscitarum transformatio et mutatio ad inuentionis laudem proxime adsurgens.

E lectione Romani Poëtae crebro et recte instituta, potest Homeri interpres aliquos fructus etiam hanc ob caussam capere, quod Homeri epitheta, rerum imagines, et similitudines, deorum religiones, Heroum mores, et id genus sexcenta alia, verbis Virgilii mirum in modum explicari, illustrari, explanari possunt. Exposui superiore anno in qualicumque *de Olympo, Thessaliae Monte, deorum Sede*, dissertatiuncula, quam diligenter huic monti ab Homero tributa epitheta a Virgilio sua lingua expressa sint, vt vix remaneat aliquid difficultatis, si vocibus Homericis Virgilianae accommodentur. Eadem ratio est inter vtrumque Poëtam in descriptione epularum, sacrorum deo oblatorum, aduentus abitusque dei alicuius deaeue, armorum heroicorum, belli pugnarumque faciei, morborum acutorum etc. in quibus omnibus vt Virgilius ne explicari quidem possit sine Homero, ita etiam, vicibus versis, Homero aliqua lux adfunditur comparatione Virgilii. Videtur mihi esse fere eadem ratio inter Homerum Virgiliumque, quae inter libros veteris nouique, vt vocant, Testamenti intercedit. Scriptores noui Foederis aeterna nocte premerentur sano homini, nihilque inde posset elici, quod cohaereat

cum

cum reliquorum Scriptorum genio et indole, nisi haberemus veteris Testamenti auctores, vnde fere vnice illustrandi sunt, qui post Christum in canonem sacrum recepti sunt libri. Sed velim mihi monstretur aliquis homo ea fronte, vt negare audeat, illustrari libros veteris Testamenti, vt tam barbare nunc scribam, ex Homeri elegantiis in hunc campum delatus, e noui foederis Scriptoribus. Vt et hoc meum adsertum vno exemplo illustrem, legimus, si quidem recens ab explicando Geneseos nuptae simplicitatis libro, nullique alii dulcedine impare, venio, inter promissiones a Deo Abrahamo factas Gen. XXII. 18. et hanc, fore, vt omnes terrae populi benedicantur in semine eius: (וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ) phrasis prorsus Hebraea, quae Latina lingua denotaret fere felicitatem populorum, qua sint gauisuri, quod ab Abrahamo stirpem traxerint. Suboriuntur autem multae difficultates in voce זֶרַע, *semine*. Non potest illa capi de Isaaco, si quidem et illi XXVI. 4. eadem promissio sit, neque de Iacobo, cui quidem aeque bona annunciantur XXVIII. 4. Videtur itaque sermo esse de alio semine, a quo in primis tot sint in populos redundatura commoda, vt se felices praedicent in Abrahamo. Dispelluntur hae nebulae omnes collato loco N. T. qui est ad Gal. III. 16. vbi legimus: τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐῤῥέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει, καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς, καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι Χριστός. זֶרַע itaque de futuro semine, de Christo accipiendum, ab Abrahamo descendente, et multigenae felicitatis omnibus populis fonte. Idem saepe fructus, vt ex hoc campo ad Homerum Virgiliumque redeam, ex Italo poëta in Graecum ipsa comparatione redundat. Virgilium autem Homerum intellexisse, quis audeat dubitare? cuius quidem immortalia carmina vt eo melius intelligeret, non parum contulere, vt iam ante memorauimus,

multi deperditi Auctores, quorum lectione instructus erat, et vnde magna lux non potuit non diffundi in vniuersum Homerum. Quod igitur ad diiudicandam illustrandamque corporis humani structuram ex comparatione corporum brutorum animalium Anatomici, ad explicandum Polybium e Liuio Historici, Theologi e noui Foederis Scriptoribus ad explicandum canonem veteris Testamenti petunt commodi et subsidii, eumdem sane capit fructum fidus Homeri interpres e lectione Virgilii sedulo et recte instituta.

ARCHIDIACONI IO. FRANCISCI DE TVSCHIS a Fagnano, ex S. Honorii Marchionibus, Obseruatio aurorae Borealis visae nocte insequenti diem XXVIII. Iunii MDCCLXXVIII. habita Senogalliae.

Ad horam quartam noctis cum dimidia cubiculum ingressus, vbi Librorum meorum supellex seruatur, vt amico Epistolam darem, insolita luce perfusum vidi. Statim ad fenestram cucurri, eaque aperta, aurora borealis gratissimum mihi spectaculum praebuit, eo magis, quod Maierus Tomo I. Commentar. Academiae Scientiarum Petropolitanae, se aestiuo tempore nunquam vidisse dicat.

Fenestra Coro opposita respicit ciuitatis plateam, et licet in alto collocata sit, aedificia, quae illam circumdant, non parum obseruationes impediunt, ideoque Arcum accensum et rubeum non vidi, cuius corda noster foret Horizon, neque virgas salientes, et descendentes, sed ex luce

ce rubicundiori, quae atmoſphaeram illuminabat, facile erat deducere, haec phaenomena non defuiſſe.

Quod igitur mihi datum fuit adnotare, fuere columnae lucidae, quae a ſeptemtrione vsque ad occaſum ſe extendebant, et quae erant huic propinquiores, lento motu verſus Boream ferebantur, et quaſi omnes inter ſe parallelae, non elatiores, nec depreſſiores fiebant, non erectae erant, ſiue perpendiculares, ſed in ſummitate verſus Oculum ſpectatoris inclinatae, ita vt dixerim, quamlibet earum formam habuiſſe ſphaerici trianguli, cuius vertex Coelum reſpiciebat. Erant columnae tam fulgidae, vt Aurigae ſtellas quartae tertiaeque magnitudinis abſconderent, earumque margines terminabantur lumine caeruleo et rubro, non ſecus ac in Iride, eandem ſemper lucem conſeruarunt, vt ex radii, qui ab ipſis emanabant, ab initio obſeruationis, quamuis tenuiorem.

Poſt horae dimidium columnae omnes ad Boream coaluere, magnumque frumenti manipulum repraeſentabant, ſcapis ad horizontem verſis, ſpicis ad coelum, quod elapſo quadrante diſparuit, et lux vndequaque inter Boream et Eurum ſe ſparſit, quae ipſa poſt alterum quadrantem penitus euanuit.

Coelum vndique ſerenum erat, vel tale dici poterat, nam initio obſeruationis duas ſolummodo non magnas nubes vidi, vnam inter occaſum et Corum, alteram inter ſemptemtrionem et Eurum: ſed cum durante obſeruatione immobiles perſiſterent, atque interdum, vt ordinarie euenit, fulgurarent, primo intuito agnoſci poterat, nullam cum boreali luce relationem habuiſſe, et reapſe cum haec diſparuiſſet, nullam variationem paſſae eſſe viſae ſunt.

Non

Non antecessit tepida tempestas, neque comitata est, multo minus frigida successit; sed lenis Auster spirauit a noctis initio vsque ad mane, atque aeris temperies per totum obseruationis tempus eadem fuit, quae mense Maio esse solet.

Act. Erud. A. 1776. Mens. Jun
C

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Iunii Anno MDCCLXXVI.

PETRI LAMBECII, HAMBVRGENSIS, COMmentariorum de augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi LIBER SECVNDVS. Editio altera, opera et studio ADAMI FRANCISCI KOLLARII, Pannonii Neosoliensis, Augustae Bibliothecae Vindobonensis Custodis primarii, in Collegio Aulico rei metallicae et monetariae procurandae consiliarii, et Academiae Electoralis Scientiarum et elegantiorum literarum Theodoro-Palatinae Socii Extraordinarii.

Vindobonae, typis et sumptibus Ioan. Thomae Nob. de Trattnera, Augustae Aulae typographi et bibliopolae Vindobo-

dobonensis, Anno a partu virginis 1769. Pagg. omnino 967. cum tabb. aen. multis, in fol.

In Commentariis Lambecianis de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi renouandis, pergit Illustris *Kollarius*, Vir omni nostra laude maior, pro instituto et proposito suo, sicut in his Actis Anni 1767. pag. 145. sqq. exposuimus, eoque consilio iam et alterum Commentariorum librum euulgauit, magna, vt profitetur, et ipsa res testatur, diligentia a se ornatum et expolitum. Curauit autem, vt quae in Additamentis inserenda suis locis designauerat Auctor, ea adiecta legerentur, nisi quaedam grauis caussa, ordinis nempe et rerum conditio, aliud suaderet; porro, vt quae essent loco non commodo tradita, reiicerentur in alium, monerenturque lectores, vnde quaeque ipsis petenda essent; denique vt afferrentur ea, quae ab eruditis essent prodita, ad nonnulla horum Commentariorum loca, in rebus potissimum ad Critices et Historiae cognitionem spectantibus, emendanda et corrigenda; ad quae capita fere referuntur omnia, quae in refingendis, supplendis, perficiendisque his libris peracta sunt. Hae nouae adnotationes, a Lambecianis notis, quae numeris vulgaribus minoribus insignitae sunt, adiectis maioribus litterarum A, B etc. formis, distinguuntur. Secundus hic liber nouem capitibus constat. Primum de nomine vero, et caussa nominis Vindobonae vrbis exponit. Alterum idem argumentum tractat. Reimannus minime probabat istam disputationem, eamque, velut prorsus ab vniuersi operis proposito alienam, omissam, aut suo potius loco, in primo statim libro prolatam fuisse volebat; illo Kollarius tamen, quanquam idem censeret, prorsus mouendam et tollendam non putauit, cum multa praeterea complectatur, quae ad cognoscendas Bibliothecae diuitias, *pulchre*, vt ait, *deduxerint*, siue quod aptius

foret,

foret, commode pertineant. Sed in redintegrandis et corrigendis his sectionibus inprimis, magna cura apparet, cuius documentum praebent crebrae adnotationes ei adspersae; quarum aliae paucioribus, aliae pluribus verbis expediuntur. At aliter de sequentibus statim capitibus III. IV. V. et VI. statuere placuit. His, in quibus quippe non solum alieno loco multa de Codicibus quibusdam latinis continerentur, sed eorum quidam etiam intempestiue euulgarentur, ita vt voluminosi operis scribendi quaesita magis quam oblata videretur occasio: suum locum assignauit in Analectorum Vindobonensium opere, vna cum nonnullis, quae in Additamentis Auctor, maioris amplificationis caussa, suis adiicienda prodidisset. Addimus ipsius Ill. Editoris verba. „Ex quibus, ait p. 116. aeque atque ex vngue leonem, in„tempestiuum Lambecii Commentaria nostra scribendi mo„rem facile agnoscas. Capitis enim initio primi vrbem no„stram per τὸ W. non V. scribi oportere, frustra nitebatur, „eo potissimum, quod in quibusdam vetustis quidem, sed „indocta manu scriptis, eo modo occurrit scripta, neque „aliter a Narbonensi Vienna queat distingui. De soloeco „hoc scribendi more, deque vano a Narbonensi Vienna me„tu, dixi quae debui, supra pag. 7. Leuissima autem illa ac „ridicula de causa, Latinorum tot codicum recensionem in„tempestiuam prorsus et ἀπροσδιόνυσον hoc quidem libro fu„isse, facile quiuis intelliget; neque vllus, credo, prudens „et eruditus lector daturus est mihi vitio, quod hinc rescis„sam in Analectis meis ediderim, pag. 1. et 22." Adeunda sunt eadem Analecta p. 27. n. III. item a pag. 643. n. VII, p. 727. et 825. n. VIII. et IX. Iam, codicis Ms. operum Dioscoridis verbosam et prolixam collaudationem, septimo capite tractatam, ab hoc quidem libro alienam, seruandam fuisse ad Lib. Comment. VI. P. II. Cod. V. vbi de eo dedita opera egit, pag. 121. obseruat; ibidemque

 monet,

monet, compertum se et exploratum habere, exaggeratum istum Lambecii verborum cumulum, si ventilare lubeat, maximam partem in ventum et paleas abiturum esse. Obseruationem palmariam, et rei criticae studiosis scitu gratam, vt arbitramur, et necessariam, non silebimus. In Codice isto folio septimo haec verba leguntur: Τάδε ἔνεστιν, Πεδανίου Διοσκορίδου Ἀναζαρβέως περὶ βοτανῶν καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ σπερμάτων συμφύλλων τε καὶ φαρμάκων: quae Lambecius vertit: *Haec insunt: Pedanii Dioscoridis Anazarbensis de herbis et radicibus et succis et seminibus cum foliis simul ac medicamentis.* Igitur haec: ΣΥΝΦΥΛΛΩΝ, ait, quae in codice coniunctim leguntur, separatim legit sic, σὺν φύλλων, et interpretatus est, *cum foliis*, rectum incorruptumque putans esse τὸ φαρμάκων, sensu huic loco parum apto, errore manifesto atque admodum turpi. Quippe vt *cum foliis* vertatur, σὺν φύλλοις Graece scriptum esse oporteret, quo indicio mendam librarii non aegre videre poterat ΣΥΝΦΥΛΛΩΝ pro ΣΥΝΦΥΛΩΝ scribentis, eademque oscitantia τὸ φαρμακωδῶν, quod sub oculis habebat, in φαρμάκων vertentis. Omnis enim haec epigraphe desumta est ex initio libri eiusdem Dioscoridis tertii, vbi post alia leguntur haec: περὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ βοτανῶν καὶ σπερμάτων συμφύλων τε καὶ φαρμακωδῶν. — A Dioscoride autem σύμφυλος et ὁμογενὴς promiscue poni, et τοῖς ἀσυμφύλοις opponi, loca eiusdem scriptoris alia demonstrant. Mentionem quoque facit Lambecius editionis Dioscoridis ab Iano Antonio Saraceno curatae. Multo tamen auctiorem ait esse appendicem illam vetustissimi istius, de quo agat, Msti Dioscoridiani. In quo falsus fuisse, nec satis inspexisse membranis inscriptam Vindobonensibus Appendicem, arguitur. alioqui animaduersurum fuisse, haec, quae versu scripta sint, ab iis quae in prosa habeantur in Saraceni editione, diuersa esse. Non Pamphili Alexandrini, sed Rufi Ephesii haec Appendix putatur, sub

cuius

cuius nomine cum Dioscoride ab Aldo 1518. et ab Fabricio B. G. II. p. 630. typis excusa fuit. — Alius praeterea priori simillimus Dioscoridis Codex, cum aliis plurimis optimae notae codicibus priscis, Neapoli transmissus, in Bibliotheca hac Vindobonensi asseruatur. Est idem ille codex, quem a se Neapoli visum memorat Montefalconius Diar. Ital. p. 307. quemque diligenter recenset Palaeogr. Gr. p. 212. sqq. Ait autem, hunc codicem illi Caesareo elegantia parum concedere, seque credere, antiquitate isti aut parem esse, aut potius anteire; quibus dictis fauet Kollarius, qui codicem illum Neapolitanum a se diligenter inspectum, et varietatis lectionum enotandae caussa cum altero claro illo, Byzantino, vt vocat, collatum, eodem antiquiorem esse censet. Monet etiam de variis lectionibus, quae in Saraceni exemplo Dioscoridis marginem occupent, notis V. aut V. C. i. e. *Vetus codex* inscriptae, eas esse ex Codice Vindobonensi Byzantino, (sic enim appellare placet, ad discernendum eum ab altero, nunc quoque Vindobonensi, Neapolitano), petitas, a Ioh. Sambuco, qui eas Saraceno transmiserit. Conringium quoque docet perperam intellexisse Lambecii narrationem, cum *Introductione in vniuersam Art. medic. et sing. eius part.* p. 275. existimet, codicem illum Caesareum, siue potius folia aliquot, quorum sit inscriptio: Ἰατροσόφου κρατεύοντου ῥιζοτόμου περὶ ὕλης ἰατρικῆς, esse opus quoddam integrum aut peculiare; esse enim eadem illa, quamquam non omnia, Crateuae fragmenta, quae illi Byzantino codici insint, a Graeculo quodam, ex eodem Byzantino Codice, recenti prorsum furtiuaque manu descripta. Denique se compertum habere, foliis hisce tantum, neque alio Crateuae codice vsum fuisse Matthiolum. Cur vero codicem Cantacuzeni appellet, hanc fortasse caussam esse, quod sub finem legantur fragmenta quaedam, ex Antonii Cantacuzeni Obseruationibus medicis excerpta: alterum

rum codicem Neapolitanum memoratis Crateuae excerptis carere: neque vero ſingulis, vt ſeribat Conringius, plantis, Crateuae fragmenta ſubiecta eſſe; pauca admodum eſſe, prioribus ſolummodo plantis adſcripta. Ex quo intelligitur, quam fructuoſus eruditis futurus ſit labor recenſendis his Commentariis, ab Ill. Editore ſuſceptus, quod, vt arbitramur et auguramur, in progreſſu operis, ſuo loco, clarius apparebit.

Cap. VIII. quod ampliſſimi Bibliothecae Caeſareae augmenti hiſtoriam continet, et hanc ob cauſſam ſuum retinuit hoc in libro locum, materiam itidem praebet caſtigandorum quorumdam errorum, v. c. illius, quem in deſcribendo Ciceronis numo committit Lambecius, in veterum literarum cognitione non admodum tritus. In quo refellendo vtitur iudicio et vero etiam verbis Iac. Gronouii, ex eius praefattione editioni ſuae Operum Ciceronis praemiſſa, depromtis. Nobis, quia haec editio in eruditorum manibus eſt, ſuffecerit, illic cupidos Gronouiani nominis ablegare.

Sequitur ipſe catalogus Codicum Manuſcriptorum, qui ex Archiducali arce Ambraſiana, iuxta Oenipontem ſita, in Bibliothecam Caeſaream Vindobonenſem quondam translati ſunt. Hic quingentos manu exaratos codices comprehendit, numeroſus vtique, ac pro extemporali ſpecimine ſatis prolixus. Et quia Ioh. Bapt. Gentilotus, bibliothecae poſt Neſſelium Praefectus, eos cum ceteris eiusdem linguae et patriae codicibus Caeſareis miſcuit: ad Lambecii normam in ſex claſſes diuiſit, eruditeque recenſuit: quia porro frequenter in Commentariis ſuis ad iſtum Catalogum lectores remittit, eumque, aut pro merito laudat, aut more ſuo docte emendat; denique, quia Monteſalconius etiam eum in *Bibliotheca Bibliothecar.* MSS. T. I. p. 562. ſeqq. compendio

dio retulit, his potissimum de caussis secundo hoc libro iterum editus est. Editor autem, de studiosis harum rerum bene merendi studio ductus, ad codices singulos diligenter adnotauit, qua in manuscriptorum classe, quoue sub numero, quisque positus ab Gentiloto et recensitus sit.

De reliquo, hac ex parte leuatus ipsius labor, istius opera videtur. Est tamen, vbi Gentiloti assertis et obseruatis, vel sua ipsius, vel aliorum sententia subuenit, v. c. in iis quae ad Codicem Iuris feudalis Germanici spectant, laudatis Christ. Thomasii *Selectis Feudalibus* et Reimanni *Bibliotheca Acroamatica*, quibus in libris passim errores Lambeciani castigantur. Agnoscimus candorem Ill. Editoris, qui ista dissimulare minime voluit, quem etiam his verbis testatus est, quae p. 686. leguntur: „Quae et similia non „alia, Iouem lapidem iuro, mente detego, indicoque, „quam vt Commentaria nostra ab huiusmodi falsis assertis, „quantum in me est, immunia, vsibus vtiliter seruiant pu„blicis.“ Quid alios memoremus in Geographicis Historicisque rebus indicatos errores, et idoneis rationibus manifestatam veram, cui sit immanendum, sententiam? quid commemoratos scriptores, qui inter recentiores easdem res accuratius et luculentius pertractauissent? Inter quos videbatur etiam referendus esse Dav. Ruhnkenius, celeberrimi nominis nunc Criticus, qui quondam a. 1743. Vitembergae, sub praesidio Iohann. Daniel. Ritteri, Regii et Electoralis consiliarii Aulici et Historiarum Professoris publ. ordinarii, duas dissertationes defendit, siue potius alteram tantum, nam alterius tuendae ipse praefuit, *de Galla Placidia Augusta;* sed fortasse suo merito praetermissus est, quandoquidem nec is vllam Lambecii, cuius de eodem argumento disputata, aliquot occupantia plagulas, in hoc secundo Commentariorum libro insunt, mentionem facere deprehenditur.

Ad

Ad nonum Caput, quod de itinere Budensi, deque miseranda conditione, qua iacentem offenderat ibi Lambecius, bibliothecam Matthiae Coruini, Hungariae regis, de more scriptores laudantur, e quibus plenior et certior descriptio Budae et ipsius bibliothecae peti possit. Editoris quoque, in eodem argumento iam dudum aliquid molientis, fortasse haberemus opusculum, nisi promisso Paulli Fabri, in Commentatione *de Augusta Budensi Bibliotheca*, quae Lipsiae a. 1756. prodiit, qua scribit se iustam huius Bibliothecae historiam breui daturum, ab incepto reuocatus fuisset. Sic enim vanis saepe quorumdam promissis, meditata aliorum consilia irrita redduntur.

Et quia ad augendam Bibliothecam Caesaream hoc iter pertinuit, in fine subiicit Ill. Editor caetera, quae Lambecius aliis in locis ad historiam et incrementum eiusdem bibliothecae spectantia, adnotasset, nempe e Libro Comment. quarto, locum p. 326. et Additamentum VII. quod is in Appendice Libri Commentar. quinti illuc referri iusserat, quo continetur index manuscriptorum aliquot Graecorum, qui emtionis iure ei accesserunt; item ex Appendice libri Commentariorum septimi Additamentum XI. agens de insigni bibliotheca Hispanica Ill. Marchionis Cabregae, quae anno superioris saeculi 75. Bibliothecae Caesareae feliciter est inserta. At aliis de huiusmodi additamentis inserendis admonitionibus, praesertim si paullo antiquiora, aut ab aliis intercedente tempore tractata referrent, obediendum non putauit. Sic v. c. p. 950. ita scribit: „In Appendice Libri Comment. quarti Additamento septimo, certas, vt ait, ob caussas, addi his noster volebat „longam ex Iohannis Pierii Valeriani libro primo de literatorum infelicitate, laciniam, fata ac fortunam Iani nostri „continentem. Eodem Pierii loco opportunius et scite magis

„gis vſus eſt Cl. Norbertus, in iam laudata de vita et ſcriptis „Iani diſſertatione, quem hic omiſſam (l. omiſſum) ibi „quaeri legique volumus.“ Sermo enim eſt de Iani, ſiue Iohannis Epiſcopi Quinque-Eccleſienſis, qui tempore Matthiae Coruini regis Hungariae vixit, Carminibus; quorum anno huius ſaeculi 44. ſplendidam Norbertus, adiuuante Kollario, editionem curauit.

Ergo ſane intelligimus, quam graui et multiplici labore opus ſit, ad hanc rudem fere et indigeſtam Lambecianorum Commentariorum molem diſponendam et ordinandam; quam multa ſint indaganda, relegenda, exponenda; quam ſaepe ſint alia aptanda et connectenda, alia ſecernenda, carpenda, runcanda, interdum etiam truncanda. Ergo etiam moram perferemus, et indulgebimus cunctationi, quam in Praefatione excuſat Editor, non inerti, ſed ſapienti. Neque enim tantum ex poſteris, ſed etiam nec ex hac aetate quisquam quaeret, quam cito, quamque feſtinanter, ſed quam recte et diligenter tam hunc, quam reliquos Commentariorum libros ediderit. Qui quidem de tarditatis excuſatione locus admonet nos leuiculi vitii, ab eximio opere chartarumque et typorum nitore luculento eximendi, *quaeſtituros* pro quaeſituros; ſed et alia deprehendimus interdum, in viſendae magnitudinis litteris. An non et huc illud referendum p. 161. *Ad publices in domo* pro ad pulices? Sed in his, quia neminem facile turbauerint, minime immoramur. Optamus autem vehementer, vt firma valetudine recreatus Editor illuſtris, inoffenſo pede pergat ornare rempublicam atque illuſtrare inſignis doctrinae ſane fructibus. Optat hoc vna nobiſcum omnes qui litteris bene cupiunt.

COMMENTARII DE VARIIS REBVS GRAvioris momenti, quarum vsus est in republica administranda: seu: Versuche über einige erhebliche Gegenstände, welche auf den Dienst des Staats Einfluss haben.

Lib. Teuton. prodiit Francofurti ad Moenum et Lipsiae, 1772. 8. maj.

Steckius, arcanorum bellicorum Comes, tam ab acrioris ingenii facultate, quam ab vberioris doctrinae copia instructus, quum Berolini hac laude maxime omnium floreret, meruit auctor haberi huius scriptionis, cum optimis in hoc genere comparandae, et omnino dignae, quae eruditissimum virum laude cumulet; consecutus enim videtur id, vt, quod titulus prae se ferret, illud plane exprimeret. Liber meditationes continet grauissimi argumenti XIV. numero: harum eas tantum, omissis reliquis, delibabimus, quae ad iusti scientiam maxime pertinent; illud genus in eo plerumque versatur, quod iuris est inter gentes. Agit secunda de nexu Liuoniae cum Germania iam sublato: illum, cum antea aliquis fuerit, iam intercidisse nostris temporibus, autor luculentis rationibus euicit, quibus omnis haec controuersia conuellitur, mota olim per occasionem belli Borussici ab ordine equitum Teutonicorum, vano conatu Germaniae filius regionis imperium assertuto, desertae quondam a dominis. Nam cum ducentis ab hinc annis Liuones a Russis omni cladium genere affecti essent et in publica calamitate Germanorum, quibus tum parebant, auxilia efflagitassent, at nemo ab his exitium depulsum iret, hi ad incitas redacti, quippe qui quatuor annos infensissimum hostem soli tolerassent, tandem nouos dominos circumspexerunt,

relictis prioribus, et pars in Suecorum clientelam venit, pars Polonorum fidei se permisit, quae postea Lithuaniae accensa est. Imperatores igitur protestationibus nihil agere videntur, quibus sua vis legitima deest: potius Germani, quod implorati nullam Liuonum curam habuerint, neque illorum iniurias ex foedere vlti sint, videntur iure gentium deseri debuisse. Omnis enim res publica, quae clientum, seu prouinciae, seu populi, necessitates prodit, neque vlla afflictorum cura tangitur, si illam qui coluerunt deserunt, iusta patitur; nec est quod de iniuria queratur, illata potius quam accepta, quod partes alterius secuti, cuius vel opes admiramur, vel singularem in suos fidem suspicimus, veteres necessitudines soluamus. Neque ille, qui proditis clientibus diuina humanaque iura violauit, vlla iuris formula efficiet, vt caussa integra sibi sit, eos, quasi rem suam, quandocunque repetendi: his enim cautionibus contra violentos vtimur et dolosos, qui ciuitatum opibus inhiant; imbecilles non calumniamur, qui, nisi neglectis nobis, neglecti ipsi, salui esse non possunt. Sic in ea pace quae Oliuae coaluit, Imperatoris legati, quod regi Suecorum Liuonia cessisset, ne verbo quidem questi sunt: etsi maxime debuissent si quid sui iuris in illam fuisset, illud exponere, neque committere, vt ab ignaris harum rerum iniuria sibi fieret, quam tamen, si vlla ipsis facta est, animo tam aequo tulerunt, vt primi essent qui regem ob illius imperium solemni nomine appellarent: quo pacto, si quid his iuris in illam tum fuit, omne sane est sublatum; igitur, (scriptoris est oratio honesta sane atque adeo nostra) ad commenticia iura quibus vmbratici doctores rem Germanam adaugent, et illud referendum esse. Sequitur tertia, de praeferendo crucis insigni, tractatio, qua, seruato temporum ordine, consuetudinis illius origo et successus exponuntur; nimirum vt honos iste sensim ad singulos peruenit, quibus habetur, Papae, legatis papalibus, Patriarchis,

Primatibus, et qui illum a Papis acceperunt post Synodum Viennensem 1311. cum pallio coniunctum, Archiepiscopis. Hoc, quod Praelati extra sui imperii fines eo non vtuntur, probat, illum non aliquem dignitatis gradum designare, sed esse maioris cuiusdam iurisdictionis indicium, neque aliam ob caussam Cardinales, si solam hanc dignitatem teneant, hoc insigni carere videntur. Si quis Papae legatus vrbem regiam intrat, praefertur ille ceteris, sed in atrio Palatii manet, dum rex ab adueniente primum salutatur. Tota disputatio illa prodit singulare viri in hoc genere iudicium, optimorum librorum lectione formatum. Quinta est de obsidibus et conseruatoribus pactorum medii aeui, et de origine garantiarum. Legimus hic, principes illius aeui pactorum fidem a Vasallis obsidibus firmasse, obstrictis, ne dominis adessent contra foederis religionem agentibus, adeoque vi illorum libidinem comprimerent; hos imprimis conseruatores esse dictos. Saepe coactos Vasallos, cum feudum acciperent, spondere, eiusmodi vades se futuros: ab his tamen nouum feudorum genus inter Germanos non extitisse. Mascouium illud ex aliorum fide minus recte adserere. Deinde in hanc rem multa exempla promit eorum temporum, cum e Germanis, tum e reliquis populis. Adhuc anno 1493. cum Silvanecti pax fieret inter Maximilianum I. et Carolum VIII. Francorum regem, constitutos esse quosdam ab vtroque aulicae militiae viros, maxime conspicuos, quibus illa staret conseruatoribus. Mox principes sensisse, damnosum sibi hoc genus vadimonii esse, siue dantibus, siue accipientibus; eo magis rogasse aliarum ciuitatum principes, vt foederum a se factorum susciperent tutelam; inde natas garantias nostrorum temporum: harum primum exemplum deprehendisse videri se sibi illud in pace Blesensi 1505. Ludouici XII. Franciae et Ferdinandi Arragoniae regum, ab his Angliae regem esse rogatum, vt mutuam pactorum fidem auctoritate

sua

sua tueretur. Sequitur sexta de mediatione portae Ottomannicae. Turci, etsi eo ingenio sint, quod abhorreant fere ab externorum populorum negotiis, tamen haud grauantur saepe suis principes Christianos interuenire, ipsi illorum rebus numquam interuenientes. Erat igitur quam miremur illa gentis in nos pietas, quae functa est non tamen defuncta, in bello de successione Austriaca, vbi oratores misit animorum conciliandorum causa, quos parum laudatos dimiserunt belligerantes. Undecima est de consulibus sic dictis populorum qui mercaturam faciunt: hoc nomine medio aeuo quidam laudantur iudices et praesides mercatorum, iam in rebus Italicis post annum 1100. conspicui, atque etiam nunc in emporiis Francorum vigentes. Qui cum mercaturae mire prodessent, simulac occidens cum oriente, expeditionum cruciatarum ope, commercia instituisset, missi sunt in eos tractus qui suae gentis mercatoribus consulerent, eorumque causas iudicarent: hi reliquis ortum dederunt, qui a ciuitatibus in portus et emporia peregrina ablegantur, ad subleuanda suorum commercia. Nostris temporibus Consul est publicus ciuitatis procurator, a populo, quocum est commerciorum societas, publice admissus, qui ciuium suorum inter se lites dirimat, causam defendat, vtilitati prospiciat. Is, etsi populo paret qui misit, tamen in causis ciuilibus et priuatis licet eum ad iudices deferre apud quos degit, nisi pacto aliter cautum sit. Consules in oriente, qui apud Turcos degunt, vi pacti legatorum iure fruuntur, nec in vincula ducuntur, nec eorum bona retineri fas est. Omnis cum iis causa apud legatum disceptatur, qui missus ab eius gente Constantinopoli habitat, salua tamen Turcis cognitione. Hanc autor eiusmodi esse credit, vt consilium imperii Ottomannici supremum, cum legato aut consule generali coniunctum, litem componat, quae Consuli vel a suis, vel a prouincialibus intenditur. Mox autor paucis Vattelium stringit, asseren-

tem de his procuratoribus, etsi pacto non cautum sit, tamen eos in foro domicilii accusari nefas esse, nec eos rei publicae, cuius solo immorantur, subiectos esse. Principis est Consules nominare; mercatorum, negotiorum gestores. Illi vel litteras accipiunt, quae plenam ipsis fidem faciant, vel commendatitias tantum et prouisorias: hi, publica auctoritate non pollent. Cuncta rebus publicis non admittuntur, nisi volentibus, iura et immunitates eorum pactis nituntur. His apposita sunt excerpta quaedam e pactis commerciorum caussa factis, cum gentibus imprimis barbaris, monemurque, raro illos in commerciis cum populis Europaeis, iurisdictione vti, sed fere per orientem. Nec tamen caussas tantum iudicant mercatorum et nautarum, sed et reliquas ciuiles, nisi pactorum iure prohibeantur. Prouocatio ab iis est ad ciuitatem cuius negotia gerunt, appellato maiore magistratu. Delicta sine prouocatione coercent; supplicium tamen et poenas corporales non irrogant, sed caussam cognoscunt, et litteris perscriptam ad alios iudices mittunt, quibus de re nautica iurisdictio est. His multa connectuntur iura aut officia Consulum ad promouenda suae gentis commercia. Est et vectigal quoddam quod Consules exigunt, ex onere nauium et mercimoniis, siue ciuium, siue aliorum, qui ciuitatis insignia in nauibus suis attollunt, aut quoquo modo ipsorum opera vtuntur. Nostra aetate quinquagesimas fere capiunt, nisi illas sibi princeps vindicet ad legationum sumtus sustinendos: tum his ab illo certa merces soluitur. Haec de consulibus disputatio in toto libro facile primas tenet: nec tamen reliquae leuioris momenti sunt, quibus omnibus autor se talem probauit eruditis, qualem in hoc genere optamus, intelligentem et singulari iudicio praeditum; qui si plura sui ingenii specimina edat est quod cordati sibi gratulentur.

IMMAN. IO. GERH. SCHELLERI PRAECEPTA *stili bene latini, inprimis Ciceroniani, seu eloquentiae Romanae, quatenus haec nostris temporibus in dicendo et scribendo usurpari potest, summa diligentia, maximoque perspicuitatis studio tradita et illustrata* PARS POSTERIOR.

Lipsiae sumtibus Caspari Fritsch, CIↃIↃCCLXXIX. a p. 497. ad p. 826. praeter Indicem.

Praecepta, quae docent, qua ratione quis latina lingua in scribendo atque dicendo recte vel bene vti possit, ac debeat, et quae summa diligentia, maximoque perspicuitatis studio tradita feruntur, quum debeant cuiuis docto grata esse atque accepta, vt scribendi, vel quod tamen rarius fieri solet, dicendi latine necessitate imposita, intelligere possit, quantum accedat, vel quantum absit ab elegantia veterum scriptorum aureae aetatis, vt veterum scripta non sine fructu legere, vel aliis explicare queat, vt denique praeceptis praemissis facilius atque citius ipso vsu, atque assidua veterum lectione, quae sequenda, quaeve vitanda sint, capiat; huic quoque posteriori parti, vt priori, non defuturos esse emtores atque lectores cupidos credimus, praesertim quum sciamus quamplurimos reperiri, qui velint stili bene latini, inprimis Ciceroniani, laudes ferre, quique sibi persuadeant, se his praeceptis cognitis bene latine, atque ita scribere posse, vt Ciceroni vel nihil, vel parum cedere videantur. Id quoque doct. Schellerus potissimum spectasse videtur, vt contemtu linguae latinae fugato, atque barbarie pulsa, excitaret studium stili bene latini in animis eorum, qui suos libros non intra fines Germaniae modo, sed in exteris quo-

que

que regionibus non a suae tantum aetatis hominibus, sed a posteris etiam legi atque amari cupiunt, vt adolescentibus instillaret atque insereret haud facile exstirpandam cupiditatem imitandi, atque adeo aemulandi Ciceronis, vt denique commodis latinarum literarum, atque saluti cum scholae, cui non sine laude praeest, tum aliorum, quantum posset, prospicere videretur. Formaturus igitur non tam scriptorem, quam potius oratorem latinum, de tribus virtutibus praecipuis eloquentiae, atque stili *perspicuitate, grauitate, suauitate,* ita disserit, vt qui perspicue, grauiter, eo suauiter cum loqui, tum scribere possit, ac soleat, hunc partibus suis facere satis, ac stili bene latini laudes assequi demonstret. *Perspicuitatem dicendi et scribendi* cerni in eo scripsit, *si quis ita vel loqui vel scribere possit, vt et ipse, et res facile intelligatur ab iis, quibus, vel quorum gratia, vel dicit vel scribit.*

Quum vero perspicuitas dicendi atque scribendi ipsa re atque natura eadem esse, et in eodem reperiri videatur, nisi quis vitio linguae laboret: aptius forsan atque concinnius fuisset, de perspicuitate scribendi modo verba facere, atque ostendere modo, qua ratione efficere possis, vt verba et res intelligantur sine multo labore, tum enim et ipse intelligeris, nisi balbuties, vel alio linguae vitio labores. Perspicuitatis vero cura inprimis commendatur iis, qui doctis et indoctis scribunt, aut dictant, quo in numero sunt qui fabulas ad corrigendos hominum animos iuuentas scribunt, qui capita doctrinae morum populari modo tractant, qui vitia hominum tum doctorum tum indoctorum perstringunt, qui orationes sacras edunt, qui denique capita disciplinae et artis alicuius explicare student. At isti omnes vt nobis quidem videtur, alia potius quam latina lingua vti solent, quae omnibus fere indoctis ignota atque obscura esse solet.

ſolet. Quid igitur opus erat, *Rabenerum*, *Vnzerum*, et *Tiſſotum*, in praeceptis latine ſcribendi laudare, qui perſpicuitatis quidem laudem tulerunt, ſed non ſoli, ſed non ſtilo bene latino vſi ſunt. Fontes perſpicuitatis ſunt cum remotiores, tum propiores: inter illos referuntur *ingenium bonum*, ſeu phantaſia iuncta praeclaro exquiſitoque iudicio, *doctrina ſolida et ſubtilis*, *modeſtia*, *cognitio hominum*, *accurata cognitio linguae*, atque *prudentia*, de quibus ſingulis ita diſſeritur, vt breuitati magis conſultum nobis quidem videretur, ſi omiſſis iis, quae vel cuiuis ſunt aperta atque cognita, vel non ſunt perſpicuitatis proprii fontes, modo doceretur, ad perſpicuitatem ſcribendi neceſſario requiri cognitionem accuratam, tum rerum de quibus ſcribitur, tum linguae, qua ſcribitur. Ingenium enim bonum, doctrina ſolida, vt dicitur, in omnibus diſciplinis plurimum valet, modeſtia vero atque prudentia non doctis modo, ſed et indoctis, vtilis atque conueniens eſſe videtur. Quodſi vero cognitio hominum ea, ex qua ſcimus quid homines vulgo intellegant, et intelligere poſſint quid non, ad perſpicue ſcribendum requiritur: pauci profecto eſſe videntur, quibus in iuuenili aetate, cui haec praecepta perſpicue ſcribendi potiſſimum dantur, aditus ad intelligendam cognoſcendamque vim mentis humanae patet. Sed ad fontes perſpicuitatis propiores veniamus, quorum primus eſt *delectus* vocabulorum ſingulorum, quae debent eſſe *vera*, vel vere apud priſcos Latinos occurrentia; *nota*, i. e. in aetate aurea accurrentia; *ſignificationis notae*; denique *apta* et *non ambigua*. In his vberius explicandis Clar. autor ita verſatur, vt multa cognitu vtilia, quaeque obſeruentur digna, afferat; quamuis in nonnullis videatur nimis ſubtilis atque accuratus eſſe: v. c. *naufragium pati* notare Schiffbruch ſich gefallen laſſen, ac rectius dici accipere naufragium *calamitatem* non pro omni malo, *fortunam aduerſam* non pro caſu quouis infelici, vſurpa-

ri poſſe, voces *legio*, *cohors*, non recte dici poſſe de multitudine militum, quam nos vocamus *Regiment*, *Bataillon* nec *togam*, *tunicam*, de noſtro veſtitu *Rock*, *Weſte*. *An etiam*, addit, *Regimentum*, *Batalio etc. dicamus*, *nil auſim definire*. Quamuis vero hae voces Romanae non accurate reſpondeant noſtris germanicis: conſultius tamen nobis videtur, his potius vocabulis latinis, quam aliis fictis atque barbaris vti. Alter fons propior perſpicuitatis eſt *recta vocabulorum coniunctio*, quae iubet vt Subſtantiuis addantur Verba et Adiectiua conuenientia, et ſufficientia adiectiua adiiciantur ſubſtantiuis, aliaque ratione caſus, numeri, generis ſubſtantiuorum, temporis ac modi verborum, periodorum, ellipſium, obſeruentur, quae ſingula commemorare non eſt huius locum, nec noſtro conſilio conuenit, quia breuitatis ſtudioſi eſſe iubemur, quae etiam effecit, vt ea quae de perſpicuitate in explicandis rebus, de adiectione cauſarum cum theſi generali, tum aliis enunciationibus, et diſerte, et tecte, de adiectione exemplorum, teſtimoniorum, conditionis, de periphraſi, de pictura rei addenda, copioſe atque diligenter diſſeruit Vir Cl. omitteremus. Feſtinemus enim ad alia, etiam quae Capite altero de grauitate dicendi praeceperit paucis oſtenſuri.

Grauitas dicendi latius ita definitur, vt ſit *virtus eloquentiae ea, qua efficitur, vt non modo mens auditorum et lectorum cum perſuaſione videat, rem eſſe veram et certam, ſed etiam animus eius ſimul moueatur.* Ex hac definitione a Clar. Schellero propoſita, nobis videtur ſatis intelligi poſſe, primum grauitatem oratori eſſe propriam, nec in ſermonibus, epiſtolis, libellisque doctrinae aliquam partem explicantibus, locum habere; dein potiſſimum eo conſilio adhiberi, vt auditorem ad aliquid agendum vel omittendum, imitandum vel fugiendum, incitet, nec tam mentem, quam potius ani-

mum

enunr spectare. Hanc in dicendo virtutem nemo assequi poterit, nisi qui sit *animo generoso*, atque *ingenio praeclaro* praeditus, *doctrina lata et solida, cognitione animorum*, atque *opinionum, linguae denique lata et accurata instructus:* quibus explicatis, docetur, qua ratione, quibus argumentis, magnitudo alicuius rei demonstretur, quod circumscriptio, partitio, testimonium graue sententia acuta et grauis, vsus figurarum, ad grauitatem plurimum conferat, in quibus singulis fusius explicandis Vir doctissimus accurate atque eleganter versatur. Ad hanc grauitatem dicendi pertinet quoque collocatio verborum, periodorum clausula, concinnitas membrorum, delectus literarum ac syllabarum, vt et vocis grauitas; sed de his omnibus certae atque definitae regulae atque praecepta vix dari possunt, cum in collocatione verborum spectandus sit contextus, periodi clausula vocabulo longiori si saepius adhibeatur, fastidium excitet, atque vim sensim perdat, aequalitas membrorum saepius et a Cicerone negligatur, delectus literarum ac syllabarum speciem habeat affectationis nimiae atque anxietatis in scribendo. At propernimus ad Caput tertium, quo Clar. Vir agit de suauitate dicendi, ita vt primo eius naturam describat, dein fontes suauitatis cum remotiores, tum propiores, aperiat: *Suauitas orationis* dicitur ea esse *virtus orationis, quae efficit, vt placeamus lectoribus vel auditoribus, atque ita libenter ab iis legamur et audiamur.* Cum vero maxime discrepent sensus atque iudicia hominum, ita vt vna eademque oratio vni placeat, alteri displiceat: obscuritate forsan quadam laborat ista definitio, quae tollitur vel addendo causas, quibus efficitur vt placeamus, scilicet gratis ideis, perspicuis atque elegantibus verbis; vel definiendo certum genus lectorum atque auditorum, ita vt iubeantur esse periti. Hanc suauitatem dicendi ex sententia Viri Doct. nemo consequitur, nisi est ingenio praeclaro atque hilari, vt in varias formas se ver-

 tere,

tere, ad auditores et lectores se accommodare, et multa quoque praeclara comminisci possit, et totum hoc libenter faciat, (posterius esse videtur superfluum, cum neminem doctorum fore putemus, qui non libenter omnem det operam, vt attentionem sibi conciliet,) nisi sit praeditus doctrina lata et subtili, vt multa sciat, quibus variet orationem, sententiis priscis saepe alium, eumque suauiorem vestitum donet, nisi tandem cognouerit animos hominum, vt sciat, quid iis placeat, quid non. Suauitas dicendi tum propius adiuuatur variis modis, scilicet cum perspicuitate atque grauitate dicendi coniuncta iusta breuitate vel copia, modeste de nobis dicendo, humanitate erga alios declaranda, vitandis vocabulis plebeiis, obscoenis, nouitate elocutionis, variatione, genere scribendi non affectato, aequali, vegeto, iocoso et acuto, varia repetitione vocabulorum, antithetis, periodo ac numero; de quibus singulis Clariss. autor ita disserit, vt nemo sit qui vel de obscuritate ambigua, vel de breuitate concisa, conqueri posse videatur. Dum nouitatem elocutionis ad conciliandam orationi suauitatem maximam vim habere dicitur, quia omne nouum placeat: hanc nouitatem quidem a generoso animo, ab accurata cognitione linguae duci, atque inprimis in prouerbiis, in similitudinibus, in exemplis, in tropiis, in verbis locum habere ostenditur; sed ex quibus vera ratio ac natura istius nouitatis appareat, exempla desiderantur. Gratia quoque ac venustas paritur orationi vegeto scribendi et dicendi genere, h. e. tali, quod lectorum et auditorum attentionem excitet; quibus verbis posterioribus non explicatur quid sit vegetum scribendi genus, sed quam vim habeat, cum tamen lectores scire cupiant, qua in re cernatur ipsa vegeti scribendi generis ratio, cui inest vita quasi, ac vigor, atque ex hilari, ac contento animo proficiscitur, atque lectores vel auditores e somnolentia excitat, quod sane fieri solet epithetis, descriptionibus, acute di-

dictis, metaphoris, quae tamen singula efficiunt, vt prosaica oratio propius accedat ad poeticum scribendi genus, saltem ex frequenti poetarum lectione ducitur. *Acute dicta*, quae ad vegetum dicendi genus requiruntur, non sunt ea quae non statim a quolibet intelliguntur, ista enim sunt obscura, sed aliquid reconditi, atque ita non a quouis expectati continent, vel quae sententiam non vbiuis obuiam, alacritatis atque sagacitatis indicem exprimunt. Breuitati magis consuluisset Vir Clar. si non eandem negando atque affirmando simul expressisset; ea vero, quae de vi vocum *acutus* atque *obtusus* disseruit, mallent profecto lectores alio loco legere, cum trita et satis nota sint: offenduntur enim facile lectores, si scriptorem semper docentis personam agere, atque omnia ad vnguem resecare, nec facillima quaeque praeterire intelligunt. Vitandum quoque, ne suauitas pereat vel minuatur, esse monetur, inanem vocabuli eiusdem repetitionem, praesertim crebram, atque exempla a Cl. Sch. proferuntur, ex quibus priscos in hac re negligentes fuisse pateat; ea vero loca, quae ab Ernestio nostro in classem gratae negligentiae referuntur, ita comparata esse ostenditur, vt commode defendi posse videantur. Inter inanes repetitiones a Clar. Viro refertur Cic. Orat. 13. *Me autem, qui Isocratem diligunt, vna cum Socrate et cum Platone errare patiantur:* at repetio voculae *cum* non est inanis, sed lectores ad vtrosque et Socratem et Platonem attentos reddit. Ad Div. VI. Ep. 1. quatuor priores periodi per *etsi* incipiunt, atque doct. Schellerus addit, *Ciceronem vitium negligentiae commisisse nemo sanus neget: poterat enim*, scilicet nostro iudicio, *quanquam, licet quoque dicere.* At Cicero seipsum defendere nequit, et quiuis cultorum eius ab eo defendendo deterretur, timens, ne crimen insaniae incurrat. Sed forsan Ciceroni, aliisque priscis, multa haud visa sunt venustati obesse, atque

 gra-

gratiam tollere, quae nostris auribus minus suauia atque iniucunda videntur.

Appendicum quoque facienda est mentio, in quibus de *subsidiis sti bene latini*, de *elaborationibus*, de *diuisionibus generum dicendi*, agitur. Inter subsidia referuntur *lectio priscorum*, quae debet esse *assidua, accurata*, cum in lectionibus publicis, tum domi; dein exercitatio in latine scribendo, dicendo, cogitando. Inprimis vero exercitatio in latine cogitando et meditando, quippe omnium vtilissima, iure commendatur; cuius ea ratio est, vt primum soli cogitemus, quomodo hoc vel illud latine exprimi possit, dein librum latinum legentes statim aliquid ad eius similitudinem effingamus. Mouetur tandem sub finem appendicis duplex quaestio, quarum prima haec est: *qualis debet* esse imitatio? talis scilicet, quae pertineat ad totum habitum stili priscorum, quae non nimis appareat. Altera quaestio cernitur in eo, quis sit imitandus? respondet Clar. Schellerus, scriptores aurei seculi, inprimis Cicero, quia fuit ingeniosissimus, ac eloquentissimus. Quod si quis idem ex nobis quaereret, non dubitaremus dicere, neminem inprimis imitandum esse, sed quemque ea ratione scribendi vti debere, quae sit ingenio, studiisque suis, argumento denique rei de qua scribitur, conuenientissima atque aptissima. In Appendice altera de elaborationibus, in specie vel de scribendis orationibus, epistolis ad homines doctos, libris et dissertationibus de rebus ad doctrinam pertinentibus, agitur, et quidem ita, vt Vir doct. ne quidem oblitus sit monere, Archidiaconis in maioribus oppidis scribendum esse *Vir maxime venerabilis et doctissime*, in minoribus oppidis *Vir plurimum reuerende et doctissime*, atque titulum externum non verbis latinis, sed Francice esse ponendum. Commemorantur sub finem vniuersi libri genera dicendi, demonstratiuum, deliberatiuum, et iudiciale

ciale, dein tenue, mediocre, et sublime, tandem Asiaticum, Rhodium, et Atticum; quas diuisiones modo tenendas esse recte monetur, quod earum apud veteres fiat mentio, non quod magnae nostro tempore sint vtilitatis magnique valoris. Quamuis libri, praecepta alicuius scientiae atque artis tradentis, praecipua virtus sit breuitas, ne peritis atque doctis hominibus fastidium excitetur, multa, quamuis vera, tamen centies iam ab aliis dicta, et sua sponte sola ope sanae mentis rectique iudicii intelligenda legendo, tirones vero nimia praeceptorum copia, atque diffusa exceptionum atque exemplorum narratione obruantur, haud tamen negandum est, Clar. Schellerum in hoc libro praeceptorum stili bene latini multa exposuisse, quae non vulgaris doctrinae, ingenii solertis, atque accuratae literarum latinarum notitiae indicia atque argumenta praebeant, quaeque et magistris scholarum grata, et adultioribus discipulis vtilia esse queant.

Pindars Pythische Siegshymnen.

h. e.

PINDARI PYTHIONICAE, CUM NOTIS

exegeticis et criticis, in Germanicam linguam versae, a FR. GEDIKE, Gymnasii Berolinensis Fridericiani Prorectore.

Berolini apud Georg. Iac. Decker 1779. pll. 15. in 8.

Nomen Gedickii iam superioribus curis, de interpretandis Pindari hymnis, innotuit, ita vt eum agnosceremus

mus talem, qui hunc Poetam longo vsu familiarem sibi fecisset, vtriusque linguae satis idonea cognitione praeditus esset, et in vertendo non minus quam explicando felicitatem cum dexteritate coniungeret. Quapropter non dubitamus, quin societas litteratorum, harum odarum caussa non magnas tantum ei sit gratias habitura, sed vota quoque sit factura, vt ei placeat, mox etiam Nemeonicas et Isthmionicas illustrare. Nunc autem quaedam de libro nuper edito dicenda sunt. Pindarum qui studet non aemulari tantum, sed et interpretari, cum summa ope niti decet, ne sublimitatem eius eximiam et admirandam, contemnenda humilitate verborum et sententiarum, deprimat, sed ad parem cum eo altitudinem efferatur. Hoc arbitramur non solum propositum fuisse V. D. sed etiam contigisse. Nam vernacula interpretatio, quantum comparando intelligere licuit, elegans visa nobis est et apta, et documento esse diligentiae, ab Cl. Auctore in ea concinnanda adhibitae. Notae cum exegeticae sunt siue explanatiuae, tum criticae. Ad illas qui respexerit, ope temporum rationis, Geographiae, Antiquitatum passim illustrari Poetae verba deprehendat, nonnullaque vage dicta, arctius finita et descripta reperiat. Huius generis illa est, quae p. VI. occurrit annotatio, vbi in textis est: *„durch dich lenke der herrschende Jüngling vom Vater zum Herrscher gesetzt, lenke der Greis zu harmonischer Ruhe das Volk,* — vbi bene obseruat: *der Jüngling ist Dinomenes, der Greis Hieron. In der neuen Colonie scheinen früh Zwistigkeiten entstanden zu seyn, die um so eher möglich waren, da nur die Hälfte eigentlich aus dem Peloponnes war, die andre Hälfte hingegen aus Syracusern bestand, die vielleicht den Vorzug verlangten, oder die Peloponnesier nicht bey ihren alten Gesetzen lassen wollten.*" De criticis annotationibus quasdam ita commemorabimus, vt nostrum simul iudicium interponamus, remota tamen omni meritorum

rum de Pindaro V. d. obtrectatione. Ad primam statim Odam v. 1—8. obseruat: *Nach der gewöhnlichen Auslegung heisst hier die Harfe das mittönende, oder gar noch matter, das gebührende* (conueniens) *Instrument des Apoll und der Musen. Allein die Harfe kann nicht beyden zugleich gehören, sie gehoert blos dem Apoll. Herr Voss hat meines Bedünkens zuerst diese Stelle in ihrem vollen poetischen Sinne erklärt, und ich bin ihm in der Hauptsache gefolgt. Er lässt den Genitiv* Μοισαν *nicht gerade zu von* κτεανον *regieren, sondern mehr von dem beygefügten Adiectiv* συνδικον, *und übersetzt es daher: du der Musen Lenkerinn ihm. Indess ist, wie mich dünkt, auch das* συν *nicht ohne Bedeutung, sondern es bezieht sich darauf, dass Apoll, und mit ihm seine Harfe, den Chor der Musen regiert, daher ich es übersetze: du der Musen mitrichtende und mitgebietende Lenkerinn. Diese Bedeutung des Worts* συνδικος *ist nicht nur der Etymologie, sondern auch dem sonstigen Sprachgebrauche gemäss, da es einen Sachverwalter, der immer gewissermassen Mitrichter ist bedeutet.* Sententia horum verborum haec est: συνδικον magis ad Μοισαν referendum esse quam ad κτεανον, adeoque vertendum esse *instrumentum praesidiarium et imperatorium* Musarum; non autem, vt cum Scholiaste et Schmidius, *conueniens*, *aptum*. Sermo est de cithara Apollinis; hanc esse solius eius, non reliquarum. Ista quidem subtiliter, sed minus vere disputari videntur. Non citharae conuenit, quaesita in composito ex Praepositione συν vis, et, quod consuetudini linguae familiare est, pro simplici compositum vsurpatur, et ad citharam refertur commodius. Interpretatio, quasi cum Apolline eius cithara sit chori Musarum temperatrix et commoderatrix, aliquam duritiem et improprietatem habere videtur. Quemadmodum enim praeconem, qui principis iussa prodit et diuulgat, non propterea in societatem imperii recipimus; ita neque cithara socia praesidii Apollinei in Musas nominari potest, quum nonnisi instrumenti sit loco. An etiam caussarum

patronus ſimul iudicet, dubitamus. Nec enim lege competit, nec moribus permittitur. Plinii locus eſt Ep, 3, 9. vbi interrogatus, *iudicas ergo? ego vero*, reſpondet, *non iudico, memini tamen me aduocatum ex iudicibus datum*; nimirum quatenus vtramque perſonam gerat, ſibi licere iudicare ait. Sed hoc eſt ſingulare, non perpetuum. Quidni autem *σύνδικον κτέανον*, vertatur, *legitima, conſueta ſuppellex?* Nempe, antiqua ne videretur probare V. d. et ſuo parum iudicio vti, ad nouitatem ſectandam, etiam vbi non opus erat, delatus eſt. In Critica obſeruatione ad tertiam Odam p, 114. ſq. verba v. 46. *ὀυκ ἐλαθε σκοπον* ad coruum potius quam ad Apollinem refert. Concedit, Pindarum Ol. 6, 101. nominare Apollinem *σκοπον Δαλου*; ſed eum ſimpliciter, ſine addita quadam determinatione, ſic appellari, ſe conceſſurum eſſe negat, quia id vix vllo exemplo quisquam ſit probaturus. Verum tamen, etiamſi hoc fieri non poſſit, vnus ſaltem hic locus valuerit et ſuffecerit ad vſum huius vocis, inter Apollinis cognomina, agnoſcendum. Quapropter nomen *σκοπος*, etiamſi *vigilis* aut *ſpeculatoris* vocabulo exprimatur, tamen non ad coruum referendum fuerit; quae explicatio nimis contorta videtur. — Inſunt etiam coniecturae nonnullae, quarum aliae probabilitatis, aliae veritatis etiam laude non careant. Etenim voculae *βου* in compoſitis ſignificationem, vt *ingens, grande, magnum* denotet, ad Od. cit. v. 162. p. 122. ſcribit ſibi videri, reliquam manſiſſe ex antiqua rudi et impolita hominum e plebe lingua, omninoque aeuo Graecorum agreſti et aſpero. Scimus et in vernacula lingua formari voces ex illo verbo compoſitas. Earum vſum conſuetudini plebis relinqui; ab ſermone elegantium et politiorum remoueri. Graecos autem Scriptores, cum optimae aetatis, tum exactiſſimae diligentiae, ab iis non abſtinuiſſe, ideo, quod veteres populi iuuenci, bouis, et tauri nominibus, attributa virium, roboris, patientiae, aliarumque virtutum potius, quam ſtuporis et tarditatis, vt ſit a recentio-

tioribus, adiunxerint. Μαστιγι πειθεις Od. 4, v. 390. admonitus, de flagello, numinibus quibusdam a poetis tributo, quaedam profert. At Mineruae, pro flagello, quo instruitur a Statio Silu. V, 4. flabellum praebet, nam verba, *nostros Tritonia questus Praeterit et gelido spargit miserata flagello*, sic emendat, vt *spargit* in *spirat*, *flagello* in *flabello* mutandum putet. Eadem Oda v. 474. π. λοίθιον sensum ait efficere admodum frigidum et detortum; itaque legendum esse πυρ λογιον. Od. X, v. 82. verba, αὐτος — ωσ μέλισσα θύνει λόγον, permutatis casibus, perbene sic restituuntur, αὐτον — ω. μ. θ. λόγος, vt apis, sic laudum flores meum carmen sectatur. Quae quidem emendatio mira simplicitate inprimis commendatur. Nonnunquam etiam Scholiasten emendat, in quo multa superesse intelligit, quae Critici auxilio egeant. Caeterum optamus, vt V. C. quam cum magna sua laude et ingenti spe nostra ingressus est viam, eam vltra persequi, et documenta sollertiae suae imposterum plura prodere velit.

INDEX LINNAEANVS IN LEONARDI PLVKENETII M. D. Opera botanica, olim in priuatos vsus conscriptus, nunc vero in aliorum etiam commodum editus. Accessere variae in vitam et opera Plukenetii obseruationes partim ex ipsius MSto. Auctore PAVLO DIETERICO GISEKE M. D. Phys. et Poet. Prof. in Gymnasio Hamburgensi, Index Linneanus in IOANNIS IACOBI DILLENII Historiam Muscorum, ob similem vsum, additus est auctore, eodem. — In tenui labor!

Hamburgi, apud Auctorem, et Carolo Ernesto Bohn commissum. Typis Caroli Wilhelmi Meyn, 1779. pagg. 30. in 4. maj.

Maxime sane meruit de omne re botanica immortalis LINNEVS, qui vaga et incerta plantarum nomina secundum praecepta, plantarum naturae et regulis philosophicis conuenientia, redegit ita, vt cuique plantae nomen conueniens tribueret, atque plantas vnius generis vno eodemque nomine generico appellaret, specificumque nomen submitteret. Etsi itaque LINNEVS suis plerumque veterum botanicorum nomina adiunxit, id tamen non vbique fieri poterat; tum quod plantae saepe obscurius definitae essent, tum quod, cum systema ederet speciesque plantarum describeret, pinacem Synonymorum scribere nollet. Legentibus igitur Botanicorum ante LINNEI tempora editis libris, non potest non etiamnum magna difficultas oboriri, cum non protinus ex iis intelligatur, quamnam plantam describant. Eiusmodi generis etiam sunt PLVKENETI opera botanica, quae ceterum maximi vsus sunt ad cognoscendas plures rariores plantas. Quae cum ita sint, patet, librum, in quo a Plukenetio descriptae plantae cum Linneanis nominibus comparantur, magnae vtilitatis fore. Est autem talis, et in eum finem scriptus, de quo iam ad Lectores referimus, liber, atque magnae omnino a botanicis referendae sunt gratiae Clarissimo GISEKE, qui hunc taediosum difficilemque laborem in se susceperit, ac Plukenetii et Dillenii opera sic lectu faciliora vtilioraque reddiderit. Nostrum nunc est, vt quemadmodum hac in re versatus sit Cl. Auctor proponamus.

Praeposuit indici Cl. Auctor ea, quae de PLVKENETI vita reripere potuit, atque recte, vt videtur, Anglos reprehendit, quod negligentes et socordes sint in Eruditorum

rum ſuorum vitis poſteritati tradendis. Placet quaedam ex vita V. Cel. hic depromere:

LEONHARDVS PLVKENET natus a. 1642. Medicinae ſe dicauit, ſed illuſtrior eſt Botanica, quam Therapia. E Gallia oriundum fuiſſe ſuſpicatur Cl. Auctor, tum ex nominis gentilitii varia ſcriptione, tum vero ex eiusdem interpretatione, dum *Ericam* a ſe dictam appellet: Ericam flore plus quam eleganti, ſ. *plus que nette*. Filium genuit *Richardum*. Hortum coluit Londini ipſe, aditusque ei patuit ad hortum Hamptonienſem, tunc ſatis celebrem, Reynardſoni, aliosque. Plurimum valuit Horto ſicco, quem 8000 plantas comprehendere ſcripſit, quarum catalogus ſ. *Onomaſticon* Almageſtum eſt, quod Cl. SEGVIER in bibliotheca botanica non attendiſſe videtur. Varias harum ipſe legit indigenas, alias a Botanicis, tempore aequalibus, RAIO amicis et in ſynopſi adiutoribus, accepit. Sed maximam partem ex India orientali ſiccas obtinuit opera CAR. DV BOIS, Mercatoris, et ALEX. BROWN, Medici, a IAC. CVNNINGHAM, Chirurgo, a GVIL. SHERARDO et IAC. PETIVERO, ac IO. RAIO, qui in ordinando T. II. hiſtoriae plantarum opem tulit. Fuit autem ingenio ſummo in definiendis, quantum tunc licebat, plantis, ipſumque prope ad LINNEVM acceſſiſſe felicitate nominum, ſi principium fructificationis tunc ita, vt hodie, notum fuiſſet, aſſerere nullus dubitat Cl. Auctor: ita vterque in iis conueniunt, quae de nominibus formandis habent, aut potius ita LINNEVS haud pauca cum PLVKENETIO ex Philoſophia deſumſit, eorum, quae in *Critica botanica* profert. Sed haec de definitione ſpecierum dicta ſunto: genera enim, vt tunc mos fuit, ab externa quacunque ſimilitudine dicere plerumque ſoliti erant, v. c. Alni facie, Mali perſicae ſimilis, etc. et ſi vere eiusdem generis plantae fuere, differentia ſpecifica nonnunquam admodum bona fuit. Interdum tamen egregie fructificatio-

nem ad condenda genera adhibendam esse perspexit: v. c. Mantiss. p. 113. Hinc et in fine eius addit, se plures plantas omisisse, quas nondum exactius obseruare et delineare licuerit. Praeterea idem ipsi cum LINNEO fatum fuit, vt contradictores haberet; quare multum conquestus est passim de inuidia, maleuolis, et defectu praemiorum laboribus suis debitorum. Neque tamen cessauit, sed ad id, quod sibi elegerat, symbolum: *aliis inseruiendo consumor*, egit. Ita enim *arsit* in conquirendis sculpendisque plantis, vt nullus alius; nec satiari potuit sciendi cupidine, quamuis non leues, sed ingentes sumtus fuerint erogandi, quos e suis ipse sustinuit opibus, quemadmodum in Praefat. Mant. 1100 testatur.

Periculum quidem obtinendi Euergetae fecisse videtur, dum Phytographiae suae partem primam HENRICO COMPTON Episcopo Londinensi, Partem II. WILHELMO a BENTINK, Comiti Portlandiae, qui Regi GVILIELMO III. proximus erat et intimus; tertiam denique ipsi Regi dedicauit. Sed partem quartam nemini inscripsit; spe itaque tum excidisse Nostrum, docet illud titulo subiectum: *cui nil nisi praemia desunt*. In fine operis tamen obtinuit adiutores, vti in *Amalthei* Praefatione profitetur.

Quo usque vixerit non reperitur; sed non diu post annum 1705. superstitem fuisse inde patet quod, Tomus operis, eo anno editus, omnino manuscriptis notis careat, quibus priores abundant, inprimis in *explicatione abbreuiatorum nominum*, quae in specimine CL. GISEKE iis duplo fere auctior est, atque eadem, quanta Plukenetii auctorum notitia, vt textus, quantum in eorum lectione versatus fuerit, ostendunt.

His praemissis Cl. Auctor archetypum titulorum cum repetitione contulit, cum possideat illud Specimen operum Plu-

Plukenetianorum, quo Auctor vsus est ad corrigenda nomina, et allinendas obseruationes, post editum opus nascentes.

De figuris PLVKENETII cum sint varia iudicia, eas, cum rariorum plantarum icones sistant, etsi non optimas, tamen necessarias iudicat. In conficiendo hoc Indice inspiciendae erant plurimae, et plus semel figurae, eaeque cum nominibus PLVKENETII conferendae atque extricandae. Hunc laborem, quum vsu non careat, et LINNEO ipsi placuerit, ab hoc ipso correctum, hic proponit. Iconibus paucis Auctor nomina LINNEANA adiecit: plura non addidit, quod LINNEANVM indicem dare voluit, et, vt LINNEVS, non *malas figuras extricare, sed bonas allegare:* nouerat etiam cum expertis, quam difficile sit, plantarum figuras non e coniectura, nec cum perpetuis dubitationibus, determinare.

Indicem excipiunt notulae, minutioribus literis passim indicatae in textu: dein catalogus figurarum bis in PLVKENETIO occurrentium, alterutra plerumque meliore. Hunc sequuntur citationes falsae duplices. Porro paucae eae, ad quas figurae a LINNEO citantur, sed quae vel omnino non exstant in editione, vel sphalmate allegantur, nec tamen duplices. Excipiunt haec, quae sola hactenus inedita fuere, additamenta nonnulla MSta quae synonimiam spectant, Auctoris ad Tabulas: sed omnia non est, nisi flagitantibus rerum peritis, editurus. Etsi autem forte, inprimis LINNEI opera, a nimiae synonymiae iugo leuati sint botanici, haec minus necessaria videri possent; tamen, cum tres tantum plagulas effectura sint, volupe nobis et pluribus forte futurum est, si easdem in posterum ederit. Agmen claudunt, quae ibidem soli sphalmati ortum debent citatae figurae cum suis emendationibus.

In

In addito Linneano, in DILLENII historiam muscorum. WEISSII de criptogamia *Goettingensi* opus, et WEBERI *Florae Goettingensis spicilegium*, Goth. 1778. 8vo. simul commemorauit, addiditque, quas hi Viri Cl. vel extricarunt, vel resuscitarunt figuras. Tabulam etiam, qua Cl. WEBER Lichenes scyphiferos sub squamosi nomine iungit, apposuit.

Cl. Auctor, si haec non frustra suscepisse videbitur, alios similis generis indices propediem cum publico communicabit. Quare nos, cum omnibus botanicis qui acceptum et vtilem hunc laborem putamus, eique omnem plausum addicimus, Auctorem promissis staturum esse speramus.

N. G. LESKE, von dem Drehen der Schaafe, und dem Blasenbandwurme im Gehirne derselben, als der Ursache dieser Krankheit etc.

i. e.

DE VERTIGINE OVIVM, ATQVE TAENIA hydatigena in cerebro earum, vt caussa morbi, Auctore NATHANAELE GODOFREDO LESKE, Professore Oeconomiae et historiae naturalis Lipsiensi.

Lipsiae, apud Io. Godofr. Müller, 1780. cum tabula aenea plag. 4. in 8.

Etsi per multa abhinc saecula doctrina de origine et generatione animalium, a solertissimis naturae obseruatoribus

bus tractata fuit, atque experimenta plurima ad detegendum hoc naturae mysterium instituta sunt: tamen indies phaenomena occurrunt, quae conceptas de generationis lege sententias incertas, neque omni exceptione maiores reddunt. Factum inde est, vt in tot atque tam diuersas partes discesserint physici, atque tot opiniones excogitauerint, quot fingi humano ingenio possent. Omnes denique vnanimi consensu illi hypothesi adsenserunt, qua *omne viuum ex ouo* nasci statueretur. Ast plurium vermium generatione etiam haec hypothesis infirma fieri videtur: vt ideo celeberrimus in historia vermium Auctor, OTTO FRIDERICVS MVLLER *) nouam proposuerit explicandae generationis rationem. In indagandis naturae mysteriis, quae vitrorum auxilio detegi tantum possunt, solertissimus GVILIELMVS FRIDERICVS DE GLEICHEN, animalcula spermatica etiam in plantarum polline se obseruasse nuper proposuit, ideoque explosam iam Leeuwenhoekianam hypothesin iterum introducere tentauit. Tacemus alia. Nulla enim, etiamnum proposita generationem explicandi ratio, nobis generalis vel certa videtur. Atque hanc sententiam confirmat obseruatio, de qua iam ad Lectores referimus, quae omnem, nisi factorum veritas experientia et testimoniis probaretur, probabilitatem superare videtur. Est difficilis explicatu vermium in intestinis, hepate, aliisque visceribus generatio, praesertim cum recentissimis obseruationibus probatum sit atque effectum, vermes intestinales esse diuersissimos ab iis, qui in aquis, vel extra corpus animale inueniuntur. At longe difficilior certe erit dicere, quomodo Taenia in ipsa cerebri substantia oriatur?

Sed age ipsam, quam Cl. Auctor, cuius iam alia physicae cognitionis prostant specimina, proponit obseruationem, enarremus. Con-

*) vid. eius historia Vermium, Hafn.

**) In libros, cui titulus: *über die Saamen- und Infusions-Thiergen, und über die Erzeugung, etc.* Norib. 1778. in 4.

Constitutum erat, caussam rimari, vnde morbus ouium, quem *rotationem* dicunt Nostrates, cuiusque cum vertigine symptomata sunt eadem, oriatur, et per quam efficiatur. Instituta igitur anatomica sectione, varia inuenit morbosa symptomata, vberius in libro exposita, semper tamen in ipso cerebro vnam vel plures hydatides. Protinus has morbi esse caussam habendas ratus est. Cum vero, praeter alia, etiam in abdomine et pectore, hydatides inueniret, quas, instituto examine, veras esse *Taenias hydatigenas*, a TYSONO primum descriptas, tum a PALLASIO illustratas, animaduertit: suspicatus est, etiam hydatides in cerebro repertas esse animatas, et forte cum prioribus vnius eiusdemque generis. Neque fefellit eum coniectura. Etenim examine oculis armatis instituto, hydatides cerebri veras esse *Taenias hydatigenas*, forma tamen et specie a prioribus omnino diuersas vidit. Illustrauit harum Taeniarum descriptionem icone, quam nos in Tabula addita recudi curauimus. Vidit Cl. Auctor hydatides Cerebri differre ab hydatidibus abdominis, corpusculis paruis albidis, fere innumeris, magnae vesicae adhaerentibus, quibus posteriores careant. Haec corpuscula, microscopio disquisita, easdem partes obtulerunt, quas in taeniis hydatigenis, tum et aliis intestinalibus, obseruarunt et Cl. Auctor, et alii, inprimis nuper demum Cl. GOEZE, Pastor Quedlinburgensis. Saepius dein repetitis obseruationibus vidit, haec corpuscula exteriori cystidis parieti adhaerere, atque extremitatibus cerebro esse infixas; vnum quodque capitulo, cui duplex circulus pellucidorum hamorum, quibus cerebro infixa sunt, atque quatuor orbiculares vesicaeformes conuexae partes insident, instrui: atque, cum hoc capitulum cum extremitate s. capite Taeniarum conueniat, ea veras esse Taenias, s. si mauis, *vnam Taeniam hydatigenam*, tot capitibus praeditam, quot corpuscula vni cystidi inhaereant. Capitulum taeniae sequebatur col-

collum, tum corpus quo vesicae adhaesit. Interanea nulla animaduerti poterant, pressione enim instituta succus vesicis refertus exprimebatur, ipsaque cutis ex circulis reticulatim secum connexis componebatur. Quatuor partes vesicaeformes Auctori totidem ora esse videntur, quibus e cerebro nutrimentum capiunt, sicque ipsam cerebri substantiam in aquam, quam vesica continet, mutant. Videntur hae taeniae, vel capita taeniae, vita propria instrui, etiam mortua iam oue. Hactenus Cl. Auctoris obseruata.

Multiplicari has taenias hydatigenas, eodem quo hydrae modo, euolutione nouorum germinum ex membrana affluente maiore nutrimenti copia. Quod ad originem earum attinet, libenter se eandem ignorare fatetur. Id quidem facile probari posse ait, taenias has neque ab extus, neque ab vlla alia interna corporis parte, in cerebrum venire. Extra animalia enim nullas hydatides inueniri. Ab aliis partibus autem non nisi cum sanguine in cerebrum deferri possent: sanguinem autem tam subtilia vasa transfluere, adeoque in mixtione mutari, vt vel germina vel ipsae taeniae necari deberent. Fieri etiam posse, vt hi vermes aliis in corporis partibus adhaererent, quod tamen non euenit. Probabile itaque videtur, taenias has ipso in cerebro oriri, esseque ouibus connatas.

Morbum hunc ouium venaesectione curari, nonnulla instituta experimenta testari videntur, etsi Cl. Auctor huic methodo parum fidat, cum, nisi resoluto humore has taenias oriri assumas, modus, quo venaesectio morbum tollat, vix intelligatur. Si vtilitatem spectare velis, suadet A. vt oues in principio morbi mactentur. Iudicat postea de Auctoribus aliis, qui huius morbi meminerunt. Atque tandem histo-

 riam

tiam huius obseruationis adnectit, ex qua iam anno 1779. se animalitatem hydatidum cerebri detexisse patet.

D. ERNESTI CHRISTIANI WESTPHAL, ICTI et Antecessoris Halensis, Interpretationes iuris ciuilis de libertate et seruitutibus praediorum, artis ordine digestae.

Lipsiae, in officina Weygandiana, 1773. 8vo mai.

Auctor, cum ante aliquot annos legum Romanarum de iure pignoris explicationem dedisset, atque is liber, tam ob concinnitatem et elegantiam, quam ob eruditionem et copiam, multis mire placuisset, iam molitus est aliam illius iuris particulam, de seruitutibus, qui locus maxime difficilis est et impeditus. Igitur e legibus fundamenta huius doctrinae collecta et in ordinem digesta, iura item, quibus istaec olim ante Iustiniani tempora definiebantur, inserta; singulis sua e legibus autoritas apposita; commentatorum sententiae in iudicium vocatae, totumque hoc opus simillimum priori effectum; pari adeo laude dignum, atque etiam maiore, quod res latinas latino sermone enarret; nec peregrinis quicquam nostri inuideatur. Quidquid fere in hoc genere librorum bonorum legimus, adhibitum est, nec tamen ea omnium seruata est ratio, quin nonnulli quosdam requirant, quos minime velint. Opus ipsum tribus partibus absoluitur; prima, veterum ICtorum, qui in Pan-

Pandectis laudantur, scripta, et Imperatt. in Codice Iustin. constitutiones recensentur; secunda agitur de libertate naturali praediorum qua seruitutibus opposita est, XVII. Capp. „De libertate vnius praedii priuati intuitu alterius; de iure socii in praedio communi; de iure locorum publicorum generatim; de viis publicis; de siluis publicis; de pascuis publicis; de iure aedificiorum et operum publicorum, et de aedificiorum priuatorum ad loca publica relatione; de aquaeductibus publicis; de iure maris et littorum; de iure fluminum et riparum; de iure locorum sacror. sanctor. et religiosorum; de remediis iuris, libertatis praediorum et locorum publicorum defendendae causa introductis, generatim, et cautione damni infecti speciatim; de noui operis nunciatione; de interdicto quod vi aut clam; de aquae pluuiae arcendae actione; de interdictis causam priuatam praediorum liberorum spectantibus; et denique de interdictis ad causam publicam pertinentibus." His auctor legentium animos ad doctrinam de seruitutibus accuratius cognoscendam praeparat, quae, quoniam partem libertatis naturalis tollunt, nisi his praemissis, parum intelligi possunt: sed in illa tractatione videtur libri partem iusto maiorem absumsisse, et reliquae disputationis spatium nimis contraxisse, quod factum forte nolint amantes harum litterarum, qui a solerti illo et erudito scriptore nihil nisi vberrimum exspectant. Tertiae partis XVIII. Capitum, argumenta haec sunt: „De communi seruitutum natura; de singulis seruitutibus praediorum vrbanorum; de sing. seruit. praediorum rusticorum; de seruitutibus personarum, praesertim vsu fructu; de vsu fructu nonnullarum rerum speciatim; de iure substituendi, mutandi, reficiendi, cautione, modestia et diuisione in vsu; de habitatione et operis seruorum; de acquirenda seruitute generatim; de singulis

gulis modis seruitutes constituendi et acquirendi speciatim; de amissione seruitutum; de effectu amissionis in seruitutibus personarum; de actionibus seruitutum causa proditis; de interdictis seruitutes spectantibus generatim; de singulis interdictis speciatim; de iure superficiei." Liceat nobis de hac vltima libri parte, pauca, quae legentibus in animum venerunt, vel disserere, vel etiam monere: nihil enim vetat, quo minus aperte loquamur, neque est quod dissimulemus, cum autoris dignitate, veritatis rationem nobis esse antiquissimam. Verborum p. 321. „cum caeterum praediis seruitutes inhaereant omnes" in seruitute operarum seruorum restrictio est, adeoque non vis absoluta. Pag. 322. recte asseritur, posse, si ita cautum sit, seruitutes praediorum etiam ad singulos pertinere, quae ideo non fiant personales. Pag. 328. bene explicantur L. 42. §. 1. de vsufructu et L. 10. de vsufructu leg. ex formula: rem suam nemini seruire. P. 325. praedia rusticum et vrbanum videntur non satis apte definiri, dum hoc ad habitandum destinari, illud tantum in plano consistere, nec habitationi seruire dicitur: hortos enim, etsi non inhabitamus, tamen in praediis habemus vrbanis, et omne aedificium, quod solius agriculturae causa exstruitur, in rusticis; quamquam haec non in plano, sed in superficie consistunt. Videntur haec, L. 198. et L. 211. D. de V. S. adhibitis, longe subtilius tradi potuisse. Quae auctor p. 349. de causa seruitutum perpetua disputauit, ea lubentur amplectimur: haec res multos et eruditos viros, et inter hos magnum Heineccium, pessime habuit, qua nihil falsius atque ineptius inueniri potest; nam multa in hac disciplina exprimuntur, quibus vel hoc commentum refellas, vel contrariam sententiam confirmes. Nolim tamen huius rei culpam in priscos Iure consultos, aut in ipsas leges reiici, cum recentiorum errore,

re-

regulae, cui olim certa seruitutum species suberat, totum genus subiectum sit. Neque credimus, e Pandectis loca, quae caussam seruitutum perpetuam inferant, alia adduci posse, quam de recipienda vel auertenda aqua, siue illa pluuia sit, seu fluuiatilis, stagnante reiecta. Verba Paulli L. 29. D. de seruitut. praediorum vrbanorum, „omnes autem seruitutes praediorum perpetuas caussas habere debent," nostris opinor fraudi fuisse, vt in definiendo illo genere fallerentur. Verum si quis et reliquum sermonem diligenter expendat, et alia loca attente inspiciat, videtur suspicioni locus esse non improbabili. Paullum hic rem pinguius adumbrasse, neque a nostris partibus dissensisse. Singulae species seruitutum vrbanarum et rusticarum p. 378. plerumque leuiter expressae; quaedam nominatae saltem, non enarratae; paucae plane omissae, seruitus foraminis et fumi immittendi, quarum tamen in Pandectis mentio fit. In seruitute altius tollendi, p. 391. re vexatissima, Selchouio concessum. Recte quidem p. 382. traditum de seruitute stillicidii vel fluminis auertendi aut recipiendi, et de seruitute stillicidii vel fluminis non auertendi, aut non recipiendi; nullae tamen leges laudatae: e. c. L. 21. D. de seruitut. praed. vrban. adducimus, qui locus in ea re dominatur; nam cum vnius seruitutis vim satis apte declaret, alterius, cuius contraria ratio est, descriptionem parum requiras. Pag. 392. multis actum de itinere, actu, et via; doctorum virorum sententiae excussae; totum paucis luculenter expositum: „Inter has ea differentia erat, quod iter ius eundi, ambulandi, equitandi, et gestationis comprehenderet; actus ius agendi iumentum, et transeundi vehiculo, vel vtrumque coniunctum, vel saltim alterutrum; via denique priora omnia, et simul ius lapides ac tigna trahendi, hastamque rectam ferendi contineret." At quo iure p. 397. locus in

Ex-

Excurſione XIX. ad Theophil. Reizii, vbi a Rittero (illum enim fuiſſe exiſtimamus) de diſcrimine actus et viae praeceptum eſt, in hanc ſententiam tractus ſit; cum quidem Bynkershoekio magis fauere videatur; fatemur nos plane ignorare. Verus ne ſit veſtimentorum, an quaſi vſusfructus? hoc definire Weſtphalio adeo arduum viſum, vt de tota quaeſtione deſperaret, et p. 408. ſatius haberet, Tribonianum §. 2. I. de vſufructu erroris arguere; ſed nodus ille iam ab aliis ſolutus eſt, non iectus. Recte monitum eſt p. 536, in eo de ſeruitutibus plurima ineſſe, quorum quis, cum ſubtilitatem perſpiciat, vtilitatem requirat: in his eſſe cautionem, qua proprietarius in praedio, vel conſentiente vſufructuario, nouam ſeruitutem conſtituere prohibetur. Sed non dubitandum eſt, quin huius rei ratio aliqua e penitiore iuris Romani diſciplina peti poſſit: in praedio enim, nemini niſi proprietario, ſeruitutem conſtituere licet; vſufructuarium tamen nihil impediat neceſſe eſt, quo minus vtatur fruatur; atqui is, cum non proprietarius ſit, nihil agit ſuo de conſtituenda alteri ſeruitute conſenſu, igitur ne illi quidem, hoc vel maxime conſentiente, eam conſtituere licet.

Propempticon, quo tres Iuuenes nobiliſſimos, diſciplinae ſuae alumnos, proſequitur, ac de Pompeianis Inſcriptionibus, vnam ſimul interpretatur GE. HENR. MARTINI, Scholae ad d. Nicolai Rector Lipſiae.

Litteris Sommerianis plagg $5\frac{1}{2}$. 8vo.

Ab inueſtigatoribus Herculanenſium antiquitatum, ante quatuordecim circiter annos vetus, Inſcriptio reperta eſt haec:

N.

N. Popidius. N. F. Celsinus
Aedem. Isidis. terrae motu. conlapsam
A. Fundamento. P. S. restituit
Hunc. Decuriones. ob. liberalitatem
cum esset annorum sexs
Ordini. suo. gratis. adlegerunt

Conspiciebatur sub introitu templi Isidis, inter ruinas Pompeianas, cum aliis monumentis multis, detecti. Haec inscriptio, simul ac ad notitiam hominum peruenit, multorum statim in Italia animum ac manus ad scribendum commouit. Nam anno iam millesimo septingentesimo sexagesimo quinto quidam eruditus Ioseph. Galzeranus Cantanzariensis, sub 4. Decembris litteras ad Ioh. Lamium dedit, in quibus illum de ea reperta, et de controuersia super voculam *sexs*, quae in ea legitur, oborta, certiorem faceret. Lamius hanc epistolam in *Commentariis Litterariis Florentinis* a. 1766. cum sua hac de voce sententia, publicauit, ex quibus in aliorum commentarios peruenit. In his cum aliqua differentia legitur, non prorsus spernenda; ab Clariss. Martino ita exhibetur quomodo in iam dictis Commentariis Florentinis exstabat, et vti postea a Blancho Migliaccio, auctore dissertationis de aede Isiaca, et Bioernstaelio in *Epistolis*, cum eruditis communicata est. — Praedicat autem haec inscriptio munificentiam cuiusdam Numerii Popidii Celsini, Numerii filii, (quod siglae N. F. indicant,) in restituenda aede, cuius ianuae est superimposita. Haec enim terrae motu sub imperio Neronis a. C. 63. de quo Tacitus *Ann.* 15, 48. et Seneca *nat. Quaest.* 6, 1. scribunt, adeoque 16. annis ante totius vrbis interitum, qui a. C. 79. accidit, de quo Dio Cass. lib. 66. videndus, collapsam, ab illo autem suo sumtu, (nam hoc volunt litterae P. S. h. e. pecunia sua,) a fundamento fuerat restaurata. Quod insigne promeritum de religione, deque ipsa republica, singulare ei quoque praemium attulit. Decuriones Pompeianae ciuitatis, huius monumenti

refecti caussa (ob liberalitatem) vt gratum et memorem animum declararent, sine vllis impensis, siue sine necessitate *ob introitum*, vt Plinius Lib. 10, epist. 48. scribit, aliquid largiendi, item sine *honorario decurionatus* (gratis,) inter Decuriones reliquos ei locum dederunt, (ordini suo gratis adlegerunt,) non sexdecim, non sexaginta annos natum, sed (cum esset annorum sex) puerum sex annorum. Multi, quibus hoc nouum et inusitatum videretur, alium atque alium modum extremae vocis, vt arbitrabantur, non integrae, sed recisae, supplendae excogitarunt. At Vir Clariss. et integram esse idoneis argumentis comprobat, et munerum delegationes, primae teneritudinis nonnumquam pueris, more recentiorum temporum, ab Imperatoribus non prorsus probato, oblatas fuisse docet. Cogitandum autem est, etiam nunc parentes, diuitiis, potentia, et auctoritate pollentes, filiis suis admodum pueris locos in Capitulis aut aliis institutis emere, vt adulta aetate tanto certius iis potiantur; nec tantum principum, sed etiam humiliorum filios, adhuc nascentes, ordinum militarium ciuiliumque insignibus donari. Quare, sicut haec nemini nostrum valde mira videntur, ita neque sexennis Popidii in ordinem decurionum receptio Pompeianis ciuibus admiranda fuit. Sed de genere Popidii quaedam cognoscere licet ex alia inscriptione, quae in eodem templo sub eleganti Bacchi statua reperta est:

N. Popidius. Ampliatus
Pater P. S.

Perito lectori nihil inusitatius visum fuerit, quam duplex cognomen patris et filii, illius Ampliati, huius Celsini. Quod sane nouum est. Libera republica, filii semper cognomen patris gerebant. Sed ea labente, sub Caesaribus, in nominibus, sicut in aliis rebus, multa mutabantur. Filii saepe aliter quam patres cognominabantur. Sic alter e filiis Vespasiani non eodem, sed alio cognomine, Domitianus vocabatur. Plura exempla protulit Zaccaria *Instit. Antiquario lapida-*

pidaria 2, 1. §. 6. p. 104. ff. Quaedam autem partes antiquitatis, quarum tractandarum verba huius inscriptionis materiam praeberent, satis copiose in hac commentatione sunt expositae et illustratae.

Nam aedes Isiaca, occasionem dedit V. Cl. de origine, de progressu, de communicato huius deae cultu cum Romanis, tandem et cum aliis populis, plurima proferendi. Decuriones autem quum essent in municipiis et coloniis Senatores, primum longam et per plurimas paginas protractam de Municipiorum Coloniarumque, praeeuntibus Sigonio, Schwarzio, Ottone, aliisque, ratione, ac harum quidem in *togatas* et sagatas auctore potissimum Alberto Dieterico Trekell, ICto perquam erudito in *Select. Antiquitt.* Rom. P. I. p. 215. diuisione, disputationem pepererunt; deinde de Decurionum prima origine, creandorum modo, tum quid in iis eligendis spectatum sit, de muneribus item eorum et officiis, compluribus sane et diuersis, agendi locum dederunt. Multorum, quae hic disputantur, confirmatio cum ex antiquis scriptoribus, tum e lapidibus repetitur; multi veteres lapides ipsi illustrantur; nonnullorum etiam Italorum, qui in iis tractandis parum exercitati essent, lapsus et errores modeste indicantur. In lapide quodam reperiebatur: *C. Iul. Caesar. C. F. De. Galleis. 3. Allobrogibus ....phauit*: Marmorum Taurinensium, inter quae P. II. c. CXI. p. 108. exhibetur, editores, spuriam aut corruptam inscriptionem prorsus ducunt. Emendare vero et interpretari qui velit, illum ipsis fore magnum Apollinem fatentur. At mediocri ingenio et diligentia opus erat ad intelligendum, eam nec spuriam, nec deprauatam, sed continuo ita legendam: *C. Iul. Caesar. C. F. De Gallis et Allobrogibus triumphauit*; quod verum esse, scribendi mos antiquus, et historia confirmat. Sed illuc reuertimur. Inter decurionum munera fuit etiam religionis et sacrorum tuendorum cura. Hinc si quis dei deaeue aedem, vel aram publicam, aliquo loco ex-

struere ac dedicare constituerat, id facere non potuit nisi *ex decreto decurionum*, quod toties obuiae in veteribus inscriptionibus siglae L. D. D. D. voluat, nempe *locus datus decreto decurionum.* Adduntur porro quaedam de ipsorum honoribus. Fuerunt enim ex illorum *decem primi*, qui primum in albo, quod ipsorum nomina contineret, locum tenerent, quos et primos sententiam rogatos fuisse probabile est. Pertinet huc eorum immunitas, tum a poenis iniuriisque corporis, tum ab omnibus ciuium aliorum muneribus; quibus qui tamen defungi voluerat, singularem apud populares gratiam inire, et monumentis publice positis celebrari solebat. Ordinem simpliciter dictum fuisse decurionum collegium, multis confirmatur lapidum titulis, cum in Gruterianis, tum inter marmora Taurinensia exstantibus. Et quoniam laudabiliter institutum est ab Graecis Romanisque veteribus, vt recte honesteque factorum memoria perpetuo conseruaretur, monumentorum eo nomine positorum quaedam itidem specimina dantur. Denique vt Galzerani, Lamii, Blanci, aliorumque de vocabulo *fixs* interpretando suspiciones et coniecturas irritas esse appareret, aliquot titulorum auctoritate, veteribus vsitatam litterae *s* post *x* ponendae consuetudinem, docetur. Quamquam etiam mentio fit Liuiani loci XXIV, 3. vbi eodem modo *c* ante *s* positum, per imperitiam librariorum, in *o* transiit. Etenim pro *Arx*, quod vnice verum, vt viri docti viderunt, in antiquis libris legitur *Aros.* — Tandem de *decurionibus praetextatis* quaedam adduntur, quos Lamius ad *tabulam aeneam, decurionum nomina et descriptionem* continentem, vbi commemorantur, ab se editam, se ignorare qui fuerint fatebatur. At V. Cl. hos ipsos fuisse pueros in decurionum numerum allectos demonstrat. Et *adlegendi* quidem verbum in hac re solenne est, vt Gruteriani et aliarum collectionum lapides demonstrant; ac iuuet fortassis etiam Plinii locum Epist. X, 48. si pro *quam buleutae addunt beneficio tuo*, legatur; *quam buleu-*

leutae *adlecti beneficio tuo.* Sed quia hoc de collegis fere, non autem de principe dicitur, alterutrum, vel *additi*, vel *adiuncti*, nobis quidem praestare videbatur.

Das gleichsam auflebende Pompeji.

h. e.

Pompeji quasi rediuiuae, siue Conamen historiae huius vrbis, quo eius origo, euenta, insitatus interitus, repetitae scrutationes, et eruta artificiosa opera ac monumenta, describuntur, ab GEORGIO HENRICO MARTINI Scholae Nicolaitanae Lips. Rectore.

Lipsiae, apud M. G. Weidman et Reichium, 1779. Alph. 1. octonis.

Qui adhuc de repertis in Italiae parte ea, quae Campania quondam nominabatur, inter ruinas disiectarum terrae motu vrbium, antiqui operis rebus et monumentis tradiderunt, hi fere, cum omnem istum apparatum ad alteram tantum ex duabus his, quae eodem, tempore eademque de caussa perierunt, vrbibus, transferunt, alteri, nescio qua iniquitate moti, nihil relinquunt. Herculanensium antiquitatum nomine, quae tamen non Herculani, sed Pompejani oppidi fuerunt, vulgo celebrantur; quare nobilitas, amplitudo, et opulentia vrbis vel ignoratur, vel vna cum memorabili eius excidio obliuioni traditur. Suscepisse quendam Italum, Paschalium Carcanum, V. D. hunc laborem, qui separandis his, et distinctius exponendis antiquis operibus requiritur, ex indicio ac promisso, in quodam volumine operosi de Picturis Herculanensibus commentarii dato, intelleximus; sed quia post longam moram res in principiis

etiamnunc ſubſiſtit, verendum eſt vt iuſto tempore totum opus abſoluatur. Idem conſilium Martini, Vir Clariſſ. coepit, ſed eius perficiendi alium modum elegit. Nam incertum et breuem vitae humanae terminum, variosque et ſubitos, quibus incepta ſaepe noſtra turbantur, caſus, ſecum cogitans, veritus ne Veſuuii montis, qui hoc anno eodem menſe quo ante mille et ſeptingentos annos poſt Chriſtum natum ſeptuageſimo nono, qui vrbi interitum attulit, pari qua quondam ſaeuitia, cum ingenti agrorum deuaſtatione hominumque terrore concitatus exarſit, nouae eruptiones, vno, tot annorum laborem, die, vanum irritumque redderent; ſimul dolore quodam affectus erga vrbem in ſuis ruinis relictam et deſertam, hoc ipſo anno, qui ab eius pernicie milleſimus et ſeptuageſimus eſt, eius memoriae monumentum ponere decreuit. Quare, quidquid e variis eruditorum in Italia, Gallia, Germania, Britannia, Suecia, libris, de initiis, deque ſucceſſu et adhuc ſeruato tenore ſtudii et laboris indagandorum et protrahendorum operis veteris monumentorum colligi poſſet, quidquid de monumentis ipſis, cum firmis et ſtabilibus, vtpote viis, templis, aedificiis tam publicis, quam priuatis; tum mobilibus, veluti ſtatuis, picturis, figuris, vaſis, ceterisque, ad vſum humanum accommodatis vtenſilibus, de inſcriptionibus ibidem repertis, vſpiam in litteras relatum exſtaret, ſimul quidquid antiqui Graeci Latinique ſcriptores, de origine, hiſtoria, conditione, et interitu vrbis haberent, id omne ex tot aetate, lingua, argumento, diuerſiſſimis libris collectum, digeſtum, contextum, in vnum corpus redactum, per vndecim locos ſiue capita diſtributum, continua narratione, vernaculo ſermone expoſuit. Iam vnusquisque facile intelliget, quandoquidem vna in cauſa, vnoque in argumento, mens tota ſcriptoris verſatur, quanto omnia vberiora atque ornatiora ſint, et quam late pateat ſuſcepti laboris fructus, qui non tantum cum eruditis, verum etiam cum

qui-

quibuscunque, saltem ab antiquitatum amore non alienis, cum mulierculis, inprimis cum artificibus, quibus et ipsis consulere se voluisse profitetur Auctor, communicetur. Nam omissis explicationibus, et communibus quasi antiquitatum illustrandarum locis, quibus Itali fere in antiquariis operibus vtuntur, quibus se iactant etiam Picturarum Herculanensium Editores, simplicem monumentorum recensionem descriptionemque dedit; nisi quod interdum admonitio quaedam et obseruatio vel ab aliis facta laudatur, vel nunc demum nata subiicitur. Caeterum, ex hoc Picturarum Herculanensium Opere, si, quae hoc libro continentur, pleraque hausta dicamus, nihil aut nimium, aut incredibile loquamur. Nam vnde certiorem copiosioremque, nisi ex hoc opere, repetere liceat opulentiae, instructissimi quondam cuiuscunque modi operibus oppidi, descriptionem? Sed haec singularis Auctoris Cl. laus est, cuius societatem tamen supra laudatus Carcanus sibi vindicat, quod sua vrbi reddidit, et pristinis quaeque locis reposuit. Caetera debentur Winkelmanni notitiae priorum nouissimorumque Herculanensium repertorum, (*Nachrichten von den Herculanischen, und neuesten Herculanischen Entdeckungen*); plurima ex Bioernstahlii Epistolis, super Herculanensia reperta, alia aliunde depromta, eodem consilio tractantur. Ex inscriptionibus passim adhuc a variis, maxime Italis, vario tempore vulgatis, iunctim hic afferuntur eae potissimum, quibus aliqua est cum caeteris, quae hoc libro continentur, rebus, coniunctio, nimirum, quae in regionibus oppidi adhuc patefactis, in templis, portis, aris leguntur, quaeque signorum basibus, de quibus hic (omnibus vt dictum est, exponitur,) insculptae cernuntur. Earum etiam scita et docta explicatio praebetur, cum modesta castigatione et reprehensione errorum ab aliis interpretibus commissorum. Nam Viri Cl. in vtroque genere dexteritas, tam in falsis refellendis, quam in veris docendis, nuper apparuit, edito *Propemtico*,

quo

quo inscriptionem, aediculae Isidis restauratae superimpositam, illustrauit. Ea et hic memoratur, breuiter explicandi causa, quae illic vberius disputantur, additis. Multum illa, cum aliis quibusdam eodem pertinentibus, confert ad tempora distinguenda, quibus semel leuior, iterum grauior pernicies et calamitas vrbem inuasit. Leuius vrbs damnum, terrae motu illatum, perpessa est sub Nerone anno C. quadragesimo quarto, quo ex parte tantum vrbs concussa, ex maiori illaesa fuit; mox etiam refectis et instauratis plerisque aedificiis, aliquanto, quam antea, vt videtur, ornatior. Hoc euentum commemorant *Tacitus* Ann. XV, 22. XIII, 48. *Seneca* Nat. Quaest. VI, 1. Sed alius motus, imperante Tito A. C. 79. die 24. Augusti totam vrbem exscidio demersam deleuit. De hoc verba faciunt *Dio Cassius* Lib. LXVI. p. 755. (Leuncl.) et *Plinius* Epist. VI. 16. Cinis feruidus e nube delapsus vrbem obruit, κατέχωσε, vt Dio scribit. Hoc, cur Clar. Auctor pag. 56. interpretetur *obruere coepit;* (*fieng an zu verschütten.*) non intelligimus. Nam quod ait, paullatim et diutius conspecta nube pendente per vesperam, sub nocte demum esse vrbem oppressam, nihil interest; sufficit oppressam fuisse. Neque enim profecto quidquam aut perspicuitatis, aut veritatis, inde narratio lucratur, nec exempla, pro confirmanda hac ratione prolata, valent. Confirmant potius constantem et perpetuum, in re simpliciter acta, vel agi solita declaranda, Aoristorum vsum. Certe nec tarditatem, nec celeritatem in agendo, iis denotari, admonuit *Clarkius* ad Homerum Il. α, 37. In versionibus autem locorum, in quibus est *rudere coepit*, *agitare coepit*, *odisse coepit*, verbum *coepit* redundat, ex more Latinorum, quem Graeuii ad Ciceronem, et Gronouii ad Liuium notae, confirmant.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Iulii Anno MDCCLXXVI.

HOMERI HYMNVS IN CEREREM, NVNC primum editus a DAVIDE RVHNKENIO.

Lugduni Batauorum apud Samuel. et Ioann. Luchtmans, 1780. Plagg. 8½. in 8.

Tandem ergo repertus est hic, quem Homero tribuit vetustas, in Cererem hymnus, inter deperdita adhuc priscorum scripta relatus; et repertus est eo loco, vnde venturum nulla spes erat. Moscae nimirum, in Bibliotheca S. Synodi, a *Christiano Frider. Matthaei*, V. Clar. qui cum plurimos libros eximios in luculenta ista Graecorum Codicum, qui ibi seruantur, copia, reperisset, incidit quoque in Codicem Homeri, pertinentem quidem ad aetatem saeculi decimi quarti, sed tamen ductum ex antiquissimo quodam et praestantissimo, qui, praeter Iliadem et Odysseam, editos Hymnos sexdecim, eo, quo in vulgatis editionibus dantur,

ordine, continebat. Sed Hymno decimo sexto subiecti erant primum duodecim versus ex hymno deperdito in Bacchum; tum sequebatur satis longus, et, si extremam partem excipias, integer Hymnus in Cererem. Hunc, siue, vt in Batauis citius prodiret in publicum, siue vt eius opera, qui in Homericis Hymnis interpretandis et emendandis plurimum elaborasset, misit ad Dav. Ruhnkenium, et ab hoc potissimum eum edi voluit. Impositas sibi Editoris partes praeclare sustinuit Vir praestantissimus, siue lucubrationem, quam praemisit praefationem spectes, siue notas criticas quas adiecit, bonae frugis plenissimas, ponderes. Versionem latinam omisit, melius existimans, Poetas Graecos ignorare, quam ex latina versione velle cognoscere. Primum autem quaerit quid de hoc Hymno statuendum sit, et quod in singulis versiculis fecisse Aristarchum quondam accepimus, vtrum sit τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένος? Certe, ait, si Pausaniae testimonio standum sit, qui eius mentionem facit quatuor locis, Messen. 30. Attic. 38. bis, Corinth. 14. rem confectam habemus; sed sibi tamen, addit, varias esse dubitationes iniectas. Primum Scholiastes Nicandri Alexiph. 130. rei mentionem facit, cuius in hoc Hymno nullum vestigium extat, nempe potionis Cereri datae, et scurrilium iocorum, quibus Iambe Cereris risum prouocarit; quae legitur in Orphei fragmentis p. 380. vnde concludit aut eum memoria lapsum, alterum pro altero citasse, aut hymnum ab hoc diuersum in manibus habuisse. Idem, cum illud ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον ἀναφερομένοις ὕμνοις λέγεσθαι dicat, significare videtur, sibi omnes reliquos qui Homero tribuuntur Hymnos suspectos haberi, quod etiam iudicat Grammaticus vetus apud Leonem Allatium de Patria Homeri cap. 15. — τοὺς ὕμνους καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰς αὐτὸν φερομένων ποιημάτων ἡγητέον ἀλλοτρίας et quidem argumento ex ipsius carminis vi et natura ducto, καὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως ἕνεκα. Quo etiam pro certissimo V. Cel. ad

la-

labefactandam, de hoc carmine veluti genuino Poetae foetu persuasionem, vtitur. Et quamquam formam dicendi fatetur Homericam esse, tamen ea, quibus Homeri praestantia maxime censetur, neruos, sanguinem, spiritum, saepe requirit. Prae ceteris illae nihil proficientes Iridis, Hecatae, et Rheae legationes displicent. Quamquam etiam sic quoque, quae Homeri studiosus vix pro Homericis agnoscat, nonnulla commemorat: v. c. vs. 9. Πολυδέκτης, et alibi Πολυδέγμων pro Plutone; vs. 12. Κάρα pro κάρατα; vs. 210. ἔρυσμός, quae vox forma discrepans ab ἔρυμα in Lexicis desideratur; vs. 209. ἀντίτομον, pro *remedio*; vs. 221. προθαλής, pro *vegetus*, *viuidus*; vs. 264. ἐλεινήν pro ἐλεεινήν, quod quamquam in Cod. MS. legebatur, tamen vt laboranti versiculo succurreretur, reponendum statuit; vs. 338. ἀπιθεῖν ἐφετμῆς pro ἐφετμῇ, quod schema constructionis verbi ἀπιθεῖν cum Genitiuo ἠνσιωτικόν vocat Lesbonax p. 181. Pausaniam fortasse, cum Fuluio Vrsino ad Virgil. Ecl. IV, 59. aliquis dicat parum intelligentem talium rerum existimatorem fuisse; sed non consentiente Viro Cel. Nam cum de Orphei et Musaei carminibus, de Homeri Thebaide, de Hesiodi Theogonia, praeclare iudicauerit, cur in hoc diiudicando lapsus sit aliunde repetendum est; fortasse inde, quod omnes Hymnos, qui sub Homeri nomine feruntur, Boeot. 30. cum Hymno in Apollinem Phocic. 37. pro veris et germanis habuerit; quod ne Leoni quidem Allatio l. c. et Steph. Berglero, Praef. ad Odyss. p. 16. quibus nemo de his Hymnis magnificentius sensit, probabatur: vt adeo eorum splendore ita sibi oculos praestringi passus sit, vt ad quaedam eorum vitia, quibus alius Homero scriptor proderetur, conniueret. Sed ne quis plane contemnat et abiiciat carmen, tenendum est: primum Pausaniae iudicio hoc effici, vt, quod ipse pro Homerico habuerit, id ab omnibus pro longe antiquissimo sit habendum, vt a Poeta, qui vel statim post Homerum, vel Hesiodi aetate vixerit, scriptum

videri possit. Nam χνοῦς ἀρχαιοπινής, robigo vetustatis in eo apparet. Deinde, cum non solum ab antiquitate, sed etiam a prisca et simplici venustate commendetur, existimandum, ad pulchri sensum alendum, ad alios siue Graecos siue Latinos Poetas intelligendos, valere, et cum fructu conferri posse. Quam eius sententiam, tria exempla e medio sumta, confirmant. In hoc Hymno vs. 13. et in verbis his: Κηώδει δ' ὀδμῇ πᾶς οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν, Γαῖά τε πᾶσ' ἐγέλασσε, fons est, vnde venustum illud loquendi genus fluxit, quo vtitur Catullus de Nupt. Pel. et Thet. 281.

quos propter fluminis vndas
Aura parit flores tepidi fecunda Fauoni,
Hos indistinctis plexos tulit ipse corollis,
Queis permulsa domus iucundo risit odore.

In quo silentio praetereunda non est Frid. Gul. Doeringii, doctissimi inter nostrates Iuuenis, qui hoc Carmen notis suis illustratum, pro specimine totius collectionis Carminum Catulli, aliquando edendae, nuper euulgauit, diligentia, qui hanc locutionem ex Horat. Od. 4, 11, 6. et ex aliis Graecorum scriptis, quoad de mari placido γελᾷν dicitur, ad vs. 274. ipsiusque Cel. Ruhnkenii sagacitas, qui eam ex Hesiod. Theog. 40. γελᾷ δέ τε δώματα πατρὸς — — θεᾶν ὀπὶ illustrauit. Idem Hymnus vs. 176. Ὡς αἳ ἐπισχόμεναι ἑανῶν πτύχας ἱμεροέντων, Ἤιξαν κοίλην κατ' ἀμαξιτὸν adiuuat interpretationem verborum eiusdem carminis Catulliani vs. 128.

Tum tremuli salis aduersas procurrere in vndas
Mollia nudatae tollentem tegmina surae.

Hic *tegmina surae* cum Scaligero Interpretes alii, et ipse quem diximus nuperrimus Interpres, perperam sumunt pro cothurnis, vel fasciis. Intelligit Ruhnkenius tunicam quae nuda crura tegebat, quam Ariadna, ne aqua madefieret,

ret, tollebat. Hymnus vſ. 101. Γρηὶ παλαιγενέϊ ἐναλίγκιος, ἥτε τόκοιο Εἴργηται, δώρων τε φιλοστεφάνου Ἀφροδίτης, *concubitum* δῶρα Ἀφροδίτης vocans, tollit omnem dubitationem quae ſollicitos adhuc habuit Interpretes Virgilii, Aen. IV, 32.

Solane perpetua moerens carpere iuuenta?
Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris?

vtrum ipſi nati tanquam matrimonii munera, vt putabat Ill. Heynius? an vero concubitus intelligendi ſint, vt adeo etiam hic Veneris praemia concubitum dici videamus.

Nunc, quod reſtat, ſingulorum quorumdam locorum, propter aliquam vel obſeruationem exquiſitam, vel comparationem, vel emendationem inſignium, recenſum agemus. Sed nimirum, quae ab ingenio naſcuntur et arte elaborantur Ruhnkenii, ita omnia nitent, vt ſi ea referre vellemus, ipſe libellus exſcribendus eſſet. Quare paucis, quae ſpeciminis loco ſint, contenti erimus. Vſ. 4. Δήμητρος χρυσαόρου negat dici poſſe, cum χρυσαόρος perpetuum Apollinis epitheton, Cereri non conueniat; emendat autem χρυσοθρόνου. Vſ. 9. Πολυδέκτης, et alibi πολυδέγμων, *multos recipiens*, frequenter vſurpat de Plutone carminis auctor. Quae vox confirmatur Cornuto de N. D. 35. vbi ſcribit Plutonem vocari cognominibus, πολυδέκτης, πολυδέγμων, et πολύαρχος. E quibus reſtituit Orphei Hymn. in Pluton. 11. p. 210. *ed. Geſn.* et pro ὦ πολυδαίμων reddit πολυδέγμων. Ἅιδης πανδοχεὺς eſt apud Lycophr. 655. *Capacem Orcum* dixit Horat. II. Carm. 18, 30. ex emendatione Bentleii. Vſ. 13. in Mſ. erat Κῶδις τ'. ὀδμῇ ατ, is vt iam citauimus ſupra, emendauit Κηώδει δ' ὀδμῇ. Mox vſ. 16. ἄθυρμα de *oblectamento* ex floribus, ſicut Anacr. Od. 53. roſam vocat Ἀφροδίσιον ἄθυρμα. Sic ἐπιτερπήματα dicuntur Nicandro Alexiph. 234. μειλίγματα, eidem apud Athenaeum II. p. 51. E. *ludicrum* Catullus

 Carm.

Carm. 60, 22. Extat hac de voce, quae hic non commemoratur, luculenta obseruatio Interpretum Thomae Magist. p. 17. Quia vocabulum ἄπλητος non est Homericum, cum legatur vs. 83. huius Hymni ἄπλητος ἔχειν χόλον, proponit ex coniectura, (nam omnes emendationes huius hymni coniecturae sunt, quod per se intelligitur,) ἀτέλεστον ἔχειν χόλον. Sed ἄπλητος defenditur ex apta coniunctione cum χόλος, et locis Hesiodi Theog. 315. Ἄπλητον κοτέουσα et ibid. 153. vbi pro Ἰσχὺς δ' ἄπλατος Cod. Reg. Paris. habet ἄπλητος. Sic tamen etiam est in edit. Iuntina prima et secunda, vt ex nuperrima Hesiodi editione, manuscriptorum et editionum veterum varietate lectionis aucta, quae hic Lipsiae prodiit, cognosci potest. Vs. ὡς τὰ πρῶτα διάτριχα δασμὸς ἐτύχθη. Hunc locum opponit Cel. Ernestio, apud Callimach. H. in Iou. 61. διάτριχα δώματα νεῖμαι diuisim rescribenti διὰ τρίχα δ. ν. Vox εὐήρυτος vs. 106. occurrens de aqua, addenda est Lexicis. Vs. 208. pro vitiosa MS. lectione Οὔτ' ἄρ' ἐπηλασίῃσι δηλήσεται restitutum est Οὔτ' ἄρ' ἐπηλυσίῃ δ. Hesychius Ἐπηλυσία· ἐπῳδὴ φαρμακῶν, videri iubet notam ad Timaei Gloss. Platon. p. 84. addi possunt Interpretes ad 2 Petr. 1, 20. Mangeus ad Philonem T. I. p. 510. Vox iterum recurrit mox 210. et H. in Mercur. 37. in quo pro αἰχμὰ legit ἔχμα. Vs. 255. περί τ' ἀμφί τε κάλλος ἄητο opportuno ex Hesiodo Asp. 8. loco: Τῆς ἀπὸ κρῆτεν, βλεφάρων τ' ἀπὸ κυανεάων Τοῖον ἄηθ', οἷόν τε πολυχρύσου Ἀφροδίτης, in quibus locis *spirare* idem est quod *effulgere, exsplendescere,* vt Etymol. M. p. 23. explicat ἄητο, ἀπαυγάζει. Mox vs. 259. Κόμαι κατενήνοθεν ὤμους opponit Guieto, apud Hesiod. Asp. 269. pro πολλὴ δὲ κόνις κατενήνοθεν ὤμους, scribenti: ἐπενήνοθε. Ad vs. 308. tangit rariorem vsum vocis τιμή, pro partibus quas habet quodque numen in huius vniuersi administratione, de quo vberius Valkenar. ad Eurip. Hipp. 107. notat, sic dici μοῖραν, Hesiod. Theog. 348. et αἶσαν ibid. 422. λάξιν Callimach. in Iou. 80. Vs. 366.

pro

Pro ἤυτε μαινὰς legendum putat ἤυτε κεμμάς. Hesychius Κεμμάς· ἔλαφος νέος. Conuenientius enim esse ait, vt mater ad conspectum filiae, quam perisse putabat, exsultans *hinnulo* comparetur, quam *Maenadi* furiosae. Qua correctione non putabit opus esse, qui Δέλφιν μαινομένῳ ἴκελον Theocrit. Id. 2, 51: qui vsum verborum μαίνεσθαι ἐπί τινι et ἐπιμαίνεσθαι τινὶ, de quo videantur quos Valkenarius laudat ad Theocr. Id. citat. vs. 48. qui denique μανικὸς quo modo dicatur, cogitauerit. Pro Εἰς δ᾽ ἄρα ῥίον ἷξε vs. 429. legit: Εἰς δ᾽ ἄρα Ῥάριον ἷξε; nam in historia Attica nobilis *campus Rharius*, de quo Meurs. Regn. Att. I, 14. Pro ἀλλὰ ἔκηλον ἐπτήκει παγάφυλλον legit, cum Wyttenbachio, ἀλλ᾽ ἀπέτηλον ἔστη καὶ πανάφυλλον et ἀπέτηλον capit pro *sine aristis*, collato Hesiod. Asp. 289.

C. IVLII CAESARIS COMMENTARII DE BELlo Gallico et Ciuili. Accedunt libri de Bello Alexandrino, Africano, et Hispaniensi. E recensione Francisci Oudendorpii. Curauit editionem SAM. FR. NATHAN. MORVS, Gr. et Lat. Lingu. Prof. Lips. A. 1780.

Lipsiae apud Heredes Weidmann. et Reichium, Alph. 2. pll. 8. in 8.

Quamquam huic editioni parandae, Cellariani exempli repetitio occasionem praebuit, et quamquam curarum pristini editoris notas passim et vestigia seruat: tamen recenti studio et diligentia noui Editoris ita est exornata et polita, vt et ad latinarum litterarum cognitionem, et ad ingenii cultum,

tum, priscorum pariter ac recentiorum Scriptorum notitia, colligendum profutura sit. Etenim verba ipsa Auctoris ita exhibet, vt in Oudendorpiana maiori reperiuntur; notas autem tenet partim criticas, partim ad rerum intelligentiam spectantes. Ex eadem igitur Oudendorpiana editione excerpta est varietas lectionis, sed non vbique, nec ita vt ei singularis sit in quauis pagina locus attributus, sed vbi opus visum fuisset, cum delectu inter notas quid quemque locum maxime a difficultatibus liberare valeat, profertur. Proprias quasdam coniecturas et emendationes interdum, sed raro et breuiter, adspergere placuit. Cetera ex virorum doctorum adnotationibus ita sunt reddita, vt raro suus sit, sed aliunde fere pendeat Cel. editor. Vsus est etiam Ier. Marklandi *Explicationibus veterum auctorum*, quas ad calcem Commentarii in Euripideas Supplices edidit, in quibus multos Caesaris, maxime librorum de Bello Ciuili, locos tractauit; vnde pleraque in hanc editionem contulit. Ad verborum autem vim et intelligentiam quae pertinent, Latinitatis Index docet, satis copiosus et diligenter confectus. Rerum in his libris expositarum varium genus est. Nunc populorum mores, nunc locorum situs, vrbium expugnationes, proeliorum commissiones, expeditiones, machinarum bellicarum descriptiones, munitionum genera commemorantur. Quae partim graecorum scriptorum, Appiani, Plutarchi, Dionis Cassii, quos curiose denuo a se inspectos ait, comparatione illustrantur; partim recentiorum ingeniorum, quae harum rerum diligentius tractatarum laude florent, ope explicantur. Inprimis igitur profuerunt libri, qui et saepius citantur, et iis qui vberiorem illustrationem desiderent, commendantur isti: *Io. Dan. Ritteri*, nobilitati Theodosiani Codicis editione, historia Gallorum, quam is Germanica lingua scripsit; *Caroli Guischardi*, qui cognomen Quinti Icilii habuit, duo libri, quorum alter inscribitur, Mémoires militaires sur les Grecs et les Romains; alter Mémoi-

moires critiques et historiques sur plusieurs points d'antiquités militaires, quorum ille duobus Lugduni, hic quatuor voluminibus octonis Berolini prodiit.

Et praeterea quorundam dissertationes, Obseruationibus Miscellaneis Belgicis et Lipsiensibus insertae, quibus argumenta quaedam historica et antiquaria ex instituto tractantur, passim memorari videmus. Inter interpretandi et sententiae verborum reperiendae subsidia, praeter metaphrasin Graecam, adhibita est quoque I. Franc. Wagneri, Rectoris et Prof. Osnabrugensis, Germanica horum commentariorum versio. Mappis autem geographicis, oppugnationumque, murorum item, pontium, machinarumque, et aliarum rerum imaginibus, haec editio caret; sunt enim istae delineationes non tam certae, vt iis ipsam rerum veritatem cerni credendum sit.

In lectu digna Praefatione ad extremum de vtilitate ex lectione horum Commentariorum speranda, sic fere disputatur. Si quis ait Cel. Auctor, omissis iis, quae paucioribus tantum placere aut prodesse possunt, multa ingeniorum milia, quae in Caesarianis libris aut verbis disertis describuntur, aut quorum vita et facta cum suis causis consiliisque narrantur, attentus spectauerit, ac sub illo narrationum inuolucro latentia inuestigauerit; si Caesarem, celeritate atque taciturnitate omnia efficientem, hisque artibus adiutum incredibilia feliciter gerentem, sui semper similem, numquam crudelem, perpetuo lenem, in summis rerum omnium inopiis, tamen vno, eoque sapientissimo consilio locupletem, ob oculos habuerit; si animum eius dominatorem, per integrum decennium in Gallia transactum, eodem tramite constanter ad imperium nitentem viderit; si quidquid egit, ad vnum scopum tendere animaduerterit; nonne in humano pectore introspiciendo, humanaque vita contemplanda se

Pp ver-

verſari concedet? nonne hos, qui diſcunt, de vita, moribus, prudentia, felicitate ad monere poterit? nonne hiſtoriae ſtudioſis oſtendere licebit, hiſtoriam non modo eſſe memoriam euentuum, aut ſcholam futurorum magiſtratuum et imperatorum; ſed quidquid contineat, quocumque modo poſteris tradat, omni aetati, omni generi lectorum, aliquid ſaltem ſuppeditare, doctioribus ad cogitandum iudicandumque, peritis et imperitis ad imitandum cauendumque, iis denique, qui ad humanitatis ſenſus non plane obtuſi ſint, ad ſe ipſos agnoſcendos?

Nunc veniamus ad quaedam explicationum ſpecimina proferenda ſic, vt noſtrum etiam qualecunque iudicium interponatur. Primum tentatur locus B. G. I, 1. *Spectat inter occaſum ſolis et ſeptentriones.* Malit *in* pro *inter* et *et ſpectat:* probabiliter, quia vltima ſyllaba praecedentis *pertinet* id potuit abſorpſiſſe. Ibid. c. 31. *ſecreto in occulto.* Tollitur alterum, tanquam alterius interpretamentum. His tamen voculis longam notam impendit Oudendorpius, cuius hic nullam rationem habitam eſſe videmus. Ibid. 34. *ſine magno commeatu atque emolimento.* Quae hic de voce emolimentum dicuntur, congruunt cum iis, quae Cel. Ruhnkenius ad Vellej. Pat. II, 78. notauit. Putant autem Viri docti, ſecus quam Geſnerus in Theſ. L. L. vtrumque vocabulum *emolumentum* et *emolimentum* non magis inter ſe differre, quam *monumentum* et *monimentum*, et ſignificare 1) laborem, operam, vt hoc loco: 2) vtilitatem et fructum qui inde proueniat; quam ſententiam recte, vt arbitramur, probat. B. G. III, 20. *ciuitates Galliae prouinciae finitimae.* Omnes Interpretes reclamant, et has ciuitates non in finibus, ſed in ipſa prouincia ſitas fuiſſe contendunt, ipſo Caeſare dicente I, 10. *Toloſatium ciuitas eſt in prouincia;* quod et hic repetitur. Nos vero accipimus de ciuitatibus finitimis inter ſe, ſiue quarum ager adiacet; ita veritas Caeſari conſtabit, quam

quam vt tueantur, alii aliud comminiscuntur. Assentitur autem iis qui locum sic legunt, *quae sunt ciuitates Galliae prouinciae finitimae his regionibus*, i. Aquitaniae, vt non iam sit inane additamentum illud *ex his regionibus*. Ibid. c. 21. *propterea quod multis locis apud eos aerariae, secturae sunt.* In plerisque codd. est *secturaeque*, in aliis *stricturae, structurae* etc. Ex his V. D. eligit *structurae*, tanquam aptissimumvocabulum, et ei quod vernacula lingua vsurpatur *Bergbau* conuenientissimum. At enim *Bau* ita hic dicitur vt in *Feldbau, Weinbau, Gartenbau*, et habet notionem culturae, non structurae. Igitur *secturae* rei denotandae conuenientius iudicamus, praesertim cum Graeci de metallifossoribus et lapicidinis τέμνειν dicant. Quare hoc tenendum fuerit; nisi forte quis prorsus omisso quouis vocabulo legere malit: *p. q. m. l. apud eos aerariae sunt*, vt VII, 22. *apud eos magnae ferrariae sunt.* Plinius H. N. XXX, 10. *nitrarias Aegypti — — tantum solebant esse*, intellecto *fodinas*. Lib. V, 42. *manibus sagulisque terram exhaurire.* Orosius et Interpretes acceperunt pro vellere terrae manipulos, et sagulis iniectos exportare. At pro valde speciosa laudatur Marklandi coniectura: *manibus tragulisque exhaurire*, quemadmodum Horat. Epod. V, 30. *terram ligonibus exhaurire*, et Lucan. 4, 294. *gladiis fodere solum.* Ibid. c. 43. *feruefacta iacula.* „An sunt ignita tela?" scribit V. C. non dubitarunt Vossius et Dauisius, nec Fischerus in Indice Palaephateo verbo Πυρκολεῖν, vbi etiam plures qui de hoc genere telorum exposuerunt, commemorat. Lib. VIII, 9. locum, quem Interpretes non recte ceperant, discrepantia lectionis admonitus sic constituit. Ait Caesar, se imperasse *coronisque loriculam — — inaedificari;* legit autem: *coronisque hoc — inaedificari*, hoc sc. vallum, omisso vocabulo *loriculam*, quod pro interpretamento voci *coronis* ab aliquo additum, et ex *loricula* in *loriculam* transiisse putat, quia nimirum coronae sint ipsa loricula. Sed friget tamen quodammodo

hoc, quod et omitti possit. Videndum tamen an non saluа manere possit lectio, et sic explicari: *imperat coronis vallo inaedificandis loriculam fieri*; vt perspicuitatis causa illa vox *loricula* adiecta sit, qua quid denotetur ex VII, 72. cognoscitur. B. Ciu. II, 29. *Caesaris beneficium mutauerat consuetudo*. Obseruatur, *consuetudo mutat beneficium* significare, facit vt vilescat; obseruemus etiam, hanc significationem esse exquisitam, et *mutare* esse *corrumpere*, quo etiam modo τρέπειν Graeci dicunt. Geoponici Scriptt. Lib. VII, 20, 5, τρέπειν τὴν ὀσμὴν dicunt de re odori fera, cuius fraegrantia vetustate corrumpitur et euanescit. Hoc quis non illi *minuerat* Ciacconii commento praeferat? Ibid. c. 37. *natura et loci munitione*. Cum Marklando Explic. vett. auct. p. 268. legit V. D. *natura loci, et munitione*. Ita quidem verba accipienda esse videmus, et concedimus; sed ita continuo esse collocanda negamus. Talium transpositionum nihil frequentius. Si quem emendatio iuuat, ei ecce damus aliam: *natura loci, et operis munitione*, Caes. B. G. I, 8. *operis munitione, et militum, concursu et telis repulsi*. Haec vox inserta perficiat concinnitatem, quam reliquis inesse apparet: *et maris propinquitate, et aquae et solis copia*. Ibid. c. 39. *capti homines equitesque producebantur*. Cel. editor, cum sibi persuadere non possit, homines esse h. l. pedites, assentitur aliis, qui ex coniectura legi velint *equique*. Sed id non bene sonat, et illam rationem, qua *milites* et *equites* distinguuntur, indubitatam reddunt obseruationes doctorum, cum ad h. l. tum Gronouii ad Liu. 20, 19. Iensii Lect. Lucian. p. 329. Wopkensii Obseru. Miscell. Nou. T. II, p. 51. qui et laudat Dauisium ad Cicer. Tuscul. IV, 5. et Cleric. ad Exod. XV, 1. Et P. 558. *trichilas stratae* B. C. III, 09. i. casae frondeae mensis paratis et expositis instructae, ad ἀνώγεον ἐστρωμένον Marc. 14, 15. Luc. 22, 11. asserta lectione *stratas*, conferuntur; et P. 567. *pauimentum*. Ibid. c. 105. siue solum marmoreum, elapidum coagmentis

con-

confectum, ad λιθόστρωτον Ioh. 19, 13. aliaque plura, scitu iucunda et vtilia, disputantur. *Aggerem agere* B. Al. c. 37. esse vel admouere, vel cespitem aggeris faciundi portare, Oudendorpius obseruat; hinc V. C. explicat aduehere, apportare; qui vtique rarior loquendi modus est, si haec significatio obtinet locum.

IMMAN. IO. GERH. SCHELLERI COMPENdium Praeceptorum Stili bene Latini, inprimis: Ciceroniani seu Eloquentiae latinae declarandae. In vsum Praelectionum.

Lipsiae, sumtibus Caspari Fritsch 1780. 1. Alph. pll. 1½. in 8vo.

Cum huius libelli eadem sit descriptio, quam Cl. Auctori placuisse videmus in maioribus Praeceptis Stili bene Latini, quae ante paucos annos, vel nuper potius, edita nouimus, perscribendis, non arbitramur opus esse, vt de totius operis primariis et secundariis partibus et distinctionibus pluribus verbis exponamus. Sed sufficit, vt nostri Lectores formam operis ipsi vel concipiant, vel recognoscant, monuisse, quidquid in plerisque aliis libellis, rhetorices praecepta tradentibus, sub capitum de Inuentione et Elocutione complexu, comprehenditur, id nostrum Auctorem his tribus, de *Perspicuitate*, *Grauitate*, et *Suauitate dicendi*, tanquam totidem primariis eloquentiae, inprimis Latinis verbis, demonstrandae virtutibus superstruere, singula quaeque aptis sectionum et numerorum distinctionibus disponere, admo-

monitionum et exemplorum frequentia illustrare, prorsus vt conueniebat libro, qui, sicut de sole ait Horatius, alius et idem esset. Eundem igitur efficiunt argumentum et argumenti tractatio; alium breuitas quaedam et restrictio in exemplis et admonitionibus afferendis, e quibus has quidem Cl. Auctor parcius adhibuisse; illa vero pro ratione locorum vel prorsus omisisse, vel, vt essent pauciores, prouidisse confirmat. Et quamquam haec ita se habent, tamen satis adhuc amplus et prolixus mansit, natus nempe ab ingenio eius, qui se breuitati inimicum fateatur, eamque ad docendum, et ad accuratas et claras rerum notiones excitandas, multum valere posse neget. Nec dubitamus quin satisfacturus sit huius libri apparatus, cum magistris quibusdam aridis et ieiunis, et vltra compendiorum cancellos progredi reformidantibus, tum discipulis doctrinae cupidis, et suo labore et industria connitentibus, praesertim si cum huius opusculi consuetudine, maioris operis vsum coniunxerint. De tribus dicendi generibus, de quibus ab aliis copiosius fere traditur, ad extremum paucis, per Appendicis accessionem exponitur, quasi de re parum vtilitatis habente, et inani vocabulorum strepitu memoriam exercente. Habet ipse liber, quod ex priori existimari potest, vnum enim, vt est apud Terentium, qui norit, vtrumque nouerit, descriptionem aptam et diligentem, perspicuitatemque ad docendum et placendum multum valituram. Continet admonitiones obseruationesque, cum in scriptores priscos, quorum verba citantur, tum de sententiis doctorum, Heineccii quidem in libro, quem *Fundamenta Stili cultioris* inscripsit, a vero saepius aberrantis, aliorumque magni quoque nominis et de re litteraria praeclare meritorum. Hic nobis V. Cl. non dicimus maleuolentia, sed seueritate quadam arguta, aliter quam ipsi sensissent, et quam vacuus cupiditate animus lectoris intelligat, accipere visus est. Hinc quae strictius illi et ad certorum tantum locorum intelligentiam angustius sumi

mi vellent, ad alienam ſententiam, latius et diffuſius accepta, calumnioſe detorquet. Hinc populari notione ab oratoribus, Cicerone, aliisque prolata, vituperandi cauſſam quaerens, ad ſubtilitatem philoſophicam reuocat. Nec tamen ſingulorum quae diximus, exempla memorabimus, nec morem Viri Cel. multum exagitabimus; ſcimus, haec quoque excuſationem habere et ad acuenda hominum, accuratae doctrinae laudem appetentium, ingenia valere poſſe. Sed ne cui vana crimina obieciſſe videamur, quaedam ſaltem, quae memoriae adhuc recenti inhaerent, ponemus. Eo loco, quo de *recto vocabulorum vſu* traditur, negatur v. c. *aliquanto* eſſe explicandum per *longe;* eſſe autem ſemper medium inter *paullo* et *longe.* Quod eſt verum, ſi origo ſpectetur. Sed conſuetudine multae voces efficaciores ſunt, quam origine ſua; in explicando autem hoc verbo vtendum eſt breuitatis cauſa, et ne vulgaris error Lexicorum triobolarium propagetur, in quibus iis vocabulis redditur quae *paulum* vel *parum* ſignificant. Vid. omnino Erneſti ad Sueton. Caeſ. 86. Hunc enim maxime petit. *Denique*, ſcribitur, male explicari a Graeuio (cf. et Erneſti ad Tacit. Ann. I. 28.) per *vt paucis dicam.* Atqui hoc aliter fieri non poteſt; ſed contextus eſt conſulendus. *Hoc eſt ad fructum uberrimum*, non valere *hic eſt fructus vberrimus*, (quae nos ita interpretemur: hac ex re capitur fructus vberrimus, *hier iſt der reichlichſte Nutzen anzutreffen*,) ſed, hoc *efficit* fructum vberrimum, quod nec ſatis Latinum; nos melius dixerimus *hoc habet fr. v.* Ibidem *caput* pro *homine* dici, praeterquam in formula *lepidum caput*, negatur. Quomodo igitur Aeneas apud Virgil. Aen. 4, 354. Iulum filium *carum caput* appellat, tantumne *caput* reſpiciens? Quid quod non tantum pro hominum, ſed et pro pecudum corporibus *caput* dicitur, vt in libris Iuriſconſultorum veterum, vbi *greges* ducentorum *capitum* memorantur. Alia apud poetam, *per caput hoc iuro: huic capiti inſultans: caput obiicere*

peri-

periculis, nonne ad totam personam referuntur? Nec vsus istorum est poeticus, sed solutae orationis scriptoribus communis. Ibidem p. 43. *Male* ait Caesar B. C. I, 65. *Quos vbi Afranius procul visos conspexit*, pro: procul conspexit. At nobis hoc participium non videbatur superfluum. Nam procul *visi*, sunt e longinquo *oculis oblati; conspicere* est *intentius considerare*. Sic prorsus, vt postea vidimus, accepit Clarkius, cui accedit Oudendorpius. Item reprehenduntur qui *aetatem* per *adolescentiam* explicant; at in multorum locorum explicatione hoc vocabulo vtendum est, nec tamen hinc sequi debet haec esse Synonyma. *Segnis* ducitur ab Graeco ὄκνος, (melius ὀκνηρός,) in quibus parum est conuenientiae. Quidni potius ab *se*, et *agere*, quasi semotus ab agendo. Alicubi nonnulla, ait, ad elegantiam referri, quae per naturam aliter dici non possint: v. c. *se ipse interfecit;* bene. Sed et *se ipsum* dici certa lege potest, si sit in oppositione alius, ab eodem interemti. Veluti si quis gladiatorem vel militem, qui alios occidisset, se ipsum quoque interfecisse dicatur. Cf. Oudendorpius, et quos is laudat, ad Caes. B. G. 2, 25. Porro, *errare humanum est*, et *errare hominis est*, eadem esse non possunt. Nam hoc hanc vim habeat: errare hominem decet. Hinc in fine praefationis parum apte dictum, meminerint lectores, errare humanum esse, humanius, errantem in viam amice ducere, (*comiter* melius cum Ennio dixerimus,) acumen quidem refert, sed confusis vitii virtutisque notionibus, admodum fractum et retusum. Caeterum, qui maiori operi fauent, hanc etiam repetitam operam comprobent necesse est. In illud Ruhnkenii, Viri Celeberrimi, obseruationes sibi missas ait Auctor, quibus ad haec expolienda, non sine grata mente *vsurus* sit, sic enim in emendandis pro *vsus* legi iubet; quasi earum vsum in aliud tempus differat.

CAII

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTOriae, cum interpretatione et notis integris Ioh. Harduini, itemque cum Commentariis et Adnotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Salmasii, If. Vossii, I. Fr. Gronouii, et variorum, VOLVMEN SESVNDVM: recensuit, varietatemque lectionis adiecit, IOH. GEORG. FRID. FRANZIVS.

Lipsiae, impensis Guilielmi Gottlob Sommeri A. C. MDCCLXXIIX. pag. 788. in 8.

Quum nuper tres priores libros historiae Plinianae lucem videre iussisset Vir experientissimus, qui Plinium Harduini cum editione Gronouii ita coniungendum combinandumque curat, vt Harduini editio repetatur, numero capitum editionis Gronouii vncis incluso, varietatibusque Gronouii textui subiectis: haud diu emtores amatoresque Plinii moratus est, dum alterum Volumen emitteret, quod in repetendo volumine crassiori festinandum arbitraretur, ne improuisa citius obreperet senectus, multorumque Plinii emendi atque legendi cupiditas, mora temporis fracta, sensim senesceret. Idem vero praestitisse videtur Editor doctissimus in hoc altero volumine recensendo, quod eum praestitisse in priore volumine non ignorant qui hac editione vtuntur, qua quidem Plinius, si emendatam lectionem, vsumque cum philologicum, tum historicum, spectes, nihil plane lucratus est, lectorum tamen commoditati maxume consultum videtur. Praemissa est huic volumini lectio prima de

de Plinii patria, nec non altera de fide et auctoritate Plinii, quae vtraque a *Paulo Cigalino*, Nouocomensi Ticinensis Gymnasii publico et primario Professore Medicinae, habitae, in editionis Gronouianae primo volumine reperiuntur. In priori, testium auctoritate, monumentorum inscriptionumque fide, non Veronensem, sed Nouocomensem ciuem esse habendum, fusius demonstratur: de fide et auctoritate Plinii in altera lectione ita differitur, vt Plinius defendatur ab eo crimine, quo omnia ex Dioscoride transscripsisse arguitur. Cum enim Plinius et Dioscorides inter se conueniant et rebus et verbis, ac neuter alterum nominet, Dioscorides vero sub Antonio et Cleopatra florens, Plinium aetate longe antecedat: ex Dioscoride Plinium pleraque in suam historiam transtulisse, fuere qui crimini darent Plinio. Hunc igitur defendit Cigalinus sic, vt eius integritatem laudet, cum auctores, quibus suum opus debeat Plinius, vel obscuriores Dioscoride, nominauerit, vt Plinium multa, quae in Dioscoride legantur, vel plane praeteriisse, vel alia ratione tradidisse demonstret; furti denique culpam in Dioscoridem recidere, qui nusquam quicquam se ex aliis sumsisse profiteatur, ne vnum quidem materiae medicae scriptorem nominet, ostendat. At nec opus esse videtur, vt quae Paulus Cigalinus pro defendenda fide atque auctoritate Plinii disseruit repetamus: cum satis suam ipse causam egerit Plinius in praefationa ad Vespasianum, nec iis, qui Plinii lectione, historiae naturalis cognoscendae causa, vel etiam temporis non sine fructu fallendi gratia, delectantur, ista ignota atque obscura reperiantur.

Continentur vero hoc Volumine tres libri, a quarto ad sextum, quos descriptionem situs regionum, montium, fluminum, vrbiumque, complecti constat, et maxima pars notarum debetur Harduino, qui nomina propria locorum ex Pausa-

sania, Strabone, Mela, aliisque explicat atque illustrat. Rarius occurrunt notae Pintiani, de vera lectione constituenda solliciti, et Dalecampii, maximam partem historicae. Gronouiana editio in his tribus libris Plinii, cum lectione quam secutus est Harduinus, fere vbique consentit, si excipias ea loca, quae Harduinus vel manuscriptorum ope, vel ex ingenio suo emendauit. Sic, vno modo vt exemplo vtamur, cum Plinius Libro V. c. 16. ed. Hard. et c. 18. ed. Gronouii, disserit de Decapolitana regione qua vergit in Coele-Syriam, et Libanum montem, non omnes eadem de his oppidis obseruare scribit, addens: *Plurimi tamen Damascum et Opoton, riguas amne Chrysorrhoa fertilem*, quam vulgatam lectionem sequitur Gronouius, et sic quoque in optimis Codicibus legitur. At oppidum, quod Opoton nominetur, in ista regione non reperiri, iam monuit Salmasius ad c. 36. Solini, atque sic emendare conatus est: *Damascum epoton riguris ex omne Chrysorrhoa fertilem.* Heud tamen probabile est, Plinium vsum esse voce Graeca ἄποτον, atque hoc epitheton sine interpretatione adiecisse vrbi Damasco longe celeberrimae. Hinc Harduinus recepit Isaaci Vossii coniecturam, quam in Obseruationibus ad P. Melae librum I. c. 7, p. 582. edit. Gronouii proposuit, atque Plinium scribere iussit: *Dumascum ex epoto riguis amne Chrysorrhoa fertilem. Rigua* vero sunt Plinio ὀχετεῖαι, vel aquae ipsae rigantes. Fertilitatem igitur tribuit Plinius Damasco, quia per rigua, per canales, atque riuos, totum epotet (exhauriat) amnem Chrysorrhoam. Id certe dicere voluisse Plinium nobis persuasum est, quamuis malimus legi *Damascum ex epoto riguam amne Chrysorrhoa ac fertilem.* Facile enim *ac* potuit excidere ob finem vocis antecedentis; vox tamen *epotus*, quantum nos quidem videmus, poetico scribendi generi magis conuenire videtur, quam historico. At nihil est quod his longius atque diutius immoremur, cum sufficiat hoc vnum di-

dixisse, Franzium V. d. haud inutilem laborem suscepisse in repetenda et coniungenda editione Harduini et Gronouii, laudandamque eius esse sedulitatem atque industriam; de fide enim atque diligentia editoris nonnisi iudicare et certi quid dicere poterunt ii, quibus vtraeque editiones principes ad manus sunt, et quibus vacat operaeque pretium esse videtur vtrasque cum hac Franziana editione comparare. Libro V. sub finem c. 15. pro *plametorum* legendum est *palmetorum*: vt alia silentio praetereamus.

Abhandlung über das Wesen und die Einschränkungen der Kräfte etc.

i. e.

DE NATVRA VIRIVM, EARVMQVE FINIbus, dissertatio AVGVSTI WILHELMI REHBERG, praemio Soc. Scientiarum Berolinensis proxima.

Lipsiae, apud Weygandium, 1779. in 8.

Metaphysicam virium Theoriam inexplicabilibus difficultatibus inuoluit communis de corpore, eiusque extensione, conceptus. Dum nimirum in contemplatione mutationum a motu corporum pendentium, in quarum rationes vltimas inquisiuere Metaphysici, vel non sollicite satis discernerent apparentiam ab eo, quod reapse esset, vel plane etiam, quod frequentissime maximo scientiarum dam-

damno euenit, confunderent; praecluserunt vtique aditum ad sublimem illam Philosophiam, quam diuinum Leibnitii ingenium sero tandem reclusit. Sensuum profecto Philosophia in hoc capite sterilis admodum est et ieiuna, monstra parit horrenda, quae, dum in lucem protrahuntur, prorsus euanescunt. Tale fuit spectrum forma substantiae ante Leibnitium, quam apte composuere Scholastici ex vi Substrato cuidam infusa. Quodsi etenim, ad quam rerum classem tale Substratum, quod esset quaedam quasi pars substantiae, pertineret, quaesiueris; oppido apparbeit, solam phantasiam ratione prorsus immota incasuum lusisse. Substratum nimirum, (sustentaculum Lockio est,) antequam vi iungeretur, frustra et absurde substantia habetur, quorsum alioquin virium infusio? Sed nec in accidentium numero esse potest, nisi forte substantias ex compositione merorum accidentium, quod nemo vnquam asseruit, oriri statuas. Qui hanc de substantiis notionem ad Philosophiam quam dicunt corpuscularem transtulerunt, nihil egere aliud, quam vt errorum pinguem nubem in agrum metaphysicum effunderent. Nec corpora, nec eorum extensio id sunt, quod esse videntur, imo motus ipse phaenomenon est, et massam corporum si a viribus eorum distinctam dixeris, satis vtique probas, quid valeat imperium introductarum in Philosophiam, monadum dominantium, te non satis intelligere.

Deseruit acutissimus Rehbergius antiquiorum Cosmologorum devi substantiarum primitiua placita, iunxitque se Leibnitio, cuius Philosophemata, soluturus quaestionem ab illustri Academia Berolinensi propositam, ita explanauit, vt suum, si viueret Philosophus, calculum ei aegre denegaret. Dabunt nobis fidem rerum harum intelligentes, si tractatum Rehbergianum cum Cosmologia Leibnitiana conferre

libuerit. Agedum, faciamus ipsi eius rei aliquale periculum. Postquam auctor clarissimus, relicto inter phaenomena motu, mutationes omnes substantiarum in repraesentationibus inter se connexis positas esse docuit; fontem modificationum omnium, quae substantiis accidant, non in vi mouendi, sed in vi repraesentandi positam esse, inuictis argumentis comprobatum dedit. Haec sola omnis in vniuerso vitae vnica origo est, infinita etiam in omni substantia finita licet et limitata, quod nimirum ens infinitum, a quo vniuersa virium harmonia profluxit, extra se nihil quod infinitum non esset producere possit. Quod adtinet ad repraesentationes monadum limitatas, quae praebere nonnullis firmum argumentum adstruendae vis essentialiter limitatae videntur, acute monet Auctor, hos gradus non esse a Deo substantiis immissos, pendere potius ab earum coniunctione, vi cuius substantia substantiam proximam, seu remotam etiam, stringit, stringendoque limitat; imo vel ex talibus limitationibus, quoniam ad maiores continuo perfectiones tendunt, non inepte virium substantialium infinitatem collegisse videtur. Frustra aduersus hanc doctrinam vrgetur, concipi non posse modum atque rationem, qua monadum repraesentationes in formam motus modificandae, quis enim, si motus non sit phaenomenon, vnquam docuit modum et rationem excitati in corpore motus? Solet vulgo substantiarum a Deo dependentia ad vim creandi referri, quam infinitam dicunt potentiam, et sufficientem conferendae existentiae substantiis. Auctor noster hanc falso in numero perfectionum diuinarum haberi confidenter contendit; nec potuit aliter, saluis philosophandi legibus, quibus omnem substantiam, finita sit, seu etiam infinita, vnicam, eamque repraesentandi vim habere, quin hanc ipsam vim substantiam esse, asseruit.

Sed

Sed cauendum, ne scribamus Rehbergio dicam: non negat vim creandi, sed negat vim creandi aliam esse a vi repraesentatiua Dei, multusque est in eo, vt asperitatem huius asserti emolliat. Atque hoc Philosophiae Leibnitianae caput grauissimos semper habuit aduersarios, quorum quidem argumenta si per se considerentur, in assensum quasi rapiunt, sed collata cum notionibus Leibnitii primis languescunt, et lectores in biuio destituunt. Spinosa profecto vtrinque sunt omnia, ac nescimus an confidenter ostendi possit, qua parte maximae difficultates obuiae sint. Nostrarum vero partium nunc non est, cumulum dubiorum augere, quod quiuis ex se facile potest; ingenue tamen fatemur, profundissimum Rehbergium singulari acumine ac dexteritate in dissoluendis nodis versatum fuisse, quamuis, si quid iudicando valemus, rem totam confecisse non videtur. Ac primo quidem difficultatem ex dependentia rerum successiuarum ab ideis in intellectu diuino desumtam, desperato plane medio tollit. Quod si etenim ideae diuinae nullis mutationibus obnoxiae sint, plane omnis ratio existentiae rerum tollitur, nec est amplius vnde successio euentuum et substantiarum concipi perfecte possit, quin potius videtur, simul existare debere omnia, quae facta successiua rerum euolutione in mundo ad actum perducuntur. Sed admissis semel mutationibus idearum intellectu diuino comprehensarum, pronum est ad concludendum, nihil praeuidere Deum, ipsamque adeo praeuisionem non nisi per errorem et praecipitantiam inter attributa diuina referri. Nititur enim praeuisio quaeuis, dum ex praesenti rerum statu et conditione, quae futura olim sint, colligit, defectu cognitionis distinctae totius mundi; quamobrem etiam, cum ideae diuinae perfectissime res exprimant, eas vtique praesentia duntaxat, futura contra non cernere asserit, atque, quamuis timide aliquantum, contendit, solius substantiae finitae

stae intelligentis perfectionem quandam intellectus in praeuisione positam esse. Vidit vero celeberrimus auctor difficiliora solutu argumenta, quibus suum systema premitur, quod nimirum viam videatur pondere ad Spinozismum, qui ex eius sententia non ita religioni inimicus est, vt conciliari cum eadem nequeat. Verum tamen feliciter et satis vt videtur commode, ex his tortuosis anfractibus eluctatus est, dum partim solide docet, Deum nullo modo caput et initium esse substantiarum, quod videlicet in serie existens, ita iungeretur, vt finitae substantiae finitis aliis iunguntur, partim etiam inuictis argumentis hypothesin Spinozae euertit, ostendendo, essentiam infinitam non esse summam, seu complexum rerum omnium existentium. Fieri enim non posse putat, vt ideae animarum nostrarum habeantur pro substantiis, nec etiam conscientia nostra criterium est idearum ad nos pertinentium, cum singulis momentis ineffabilis obscurarum idearum numerus mentem nostram exerceat. Iam autem, secundum demonstrata Leibnitiana, in numero harum repraesentationum sunt quoque ideae rerum existentium omnium, totiusque adeo vniuersi; quaeuis ergo anima, quaeuis etiam monas, substantia est, non nuda infinitae substantiae modificatio. Certe, si de vltimis Philosophiae nostrae principiis meditamur, necesse est, vt vel sequamur Leibnitium, vel transeamus in castea Spinozae. Atque hoc, de rei veritate conuicti dicimus, certoque confidimus fore, vt lecturi tractatum Rhebergianum cum debita attentione mentis, iustum nobiscum pretium Philosophiae Leibnitianae statuere discant.

ABV.

ABV NASRI ISMAELIS EBN HAMMAD AL-Gieuhari Farabiensis, Purioris sermonis Arabici Thesaurus siue Lexicon Arabicum. Particula I. E Codd. Mss. summa fide edidit, ac versione latina instruxit, EVERARDVS SCHEIDIVS.

Traiecti ad Rhen. ap. Abrah. van Paddenborg, pp. 179. praeter Praefat. et all. 4. mai.

Nuper admodum in manus nostras peruenit egregius hic liber, multorum desideriis iam dudum expetitus, edi quidem coeptus a. 1774. sed tot impedimentis retardatus, vt post plures annos demum absolutus prodiret, haud ille quidem omnia ista desideria expleturus, sed spem tamen explendorum ostensurus haud paullo certiorem. Scilicet constabat inter omnes, quibus litterae Orientis curae sunt, exstitisse olim inter Arabes Grammaticos egregie doctos, qui, quod superiori seculo Italiae et Francogalliae ab Academiis suis praestitum est, Lexicis vernaculis conficiendis, idem iam tum praestarent sermoni suo; inter illos vero iure censeri etiam *G'euharium* *), auctorem Lexici Arabici كتاب الصحاح inscripti, seculo X. p. C. n. celeberrimum, gente quidem Turcam, Farabiae, quae nunc Otrar est, natum, sed Arabum litteris ita innutritum, et in eorum lingua adeo versatum vt ipsi eum non dubitarent امام اللغة, *linguae magistrum*, appellare. Nec minus cognitum erat, hoc opus *G'euharii* superesse integrum in bibliothecis nostris,

*) To ج placuit semper per G', imposita lineola, exprimere

ſtris, atque adeo *Golium* Lexici ſui maximam partem ex illo vnice hauſiſſe, idemque perpetuis virorum doctorum, qui illud vſu cognitum habuiſſent, laudibus celebratum noſcebatur. Sed ex quo *Golius* opus ſuum ediderat, CXX, et amplius, effluxerant anni, et tamen *G'euharius* in bibliothecis abditus latebat. Tandem vero, magno litterarum arabicarum commodo, exſtitit Cl. *Scheidius*, Prof. Harderuicenſis, qui, ſummo has litteras iuuandi ſtudio ductus conſilium caperet vtiliſſimum huius operis edendi, et comparatis variis praeſidiis, initium faceret hac particula, tanquam integri operis proluſione, in lucem proferenda. Itaque, vt, quanta commoda ex integro opere, vbi editum fuerit, ad has litteras redundatura ſint, coniici poſſit, quid in hac eius parte inſit, age, breuiter enarremus.

Habemus igitur hic partem operis G'euhariani arabice, magna cum diligentia, expreſſam, eique verſionem latinam appoſitam, quam, vt Cl. Editoris ipſis verbis vtamur, rudiori Minerua, in tironum fere vſus, confecit. Sed contexta oratio *G'*. edita eſt e duobus Codd. Mſſ. quos *Scheidius* ipſe habet, et in praefatione totius operis accurate deſcripturus eſt, altero vetuſtiori, altero elegantius ſcripto, quibuscum etiam, maxime cum inter ſe diſſentirent, librum Mſ. biblioth. Leidenſis comparauit. Scilicet nec plane eadem habent duo illi libri, quorum alter interdum auctior altero reperitur, nec ſemper eodem modo ſingula exhibent; itaque iudicio critico opus erat in vera lectione conſtituenda, quo non dubitamus, quin Cl. *Scheidius*, quae eſt viri ſubtilitas, recte et caute vſus ſit: nam varietatem lectionis, iudiciique ſui cauſſas in hoc quaſi Prodromo (ita quidem eius conſilium nos interpretamur) oſtendere noluit. Videtur autem, de quo lectorem ipſe non admonuit, aut vterque eius Codex, aut alteruter certe, gloſſatoris manum

hic

hic fide expertus fuisse; nam p. 88. vbi *G'*. prouocat ad locum aliquem poetae, quem semper κατ' ἐξοχὴν appellat الرَّاجِز *Lyricum*, s. *Rhythmicum*, nomine non addito, ibi ergo duplex eius nomen adiectum reperitur sic: *Abu Muhammed al Fakasii, qui idem Abdollah ebn Ribii vocatur*, quod glossema Editor ipse vncinis videtur damnasse.

Iam Lexicon ipsum *G'*. sic adornatum est: Copiam verborum omnem, vt par erat, per radices, quas diximus, descripsit, sed alio ordine radicum, quam qui vulgo in lexicis regnat; quam diuersitatem etiam *Golius* in Praef. Lex. attigerat, non autem dixerat qualis esset. Scilicet, habita vltimae cuiusque radicis litterae ratione, primum in vnum locum congerit verba omnia, quae in Elif hamzatum desinunt, tum eodem modo, quae in Be, quae in Te terminantur, atque ita porro, adeo vt pro numero elementorum XXVIII capitibus totum opus complectatur: sed singula capita denuo in XXVIII sectiones minores dispescit, prout v. c. primi capitis verba hamzata, ab ا, ب, ت, ث, etc. incipiunt. Hunc ordinem operis, nouum sane, et, vt videtur, ad rationes grammaticas perutilem, postquam ipse *G'*. breui admodum praefatione descripsit, qua simul, quibus e fontibus sua hauserit, ostendit, omnes vero se linguae diuitias exhausisse, modeste negat, tum statim ad *Cap. I. de hamzatis verbis* (بَابُ الْهَمْزَة) progreditur. Hoc caput non integrum a *Cl. Scheidio* hac prolusione exhibetur, sed desinit p. 178. in rad. قباء, quae est vltima Sect. XXI. In singulis autem radicibus sic versatur, vt superscripto verbo ipsi subiiciat omnia eius coniugata et deriuata, quot quidem ei innotuissent, addito aliquo pronomine, nomine, particula, alioue,

ex quo modus verborum cum aliis iungendorum appareat; atque ea quidem ſic ponit ſimpliciter et nude, quando vſus eorum ſatis frequens eſt, ſenſusque cognitus, ſed aliis verbis ſynonymis aut circumlocutionibus explicat, cum infrequentioris ſunt vſus, aut ſenſum e ceterorum vicinia contrahunt peculiarem. Haec verba promiſcue et ſine ordine poſita eſſe, queſtus erat *Golius*. Et ſane ſi ordinem quaeras eum, qui pro ratione originis grammaticae verba diſpoſita habeat, nullus eſt: at, in plerisque certe, reperimus longe vtiliorem ordinem ſeruatum, ita vt verba ſe exciperent pro ratione ſignificationis a primo quaſi fonte ad alias aliasque partes paullatim deriuatae. Iam veras verborum ſignificationes, verosque ſenſus tradi, vel inde quisque poterat confidere, quod, diu collectam operis materiam varia multaque lectione auctam et multis Arabum genuinorum colloquiis (عرب العاربة) expolitam fuiſſe, *G.* docuerat: ſed tamen, ne dubium lectorem relinquat, ſemper in verbis rarioribus aut difficilioribus, nec minus in omni fere obſeruatione grammatica probatiſſimorum quorumque auctorum exemplo aut praecepto ſe tuetur. Prouocat autem ſaepiſſime ad clariſſimos illos ſeculis II et III Hegrae Grammaticos, *Al Chalil*, *Abu-Amru*, qui et *Sibouiah* cognominatur, *Abuzeid*, *Atsmai*, *Pherrai*, *Ahmar*, *Ebn - Oſſikith*, *Abu-Obeida*, aliosque, quorum ipſa praecepta ſaepe transſcribit; ſed etiam, quae ipſe inter legendum annotauerat, exempla, ex ſcriptoribus bene multis apponit, ita vt interdum longiores ῥήσεις poetarum aliorumue auctorum exhibeat. Sed pleraque e Corano, ex Apophthegmatibus Muhammedis ſociorumque anecdotis, (الاحاديث, *traditione*) e carminibus *al Fakaſſi*, quem ſupra docuimus الرجز appellari, et alius poetae, *Abu ebn Kamiiah* (vid. p. 170.) quem pariter per excellentiam الشّاعر (*poetam epicum*) vocat,

fum

tum ex aliis poetis, oratoribus, hiſtoricis, grammaticis, medicis plus quam L, confirmat; horum pleroſque *Herbelotus* ignorat: neque tamen nomina adſcribere viſum eſt, quia praeter nomina vix quidquam ex hac eorum commemoratione intelleximus, plura fortaſſe olim, integro opere edito, cognoſcent viri harum litterarum ſatis periti, quibus aditus ad bibliothecas patet vario genere librorum arab. Mſſ. refertas. Ceterum noſtro non ſufficit, vſum verborum probum et ſanum docuiſſe exemplisque firmaſſe: ſed idem etiam haud raro vitioſum vſum reprehendit, verba male vulgo enunciata notat, dialectorum, inprimis Hegazenſis, (quae tum deterior erat Iemanica, ſ. Koreiſchitica, nunc, teſte *Niebuhrio* omnium per Arabiam optima reperitur) diſcrepantiam commemorat, grammaticas verborum rationes, formarum origines et cauſſas, litterarum aut vocalium mutationes ſaepe ſubtiliter explicat, ſimilium verborum diſcrimina, variumque pro varia ſcribendi aut enunciandi ratione ſenſum luculenter oſtendit. Haec fere bona libri reperimus, quantum ad grammaticam Lexici rationem; ſed eorum ſpecimina dabimus, cum exemplis ſtudebimus oſtendere, quorſum illae copiae grammaticae nobis profuturae ſint.

Scilicet, cum pleraque omnia ex G. in ſuum opus tranſtulerit *Golius*, praecipua vtilitas in eo erit, vt pro riuulis fontem ipſum adire poſſimus, vt Goliana G'euharianis confirmari videamus, nec minus vt illa ex his ſuppleamus, emendemus, illuſtremus, atque adeo intelligere diſcamus. Primum igitur ſunt quaedam in *G'.* quae *Golius* non habet; ea plerumque *Scheidius* ſigno aliquo appoſito notauit; ſed tamen et alia reperimus ab eo non notata, quorum indicem hic exhibuimus. In rad. أجأ apud *Gol.* deeſt أَجَئِيُّونَ *Agaenſis*, nomen gentilitium a monte Aga ductum;

E rad. حبا vnum nomen habet solum, sed sub v. حبا cum ا quiesc. Quae sequuntur, duae radices plane desiderantur: نمأ c. c. علي p., *Inf.* نمأ, molestus, difficilis alicui fuit. رتأ c. c. a. r. *Inf.* رتأ, constrinxit nodum. In rad. رجا, vbi nomen sectae posuit المرجية, debebat etiam adscribere *nomen sing.* مرجي, Murgius, (*quod etiam* مرج *sine hamza effertur*) *et gentilitium* مرجيي murgiensis. Sic in rad. سبا praetermisit سبائية Sabaitae, vna ex sectis minoribus Golatarum (غلاة), qui haeretici a Sunnitis habentur, originem ducens ab Abdalla ebn Saba. Rursus desiderantur صنأ c. c. ل r. *Inf.* صنأ, *i. q.* صمد, operam dare alicui rei; et قبأ *Inf.* قبأ, *ex dialecto vulgari pro* قاب, edit bibitque. Porro in r. برا nomen بريئة scripsit quidem sic sine hamza, vt etiam apud *G'.* est, sed debebat amplius annotare, nomen sic scriptum deriuari etiam a برى puluis, quod *G'.* ex *Pherraeo* refert; et rad. بها non debebat ad بها vel بهي referre, cum *G.* diserte vtrumque distinxerit: nam بها vlt. quiesc. est: splendere, vt recte *Golius*, sed بهأ c. c. ب p. assuescere alicui, *hinc*, بهاء *de camela mansuefacta*, quod *Gol.* habet, *et* لة بهأت ما, non attendi ei. Praeter haec Cl. *Scheidius* p. 31. quaedam e rad. جبأ et p. 101. in rad. رفأ speciem 13. ارفأ peculiari significatione, notauit in *Golio* deesse; sed illa totidem fere litteris, haec ad

ad speciem 4. ابطاء relata, in eius Lexico legebamus. Sed etiam, vt verum dicamus, ex altera parte *Gol.* quaedam ex *G'.* enotauit, quae in hac eius particula, vbi quaerenda essent, non vidimus; ex quo procliues sumus ad excusandum *Gol.* qui alia praetermiserit, quod fortasse Codice vsus fuit, modo locupletiori, modo indigentiori, quam quos *Scheidius* noster tractauit; quae quidem coniectura inde firmatur, quod ipsi libri Scheidiani non vbique consentiunt.

Sed haud scimus an hoc excusari queat, quod *Gol.* cum Lexicon suum vellet copiosissimum edere, quae a *G'.* ceterisque Lexicographis tradita reperisset de vario verborum sensu et vsu, statim omnia inter significationes verborum retulit, non additis formularum exemplis, e quibus cognosci posset, sintne illae significationes, quae vere dicantur, an translationes verborum e rei subiectae natura et caeterorum verborum coniunctione natae. Haud quidem reprehendimus, quod exempla cum locis scriptorum non apposuit; erat enim hoc ab eius consilio alienum: sed debebat tamen breuiter formulas loquendi commemorare, in quibus verba sic, vt ab eo reddita sunt, occurrunt; saltem discernere vbique ipse debuerat, num verbum ipsum per se id significet, quod scripturus esset, an aliunde hunc vsum admittat: ita ille sibi cauisset a vitio, quod per totum opus dominatur, vni verbo tot tamque diuersas significationes tribuendi, vt non videamus, quomodo homines, quibus mens sana et larga verborum fuerit copia, vno verbo tam multiplici ratione vti, aut alios ita vsos intelligere potuerint. Iam in hoc genere inprimis prodest, integra *G'.* praecepta legere, quae iste male excerpserat, atque inde significationes verborum recte constitutas a vario eorum vsu et sensu distinguere. Sic cum *Gol.* scribit: بطاء tardus fuit, *etiam* tardum et segne habuit iumentum, apparet ex *G'.* alteram non esse

no-

nouam significationem; laudat enim haec ex Abu Zeid: أَبْطَأَ الْقَوْمُ (tardum fuit, tarde profectum est agmen) i. e. *iumentis tardis vsum est;* vnde patet, quam pro signific. arripuerit *Golius*, eam esse tantum Grammatici explicationem. — Rursus ille sic: بَذَأَ, ingratum et inuisum habuit; *de loco:* pabulo caruit. Quid hoc rei est? Duplex ergo significatio verbi, et altera quidem transitiua, altera intransitiua? Nullo modo: sed G'. docet, بَذَأَ significare: contemsit, inuisum habuit; hinc v. c. dici بَذَأْتُ الْأَرْضَ contemno regionem, sc. quod pastu caret, et terram بَذِيَّة, detestabilem, in qua pascua nulla sint: habemus igitur rursus ex vsu vario verbi significationes exsculptas. — Plura quis vult exempla? Adsunt. جَشَأَ, *Conj. I. commota et excitata fuit anima moerore vel terrore; item Migrauit; Conj. II. et V. ructum emisit; Conj. VIII. non conuenit ei regio.* Quae portenta significationum in vnum locum congesta! Haec vero omnia id vnum verbum vere *significare* credamus? At bene habet; vna tantum et propria est significatio *eructandi*, ad summum accedit altera paullo latior *eiiciendi*, cetera omnia translate dicuntur in singulis formulis, vt ex G'. intelligimus. Nam sic 1) جَشَأَتْ نَفْسِي (q. d. eructat animus) est نَهَضَتْ نَفْسِي إِلَيْكَ *effert se animus meus aduersus te*, aut جَاشَتْ, *efferuescit prae tristitia et moerore;* 2) اِجْتَشَأَتْنِي الْبِلَادُ, (q. d. eructant me regiones) *respuunt, reiiciunt me*, itemque اِجْتَشَأْتُهَا (q. d. eructo eas) *improbo, non conueniunt, displicent mihi;* tum

tum 3) جَشَأَ ٱلْقَوْمِ مِنْ بِلَادٍ إِلَى بِلَادٍ (eructat gens) i. e. *migrat ex alia in aliam regionem.* — Riſerit forte aliquis, aut Arabes olim putauerit ſatis lepidos fuiſſe, his apud *Gol.* lectis: سوي, *Deformis mulier. Ignis, ſ. potius Infernus. Poena. Malum.* At bona verba! Audiamus *Geuharium:* سوي est *malus* in vniuerſum; ergo mulier ſic dicitur, cum *deformis* eſt. Sed ٱلسُّوءَى ſubſtantiue poſitum eſt *malum* quoduis, inprimis vero *poena*, et in aliquo Corani loco XXX, 9. *poena, ſ. ignis infernalis.* Verba ſunt: ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ ٱلَّذِينَ أَسَاءُوا ٱلسُّوءَى finis eorum, qui male fecerint, erit malum, h. e. infernus). — His aliisque ſimilibus vitiis animaduerſis, facere non potuimus, quin denuo optaremus, quod ſaepius pro nobis ipſi taciti deſiderauimus, vt tandem aliquis, peritia dialectorum orientis, et analogiae linguarum, iudicioque ſubtili inſtructus, Lexicon conderet accurate et docte, in quo, quod in omnibus linguis, ſed praecipue in orientalibus, eſt perquam neceſſarium, verae verborum ſignificationes a vario eorum vſu, propriae a translatis, frequentiores ab infrequentioribus, diſtinguerentur ſic, vt ſeries omnium et nexus, et quaſi genealogia ſignificationum cognoſci poſſet, maxime ſi grauiſſima quaeque formulis quibusdam breuiter illuſtrata fuerint; quae quidem opera praeſentiſſimo *G'euharii* auxilio adiuuabitur, vbi totum opus editum fuerit. Sed vt clarius oſtendamus, quale ſit, quod poſtulemus, ſpecimen exhibebimus talis operae in verbo قرأ, vbi, quae e *G'euhario* ſumſimus, littera *G'.* notauimus, quae nusquam reperta neceſſaria concluſione adiecimus ipſi ad ſeriem ſupplendam, aſteriſco (*),

insigniuimus, quae sine nota aliqua scripsimus, e Golianis, praeter *G'euharium*, addidimus. Itaque

قرأ *antiquitus duplicem significationem habuit*, *

A. stato tempore aliquid vel facere vel pati, * *quod ad tempora siderum occasibus, ventis, (etesiis,) pluuiae, morbis acutis, partui, maxime vero menstruo mulierum fluxu constituta accommodatur.*

I. Conj. قرأ *Inf.* قرء, *idem.* *

قرء *Subst. Coll.* اقراء, اقرؤ, قروء, قرو, 1) *in uniuersum:* tempus statum rei; *v. c.* قروء الثريا, tempora, quibus Pleiadum occasus pluuiam affert, *G'.* 2) *inprimis de menstruis muliebribus, partim* tempus fluxui a natura finitum, s. fluxus ipse, *partim* tempus inter bina menstrua interiectum s. puritas a menstruis. *G'.*

قروء *Subst. idem, ex usu 2.*

قراءة (*ap. Hegazenses* قرة) *ex usu 1.* morbus epidemius, *qui intra statum dierum numerum incolas regionis afficit. G'.*

II. Conj. قرّأ 1) — — — — * 2) *c. c. a p.* (*q. d. finere menstrua alicuius mulieris praeterire*) per menstrua aliquam explorare num grauida sit, *G'.*

III. Conj. قارأ — — — — —

قارئ *Subst.* καιρός, tempus rei statum, *G'.*

IV. Conj. اقرأ, *Intransit.* 1) accedere ad tempus, quo aliquid faciendum sit, idue attigisse. * Sic اقرأت العحجي, negotium peragendum accedit, prope est,

est, vt perficiatur, *G'.* أقرأت الريح, ventus flat suo tempore, *G'.* أقرأت النجوم, sidus pluuiam expectatam differt (*q. d. accedit, tendit ad tempus pluuialis occasus, sed nondum id attigit.*) *G'.* 2) *de mulieribus: attigisse* τὸ قرء *i. e. vel* menstruo fluxu laborare, *vel* ab eo puram esse; *etsi posteriori sensu* Achfasch *vult tantum Conj. I. dici. G'.*

مُقْرِئَةٌ *Subst. Foem. ex vsu 2.* mulier menstruis laborans.

V. Conj. تَقَرَّأَ *Intrans.* 1) — — — — * 2) partui vicinam esse, *de camela.* (*Hinc adeo secundum quosd.* قرأ *1. Conj. est* talem camelam septo includere.)

مُتَقَرِّئَةٌ *Subst. foem.* camela iam paritura.

X. Conj. استقرأ *c. c. a. ex vsu 2. Conj. V. de camelo dictum:* foeminam praegnantem inire cunctatur. *G'.*

B. legere, i. e. colligere, partes partibus addendo. *G'.*

I. Conj. Inf. قَرْءٌ, قِرَاءَةٌ, *c. c. a.* 1) *propr.* colligere, conferre in vnum locum, *v. c. aquam, grana.* 2) *transl. de camela:* (*q. d. iungere vterum foetui*) continere vtero foetum vel secundinas *G'.* (*nisi tamen hic vsus potius pertinet ad verbum* قرّ) 3) *transl.* legere, *v. c. librum,* سلام, i. e. *salutandi formulam etc. item* praelegere, *c. c. a. r. et* علي *vel acc. pers. G'.*

قرء *vt s. ex vsu 3.* lectio; quidquid legitur *; *inprimis* homoeoteleuton in carmine; Pl. أقرا, carminum genera.

قُرْآن, Coranus Muhammedis, *ex vsu 3. vt ipsi Mu-*

hammedi placet, Cor. LXXV, 17. 18., vel a colligendis Suris, ex vsu 1. secundum Abu-Obeida. G'.

II. Conj. — — — — — *

قَرَّاءٌ, *Pl.* قَرَّاؤُونَ *ex vsu 3.* qui egregie legit; *inpr.* deditus legendo Corano (et pietatis exercitationibus) *G'.*

III. Conj. c. c. g. a. ex vsu 3. praelegere, praelegendo docere.

قَارِئٌ *Subst. Pl.* قَرَأَةٌ, Lector, *G'.* inprimis Corani.

IV. Conj. c. c. a. r. et لِ *p. ex v. 3.* iubere legi; legendum dare librum *G'.* legendam tradere, i. e. scribere salutem. *G'.*

V. Conj. ex deriu. Conj. II. lectioni sacrae et pietatis studiis se dare.

VIII. Conj. ex vsu 3. legere.

IX. Conj. — — — — — *

مَقْرُوءٌ, * *Foem.* مَقْرُوءَةٌ } qui legitur, legendus.
مَقْرِيٌّ *Foem.* مَقْرِيَّةٌ }

NB. Quod ad Conj. III. Gol. *ex* Firuzab. *adscripsit:* Rediit, retrocessit, Abiit, Abfuit, *non apparet quale sit, nisi quis forte aliquo loco τὸ* أَقْرَأَ *ita vsurpauit, vt esset: abire, recedere a fine proposito: quemadmodum supra docuimus de sideribus dici, quae tempus pluuiale nondum attigerint.*

Ceterum, poterunt facile aut similes vsus huius verbi cum deriuatis suis in dialectis hebr. chald. syr. aeth. cum his comparari, aut eorum, qui dissimiles videntur natales relationesque ad primam significationem inde reperiri; quod hoc loco, ne nimis copiosi essemus, noluimus facere.

Sed

Sed vt ad *G'euh.* noſtrum redeamus, iuuat ex eo quaedam promiſcue addere, quae inter legendum annotauimus. Verbi جاء Infinit. ponit مَجِيء, docetque, rariſſime in Infin. verborum, quorum Conj. 1. Futurum habeat cum Kesra in media, Kesram pro Fatah ad mediam radicalem poni; id tamen fieri in his

جاء، حيض، كيل، صبر. — دُرِّيّ vel دِرِّيّ

itemque دَرِّيّ nec ſidus aliquod peculiare ſignificat, nec omnibus ſtellis commune eſt nomen, ſed ſtellam quamuis maiorem et ſcintillantem indicat, vnde omnes ſtellae maiores, quae peculiari nomine carent, دَرَارِيّ appellantur. — Neſcimus, linguae copia, an loquendi multiplex vſus, an grammaticorum ſubtilitas hinc eliceat, quod omnes hae formulae: بَدْأَةً بَدِي بَدْأَةً,

بَدْأَةً بَدِيءَ, بَدْأَةً بَدِي بَدِيءَ, بَدْأَةً بَدِي بَدْءً,

بَدِيَّ بَدِي بَدِيءَ, بَادِيَ بَدْءً, بَادِيَ بَدِيءَ,

idem omnino ſignificant: Fac hoc omnium primum, ante alia omnia.— Ceterum ex ipſis *Geuh.* obſeruationibus, et multo magis e locis auctorum ab eo laudatis, multa poterunt ad illuſtrandam antiquam Arabiae hiſtoriam et geographiam vtilia peti, e quibus ſpeciminis loco haec notauimus: *Saba* (سبأ) is ſcilicet, qui a Moſe Gen. X, 28. narratur fuiſſe, בֶּן־יָקְטָן, communis tribuum antiquiſſimarum in Arabia felice auctor, dicitur Ieschgobi F. Iaarofi N. Kahtani ſ. Ioctanis Pron. fuiſſe;

iſſe;

iſſe; *Tai* vero, a quo Taitarum nunc quoque celebris gens originem habet, ebn Odad ebn Zeid ebn Kahlaan ebn Saba ebn Himjar. In rad. حداء notat G'. verbum حداة (vulgo حداء *miluus*) occurrere in his, quae in prouerbium abiiſſe videntur: حداء حداء، وراءك بندقة, (*Milui, milui tibi*, *Bunduca*, *imminent*) ſed in his verbis alios intelligere nomina duarum gentium *Hadaa* et *Bunduca*, quarum illa Hida ebn Namijra, haec Bunduca ebn Maddah prognata ſit, vtraque vero ad gentem Saado'l Aſchir in Iamana referatur. Sic alio loco أزد شنوءة, alio صداء, Tribus in Arabia fel. commemorantur. *Zabii*, (صابيون, proprie qui religionem mutarunt) iidem illi, qui nuper nobis paullo certius quam antea innotuerunt, genus Iudaeorum eſſe narrantur p. 136. — Nec dubitamus, quin loca veterum Scriptorum multa ad intelligendas hebraicae linguae formulas et proprietates, atque adeo ad interpretanda Vet. Teſt. oracula ſint collatura; cuius ſuſpicionis firmandae cauſſa vnum exemplum apponemus. P. 128. locus eſt neſcio cuius Scriptoris, vbi ita Koreiſchitae loquentes inducuntur:

نحن قريش وهم شنوءة
بنا قريشا ختم النبوة

h. e. in noſtra gente vaticinia finem habuerunt, vltimus prophetarum e gente noſtra ortus erat; vbi cum eadem formula occurrat de ceſſantibus vaticiniis, quae totidem litteris exſtat Dan. IX, 24. חתם נביא, videtur etiam idem vtroque in loco eius ſenſus ſtatui poſſe. — Tandem etiam criticum iudicium de libris Arabum, qui nunc exſtant, hoc opere valde adiuuabitur, nam interdum etiam variae lectiones

nes locorum appositorum commemorantur. Sic p. 54. in his *Aadii ebn Zeid:*

إِجَلْ إِنَّ ٱللَّهَ قَدْ فَضَّلَكُمْ
فَوْقَ مَن أَحْكَأَ صُلْبًا بِإِزَارْ

posteriorem partem etiam sic legi tradit: (vtrum rectius sit, non dicit)

فَوْقَ مَا أَحْكِي بِصُلْبٍ وَإِزَارْ

hoc certe inde apparet, fuisse et tum in iis auctoribus, qui studiose legerentur et describerentur, lectionis varietatem, quae quidem illo tempore in cufica scriptura facillime potuit oriri.

In his igitur tot tantisque huius operis bonis, in quo vnum hoc spem nostram fefellit, quod arborum, plantarum, animalium nomina, non accuratius explicata reperimus: facere non possumus, quin Cl. *Scheidio* pro hoc munere gratias agamus, eumque etiam atque etiam rogemus, vt maturanda, quantum fieri possit, integri operis editione, de litteris orientalibus, hoc est de insigni parte eruditionis egregie mereri pergat.

DISSERTATION SUR LA FORCE PRIMITIVE, qui a remporté le prix proposé par l'Académie Royale des Sciences & belles lettres pour l'Année 1779.

Berolini ex officina Deckeri, in 4. maj.

Insignis huius Tractatus, latino sermone conscripti, Auctorem titulus prodit, qui fere talis est: *Dissertatio de vi Substan-*

stantiali, eius notione, natura, et determinationis legibus, Au-ctore Iosepho Pap de Fogaras, A. L. M. Philosophiae Do-ctore, et Ecclesiae Reformatae Saxopolitanae V. D. M. in Hah-Város, vrbe Transyluaniae. Quamuis Metaphysici fere omnes, Aristotelem secuti, rerum vniuersalium nomina, iusta diuisione, vel ex substantiarum, vel ex accidentium classe petant, non tamen aeque constanti lege notiones substantiarum formant. Inciderunt ergo nonnulli in nugas difficiles, ex quarum labyrintho emersi, dum ita igne quodam fatuo misere decepti plenam lucem consectarentur, iterum in nouum, eumque horridiorem, ruere praecipites Non solum qui substantias ex substantiarum coniunctione prodire iubent, sed et qui in omni substantia certam quandam compositionem inesse dictitant, inexplicabiles sibi nodos nectunt; et licet nomen *substantiae compositae* ita emolliant, vt ei substantiarum quendam cumulum substituant, haerent tamen, et graui errore laborant, dum cogitationem de monade in duas partes, subiectum puta, quod quid sit non dicunt, quia non intelligunt, atque vim, qua praeditum sit, discerpunt; denique etiam, quamuis hoc ferendum, ex discrimine virium infinita fere substantiarum simplicium genera in Philosophiam inducunt. Illustris Leibnitius, vt erat accerrimo ad inueniendum ingenio, quantum constat, primus feliciter tenebras, quibus substantias inuoluere Scholastici, dispulit, tanta quidem luce, vt nunc, si quis forte ex simplici substantia subiectum exsculpere velit, cui vis inhaereat, merito, qui fructus industria tanti viri ad Philosophiam accesserint, ignorare censendus sit. Auctor scripti, cuius dum momenta palmaria enumeramus, simul coronam ostendimus, quam Regia Societas, quae Berolini floret capiti eius imposuit, dictorum fidem abunde comprobat. Referat eruditissimus Vir complura, quae Leibnitius de suis monadibus, earum vi repraesentatiua, item materiae passiua extensione, vnione, de monadibus dominantibus, etiam de mo-

nadi-

nadibus corporis Christi, sparsim, acin litteris in primis ad Rev. P. Bosses datis, praeceperat. Imo hoc inniti totam hanc de vi substantiali dissertationem, Leibnitianae Metaphysicae commentarium, fatemur.

Itaque quoniam omnes totius vniuersi mutationes vel ad repraesentationes, vel etiam ad motum referri debent, acutissimus Actor in vim animae repraesentatiuam diligenter inquirit: esse docet vnam cum eius substantia, subiecti prorsus nullius indigam, mutationibus tamen obnoxiam, diuersas ex hoc fonte natas potentias pro totidem natura propria diuersis viribus minime habendas, quin potius modificationum instar transfundendas esse in vim fundamentalem seu primitiuam, quae sit ipsa vis repraesentatiua, qua solum omnis animae *egoitas* seu *personalitas* contineatur. Harum veritatum omnium diductiorem explicationem dedit, adiunxitque demonstrationes, quae euidentia sese et rigore fere vbiuis commendant. Possumus autem huius adiectae restrictionis declarationem facile dare. Vis fundamentalis nimirum, quae etiam primitiua audit, nec determinatio est alterius cuiusdam vis, in quam resoluatur, nec nuda agendi potentia. Manifesto autem vis primitiua opponitur deriuatiuae, quae quid aliud esse potest quam facultas exercitii diuersi, aut modificatio vis primitiuae? vnde si diuersi fuerint actus, quamplurimum profecto adtinuerit, diuersas statuere leges, ad quarum praeceptum vis primitiua exerceatur, atque ideo complures diuersas in vna eademque vi substantiali, h. e. in substantia facultates, concipere.

Hanc distinctionem interno sensu, ad quem saepius prouocat eruditus auctor, probatam, neglexisse videtur. Certe, numerus facultatum diuersarum non arguit numerum diuersarum substantiarum. Hoc tum demum colligitur, vbi rerum internum discrimen impedit, quo minus certa quaedam facultas vnione essentiali referri debet ad vim, de qua quaerendo agitur, vel vt si, num animae vis repraesen-

tatiua habeat facultatem mouendi suum corpus, forte quis intelligere velit; is reuera vel ipso intelligendi conatu sentiet, vim repraesentandi, quoquo modo modificatam, vel minimo motui producendo imparem omnino esse, itaque vel agere in corpus nequire, vel tribuendam animae vim fundamentalem a priori diuersam, vt ita ratio plena moti coporis perfecte intelligatur. Verumtamen ita explicato vno nodo nectuntur alii, solutu forte multo difficiliores, quos acutissimus auctor praesentit atque ita eritauit, vt demonstraret pag. 20. animae duas vires a se diuersas competere non posse. Hoc si legitime demonstratum dederit, recte demonstratione acquiescere censendus est, vtut explicari nequeat modus, quo vis repraesentatiua voluntatis actus, vel motus etiam in corpore, eliciat.

Fingas, inquit, animae competere duas vires A et B a se diuersas. Vis A aut potest existere sine vi B, aut non potest; si potest (et si differrat ab ea, cur non potest?) existat ea separatim vis A, aut eius subiectum erit substantia, eadem vis B ratio, animaque esset ex duabus substantiis composita; si non possit vis A sine vi B existere, tum aut natura illius postulat, vt haec adsit, aut huius vt illa adsit, aut communis quaedam ratio postulat duas vires coniungi; si primum, vis B erit vis A determinatio, non diuersa vis; si alterum, vis A erit vis B determinatio; si tertium, tum nec A nec B erunt vires fundamentales, sed potius vtraeque prioris alicuius vis fundamentalis determinationes. Sit vis animae sensitiua a vi eius rationali diuersa, ostendimus vim esse nisum ad effectus producendos, aderunt ergo in anima semper conatus ad sensationes et ratiocinia producenda, quod certe nemo dixerit. Adest semper tam sensationum, quam ratiociniorum fundamentum, vna nempe vis animae repraesentatiua; sed vtrique effectus haud semper adsunt. Personalitatis nostrae sensus rationem in iis, quae animae competunt, habere debet. Quid vero in ea obseruamus, non nisi muta-

ta-

tationes certo ſibi ordine ſuccedentes, ex illisque adeſſe vim eas producentem colligimus. Perſonalitas vero rationem in effectibus habere nequit, qui diuerſi ſunt, habet itaque in vi; vnitas ergo eius eſt fundata in vi animae.

Procul dubio intellexit venerabilis auctor, formatae ita demonſtrationis neruos incidi poſſe, negando veritatem conclusionis, qua adſtruit, vim A aeque ac vim B haberi debere pro determinationibus alius cuiusdam vis fundamentalis; quod ſumtum fuerit, eſſe quidpiam, quod talem vis A et B coniunctionem poſtulet. Itaque noua demonſtrandi forma, ex vnionis virium diuerſitate deſumta, ſententiam probare conatur. Habeat, ita pergit, ſubſtantia animae duas vires fundamentales. Eae in anima vnitae erunt, erit itaque illa vnio vel eſſentialis, vel accidentalis; ſi prius, illae non erunt diuerſae vires fundamentales, ſed potius diuerſi vnam vim eſſentialem concipiendi modi; ſi poſterius, tum vel neutra cum ſubſtantia animae eſſentialiter cohaeret, vel vna tantum earundem; ſi neutra, deletis vtrisque viribus anima maneret, quod abſurdum eſt: animae enim, cuius nullae vires, nullaeque tum modificationes eſſent, nulla idea formari poteſt. Si vna illarum tantum eſſentialiter cum anima cohaereret, altera vi deleta anima nihilominus maneret, ea proinde eſſet mera animae modificatio, non vis; nam modificatio vis eſt actio, non noua vis. Et quid, quaeſumus, ſibi vult vim vi iungi? vis quaelibet proprium exiſtendi caracterem habet, nec proinde maiori iure cum altera vi coniungi, quam exiſtentia vnius alterius exiſtentiae addi poteſt. Sint in anima coniunctae duae vires accidentaliter, effectus vtriusque ad diuerſas vires, duplices vires ad earum vnionem ducent; quae cum ſit accidentalis, in accidentali determinatione erit poſita animae ſubſtantia, quod abſurdum eſt; notio enim ſubſtantiae nullius, accidentalibus determinationibus abſolui poteſt.

His ita demonſtratis, accedit A. ad indicandum fontem eſ-

fectuum eorum, qui in motu cernuntur. Aperit ergo luculenter difficultates, quibus haec doctrina vndiquaque premitur, dum extensio atque motus realisata e numero phraenomenorum eiiciuntur, tandemque infert, omnem extensionem a realitate quam longissime abesse, corporumque elementis vim repraesentatiuam vtique tribuendam esse. Constat nimirum, inter phaenomena referendum, quidquid variata continuo schesi menti repraesentandum sistitur; quod dum accidere extensioni palam est, patet, eam nulla ratione in realitatum numero poni debere, dummodo de explicatione inter quaerentes conueniat. Quid iam de motu? et hunc apparentem statuit, quod non nisi quaedam rei extensae determinatio sit. Prona est conclusio apparentis motus ex apparente extensione, nec vlteriori explicatione eget, verum extensionis pro phaenomeno habitae rationes internas declarare, res est admodum difficilis, nec forte vnquam ad liquidum perducenda. Certe, re bene perpensa, procliuior multo videtur in apparentem motum assensus, quam in extensionem apparentem, ad quam animus stupore quasi quodam rigescit. Habet sane extensionis realitas admissa imperuios flexus, neque talibus apparentia distituitur, videntur tamen illis multo molliores.

Phaenomeni extensionis ratio vltima ex elementis cum illustri Leibnitio petenda, quod nullo modo fieri potest mutua rerum distantia salua, qua sublata, totus materialis mundus vel sine fine procurrens, in punctum coarctatur. Huius vero phaenomeni realitatem quis demonstrare audeat? languet Philosophia quaeque, quae ad hoc se parat. Vt dictis fidem lumenque faciam, excito Philosophum ad P. Bosses scribentem Hanouera 26. Maii 1712. Quae huc spectant potissimum haec sunt: *si id, quod monadibus superadditur ad faciendam vnionem, substantiale esse negatur, iam corpus substantia dici nequit; erit enim merum monadum aggregatum, et vereor ne in mera corporum phaenomena incidas. Monades enim per*

se

se nec situm habent quidem inter se, nempe realem, qui vltra phaenomenorum ordinem porrigatur. Vnaquaeque est veluti separatus mundus, et hi per phaenomena sua consentiunt inter se, nullo alio per se commercio nexa. Vtinam vero illustris Leibnitius commentarium in haec paradoxa scripsisset! Quae enim ab auctore nostro proferuntur, adeo sunt intricata, vt ad declarandam hanc Leibnitianae Philosophiae partem parum admodum conferre videantur, praesertim cum ambigua admodum et incerta sint, quae in vim monadum repraesentatiuam disputat. Plures sunt, vel ipso fatente, qui talem vim pernegent, atque ex tribus adeligendum propositis hoc eligant, quod nec Scepticismum vniuersalem inducat, nec vero etiam Spinozismo faueat. Illustris Wlffius, magnus et ipse Leibnitii promachus, re dubia inter litigantes relicta obiit.

Theorie der Gartenkunst etc.

i. e.

HORTORVM ORDINANDORVM THEORIA: Auctore C. C. L. HIRSCHFELDIO, regio iustitiae regundae Consil. et in Acad. Kiloniensi Philos. et Artt. P. P. O.

Lipsiae, apud Weidmanni heredes et Reichium, MDCCLXXIX. forma quarta maiore. Tom. I. et II. cum figg. aen. permultis.

Accepimus in hoc libro, pleno ingenii atque artis, quasi primum in ea arte inter Germanos. Vlterior est explicatio libelli prioris, inscripti: Obseruationes de villis, atque alterius: Theoria artis hortorum ordinandorum. Tribus distinctum opus est partibus, quarum prima continet obseruationes generales, altera tertiaque ipsam Theoriam. Inquirit auctor, omni nostra laude maior, in hortorum origines, easque quaerit in iis temporibus, vbi mores hominum iam politiores, et animi sensationes emollitae erant. Iam

igitur obseruabant naturae illusiones et miracula, et ad diuturnum talium vsum in loco quodam studebant ea figeri. Pergit inde A. ad hortos pensiles Babyloniorum, Persarum Paradisos, quos tantum affirmant, teste Xenophonte, fuisse locos arboribus frugiferis, naturalique loci pulchritudine amoenissimos. Non nimium in hac arte Graeci praestiterunt, quoniam tota fere Graecia hortus erat. Collegit hic A. quae de horto Alcinoi memorat Homerus, et quaedam ex picturis Herculanensibus Tabula xx. et xxxxix, quae possint quasi exempla hortorum Graecorum proferri, vlterius explicat. At fatetur, non designari iis hortos, sed partes tantum aliquas hortorum (*Gartenstücke*). Pergit deinceps ad villas hortosque Romanorum. Notum est, villas esse hortis apud Romanos antiquiores, cum horti nonnisi sub Imperatoribus florescerent, et iis temporibus orirentur, cum iam amor uitae agrariae in luxuriam degenerasset. Villae inprimis celebriores erant in Tiburtinis regionibus, in Sabinis, nec non in collibus Praenestinis. Meminit hic villae Diocletiani splendidissimae in Dalmatia, villae Spalatrensis, atque alterius Hadriani celeberrimae, prope Tibur. Inter hortos eximios refert potissimum hortos Plinii. Atque hic miramur, cur illum Senecae celeberrimum neglexerit, qui decies centenis millibus aestimabatur. In medio aeuo cultura hortorum fere nulla fuit. Soli enim erant monachi qui hortos alerent, eo fini, vt fructus inde arborum, atque olera, esurientibus profutura, nanciscerentur.

E recentiori aetate recensentur primum horti Italorum, quorum iam mentionem e Sec. XVI. facit Montagnius: affirmat autem cum Volkmanno, Viro doctissimo, et magno peregrinatore, (cuius de Italico itinere praeclarus liber iam dudum prostat), Italorum hortos in censum venire non posse; neque hodie tales esse, quales plerumque credantur. Pergit ad Heluetos A. quorum hortos, tamquam naturae imitamina, in illis locis admirandae, celebrat.

Gal-

Gallorum deinceps hortos lustrat, quales primus construxit le Notre. Vituperat eos ob nimiam artem, et anxiam, et qui a natura mirum in modum aberrent. In Hispanorum hortis celebrat Aranjuensem. Batauorum hortos cum Gallicis conuenire in vniuersum obseruat, in eo autem ab iis diuersos esse, quod magis sunt coarctati, plurimisque ludicris artificiis ad nauseam vsque impleti, florumque eximia pulcritudine et varietate gaudent. Iam vero ad Anglos penetrat Vir doctissimus, restauratoris artis huius ingeniosissimos. Istorum horti integrae regiones potius sunt, et naturali vagaque et longe sparsa prae aliis excellunt pulcritudine. Per eam occasionem, atque vt fidem dictis faciat, describit hortos qui sunt Wentworti, Duncombii, Haglii, quorum sumsit e Yungio graphicas descriptiones. Tandem ad Germanos A. redit; qui, dum hortos suos ad architectorum regulas instruerent, vti multa alia inconcinna, ita etiam Gallorum naeuos imitati sunt. Mox ad Sinenses A. deflectit, et de illorum hortis miras narrationes lectoribus proponit, eas inprimis, quas Chamberius retulit. Pergit inde ad Persas, Iapanenses, aliosque orientis populos. Et haec quidem omnia nonnisi ad historiam hortorum pertinent.

Iam deinceps ipsum veterum recentiorumque ingenium hortiscolendis indagat, refutatque ineptam illorum sententiam, qui recentiorem hortorum rationem et culturam ex antiquitate ducunt. Describit igitur primum rationem hortorum instruendorum quam le Notre inuenit. Inter Anglos Baconis de hortis explicat sententiam, cui successit Miltonus, Pope, Addisson. Tandem hortorum restauratorem illum celeberrimum, Kentium, et post hunc Whatelyum, praedicat. In Gallia de cultura hortorum inprimis bene meriti sunt Russaeus, Cessiéres, et Whateletus. Comparat dein A. inter se veterem recentemque hortorum instruendorum artem. Laudat hanc vt elegantem, illiusque dignitatem etiam ex eius fi-
ne

net demonſtrat. Hae ſunt quaſi primae lineae Theoriae hortorum.

Iam ad ipſas theoriae hortenſis regulas A. progreditur. Atque hic primum de pulcritudine naturae, de colore, de motu, deque aemoenitate, de eo quod nouum eſt et inexſpecta um, de ſenſatione e rebus contrariis, de diuerſa regionum facie atque indole, de plano, de colle, ſaxis, montibus, ſiluis, de aqua, pratis, proſpectibus, deque regionum diuerſa indole, multa docte atque eleganter praecipit.

Pars Theoriae altera ſiſtit argumentum de locis hortorum, et ſitu, de arboribus, floribus, de ceſpite, aqua, de viis denique. Adiectae ſunt hortorum quorundam deſcriptiones, tum Anglicorum, tum Germanorum. Circa arbores multa curioſe adnotat. Arbores ipſas diſtinguit. Aliae ipſa ſpecie ac ſtipitis pulcritudine placent, aliae ſurculis, nunc ſurgentibus, nunc diuergentibus, nunc deorſum pendentibus; aliae foliorum luxuria, colore; varietate, perpetuitate; aliae floribus oculos delectant. Neque A. fruticeta, lucos, ſiluas, aquas, prorſus reticuit, quin potius operam dedit, vt quoduis iſtorum, cui loco, cui fini aptum ſit non ſolum, ſed etiam decorum, diſtincte doceret. Adiectae ſunt hortorum deſcriptiones quaedam, anglicorum non minus quam germanorum. Caeterum, ingens tabularum aeri affabre inciſarum copia, magnam iis lucem affert, quae ab A. dicta ſunt; ſed augent etiam ſplendorem libri. Sunt in his Ruſſei atque Sulzeri, in riuorum ripis, inter arboreta, atque in inſulis, ſepulcra. Dictionis elegantia laudari ſatis non poteſt, cuius pretium augent interſperſa Philoſophumena, plerumque tribus quatuorue verbis expreſſa. Eſt igitur hic liber etiam iis lectu digniſſimus, qui, etiamſi hortos inſtituere aut nolint, aut non poſſint, tamen recreare animum legendis talibus, tam eleganter tamque iudicioſe ſcriptis, volent.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Augusti Anno MDCCLXXVI.

PHILOSOPHIAE NATVRALIS PRINCIPIA mathematica, Auctore ISAACO NEWTONO, equite aurato, illustrata Commentationibus potissimum IOANNIS TESSANEK, Phil. et Theol. D. et Mathem. in Vniuers. Pragensi Prof. Regii P. O. cet. et (quibusdam in locis) Commentationibus veterioribus Cl. Vir. TH. le SEVR et FR. IACQVIER, ex Gallicana Minimorum Familia Math. Professorum, aliter propositis.

LIBER PRIMVS.

Pragae, per Io. Adamum Hagen, MDCCLXXX. 4to. P. 319. cum XVI. Tabb. aen.

Specimina iamiam aliquot, paucis abhinc annis, *Tessanekius* V. Cl. in Commentationibus physico-mathematicis

Societatis inclytae literariae in Bohemia florentis, cum eruditis communicauerat Propositionum quarundam praeclari Operis Newtoniani noua methodo illustratarum: quae, vbi primum vidissemus atque examinassemus paulo diligentius, Commentarii eiusmodi perpetui in omnes propositiones desiderium illico iniecere; cui rei prae aliis parem esse Tessanekium certissimo pignore h. e. ipso facto cognoueramus. Quae res, quanquam optari magis, quam, propter operis et molem et difficultatem, nisi interposito longioris temporis interuallo, sperari posse videbatur: tamen opinione citius desiderium expleuit, spemque adeo nostram, quam de tali opere conceperamus, omnino superauit Vir doctus, edito nuper Principiorum Newtoni Libro Primo, cum suis et excerptis Clar. Vir. Th. le Seur et Fr. Iacquier Commentationibus. Nempe Commentarii doctissimorum, quos modo memorauimus, Virorum, bonae frugis et ipsi plenissimi, in enucleando Newtono fere sic versantur, vt sensus verborum et propositionum, vbi opus esset, explicent, Demonstrationes subinde clariores reddant, vel aliter instituant, insertis etiam suo loco aliis propositionibus, veluti lemmatibus, dicta et enunciata Newtoni corroborent, afferendis aliorum Virorum doctorum sententiis et locis quamplurimis, verbo, ea omnia referant, quae quidem a doctis et fidis Interpretibus expectari poterant: de methodo autem, vnde Theorematum Newtonianorum demonstrationes, siue problematum solutiones, pendent, nihil afferant. Quod cum animaduerteret Tessanekius V. Cl. intelligeretque, hac potissimum re Lectorum optime acui ad inuentionem, et quasi manu adduci posse ingenia; quia Synthesis, quam adhibuit Newtonus, geometricam quidem illa pariat ἀσφάλειαν, sciendi tamen cupiditatem non expleat. Huic desiderio vt faceret satis, per integrum iam nunc Librum primum operam dedit, vt singulorum a Newtono propositorum Problematum solutionis, et Theorematum demonstrationis, non solum

lum traderet rationem, sed etiam viam, intento quasi digito, monstraret, atque ipsum inuentionis modum summa cum perspicuitate exponeret. Et sane, cum id potissimum ageret Vir doctus, vt Lectoribus, ea quam opus postulat sublimioris Matheseos intelligentia instructis, studium, quod in hoc libro perlegendo ponerent, quam fieri posset iucundissimum et longe fructuosissimum redderet, nihil potuisset ad hanc rem efficacius deligere, quam quod Problematum solutionibus modos soluendi, et Theorematum demonstrationibus ipsarum fundamenta adiunxerit et patefecerit; quibus subsidiis adiuti Lectores, si solutionem siue demonstrationem vniuersam, vltro, si velint, possint eruere. Commentationes ipsae, (quae a verbis Newtonianis minore charactere, itemque voces singulae, Newtoniano textui, sed admodum raro, veluti breues explicationes, interspersae, etiam vnciculis, discernuntur, Analysin interdum sistunt geometricam, quae ad solutionem Newtonianam, siue etiam aliam, ab ea diuersam, quae simul affertur, ducit, pleraeque tamen propositiones, per Analysin recentiorem, ope Algebrae, pertractantur; qua haud dubie, tanquam optimo inuentionis subsidio, ipse vsus est Newtonus, ad eruendas propositiones, quas, vti mos est Anglorum, ad syntheticam deinde normam, summa cum ἀκριβείᾳ et seueritate, exigeret. Sed, vt melius possint, quomodo se hic gesserit Vir Cel. lectores ipsi iudicare, visum est quarundam propositionum Newtoniaanrum hic subnectere Analysin Tessanekianam, et inuentionis modum; in quo tamen spectabimus potissimum breuitatem, deligendo eas propositiones tantummodo, quae paucis verbis potuere tractari, relictis commentationibus longioribus, in quibus tamen deprehendimus quaedam, notatu, ingenioque Viri subtilis dignissima, quae deinde indicabimus, cum ipsa hic proferre chartae prohibeat angustia.

Sectio II. Propositis I. Theorema I. pag. 45.

53. *Areas, quas corpora in gyros acta radiis ad immobile centrum virium ductis describunt, et in planis immobilibus consistere, et esse temporibus proportionales.*

„Vis demonstrationis:"

„Si vis centripeta agat in principiis partium aequalium temporis, semper impulsu vnico; areae aequalibus temporis partibus descriptae aequantur inter se"

Sequitur Demonstratio Newtoniana:

quam excipiunt notae et Obseruationes Cl. Tessanekii.

„In demonstratione hac concipit Newtonus vim centripetam, vbi corpus venit ad B, C, D, etc. agere impulsu vnico, sed magno: vnico, vt motus compositus sit aequabilis; magno, vt anguli C B c, D C d, etc. reddantur finiti, et via A B C D, finito tempore descripta non sit rectilinea, sed ex rectis finitis, finitos angulos comprehendentibus, composita; quae demum, sumtis tempusculis infinite paruis, et vi centripeta agente impulsu infinite paruo, fit curuilinea. Solet nempe Newtonus primum qu[illegible] finita considerare; dein transit ad casum punctorum coeuntium, siue ad quantitates infinite paruas. Ceterum, potest loco impulsus illius magni concipi impulsus infinite paruus, et loco aequalium temporis partium finitarum aequales infinitesimae; nec differt demonstratio, et eius vis consistet in eo, quod aequalibus tempusculis infinite paruis descriptae areolae aequentur inter se."

„Praeterea supponit Newtonus, vim centripetam efficere, vt corpus de recta B c declinet, et pergat in recta B C. Tum vero positio rectae B C et rectae c C, quae parallela est rectae B S, vna cum positione et magnitudine rectae

B c,

B c, determinant magnitudines rectarum B C, C c. Posset supponi, actionem vis centripetae exprimi per B V; et tum determinaretur positio et magnitudo rectae B C. Alterum aequivalet alteri."

„Quaeri potest, quomodo B V describatur motu aequabili, cum supra viderimus, spatium agente vi centripeta, ipso motus initio describi motu uniformiter accelerato. Facilis autem est responsio: nam sumtis temporis particulis, quae sint infinitesimae altioris cuiusdam ordinis, motus erit aequabilis."

„Obseruandum est hoc loco, nos in demonstratione solum considerasse, quod corpus ob actionem vis centripetae declinet a recta B c, non vero quantum declinet. Et inde consequitur, augmentum vel decrementum vis centripetae non infringere demonstrationis vim. Vera ergo est propositio, quamcunque legem sequatur vis centripeta, quin etiam si nullam. Et ideo, quamuis actio vis centripetae augeatur, vel minuatur per nouam vim centripetam, eadem, vel opposita directione agentem, adhuc tamen ratio arearum eadem erit quae temporum. Patet etiam, veritatem hanc obtinere, si mobile describat curuam per vim proiectilem, et centrifugam. Connexitas enim traiectoriae obuersa virium centrifugarum centro non mutat demonstrationem."

Propositio IV. Theorema IV. pag. 52.

72. *Corporum, quae diuersos circulos aequabili motu describunt, vires centripetas ad centra eorundem circulorum tendere; et esse inter se vt sunt arcuum simul descriptorum quadrata applicata ad circulorum radios.*

„Fundamentum demonstrationis:"

„Pro parte prima: si ad centrum circuli ducantur radii vectores, ratio sectorum eadem erit, quae arcuum, seu temporum. Aut: si arcuum duorum simul descriptorum infinite paruorum et adiacentium chordae compleantur in parallelogrammum, sagitta transibit centrum virium; transit autem sagitta haec (vtpote sinus versus) centrum circuli. Pro parte altera: si arcus A E, ab aequalibus tempusculis infinite paruis describantur, vires sunt vt A C, a c; Est vero $AC = \frac{AE^2}{AG}$; et $ac = \frac{ab^2}{ag}$."

Sequitur Demonstratio Newtoniana.

Theoremata autem, quae Newtonus in Corollariis ad hanc propositionem proposuit, symbolice expressit Tessanekius V. Erud. positis, vi centripeta = V, velocitate = C, radio = R, et tempore periodico = T.

Propositio V. Problema I. pag. 57.

83. *Data quibuscunque in locis velocitate, qua corpus figuram datam viribus ad commune aliquod centrum tendentibus describit, centrum illud inuenire.*

Sequitur Solutio Newtoniana,

quam excipit

„Inuentio solutionis"

„Dentur velocitates in locis tribus, per quae ducantur tangentes; dabiturque ratio perpendiculorum a centro virium in tangentes demissorum, quae ratio est reciproca velocitatum. Determinanda ergo est positio puncti, a quo ad datas tres rectas demissa perpendicula habeant rationem datam. Quaeratur ergo locus punctorum, a quibus ad datas positione duas rectas, e. g. primam, et secundam, demissa

per-

perpendicula sint in ratione data a : b; ac etiam locus punctorum, a quibus ad alias duas, e. g. secundam et tertiam, ducta perpendicula sint in data ratione b : c. Intersectio horum locorum erit punctum quaesitum. Et in hoc consistit modus soluendi hoc problema."

Patet autem — Sed vberiorem expositionem hoc loco omittendam duximus, quia ad peculiarem schematismum restringitur, qui in aliis Principiorum Editionibus non apparet.

Sectio III. Propositio XI. Problema VI. p. 72.

102. Reuoluatur corpus in Ellipsi: requiritur lex vis centripetae tendentis ad vmbilicum Ellipseos.

„Fundamentum solutionis."

„Figura suppeditat has proportiones:

$$P x \text{ seu } QR : PV = PE \text{ seu } AC : PC;$$

$$PV . VG \text{ seu } 2 CP . PV : QV^2 = CP^2 : CD^2$$

$$QX^2 \text{ seu } QV^2 : QF^2 (= PE^2 \text{ seu } AC^2 : PF^2 = CD^2 : CE^2)$$

$$= CD^2 : \frac{L, AC}{2} \text{ vbi}$$

L latus rectum principale denotat. Coniungantur hae tres proportiones:

Newtonus componit has quatuor:

$$L + QR : L + PV = AC : PC;$$

$$L + PV : PV + VG = L : GV;$$

$$PV + GV : Qv^2 = PC^2 : CD^2;$$

$$QV^2 : QT^2 = CD^2 : CB^2"$$

Se-

Sequitur Solutio Newtoniana,

quam excipit haec Nota:

„Cur Newtonus primae rationis terminos in proportione prima multiplicet per L, et cur adhibeat proportionem secundam, ratio est, quia terminos primarum rationum eo reductos voluit, vt consequens primae rationis in vna proportione antecedens fieret primae rationis in sequenti proportione; quod dum fit, termini primae rationis proportionis ex omnibus compositae fiunt antecedens primae rationis in proportione prima, et consequens primae rationis in vltima. Potest quidem in primis duabus proportionibus loco L poni alia quantitas, e. g. A c vel S P, vel 1 etc. At firmato L obtinetur proportio L. QR : QT ^{2} = 2 PC : G v; vnde confestim patet, esse L. QR = QT^2. Ceterum, non adhibito L, et adhibitis tribus tantum proportionibus, omissa secunda, pari facilitate soluitur Problema."

Sed abstinemus, quanquam inuiti, plura hic transscribere, quum ea, quae hic excerpsimus, satis luculenter viam, quam ingressus est Vir Cel. et quomodo in ea peruenerit, demonstrent. Plura qui cognoscere cupit, atque his etiam maiora, quibus tractandis ingenium prodidit acutum, et subtilitatem adhibuit Geometra, Newtoni praesertim Commentatore dignam, adeat ipsum librum, praesertim loca haec: Not. pag. 87. num. 133; pag. 92. not. infer. pag. 94. Not. pag. 140; pag. 142, 145, 149; pag. 151. ad Corollarium secundum. Not. pag. 156; Not. super. pag. 69; Not. pag. 71; 170; 174; 175; 176; 180; 183; ad Corollarium tertium, Not. pag. 185; 215; 217; ad Propos. 5cmam, Not. pag. 237; 268; 282; 290; 299; 311; 19; 20; 25; 57; et nobiscum confitebitur, non facile reperiri posse aut excogitari rationem, qua melius possit ingenium ad geometricam ἀκρίβειαν informari, quam presse se-

sequendo, vt hic factum est a Viro Cel. magni Geometrae vestigia, eaque quae sint, et quomodo et quousque pedem protulerit, in clarissima luce, praelata quasi face, constituendo. Potuit autem hic modus in primo Principiorum libro inprimis adhiberi, quippe qui de motu corporum agat in se spectato, vbi corpora ponuntur moueri per liberum spatium, quo fit, vt propositiones, quae eum conficiunt, a rigore geometrico ne tantillum quidem abhorreant, atque adeo methodi perfectissimae exempla praebeant. Aliter se iam habet paulo res in libro secundo, vbi resistentiae mediorum, in quibus corpora mouentur, simul habenda ratio est, quae absque obseruationibus et experimentis expediri non potest; longius etiam in libro tertio recessum est, in quo mathematica principia, prioribus duobus libris exposita, mundi systemati applicuit Newtonus, ita tamen, vt eum non possit legere nisi Mathematicus bene exercitatus, et qui praecedentia expenderit.

Commentario praemisit Tessanekius V. C. Newtoni praefationes tres; omisit Edm. Halleii versus in Principiorum libros, itemque Cotesii, qui secundam editionem curauerat, praefationem; quod miramur factum, quum plurima contineat scitu digna, de modo, qui diuersis temporibus in physicis disciplinis tractandis obtinuit, quaeque Newtonianam philosophandi methodum, caeteris longe anteferendam, in bene explicet, inprimis autem de grauitate vniuersali clarissime exponat. Commentationes has in Librum primum ISAACI NEWTONI, *summi inter magnos Philosophi*, MARIAE THERESIAE, *Augustissimae Romanorum Imperatrici* dedicauerat Vir doctus, in eoque legem homogeneorum optime seruauit.

Reliquos Principiorum libros, secundum atque tertium, speramus atque confidimus eadem diligentia expositos,

 co-

eodemque habitu vestitos, suo tempore prodituros, quamquam de his nihil proditum est in Libri praefatione.

Vnum est quod rogamus vehementer Virum Cel. atque adeo flagitamus, vt, quia in his, qui sequuntur, libris, praesertim vltimo, tam seuera methodus in soluendis et demonstrandis propositionibus obseruari nequit, atque adeo Commentationes ipsas hac parte breuiores fierit, atque pauciores necesse est, vt, inquam, suis quibusque locis, paucis verbis commemorare, saltim breuiter indicare velit, quid et quantum additum sit a posteris Newtonianae de physica caelesti doctrinae, quomodo ea et a quibus aucta sit, quid etiamnum maxime spectetur; cui rei feliciter persequendae amplam satis praebent materiam Acta et Diaria Londinensia, Parisiensia, Petropolitana, Berolinensia, Scripta denique doctorum Virorum separatim etiam edita, Ioannis et Danielis Bernoulliorum, Bradleji, Mac Laurini, Claeralti, Euleri, Alemberti, la Grangii, et, qui nullo modo hic praeterenndus est, Paulli Frisii, in egregio de grauitate vniuersali corporum libro, in quo non solum Virorum doctorum in hac re inuenta ante et post Newtonum, ad sua vsque tempora, (Liber prodiit Mediolani MDCCLXVIII.) summa cum diligentia collegit, sed etiam omnia, veluti alter Newtonus, apte disposuit et exposuit, eo potissimum consilio, vt Newtoni opus suppleret, quod intelligeret habere quaedam, (verba sunt ipsius Frisii,) quae corrigi, plura quae addi, et plura etiam quae alia ratione ac methodo tradi postulent. Sed ne quis tamen, in tanta praesertim rerum copia, aliter haec interpretetur atque volumus intelligi, *breuiter* haec omnia suo quaeque loco sunt tantum, vti diximus, *indicanda*, Lectoresque ipsi ad fontes ab legandi. Quod si fecerit Vir Cel. Virorum doctorum non solum grates demerebitur, sed etiam ipsius Newtoni desiderio faciet satis, qui in fine praefationis primae enixe rogat, *vt omnia candide legan-*

gantur, nouis omnia conatibus inuestigentur et benigne suppleantur; quod factum esse postea, vberiorem formae Telluris, aestus maris, et variationum in motibus Planetarum indagationem instituendo, omnes sciunt; praesertim tamen per magis accuratam Lunae et Cometarum theoriam, quam satis adhuc imperfectam a se traditam fuisse, Newtonus ipse pronunciauit.

PETRI LAMBECII, HAMBVRGENSIS, Commentariorum de augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi Liber Tertius. Editio altera, studio et opera ADAMI FRANCISCI KOLLARII, equitis Hungari de Keresztény, Consiliarii Actualis Aulici, Aug. Bibliothecae Directoris, et Academiae Scientiarum elegantiorumque literarum Theodoro-Palatinae Socii Extraordinarii.

Vindobonae, typis et sumtibus Ioan. Thomae Nob. de Trattnern, Aug. Aulae typographi, et Bibliopolae Vindobonensis. Anno a partu Virginis 1776. Alph. 1. pl. 18. in fol. mai. c. tabb. aeneis permultis.

Qui in tertio hoc libro, maiori cum cura et ordine scribi coeperunt Lambeciani Commentarii, nouis curis Ill. *Kollarii* ita nunc prodeunt, vt maiori legentium commodo inseruire possint. Nam lectorum commodo sane interest, ea, quae hic traduntur, primum rectius digesta ac descripta, deinde etiam magis aucta et castigata, tractare. Ac his fere partibus et numeris absoluitur ac cernitur omnis conatus et

labor, qui ab Viro Ill. in ornandis et refingendis his libris est adhuc adhibitus, et inposterum adhibebitur. Igitur non modo Additamenta, et absque opportuna occasione et extra ordinem scripta, studiose collegit, et suis locis inseruit; sed plurima quoque Commentariorum loca, quae vel luxata, vel etiam mutila ac manca sunt visa, integritati suae restituit, et adnotationibus suppleuit, quae quidem in ima quaque pagina, transuersa linea ab opere ipso seiunctae conspiciuntur. Quemadmodum autem muneri suo, in his agendis, se satisfecisse confidit, ita etiam sperat, denuo inuitatos quasi et allectos plurimos exstituros esse, qui paratis copiis, ad Classem theologicam pertinentibus, vti velint. Miratur autem, hoc non iam dudum factum esse, ex quo primum Lambecii opus euulgatum sit, centum amplius annis elapsis. Innumera in his thesauris inesse typis edi digna, quorum tamen vix aliquot a Viris ex veteri instituto Theologiae vacantibus in lucem prolata sint. Caufas refert alias ad difficultatem adeundi eos, in quorum potestate fuerit has copias cum aliis communicare: alias ad indolem vniuersitatum scientiarum, qui *quatuor Facultatum* nomen gerant, quae quidem ab elegantioribus Graecarum Latinarumque litterarum studiis semper ipsi visae fuerint refugisse. Sed tempus illud praeteriisse, mutatamque nunc esse rationem. Copiam, quam exteri et domestici quaerant sibi dari librorum inspiciendorum ac tractandorum, facillime et quotidie fieri: cathedras, quae tradendis doctrinis ac Theologiae inprimis docendae inseruiant, ab contentiosa et rixosa ratione perpurgatas esse. Non iam defuturos aemulos, fanae cultaeque eruditionis theologicae, si modo etiam debitus Philologiae Latinae, Graecae, et Hebraicae, honos habeatur; quod viris quibusque doctissimis certum atque exploratum sit, nobilissimas quasque scientias, extra Philologiae consortium, mancas, tetricas, incultas, quin etiam rusticas semper esse futuras; id se aliquoties, vel maxime cum inuidia

sua,

sua, affirmasse et censuisse. Cuius quidem sententiae nondum etiam ipsum poenitere, quamquam variis artibus ac modis grauissime oppugnata sit atque etiam victa; mitius tamen iudicium posteritatis sperandum esse. Nunc etiam mentionem facit renascentium literarum coeli, sub quo Corderii, Possini, Combefisiique, pulchre adolescant, qui, vbi ad maturam aetatem peruenerint, praeclara sint effecturi, (p. 160.) Atque illam quoque sententiam sperat calculo suo comprobaturos esse multos excolendae linguae patriae causa iuuentuti popularium suorum Graeca Latinaque exemplaria inprimis esse voluenda, cum his mentis facultates excitentur et alantur; cum iis ad cogitandum, inueniendum, disponendum acuamur; cum denique ad linguam calamumque regendum iis magistris vtamur. Additamenta igitur, quamquam suis locis diligenter inserta sunt, tamen adhuc remanserunt ad calcem huius Voluminis, sub additamentorum titulo numero sex, quae propter prolixam verbositatem, vel ob alias causas, non sunt illata ipsi reliquo narrationis corpori. Demtae tamen picturae sunt, quas cum ceteris huius libri tertii tabulis coniunctim, ad ipsam Codicum recensionem, reiecit. Nam etsi Reimannus in *Bibliotheca Acroamatica*, vbi et numerum omnium tabularum aeri incisarum, quae hoc in opere et singulis eius partibus continentur, refert, iudicanerat, eas picturas esse parum scitas et aptas, monachorum saltem seculi tertii, quorsum pertinent, imperitiam demonstrare: tamen ab ista monachis maledicendi licentia et dicacitate alienus Ill. Kollarius, eas iterum vulgauit, et quidem monachi cuiusdam, Montefalconii, auctoritate motus, qui Palaeograph. p. 190. has tabulas *doctissimis suis laudibus* (haec Latinitas non placet, aptius erat, *amplissimis, non obscuris*) ornauisse, et Lambecii sententiae, de iis spectandis et aestimandis, subscripsisse fertur. In notis quaedam insunt, quae ad Lambecii famam non admodum commendandam, et quodammodo labefactandam trahi pos-

 sint.

sint. Tale illud, quod p. 46. scribitur: folio 105. praesentis codicis p. 2. vbi hi Psalmi incipiunt, (sermo est de Cod. VII. in quo describendo Lambecius dixerat, meminisse horum suppositiorum Psalmorum Salomonis Ioannem Zonaram, in Commentario ad Concilii Laodiceni Canonem quinquagesimum nonum); Cl. Tengnagelius, Augustae Bibliothecae olim praefectus, cuius κτῆμα hic codex erat, in margine manu sua adnotauerat: Psalmorum horum Salomonis mentionem fecit Zonaras in scholiis suis ad Concilium Laodicense. Quam παρασημείωσιν, si auctori suo in acceptis retulisset Lambecius, solidiorem profecto commentus fuisset laudem.

(quis vero *solidam* laudem dicat?)

Sed centenas optimae frugis Tengnagelii persimiles adnotatiunculas, quas vir ille longe doctissimus, et pro Bibliothecae praefectura natus factusque, tam suis, quam Caesariaeis Codicibus adiicere in more habuit, eadem inuerecundia sublegit, proque suis edidit; quod testimonium clarissimae Tengnagelii doctrinae, imo veritatis ipsius gratia, vel inuitus adnotare sum coactus, cum non ea, dei munere, praeditus sim ingenii prauitate, vt in republ. literarum, oppressa Lambecii fama, velim inclarescere, cet. Quo pertinet quod p. 66. ait: Ea epigraphe diligentius exscripta est: haec est ψαλτῆρος ἐξήγησις ἀκριβεστάτη, cet. et mox: Nihilo praeterea diligentior est idem Lambecius, cum praefationem S. Basilii in Psalmos hic haberi ait; excerptum enim solummodo, idque perexiguum, hicce habetur laudatae praefationis, cet. Tale est, quod p. 71. adnotatur ad recensionem Lambecianam Codicis XVII. Ioh. Sambucus, huiusce codicis co-tus possessor, summa in margine folii primi manu sua adnotauerat: Theodoreti nomine sunt Romae excusa latine per Carafam Antonium; quo indicio hic vtitur Lambecius, nulla viri eruditi mentione facta, oblitus, vt videtur, illius

Pli-

Pliniani, ingenui pudoris rem esse, fateri, per quos profeceris. At scite saltem eo monito fuisset vsus, adnotassetque, ea, quae hoc codice continentur, aut Theodoreti non esse, aut vero eius sub nomine semel atque iterum esse vulgata, cet. Et ibidem mox: Quod de inepti recentisque Graeculi imperitia queritur noster, nos illi amplissimam eius veniam facimus, nequaquam vero imposturae, quod principium et finem Commentariorum Theodoreti in Psalmos, compendium laboris vt faceret, non integre exscripserit, et loca quaedam solum ex iis quae hic desiderantur Psalmorum commentariis, Graeca fide consarcinarit. Nam quod ad vetustas codicum manuscriptorum epigraphas attinet, eae perinde ac numi veteres sublestae : persaepe sunt fidei. In duobus Codd. Graecis MSS. Anglicanis Commentaria haec, adnotante ad Theodoreti scripta Caueo, Euthymio Zigabeno ἐπισκόπῳ Κύρου attribuuntur, at doctissimo tamen Vsserio, Biblioth. Theol. MSS. p. 531. haud quaquam imposuit mendax epigraphe, monuitque vir doctus, id factum esse minus recte: idem prorsus decuisset nostrum pronunciare, (at nulla necessitas erat iisdem se legibus dicendi adstringere,) de personato imperiti Graeculi Aquila et Symmacho cet. — Quo etiam illud spectat, quod p. 106. legitur: Et hic loci haesit aqua Lambecio; subscriptio enim haec plura continente noscendo melius codici nostro (est Cod. XXVI.), necessariis, eam exscriptam integre, cet. Et p. 201. haec habentur: Haec (nimirum S. Methodii Opera Graece et Latine edita esse ab Combefisio Paris. 1644.) et plura alia ad praesentem rem pertinentia, nullus dubito quin Lambecio fuerint notissima, quae tamen is omnia, animo suo, quo in Combefisium erat implacabili, obsequens, inuidiose reticuit. — Disertius haec eloquitur p. 324. vbi ait: Codinum a Lambecio illustratum, sale critico, nec fortasse immerito, perfricuerat Combefisius; hinc illae lachrymae! hinc motus Lambecio stomachus, vt numquam sine bile Combefisii

pos-

possset meminisse. Et addit: Quid vero de me fieret, boni superi, si viueret ille noster, si nobiscum aura frueretur aetherea, quod Commentaria haec sua diuinum et immortale opus, (scripserat nempe Lambecius in praefatione huic Libro tertio praefixa: descriptionem hanc Augustissimae Bibliothecae, quam posteritatis potissimum gratia litteris mandet, olim inter praecipua Imperii Romani decora futuram, nempe tanquam monumentum aere perennius, regalique situ Pyramidum altius, quod non imber edax non Aquilo impotens possit diruere, aut innumerabilis annorum series et fuga temporum,) attrectare sum ausus, sed profecto emendaret ipsemet, si saperet, monitus, sin vero minus, et defendere delictum, quam vertere mallet. Quintilianum imitatus, nullum vltra verbum curamque insumerem inanem, quin sine riuali seque et sua solus amaret. Haec propemodum, et his similia multa, ad vanitatem, superbiam, inuidiamque Lambecio exprobrandam valent. In aliis adnotationibus de libris cum editis, tum ineditis, deque eius rei modo et successu tradi...: v. c. p. 147. ad Codicem XXXIV. Byzantinae historiae, ait, supplementa, a Lambecio promissa, colligere et iuris publici facere meditabatur, cui anno 1749. vita functo in Custodis munere successi, Cl. Spanagelius. Verum enimuero, vir caetera doctissimus opus illud quidem inconsultis omnino adgressus erat humanam cum Graecarum in eo literarum peritia esset permodica, aliorum doctrina manuque vti coactus, opus ne bene quidem inceptum reliquit. In vertendis quibusdam latine opusculis, vsus fuerat opera Clar. ac doctiss. viri, Erasmi Froelichii, e Societate Iesu Presbyteri, quae perinde atque alia pro Supplementis Byzantinis a Spanagelio selecta, duobus Voluminibus inclusi, illius conatus posteris specimen praebitura. — De eodem opere memorat p. 328. ad Cod. LXV. Primo Spanagelii Supplementorum Volumine a fol.

180.

150. Antonii Monachi Studitae Orationis Apographum exstat, et cum versione quidem interlineari. Eadem versio ibidem altero exemplo habetur fol. 191. nimirum vt certius esset, eum conatum omnem tyronis, cum τύπτω, τύπτομαι luctantis, fuisse. — Manus, qua versio haec scripta est, Spanagelium, neque eruditissimum Froelichium, auctorem eius agnoscit. Haec, vt arbitramur, multis ignota fuerunt, antequam hoc inexspectato indicio proderentur. In ceteris, de aetate Codicum dubia, deque incertis antiquitatis agnoscendae signis; de genuinis et spuriis Patrum Ecclesiae libris; de ambiguis denique et mediis, ita disputatur, vt collectis Virorum doctorum, Grabii, Cauei, Montefalconii, Fabricii, Oudini, Assemani, aliorumque sententiis rationibusque subductis, partim ipse decernat, partim alios pro arbitrio decernere permittat. Ita quidem ad Cod. LVII. p. 113. scribit: Non esset a proposito meo fortasse alienum, solidis rationibus comprobare, quaenam Sanctorum Patrum Opera, codicibus nostris contenta, genuina spuriaue esse existimem; verum cum id, propter perpetuum doctissimorum vtriusque partis virorum dissensum, breuibus recte fieri nequeat, et pluribus agere adnotationum modus non admittat, idcirco monendum solum benev. lectorem esse duxi, ne silentium ea de re meum ita interpretetur, quasi omnia, quae tam in hoc, quam etiam aliis codicibus nostris, sub d. Athanasii nomine feruntur opuscula, pro sinceris et genuinis eius Sancti operibus habuerim. — Astute! ne fortasse inter suos sibi odium pararet. Quae ad Cod. XXXVIII. adnotantur, attentionem merentur. Commentarii in Marcum, qui a Possino editi, vulgo Victorem Antiochenum auctorem habere feruntur, vtrum sint eius, an vero nec ad hunc, nec ad alium vnum auctorem pertineant, quaeritur. De commentariis in reliquos Euangelistas clarum est, eos alius hominis esse. Obseruatur etiam inter Codices Vindobonenses ipsos, reperiuntur enim in aliquot codicibus et

Parisinos discrepantia. Ipse cum Richardo Simonio censet, eos Commentarios non aliud esse quam Catenam, ex diuersorum Patrum sententiis conflatam et contextam. Spem facit editionis istorum Commentariorum nanciscendae: necdum tamen aliquid inosse videtur de Commentariis in Marcum, quos sub nomine Victoris Antiocheni e Codice Mosquensi ante aliquot annos Matthaei V. Cl. edidit.

In Cod. LXXIII. insunt Ioh. Chrysostomi epistolae ad Olympiadem, Diaconissam. Earum in fine subscriptum est: τέλος εἴληφα τῆς τρισολέκτου βίβλον. Sic prorsus legi affirmat in Codice: Lambecius ediderat τρισοδέκτου. Montefalconius Palaeogr. Gr. p. 60. vtitur hac subscriptione, latine quoque expressa, at vitium animaduertisse in τρισοδέκτου, asterisco posito significauit. Ill. K. putat legendum εὐπροσδέκτου, sed quia hoc nimis recedit ab vulgato, nobis videbatur leuior mutatio in τρισευδέκτου. Porro verba τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ἐν Κρήτῃ γεγονότος, quae Montefalc. verterat: *Qui Atheuis in Cretam migrauit*, ipse vertit: *Athenis oriundi, in Creta vero nati.* Quae nobis obscura sunt: et, si quam sententiam habere debeant, assequamur, tamen ita dici vix putamus. Verbum γίνεσθαι Montef. cuius versio magis placet, accepit pro *abire*, *accedere*, quam notionem consuetudine loquendi, et obseruationibus doctorum, comprobari scimus.

OPVSCVLA SOCIETATIS CVI TESSERA, TENdimus ad Idem.

Traiecti ad Rhenum. Apud Abr. a Paddenburg, Academiae Typographum. An. 1778. plagg. 22. 8.

Ad varia Scripturarum loca illustranda pertinent quatuor et viginti, quot hoc Volumen continet, dissertationes,

nes, quae in Academia Rheno-Traiectina in conuentibus Societatis eruditorum quorundam, qui in explicandis libris diuinis exercentur, nostrae, quae nomine Philobiblicae hac in vrbe floret, non absimilis, ad intelligendi et iudicandi facultatem acuendam, ex quo tempore ista Societas coaluit, praelectae fuerunt. Priores paginae de origine, mutatione, institutis et legibus Societatis narrationem exhibent; huic subiiciuntur nomina iuuenum, et in hoc collegio sodalium, et dissertatiuncularum auctorum; sequuntur argumenta ipsarum commentationum, additis auctorum nominibus. sed incertorum etiam, quorum nomen latebat, quaedam opuscula sunt inserta. Prima disquisitio pertinet ad locos Noui Testamenti duos, quorum prior apud Matthaeum Cap. 3, 9. alter apud eundem Cap. 23, 9. legitur. Quod ad priorem attinet, disquisitionis huius auctor hoc sibi agendum esse existimauit, vt 1) in explicanda voce *lapides* laboraret; 2) ad totius inde loci, quo Iohannes contendit, *posse deum Abrahamo ex lapidibus liberos excitare*, sententiam explanandam veniret. Sententiis igitur nonnullorum Interpretum partim laudatis, partim excussis examinatisque, suam proponit, quae in eo cernitur, vt putet 1) lapides proprie capi debere, adeoque intelligendos esse lapides, quos auditores Iohannis ad Iordanem dispersos cernebant; quod ei ex addito Pronomine τούτων apparere videtur. 2) Filios Abrahami capiendos esse ex opinione Pharisaeorum, non de iis qui erant natione Iudaei, adeoque filii, siue potius posteri Abrahami, sed qui e barbaris ad sacra Iudaeorum transierant, h. e. de proselytis. Quibus quum se longe potiores, deoque cariores esse Pharisaei opinarentur, atque in nomine Abrahami, ad quem genus se referre gloriabantur, scelerum admissorum patrocinia quaererent, eaque in gratiam patris sui impunita sibi cessura sperarent, Iohannes, huius opinionis speique vanitate demonstrata, addit, posse deum, ipsis deletis atque e medio sublatis, ex lapidibus istis,

ad ripam Iordanis sitis, modo, a vulgari, quo Pharisaei, quemadmodum Christus Matth. 22, 5. iis exprobrat, vterentur, abhorrente, vi scilicet potentiae, qua polleret, Abrahamo existere iubere liberos, eosque omnibus iis commodis ornare, quae ad se solos pertinere existimarent. Huius autem interpretationis veritatem cum ex verbis a Iohanne praemissis, λέγω γὰρ ὑμῖν, quae satis demonstrent, hic de filiis per miraculum Abrahamo procreandis cogitari debere, tum e natura dei cognosci posse, quem constet creaturis vitae integritate scelerumque immunitate excellentibus, quales isti ex lapidibus procreandi homines sine dubio forent, inprimis benignum se atque talem praestare, qualem se praebuerit Abrahamo recens nato. Hac sententia proposita, respondet ad duas obiectiones, quas sibi posse existimat opponi. Nam siue quis dicat, istam lapideam progeniem plane esse nouam, nec vllam cum Abrahami stirpe coniunctionem habere, ideoque alienam esse ab societate bonorum Abrahamo promissorum; siue obiiciat, eam carere Adamitici lapsus contagio, quod *filiorum Abrahami* nomen admittat; neutram obiectionem valere posse, quia iisdem telis quoque petatur altera, de proselytis, sententia, de quibus ea docuisse constet Pharisaeos, quae efficiant, et hos plane nouas fuisse creaturas, et ad Abrahamum patrem non pertinentes. Caeterum, ex fastuoso illo sermone, quo Pharisaei Abrahamum patrem suum gloriabantur, occasionem videtur Auctori sumsisse Seruator, monendi discipulos Matth. 23, 9. ne quem vocarent *patrem suum in terra.* Nam cum is errores Pharisaeorum plerosque, et praecipuos, illo loco perstringat, verisimile esse, eum hunc errorem, qui illius superbiae atque peruersitatis istorum hominum fons esset, non intactum relicturum fuisse. Neque enim, ex Cl. auctoris sententia, hic debet intelligi consuetudo, qua discipuli inter Iudaeos vtebantur, vt magistros appellarent *patres;* cuius honoris Pharisaeos inprimis cupidos fuisse accepimus: multo

multo minus peti existimat a Christo eos, vt quidam volunt, Antichristum, qui se *Reuerendissimum Patrem* compellari sinat; huic enim sententiae aduersari totius capitis contexta, vbi Christus discipulos moneat, vt a fermento Pharisaeorum, ad quod Antichristus referri non possit, sibi caueant.

Altera disquisitio ab eodem Auctore (*Ioh. Iac. Bosch Emans*) profecta, versatur in explicandis duobus V. T. locis, quorum prior Genes. 37, 26. habetur, alter Deut. 34, 6. In priori loco Iudae verba כִּסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ docet, male verti ab Interpretibus, *et cum celauerimus sanguinem ipsius:* huic enim versioni repugnare et naturam rei, de qua sermo sit, et structuram verborum Hebraicorum. Iudam enim primo vti Futuro נַהֲרֹג, deinde Praeterito וְכִסִּינוּ, ו autem כִּסִּינוּ τῷ praemissum, hic non eam vim habere quae vulgo huic particulae tribuatur, vt Praeteritum in Futurum mutet, sed potius valere *ita vt*, et verbo cui iungatur contineri rem, quae necessario sequatur rem quae verbo per Futurum expresso indicetur. In quo comprobando quatuor locis vtitur. Id vero hic locum habere negat. Etenim hoc: abscondere caedem, non esse necessarium consequens alterius: occidere fratrem. Quare aliam horum verborum interpretationem circumspiciendam esse putat. Nimirum contendit כסה h. l. accipi debere ita, vt valeat *induere*, quam ait esse primam et propriam huius verbi notionem, et sic occurrere Ps. 104, 6. induere autem sanguinem alicuius esse nihil aliud, quam polluere se eius caede. In altero loco Deut. 34, 6. interpretibus magna difficultas orta est inde, quod verbis וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ non addatur persona, quae fecerit, quod verbo קָבַר indicetur; quare hanc difficultatem nonnulli tollere conati sunt eo, vt dicerent, יִקְבֹּר impersonaliter intelligi debere; alii satius esse duxerunt ad Iouam referre: quam sententiam Auctor amplexus est. Nobis haec sententia etiam probatur, ita tamen, vt

 ver-

verbum Hebraicum קָבַר et Latinorum *ſepelire*, non eſſe humare, et vernaculum *begraben*, quemadmodum Auctorem crediſſe apparet ex his, quae aduerſus *Franc. Sterkium* diſputat, ſed valere exiſtimemus *e conſpectu hominum tollere*. Vertimus igitur locum ſic: deus eum e conſpectu hominum ſuſtulit, ita vt ratio, qua hoc factum ſit, ne in vllius quidem hominis notitiam peruenerit.

Quae p. 31. incipit tertia diatriba, Auctorem habet *Ioh. de Leeuw* et comprehendit obſeruationem ſuper ו, vt dicunt Paragogico. Etenim, contra Schultenſium, quem tradere conſtat, hoc ו, ſiue Cholem, ſiue Kametz comitem habeat adiunctum, eſſe nihil aliud, quam adfixum, et adſpergi Singulari aut Plurali nominum per Pleonasmum, mouet aliquot dubitationes: 1) quod ſoli חַיַּת in verbis חַיְתוֹ־אֶרֶץ apud Moſen Gen. 1, 24. legatur additum, non item nominibus בְּהֵמָה, נֶפֶשׁ et רֶמֶשׂ quae eodem loco praecedant. Deinde 2) ſtatim Cap. laudati v. 25. it. v. 30. reperiri ſcriptum absque ו Paragogico חַיַּת הָאָרֶץ. Tandem 3) ſi cum Schultenſio pro adfixo proprie ſit agnoſcendum loco laud. neque ad חַיַּת, neque ad אֶרֶץ poſſe pertinere, quae requirerent ſuffixum femininum, neque in praecedentibus reperiri ad quod referri queat. Quibus adductus, ad emendationem confugiendum eſſe ſtatuit. Etenim ſuſpicatur ו in חַיְתוֹ ortum e litera ה, ad ſequens אֶרֶץ pertinente, in Codd. MSS. iniuria temporis ita deprauata, vt tandem figura ד aut ר apparuerit, quae deinde a librario, vel incuria, vel nimia religione, ne aliquid adderet, pro ו eſſet agnita. Nec ſolum hunc locum חַיְתוֹ אֶרֶץ vitioſe ſcriptum eſſe cenſet pro חַיַּת הָאָרֶץ, ſed idem et aliis locis accidiſſe, v. c. Pſ. 79, 2. (male legitur Pſ. 97, 2.) item Pſ. 104, 11. חַיַּת הַשָּׂדַי pro חַיְתוֹ שָׂדָי et verſiculo 20. חַיַּת הַיַּעַר pro חַיְתוֹ יָעַר legendum eſſe. Nec in מַעְיְנוֹ Pſ. 114, 8. Cl. auctor cum Altingio vult ו Paragog. quod

quod tamen alias locum habere non plane negat, v. c. in בְּנֵי כַּבִּיר et יְחִידָיו, admittere, sed ibi potius legendum coniicit מַעְיְנֵי, quae emendatio forte petita est ab Interpretibus Alexandrinis, qui habent εἰς πηγὰς ὑδάτων.

Quae hanc excipit, diatribe, eiusdem Auctoris est, et spectat ad Pſ. 108, 2. et ad Pauli locum Galat. 4, 25. Quod ad priorem locum attinet, in verbis אַף־כְּבוֹדִי prius אַף quod pro eo loco parallelo, vnde prior particula huius Pſalmi ſumta ſit, Pſ. 57, 9. legatur עוּרָה, vult cognoſci debere pro Imperatiuo verbi נָאַף, quod apud Arabes notare *diligentem eſſe*, docet ex Golio, ita vt Dauides quemadmodum Pſ. 57, 9. ſuum עוּרָה τῷ כְּבוֹדִי, ita h. l. compellet verbo magis emphatico אַף, h. e. eis diligens ſummo ſtudio, et voluptate; ſub כָּבוֹד autem, niſi intelligatur inſtrumenti genus quoddam, accipit de animo, vt aliis locis occurat. In altero loco, verba τὸ γὰρ Ἄγαρ a ſequentibus diuellenda eſſe, et explicanda, *quod ad Agar attinet*: quemadmodum Rom. 9, 5. τὸ κατὰ σάρκα. Reliqua vertit: *Sina mons eſt in Arabia, pari aſt ambulat paſſu* (nimis ad verbum vertit συστοιχεῖ) cum Hieroſolyma hodierna, *ſeruitque cum ſuis filiis* (melius: *incolis*). Quid iſta ratio proſit expediendae ſententiae verborum, non videmus. Quae autem contra *Mangeum*, Anglum, Philonis Editorem, diſputat *Ioh. Ben. Carpzouius*, potiora videntur, quibus partim Scripturae, partim explicationi conſulitur; quae videri poſſunt in eius Exercitationib. S. ad Epiſtolam ad Hebraeos *Prolegom.* Lib. II. Cap. 2. p. 31. ſqq.

Quae ſequitur a pag. 47. disquiſitio, eundem auctorem habet; pertinet autem ad illuſtranda loca Marc. 14, 3. et Ioh. 12, 3. in quibus νάρδος πιστικὴ memoratur. Incipit a *Bynaei* querelis, quod haec vox, omnium, omni tempore, Interpretum ingenia, ita vt vix alia vlla, exercuerit: qui

qui ipſe tamen, tentatis omnibus nihil aliud effecit, quam vt πιστική permutatis litteris idem eſſet ac *ſpicata*. Sed haec ſententia, quia ſola innititur coniectura, merito repudiatur. Certe praeualere debet ea, quae ex indole linguae repetita ſit. Verbum eſt πίνειν vel πίειν, quod praeter *bibendi* ſignificationem, etiam *attrahendi* et *ſugendi* valorem habet. A Praeterito Paſſiuo verbi πίω vel πίζω ductum et formatum vocabulum πιστικός, ſignificabit id, quod vim penetrandi habet, tum quod vt bibatur eſt idoneum. Ex illa notione auctor interpretatur νάρδον πιστικὴν eam, quae haberet hoc optimorum vnguentorum attributum, vt alte penetraret inhaereretque, adeoque ad emolliendum vel conſeruandum e. ſ. p. eſſet efficaciſſima. Quam ei vim fuiſſe etiam inde colligit, quod Iohannes referat, totam domum eius vnguenti odore perfuſam et repletam fuiſſe. Hanc ſententiam valde probamus, praeſertim cum ea quoque propoſita ſit a Cel. Fiſchero, harum rerum iudice admodum acri et perito, qui νάρδον πιστικὴν in Euangeliis eſſe docet *nardum quae bibi poteſt*, hoc eſt *liquidam*, quae a Dioſcoride I, 75. λεπτὴ nominatur. Puram enim et ſinceram non πιστικὴν, ſed πιστὴν appellari debuiſſe. Vid. eius *Proluſſ. quinque ad Varia loca etc. Lipſ. 1779. p. 140. ſq.* Nam nardus quae *bibi* poteſt, dubio procul ſignificat eam, quam facile *transmittant* et *ſugant* res quibus adhibeatur; ſic chartam *bibulam* dicimus eam, quae facile transmittat atramentum, πίνειν autem eſſe haurire, abſorbere. Notum etiam eſt ex Anacreontis Odario 19. Bene ergo *Ioh. Piſcator* in Germanica verſione vtroque loco adhibuit vocem *flieſſend*. Ignoti Auctoris ſequitur a Pag. 57. disquiſitio de λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας Tit. 3, 5. Sententias Interpretum, ait, commode ad duas claſſes referri poſſe: nam alios per illud *baptismum*, alios ipſam *regenerantem Spiritus gratiam* intelligere; priorem eſſe Pontificiorum ac Lutheranorum, hanc plerorumque ex Reformatis. Eam tribus modis intelligi poſſe, vt Paullus alludat

vel

vel 1) ad ritum omnibus fere populis vsitatum, quo recens nati infantes aqua aut oleo abluerentur; vel 2) respiciat ad ipsum *baptismum*; vel 3) vt Spiritus Sancti gratia h. e. motus pii et sancti in mentibus Christianorum simpliciter comparentur *lotioni*, sicut in aliis locis *fontis* vel *aquae* similitudini adformentur. Ad primum modum vix credibile est Paullum respexisse; qui vero ipsam sanctificationem intelligat, ei necessario statuendum sit aut bis eandem rem dixisse Paulum, aut priorem phrasin impropriam altera propria explicari. Ita λουτρὸν pro ipsa *lotione* sumitur, vt demonstrat *Hemsterhus*. ad Aristoph. Plut. 952. Nunc propius ad rem accedit, et per λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας *baptismum* denotari, neque tamen a Paulo, qui causam non haberet cur eum hic memoraret, intelligi statuit; sed quemadmodum saepe in sacris libris pro re signata signum ponatur, vt etiam 1 Pet. 3, 21, ita hic sanguinem siue mortem Christi ab Apostolo intendi, adeoque in his verbis egregiam occurrere totius salutis descriptionem. Huic loco subiecit notulam aliquis e Sociis, qua demonstrat, se per *lauacrum* regenerationis intelligere sanguinem Christi, sine vllo ad Baptimum respectu, quemadmodum Zach. 13, 1. *fons aduersus peccatum et improbitatem* dicatur, eumque locum, cum hoc, esse conferendum. Ita autem vocari propter vbertatem salutis, qua is redundet.

At habet tamen, etsi docta sit ista interpretatio, vultum vt ita dicamus nitentis. Quia enim baptismum non pro medio salutis petendae et sperandae, non pro parte religionis christianae ad salutem necessaria habebat, ideo tam praefracte negabat V. d. causam commemorandi baptismi Apostolo illo in loco fuisse. Proxima disquisitio auctorem habet *Ioh. de Leeuw*, et pertinet ad locum 1 Timoth. 2, 8—14. Praemissa breui admonitione, de non seorsim spectandis Epistolarum Paulinarum locis, sed inter ipsam orationis

seriem intuendis, et ad consilium primarium scriptae epistolae referendis, strictim quasdam verborum et formularum huius loci explicationes, exhibet. Προσεύχεσθαι esse *in coetu preces fundere.* Hinc προσευχὴν in Actis 16, 13. 16. esse locum publicis precibus faciendis destinatum. In publico autem loco preces fieri aliquo praeeunte, hoc praeeundi munus attribui ab Apostolo *viris*, imposito mulierculis, ad loquacitatem fere promtis, silentio. Addit autem ἐν παντὶ τόπῳ, quia coetus Christianorum in Ephesina eclesia pariter, cui ordinandae Timotheus erat constitutus, atque in aliis, non vno, sed variis in locis congregabantur. Ad gestum precantium respicitur phrasi *manus attollere;* at *sanctas* eas vult Apostolus, quia requirit, vt qui precetur, sit talis, nempe liber ab odio, inuidia, indignatione, e. s. p. Iram autem et rixas (ὀργὴν καὶ διαλογισμούς) inter Ephesinae ecclesiae membra probabile esse, vel vndecunque ortas, vel inde, quod sibi mulieres, quae virorum essent, adrogauerint. Hanc caussam esse, cur admonitiones suas inprimis vertat ad instruendas mulieres, a vs. 9. ad fin. Cap. Neque tamen commodum putat, quod fere fit, δι' ἔργων ἀγαθῶν vs. 10. coniungere cum τῷ κοσμεῖν vs. 9; quin potius ἐπαγγέλλεσθαι θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν coniungendum et vertendum esse statuit: per, sibimet atque aliis pietatis suae indicia praebere per bona opera. Verbis vs. 14. Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη tribuit hanc sententiam: Adamus non deceptus est extrinsecus, vel ab externa astutia, quamquam sane deceptus est fraude domestica. Repudiat autem quod quidam subintelligi volunt ex praeced. v. *primum.* Ita igitur feminae remouebantur ab institutione publica; sed domestica institutio iis relinquebatur, et vs. vltimo Cap. commendabatur; quem versiculum singulari expositione sibi tractandum sumsit. Sequitur itaque expositio loci 1 Timoth. 2, 15. quae habet eumdem auctorem. Verbo σωθῆναι monet denotari, *salutis suae promotrices esse, eaque de re se et alios certiores*

fa-

facere, eamque fundari Canone Grammatico, a Glassio Phil. S. L. III. tr. 3. de verbo n. 14. proposito. In verbo τεκνογονίας explicando facit cum Chrysostomo, qui educationem liberorum per illam vocem intelligebat, ita vt eam non solam, verum etiam omne id, quod mulieri in coniugio tanquam officium incumbat, ratione procreationis et educationis liberorum, intelligat. Igitur τεκνογονίαν sic sumtam considerat tanquam bonum opus, per quod mulieres salutem efficere debeant, in statu quidem matrimoniali, h. e. vt nos interpretamur, quod ipsis praebeat materiem et copiam pietatis suae et virtutis, et inchoatae adeo salutis demonstrandae. Verba ἐὰν μείνωσι refert ad liberos, si liberi maneant in fide etc. ita futurum vt ipsis contingat, quod Paulus Timotheo promittit Cap. 4, 16. si curam sui et doctrinae haberet, siue si omnem diligentiam adhibeat in munere suo recte administrando, saluaturum semet ipsum esse et alios, qui ipsum audiant.

Quae sequuntur disquisitiones duae, Auctorem habent *G. F. D'Oer* et spectant ad locum Paulinum Rom. 9, 3. In priore disserit contra Elsnerum, qui verbis ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου etc. hanc tribuit sententiam, vt Apostolus sua vita redemtam Iudaeorum in Christum fidem voluisse, declaret. In quo reprehendit 1) quod ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ χριστοῦ plus quam vitae temporalis iacturam inferat; 2) quod Elsnerus hoc perspecto constructionem proposuerit hanc, ηὐχόμην ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, quae per leges linguae, quibus iubemur dicere εὔχεσθαι τινί, vel εὔχεσθαι πρός τινα, admitti non potest 3) quod voces ἀνάθεμα et ἀνάθημα male confuderit. Neque vero ad superiora tempora haec referri possunt, quasi dicat: optabam ego separatus esse a Christo et Christianis, et ipsius meae salutis iactura, popularium meorum religionem, instituta, legesque defendere. Nam cum istum feruorem satis decla-

rauerit, opus non erat, illas affirmandi formulas, quibus deum et suam testatur conscientiam, adhibuisse. Quare duo haec quasi fulcra suae sententiae ponit: 1) Paulum amore incredibili erga populares suos affectum fuisse: 2) haec eum scripsisse sedato liberoque a vehementioribus commotionibus animo; vnde neque probandam esse comparationem verborum Mosis Exod. 32, 32. *Condona ipsis delictum, sin minus, dele me e libro quem scripsisti.* Nam haec certe animo vehementer commoto dicta esse, et ad vitae taedium indicandum pertinere. Ait ergo, ηὐχόμην esse *profitebar, denuntiabam*; ὑπὲρ esse *super, in*; reliqua vero hoc significare: hoc me vehementer angit, quod egomet ipse natione Iudaeus, meis popularibus separationem a Christo et eius honis denuntiare iam ante debuerim, et nunc amplius denuntiem. Quaerat aliquis vbi hoc factum sit? respondetur, non disertis verbis, sed vi tamen et ratione, conuenientissima Act. 13, 46. De his iudicium sit penes lectores. A nobis quidem nondum impetrare poteramus, vt huic explicationi assensum praeberemus.

In proximis diatribis disseritur, *de Sabbatho δευτεροπρώτῳ Luc. 6, 1.* de loco Matth. 22, 23—31. in qua quaeritur, num dictum Christi aliquam vim habeat ad refutandos Sadducaeos, nisi Angelos habere corpora ponatur: insunt obseruationes philologicae ad quaedam loca Geneseos, ad 15, 12-23, 13. item ad vaticiniorum Nahumi capitis primi priores versiculos, in quibus de originibus vocum Hebraicarum, subsidio linguae Arabicae detegendis, deque earum tum primis, tum secundariis significationibus disputatur: inest *de decreto concilii Apostolici Act. 15, 20. et 29.* disquisitio: sunt praeterea quaedam philosophicae, *de lege cordibus inscripta: de iudicio*: quas intactas relinquemus. Ad extremum autem leguntur quaedam ad locum 2. Petr. 2, 1. pertinentia. Primum contra sententiam eorum loquitur, qui

qui verba τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι de iis interpretantur, *qui negent, quod dominus eos emerit.* Sed refutat hoc solo argumento, vt dicat, Participium pro Infinitiuo hic positum esse non posse, quia, hoc si sit, non antecedat verbum a quo pendeat, vt in hoc loco, sed sequatur, Luc. 24, 39. vnde dicendum fuisse, τὸν δεσπότην ἀρνούμενοι ἀγοράσαντα αὐτούς. Proponit aliam, quam ait commendari ab simplicitate, hanc: *dominum qui ipsos emit, abnegantes*, hoc sensu, quod falsi isti doctores suum dominum, (Deum vel Christum, id perinde erit,) qui ipsos emerat (ad operandum) abnegarint. Non igitur intelligit Auctor emtionem per pretium satisfactionis et mortis Christi, sed eam quae est seruorum, in foro venalium. Doctores sibi fingit in foro venales, hoc est, idoneis facultatibus ad munus ecclesiasticum gerendum instructos, eique admotos sub conditione pretii, vel praemii. Hos, vbi neglexerint officium, vbi disseminauerint αἱρέσεις ἀπωλείας, sectas perniciosas, et aliis auctores exstiterint desciscendi a sinceritate doctrinae diuinae, dici posse ἐπάγοντας ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν, contrahere sibi iacturam salutis. His scilicet ambagibus erat vtendum ei, qui, propter doctrinam de absolutis decretis, concedere nolebat, Christum etiam pro iis, qui in aeternam perniciem ruunt, mortuum esse: immemor verborum Pauli 1 Tim. 2, 4. Θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ, εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν; immemor locorum, in quibus nos Christus dicitur ἐξαγοράσαι 1 Cor. 6, 7. Gal. 3, 13. etc. tanta euidentia verborum et sententiae, vt obscurari nullo modo possit. add. Hebr. 10, 29. vbi dicitur τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας. Verbum autem ἀρνεῖσθαι cum hic, tum in loco parallelo Ep. Iud. vs. 4. τὸν μόνον δεσπότην Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι; item 2 Tim. 2, 12. est *negligere, spernere*, et illum neglectum et contemtum, cum verbis, tum factis, prodere. Ita καταπατεῖν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ di-

dicitur Ep. ad Hebr. loc. cit. Conf. *Kypke* Obseruatt. ad Act. 3, 13. et 2 Tim. 3, 5.

PLATONIS DIALOGI IV. MENO, CRITO, Alcibiades vterque, cum Animaduersionibus Virorum Clarissimorum, GEDIKE, GOTTLEBER, SCHNEIDER, priorumque Editorum, curauit BIESTER.

Berolini, sumtibus Augusti Mylii, MDCCLXXX. 173. pagg. 8.

Prodiit anno superiori Pot. Regis Borussiae, quae est eius salutis publicae cura omni nostra laude superior, mandatum, spectans Auctores Classicos graecos atque latinos in Gymnasiis maiori atque accuratiori studio tractandos. Voluit scilicet Rex sapientissimus, vt scriptores isti diligentissime in maioribus scholis explicentur, atque illustrentur, nec tam voces graecae atque latinae memoriae inculcentur, quam potius res, sententiae, tractationis modus, doctrina, atque similia menti tradantur, vt et viri docti ad vertendos illos germanice excitentur. Huic edicto vt satisfieret, curauit Illustr. Zedlizius ita, vt pluribus doctis partes, aliis alias committeret, et *Biestero*, qui ei est ab epistolis, curam edendorum dialogorum Platonis traderet, qui id egit, vt dialogi quatuor supra memorati sua cura vitiis operarum purgarentur, quasque haberet cum scriptas, tum impressas doctorum Virorum notas, textui subiicerentur. In priori igitur Dialogo, in quo Socrates cum Menone de eo disputat, vtrum virtus disciplina et exercitatione comparetur, an vero nobiscum nata vel a Deo data sit. Hic et illic reperiuntur bre-

breues atque concisae notae Cl. Gedike, Fridericiani Gymnasii Directore, quibus et maxime pauca Editor Clar. addidit. Quum Socrates statim ab initio Thessalos laudat, quippe re equestri et diuitiis insignes, eosque nunc etiam sapientia praestare dicit: ironice haec verba Socratis capienda esse colligitur ex Plutarchi libro de legendis poetis, vbi Simonides negat Thessalos a se decipi posse, quod sint ἀμαθέστεροι. In verbis Socratis κινδυνεύω σοὶ δοκεῖν μακάριος τὶς εἶναι; vox μακάριος *deus quis* reddenda videtur ex sententia Ciceronis Tusc. I, 11. *deus aliquis viderit.* In sequentibus p. 9. verba δοκεῖ σοι οἷόν τε εἶναι ab oscitante librario ex proxime antecedentibus repetita videntur Gedickio; sed talem repetitionem de industria factam, eiusque exempla trita atque frequentia esse in libris Socraticis, nec adeo hoc loco sensum impedire, facile, vt nobis quidem videtur, demonstrari potest. Menonem loco genericae definitionis, qua ostendere iubetur *quid sit virtus*, modo species virtutum §. 2. enumerare, et a quouis intelligitur, et ab Editore obseruatur. Paragrapho quarta displicet Gedickio τοῦ δεσπότου, et mauult legi ἄρχειν οἷόν τε εἶναι ἀντὶ τοῦ δεσπότου, addens rationem philosophicam magis quam criticam, non statim necessarium esse scribens, *vt seruus imperans ipsi imperet domino, cum possit pro domino ab hoc constitutus aliis seruis imperare.* At nulla primum vestigia a librariis neglectae vocis ἀντὶ reperiuntur, dein lectione vulgari seruata, quaestioni sequenti maior vis atque efficacia inesse videtur. Aduerbium διαλεκτικώτερον recte explicatur p. 16. ita, vt notet *conuenientius regulis familiaris consuetudinis et sermonis*, quod ipsum et ex sequentibus Platonis verbis facile intelligitur. Pro τὸ τοιοῦτον Gedicke V. Cl. legere mauult ταὐτόν τι, quod quidem non displicet; sed nec necessarium videtur, cum verba Socratis hunc sensum habere videantur, *idem volo dicere, non aliud quid.* Maxime probabilis contra, nostro quidem iudicio, videtur coniectura, quam Vir doct. §. 7. pro-

proponit, ex qua pro πράγματα legendum censet παράυτικα, cum ei respondeat αναμνησθεὶς, nec Socrati molestum sit respondere; adde quoque, melius conuenire τὸ προστάττεις. Huic dialogo, vt ceterarum notarum, inprimis sensum spectantium, nullam faciamus mentionem, duo Excursus adiecti reperiuntur, quorum prior agit de Daedali statuis motu vitaque praeditis, quod Daedalus primus oculos apertos Statuis tribuerit, nec non seiunctas manus, pedesque: alter spectat problema geometricum, *an figura trigonatis dato circulo possit includi ita, vt quaeuis linea peripheriam circuli attingat,* quod Clar. Gedicke scite soluit, mutanda lectione vulgata, prout ipsi ad suam sententiam confirmandam necessarium videtur. Hinc §. 16. p. 40. in hypothesi pro χώριον τριγωνον legi iubet χώριον τετράγωνον, in hypothesi vero pro παρατεινάντα scribi mauult παρατέμνοντα sensu mathematico, quo notat δίχα τέμνειν, et sub finem παρατεταμενον mutari postulat in περιλελειμμενον. Sed properamus ad reliqua, hoc modo obseruantes, in Dialogo qui inscribatur Plato, maximam partem excerptas esse doctas criticasque notas Cel. Fischeri nostri, et Biesterum Cl. ad illustrandum locum elegantem Platonis, quo patria ipsa cum Socrate agens §. 11. inducitur, laudasse non modo Ciceronem Catil. I, 7. sed et egregia verba, quibus vtitur summus Rex, in literis de amore patriae gallice scriptis p. 81. sq. Igitur qua ratione Biesterus in edendis Dialogis duobus, qui nomen Alcibiadis praeferunt, versatus sit, paucis videamus. Textum quidem, vt in prioribus, ad editionem Stephani inprimendum curauit, notas denique adiecit, quae debentur ingenio atque doctrinae Gottleberi inprimis, atque Schneideri. Ille enim notas in Alcibiadem secundum, ante nouem annos Lipsiae inprimendas curauerat, quibus nunc calamo exaratas alias addidit: hic vero in Alcibiadem vtrumque breues animaduersiones conscripsit, quae vt conquisitae adderentur Ill. Zedlitius iussit. Paragrapho secunda

da sub finem Cl. Schneiderus ὅτι ante ἤδεν delendum censet, quod id volunt leges Grammaticae, et vsus Platonicus postulat. Gottleberus Vir Cl. in animaduersionibus suis ad Alcibiadem I. id agit, vt partim Stephani et Cornarii coniecturas laudet, partim, quae in Stobaeo reperiuntur loca cum textu Platonico comparet, partim nonnulla, historiam quae spectant, afferat, vt de pulcritudine Alcibiadis, de iureiurando per Iouem Φιλιον, de pugna Atheniensium aduersus Lacedaemonios ad Tanagram, de Atheniensium clade apud Coroneam, de incolis insulae Peparethi, quibus, vt et aliis commemorandis, supersedere posse videmur. In Dialogo qui inscribitur Alcibiades *secundus*, Gottleberus notat pro λησεται, quod est in Basil. 2. substitutum esse λησῃ, sed illud recte quoque conuenire τῳ ὅπως, atque λησεται legendum quoque censet Schneiderus, quia hoc sit atticum, sed post εὐχυμενος inserendum putat μὲν cum sequatur δὲ. At μεν saepius reticeri sequente δε satis constat, quod exemplo vno ac altero Clar. Zeunius ad Vigerum p. 520. docuit. Quanquam Cl. Gottleberus, sub finem paragraphi secundae, coniicit, legendum fortasse τυς ὀλιγυς μεν ειναι Φρονιμυς, quia sequatur αφρονας δε τυς πολλυς, nobis tamen non placet articulum loco moueri, cum τυς Φρονιμυς referatur ad των ἐν τῃ πολει, sitque subiectum, *qui sint prudentes inter ciues, esse paucos, imprudentes esse plerosque*; recte enim notatur ab Editore, quod οἱ πολλοὶ sint *plerique vulgus*. Non displicet §. 3. coniectura Stephani, διαφερειν δε, pro vulgari δη, probante, vt obseruat Gottleberus Vir doct. Ficino, Dacier, et serie orationis. Paragrapho quarta, pro λησυσιν αυτυς και λεγοντας και πραττοντας certissime legendum obseruat Schneiderus V. Cl. και λεγοντες και πραττοντες; de quo nec dubitari potest, cum vsus verbi λανθανειν Nominatiuum desideret. His vero verbis fere in eam opinionem inducimur, vt credamus, paulo ante ordine inuerso legendum esse λεγειν και πραττει. Quamuis paragrapho quinta σε abesse possit, nobis tamen nec *admodum im-*

 por-

portunum, vt Schneiderus putat, esse videtur, cum Socrates personam Alcibiadis in mente habeat, et cum eo colloquatur. Cum verba Socratis §. 10. ὁσωπερ ἀν μη προτερον ἐπουρισῃ το της ψυχης aliquid difficultatis habere videantur: in ea tollenda Gottleberus et Schneiderus elaborarunt, ita vt ille ante ὁσωπερ intelligat τοσουτω μαλλον, et vltima verba periodi cum superioribus iungat; hic vero, verbis μη προτερον omissis, voces ὁσωπερ ἀν ἐπουρισει demum verbis sequentis periodi η και ἀλλο τι των τοιουτων connectendas putet: vter horum rem tetigerit alii iudicent.

Sed hic pedem figere iubemur, quin iam plura commemorauimus, quam pro mole libri, et notarum copia, nobisque persuasum habemus, fore vt multi, qui Platonis lectione delectantur, etiam hos dialogos, praeter Critonem, quantum quidem scimus, nondum separatim editos grato excipiant animo.

SCRIPTORES PHYSIOGNOMONIAE VETERES, ex recensione Camilli Perusci, et FRID. SYLBVRGII, graece et latine, recensuit, animaduersiones Sylburgii et DAN. GVIL. TRILLERI V. Ill. in Melampodem emendationes, addidit, suasque adspersit notas, IOHANNES GEORGIVS FRID. FRANZIVS.

Altenburgi impensis Gottlob. Eman. Richteri, CIↃIↃCCLXXX. 8. pag. 508. cum triplici Indice Scriptorum, qui in notis laudantur, Verborum et formularum memorabilium, rerum denique memorabilium.

Quum in dotibus, virtutibus, vitiisque animi humani, ex corpore vultuque cognoscendis, nostrae aetatis homines

mines multum temporis operaeque locent: Clar. **Franzius**, quid ſenſerint ſtatuerintque veteres in hoc genere, voluit oſtendere edendis preloque ſubiiciendis ſcriptis veterum Phyſiognomonum graecorum, adiutus liberalitate, Ill. Gruneri, Profeſſoris Ienenſis, qui ipſi Polemonis, Adamantii, et Melampodis libros transmiſit, ita quidem, vt exemplari Melampodis adſcriptae eſſent notulae docta manu Ill. Trilleri, omnesque hos libros, et ſuauitatis, et doctorum commodi cauſa, publici iuris facere iuberetur. Principatum vero inter hos ſcriptores Ariſtotelem obtinere vix dubitari poteſt, cum non modo ille ceteros claritate nominis, et elegantia orationis, longe ſuperet, ſed ceteri quoque ſua fere omnia, id quod ex comparatione patet, ex illo hauſerint. Primo inde loco leguntur Ariſtotelis Φυσιογνωμονικά expreſſa ad editionem Ariſtotelis, quam curauit Du Vallius, adiecta quoque verſione latina incerti cuiusdam, quam et in Du Vallii operibus Ariſtotelis reperiendam, ab hac editione noluit abeſſe Clar. Editor, ne eam parui aeſtimare, prorſusque reiicere videretur; quamuis multis in locis minus elegans atque obſcurior noſtro quidem iudicio ſit exiſtimanda. Primum enim interpres latinus ſingulas voces graecas ſingulis vocibus latinis exprimit, ita vt vox voci reſpondeat, et ſingula verba annumerari videantur, haud curans ſenſum geniumque vtriusque linguae. Dein vocibus barbaris vtitur, quales ſunt *phyſiognomonizare*, *diem delectabiliter ducere et morem accipere qui eſt hilaris*, *manſianum ſignum*, *deſignatiuus tranſitu*, *cauis labrabilis*, *ſigna ſubcontrariantia* (ὑπεναντιούμενα *contraria*, *incerta*) aliaeque innumerae, quae vix interdum intelligi poſſe videntur, niſi graeca conſulantur. Facile fuiſſet doct. Editori voces obſoletas atque corruptas eliminare, et pro *collum groſſum*, τράχηλον παχὺν, *collum craſſum* reponere; ſed maluit verſionem intactam relinquere, quam genus ſcribendi illius temporis ad noſtri temporis vſum refigere, id quod nec vituperare audemus. At cur non vel

Auerrois, vel Andr. Lacunae, vel Iodoci Willichii versiones, quae posteriores separatim Parisiis 1535. et Vitembergae 1538. prodierunt, potius addiderit, huius rei nullam aliam rationem reddere posse videmur, quam quod haec in editione Du Vallii reperitur. Auerrois quidem versionem sepius consultam atque laudatam reperimus, nec tamen omni ex parte probari doct. Viro intelligimus ex nota vigesima septima, vbi ad verba ἐκ τῶν ἐπιφαινομένων ἠθῶν scribit: *Male Auerroes et interpres, ex moribus a parentibus, quem secutus est bona fide Sanchez in Comment. p. 38. Sed omnes libri impressi, quotquot vidi, habent* ἐπιφαινομένων, *apparentibus, et vix mihi persuadere possum, quomodo loco* (forsan hoc loco) ἐπιφ. γονείων (γονέων) *legi posset.* At primum ex his modo intelligitur, Sanchezium secutum esse vestigia versionis latinae, in qua operarum, non interpretis vitio legitur *a parentibus* pro *apparentibus*; dein nullo modo vocem γονεῦς vel subintellegendam, vel omissam esse, quia iam additur ἠθῶν, sed ἐπιφαινόμενα ἤθη esse mores, indolem animi, quae ex vultu cognoscitur vt c. 2. p. 21. ἤθη τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐμφαινόμενα, et p. 29. pluribusque locis. Dum Aristoteles negare videtur p. 15. dari affectiones, quae sint cuidam ferarum ita propriae, vt non aliis quoque conueniant scribens, Ἴδιον δὲ οὐδενὸς οὐδὲ ἓν τῶν ζώων, ἔν γε τῇ διανοίᾳ ἔχοι ἄν τις λαβεῖν: interpres latinus verbis maxime obscuris vtitur: *Nihil autem proprium animalium physiognomizatorum in anima habebit vtique aliquis accipere.* Nisi nos omnia fallunt verba Aristotelis id volunt: nullam propriam affectionem vel vnam poterit quis reperire, eamque animo sibi fingere. Homines igitur potissimum spectandos esse Aristoteles inde colligit, qui eandem affectionem habeant; vt si quis fortis ac strenui hominis signa velit cognoscere, vniuersum genus fortium animalium esse considerandum, quaeque huic generi conueniant explorandum. Quare non est quod doct. Franzius assentiatur Sanchezio in Commentario p. 41.

ἐξ-

ἐξ ἀπάντων pro ἐξανθεάντων vt legatur, ſuadenti. Quamuis doct. Editor in ſequentibus p. 17. locum obſcurum ſic refingat, vt ſtatuat, Ariſtotelem de rebus ſibi oppoſitis loqui, iisdemque verbis vſum fuiſſe, quorum vna ſententia iisdem verbis expreſſa incuria librariorum exciderit: huic tamen coniecturae ſequentia repugnare nobis quidem videntur. Ariſtoteles enim, ſi quid videmus, hoc docere cupit, animalia, quae quis ratione fortitudinis coniunctim ſpectare velit, ita eſſe ſpectanda vt omnia communia attributa vel παθήματα, excludat, animoque ſeparet, quod ſi quis facere neglexerit, dubitari poſſet, vtrum fortitudinis, an alterius affectionis ſigna ſint. Locus igitur iſte potius noſtro iudicio intactus maneat, ne corrigendo magis corrumpi videatur. Capite III. ſtatim ab initio, Ariſtoteles, propter aequalitatem paritatemque orationis, non τὸ σχῆμα τῦ σώματος ὀρθός, quamquam id quoque graeca lingua ferat, ſed ὀρθὸν ſcripſiſſe videtur, et quae in ſubiecta nota Editoris reperiuntur, ſic legenda ſunt: *Erectam autem corporis figuram naturae auctorem conceſſiſſe homini certum eſt*, *non ſolum vt diſtingueretur a ceteris animalibus ſed vt quoque dominii in creaturas recordaretur*, *prorſusque nihil formidaret*, et quidem Editore ipſo ſic legi iubente. Quod ad indicia hominis impudentis attinet p. 47. verba μικρον ἔγκυρτος alieno loco poſita nobis videntur, adeo vt forſan ſic legendum arbitremur, τῷ σχήματι μὴ ὀρθὸς, ἀλλὰ μικρὸν ἔγκυρτος, καὶ μικρῷ προπετέστερος, niſi poſteriora gloſſema priorum putentur. Vox διαλεκτικός quum p. 48. non conueniat ταῖς κινήσεσι, coniectura Sylburgii praeferenda videtur, legentis ἐν ταῖς κινήσεσι βραδὺς καὶ τῇ διαλέκτῳ; et ſic intellexiſſe quoque videtur Polemo p. 288. ſcribens, βαρὺ φθέγγεται βραχὺ δέ; ex quo loco ſimul intelligitur, quid ſit φωνὴ πνευματώδης, cum idem homo κόσμιος Polemoni dicatur βαρὺ φθέγγεσθαι. Pagina 51. legitur ſpurca et obſcoena nota, ad explicandam vim vocis κιναίδου, quam mallemus abeſſe, ſufficeret notaſſe, κίναιδον a Polemone dici

 αν-

ἀνδρόγυνον, atque intelligi hominem deditum masculae libidini. Ὄμμα κατακεκλασμένον non est *oculus confractus, qualis est tristium, sed et lasciuorum*, sed intelliguntur oculi molles, flexibiles, quibus dein περιβλέψεις tribuuntur. P. 66. vocem ὕβρις Cl. Editor mauult vertere *petulantia* ratioque qua nititur est in seq. ἡ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἔκστασις excessus in re venerea, quocum coniuncta esse solet petulantia, quae est communis τῶν λοφουρων ἢ ου λοφούρων; pro quo potius legendum videtur ἢ ου νωθρῶν, animalium quae setas habent erectas in ceruice, vel non sunt tarda, atque pigra: id quod intelligitur ex opposito τῶν δὲ ὄνων καὶ συῶν. Cl. Editor coniicit, forte μοθώνων hominum, vilium legendum esse; sed de animalibus, non de hominibus Aristoteles loquitur. Nec enim est quod Interpretis rationem habeamus, vertentis *laceratorum et vilium*, qui quomodo legerit, vix *quis* augurari potest, nec magnopere curamus. De Pardali inter omnia animalia foemineam formam maxime ostendente, Aristoteles scribit p. 84. θηλυμορφότερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ τὰ σκέλη· τούτοις δὲ συνεργεῖ, καὶ τὶ ἔργον ῥώμης ἀπεργάζεται, magis formam foemineam exprimit, his enim vim suam exserit, et aliquod indicium fortitudinis prodit. Follinus sensu plane contrario legi cupit ὅτι μὴ κατὰ σκέλη τούτοις συνεργεῖ, καὶ τὶ ἔργον ῥώμης ἀπεργάζεται, redditque: *Quandoquidem crurum ratione aliis omnibus in functionibus est inferior. Nam quod obsecro robustum opus absoluit?*

Quae interpretatio Follini cur probetur Exp. Editori, nos quidem latet: quod enim interpunctio Follini optime conueniat cum historia naturali pantherae, vt ipsi videtur, nobis vix persuadere possumus, cum verba Aristotelis, et etiam locus ex historia animalium L. I. c. . laudatus, plane aliud suadeant. Verba extrema capitis quinti, τὰ μὲν οὖν ἐκπρεπέστερα etc. quae Auerroes aeque ac Interpres obscurius reddidit, *Animalia igitur, quae videntur fortia, conuenientiora assumta, masculinae formae et foemininae dicta sunt*, et vbi structu-

cturae ordinem esse docet Sylburgius, ζῶα οὖν τὰ μετειληφότα τὰ ἐκπρεπέστερα, i. e. *quae praedita sunt maiori ἐκπρεπείᾳ, in quibus decentior forma et gestus apparent*: forsan leui transpositione facilius explicari possunt, si sic legantur, τὰ μὲν οὖν ἐκπρεπέστερα ζῶα τῶν δοκούντων ἀνδρείων εἶναι, μετειληφότα τῆς δὲ τοῦ ἄρρενος ἰδέας καὶ τῆς τοῦ θήλεος, εἴρηται. *Quod igitur ad potiora animalia attinet, quae videntur fortia esse, ac cum masculinam, tum foemininam formam habent, de iis satis dictum est. Caetera enim quae sunt, facile possumus praeterire.* Ζωνοὶ p. 97. Aristoteli sunt iidem qui εὔζωνοι, quod Interpres non legisse videtur, reddens, *bene lumbosi*, sed quod eum sic reddere res ipsa iussit: nec Follinus τὰ περὶ τὴν κοιλίαν λαπαρὰ vel potius λιπαρὰ reddens *quibus venter obesus est*, vim verbis inferre nobis quidem videtur, quamuis non negemus, regiones circa ventrem et ventrem ipsum, quod Cl. Editor docet, valde differre.

Quid p. 108. sit τὸ μέσον explicat Aristoteles ipse per voces οὔτε κυρτὸν σφόδρα, οὔτε κοῖλον σφόδρα, inde εὖ πεφυκὼς est *bene formatus, sine vitio corporis natus*, nec de virtute explicandum, nec locus Aristotelis de moribus L. II, c. 9. in subsidium vocandus videbatur. Δειλοὶ p. 126. non sunt *timidi*, sed *ignaui, fugientes laborem*, his opponuntur enim ἐπιμελεῖς *industrii*, quam vocem Follinum *egregie agites et diligentes* reddidisse Cl. Editor obseruat, *cum ἐπιμελὴς vtramque significationem admittat.* Ad illustranda verba Aristotelis p. 147. de pilosis scribentis, οἱ δὲ περὶ τὰ στήθη, καὶ τὴν κοιλίαν, ἄγαν δασέως ἔχοντες, οὐδέποτε πρὸς τοῖς αὐτοῖς διατελοῦσιν: *Pectore et ventere valde pilosi, sunt homines leues, inconstantes*, doct. Franzius scribit: *Locus hic valde laborare videtur. Lacuna enim aequiuocationem in verbis* οὐδέποτε πρὸς τ. α. suspicatur, *quia homines sunt sociabiles, et Porta habet pectus et aluus, quae ob pilositatem mente leues, instabiles, et imbecilles notant. Sed nihil mutandum. Qui enim pectoris et ventris regionem habent hirsutam, sunt feruidae humidaeque naturae, ac libidino-*

si

ſi ſicut aues. Ex noſtra vero ſententia locus nulla difficultate laborare videtur, nec Andr. Lacuna et Ioh. a Porta, vt quid mutetur, ſuadent, nec tandem piloſi homines comparantur cum auibus ratione libidinis, ſed ratione leuitatis atque agilitatis. At diutius in Ariſtotelis Phyſiognomonia perluſtranda, quam vellemus, morati ſumus: in reliquis igitur libris percurrendis breuiores eſſe iubemur.

Polemonis libri duo graece primum editi a Camillo Peruſco ſimul cum Adamantio et Melampode, vt ex Volumine ſexto Operum Ariſtotelis, quae Sylburgius curauit, repeterentur, non iuſſit modo doct. Franzius, ſed et Sylburgii notas, quae maximam partem huius auctoris cum Ariſtotele et Adamantio continent, nec non ſuas obſeruationes textui ſubiecit. In his ſaepius Vir Doct. ad ea prouocare ſolet, quae Ariſtotelis cauſa ſcripſerat, ſaepius etiam ea affert, quae ipſi hanc vel illam vocem legenti in mentem veniebant: vt p. 197. de εἰδωλοθύτους. de Pelope, de Oedipo p. 201. de oculis caeſiis, p. 227. de riſu non in vniuerſum improbando, de voce μειδιᾶν et σκυθρωπάζειν, vt alia taceamus. Ἡ ἐπὶ πολὺ ἀνατομὴ τȣ͂ ϛόματος, *magnus hiatus oris*; os nimium apertum hoc loco eſſe *inciſionem* Vir doct. ſibi perſuadet, *quum os ſtriis ſciſſurisque notatum ſit, quod ex ariditate fieri ſolet* ſed Ariſtoteles de ſtriis ſciſſurisque haud cogitaſſe videtur. Sed os natura dilatatum indicare voluiſſe, quod ſimile ſit ori canino. Libro II. p. 297. τῷ μικροπονηρῷ tribuuntur ὀφθαλμοὶ ὑποῤῥέοντες ἀτενῶς, quam vocem mendoſam ſuſpicatur Cl. Editor, forte rectius ὑπερορῶντας ſubſtituendum exiſtimans, *fixe oculos ad maiora conuerſos*: nobis videntur metaphorice *oculi ſemper deiecti, in terram defixi*, more aquae defluentis indicari. Ex voce σκαφοειδὴς p. 308. Cl. Editor colligit, Polemonem Chriſtianis annumerandum eſſe, eumque ad effatum Prou. V, 6. reſpexiſſe.

Quum Adamantius libris duobus Polemonis libros explicarit, quod conſilium ipſe ſtatim ab initio aperit, doct. Fran-

Franzius id egit, vt non modo Sylburgii notas adderet, sed et Adamantium cum Polemone compararet, et vtrosque inter se conferret. Extremo tandem loco legitur Melampodis opusculum, cuius parte priore de *palpitatione*, posteriore de naeuis corporis egit, quibus adiectae sunt breues notae a manu Magni Trilleri profectae, quas, vt facile incurrerent in oculos, asterisco notare Editori doct. placuit. Triplici praeterea indice instruxit hos libellos, vt eos consulere, *atque illa*, verbis eius vtamur, *oracula physiognomonica adire, atque ex aureo illo tripode, cui ferreus et ligneus subsequutis temporibus ab aliis physiognomonibus substitutus est, responsa percipere queant.* Nos quidem hanc acerbiorem in recentiores physiognomonas inuehendi rationem improbamus in eo, qui rogatos cupit lectores aequos, vt sibi veniam ignoscendo concedant. Ceterum non diffitemur, doct. Franzium his in libris edendis magnam probasse industriam, pluribusque locis suae in arte medica peritiae, suique veteres in medicos amoris, in iisque consulendis collocati studii, documenta edidisse.

Feldzüge des Vicomte Türenne

i. e.

RES GESTAE VICECOMITIS TVRENNII,

Summi exercituum Regis Galliarum Ducis, ex probatissimis monumentis illustratae, a FRIDERICO WILHELMO de ZANTHIER.

Lipsiae ap. heredes Weidmanni et Reichium, MDCCLXXIX.
Alph. 3. plagg. 5. cum figg. aen. permultis.

Celebrauit antiquitas heroes suos, virosque rebus gestis claros, monumenta memoriae illos commendarunt sempiternae, poetae oratores ac historiarum conditores aeternitatem nominibus illorum dederunt ac gestis. Quo factum, vt non viui solum aliis exemplum et stimulus essent at-

que doctores, ſed mortui idem praeſtent. Noſtrae aetati nonne eſſet dedecori, ſi heroes quaſi ſuos et recentioris aeui, quorum adhuc fere vigent in recenti memoria res geſtae, negligeret?

Facta illorum ante oculos quaſi verſantur, et potentia imperiorum virtute iſtorum parta, eminet adhuc et fulget. Facta illorum noſtros eo magis inſtruere, ac interiore belli cognitione imbuere poſſunt, quo magis ſecundum principia atque regulas artis bella recentioris aetatis geſta, atque perpetrata ſunt. Omni itaque laude dignus eſt is, qui ipſe ſcientiae bellicae peritus, hoc officium meritis atque virtuti debitum ſuſcepit, inprimisque tanto ſtudio tantaque diligentia et cura in eo elaborauit, quique omnia diſtantia remota ac diuerſa vno quaſi loco congregauit, vt eo illuſtriora luceant.

Quod vt magis pateat, inquiramus in ipſum librum, et fontes, eq uibus deriuauit A. ſonorum illud rerum geſtarum flumen, et quibus praeſertim rebus, eos, qui anteceſſerunt illum, ſuperauit. Nullum plane alicuius auctoritatis ſcriptorem neglexit, nullum, quem non aperiret, fontem, et pleno hauſtu non deguſtaret ſolum, ſed etiam deglutiret, ac in ſuccum et ſanguinem verteret.

Ramſeius enim in vita Turennii non ſatis nouerat fontes, aut noluit eos adhibere. Nimium indulſit illi elegantiae in ſcribendo et dicendo, cui ſaepe veritatem ſubiicit, mox, ſe ipſum proponit philoſophum, oratorem, ac hominem reipublicae peritum, non eum cuius narrat facta. Neque ſatis peritus erat rei militaris. Interea primus ille commentarios quarundam Turennii expeditionum, quos tantopere celebrat Puyſegur, et omnibus commendat, in lucem protraxit, vti et Ducis Yorkii, et quasdam literas Mareſcialli proprias.

Patet vero ex ipſis commentariis, Ramſeium ſaepius mentiri, eumque contradicere ipſi qui geſſit res narranti. Probationis loco poteſt eſſe illa pugnae prope Nordlingam narratio, quae ex hoc libro, Meriani deſcriptione adiuncta, plus lucis accipit, quam ex Ramſeii narratione. Omnes has, quae ante oculos poſitae ſunt, Turennii res geſtas,

ex ipsis Mareschalli commentariis sumsit generosissimus Auctor. In bello annorum 1644-1648. Puffendorffii adhibuit libros, qui dedit narrationem Suecicam, vti etiam Imperatorias et Bauaricas, vt his aduersariorum narrationibus res plus acciperent lucis, adiectis iis quae Turennius ipse scire non poterat. Ita adhibuit descriptionem pugnae Friburgicae a Mussaio initae, qui in Germania in exercitu Condei erat, quaeque vt exemplum militaris descriptionis celebris est. Adhibitae sunt descriptiones illae pugnarum memorabilium Gallicarum: Batailles mémorables des François, inscriptae, partim e narrationibus ducum et aulae, partim singulorum praefectorum sumtae. Neque omisit Commentarios Puysegurii, patris Mareschalli eiusdem nominis, qui in eodem bello, in quo Turennius aduersus regem arma gessit, aduersarius illius fuit; in sequenti autem ciuili et Hispanico bello sub illius imperio, aut in Mareschalli la Ferté exercitu, qui cum eo coniunctus erat, militauit. Qui licet parum esset Turennii amicus, tamen ei non detrahit, sed lucem potius adspergit rebus illius gestis, vti et Comes Büssy Rabutin, qui licet a partibus Puysegurii esset, Turennium caussam regiae aduersus se indignationis esse putabat, tamen Turennii merita agnoscit. Ducis etiam de Navailles, viri integerrimi, Commentarii, multa belli ciuilis negotia, praecipue liberationem vrbis Valenciennes, illustrant, et in bello anni 1672. pugnam apud Seneff; hic, licet etiam a partibus aduersariorum Turennii staret, tamen tribuit illi quod aequum est, eique debetur.

Ex his omnibus multam Turennii gesta lucem accipiunt clariorem. Mirandum sane est, qui fieri potuerit, vt Turennius, in tanta aduersariorum suorum multitudine, partim in aula, partim in bello, tantas res gereret.

In bello Hollandico, quod anno 1672. coepit, adhibuit A. praecipue collectionem illam literarum Ludouici XIV. eorumque qui illi erant a consiliis, et exercitum ducebant, quae X. aut XVI. abhinc annis prodierunt, quaeque operi adiunctae, non vero immistae sunt. Vsus est etiam literis Ducis Lucenburgici, et quorundam qui sub illius im-

 pe-

perio militabant, legatorum. Neque etiam respuit historiam illius belli Hollandici, Guerre d'Hollande inscriptam, quam etiam Folardus in Polybio suo laudauit. Consuluit etiam vltima Turennii facta, a praefecto qui interfuit ipse scripta, omnique laude digna. Ita etiam Commentarios Feuquierii, qui sub illo primitias militiae meruit, neque Hilarii, cuius pater eodem globulo, qui Turennio vitam eripuit, brachium amisit.

Descriptiones pugnarum aeri incisae ex Theatro Europaeo, in cuius vsum Merianus confecerat, sumtae sunt. Plerisque erant ignotae, licet maxime narrationibus ipsius Mareschalli responderent, multumque augeant ipsius narrationis auctoritatem ac fidem.

P. STEPH. RAVTTENSTRAVCH, BENED. BRZENOV. Theol. et SS. Can. Profess. Institutiones Iuris Ecclesiastici Germaniae accommodatae, TOM. I. Cum approbat. Censurae Regiae et Ordin.

Pragae in Officina Mangoldiana, 1772. in 8.

Cum omne ius ecclesiasticum vel publicum sit, vel priuatum, hoc Tomo primo maxima pars iuris ecclesiastici publici continetur, nimirum illa, quae ad statum ecclesiae internum spectat. Ea bifariam diuisa est ita, vt priora agant de natura et vi ecclesiae Christianae, posteriora de iure eorum qui ecclesiam regunt. Illa septem capitibus absoluuntur: de origine et nexu quondam ecclesiae, de iure res in illa ordinandi in vniuersum, de potestate legislatoria et iudiciaria, de iure cogendi, de regimine spirituali eiusque forma, de inaequalitate membrorum in ecclesia, de Hierarchia. Haec duodeuiginti capitibus constant, quibus traduntur principia de primatu papae, aliisque iuribus quae Papae competere dicuntur, de Cardinalibus, de aula et tribunalibus Pontificis Romani, eiusque legatis et vicariis, de Patriarchis, Exarchis, Primatibus, et Metropolitanis, de Episcopis cum omni-

omnibus, tum Germanis, de Episcopis titularibus et Coadiutoribus, de Canonicis eorumque Capitulis, tum omnium, tum Germanorum, de vicariis Episcoporum, de Parochis, de iuribus et immunitatibus Clericorum, de variis modis dignitates ecclesiasticas obtinendi. Auctoris doctrina et probitas, iam alias perspecta, non solum hoc libro mire confirmatur et illustratur, sed et accedit eius singularis aequitas et modestia, quam vt semper prae se tulit, ita eius obseruantissimus fuit in eo genere litterarum, in quo multos habet a quibus necessario dissentiat. Postulat igitur honestatis ratio, vt, qua humanitate erga nos vsus est, eadem vtamur erga illum, neque illius qualiacunque placita ad nostra instituta exigamus. Locus in toto hoc genere grauissimus est ille *de Primatu Papae:* in hoc tractando auctor tribus capitibus p. 108—133. ita versatus est, vt inter duas sententias extremas, mediam aliquam amplecteretur. Petri Apostoli Primatum aliquem a Christo ipso institutum esse, eo consilio, vt posthac semper in ecclesia maneret, affirmat: negat tamen eum aliter ad Romanam sedem pertinere, quam ob voluntarium ecclesiae in eam rem consensum. Iura ad hunc principatum seu primatum pertinentia triplicis ait generis esse; alia essentialia et diuinae originis, alia accidentalia, quorum Papae ab ecclesia arbitrium factum sit, alia controuersa. Primum genus ex eo intelligi, si quod Papae ius ecclesia prisca perpetuo consensu diuinum existimauerit, (sed sic primum genus ab altero vix discerni potest,) aut si sine illo iure ecclesiae vnitas intelligi nequeat, aut denique natura regiminis ecclesiastici hoc postulet. His veluti fundamentis innixus, iura Primatus in tria capita constringit: 1) Papam quasi centrum esse vnitatis ecclesiae catholicae; 2) illius esse, prouidere, vt singulae ecclesiae eandem religionem profiteantur, eiusque esse curam disciplinae ecclesiasticae; 3) item ius emendandi et supplendi errores reliquorum Superiorum ecclesiae. Ex his iura diuina atque essentialia specialiora deducuntur: a) Debere Papam consuli in iis rebus, quae religionem et disciplinam spectent, eiusque decretis, compositis ad normam siue canonum, siue traditionum, insistendum

 esse;

esse; b) Prouocationem esse ad Papam: sed hic pro aequitate sua fatetur auctor, intra trecentos a Christo nato annos legitimum eius rei exemplum esse nullum, et illam fere a Decretalibus Isidori pendere. (Qui potest igitur illud ius ad naturam et essentiam Primatus papalis referri?) c) Ius componendi lites de religione subortas; d) Ius Concilium vniuersale conscribendi, quod et Imperatoribus ob Aduocatiam tribuitur; e) Ius praesidendi in Conciliis, si illud est nihil aliud quam rem referre ad Patres, et sententiam primo loco dicere; f) Ius confirmandi quae in Concilio decreta sunt; in hoc auctor mire se vertit, ita vt facile sit iudicare, illi de hoc iure non satis esse persuasum; g) Ius decreta componendi citra Conciliorum solemnitatem: quorum vis, etsi non sempiterna est, tamen in rebus, quae ad fidem et disciplinam spectant, iamdiu viget, quamdiu ecclesiis non aliter videtur; h) Tutela Canonum; i) Potestas leges condendi de disciplina vniuersales, saluo tamen Episcoporum iure, dispiciendi, an ex re sint Dioeceseos: sin minus, hi illas recte deprecantur, et antiquiorem canonum atque obseruantiarum autoritatem tuentur. Igitur eiusmodi leges Papales eatenus valent, quatenus ab Episcopis admissae sunt et promulgatae, accedente Principis consensu per Placetum regium, nec libertate singularum ecclesiarum, nec iure Principis aduersante; k) Ius Concilia oecumenica restringendi, ita tamen, vt Episcopo idem liceat in Dioecesi; l) Ius deuolutionis, non omissis Instantiis intermediis; m) Ius adiuuandi caeteros Episcopos in tuendo suo iure. Alteri generi iurium, primatui papali accidentalium, accensentur: a) Confirmatio Episcoporum, b) Ius postulationes ratas habendi, c) Ius Episcopos consecrandi, d) eosque transferendi, e) Eorumque cessiones et resignationes accipiendi. f) Concurrentia in remouendis Episcopis. g) Ius nouos Episcopatus instituendi, h) eosque vel iungendi, vel dirimendi. i) Ius beatificandi et canonizandi. k) Ius confirmandi ordines ecclesiasticos. Auctor, etsi non negat, huius generis pleraque iura ortum habere ex Decretalibus Isidori; tamen existimat illa et nostris temporibus, detecta illarum fraude, Papae compe-

pe-

petere debere. Nam quod Synodis prouincialibus non amplius vtimur, illa iura Papae tamdiu tribuenda esse A. contendit ex iure Deuolutionis, nimirum vt ecclesiae consulatur; quamdiu Synodos prouinciales requirimus, quibus haec iura olim exercuit ecclesia. Ad tertium denique genus quod attinet, iurium controuersorum, agitur: a) de Infallibilitate Papae: hic auctor accedit ad libertatem Ecclesiae Gallicanae, nec se reliquis adiungit, qui Papae oracula tanquam diuina venerantur. b) Quod perhibent, Papam maiorem esse Concilio vniuersali, id docte et subtiliter refutatum est. c) Papae in saecularibus quidquam licere in Principes, recte negatum. De tribunalibus Pontificiis p. 262—289. copiosius et diligentius expositum est, quam vulgo in compendiis Iuris Canonici, ita tamen vt breuitati, quam in hoc genere requirimus, consuleretur. Restat vt pauca addamus, quibus iudicium nostrum de praestantia huius libri confirmetur: dabimus igitur summam loci de Episcopis p. 395—447. Horum potestas, nullo interueniente, a Christo ortum habet, cum sint successores Apostolorum: illa vel ad ordinem pertinet, vel ad iurisdictionem; vtroque, secundum ius diuinum, discernitur ordo Episcoporum ab ordine Presbyterorum, eorum igitur potestas neque a Petro oritur, neque a Pontifice, sed illa in eos confertur sola consecratione, non confirmatione papali, quae recentioris est originis. De iure Pontificis Episcopatus conferendi, nouosque erigendi, non valet consequentia ad originem potestatis, quae cum his coniuncta est; sic enim Pontificis potestas vix diuinam originem haberet, eiusque ius remouendi Episcopos nihil probat, cum illud, antequam Isidori Decretales consarcinarentur, Synodorum fuerit Prouincialium; quamquam nec ab his Episcoporum iurisdictio possit deriuari. Potius Episcopi dioeceses suo iure suaque auctoritate regunt: qui cum sub inspectione Papae sint, illius tamen nulla est concurrens Iurisdictio in dioecesibus, nullumque ius praeueniendi. Sic, nec aliter explicandus est oecumenici titulus, et peruulgatum illud, Episcopos vocatos esse in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Episcoporum Iurisdictio

est

eſt in omnes et ſingulos dioeceſanos, neque vlla ab hac exemtio praeſumitur, neque illa aliter a Pontifice impetranda, quam ob cauſas canonicas. Epiſcopi, non vero Pontifex, Praebendas regulariter conferunt in dioeceſibue: poſſunt hi ob rationes canonicas diſpenſare, vel in caſibus Papae reſeruatis, ſi partibus moleſtum ſit adire Pontificem. Habent praeterea ius viſitandi dioeceſin, et leges ferendi, conuocandique ſuos ad Synodos, quarum locum hodie fere Conſiſtoria obtinent et litterae paſtorales: habent iurisdictionem in rebus ſpiritualibus etc. Si demum iura Epiſcoporum contemplamur in Conciliis inprimis vniuerſalibus, competit illis poteſtas, cauſas quaslibet, et fidei et diſciplinae, iudicandi, ipſumque adeo Papam; ſic vt ab eius oraculis liceat prouocare ad Concilium oecumenicum, ſi cautiones adhibeantur: a) Vt id niſi in cauſis grauiſſimis fiat, quae non ad priuatos pertineant, ſed ad eccleſias ſiue omnes, ſeu ſingulas, ſi forte illarum ſtatus, vel canonum autoritas, ruinam minatur, nec id fiat a priuatis, ſed ab eccleſiis, et qui cum illa coniuncti ſunt, Principibus ſecularibus. b) Illa prouocatione Pontificis iurisdictio non plane ſuſpenditur in cauſis controuerſis, ſed illius decreto ceu prouiſorio obtemperandum. c) Reformatio decreti Pontificii per Concilium, Reuiſioni ſimilior eſt quam Appellationi. Plura referre nihil attinet: iam ſatis ex his ratio viri doctiſſimi perſpicitur, cuius eruditionem et probitatem tanto pluris facimus, quanto paucioribus vtraque contigit, qui in hoc genere laborarunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLXXVI.

Carsten Niebuhrs Reisebeschreibung

i. e.

CHRISTIANI NIEBVHRII DESCRIPTIO ITI- neris in Arabiam et vicinas regiones suscepti:

TOMVS II.

Hafniae, e typogr. regia, ap. N. Moeller; 1778. 4. pp. 479. praeter praef. cum 52. tabb. aere expressis.

Cum primum huius operis volumen lectoribus nostris explicabamus, quo Cl. Auctor itinera sua per Aegyptum Arabiamque, et tandem Bombaiam, Indiae facta exposuerat, praedicebamus fore, vt altero volumine reditus per Sinum Persicum, Babyloniam, Mesopotamiam, Syriam Asiamque minorem, suscepti descriptio absoluatur. At mutauit

 con-

consilium Auctor, et cum rerum copiam maiorem sensisset, quam quae vno volumine non nimis spisso comprehendi posset, quae reliqua erant ita descripsit, vt nunc quidem reditum suum vsque ad vrbem Halebensem Syriae persequeretur, cetera tertio tomo seruaret. Continentur itaque hoc libro, quaecunque Cl. Niehburio primum Bombaiae, et in ora adiacente Indiae, tum Mascatae in Arabia, in quam ab India renauigauit, in parte porro Persiae, quam peragrauit, tandem in Asia Turcica, quam ab Euphratis ostio Halebum vsque obiit, maxime memorabilia visa sunt; qui sequetur tomus III. excursionem Halebo Hierosolyma factam describet, tum reliquum iter a Syria per Asiam minorem, Turciam Europaeam, Poloniam, Germaniamque explicabit, tum quae de Africa Auctor comperta collegerat, nec minus quidquid ipse in coelo et sideribus obseruauit, exponet. Est autem hoc volumen, quemadmodum superius, in minores sectiones distributum, (sed numerorum notis non insignitas,) quibus de singulis locis aut regionibus eo ordine, quo eas A. adierat, modo copiosius traditur, modo breuius aliquid adspergitur. Ex his, quae potiora videntur, enotabimus.

Obseruata Bombaiae et Suratae, *p.* 1—80. Insula Bombaiensis, 2 mill. germ. longa, dimidium mill. aut paullo plus lata, alii insulae, quae *Anilis* appellatur ab Anglis (*Old-Womens Island*), adnectitur, tam eleuato sub aquis solo, vt, quo tempore mare refluit, isthmum faciat, et olim ex duabus insulis vnam facturum videatur. Vrbs ipsa Bombaia, lat. bor. 15° 55′ 43″, ingenti sumtu ab Anglis munita, habitatur ab Indis Romanensium sacra secutis, a Mohammedanis ex omni genere, ab Indis gentilibus, Persis ignicolis, et Europaeis, qui ad illos comparati pauci sunt, itemque Armeniis quibusdam et Graecis; hi omnes 140000 efficere dicuntur, quem ad numerum 1764. incolarum copia a 70 millibus creuerat per annos 20 proximos.

Cum

Cum ſolis aeſtus, aërisque ſiccitas, ventis et pluuia temperetur, quod multi ex Anglis praematura morte pereant, A. praeter alia vitia in veſtitu et cultu, inprimis intemperantia vini et carnium effici exiſtimat; vnde bene cautum Indis a legislatoribus ſuis colligit, qui eos a carne bubula et ſuilla abſtinere iuſſerint. Domus omnes faſtigiatae, tegulisque igne duratis tectae, feneſtrae tantum in Anglorum aedibus vitro clauſae, in ceteris ligneis ferreisue cratibus aut ſectili opere e quadratis conchis munitae, cubicula intus nec commode, nec ſplendide inſtructa ſunt. — Ad mercaturam et nauigationem quod attinet, viget ea plurimum Anglorum ſtudio, qui etiam magno ſuo commodo Bombaiae nauale conſtituerunt, vbi vel peregrinis pro certa pecunia naues ſuas reficere licet. Mercatores autem et collectas in India merces in Angliam mittunt, et acceptas inde per Perſiam, Turciam, Arabiam dimittunt, inprimis vero Giddam, quae Sinui Arabico adiacet (p. 11.) et amplius Cahiram in Aegypto (p. 12.) deuehunt, nunc etiam naues ſuas Sueſſam, in intimo Sinus Arab. receſſu, mittunt (p. 10.) ſecus quam A. ipſe ſuſpicatus erat Vol. I. p. 281. — Sed Bombaia ipſa, caput et arx eſt omnium coloniarum, quas Angli in hanc oram malabaricam mercaturae cauſſa deduxerunt, eaeque omnes a Senatu (*Council*) coloniae Bombaienſi reguntur (p. 8—10.) qui a ſolis Rectoribus Collegii mercaturae Indicae faciendae Londinenſibus pendet, non minus quam reliqui tres, quos idem Collegium Calcuttae in Bengala, Madraſi in ora Coromandelana, Banculae in Sumatra, conſtituit. Senatus autem ipſe Praeſide et 12 Senatoribus compoſitus eſt, inter quos et Tribunus militum locum habet; minores magiſtratus, quorum nonnulli in aliis eiusdem orae coloniis commercia regunt, omnes e mercatoribus leguntur, et Mercatores maiores minoresue, Curatores (*Factors*), et Scribae appellantur; nec quisquam eorum eſt, qui non ad ipſam Praeſidis dignitatem per gradus euehi poſ-

 ſit.

fit. Tuentur hanc Malabaricam prouinciam (p. 7.) partim Europaei milites, in 17 peditum, 3 tormentariorum (*Artillerie*) centurias descripti, et per praesidia oppidorum distributi, partim indicorum militum (*Sepois*) tria millia, in ipsa vrbe praesidio constituta; hisque copiis omnibus praeest Tribunus (*Major*). Est autem earum vsus maxime aduersus Marattos, perpetuos Anglorum hostes, qui omnia late circumquaque tenent, solique victum et alimenta Anglis vendere possunt; horum dominus, Punae sedem habens, ad 80 millia armare potest. — Religionem patriam vnicuique licet sequi et profiteri (p. 14.) non item ad aliam transire; nec facile Senatus Indis Christianis sacris initiari concedit, nisi idoneis de caussis. Sed ad publicam religionis professionem omnium minime prospectum est Anglicae ecclesiae sociis, qui vnum omnino sacrorum ministrum habent Bombaiae, copiosius Romanensibus, qui et numero plures sunt. Mohammedanorum omnes fere Sectae in vrbe reperiuntur. Omnium vero numerosissimi sunt Indi, antiqui regionis incolae, auitae religionis tenaces, quam A. p. 16. ss. describit, sed ita, vt parum noui adferat. Nam omnem gentem in IV. ordines diuisam esse, Brahmanum, Rasbutarum s. militum, Banianvm s. mercatorum, et rusticorum, (qui *Sudder* et *Harri* vocantur, nomine ab A. non dicto,) horum vero singulos plures continere tribus (*Cast*,) tum omnes tribus, quarum fere 80 sint, perpetuo seiunctas a se inuicem manere, ita vt ex vna in alteram transire non liceat, religionem porro non facile mutari a quoquam, nisi qui tribu motus fuerit; haec omnia a *Douio*, *Holwello*, *Anquetillo*, aliisque harum rerum scriptoribus, tradita habebamus. Illud memorabile videtur (p. 18.), aliquem e Rasbutorum ordine inter Brahmanes receptum esse, templo aedificato, et statuta ingenti vacca ex auro caua, per quam ipse cum peruasisset, denuo natus videretur. Ceterum libros sacros, ne Brahmanes quidem ipsi intelligunt, vnde difficile

est,

est de eorum religione recte iudicare. (Hic de variis linguis in India nunc vsitatis, varioque scripturae gener-, A. exposuit, et 4 scripturae varietates oculis subiecit Tab. II.). Quod animalium esu abstineant propter illam de μετεμψυχωσει opinionem, non omnino certum A. nostro videtur p. 23. Festos eorum dies recenset p. 27. et per eam occasionem de diis Indorum varia ex antiquis gentis μυθοις promit; nec minus de chronologia et fastis tradit p. 26. vnde hoc enotamus, tempus omne mundanum ab Indis describi in 4 annorum περιοδυς, 1728000, 1296000, 864000, 432000 complexas, de quarum vltima a. 1764. supererant ad mundi finem 427135; annum vero absolui 365. diebus et sex horis. Sequuntur varia p. 31. ss. de artis operibus cum religione coniunctis, in quibus facile primum locum tenet templum ingens antiquum in Elephantide insula, multis commemoratum, sed nunc demum ab A. nostro lustratum et descriptum. Totum saxo incisum est, immenso labore (vid. Tab. III.), fornicatum tectum columnis sustentatur non ineleganter striatis et capitulo ornatis (Tab. IV.), parietes omnes anaglypho opere ornati sunt, ex ipso saxo haud quidem eleganti illa Graecorum arte, nec tamen rudiori Aegyptiorum sculpto, cuius argumentum ad deorum heroumque fabulas pertinere videtur: (Tab. V— X.). Haec omnia, cum nihil omnino de antiquitate indica nobis constet, nunc quidem intelligi non possunt: sed concedimus facile in Cl. *Niebuhrii* sententiam, (p. 45.) sperantis fore, vt si posthac viri eruditi curatius, quam adhuc factum sit, antiquitatis religionisque cognoscendae caussa Indiam perlustrauerint, multa paullatim innotescant, e quibus vel ad antiquas Graecorum Romanorumque litteras haud parum commodi redundet. — Ad has Christianorum, Mohammedanorum, Indorum religiones, accedit tandem Persarum cultus igni exhibitus; de quibus cum A. ipse ad *Anquetillum* lectores remiserit, non repetemus,

quae de iis breuiter expoſuit, (p. 47. ſſ.) nec de ſcripturae parſicae duplici genere, Pehwi et Gjan-chan (Tab. II.) dicemus. Hoc vnum addemus, Parſos iſtos annorum aeram ducere ab a. Chr. 631. quo patria expulſi in has oras venerant, inde annorum numerum cum noſtris rationibus conuenire; definiunt enim annum 365 diebus, et poſt 120mum annum menſem integrum intercalant.

Cum A. Bombaiae moratus eſſet a Sept. menſe 1763. per ſemeſtre temporis ſpatium, (quo etiam *Cramerum*, qui ſibi ſolus e ſociis itineris ſuperfuerat, ſepeliuit,) Suratam nauigauit opportunitate itineris oblata, vnde menſe Aprili redux in morbum incidit, qui eum ad finem A. 1764. Bombaiae detinuit. Sed illi excurſioni debemus, quod Suratae ſitum deſcriptum videmus Tab. XIV., et memorabilia vrbis expoſita legimus p. 53. ſſ. Eſt autem Surata ſita ad flumen nauigabile Tappi, in planitie lata et fertili, latit. bor. 21° 12', habetque portum ampliſſimum, et omnium quicunque ſunt in Mogolis ditione, longe celeberrimum, vnde et ipſa incolarum magno numero frequentatur, quem tamen A. negat excedere 350, 000. Parebat olim haec vrbs Summo Mogoli, cuius etiam nunc maieſtatem colere videtur: ſed poſtquam Praefecti mogolici (*Nabób*) quorum alter in arce, alter in vrbe eſſet, imperium ipſi arripuerant, Angli, arce per vim occupata a. 1759. a Rege impetrarunt, vt is, qui e ſua gente mercaturae curam pro magiſtratu ageret Suratae, idem Praeſidis nomine (*Nabib*) arcem et claſſem teneret, et tertiam partem portorii, quod Mogoli ſolueretur, ſibi caperet; inde ſumma rerum penes Anglos eſt, qui Praeſidis munere funguntur, pompas adeo Mohammedanorum Praeſidis nomine ducunt, et Praefectos vrbi pro arbitrio dant adimuntque. Praeter Anglos Bataui haud parum commerciorum hic agunt, poſt hos Luſitani, minimum Francogalli. — Ceterum A. hic varia, velut per

per ſaturam, congeſſit de cultu et habitu Indorum Suratenſium, (conf. Tab. XII. XIII.) de veſtitu vario, (vbi tamen nobis haud perſuaſit, lacernam e foliis palmarum contextam, qua ruſtici, ceteroquin nudi, aduerſus pluuiam teguntur, eſſe ἐσθῆτα φλοΐνην *Herodoti*, III. 98.) de Indorum reuerentia erga animalia, (quibus Suratae νοσοδοχειον amplum inſtructum eſt, cum hominibus aegrotis nullum pateat,) de votis ſatis inepte nuncupatis, de ſocietatibus religioſis, de Parſis Suratenſibus, de clepſydris, de hortis, de monumentis ſepulcralibus Europaeorum etc.

Poſt hanc Indicae orae deſcriptionem ſequitur p. 80—93. *de nauigatione Maſcatam et Abuſchechrim ſuſcepta.* Scilicet cum Cl. Auct. per Perſicum Sinum et Iraccam arab. redire vellet, naui longa Societatis mercatorum Angliae primum Maſcatam adiit, et Arabiae oram nemini Europaeorum adhuc perluſtratam; quam quo minus et ipſe curatius obiret, valetudo et alia incommoda prohibuerunt. Inde ad Perſidis oram in portu Abuſchechrenſi appulit. Hoc autem in itinere, quae de Omana, Arabiae prouincia, et ora traque PerſiciSinus, comperit, in Deſcriptione Arabiae ipſe iam expoſuit p. 295. ſſ. et 308. ſſ. vnde nos quoque, cum hunc librum in Actis noſtris indicaremus, potiora excerpſimus.

Quae Abuſchechri, Schiraſae et Perſepoli, Auctori cognita ſunt p. 93—181. redeunt fere huc: Abuſchechrenſe oppidum, (Angli *Buſcheer* vocant) lat. bor. 28° 59′, Nadiri Regis victoriis celebre factum, nunc Schiraſenis pro portu eſt, etſi VI. dierum itinere remotum; hic e Mercatoribus Bombaienſibus qui tum habitabat, *Ieruis*, Auctori noſtro exemplum dedit Vitae Nadiri, vnde verſionem ſuam edidit Cl. *Iones* 1770. (p. 94.) — Ab eo oppido *Schiraſam* venit die XVIIIuo, viarum difficultate, et tempeſtatis

fri-

frigidae, pluuialis et grandinofae incommodis, (agebatur enim Februarius menſis,) retardatus, cum in itinere vbique triſtiſſima bellorum hic geſtorum veſtigia deprehendiſſet (p. 95—113. conf. Tab. XVII.). Schiraſa ipſa, latit. 29° 36′ 40″, ſedes Praeſidis Perſiae prouinciae (*Beglerbeg von Farſiſtan,*) quocum Auct. collocutus eſt, breuiter admodum deſcribitur p. 113. ſſ. Huius autem colloquii conſilium cum fuiſſet, veniam ab iſto petere rudera Perſepolitana luſtrandi, facile hoc A. impetrauit: neque enim Perſae iisdem quibus Turci ſuſpicionibus erga aduenas mouentur. Itaque acceptis commendatoriis ad praefectos vicorum villarumque litteris, comitante pediſſequo perſico, facile vbique receptus, et neceſſariis viae praeſidiis inſtructus eſt. Iam igitur haec rudera nobis A. deſcripſit p. 121—165. quae libri pars facile praeſtantiſſima omnium videatur antiquitatis ſtudioſis, cum ea multo accuratius expoſita et tabulis expreſſa reperiantur, quam antea a *Chardino*, *Bruynio*, aliisque factum erat. Sed de hac ipſa parte parum eſt quod lectoribus noſtris enarrare poſſimus, eum ea fere adſpectu imaginum (Tab. XVIII—XXXI.) ſolo ſatis intelligi poſſint. Rudera ipſa aliquot horarum itinere diſtant a fluuio *Bendemir*, (is Graecis Araxes eſt,) qui ponte 300 pedum iungitur, et a Perſis *Tacht Iamſchid* appellantur, quod ibi regiam Iamſchidis, regis antiqui, fuiſſe exiſtimant; id ipſum non abſimile vero videtur Cl. Auctori, qui ab initio quidem templum fuiſſe hoc aedificium ſuſpicatur, tum Summi Perſarum Sacerdotis, quem eundem et regem fuiſſe coniicit, domicilium factum, tandem Regum ipſorum ſedem in eo poſitam eſſe; itaque hanc ipſam eſſe regiam, quae Alexandri leuitate conflagrauerit. Quod autem vulgo haec rudera *Tſchilminár*, i. e. XL. columnae vocentur, cum nunc tantum XIX. ſuperſint, id fortaſſe hinc factum dicit, quod, cum Mohammedani has terras occuparent, tot columnae integrae exſtiterint. Hic itaque videas ruderum omnem ichno-

ichnographiam et adſpectum Tab. XVIII. XIX. ferarum, quae muri alicuius partem faciunt, imagines Tab. XX. XXIII. tum varias hominum, vario veſtitu, cultu et inſtrumento, ſeries in parietibus ſculptas, pompae militares, legationum officia, munerum oblationes per varios populos factae, exprimi videntur, Tab. XXI—XXIII. XXIX. XXX. rurſus ſingulorum hominum varias formas, quae ſacerdotum, heroum aut gladiatorum videntur, columnas item et vaſa ſingula, Tab. XXV. XXXII. XXXIII. nec minus ſingula aedificia, ex omni numero depromta, Tab. XXVI. XXVIII. et quae prae ceteris memorabiles videntur, inſcriptiones perſicas, vario ſcripturae genere factas, et diligentiſſime deſcriptas, Tab. XXIII. XXIV. XXXI. in quibus ſunt quae meris lineolis conſtant, ad perpendiculum, oblique aut tranſuerſe vario ſitu poſitis varieque iunctis, quae omnes clauorum ſimilitudinem forma referant. — Sequuntur obſeruationes variae de incolis huius regionis eorumque moribus, p. 161—181. vbi haec nobis notabiliora videbantur: Praefectus aliquis villae, quo die aequinoctium eſſe a Cl. *Nieb.* cognouerat, eo die feſtum Naurus agi iubebat, parum ſollicitus, num et reliquae villae eodem die agerent. — Perſae olim, cum duraturos in monumentis titulos ponere volebant, litteras ex argilla formatas igne durabant, tum glutine aliquo ad nitorem inductas muris infigebant. — Vini Schiraſeni celeberrimi plus quam 20 genera Auctori dicta ſunt. — Armeni, in reliqua Perſia numeroſi, pauci admodum ſunt Schiraſae, et in ſacello quodam cultum diuinum agunt, Sacerdote praeeunte, qui tum idem textoriam faciebat. — Exercitationes corporis multae variaeque, quas Perſae amant, quibusque aedificia ſua ſtructa ſunt, expreſſa reperias Tab. XXXVII. et de veſtitu Perſico expoſitum p. 175.

Schiraſa Abuſchechrim A. rediit 15 Maji 1765. in quo itinere vbique vidit, quibus alter oculus Nadiri crude-

litate ereptus esset. Hinc paruo nauigio *Chareg'am* insulam petiit, de qua, quae in Descr. Arabiae p. 321. dicta erant, hic copiosius explicauit, p. 181. ss. addita etiam oppidi Chareg' a Batauis conditi descriptione in Tab. XXXVIII. A Charega pid. Cal. Aug. ad Euphratis ostia, et amplius Basram vsque nauigauit. Appellatur autem Euphrates *Schat el Arrab* a Tigris confluente prope Cornam ad ipsa ostia, quae Nili fluuiis similia in Sinum Pers. aperiuntur. Ea describuntur p. 203—206. addito villarum ad vtramque ripam ostiorum indice; his dein subiicitur Excursus de pyxidis nauticae forma inter Orientales, deque eius nominibus arabicis persicisque, nec non 32 ventorum apud Indos appellatione, p. 206—209.

Obseruationes Basrae factae p. 209—240. **Basra**, latit. 30° 30', occidentali ripae Euphratis M. P. lati apposita, VI. M. P. (12. mill. germ.) ambitur, sed aedificiis non admodum frequens, arua frugibus consita, hortosque permultos muris cinctos, complectitur. Lapidis inopia et materiae caritas facit, vt aedificia tantum non omnia latere ad solem siccato struantur; quod structurae genus, nisi perpetuo reficiatur, fieri non potest quin mox dilabatur; vnde non mirandum videtur, vrbium olim celeberrimarum in his regionibus nunc ne vestigia quidem apparere. Vrbs ipsa, etsi aquae copia magna adest, adeo tamen lutosa, vt magis esse non possit; diuisa est in 70 curias, (*Quartiere*) quas A. coniicit ad summum 7000 domus, incolas vero ad 40 mill. continere. Quod ad religionis professionem, Sunnitae hic reliquis praestant numero, Schiitae, tum quidem cum A. ibi erat, metu iniuriarum Sunnitas se simulabant; inter Christianos orientales numerosissimi sunt Armeni; Sabiorum pauci adsunt; (horum litterae, vt a quodam scribendi perito ex hac ipsa gente acceptas A. exhibuit Tab. II. F. non prorsus consentiunt cum iis, quas in Amoenit. Exot. *Kaempferus*

rus exhibuit.). Banianes sat multi, Iudaeorum fere C domus hic viuunt; e Romanensibus A. duos monachos reperit, qui collapsam aediculam misere reficiebant. Inter peregrinos Angli plurimum valent pannorum, linteorum, sericorum commerciis; Itali quidam suas negotiationes feliciter obeunt; mercatores indigenae plerumque Caffeam Iemenicam mercantur. — Veteris Basrae rudera 2 mill. germ. versus austrum remotiora sunt p. 221. cernitur ibi fluuii alueus nunc siccus, quem Arabes *'Gaerri-Zaade* appellant, Auct. Pallocapam Graecorum putat, quem *Plinius* VI. 27. Euphraten vocat. — Vix vsquam tot palmarum dactyliferarum genera sint, quam prope Basram; certe A. p. 226. variorum generum 26 nomina varia recenset. — Ceterum ex quo vrbis Basranae praefectura viro cuidam nobili ex ista regione oriundo a Turcis data fuerat, hic ipse religionis professione libera omnibus concessa, peregrinis allectis, aliisque rebus prudenter institutis, breui effecit, vt vrbs cresceret opibus et incolis; inde per aliquod tempus Praefecturae Turcicae sedes fuit, sed postea Bagdadensi prouinciae attributa est; igitur isto tempore (a. 1765.) rei maritimae praefectus, (*Caputan Pascha,*) qui Basrae fuit, a Praeside Bagdadensis prouinciae constitutus erat, nec minus ceteri magistratus, quos A. pag. 214. nominat; etiam milites turcici (*Iengitscherri*), qui in praesidio erant, ab eodem Praeside pendebant, iidem tamen summa licentia vtebantur (p. 216.). At iam tum gens aliqua Arabum, Euphratis orientalis ripas accolens, nomine *Kaab* (vid. Descr. Arab. p. 319.) ditionem Basranam valde imminuerat (p. 227—236.); postea vero constat, vrbem ipsam cum agro suo a. 1777. in ditionem Persarum redactam esse.

Cum Cl. *Nieb.* Basra Halebum proficisci voluisset per Desertam Arabiam, eo, quod attritis impetu Arabum, quos modo diximus, Basranorum rebus, vix satis validus comitatus itineris fore videbatur, hoc consilium abiicere coactus

 est;

est; sed tamen acceptam ab Arabe aliquo Scenita Itineris per Desertum descriptionem, qua alii forte posthac vterentur, edidit p. 236. simul et de columbis quaedam addidit, quibus in illa regione pro tabellariis vtuntur, p. 239. Itaque nauigio Hellam, vnde terrestri itinere Bagdadum iret, delatus est, quam cum vel Tigri fluuio, vel Euphrate petere posset, longiori per flexus Tigris nauigationi breuius iter praetulit; *huius itineris enarratio* p. 240—292. continetur, eoque pertinent itinerariae tabulae XL. XLI. — Quae hic A. lustrauit oppida, celebria sunt templis, quae apud Mohammedanos sanctissima habentur; nam *Mesched Ali* templum habet eo loco, vbi Ali Chalipha sepultus creditur. *Cufa* 5. M. P. (1¼ mill. germ.) inde remota, olim quidem celebre fanum habebat, in quo Ali lethale vulnus accepit, nunc eius muri soli exstant, *Mesched Hoessein,* Mohammedis nepotem, ab equis hic conculcatum, condidit sepulcro, ad quod magnus numerus Mohammedanorum vtriusque sectae confluit, Schiitis mortem Hoesseini misere lamentantibus, Sunnitis tacite facientibus preces. Per eam occasionem A. p. 270—274. excurrit in discrimen harum sectarum explicandum, deque variis ἀγάλμασι et virorum sanctorum reliquiis, quae apud vtramque in honore habentur; sed cum nemo vnquam in Schiitas iniquior fuerit Nadiro Persiae rege, inde denuo A. occasionem capit p. 274—286. de victoriis huius regis quaedam exponendi, inprimis vero explicandi, quanto ille conatu vel Sunnitas Schiitis coniungere, vel nouam potius sectam ipse condere studuerit. — *Hella*, satis ampla, nihil tam memorabile habet, quam quod eo loco sita est, vbi olim Babylon fuit (p. 287. ff.). Quod autem tam splendidae vrbis vix vllae reliquiae cernuntur, id non inepte A. hinc fieri coniicit, quod, cum olim lateribus et bitumine aedificassent, (vt nunc quoque his in terris fieri supra diximus,) tum etiam vetera aedificia saepe destruxissent recentia aedificaturi, vel ma-

maxima opera paullatim deleri debuerunt. Ceterum tamen A. in ipsa Euphratis ripa, ad occidentem fluuium, Hellae reliquias arcis seu castelli vidit, quod *Straboni* commemoratur, nec minus hortorum Semiramidis fundamenta in collibus excauatis, et latere repletis, reperisse sibi videtur; atque adeo de templo Beli suspicatur se aliquid animaduersurum fuisse, nisi ab Arabibus latrocinantibus abactus fuisset.

De Bagdado p. 293—335. Vrbis partes et aedificia maiora. Tigris, pedes latus 620, interdum adeo crescit niuibus de montibus delapsis, vt 20 ped. altior sit quam cum maxime desedit. Loca Bagdado vicina p. 301. ss. De mercatura libraria p. 301. quae omnino in Oriente tenuis admodum est; nec vero reliqua mercatura in hac vrbe satis viget. Monachi, ex ordine Carmeli Montis, hic degentes, haud infelici successu Christianos orientales Pontifici Rom. subiicere student. Inter Europaeos plurimum coluntur medici, sed honoris iis parum habetur; erat tum Praesidis Medicus aliquis *d'Erbel*, in cuius notitiam A. Basrae venerat, (p. 309.) hunc sperat itinerum suorum enarrationem editurum. De successione Praesidum prouinciae Bagdadensis (*Paschah*) ab a. 1693. ad 1759. eorumque recentissima historia, exponitur p. 309. ss. sed ea fere inuidiae, odiorum, insidiarum mutuarum exemplis constat. Imperator ipse Constantinopolitanus non facile Paesides legit, sed more antiquo ciuibus Bagdadensibus sibi Praesidem ipsis imponere permittit, cui tum munus sua auctoritate confirmetur. At Praesides illi prouinciam suam non minus arbitrio regunt, quam Imperator ipse terras suas, habentque ingentem comitatum consiliariorum, aulicorum, custodum, qui p. 324. recensentur. — Additur aliquid p. 332. de Curdestania s. Assyria veteri, cuius maxima pars prouinciae Bagdadensi attributa est; eius incolae triplici dialecto vtuntur, quarum vna ad turcicam, altera ad persicam, ad arab. chaldaeamque

 lin-

linguam tertia, propius accedere dicitur; nummis antiquis Graec. Rom. Persarumque vulgo vtuntur.

Bagdado Mosulum profectus A. p. 334—370. plurimam itineris partem fere incultam vidit, loca memorabilia pauca reperit, vnde haec pars narrationis saepe nisi stationum indicem exhibet. — Arbeia vetus, quae nunc *Arbil* est, attingitur p. 342. In eo tractu mons *Bisotun* (p. 340.), remotior a via, quam A. sequebatur, dicitur varias inscriptiones habere, quas ipsa posthac a peregrinaturis lustrari cupit propterea, quod *Diodorus Sic.* a Semiramide titulos saxis hic incisos narret. — De *Iesidiis*, qui et *Dauasin* appellantur p. 344. ss. Sunt ii callidum genus hominum, qui modo Christiani, modo Iudaei, modo Muhammedani haberi volunt, prout commodum iis videtur, a multis vero idolatrae putantur; vtuntur circumcisione, sed vinum bibunt, clam tamen; sedes vero cum in aliis partibus, tum maxime inter Syriam, Armeniam, Lycumque fluuium (nunc *Záb*) posuerunt. — *Nunia*, nunc tenuis vicus (p. 353.) memoriam seruat Nini vrbis, cuius vallum in vicinia ostenditur; pons super Tigrin fabricatus iungit eum Mosulensi vrbi ex aduerso sitae. — *Mosul* autem ipsa magna vrbs est et celebris, Christianis multis referta, qui decem templa celebrant, et cum Turcis commodius, quam alibi locorum, versantur. — Subiicitur huius vrbis descriptioni p. 367. ss. index omnium vicorum villarumque in Mosulensi prouincia, *(Paschalik,)* eo consilio, vt videant viri docti, num quod nomen eorum, quae veteres in vicinia Nini commemorarunt, inter ea seruatum sit. Nos quidem, comparatis Strabone, Plinio, Ptolemaeo, Isidoro Characeno, pauca admodum animaduertimus, in quibus leuis aliqua soni similitudo suspicionem antiquae originis praebeat. — Pertinet ad hanc partem Tab. XLV. itineris descriptionem continens.

De

De itinere Mosulo Mardinum p. 370—397. Iam per deserta iter fiebat, vbique pascuis laetissimis, sed villis per IX. dierum iter nullis, praeterquam quod hic illic rudera oppidorum cernebantur. Talia sunt, quae 9. hor. itinere Mosulo distant, et *Eski* (vetus) *Mosul* appellantur, vbi A. inscriptionem antiquam, scripturae genere, quod Cufico simile est, vidit (Tab. XLIII.). Vidit et in eo itinere Nisibin, (p. 379.) nunc *Nissabin*, satis celebrem in antiquis historiarum monumentis, dum fines Romani imperii aduersus Parthos Persasque tuebatur; ea 7½ mill. *Mardino* distat, (quae veteribus Marde erat,) et a Praefecto regitur *(Begk,)* qui honoris sui insigne a Praefecto maiori *(Woywod)* Mardinensi tenet. Sequitur denuo p. 390. locorum quorundam index, ad veteris geographiae vsus, de quo idem fere, quod de superiori, dicendum videtur.

Finitur tandem haec itinerum pars *profectione Mardino per Diarbecrin Halebum facta p. 398—422.* Antiquitatis monumenta in omni hoc tractu fere nulla p. 400. — *Diarbecris*, vetus Amidae nomen, (sub Imperatt. Cplit. etiam *Constantia* vocabatur,) etiam nunc retinet inter Turcos, qui *Kara-Amid*, i. e. nigram dicunt, quod muris ex atro lapide durissimo cingitur. Occidentali Tigris ripae adposita, dicitur 16000 domus habitatas, multas vero habitatore vacuas continere; quartam fere incolarum partem Christiani efficiunt. Horum duo Patriarchae hic sedent: alter, qui semper *Ignatius* dicitur, ab omnibus Iacobitis s. Monophysitis per imperium Turcicum (praeter Aegyptum) colitur; alter, *Iosuf* nomine, Nestorianorum, qui Rom. Pontifici se subiecerunt, res sacras regit. — *Orfa*, quae olim Edessa erat, ab A. tantum in transitu visa est; inde petita *El Bir*, 10 mill. versus occidentem ad austrum inclinanti, remota; eo dum tendit, in itinere praeteriit *Charras* vel *Haran*, ignobilem nunc vicum, vbi ad puteum aliquem idem officii genus

nus ab incolis expertus est, quod olim hic Isaaco Rebecca praestiterat (p. 410.). — Sunt in his regionibus multae Turcomanorum Curdorumque gentes nomadicae; harum indicem A. dedit, vt a *Russelio* M. D. Halebi acceperat, addito in quaque tentoriorum seu familiarum numero. — *Halebi*, (quae olim Beroea fuit,) Auct. ad aliquod tempus substitit. — Ipsum iter ad Tigridem et Euphratem Tabb. L. LII. describitur.

Hanc ipsam itinerum descriptionem excipiunt p. 423 —479. *Obseruationes quaedam de Syria.* 1) Linguam Syriae quod attinet, valde dubitat A. quin vetus Syrorum sermo, vt vulgo putant, in vicis nonnullis ad huc vigeat; certe, si supersit, corruptissimum esse suspicatur (p. 424.) Arabum linguam vulgo vsurpari, praeter hanc Turcicam, fere vt in Germania francogallicam; inter Curdos et Turcomanos turcici sermonis dialectos, sed vitiatas, audiri. — Religionis professione incolae sunt Mohammedani Sunnitae, quorum secta hic praeualet, Iudaei, Christiani, Metaueli, i. e. Schiitae, Drusi, Nassairii, Ismaelitae; Christianorum numerus ingens est, eorumque maiorem partem Maronitae faciunt, Romanae Eccl. coniuncti. Obs. 2. et 3) de Drusis et Nassairiis p. 428—455. *Drusi*, (rectius *Dursi* p. 436.) qui indigenae Auctori videntur, maximam Libani partem tenent, valida gens, in multas tribus familiasue diuisa, quae a Principibus (*Schech*) et Phylarchis (*Emir*) reguntur, in variis regionibus prouinciisue constitutis. (Conf. p. 445—455. vnde pleraque iam in Geogr. Tom. V. recentiss. edit. transtulit Cel. *Büsching*.) Ordines inter eos sunt duo, *Akál*, quos Clericos, *'Gaehhel*, quos Laicos dixeris; iique adeo inter se non miscentur, vt ne communi quidem mensa vtantur. Qui inter Laicos dignitate eminent, litterarum elementa discunt, religionis doctrinam non curant, quam pro ceteris omnibus Clerici soli tenent. Accepit autem Cl. A.

li-

librum arabice à Druſo quodam de religione ſua ſcriptum, vnde praecipua excerpta dedit p. 436. ſſ. quibus apparet, hanc religionem e naturali Dei ſcientia, Iudaismo, et Chriſtianismi quibusdam veſtigiis, conflatam eſſe. De ea quidquid Clerici praeceperint, ceteri credere tenentur. Ceterum, ne religionis cauſſa vexationibus obnoxii ſint, Mohammedanos ſe ſimulant, et circumciduntur. Similes iis videntur *Naſſairii* (p. 439.) inter Libanum et Antiochiam colentes, minori numero; hi quoque religionis ſuae placita occultant, et Sunnitas ſe ſimulant. Metempſychoſin, vt illi, ſtatuunt ſic, vt proborum animos poſt paucas in noua corpora migrationes, improborum non prius quam 80 corpora permeauerint, ad coeleſtem vitam peruenire putent. 4) *Maronitae* p. 456. paullo nobis notiores ſunt, inprimis per Monachos, qui inter eos perpetuo verſantur. Artes litterasque prorſus negligunt, et quantumuis Monachi inſtent, nemo facile inter opulentiores filios ſuos in Europam mittit litterarum aut educationis cauſſa. Omino pauci ſunt inter eos locupletiores, ne illi quidem, qui *Schech* appellantur; vnde facile colligi poteſt, quam miſeri domini ſint, qui vulgo *Domini Libani montis* appellantur, eoque nomine per Europam peregrinationes faciunt, olim ſibi ſatis fructuoſas; de quibus ſatis copioſe ab A. expoſitum eſt. 5) Tandem p. 470. ſſ. ſingulae quaedam regiones Libani deſcriptae leguntur.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΙΑΣ ΒΙΒΛΙΑ ΟΚΤΩ: *recenſuit et explicauit IOANNES CAROLVS ZEVNIVS, Prof. Gr. Litt. Viteb.*

Lipſiae, ſumtibus Caſpari Fritſch, 1780. Alph. 2. pll. 16. in 8.

Cyropaediae Xenophontiae editor, cui aliquid abſoluti ſuper ea ſcribere propoſitum eſt, rem ſane arduam ac difficilem aggreditur. Nam ſi, quidquid ab antiquis et recentibus ad eam illuſtrandam et explicandam allatum eſt, indagare, colligere, et pro re nata vel confirmare, vel refellere vult, alium ex alio laborem naſci ſentiet, qui nouam ſemper vim et conſtantiam requirat. Quidam igitur apud nos Eruditus, multis iam ingenii monumentis clarus, qui idem conſilium ante complures annos ceperat, totidemque in eo tractando, quantum alii labores permitterent, conſumſerat, ad exitum tamen nondum peruenit, grauitate tamen et praeſtantia operis tarditatem compenſaturus. Cel. autem Zeunius, editis ſuperiori tempore minoribus Xenophontis Opuſculis, nactus eſſet aſſenſu Eruditorum ac fauore, fortaſſis etiam ipſa rei difficultate, inprimis autem hortatu Ill. Heynii excitatus, huius quoque libri Xenophontii editionem moliri coepit. Quare circumſpectis collectisque editis, quotquot exſtarent et haberi poſſent, huius operis libris, cum quantam vnusquisque vim haberet ad varietatem lectionis diiudicandam, collationem eorum diligentem inſtituit. Adiunxit etiam comparationem Codicis Mſti Guelferbytani, Seculi, vt ait, vndecimi, membranei, et boni, et luculenti, itemque Cod. Budenſis lectiones ex Camerarii Cyropaedia Xenophontia Pariſiis 1572. latine edita, inſpexit. Porro adhibuit Grammaticos veteres, Pollucem, Suidam, Heſychium, Thomam Mag. Moerin, in quibus deſideramus Etymologicum M. qui ad genuina ſcriptoris verba a ſuppoſitis et gloſſematis diſcernenda plurimum conferunt. Athenaeum vero, in cuius libris multa inde petita inſunt, itemque Zonaram, cuius in hiſtoria ſiue Annalibus ipſa Xenophontis verba cerni et reperiri putantur, cum Stobaeo et Ariſtide conſuluit. Nec Philelphi verſionem latinam, in veritate lectionum indaganda, neglexit. Hoc omni apparatu, ſumma fide, remota tamen ſuperſtitione, ſe vſum eſſe pro-

profitetur his verbis, quibus tamen non omnes vt arbitramur Critici adquieuerint: „in commemorandis lectionibus di-„uersis inprimis librorum editorum hoc sum vsus tempera-„mento, vt quae aperta operarum vitia esse viderentur, pla-„ne praetermitterem, nisi viderem ea ipsa ab alio quodam „editore esse repetita: nam tum ea indicare mihi fuit reli-„gio.“ — „Sedulo id egi vt, quidquid vspiam vere dis-„crepantium lectionum reperiretur, a me significaretur.“ „Item: „in probanda vero lectione non tam testium multi-„tudinem, quam fidem et vsum Xenophonteum spectaui. „Quare non semel omnium editorum librorum consensum „repudiaui, si modo multitudo testium in illis inesse pot-„est etc. — Contra vero laboraui, vt, quantum potui, au-„ctoritate Xenophontis ipsius aliquod verbum aut phrasin „vel probarem, vel repudiarem. — Probata et stabilita se-„mel Xenophontis consuetudine, neglexi caeterorum scrip-„torum auctoritates etc.“ Contra haec sunt quae monere possemus: primum nullum scriptorem, ne tenuitatem quidem orationis amplexum, ita sibi vbique similem esse, vt affirmari possit, eumdem eum dicendi et scribendi tenorem vbique seruare; nedum talem qui vbertatis et copiae sermonis laudem petat: Deînde, hôc commentandi et explicandi genus obesse varietati, quae cum in aliis, tum in his quoque delectat. Quare saepe magnus labor susceptus et declaratus est exemplis etiam obuiarum formularum ex Xenophonte solo congerendis, quae, si in indicem reiecta fuissent, suo potius loco legerentur. In explicanda vero verborum potestate, aliorum scriptorum auctoritates parcissime, quibus tamen adhibendis constans demum et perpetuus loquendi cognoscitur vsus, adsperguntur; ii vero loci, in quibus capita et fontes verborum notionis insint, aut in quibus imitationis studium veterum et recentiorum scriptorum emineat, praeter paucos et tralatitios, plane desiderantur. Adeo faciiius est, ex obseruationibus, (neque enim dicimus ex Ste-

phani thesauro,) doctorum, et scriptis Doruillii, Valkenarii, Vigeri, Ernestii, Fischeri aliorumque, vnam et alteram adnotationem cudere, quam ex inexhausta lectionis et animaduersionis copia, quibus opus sit, promere. Nec tamen ista semper suo loco sunt attributa. Quis, verbi caussa, obseruationem de pleonastico infinitiuo εἶναι non ad illa potius 5, 1. 15. ἔγωγε οὔτε πυρὸς ἑκὼν εἶναι ἅπτομαι, quam ad haec ibid. 28, καὶ οἴκαδε ὅταν ἀπιέναι καιρός σοι δοκῇ εἶναι, relatam mallit? Nec in afferendis veterum Grammaticorum decretis, et commode vsurpandis, promisso satisfactum videtur. Hinc saepe Thomae Mag. praecepta, quibus sancte seruandis quae religio esse debeat omnium, qui grauioris Critices exercendae dent operam bene demonstrauit Piersonus in Praefatione ad Moeridem, repudiantur, v. c. 1, 2. 16. 1, 3. 4. 5, 2. 2. 8, 3. 28. Hinc ad 1, 3. 39. de vocibus πλησίον et πλινθίον nota; Thomae et Moeridis locis, et illic Oudendorpii, hic Piersoni obseruatis prorsus caret. Quis vero Athenaei et reliquorum omnia ad rem pertinentia credat allata fuisse? Superflua tamen subinde verbositas, et ei, qui breuitatem sequendam statuisset, vix concedenda reperitur. Solennis in malo omine auertendo formula εὐφήμει, eidemque respondens Latinorum *dii meliora: bona verba quaeso* notam peperit ad 8, 4. 9. potius indicibus allinendam. Notae, antiquitates et historiam demonstrantes, non admodum vtiles sunt, et a multis locis prorsus abesse poterant, v. c. 1, 2. 7. de calumniatorum impudentia lege Remmia apud Romanos coercita; 2, 2. 28. de duobus amoris remediis; 3, 1. 13. de luctus et moeroris apud veteres declarandi more, inprimis vestibus scindendis; de clamore bellico ad 3, 2. 9. etc. Nunc tamen adhuc de singulis quibusdam videbimus.

I, 3. 5. in nota disquiritur, vtrum κατάπλεα an καταπλέα legendum sit; interim vocis exquisita significatio nec hic, nec in Indice demonstratur. Vtendum erat Ruhnkenii ad Timaei

maei Lex. Platon. p. 21. nota, addendusque Moeris V. καταπλέων.

I, 4. 3. Cyri ait loquacitatem non odiosam sed iucundam audientibus fuisse, ita vt vellent πλείω ἀκούειν αὐτοῦ, potius (quam) ἢ σιωπῶντι παρεῖναι. Cum hac sententia comparatur Anacreonticum Od. 22, 7. Τίς ἂν σὸν ὁρῶν παρέλθοι καταγώγιον τοιοῦτο; nos vero nec causam comparationis, nec vllam similitudinem videmus.

Ibid. §. 4. τὸ πᾶσιν ὁμοίως προσπίπτειν, οὐκέτι ὁμοίως προπετῶς εἶχεν. margo Steph. et Cod. Gnelf. a manu prima προπετές. *Sed minus*, ait, *recte. Nam προπετῶς ἔχειν valet προπετὴς εἶναι.* Haec certe aliena sunt. Nam legitima ratio sane postulabat προπετές. At προπετῶς defendendum erat eo, quod Aduerbium nonnunquam pro Adiectiuo ponitur. Fortasse etiam alterum ὁμοίως abesse debet.

II, 4. 25. πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. Editores intulerunt alias lectiones, τὸν θῆρα: τὰ θηρία; posterius Hutchinsoni est, illud a Welsio profectum. Sed quanquam vtrumque repudiatum esse laudamus, tamen displicet, a Philelphi versione, *priusquam moueantur ferae*, recedi, et proferri hanc nouam, *antequam venatio moueatur* h. e. *incipiatur.* Amplectendum erat hoc, τὴν θήραν esse *feram.* Sic *venatio* apud Liuium 35, 49. *cum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam multa et varia venatio:* add. Apicius Coelius Art. coquin. 8, 2. et 4. Κινεῖσθαι esse proprium verbum in re venatoria, *agitare, exagitare* Latinorum, v. Duker. ad Florum I, 8. 7. Burmanus ad Petron. 131. ergo non *incipere.* Moueri autem, a Latinis non dicitur quod tractari incipit, sed quod multorum studio cum maxime tractatur.

V, 1. 4. διήνεγκε δὲ ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα δὲ τῇ ῥώμῃ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ. Quod verba τῇ ῥώμῃ delenda censet, non vituperamus; quod vero τὴν ἀρετὴν accipit pro *forma bona et venusta corporis, eine gute Taille*, quamquam animi virtutem hic significari non posse sen-

ſentimus, diſplicet. Hoc enim idem eſſet quod εἶδος; atqui haec diſtinguuntur apud Homerum, Od. 6, 250. ἐμὴν ἀρετήν, εἶδός τε, δέμας τε, ὤλεσαν ἀθάνατοι. Videtur tamen ſignificari *vis boni* vt eſt in loco Terentii Phorm. I, 2. 55. alia de cauſſa citato, hoc eſt, vigor oculorum et coloris; quam ſignificationem forte declarare voluit, quicunque τῇ ῥώμῃ pro gloſſemate adiecit. Vnde poſſint etiam intelligi membra teretia.

V, 2. 2. βοῦς δὲ πολλάς. E Philelphi verſione, *boues multas*, non ſequitur quidem eum πολλάς legiſſe; nam Latini pariter ac Graeci animalium vocabula in genere feminino vſurpant, vid. quos laudat Cel. Erneſti ad σκαιρούσας ἐλάφους Callimachi in Dian. 100. ſed propter hoc ipſum, tum propter Thomae Mag. auctoritatem, qui hoc magis Atticum eſſe dicit, valde probabile eſt ſic legi. Nec obſtat Exped. VII, 8. 9. locus, ὅσα ἦσαν βόες καὶ πρόβατα, contra hanc ſententiam citatus

VII, 5. 65. πάντας τοὺς περὶ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπευτῆρας ἐποιήσατο εὐνούχους. Fluctuant Interpretes, vtrum hoc ſit *eunuchos fecit*, *caſtrauit*, an *ex eunuchis delegit*. Hoc repudiat Cel. Editor ideo, quod id ſit contra linguae leges. Sed fallitur. Concedere ipſe debuit VIII, 5. 5. ποιεῖσθαι τὰ ἐπιτήδεια dici pro *commeatum parare*, *cibum comparare*, et ſic ſupra IV, 5. 1. occurrere πεποιημένον σῖτον. Heſiodus Ἐργ. 602. θῆτα ἄοικον ποιεῖσθαι, hominem mercenarium carentem domeſticis *quaerere, ſibi comparare* i. q. κτᾶσθαι, vbi vid. omnino Graeuius Lect. Heſiod. c. 13. extr. Et nobis ſententia verborum haec eſſe videtur, *ex eunuchis adſciuit ſibi corporis cuſtodes*. Nam teneros mares caſtratos fuiſſe, conſtat: vid. Briſſonius Reg. Perſ. Lib. 2, c. 163. ſqq. Qui et ipſe ſic exiſtimaſſe ſe his verbis declarat: *huic potiſſimum hominum generi, quaſi multis de cauſſis fidiſſimo, cuſtodiam curamque corporis ſui credendam Cyrum cenſuiſſe, Xenophon libr. VII. παιδ. memoriae prodidit.* Et haec igitur ratio, legi-

gibus linguae nititur: an vero id quod Editor volebat, hac forma denotetur, et exemplis demonſtrari poſſit idoneis, adhuc dubitamus.

VIII, 1. 42. ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. In nota ad hunc locum valde philoſophatur Cel. Editor, et argutatur, et tantum ſpeciem contemtus rerum, non verum contemtum a ſuis exegiſſe Cyrum contendit. Nam Platonem in Theaet. et Ariſtotelem commendare admirationem, tanquam in moribus philoſophorum et philoſophandi initiis poſitam. Vbi iſta reperiantur, nos nunc non quaerimus; ſed alium in promtu habemus locum ex Platone in Theaeteto deſumtum §. 24. vbi de iis, qui philoſophandi ſtudio tenentur, ita: τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ, καὶ ἐπιδημεῖ ἡ δὲ διάνοια ταῦτα πάντα ἡγησαμένη σμικρὰ, καὶ οὐδὲν ἀτιμάσασα, πανταχῆ φέρεται, κατὰ Πίνδαρον, τά τε γᾶς ὑπένερθε καὶ τὰ ἐπίπεδα γεωμετροῦσα, οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομοῦσα καὶ πᾶσαν πάντη φύσιν ἐρευνωμένη τῶν ὄντων ἑκάστου ὅλου — — — τῷ γὰρ ὄντι τὸν τοιοῦτον ὁ μὲν πλησίον καὶ ὁ γείτων λέληθεν, οὐ μόνον ὅ, τι πράττοι, ἀλλ' ὀλίγου καὶ εἰ ἄνθρωπός ἐστιν, ἤ τι ἄλλο θρέμμα et quae ſequuntur, quae et ipſa leguntur apud Iamblichum Protrept. 14. Eſt igitur οὐδὲν θαυμάζειν, nihil eorum, quae vulgus magna putat, magnifacere, iis non ſic, vt vulgo fit, affici et moueri; quo pertinet Horatii 1. Epiſt. 6, 1. monitum: *Nil admirari prope res eſt vna — Solaque quae poſſit facere et ſeruare beatum*, vid. ibi omnino Geſnerus.

Sed adhuc dicendam eſt de mutationibus textus, quas interdum ſe feciſſe A fatetur, non tamen niſi vbi probabilem in notis eius rei rationem reddiderit. Primum aliquot locis I, 6. 9. III, 2. 18. etc. adſcriptum vidimus, *Medium pro paſſiuo*. Coepimus dubitare, an his hac ſimplici praeceptione ſatisfactum, et non fortaſſe diligenti librorum editorum et ſcriptorum inſpectione magis conſultum fuerit; nam qui eandem de Futuri Medii pro Fut. paſſiui adhibendi conſuetudinem, cum aliis librorum veterum Interpretibus obſeruat ad

ad Xenoph. Mem. S. III, 7, 9. Cel. Ernesti, addit etiam, cautione opus esse in talibus, quia satis sciat, et multis locis obseruauerit, libros inter haec duo futura fluctuare, et passiuum in medium a librariis saepe mutatum. Iam, multis praetermissis, nam specimina tantum damus, ibidem verba sunt III, 2. 19. in hac editione sic edita: βούλοιο ἄν σοι τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν χώραν ἐνεργὸν γενέσθαι, nempe extrito γῆν, quod pro glossemate habebat alterius, χώραν, et hoc vocabulo in eius locum recepto. Neque tamen sic statuere necesse est, cum possit vtrumque vocabulum profectum esse ab Xenophonte, qui orationem fortasse variare voluerit, nec, quod paullo ante praecesserat, ideo hic erat excludendum. Certe ἀργὸν γῆν citat ex hoc loco Koenius ad Gregor. de Dialect. p. 25.

Ibid. nimirum III, 2. 11. Non passus est se moueri auctoritate Iungermani ad Polluc. (VII, 118.) et Valkenarii apud Piersonum ad Moeridem (p. 254.) vt voces λιτοτόμοι vel λιθολόγοι reciperet pro vulgato λιθοδόμοι; quae lectio consensu editionum veterum, et testimonio Pollucis, qui hoc verbo Xenophontem hoc libro vti ait, confirmetur. At enim vero Polluci vtrum λιθοτόμοι an λιθοδόμοι in Xenophonte reperti sint incertum est: illud certum, ex vno Xenophontis loco receptam in Lexica fuisse λιθοδόμος mirae compositionis vocem, vt recte iudicat Piersonus. Contra quem quidem, vt linguae analogiae conuenientem probet, multa molitur Cel. Editor. Quae si valerent, probari quoque posset, ὑλοδόμον veteres pro fabro lignario dixisse. Debebat autem hic distincte notari, quid in Cod. Guelferbytano haberetur.

At facilior fuit in alio loco refingendo III, 3. 44. vt contra Codd. Bodl. et Guelf. editionesque veteres, ex marg. Steph. et Leunclau. ed. a. 1594. ex sententia Valkenarii ad Theocrit. p. 384. et codice ibidem laudato, pro κέκτησθε redderet πέπασθε: quod quamuis poeticum, tamen Xenophonteum esse eruditi indicant, et alii eius loci demonstrant.

Eidem

Eidem etiam vindicauit συναλίζεσθαι I, 2. 15. pro συναυλίζεσθαι, cum quo frequenter commutatur in libris scriptis et editis, et ita alios Xenophontis locos, et Suidam etiam corrigendum esse docuit. In quo demonstrando vtendum erat *Alberto* Obseruatt. ad Act. I, 4. et ad Glossarium N. T. p. 61. itemque *Piersono* ad Moerid. p. 271. et *Heringa* Obseruatt. Crit. p. 153. *Fischero* denique ad Theophrast. Char. c. 7. p. 76.

Ad notas autem, quas recidendas esse diximus, ea quoque, quae P. 198. ad verba II, 3. 8. ἐγὼ δέ legitur. Neque enim ad voculam δέ Scriptori vindicandam opus esse videbatur Ciceronis locis ad Diu. IV, 6. *Ego vero, Serui vellem, vt scribis* etc. et IX, 5. *Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore*; et similibus, in quibus *vero* non tam Graecorum δέ putamus exprimere, quam καί, et vim habere affirmandi, vt sit idem quod *sane*, *vere*.

Et quoniam mentionem fecimus editionis minorum Opusculorum Xenophontis, et ibi dubitatum esse meminimus, quid sibi vellent in libro de Venatione, ab initio, ea verba, quibus Xenophon postulat venatorem esse debere Ἕλληνα τὴν φωνήν, de iis aliquid adiiciemus. Nempe ibi eodem iure legi, eodemque fere modo explicari possunt, quo apud Libanium in Corinthiorum actione; vbi mystagogos, ait, diligenter initiandos ante omnia monuisse, vt manus puras animumque sibi seruarent purum; καὶ τὴν φωνὴν Ἕλληνας εἶναι, *et vt in voce* siue *sermone Graecos se praestarent*. Quod, quamquam profecto quidem ridiculum, vt scribit Casaubonus *Exercitat. adu. Baron.* XVI, 43. quasi faceret ad veram pietatem, Graeca potius quam alia lingua loqui; declarat tamen, quanta inter Graecos suae linguae reuerentia et admiratio fuerit.

EVRIPIDIS TRAGOEDIAE ET EPISTOLAE, ex editione IOSVAE BARNESII nunc recusa. Accedunt fragmenta ex recensione SAMVELIS MVSGRAVE, M. D. TOMVS II.

Lipsiae, sumtu E. B. Schwickerti, Alph. 3. pll. 2. quaternis.

Et reliquas sex vel septem fabulas Euripidis hoc alterum volumen complectitur, et notas Barnesii. Quae repetita editio, cum exhibeat Barnesianum Euripidem integrum, librum valde rarum, aliquo inde tempore, et pretiosum, cum eum exhibeat commoda forma, nitidis litteris, splendidis chartis, summa diligentia expressum, etiamsi nihil aliud ad sui commendationem afferret, non erat tamen fautoribus et emtoribus caritura. At ecce nouis accessionibus eam ornare, et nouam in gratiam adducere placuit. Etenim, dum typis haec exscribuntur, praestans *Musgrauii* V. Cel. Oxonii publicatur editio. Quidquid autem in ea, vel libris scriptis, vel ingenio editoris, vel scholiis, quibus Barnesiana caret, ad illustrandum poetam relatum esset, id intellectum est ad huius etiam exempli caussas et rationem pertinere. Materies ergo suppetit tertii adhuc voluminis instruendi. Nam etsi Musgrauius egregiam Euripidi operam nauauit, nondum tamen omnia exhausit, aut omnem Poetam iuuandi conatum irritum fecit; quin multa, quorum alia vel in medio posita, vel accuratius indaganda essent, neglexit ac praetermisit. Necdum ergo poenitebat consilii, quaeuis praesidia ad explicandum Poetam conquirendi. Quae igitur ex antiquis editionibus, et Stobaei libris, auxilia petenda sint susceptae causae profutura, ea nunc quidem intacta relinquentur: quae vero ex virorum docto-

rum

rum in singulas fabulas adnotationibus, ex instituto scriptis; ex interiectis passim in alienis et alia de caussa vulgatis libris, ad Euripidem pertinentibus obseruatiunculis, emolumenta redundant, ea indagare, colligere, et in tertio volumine cum indice idoneo congesta exponere, constitutum est. Cuius curae non superuacaneae specimen opera fragmentis Euripidis impensa praebet. Haec igitur non ex Barnesiana, sed Musgrauiana recensione edita sunt; diligenter tamen cum Barnesianis collata, adhibitis quoque doctorum Virorum, inprimis Valkenarii et Heathii animaduersionibus, quarum Musgrauius mentionem non fecisset. Nam quae vncis inclusa inter Musgrauianas notas conspiciuntur, ea Editoris Lipsiensis sunt, quae fere excerpta exhibent ex Valkenarii Diatribe ad fragmenta Euripidis, quae cum Hippolyto, tragoedia ab ipso illustrata, prodiit, additis frequenter Criticorum quorumdam, qui proximo tempore exstiterunt, sententiis, veluti Toupii ad Longinum, Wyttenbachii, et aliorum. Cuius laboris vsum maxime sentient ii, qui latius et fusius illic disputata, in breue contracta, cognoscere malint; et quidquid diuerso modo ab eruditis in literas relatum ad poetam spectat, vno velut oculo cupiant perlustrare. Et quamquam nouarum artium et machinarum, ad verba poetae rimanda constituendaque adhibitarum, vestigia non apparent: tamen vel istis, qui ingenio confisi et vsu docti aliquid praeterea tentare velint, mirifice adiuuari poterunt. Nec illae tamen de leuioribus quibusdam, nimirum aut incuriae editorum, aut errore operarum admissis, admonitiones, spernendae sunt, quae opportune nonnunquam inseruntur; maioris autem momenti sunt citationes veterum auctorum in quibus loca e fragmentis commemorantur, itemque dictorum ab Interpretibus, quae non minorem diligentiae laudem, quam vtilitatis commendationem habent. Quaedam percurrimus, et forte incidimus in illa, quae ex incertis Tragoediis n. LI. p. 483. e Stobaeo afferuntur:

 Νεανίας

Νεανίας γὰρ ὅστις ὢν Ἀρηστυγεῖ
Κόμη μόνον καὶ σάρκες, ἔργα δ' ὐδαμοῦ,

in mentem veniunt ista Philonis I. vit. Mos. p. 611. quibus alloquentem ignauos et petulantes pastores inducit Mosen: Βραχίονας καὶ πήχεις ἀργὺς τρέφοντες ὐκ ἐρυθριᾶτε; χαῖται βαθεῖαι καὶ σάρκες ὑμεῖς ἐστὲ, ὐκ ἄνδρες. — εἰ δὲ νεανίαι κορικῶς ἤδη τρυφᾶτε, quae manifeste sunt ex istis expressa. Neque vero caret haec editio fragmentis ad incertas fabulas, quin etiam fortasse auctores incertos pertinentibus, quae Musgravius prorsus omiserat; quae quidem partim ex Barnesii partim ex Heathii recensione, criticis notulis illustrata, vt de defectu querendi emtoribus causa removeatur, ad finem reliquorum exhibentur. Quinque tandem sequuntur epistolae quae Euripideae putantur, quibus paucae et breues quaedam Heathii explicationes adiectae sunt. Parat Editor quoque dissertationem de Rheso, dramate Euripidi tributo, cum reliquis, quae memorauimus tertio volumini inserendam. Ex quibus intelligent Graecarum literarum amantes, non solum quantis opibus, qui huic poetae prodesse velit, instructus esse debeat, sed etiam quo fauore, Editoris, summo de Euripide bene merendi studio incensi, conatus et labores excipiendi sint et prosequendi.

S. IVLII FRONTINI LIBRI QVATVOR STRAtegematicon, cum notis integris FRANCISCI MODII, GODESCALCI STEWECHII, PETRI SCRIVERII, et SAMVELIS TENNVLII. His accedunt, cum P. SCRIVERII, tum aliorum Doctorum ineditae Obseruationes, curante FRANCISCO OVDENDORPIO, qui

et suas adnotationes, variasque MStorum lectiones adiecit. Editio altera, multo auctior et emendatior.

Lugduni Batauorum apud Sam. et Ioann. Luchtmans, 1779.
Alph. 2. plagg. 1. octonis.

Hanc renouatam editionem debemus, cum immortali Oudendorpio, qui suas olim editas in hunc scriptorem obseruationes accurate sub examen vocauit et expoliuit, tum eius filio, penes quem istae repetitae curae prelo sic paratae, vt non in margine libri adnotatae, sed studio elaboratae, et in separatis chartulis perscriptae essent, seruabantur, qui et Praefationem praemisit. Iis, quae ab Oudendorpio noua accesserunt, ea quae antea scripserat, partim illustrantur et confirmantur, partim emendantur, quibusdam etiam locis scriptoris nouae prorsus notulae adiectae conspiciuntur. Additae sunt ineditae *Iani Parrhasii*, ex apographo Isaaci Vossii descriptae. Sed istae sunt paucissimae, nec magni momenti. Idem fere dicendum est de *Iohannis Bouherii*, Senatus Diuionensis quondam praesidis, animaduersionibus, quas ex eius literis, perlecta priore Editione ad Editorem datis, excerptas, simul accipimus. De Ioh. Frider. Hetelii V. Ill. animaduersionibus criticis alio a nobis tempore dictum est; doctae habentur et ingeniosae, audaciores tamen quam oportebat. Hae inueniuntur ad finem seorsim, non integram adhuc plagulam implentes, desumtae ex editione Schwebelii Lipsiae a. 1772. in lucem emissa. Fortasse Ruhnkenii V. Cl. auctoritate, quem nonnullas eius coniecturas comprobasse, et hanc editionem adornandam consilio et re iuuisse, accepimus, cui et ipsi hac de causa plurimas debemus gratias, insertae sunt. Sed quisque maxime in aestimanda hac editione accessiones

Oudendorpio adſcribendas reſpiciat, quarum quaedam ſpecimina lectorum cauſſa poſuimus, adſperſis interdum qualibuſcunque noſtris dubitationibus. I, 5. §. 1. *quum flumen traiicere haberet.* Quod *habeo* ponatur cum infinitiuo pro debeo, vel pro gerundio neceſſitatis, indignum eſſe dicitur aeuo Frontini. Atqui nec ab aeuo Ciceronis alienum eſt dicere: *habeo ſcribere*, *narrare*, *dicere* etc. Itaque omiſſam eſſe vocem *neceſſe* ſibi perſuaſiſſimum eſſe ſcribit, prolatis locis, altero Quintiliani L. VIII, 5. ed. Obrecht. et Vegetii III. 4. vbi *neceſſe habeant* et *neceſſe habet* exciderit. Sed mirum tamen, quo fato illa vox tam frequenter omiſſa ſit, aut cur eius inſitio apud melioris et remotioris tantum aetatis, non item recentioris et ſequioris aeui ſcriptores ſuſcipienda videatur? I. 12. §. 1. *Et, ludite, inquit* (Scipio), *Africam obpreſſi.* Haec verba longam pepererunt notam, e variorum interpretum collatis dilatatam. Oudend. iam olim *audete* praetulerat. Buherius nihil mutat, ſed *ludite*, facite quod laeti victores ſolent, interpretatur. Sane ſi pueros, non milites alloqueretur. Aliter gaudent pueri, aliter viri. Et quod *audete* ſuſpicionem periculi nondum depulſi, ſed imminentis praebeat, id nihili eſt. Oudendorp. iterum commendat *audete*, ex MStis, in quibus *audite* reperit, confirmatque locis idoneis Lucani X, 397. Sueton. Ner. 23. quae lectio videtur alteri *gaudete*, quam idem proponit ex coniectura, praeferenda. II. 4. §. 12. *conſternati equi — — peditum ſuorum ordines protriuerunt, vincendosque hoſti praebuerunt.* Hic argutatur Oudendorp. quum nimis graue hoc loco verbum *proterere* ideo putat, quod, qui iam a ſuorum equis protriti ſint, non poſſint hoſtibus vincendi praeberi. Quis non videt, non eſſe haec ad viuum reſecanda, ſed nihil aliud dici, quam magnum numerum peditum ab equis conſternatis protritum eſſe, reliquos, ne eadem clade et pernicie ipſi quoque interimerentur, metu, confuſos, ad pugnandum ineptos, et hoſtium violentiae obnoxios redditos

fuiſ-

fuisse. Nam equorum irruentium impetum omnes aequali constantia excepisse milites, et, fortiter dicam, an stulte, eis succubuisse, quis credat? Valeat ergo Codicis Medicei lectio, *proterruerunt*, quod verbum *proterrere* locum habet tum, cum de fuga sermo est, de qua hic nihil, vt in locis Caesar. B. G. I. 58. Virgil. Aen. XII, 291. II, 5. §. 4. *magnitudine telorum confecti*. De elephantis sermo est, ad quos vulnerandos et conficiendos non tam magnis telis opus est, quam acutis et fortasse crebris. Itaque inclinabat eo, vt *magna vi telorum* legeretur. Herelius his admonitus subito emendat, *multitudine*: nec vero breuior expediendi loci modus reperitur. Sed hinc non sequitur, eundem etiam certissimum et verissimum esse. Oudend. cogitare iubet, an *magnitudo* hic significare possit *magnam multitudinem*, vti sane adiectiv. *magnus* pro multo apud priscos saepissime occurrit. *Magnitudinem copiarum* de multis copiis dixisse scribit Hirtium B. Alex. 26. addimus *magnitudinem pecuniae* pro multa pec. dixisse Tacitum. At isti loci non satis similes: nam ibi ob vocabula *copiae, pecunia*, quae notionem multitudinis includunt, melius *magnitudo* dici quam *multitudo* videtur. Sed quia Frontinus scribit, elephantos primum telis petitos esse, deinde milites, qui hoc facere iussi essent, recessisse intra munimenta, tum belluas a rectoribus ad ipsam fossam ante munimenta ductam actas esse, fortasse *magnitudo telorum* indicat lapides ex balistis et aliis tormentis eiectos, quorum intra munimenta copiam habere poterant, non in acie ipsa. Videant ergo acutiores. II, 7. §. 14. *eaque adseueratione hostem terruit*. coll. 11. §. *hac adseueratione periculum — — discussit*. Oudendorpius frustra scribit, nec hic Antipatrum, nec illic Catonem aliquid *adseuerasse*; quasi vero asseueratio et affirmatio nihil differat. Et quamquam in his Actis Eruditorum A. 1731. p. 404. et postea per litteras admonitus fuisset, hanc vocem sollicitandam non esse, et eam capi pro simulata quadam constantia ac securi-

curitate rerum ſuarum: tamen fruſtra metuit, vt eo ſenſu occurrentis vocis exemplum proferri poſſit, et ab antiqua opinione, *adſimulatione* legendum eſſe, non diſceſſit. Atqui vocabulum *adſimulatio*, nec priſcorum auctoritate, nec librorum fide, maxime ſcriptorum, defenditur; at *aſſeueratio* f. *adſeu.* exquiſitae latinitatis vox, ea, qua dictum eſt notione, occurrit in Taciti libris aliquoties, Ann. II, 31. IV, 19. vbi Ven. Erneſti explicat: magna ſeueritatis et grauitatis ſpecie. nouc dictum. Ibid. c. 42. vbi monet intelligi poſſe conſtantiam. Recte. Nam adſeueratio eius eſt, qui aliquid dicit cum inſigni quadam ſeueritatis, grauitatis, et conſtantiae teſtificatione, qua efficitur, vt verbis, ſiue illis veritas, ſiue mendacium inſit, fides et obſequium praeſtetur: conf. etiam ad Plinii Paneg. c. 67. Schwarzius; ibi verba ſunt: *quae illa grauitas ſententiarum? quam in affectata veritas verborum? quae aſſeueratio in voce?* (i. e. in pronunciatione, ex antec.) *quae affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, geſtu, toto denique corpore, fides? Tenebit ergo ſemper, quod ſuaſorit* etc. II. 9. §. 2. *caput Hasdrubalis in caſtra Hannibalis eiecit.* Haec lectio defenditur contra Medic. cod. lectionem *traiecit*, nouis argumentis: Liu. VI, 8. *emiſſum ſignum in hoſtium aciem*, et ad eum locum laudatur Drakenborch. II. 12, §. 3. *ſimulatis auxiliis tutus ſe eſt.* Ita Cortius noſter ad Sall. Iug. 74. (quem occulte petit et rodit Oudendorpius, in antiqua ad h. l. nota, et aliis plurimis ſuarum in hunc auctorem notarum locis,) legendum putabat, et ipſe quondam Oudendorpius; Kenchenius tamen, *tuitus* vel *tutatus* legendum eſt ſuſpicatus. Nunc autem, quamuis in duobus vetuſtiſſimis MSS. Leidenſibus Plinii Lib. VII. praefat. ſe reperiſſe ait: *Truncos etiam arboresque, cortice, interdum gemino, a frigoribus et calore tuta eſt* et a m. ſec. *tutata*, tamen mutauit ſententiam, eamque lectionem *tuta* pro *tutata* librariis adſcribit, eandem ſyllabam repetere negligentibus. In quo ſequitur Drakenborchium ad Liuium X, 37. 2.

III.

III. 1. §. 2. *quum quatridui iter, biduo eripuerint.* Lectionem *eripuerint* olim recte defensam, agnoscit et nunc, etiam Heinsii ad Valer. Flacc. II, 252. auctoritate confirmat. Nec tamen erat, quod delere iuberet exemplum e Virgil. Aen. II, 619. *Eripe, nate, fugam,* quondam prolatum, et quod cum Burmano legendum putaret *Arripe.* Nam Ill. Heynius monuit, huius formae exemplum desiderari; melius esse dicere, compositum pro simplici positum, vt mos Poetis, et quidem in hoc ipso verbo infra VII, 119. *eripuit* pro rapuit, excepit, vbi iterum Burman. *arripuit* volebat, et similia passim alibi, v. c. *eiicere, emittere* pro *iacere, mittere,* vid. Oudend. supra ad II, 9. §. 2. Neque enim *fugam eripere* est *fuga prohibere, eam adimere,* quod est argutari; sed sibi rapere f. vel etiam fuga se eripere, vt *implicare orbes,* pro implicare se, vel suum iter, cursum, orbibus et amfractibus: Virg. Aen. XII, 743. III, 9. §. 5. *clamoremque tolli iussit.* Quod iam pridem placuerat, pro *attolli,* et MSS. consensu, consuetudineque loquendi confirmari demonstrauerat, nunc in textum recipi iussit, posteaquam etiam Drakenborch. ad Liv. X, 40. §. 14. saepius pro eo librarios *attolli* dedisse docuerat. An ergo nunquam licuit priscis dicere *clamorem attollere?* III. 10. §. 7. *quum Heracleae duarum partium praesidio praepositus esset Lucullus.* Nunc probat simpliciter Tennulii coniecturam *cohortium.* IV. 1. §. 18. *donec bina hostium spolia singuli referrent.* Noua nota his verbis adscripta docetur, sic quoque Valer. Max. de iisdem captiuis remissis dicere: II. 7. §. 15. *si quis bina spolia ex hostibus retulisset.* Hinc clarissime patere, emendandum esse Eutropium II. 13. de iisdem, *quam si bina notorum hostium occisorum spolia retulissent,* pro vulg. *sibi notorum,* pro quo Mercerus e Ms. Leid. *si binorum host.* IV. 1. §. 24. *Senatus, cum turpiter fugati eius milites essent, decreuit, ne auxilia eis submitterentur* etc. Locus valde corruptus, e quo, vt Stewech. ait, vix ipse Frontinus se expedierit, tan-

 tum

tum vndique errorum, tantum repugnantiae cum aliis historicis et secum ipso. Oudend. etiamnunc ampliandum de eo censet, nec cum Wassio ad Sallust. B. Iug. c. 110. e Cod. Petrensi pluribus refectis sic audet eum refingere: *et hiemem sub tentoriis exigere, et ne auxilia eis submitterentur, legionibus, quae Punico bello militiam detrectauerant.* Quamuis sic annalium fidei conueniret Frontinus; malit nunc nouum rursus exemplum incipere, vt in Vett. Edd. est a voce *Senatus* et pro *eius* tentare *Cannis.* — IV. I. §. 31. *quum agger incensus.* Affirmauerat in pristina nota *aggerem terrestrem* vbique, non *terrenum* dici: istis nunc opponi iubet disputata ad Sueton. Calig. c. 19. *Superiecto aggere terreno.* IV. 1. §. 33. *quidam a terra voce,* Vulg. *alta v.* In nota antiqua *altam vocem* pro *clara* a latinis dici negauerat; nunc, si MSS. iuuarent, τὸ *alta* non mutaturum ait, nam etiam se in Silio Italico inuenisse XVI, 398. *percussus vocibus altis:* sed cum aliud dent Codd. vnice verum esse *a terra*, et dici sic, vt Virg. Ecl. VIII, 40. *a terra contingere ramos*, et Xenoph. Ephes. p. 13. βοὴ ἀπὸ τῆς γῆς πολλή. IV. 1. §. 35. *securi percussit.* Quae quondam non displicuerat lectio Ioh. Sarisberiensi, qui citat: *addixit securi*, eam nunc poeticam, et ab simplici stilo scriptoris alienam, merito et eleganter, putat. Nam Horat. Ep. XVII, 11. *addictum feris, alitibus atque canibus Hectorem;* dixit, quamquam et Apuleius, poetam prosaicum agens, Metam. II, p. 40. *addictus noxio poculo,* quem geminum locum ipse agnoscit Oudend. nisi forte aliud quid latere, MSS. doceant. IV. 7. §. 17. *quibus ferax est Numidia.* Nunc demonstrat, *ferax* et *fecundus* habere datiuum eius personae vel rei, in cuius vsum est fertilitas; sed genitiuum vel ablatiuum eius rei, quam profert. Solennius quidem genitiuum, adeoque et hic e Cod. Petrensi leg. *quorum.* Sed satis est exemplorum.

IOANNIS PAVLI MAHNERI, CVRIAE BRVNSuicensis Secretarii, Commentatio de Marco Aurelio Antonino, Constitutionis de ciuitate vniuerso orbi Romano data auctore. Cum praefatione IO. FRIDERICI EISENHARTI, Iureconsulti et Antecessoris in Academia Iulia Carolina.

Halae et Helmstadii, impensis Hemmerdi, 1772. 114 pagg. in 8vo.

Hoc libro sententia refutatur, quae inde a Spanhemii temporibus fere obtinuit, (de orbe Rom. Exercit. II. cap. 1—4.) autorem Constitutionis de ciuitate Rom. quam L. 17. D. de statu Rom. legimus, non alium esse, quam Caracallam; atque ea Constitutio simul Marco Antonino vindicatur. Vt, quod verum est, dicamus, Mahnerus, dum miro modo in omnes partes se vertit, et argumenta Spanhemii leuiora grauioribus elusit, opinioni suae veri aliquam speciem conciliauit: at fundamentum rei, testimonium illud, quod Dio Cassius disertis verbis perhibet, immotum manet: quo saluo, tota Viri disputatio speciosa sane et arguta concidit. Locum illum Dionis, quum in hac re dominetur, eiusque autoritas quouis modo eleuanda fuerit Mahnero, propius contemplemur. Narrat ille in excerptis Valesianis p. 745. Caracallam esse, a quo omnes orbis Romani incolae ciuitatem acceperint, eiusque rei varias caussas addit: at Dioni, qui ea tempestate vixit, summosque honores gessit, in re tanti momenti errare vix licuit. Quid autor? dicit p. 16. quicquid sit de testimonio, illud omne suspectum esse, quod nostro tempore alieno loco legatur, quippe cuius memoria nulla superfit nisi in excerptis Valesianis, quae sint Saeculi decimi

compilatio: potuisse horum collectorem aut affingere Dioni, quae ipse statueret, aut aliqua Antoninorum permutatione, Constitutionem illam ad Caracallam referre; potuisse et librarii calamum aberrare. Etsi non negamus, nonnulla veterum loca hanc ob causam suspecta esse, tamen, vt credamus illam suspicionem et in hunc locum cadere, illud a nobis impetrare non possumus. Nam si paullo accuratius attendimus, apparet, non obiter hic Caracallae mentionem iniectam esse, sic enim posset fieri Antoninorum permutatio, sed data opera res eius excerptas esse ex L. LXXVII. Dionis, quod ex tota illa narratione patet; quae res tollit suspicionem de vitio loci omnem. Restat igitur, vt aut eam plane abiiciamus, aut dicamus, quicquid hic ex Dionis L. LXXVII. legatur excerpti, illud omne suppositum esse: id quod nec Mahnerus audeat contendere, nec vlli credo persuaserit. Reliqua tela, quibus integritatem huius loci oppugnat, aut aberrant omnino, aut leuiter stringunt: ait enim, totam illam orationem sic fere compositam esse, vt videantur Peregrini partim iam vectigalia pependisse, ob quae facta sit illa Constitutio, id enim effici ex verbis: „Peregrinos pleraque horum vectigalium non pependisse:" at hoc nihil falsius dici posse: constare enim ex historia, vicesimas tantum ad ciues pertinuisse, nec Dionem, virum doctum, tantae negligentiae accusandum esse, vt proferat quae a rei tum publicae temporibus toto coelo discrepent: actum igitur esse de fide huius loci. Sed nobis satis salua videtur. Fingamus verba διὰ τὸ τοὺς ξένους τὰ πολλὰ αὐτῶν (sc. τέλων) μὴ συντελεῖν, esse contra illorum temporum rationem: tamen nihil aliud sequetur, quam verbis τὰ πολλὰ inesse vitium, siue illud a compilatore, siue a librario subortum sit; sed hanc solam ob caussam totam narrationem de Constitutione Caracallae disertam et copiosam reiicere, extremae audaciae foret, quam in Grammatico maxime improbamus. Nec adeo illa medicina opus est, aut quidquam eliminandum: possunt ea vectigalia

galia, quae peregrinis aeque ac ciuibus pendenda erant, diuersa esse a vicesimis, ea nimirum, quae, praeter vicesimas in decimas mutatas, Caracalla primus inuexit. Nam vtrumque genus vectigalium, tum quod Caracalla inuenit, tum quod immutauit, cum et antea esset, decimae e vicesimis, hic arcte coniunctum est: inde verba, „Peregrinos pleraque (haec vicesimae sunt,) horum vectigalium non pependisse," ergo quaedam pendebant, noua nimirum, quorum Caracalla autor fuit. Miror igitur, Mahnerum scripsisse p. 12. Dionis insuper propositum fuisse, quod non praetereundum, auaritiam Caracallae detestabilem eiusque flagitia depingere, in aprico est. Nonne igitur maximo vitio scriptori vertendum esset, cum inter onera a Caracalla primum reperta, quaedam ad peregrinos non pertinentia, cuius rei causa ius ciuitatis impetrassent, fuissent, si Dio haec palam facere neglexisset, et veram tyrannici Caracallae ingenii et auaritiae in augendo fisco mensuram lectoribus celasset? Vix fieri potest vt totum locum Dionis perlegerit Mahnerus; is enim noua Caracallae vectigalia diserte memorat, quamquam non nominet, quo nec opus erat in auaritia Imperatoris leuiter adumbranda: nec obliuiscendum est, excerpta haec esse, hoc est non plenam Dionis ipsius orationem. Alterum argumentum contra fidem huius loci sumtum est ex silentio Herodiani, Xiphilini, Zonarae. At, bone Deus, quotus quisque non lapsus est in huiusmodi quaestionibus ex alterius silentio soluendis. Herodianum res Imperatorum fusius describere noluisse, satis certum est: constat hoc etiam ex reliquorum vitis, Nam vt vnum Pertinacem nominem, in hoc omissa sunt quae a Capitolino et aliis narrantur. Xiphilinus et Zonaras Dionis historiam excerpserunt, et ob id ipsum non pauca omiserunt. Quo iure igitur rem in dubium voces, quod illi de ea sileant? Quis ignorat, eiusmodi argumentum facere quodammodo ad probabilitatem rei, si nulla apparet, magis eleuandam, non vero ad rem de qua

ſatis conſtat, omnino tollendam. Nihil igitur Mahnerus egit, quam quod omnia, et vel alieniſſima, in rem ſuam trahendo, ingenium non illepidum probarit legentibus.

Haec ſufficiant de argumentis, quibus Dio fruſtra in ſuſpicionem adductus eſt: felicius profligata ſunt Spanhemii argumenta leuiora, quorum et exiguam autoritatem eſſe non diffitemur. Iam legentibus rationes debemus Mahneri, quibus ſuam, vel potius priſcorum ante Spanhemium ſententiam ſtabiliuit: ſed totus in deſtruenda recentiori opinione, ſuae, priſcae, parum conſuluit, aut ſi qua ad illam confirmandam adduxit, ea iam a Spanhemio paſſim refutata ſunt.

Sammlung antiquariſcher Aufſätze,

i. e.

COLLECTIO COMMENTATIONVM ANTIquarii argumenti, auctore CHR. H. HEYNIO. PARS PRIMA, plagg. 15½. PARS SECVNDA, plagg. 17½. octonis.

Lipſiae, apud Weidmanni heredes et Reichium, 1778. et 79.

In tanto numero librorum antiquarii argumenti, quantum ſuperiori tempore prodiiſſe conſtat, multum adhuc deeſſe ſtudio antiquitatis intelligitur ab ea perfectione, quam aliae doctrinae cum remotiores ab illo, tum illi propiores et coniunctiores, hiſtoria, critica, diplomatica, recentiori aetate acceperunt. Caremus adhuc aliquo libro, cuius ope omnem ambitum huius doctrinae vno obtutu permetiri, et quid primum,

mum, quid secundum censere et iudicare liceat. Quantum numerum antiquorum operum ex quocunque genere ad nostra tempora, quantaque integritate peruenisse existimandum sit, nondum aliqua cum fiducia et certa persuasione constitui potest. De praecipuis quibusdam et primariis operibus parum accuratam notitiam habemus, culpa eorum, qui in his describendis nimium breues, in aliis minoris momenti simulacris admodum verbosi reperiuntur. In ipsis his operibus intuendis, omisso, quod res et ratio iubet, ea quae in vulgaribus libellis L. Bosii et Nieuportii traduntur ad ea cognoscenda conferri solent. Quod in iis spectandum potissimum est et attendendum, id fere ab iis principiis repetitur, quae animum studiumque ab ipso opere proposito deflectant, et ad alienissima quaeque conuertant. Nempe, vitandus est eorum error, qui antiqua opera ea solum de caussa cognosci volunt, vt hoc tanquam fonte rerum priscarum memoriam repetendam esse censeant, qui ea non nisi pro monumentis habent, quibus rerum actarum notitia conseruetur, quos necesse est, vt res cum hoc studio minime coniunctas consociare laborent; nec assentiendum his, qui eatenus antiquorum operum studium probant et commendant, quatenus inde quaedam adiumenta ad intelligendos interpretandosque Veteres scriptores parantur; nam hi admodum angustis finibus hoc studium coercent, quo fit *Vt extra Iliacos muros peccetur et intra*, h. e. vt ad terminum, quem sibi hoc studium propositum habet, vel extrauagando, vel citius quam oportebat subsistendo, non perueniatur. Quare opus est, antiquariam doctrinam non ob alias caussas, sed propter se ipsam tractare. Quod quomodo faciendum sit, primus monstrauit Winkelmannus, qui in Germania collectas humanioris litteraturae opes in Italiam transtulit, post longam et crebram multarum rerum cogitationem et obseruationem, scriptis etiam quibusdam prodendis, quorum semper alterum alterius argumentum suppedi-

ditabat, quasi per gradus ad historiam artis antiquae, (Geschichte der Kunst des Alterthums,) condendam delatus, studium operum antiquorum in artis formam adduxit. Sed quia nimio saepe feruore et admiratione istarum rerum abripiebatur, solebat et multa praeterire, et multa fingere, secus quam oportebat. Caylus, Comes, nihil quod certis principiis et regulis niteretur, scripsit, illo nostro populari, quoad eruditam antiquitatis notitiam, inferior, sed in ipsa artis cognitione, siue in scientia operum antiquorum tractandorum et spectandorum, procul dubio maior censendus. Winkelmannus crebro laborat, argutatur, et torquetur, dum cupit explicare quid opus antiquum exprimat, et suae opinionis adminicula quaerit; hic autem ipsa in structura operis rimanda et perspicienda, multa recondita et abstrusa, de quibus primo adspectu nemo facile cogitat, aperire consueuit. Postea Eques Dancaruillius, Volumine tertio et quarto vasorum Hamiltonensium, nouum aedificium, quod historiam artis sisteret, contexuit, satis speciosum, sed tam infirmis ac paene nullis fundamentis superstructum, vt vel digiti tactu collabatur. Adeo necessarium est criticam admouere rebus, historiae, et locis veterum auctorum, quos in partes vocamus, vsurpandis. Isti autem Winkelmanniano libro, plerique, qui aliud huius generis scribunt, ita addicti sunt, vt nihil fere aliud agant, quam vt eadem, sine diligentia examinandi, repetant. Quae consuetudo, quantum noceat ipsius studii incrementis, facile intelligitur. At quae Heynius, Vir illustris et longe doctissimus, cuius ingenio omnem vim elegantioris doctrinae comprehensam teneri, sine assentatione dicere licet, in his, quas scripsit, commentationibus, exponit, ea ad illam quam commemorauimus Critices adhibendae normam, ad otiosam omnique cupiditate liberam censuram eorum, quae de arte operibusque et operum priscorum historia scripta sunt, ad tot incertarum, et vel pro parte, vel prorsus falsarum assertionum correctionem, denique

que ad nonnullas, ſed exquiſitas, et in ſuo genere eximias ponte natas admonitiones et obſeruationes, omnia referuntur. Debentur autem lectionibus, quas ſelectis quibusdam auditoribus, qui ſtudium antiquitatis appeterent, quotannis menſibus aeſtiuis ex aliquo tempore, tanta diligentia ſe habuiſſe ſcribit, vt in rebus, quas ſingulis vicibus traderet, inquirendis, meditandis, digerendis, denique refingendis et retractandis, et ad finem, et conſilium eiusmodi introductioni aptum accommodandis, nulli labori et operae parceret. In iis quae expediri poſſunt ſine itinere in eas terras atque vrbes, in quibus antiqua opera ipſis oculis adſpici poſſunt, operam ſuam profeſſus eſt. Et quotus quisque non ſcripſit et expoſuit neceſſario, ſiquidem nemini omnia, vel in ipſis locis quiea de cauſſa adeuntur, videre contingit, de quibus ab aliis relatum accepiſſet. Igitur prima pars tres commentationes continet:

I. De throno Amyclei, antiquo opere Amyclae, in agro Laconico, ſecundum Pauſaniam.

Pauſaniae locus eſt Lib. III. c. 18. 19. p. 255. Is hic, ſicut alias multa contra ordinem narrandi omittit, quaſi ſcribens iis, quibus iam pleraque nota eſſent, aut quos qualemcunque iam rei notitiam habere putaret. Quod vitium narrationum Pauſaniae iam caſtigauit Cl. Morus in Diſſertatione *Defenſio narrationum N. T.* etc. §. 12. Hic attingit verba, *ὡς δὲ δηλῶσαι συμβαλόντι*, et explicat, vt *συμβάλλειν* ſit *coniecturis ad rerum vim percipiendam uenire*; quod melius eſt quam aliorum explicatio, *breuiter dicere*, quam ſignificationem ab iſto verbo alienam eſſe peritos non latet. Expoſita autem narratione hiſtorici, et explanatius traditis eius contentis, digreditur Auctor ad alia memorabilia iſtius loci perſequenda. Mentio hic fit itineris ab Abbate Fourmontio illuc ſuſcepti, et rerum numero, et raritate admirandarum, quas ab illo repertas accepimus. In his inprimis eminet Inſcriptio βουστροφηδόν exarata, multo antiquior illa Sigaea, quam Chisbullus edidit. Continet catalogum ſacerdotum, quod concedi poteſt; ſed vtrum Apollinis, an alius numinis, nondum

Hh 2 ſatis

ſatis apparet. Legitur in *Nouveau Traité* de Diplomatique T. I. p. 615. pl. 5. Tum de Hyacintho, eius interitu, deque feriis in eius honorem per tres dies actis, lugubribus primo quidem die, ſecundo autem et tertio laetis, chorisque ſaltantium celebratis exponitur. Nec tantum in his feſtis Gymnopaediam, ſed in aliis quoque crebro adhibitam videri, vt ex locis a Meurſio in *Orcheſtra*, et Ruhnkenio ad Timaei *Gloſſ. Platon.* p. 54. allatis, intelligatur, opportune obſeruatur. Tandem de Bathycle, artifice tam ſtupendi operis agitur, de cuius aetate nihil Pauſanias, quamquam eius, vt videtur non ignarus, refert; ſed coniectura ductus exiſtimat, eum Solonis et Croeſi tempore, atque etiam iam ante illud, vixiſſe.

II. De conſueto more artificum, Veneris imagines ſiſtendi.

Duo diſſertationes de eodem argumento paucis abhinc annis prodierunt, altera Larcheri, altera Abbatis de la Chau; neutra tamen multum confert ad hiſtoriam fabularem antiquam, in intelligendis antiquis monumentis, et in vſu artificum magis illuſtrandam et conſtituendam. Nec quae *de Venere Cnidia* exſtat in Commentar. Acad. Petrop. T. IV. p. 259. Theod. Sigf. Bayeri diſſertatio multum artis et antiquariae notitiae continet. Iſte defectus hic ſuppletur. Nam ſatis apparet, Ill. Auctorem eius, varios modos Veneris ſiſtendae et cognitos et deliberatos habuiſſe, et idoneis quaeque argumentis ſuperſtruxiſſe. Primum de variis cognominibus Veneris v. c. *Mediceae*, *Cnidiae*, *Anadyomenes*, *Victricis*, *Genetricis* et ſ. p. deque eorum origine et attributis traditur; poſthaec obſeruatur, a recentioribus artificibus et antiquariis Veneris fingendae formas conflatas fuiſſe, et ita nonnunquam confuſas, vt vni cuidam peculiaria attributa etiam cum aliis communicarentur. Ad formam Mediceae Veneris multos figurarum muliebrium truncos eſſe refectos, et hoc nomine inſignitos, etiamſi ab illa quodammodo differant. Cauendum ergo eſſe, ne ex his reparatis truncis, et pro arbitrio datis

datis nominibus, consuetudinem antiquitatis et fabulas priscas repetere et illustrare audeamus. In his etiam refectionibus alias aliis praestantiores esse admonetur; et quibus in locis vel deteriores, vel meliores reperiantur, indicatur. Hac occasione etiam Winkelmanni temeritas in citandis et explicandis veterum scriptorum locis notatur.

III. De artificum epochis apud Plinium. Habet duas partes: prima parte quaerit A. de fundamentis earum; altera de fontibus, e quibus ductae sint. Plinius ox ordine Olympiadum artifices commemorat, quod quam vim habeat non perspectum est a Winkelmanno et aliis, qui putarunt, eum has ipsas construxisse, et totidem quiescentis et pacatae Graeciae interualla inde repetenda esse arbitrati sunt. Cogitandum est, Plinium collectoris partes agere, relata referre; istas Olympiades ex aliis auctoribus receptas non esse peculiares artificibus epochas, sed series et sectiones omnino historiae, cui inserta haec artificum nomina repererat. Nec recte intellectum est verbum *floruit*, quo in iis commemorandis fere Plinius vtitur. Falso putant, eo indicari illud tempus, quo opere quodam eximio perfecto quisquam ad celebritatem famae peruenerit; nam nihil aliud significat, quam *innotescere, aetatem degere:* nec aliter Graecorum ἤκμασε, et ἤνθησε, quam ἐγνωρίζετο accipiendum est. Conf. Reiskius ad *Dionys. Halicarn* T. I. p. 632. Multorum historicorum veterum libri secundum ordinem Olympiadum compositi, quorum aliquot commemorantur, quos probabile est a Plinio consultos, et in concinnandis artificum veterum aetatibus vsurpatos fuisse. Iam porro recensentur aetates artificum secundum genera eorum, qui ex aere, tum pictorum, et qui e marmore opera faciebant. Primam epocham artis operum ex aere conflandorum ponit Plinius Olympiade LXXXIII. qui annus vindicatur contra Harduinum, qui sequentem LXXXIV. ex MS. Paris. recepit, multisque totam rem obscuritatibus inuoluit. Causa vero, cur sic Plinio placuerit, non latet, in pacato et tranquillo eorum temporum statu Graeciae,

vt Winkelmannus putat, quam opinionem vt confirmaret, multa quae essent alienissima protulit, sed in potestate Periclis, quam tum liberrimam habebat, et in eius studio magnificis aedibus et ornamentis vrbis Atheniensis amplificandae et illustrandae. Hinc perficiendis Phidias adhibebatur; cuius praeclarissimum opus, Minerua, ad eius inuidiam, criminationes et interitum pertinuit; de quibus rebus per digressionem disseritur. Sic etiam reliquae epochae Olympiadum pertractantur, quibus, sicut in hac, mortem Cimonis, et potestatem ad Periclem delatam, deinceps belli Peloponnesiaci eruptionem, tum restitutam per Thrasybulum Graeciae pacem, sic semper aliquod memorabile factum incidisse demonstratur, quod ad historiam omnino et temporum mutationem, non vero ad artifices momentum habuerit; quod alicui Chronographo dignum visum fuerit, cui memoriam hominum illustrium, qui istis temporibus vixissent, adeoque et artificum adderet. Multae in tota dissertatione exquisitae obseruationes, contra Winkelmannum et aliorsum pertinentes, reperiuntur.

In secunda parte harum Commentationum sex omnino dissertatiunculae insunt.

I. Exploratio quarumdam narrationum et assertionum de Laocoonte.

De hoc, quamquam multa scripta sint, inter quae Winkelmanni et Lessingii opuscula eminent, tamen adhuc accurata eius operis descriptio desideratur. Etiam delineatione, quae magnificam et grauem eius ideam assequatur, caremus. Haec disputatio satis ampla est; tractatur autem de refectione (nam refectum esse concedunt omnes, quamquam non eodem modo,) operis, deinde quomodo repertum sit, postea de idea operis, siue quid et quantum eo praefiguretur, denique de Plinii loco et Virgilii verbis, quoad cum illo vel conueniunt, vel ab eo recedunt. Omnia vero magnum ingenium et singularem, eruditionem Ill. Auctoris declarant.

II. De falso et vero discrimine inter figuras Silenorum, Satyrorum, Faunorum, et Panum. Haec

Haec opposita est contra opinionem vulgarem, quae in antiquariis scriptis cum aliorum, tum Winkelmanni, proponitur, et contra suam quondam sententiam, cuius rationem, si reddenda erat, non reperiebat, qua asseritur Faunos esse, qui acutas aures habeant, et caudas breues; Satyros, qui capripedes sint; Silenos autem esse Faunos senes. Ill. H. rem ita concipit, vt figuram Satyri et Sileni, ab antiquissimo inde tempore, nihil ab ea, quam nunc Faunorum et Silenorum formas dicimus, discriminis habuisse fateatur, eam nempe ab humana tantum acutis auribus et cauda breui distingui; at pedes caprinos, et magis pecuina, attributa Panum fuisse. Cum in Bachicis choris, et Satyricis fabulis ab initio adhibitae sint, comicas eas formas videri; poetarum et artificum ingenio multas mutationes subiisse. Haec apud Graecos; Faunos ignorabant. At Romani Faunos suos Pani accomparabant, eisque pro arbitrio modo plus, modo minus, de pecuinis proprietatibus addiderunt.

III. De scriptoribus, quos Plinius in historia artificum sequitur.

Hic primum ea proponuntur, quae ad accuratiorem notitiam scriptorum, quos adhibuit, adducunt; deinde quos potissimum auctores in historia artium, et in definiendis epochis artium, ad manus habuerit, demonstratur. Sunt autem 1) domestici, tum 2) externi; de vtriusque secundum ordinem, quo ab ipso Plinio ad librum trigesimum tertium et trigesimum quartum afferuntur, agitur. In quo Harduini indicem Auctorum, sed mancum, et parum accuratum; cum Vossio *de Historicis Gr. et Lat.* et indice Auctorum a Plinio laudatorum apud Fabricium *Bibl. Lat.* itidem imperfecto, adhibuit. Tum vero quos tam e Latinis siue domesticis, quam e Graecis h. e. externis, quolibet loco vsurpasse videatur, et quae ex quibusque recepisse appareat, indicatur. Ita tractatur etiam index auctorum de pictura, libro trigesimo quinto praemissus. Index libro trigesimo sexto praefixus continet nomina auctorum, qui de scalptura, siue de arte e

 mar-

marmore fingendi ſcripſerunt, in quibus eſt etiam C. Ictius, nomen prorſus inauditum. Harduinus ex MSS. affert *Ciccius*, et putat Cincius legendum eſſe, nondum tamen rem ad liquidum adducit. Ill. H. hic agnoſcit Cincium Alimentum, qui fuit ex antiquiſſimis Annalium ſcriptoribus, e temporibus belli Punici ſecundi. Vſus fuerat lingua graeca. Sed quinam Dionyſius intelligendus ſit, non reperire ſe ait. Affirmat autem, Plinium videri pleraque ex Latinis ſcriptoribus excerpſiſſe, Graecos, quatenus ab his eſſent citati, commemoraſſe. Tandem recenſio auctorum libro trigeſimo ſeptimo praemiſſorum finem huius diſputationis facit, cum hac admonitione: narrationes eius de artificiis non eſſe abſolutas, nec proprias indagationes exhibere: Plinium, qui quot et quomodo reperiſſet narrationes tantum collegerit et retulerit, non poſſe accuſari repugnantiae: omnem autem hiſtoriam artificii antiqui partim magna ope critices adhuc indigere, partim ſemper infirmam, raram, labaſcentem, hiantem, et leuiſſimis fundamentis nixam ſtructuram eius permanſuram eſſe.

IV. De Toreutica, potiſſimum apud Plinium.

Demonſtratur τορεύειν reſpondere latino verbo *caelare*, eo indicari opus elatum, ſiue quo vaſa aurea, argentea, aerea, exſtantibus figuris elaborentur, ſemper de eminentibus figuris, numquam de latentibus; ſed tales intelligi debere, quae formando et fundendo, non vero ſcalpendo reddantur. *Caelatura*, auctore Quintiliano, *eſt in auro, argento, aere:* quaerit etiam mox de notione verborum τορεύειν et τορνοῦν, vbi praeter vſitatam et notam ſignificationem, mentionem facit etiam rariorum, quod *tornus* videatur pro *caelo* (*Meiſſel, Schnitzmeſſer*) vſurpatus a Virgil. Ecl. 3, 38. Plin. 36. 18. 29. *lapides toruis duriores*. Hinc partim retractantur, partim confirmantur quae ad Virgil. *l. d.* p. 27. T. I et in Addend. T. IV. p. 213. ſq. ſcripſerat. Poetice magis, quam proprie locutus eſt Horat. A. P. 441. qui *tornatos verſus incudi reddendos* monet. Ita quoque Propert. 2, 34. 43. *anguſto verſus includere torno*, i. e. breuiore ſpatio, orbe, includere. Gell. 9. 8.

I. *sententia detornata inclusaque verbis paucissimis*. In plurimis locis, vbi fit, a doctis, non opus est intelligere opus incrustatum, siue emblematicum, quamquam priscis Romanis non ignotum. Cur, ait, apud Ciceronem *caelatores*, *argentum caelatum* ad incrustatas figuras trahuntur? *Extantem signis cratera* ap. Ouid. *Metam*. 12, 235. et Iuuenal 1, 76. *argentum vetus et stantem extra pocula caprum*, Salmasius illuc refert; sine necessitate: est illud exstantibus signis conflatum opus, (*erhobne Gussarbeit*). Sic adeo in locis Plinii semper accipiendum est verbum, male relatum a multis ad opus illud quo figurae intra vasa latentes, (grauure et ciselure,) ope caeli vel scalpri fiunt.

V. Quaedam dilucidationes de eburneis operibus.

In hac disputatiuncula agitur a) de modo eboris sculpendi et elaborandi; b) de quibusdam ad antiquitatem et historiam pertinentibus. Multa insunt, ad artificum notitiam instruendam profutura, et etiam communicata cum Ill. Auctore ab artifice quodam scientissimo tornatore aulae Danicae, Spenglero.

VI. Errores in explicandis antiquis operibus, ex inepta refectione prouenientes.

Quidquid de quouis antiquo opere dicitur, nugis adnumerandum est, nisi ante omnia confectum sit et idoneis argumentis probatum, opus, sicut est, antiquum esse. Si repletum et refectum est a manu artificis recentioris, ideo quia repertum erat mutilum, dici quidem potest quid eo exprimi putarit is qui illud refecerit, sed non quid animo conceperit priscus ille artifex. Ad hoc indagandum, antiquus truncus, ita vt eum reficiens opifex acceperat, restituendus esset. Sed plerumque, qua forma fuerit opus cum reperiebatur, nescimus; et quantum recentioris sit laboris. Atqui in quocunque opere, quod antiquario offertur, primum omnium quaeri debet, quibus et quot partibus et numeris suis priscum sit? Winkelmanno etiam in hoc genere multum debemus, a quo demonstratum est, ineptas, et ab antiqua consue-

tu-

tudine remotas figuras, ex reparatione recentiorum opificum esse. Sed in multis tamen magis primum adspectum, quam diligentem considerationem secutus est, more Italorum, qui quodcunque opus antiquum, ideo quia sic nominatur, vere priscum et genuinum iactant. Ita largam materiam reliquit de idea artificis, fabula, consuetudine, et more iudicandi, iis quoque, cui ipsa opera inspicere non liceat. Nam ocularis iudicium quod de pulchritudine, apta partium compositione et artificio esse solet, ab illo, quod ope ingenii variaeque doctrinae, inprimis historicae et litterariae fit, diuersum est. Hic autem primum quaeritur *de Tauro Farnesiano;* id monstrum refectionis, siue monstrose refectum et resarcinatum nominat: quamquam enim contra Plinii verba pugnet ista renouatio, per quam multa ab eius descriptione abhorrentia, cum aliis vitiis recepit, tamen pro vetere totum et integrum habitum fuit, donec Winkelmannus et Caylus alias modo veteres, alias nouas habere partes indicarent. Et tamen multa supersunt ad quae nemo animum aduerterat. Haec curiosus talium rerum hic prolata reperit. Nam ex antiqua fabula et narratione veterum quaeritur, an quoque res et ratio suadeat et permittat, vt figurae in isto opere iunctae, pro legitime iunctis, et non potius pro temerarie cumulatis et otiosis, agnoscantur.

Secundo loco agitur de sic vulgo nominatis *gladiatoribus.* Ill. Auctor nullum, qui hoc genere comprehenduntur, vere gladiatorem fuisse, sed aut athletas, aut milites. Nam Pausanias et Plinius artifices commemorant, a quibus horum figurae elaboratae fuerint, gladiatorum autem mentionem faciunt nullam. Sed in horum repertis truncis reparandis, valde contra morem priscae aetatis peccatum est. Idem factum esse in his, qui *milites* feruntur, quique *athletae* putantur, nunc demum lectis his, quae non tantum ingeniose, sed etiam operose laborioseque reperta et demonstrata sunt, non est quod dubitemus.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCLXXVI.

CONTINVATIO SCHEDIASMATIS, CVI TITVlus: Problemata quaedam ad methodum maximorum et minimorum spectantia, Auctore Archidiacono IOHANNE FRANCISCO DE TVSCHIS A FAGNANO, ex S. Honorii Marchionibus, Patricio Romano et Senogalliensi.

In prima huius Schediasmatis parte egimus de quibusdam problematibus, quae aeque per calculum differentialem expediuntur, sed geometrice pertractata facilem solutionem admittunt. Ex aduerso in hac secunda parte dabimus Theoremata ad eandem methodum spectantia, quae adhibito calculo differentiali, quasi nullo negotio inueniuntur, sed geometrice pertractata multum laboris inuoluunt; ideoque conati sumus, sine vlla parue infinitorum suppositione,

 sola

sola usi simplici Geometria, ita demonstrare, ut nihil Demonstrationibus desit aut rigoris, aut perspicuitatis.

Theorema I. Fig. I.

Ex Angulis Trianguli B A D ducantur ad latera opposita rectae A C, B M, D N, se intersecantes in V. Dico quod sequens subsistet aequatio

$$BC \times MD \times AN = CD \times MA \times NB.$$

Demonstratio.

Ex punctis B, et D ducantur rectae B Z, D A, parallelae ad A C, quae rectis D N, B M protractis occurrant in punctis Z, et X. Per constructionem erit

$\frac{BC}{CD} = \frac{BV}{VX} = \frac{BZ}{XD}$; ideoque $BC = CD \times \frac{BZ}{XD}$; similiter etiam $\frac{MD}{MA} = \frac{DX}{AV}$, et $MD = MA \times \frac{DX}{AV}$; consequenter $BC \times MD = CD \times \frac{BZ}{XD} \times MA \times \frac{DX}{AV}$; id est

$BC \times MD = \times CDMA \times \frac{BZ}{AV}$. Pariter $\frac{AN}{NB} = \frac{AV}{BZ}$; ideoque $AN = NB \times \frac{AV}{BZ}$; et ducendo hanc aequationem in praecedentem

$$(1)\ BC \times MD \times AN = CD \times MA \times NB.$$

Q. E. D.

Co:

Corollarium I.

Patet quod $\frac{\text{Triang. } BAC}{\text{Triang. } ACD} = \frac{BC}{CD}$, $\frac{\text{Triang. } BMD}{\text{Triang. } BAM}$ $= \frac{MD}{AM}$; $\frac{\text{Triang. } NDA}{\text{Triang. } NDB} = \frac{NA}{NB}$, ergo

$$\frac{\text{Triang. } BAC}{\text{Triang. } BAD} \times \frac{\text{Triang. } BMD}{\text{Triang. } BAM} \times \frac{\text{Triang. } NAD}{\text{Triang. } NDB} =$$

$$\frac{BC \times MD \times AN}{CD \times MA \times NB}$$ et per Theorema

$$\frac{\text{Triang. } AC \times \text{Triang. } BMD \times \text{Triang. } NAD}{\text{Triang. } BAD \times \text{Triang. } BAM \times \text{Triang. } NDB} =$$

Corollarium II.

Denotet tam q, quam p, quemuis numerum positiuum, vel negatiuum, si sequentes binae locum habeant proportionalitates

$$DA^q . BA^q :: AM^p . MD^p$$

$$DB^q . DA^q :: AN^p . NB^p$$

sequens quoque subsistet

$$BA^q . DA^q :: CD^p . BC^p .$$

Nam per primam et secudam erit

$$MD^p = AM^p \times \frac{BA^q}{DB^q}$$

$$AN^p = NB^p \times \frac{DB^q}{DA^q}, \text{ ideoque}$$

 MD^p

$$MD^p \times AN^p = AM^p \times NB^p \times \frac{BA^q}{DA^q}.$$

Sed eleuando aequationem (1) ad potestatem p

$$BC^p \times MD^p \times AN^p = CD^p \times MA^p \times BN^p.$$

Factis igitur debitis substitutionibus in priori parte aequationis praecedentis, eadem euadet

$BC^p \times AM^p \times NB^p \times \frac{BA^q}{DA^q} = CD^p \times MA^p \times BN^p$, et diuidendo vtrinque per $MA^p \times BN^p$, erit $BC^p \times \frac{BA^q}{DA^q} = CD^p$; ideoque $BA^q . DA^q :: CD^p . BC^p$.

Theorema II. Fig. II.

Si in Triangulo BAD demissa ex Angulo A ad Latus BD recta AC, fuerit BC ad CD, vt BA^2 ad AD^2.

Dico, Producta $BA^2 \times CD^2$; $DA^2 \times BC^2$ simul sumpta, id est $BA^2 \times CD^2 + DA^2 \times BC^2$ Minimum dare.

Demonstratio.

Sumatur in Latere BD quoduis aliud punctum T. patet, quod

$BA^2 \times TC + 2 DA \times TC > DA^2 \times TC$; ergo

$BA^2 \times TC > DA^2 \times TC$. Per hypotesin

$2 BA^2 \times CD = 2 DA^2 \times BC$; ideoque vtrinque addendo

BA^2

B

$BA^2 \times (2CD + TC) > DA^2 \times (2BC - TC)$
et multiplicando per TC
$BA^2 \times (2CD \times TC + TC^2) > DA^2 \times (2BC \times TC - TC^2)$ sed cum sit tam $BA^2 \times (DC^2 - DC^2)$, quam $DA^2 \times (BC^2 - BC^2)$ aequalis nihilo erit utrinque addendo $BA^2 \times ((DC^2 + 2TC \times CD + TC^2) - DC^2) > DA \times (BC^2 - (BC^2 - 2BC \times CT + TC^2))$; id est $BA^2 \times (DT^2 - DC^2) > DA^2 \times (BC^2 - BT^2)$, et transponendo $BA^2 \times DT^2 + DA^2 \times BT^2 > BA^2 \times DC^2 + DA^2 \times BC^2$. Q. E. D.

Theorema III. Fig. III.

Salva suppositione Theorematis praecedentis, si ex Angulo B ducatur ad Latus A D recta B M, quae secet A C in puncto V, et fuerit, D M ad M A, ut BD^2 ad BA^2, ducta ex Angulo D ad Latus B A recta D N, quae transeat per punctum intersectionis V. Dico, quod quantitas $BD^2 \times (AM^2 + AN^2) + DA^2 \times (BC^2 + BN^2) + BA^2 \times (DC^2 + DM^2)$ exhibet Minimum.

Demonstratio.

Per Theorema praecedens

(A) $BA^2 \times CD^2 + AD^2 \times CB^2$ dat Minimum non secus ac

(B) $BD^2 \times AM^2 + AB^2 \times DM^2$

Sed per Corollarium II. Theorematis I. cum sit in nostro casu $q = 2$; $p = -1$, habetur $BD^2 . AD^2 :: BN . AN$; ideoque per praecedens Theorema etiam

(D) $BD^2 \times AN^2 + AD^2 \times BN^2$ dabit Minimum. Iunctis ergo Minimis (A), (B), (C), riteque dispositis, quantitas $BD^2 \times (AM^2 + AN^2) + DA^2 \times (BC^2 + BN^2) + BA^2 \times (DC^2 + DM^2)$ dabit Minimum. Q. E. D.

Theorema IV. Fig. IV.

Firma hypothesi, quod demissa ex vertice A Triang. BAD ad basin BD recta AC, sit BA^2 ad DA^2, vt CB ad CD, si ex puncto C ducantur ad latera opposita BA, DA normales cs, cq. Dico, quod summa Quadratorum normalium cs, cq; id est $CS^2 + CQ^2$ exhibet Minimum.

Demonstratio.

Demittatur ex vertice A ad basin BD normalis AL. Per constructionem cum sint similia Triangula rectangula BLA, BCS, erit BA. AL: : BC. CS; ideoque

$CS = AL \times \frac{BC}{BA}$, et $CS^2 = AL^2 \times \frac{BC^2}{BA^2}$. Pariter per

similitudinem Triangulorum ALD, DCQ, erit

$$CQ^2 = AL^2 \times \frac{DC^2}{DA^2}$$

$CS^2 + CQ^2 = AL^2 \times \left(\frac{BC^2}{BA^2} + \frac{DC^2}{DA^2}\right) = \frac{AL^2}{BA^2 \times DA^2}$

$\times (DA^2 \times BC^2 + BA^2 \times DC^2)$ sed quantitas

$\frac{AL^2}{BA^2 \times DA^2}$ est quantitas constans, et per Theorema II.

quan-

quantitas ($DA^2 \times BC^2 + BA^2 \times DC^2$) est Minima, ergo etiam minima erit quantitas $CS^2 + CQ^2$. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. V.

Si in Triang. B A D, angulus B A D fuerit rectus, ducta ex vertice A ad basin B D normali A C. notum est, quod $BA^2 . AD^2 : : BC . CD$; ducta ergo ex puncto C ad latus A B, recta C S parallela lateri A D, et C Q ad Latus A D parallela lateri A B; erunt per hypothesin rectae C S, C Q; ad latera B A, D A normales; consequenter per Theorema $CS^2 + CQ^2$ dabit Minimum, iunctisque punctis S, et Q, cum sit Angulus S C Q rectus, quadratum SQ^2 erit quoque Minimum, proindeque etiam minima recta S Q.

Corollarium II.

Consequenter quantitas ($SA^2 + AQ^2 + CS^2 + CQ^2$) dabit Minimum.

Corollarium III.

$CS^2 + CQ^2 = BS \times SA + DQ \times QA$, ergo etiam quantitas $BS \times SA + DQ \times QA$ dabit Minimum.

Corollarium IV. Fig. VI.

Si ergo fuerit Triangulum rectangulum B A D Isocele, cum sit in hac hypothesi $BS = SA$; $DQ = QA$, et Ang. S C B = Ang. Q C D, Triang. inscriptum S C Q habebit Aream maximam, Summam Laterum minimam, et minimam quoque Summam eorundem Quadratorum.

Theo-

Theorema V. Fig. VII. et VIII.

Ducta ex vertice A Trianguli B A D ad basin B D recta A C, si fuerit $\frac{DA}{BA}=\frac{CB}{CD}$. Dico quod basis B D minimam intercipiet Laterum Summam; idest B A + A D erit Minimum.

Demonstratio I.

Ducatur per punctum C quaevis recta Q C R, quae occurrat lateribus A B, A D in punctis R, et Q, et ex puncto B recta B L lateri A B parallela, erit $\frac{QB}{QA}=\frac{BL}{AR}$; sed cum sit $\frac{BL}{CB}=\frac{DR}{CD}$. erit $BL=\frac{DR \times CB}{CD}$; consequenter substituendo $\frac{QB}{QA}=\frac{DR \times CB}{AR \times CD}$; et $\frac{QB}{DR}=\frac{QA \times CB}{AR \times CD}$; sed per hypothesin $\frac{DA}{BA}=\frac{CB}{CD}$; ergo rursus substituendo $\frac{QB}{DR}=\frac{QA \times DA}{AR \times BA}$; sed productum A R X B A est manifeste minus producto Q A X D A; ergo etiam D R minor erit Q B, et addendo utrinque B A + A R, erit D R + B A + A R minor Q B + B A + A R; id est erit B A + A D minor Q A + AR. Q. E. D.

De-

Demonstratio II.

Ducatur recta R S lateri A B parallela, eritque $\frac{BQ}{BC}=\frac{RS}{CS}$; similiter per Constructionem $\frac{DA}{DR}=\frac{AB}{RS}$, ergo

$\frac{BQ \times DA}{BC \times DR}=\frac{RS \times AB}{RS \times CS}=\frac{AB}{CS}$, et $\frac{BQ}{DR}=\frac{AB \times BC}{DA \times CS}$;

sed per hypothesin $\frac{AB}{DA}=\frac{CD}{BC}$; consequenter substituendo $\frac{BQ}{DR}=\frac{CD}{CS}$; sed C S minor est C D, ergo etiam D R minor erit Q B, et vtrinque addendo B A + A R, erit D R + B A + A R minor Q B + B A + A R; id est B A + A D minor erit A Q + A R. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. VIII.

Ex puncto C ducatur recta C M lateri A D parallela, et recta C O lateri A B parallela, eritque $\frac{BD}{BA}=\frac{CB}{BM}$; ideoque $BM=\frac{CB \times BA}{BD}$; similiter $\frac{BD}{DA}=\frac{CD}{DO}$, et $DO=\frac{CD \times DA}{BD}$, proindeque B M. D O : : C B × B A. C D × D A; sed per Theorematis hypothesin, secundum antecedens aequale est suo consequenti; ergo etiam B M = D O.

Corollarium II.

Per Triangula similia B M O, C O D, $\frac{MC}{BM} = \frac{DO}{DC}$; ergo $MC \times CO = BM \times DO$, et per praecedens Corollarium, B M, siue D O erit media proportionalis inter C M, et C O.

Theorema VI. Fig. IX. et X.

Positis quae in Theoremate praecedenti: Si fuerit $\frac{BA^2}{DA^2} = \frac{CD}{BC}$, Dico, quod Summa Quadratorum $BA^2 + DA^2$ erit Minima.

Demonstratio

I.

Ex puncto C ducatur ad latus A D recta C O parallela lateri A B, et recta C S ad latus A B parallela lateri A D. Per ea, quae demonstrauimus in prima Demonstratione Theorematis praecedentis, $\frac{BC}{CD} = \frac{RA}{QA} \times \frac{QB}{RD}$; sed per constructionem, $\frac{BC}{CD} = \frac{CS}{OD}$; $\frac{RA}{QA} = \frac{CS}{SQ}$; factis igitur debitis substitutionibus, $\frac{CS}{OD} = \frac{CS}{SQ} \times \frac{QB}{RD}$; et multiplicando per $\frac{SQ}{CS}$, $\frac{SQ}{OD} = \frac{QB}{RD}$, et inuertendo $\frac{OD}{SQ} = \frac{RD}{QB}$; erit igitur

OD

$$\frac{OD}{BS} \text{ maior } \frac{RD}{QB}.$$

II.

Per Triangula similia BCS, COD; $\frac{CS}{OD} = \frac{BC}{CD}$, ergo per hypothesin $\frac{CS}{OD} = \frac{DA^2}{BA^2} = \frac{CS^2}{BS^2}$, et multiplicando per $\frac{BS}{CS}$; $\frac{BS}{OD} = \frac{CS}{BS}$, et inuertendo $\frac{OD}{BS} = \frac{BS}{CS}$.

III.

Ducatur modo recta QZ parallela ad basin BD, quae occurrat lateri AD protracto in Z, eritque $\frac{2AB}{BQ} = \frac{2AD}{DZ}$, et componendo $\frac{2AB+BQ}{BQ} = \frac{2AD+DZ}{DZ}$, et, permutando $\frac{2AB+BQ}{2AD+DZ} = \frac{BQ}{DZ}$, sed per Constructionem $\frac{BQ}{DZ} = \frac{BA}{DA} = \frac{BS}{CS}$, erit igitur $\frac{2AB+BQ}{2AD+DZ} = \frac{BS}{CS}$, et per Articulum praecedentem $\frac{2AB+BQ}{2AD+DZ} = \frac{OD}{BS}$; ideoque per Articulum I. Proportio quam habet $2AB+BQ$ ad $2AD+DZ$ maior erit proportione quam habet RD ad QB, ideoque per 16. VI. Productum $(2AD \times RD + DZ \times RD)$, id est Productum $(2(AR+RD) \times RD + DZ \times RD)$ minus erit Producto $(2AB \times BQ + BQ^2)$, et

et auferendo a priori producto $DZ \times RD$; multo magis Productum $2(AR + RD) \times RD$ id est Productum $(2AR \times RD + RD^2)$ minus erit producto $(2AB \times BQ + BQ^2)$, ergo vtrinque addendo $BA^2 + AR^2$ erit quantitas $(BA^2 + (AR^2 + 2AR \times RD + RD^2)$ minor erit $(AR^2 (BA + ^2 + 2AB | \times BQ + BQ^2)$, id est Quadrata BA^2; AD^2; AD^2 minora erunt Quadratis AR^2; AQ^2. Consequenter $BA^2 + AD^2$ dabit Minimum. Q. E. D.

Corollarium I.

Patet et Constructione, quod $\frac{BC}{CD} = \frac{BS}{CO}$; ideoque per hypothesin $\frac{BS}{CO} = \frac{DA^2}{BA^2} = \frac{SC^2}{BS^2}$, et $BS^3 = SC^2 \times CO$, atque extrahendo $BS = SC^{\frac{2}{3}} \times CO^{\frac{1}{3}}$.

Corollarium II.

Per Constructionem $\frac{BS}{SC} = \frac{CO}{OD}$, ideoque $OD = \frac{SC \times CO}{BS} = SC^{\frac{1}{3}} \times CO^{\frac{2}{3}}$ per praecedens. Coroll.

Corollarium III.

Si inter C S, et C O prima quaeratur duarum continue proportionalium, haec erit B S; nam supposito, quod haec fuerit X, sequens habebitur proportionalitas

CX.

$CX . X :: \frac{X^2}{CS} . \frac{X^3}{CS^2}$; ideque per hypothesin $CO = \frac{X^3}{CS^2}$,

et $CS^2 \times CO = X^3$, atque extrahendo $CS^{\frac{2}{3}} \times CO^{\frac{1}{3}} = X$.

Ideoque per Corollarium I. X = B S. Consimili ratiocinio demonstrabitur, D O primam esse duarum continue proportionalium inter C O, et C S.

Theorema VII. Fig. XI. et XII.

Si ex vertice A Trianguli B A D demissa ad Basin B D normali A P, sumatur segmentum B C aequale alteri D P, et per punctum C ducatur quaevis recta, quae occurrat lateribus A B, A D in punctis S, et T, Dico, basin B D esse Minimam.

Demonstratio.

Per Triangula similia APB, BFT; $\frac{AP}{PB} = \frac{TF}{BF}$; ideoque

$BF = \frac{PB \times TF}{AP}$, per Triangula similia A P D, D G Q,

$\frac{AP}{PD} = \frac{DG}{GQ}$, et $GQ = \frac{PD \times DG}{AP}$; consequenter $\frac{BF}{GQ} =$

$\frac{PB \times TF}{PD \times DG}$; sed $\frac{TF}{DG} = \frac{CF}{CD} = \frac{CF}{PB}$ per hypothesin;

ergo surrogando $\frac{BF}{GQ} = \frac{PB \times CF}{PD \times PB} = \frac{CF}{PD} = \frac{CF}{CB}$ per hypothesin; sed C F est manifeste minor C B, ergo etiam B F mi-

minor erit G Q, ideoque etiam minor G S; sed quoque D F minor est G T; ergo B F + F D minor erit GS+GT, hoc est, basis B D minor erit recta T S. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. XIII.

Si Angulus B A D fuerit rectus, cum per hypothesin B C = P D, erit etiam B P = C D; ideoque cum sit $\frac{BA^2}{AD^2} = \frac{BP}{PD}$, erit $\frac{BA^2}{AD^2} = \frac{CD}{BC}$; consequenter per Theorema praecedens $BA^2 + AD^2$ dabit Minimum.

Corollarium II.

Ergo per Theorema $BA^2 + AD^2 + BD^2$ exhibet Minimum.

Corollarium III.

Ductis ergo ex puncto C ad latera opposita normalibus C S, C D, per Corollar. III. Theorematis praecedentis, erit B S prima duarum mediarum continue proportionalium inter C S, et C O, et D O prima duarum mediarum continue proportionalium inter C O, et C S.

Theorema VIII. Fig. XIV.

Si ex vertice A Triang. B A D demissa ad basin B D recta A C fuerit $\frac{BA}{AD} = \frac{\text{sin. } C A D}{\text{sin. } C A B}$, recta A C basin bifariam diuidet in C.

De-

Demonstratio.

Ex puncto C ducatur ad latus AB recta CS lateri AD parallela, eritque per constructionem Ang. SCA = Ang. CAD, et per Elementa trigonometrica $\frac{\text{sin. SCA (CAD)}}{\text{sin. SAC (BAC)}} = \frac{SA}{SC}$, ergo per hypothesim $\frac{BA}{AD} = \frac{SA}{SC}$; sed per Constructionem $\frac{BA}{AD} = \frac{BS}{SC}$; ergo $\frac{SA}{SC} = \frac{BS}{SC}$; consequenter SA = BS, et per Constructionem CD = BC. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. XIV. et XV.

Ducta per punctum C quauis recta QCT, quae occurrat lateribus BA, AD in punctis Q, et T, Triangulum BAD erit Minimum.

Nam ducta recta DS lateri AB parallela, Triangula QCB, DCS erunt similia, et per Theorema etiam aequalia, ideoque Triang. DAB = quadrilat. DSQA, proindeque Triang. BAD minus erit Triang. TAQ.

Corollarium II. Fig. XV.

Sit recta QAQ normalis ad AC, et super basin BD erectum quoduis Triangulum BQD, cuius vertex sit in recta QAQ, Summa Quadratorum Laterum BA, AD, erit Minima.

Nam ducta recta QC

$$BA^2 + AD^2 = 2\,(CA^2 + BC^2)$$
$$BQ^2 + QD^2 = 2\,(QC^2 + BC^2)$$

Sed

Sed $CA^2 + BC^2$ minor est $QC^2 + BC^2$, ergo etiam $BA^2 + DA^2$ minor erit $BQ^2 + QD^2$.

Theorema IX. Fig. XVI. et XVII.

Basis B D Triang. B A D sit aequaliter diuisa in C, si ex eodem puncto C ad latera B A, D A, demissae fuerint normales C S, C T, Dico, quod illarum productum, id est $CS \times CT$ erit Maximum.

Demonstratio.

Ex vertice A ad basin B D demittatur normalis A P, quae illi, si opus fuerit, productae occurrat in P.

Per Triang. rectangula similia B A P, B S C

$$\frac{AB}{AP} = \frac{BC}{CS}, \text{ et } CS = \frac{AP}{AB} \times BC.$$

Pariter per Triang. rectangula similia A D P, C D T

$$\frac{AD}{AP} = \frac{CD}{CT}, \text{ et } CT = \frac{AP}{AD} \times CD; \text{ ergo } CS \times CT = \frac{AP^2}{BA \times AD} \times BC \times CD, \text{ sed } \frac{AP^2}{BA \times AD}$$

est quantitas constans, et productum $BC \times CD$ per XXVII. [illegible] est maximum, ergo etiam productum $CS \times CT$ erit Maximum.

Corollarium.

Ducta ergo A C, positaque pro radio sin. $CAB \times$ sin. CAD dabit Maximum.

Theorema X. Fig. XVIII. et XIX.

Ex vertice A Triang. B A D demissa recta A C, quae sit diuidat basim B D in C, vt sit $BC = \frac{BD}{\sqrt{2}}$, deinde sumpto in eadem basi ad partes Anguli D A B segmento $DL = \frac{CD^2}{BC}$, si iungantur puncta A et L. Dico, Summam Triang. B A C, L A D dare Minimum.

Demonstratio.

In signo ambiguo, superius locum habet in Fig. XVIII. inferius in Fig. XIX.

I.

Sumatur in basi B D quoduis aliud punctum F, et sit segmentum $GD = \frac{FD^2}{BF}$.

Cum sit per hypothesin $BC = \frac{BD}{\sqrt{2}}$, erit $CD = BD \times \frac{(\sqrt{2}-1)}{\sqrt{2}}$ $LD = \frac{CD^2}{BC} = BD \times \frac{(3-2\sqrt{2})}{\sqrt{2}}$;

ideoque

(1) $BC + LD = BD \times \frac{(4-2\sqrt{2})}{\sqrt{2}}$.

II.

$FD = CD \pm FC = \frac{(BD \times (\sqrt{2}-1) \pm FC\sqrt{2})}{\sqrt{2}}$, et quadrando

(2) $FD^2 = (BD^2 \frac{(\sqrt{2}-1)^2 \pm 2BD \times FC \times (2-\sqrt{2})}{2} + 2FC^2)$;

(3) $BF = BC \mp CF = \frac{(BD \mp CF\sqrt{2})}{\sqrt{2}}$, ergo diuidendo aequationem (2) per aequationem (3); $\frac{FD^2}{BF}$; id est per hypothesin $GD =$

$$(BD^2 \times \frac{(\sqrt{2}-1)^2 \pm 2BD \times FC \times (2-\sqrt{2}) + 2FC^2)}{\sqrt{2} \times (BD \mp CF\sqrt{2})},$$

ergo addendo postremae aequationi aequationem (3), recteque disposita aequatione $BF + GD =$

$$\frac{(4BD^2 - 2\sqrt{2} \times BD^2 + 4BD \times FC \pm 4\sqrt{2} \times BD \times FC + 4FC^2)}{\sqrt{2} \times (BD \mp CF\sqrt{2})};$$

ergo diuidendo per praecedentem aequationem (1), sequens orietur proportionalitas $\frac{BC + LD}{BF + GD} =$

$$\frac{BD \times (4 - 2\sqrt{2}) \times (BD \mp CF\sqrt{2})}{(4BD^2 - 2\sqrt{2} \times BD^2 + 4BD \times FC \pm 4\sqrt{2} \times BD \times FC + 4FC^2)}$$

hoc

hoc est $\frac{BC + LD}{BF + GD} =$

$$\frac{(4BD^2 - 2\sqrt{2} \times BD^2 + 4BD \times FC + 4\sqrt{2} \times BD \times FC)}{(4BD^2 - 2\sqrt{2} \times BD^2 + 4BD \times FC + 4\sqrt{2} \times BD \times FC + 4FC^2)}$$

sed secundum antecedens minus est suo consequenti, ergo etiam quantitas $BC + LD$ minor erit quantitate $BF + GD$.

III.

$\frac{\text{Triang. } BAC}{\text{Triang. } BAD} = \frac{BC}{BD}$; $\frac{\text{Triang. } LAD}{\text{Triang. } BAD} = \frac{LD}{BD}$; ideoque

$\frac{\text{Triang. } BAC + \text{Triang. } LAD}{\text{Triang. } BAD} = \frac{BC + LD}{BD}$. Pari modo demonstrabitur $\frac{\text{Triang. } BAF + \text{Triang. } GAD}{\text{Triang. } BAD} =$

$\frac{BF + GD}{BD}$; ergo $\frac{\text{Triang. } BAC + \text{Triang. } LAD}{\text{Triang. } BAF + \text{Triang. } GAD} =$

$\frac{BC + LD}{BF + GD}$, et per Articulum praecedentem Summa (Triang. BAC + Triang. LAD) minor erit Summa (Triang. BAF + Triang. GAD). Q. E. D.

Corollarium I. Fig. XX.

Si in Angulo rectilineo DBA Latus BD sic fuerit in C diuisum, vt $BC = \frac{BD}{\sqrt{2}}$, et in latere BA sumatur $BX = DC$,

deinde iunctis punctis C, et X, ex puncto D ducatur ad Latus B A recta D P parallela ad C X. Patet per Constructionem, quod $XP = \frac{CD^2}{BC}$, consequenter per ea, quae in Theoremate demonstrauimus, segmentum B C lateris B D iunctum segmento X P lateris B A dabit Minimum.

Corollarium II. Fig. XXI.

Diuiso latere D A Triang. B A D in C, ita vt sit $CD = \frac{DA}{\sqrt{2}}$ ductaque recta A S parallela basi B D, si super eadem basi B D, et inter easdem Parallelas erigatur Triang. B S D, cuius Latus B S transeat per punctum C; Triang. B C D, A C S, simul iuncta, dabunt Minimum.

Nam $\frac{\text{Triang. } BCD}{\text{Triang. } BCA} = \frac{DC}{CA}$; et $\frac{\text{Triang. } ACS}{\text{Triang. } BCA} = \frac{CA}{CD}$, ergo $\frac{\text{Triang. } BCD + \text{Triang. } ACS}{\text{Triang. } BCA} = \frac{DC}{CA} + \frac{CA}{CD} = \frac{DC^2 + CA^2}{CA \times CD}$; vlterius $\frac{\text{Triang. } BCA}{\text{Triang. } BAD} = \frac{CA}{DA}$, ergo per rationem ordinatam $\frac{\text{Triang. } BCD + \text{Triang. } ACS}{\text{Triang. } BAD} = \frac{1}{DA} \cdot \frac{(DC^2 + CA^2)}{DC}$; consequenter Triang. B C D + Triang. A C S = Triang. $\frac{BAD}{DA} \times \frac{(DC + CA^2)}{CD}$. Sed

Triang.

Triang. $\frac{BAD}{AD}$, eſt quantitas conſtans, et per praecedens Corollarium $(DC + \frac{CA^2)}{DC}$ eſt quantitas Minima, ergo et-iam Triang. B C D + Triang. A C S dabit Minimum.

Theorema X. Fig. XXII.

Ex vertice A Triang. B A D demiſſa ad baſin B D normali A P, ſi eadem baſis diuiſa fuerit in C, vt ſit $\frac{BC}{DC} = \frac{PD \times AB^2}{PB \times AD^2}$, ſumpto in baſi quouis alio puncto:

Dico, quod quautitas A minor eſt quantitate B.

$$A = (BP \times AD^2 \times BC^2 + DP \times AB^2 \times DC^2)$$
$$B = (BP \times AD^2 \times BT^2 + DP \times AB^2 \times DT^2)$$

Demonſtratio.

I.

In quantitate B loco B T ſumatur $BC \mp CT$, et $DC \pm CT$ loco T D, atque eadem euadet

$$B = \begin{cases} BP \times AD^2 \times BC^2 + DP \times AB^2 \times DC^2 \\ + BP \times AD^2 \times (TC^2 \mp 2\,BC \times TC \\ + DP \times AB^2 \times (TC^2 \pm 2\,DC \times TC \end{cases}$$

id eſt, erit

 B =

$$B = A + \left\{ \begin{array}{l} (BP \times AD^2 + DP \times AB^2)\, TC^2 \\ \mp 2BP \times AD^2 \times BC \times TC \pm 2DP \times AB^2 \times \\ DC \times TC \end{array} \right.$$

et loco D C in vim hypothesis substituendo

$\frac{BP \times AD^2 \times BC}{DP \times AB^2}$, erit $B = A + (BP \times AD^2 + DP \times AB^2)\, TC^2$. Consequenter quantitas A minor erit quantitate B. Q. E. D.

Corollarium I.

Salua Theorematis suppositione, ex puncto C ad latera A B, A D ducantur normales C N, C M, et per Triangula similia B P A, B N C.

$\frac{AB}{AP} = \frac{BC}{CN}$; ideoque $CN = \frac{AP}{AB} \times BC$; $\frac{AB}{BP} = \frac{BC}{BN}$, et

$BN = \frac{BP \times BC}{AB}$; ideoque Triang. $BNC = \frac{AP}{2AB^2} \times BP \times BB^2$. Simili ratiocinio demonstrabitur Triang. $DMC = \frac{AP}{2AD^2} \times DP \times DC^2$; Triang. BNC + Triang. $DMC = \frac{AP}{2AB^2 \times AD^2} \times (BP \times AD^2 \times BC^2 + DP \times AB^2 \times DC^2)$; sed quantitas $\frac{AP}{2AB^2 \times AD^2}$ est Constans, ergo per Theorema Triangula B N C, D M C, simul iuncta, dabunt Minimum.

Co-

Corollarium.

Ideo quadrilaterum N C M A erit Maximum.

Theorema XI. Fig. XXIII.

In Circulo B E D F, cuius centrum A, Diameter recta E A F; sumpto quouis Angulo B A F, qui minor sit recto, demissaque ad Diametrum E F normali B C, dico quod sequens subsistet aequatio $3\,BC^2 + CE^2 = EF^2 + 2\,AC \times CF$.

Demonstratio.

Producatur recta B C donec Circulo occurrat in puncto D; constat quod $3\,BC^2 + CE^2 = 3\,EC \times CF + (EF^2 - 2\,EF \times FC + CF^2)$ et substituendo in producto $- 2\,EF \times FC$, $EC + CF$ loco EF, quod $3\,BC^2 + CE^2 = EF^2 + EC \times CF - CF^2$, nunc loco EC substituatur $2\,FA - FC$, eritque $3\,BC^2 + CE^2 = EF^2 + (FA - FC \times FC$ id est $3\,BC^2 + CE^2 = EF^2 + 2\,CA \times CF$ Q. E. D.

Corollarium I.

Si Angulus B A C fuerit grad. 60, notum est, quod recta B C aequaliter diuidit semidiametrum A F, ideoque Quadratum EF^2 cum sit constans, et per 27. VI. productum $AC \times CF$ sit Maximum, etiam quantitas $3\,BC^2 + CE^2$ dabit Maximum.

Co-

Corollarium II.

In hypothesi Corollarii praecedentis patet, quod si iungantur puncta A, et D, Ang. B A D erit grad. 120, ideoque ductis rectis B E, E D, Triang. B E D erit aequilaterum, si ergo in quantitate $3 BC^2 + CE^2$ loco CE^2 surrogetur $BE^2 - BC^2$, per praecedens Corollarium quantitas $BE^2 + 2 BC^2$ dabit Maximum.

Corollarium. III.

Consequenter eiusdem duplum etiam dabit Maximum, nempe $2 BE^2 + 4 BC^2$, ideoque Quadrata Laterum Trianguli aequilateri B E D circulo inscripti simul iuncta dabunt Maximum.

Theorema XII. Fig. XXIV. et XXV.

In Circulo B A D F, cuius Centrum C, inscribatur Triang. aequilaterum B A D. Dico, omnium Triangulorum, quae in eodem circulo inscribi possunt Triang. B A D esse Maximum.

Demonstratio in Casu Fig. XXIV.

Supponimus notum, Triangulorum, quae super eadem basi in Circulo inscribuntur, Isocele esse Maximum. Hoc posito super basin b d, lateri B D parallela inscribatur Triang. Isocele b A d, ducaturque Corda B d.

Cum Triang. B L D, A L d sint similia, $\frac{\text{Triang. BLD}}{\text{Triang. ALd}} = \frac{BD^2}{Ad^2}$, sed per hypothesin $BD = AD$, ergo BD^2

ma-

maius est $A d^2$, ideoque Triang. B L D maius erit Triang. A L d, id est

$$\text{Triang. } BLD > \text{Triang. } AMd + \text{Triang. } LMd.$$

Simili ratiocinio demonstrabitur, quod Triang. B N d maius est Triang. A N b, hoc est

$$\text{Trabet. } BMNL + \text{Triang. } LMd > \text{Triang. } ANb;$$

consequenter

$$\text{Triang.} BLD + \begin{cases} \text{Trap. } BMNL \\ \text{Triang.} LMd \end{cases} > \text{Tr.} AMd + \begin{cases} \text{Triang. } LMd \\ \text{Triang. } ANb \end{cases}$$

et sublato vtrinque Triang. L M d, additoque Triang. N A M

$$\text{Triang.} BLD + \begin{cases} \text{Trap.} BMNL \\ \text{Triang.} NAM \end{cases} > \text{Tr.} AMD + \begin{cases} \text{Triang. } ANB \\ \text{Triang. } NAM \end{cases}$$

Id est, Triang. B A D maius erit Triang. b A d. Q. E. D.

Demonstratio in Casu Fig. XV.

Ducatur Corda D b per Triang. similia A L D, b L D

$$\frac{\text{Triang. } ALD}{\text{Triang. } bLd} = \frac{AD^2}{bd^2};$$ sed per hypothesin $AD = BD$,

ergo AD^2 maius est bd^2, proindeque Triang. A L D maius est Triang. b L d, id est, Triang. A M D + Triang. M L D maius est Triang. b L d. Non secus demonstrabitur, quod Triang. B N A maius est Triang. b N D, siue

Triang. B N A maius est Trapet. b N M L + Triang. L M D, ideoque

$$\left\{\begin{matrix}\text{Tr.AMD+Triang.MLD}\\ \text{+ Triang. B N A}\end{matrix}\right. > \left\{\begin{matrix}\text{Triang. b L d}\\ \text{+Trapet BNML+Tr. M L D}\end{matrix}\right.$$

consequenter, dempto vtrinque Triang. M L D, additoque Triang. N A M

$$\left\{\begin{matrix}\text{Tr.AMD+Tr.NAM}\\ \text{+ Triang. B N A}\end{matrix}\right. > \left\{\begin{matrix}\text{Triang. b L d + Triang. N A M}\\ \text{+ Trapet. B N M L}\end{matrix}\right.$$

id est, Triang. B A D maius est Triang. b A d. Q. E. D.

Corollarium I.

Demittatur ex vertice A ad basin B D normalis A Q, haec basin diuidet bifariam in Q; ideoque, cum sit Triang. B A D = A Q X B Q, productum A Q X B Q per Theorema dabit Maximum.

Corollarium II.

Producatur A Q donec circulo occurrat in F, iam compertum est, quod recta A Q transibit per Centrum C, et cum sit Triang. B A D aequilaterum, quod segmentum c q aequale est segmento Q F, cum sit igitur per Corollarium praecedens Productum A Q X B Q Maximum, Maximum erit quoque eius Quadratum A Q² X B Q², siue A Q³ X Q F, et sequens habebitur Theorema:

Si

Si quaedam recta A F diuisa fuerit aequaliter in C, et similiter bifariam diuidatur eius dimidium C F in Q.

Cubus segmenti Maioris ductus in Minus dabit Maximum.

Lemma I. Fig. XXVI.

Sit recta A B aequaliter in C diuisa, et inaequaliter in E. Productum Partium aequalium maius est Producto inaequalium.

Demonstratio.

Per 5. II. Productum $AC \times CB = AE \times EB + CE^2$. Ergo etc.

Lemma II. Fig. XXVII. et XXVIII.

Denotet n quemuis numerum integrum positiuum. Si recta A D sic fuerit in C diuisa, vt $\frac{AC}{CD} = \frac{1}{n}$ Productum $AC \times CD^n$ dabit Maximum.

Demonstratio.

Sit segmentum C D in tot partes aequales diuisum, quantae per numerum n designantur, C F, F G, G D, patet, quamlibet dictarum partium aequalem esse A C; nam cum sit per constructionem $GD = n\,FC$, et per hypothesin $CD = n\,AC$, sequitur, quod $FC = AC$. Ideoque non secus patet, quod

$$AC \times CD^n = n^n AC \times EF \times FG \times GD \ldots$$

 Sit

Sit modo Fig. XXVIII. A D diuisa in c, sed taliter, vt A C non sit ad c D, vt vnitas ad n, c contra sit c D = n.f C; consequenter

$$A c \times c D_n = n^n A c \times c f \times f g \times g D \ldots$$

Superest ergo demonstrandum, quod productum A C X C F X F G X G D. . . . maius sit producto A c X c f X f g X g D. . . . Vt hoc assequamur, considerandum, cum non sit c D multiplex A c, segmentum A c haud esse aequale segmento c f. Hoc praemisso, si productum A C X C F X F G X G D non fuerit Maximum, tale fit productum A c X c f X f g X g D. . . sed per hypothesin cum non sit segmentum A c aequale segmento c f, bifariam diuidatur in h segmentum A f, ideoque, cum per Lemma praecedens Productum A h X h f maius sit producto A c X c f, maius erit quoque productum A h X h f X f g X g D producto A c X c f X f g X g D, quod euertit hypothesin; ideoque, vt productum A c X c f X f g X g D possit esse Maximum, necesse est, vt segmentum A c sit aequale segmento c f; eodem ratiocinio demonstrabitur, quod Maximum exposcit, vt sit c f = f g; f g = g D. Hoc est, vt recta A D in tot partes aequales diuidatur, quantae numero n designantur, id est vt sit $\frac{A C}{C D} = \frac{1}{n}$. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. XXIX.

Denotet quoque m numerum integrum positiuum. Positis proportionalitatibus $\frac{A C}{C D} = \frac{1}{n}$; $\frac{C D}{D E} = \frac{n}{m}$. Productum $A C \times C D^n \times D E^m$ erit etiam Maximum.

Nam

Nam ex aequo ordinata $\frac{AC}{DE} = \frac{1}{m}$; ideoque $DE \times mAC$, et per diuisionem rectae DE, in tot partes aequales, quantae ab m designantur nempe in DH, HI, IE...., quarum vnaquaeque sit CA aequalis erit $DE^m = m^m DH \times HI \times IE$, et $AC \times CD^n \times DE^m = n^n AC \times CF \times FG \times GD \times m^m DH \times HI \times IE$ consequenter, per Lemma, Productum $AC \times CD^n \times DE^m$ dabit Maximum. Nam admissa quauis alia Hypothesi, si non fuerit $DE = mAC$, nec DH aequalis esset rectae CA, ideoque nec segmento GD, et per Lemma I. Productum $GD \times DH$ non esset Maximum, vt requirit hypothesis.

Corollarium II.

Denotent n, et m, vt superius, nunc vi integri, et positiui, et sit $\frac{AD}{DE} = \frac{n}{m}$ Productum $AD^n \times DE^m$ erit Maximum: nam diuisa recta AD in tot partes aequales, quantae a numero n designantur $\frac{nAC}{DE} = \frac{n}{m}$; ideoque $mAC = DE$. Inde secetur recta DE in tot partes aequales, quantae a numero m exprimuntur, nempe DH, HI, IE...., erit $DE^m = m^m \times DH \times HI \times IE$, et $CD^n \times DE^m = n^n \times m^m \times AC \times CF \times FG \times GD \times DH \times HI \times IE$; consequenter Productum $CD^n \times DE^m$ erit Maximum; nam quauis alia hypothesi admissa, si non foret $DE = mAC$, DH non esset aequalis AC, ideoque nec aequalis GD, proindeque per Lemma I. Productum $GD \times DH$ non esset Maximum, vt requirit hypothesis.

Theorema XIII. Fig. XXX. et XXXI.

Habeant Triang. rectangula BDA, bdA hypothenusas aequales, et denotet n quemuis numerum integrum, et positiuum. Si in Triang. BDA fuerit basis BD ad altitudinem DA, vt $\sqrt{n}$ ad unitatem, dico Productum $BD^n \times DA$ maius esse Producto $bd^n \times dA$.

Demonstratio.

Ex Angulis D, et d, demittantur ad hypothenusas BA, bA, normales DS, ds; et $AB \times BS = BD^2$; ideoque $AB^n \times BS^n = BD^{2n}$; similiter erit $AB \times AS = AD^2$; consequenter $AB^{n+1} \times BS^n \times AS = BD^{2n} \times AD^2$. Simili ratiocinio demonstrabitur $Ab^{n+1} \times bs^n \times AS = bd^{2n} \times Ad^2$, et per hanc aequationem diuidendo praecedentem, cum sit $BA = bA$, prouenit

$$\frac{BS^n \times AS}{bs^n \times As} = \frac{BD^{2n}}{bd^{2n}} \frac{\times AD^2}{\times Ad^2}$$ sed per hypothesin, cum sit

$$\frac{BD^2}{AD^2} = \frac{BS}{AS},$$ erit $$\frac{BS}{AS} = \frac{n}{1},$$ consequenter in praecedenti

proportionalitate, cum sit per Lemma II. primum antecedens maius suo consequenti, erit etiam $BD^{2n} \times AD^2$ maius $bd^{2n} \times Ad^2$, proindeque Productum $BD^n \times AD$ maius erit Producto $bd^n \times Ad$. Q. E. D.

Corollarium I. Fig. XXXII.

Vertex A Triang. bAd cadat super Verticem A Triang. BAD, radioque AB describatur Circulus $GBCS$, producaturque AD, donec Circulum secet in punctis G et C; per hypothesin patet, quod Circulus $GBCS$ transibit per pun-

punctum b, eritque B D sin. Ang. B A D, et D A eius Cos.

Hinc per hypothesin, cum sit $\frac{BD^2}{n} = AD^2$, erit $AB^2 = \frac{(n+1)}{n} BD^2$, ideoque Radius A B ad Sin. Ang. B A D, vt $\sqrt{n+1}$ ad $\sqrt{n}$.

Corollarium II.

Ideoque si $n = 2$, erit $\frac{AB}{BD} = \frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}}$. Sed in hoc casu ex Tabulis Trigonometricis constat, Ang. B A D esse grad. 54: 44, ergo per Theorema Quadratum sin. Ang. grad. 54: 4 ductum in suum Cosinum dabit Maximum.

Corollarium III.

Quoniam $BD^n \times AD$ exhibet Maximum, et $GD \times DC = BD^2$, erit $GD^{\frac{n}{2}} \times DC^{\frac{n}{1}} \times AD$ etiam Maximum.

Corollarium IV.

Hinc si $n = 2$, $GD \times DC \times AD$, id est $AD \times DC \times (CA + AD)$ dabit Maximum, et sequens locum habebit:

Theo-

Theorema.

Data recta A C taliter secetur in D, vt sit $\frac{AC}{AD} = \frac{r\,[illegible]}{1}$

Si Productum segmentorum multiplicetur per datam lineam cum maiori segmento coniunctam, quod proueniet dabit Maximum.

Corollarium V.

Ex puncto C ducatur Tangens, quae occurrat radiis A B, A b productis in X, et x, et per Triang. rectangula similia B A D, X A C erit $BD = \frac{AC \times XC}{XA}$; ideoque $BD^n = \frac{AC^n \times XC^n}{XA^n}$; sed per eadem Triang. similia $AD = \frac{AC^2}{XA}$, ergo $BD^n \times AD = \frac{AC^{n+2} \times XC^n}{XA^{n+1}}$; consequenter per Theorema $\frac{AC^{n+1} \times XC^n}{XA^{n+1}}$ erit Maximum.

Corollarium VI. Fig. XXXIII.

Punctum b aptetur puncto B, radioque B A describatur Circulus A C M N, qui per hypothesin transibit per omnia puncta A. In Corollario I. demonstrauimus $AB^2 = \frac{(n+1) \times}{n} BD^2$; ideoque $\frac{n\,AB^2}{n+1} = BD^2$, et $BA^2 -$

BD²

$BD^2 = AD^2 = \frac{BA^2}{n+1}$, consequenter $\frac{\sqrt{n+1}}{1} = \frac{BA}{DA}$.

Si ergo in Triang. B A D fuerit radius ad sin. Ang. A B D, vt $\sqrt{n+1}$ ad vnitatem, erit per Theorema $AD \times BD^n$ Maximum.

Corollarium II.

Ideoque, si fuerit $n = 2$, cum sit in hoc casu Ang. A B D Grad. 35 : 16. Si sin. Ang. A B D ducatur in quadratum sui Cosinus Productum dabit Maximum.

Corollarium VIII. Fig. XXXII.

Ducatur ad radium A B normalis C M, deinde ducto radio A L normali C M parallelo, ex puncto C cadat super radium A L perpendicularis C N;

Patet, ex Constructione, Primoo, quod Angulus B A L sit rectus: Secundo, quod $CM = BD$. Tertio, quod $CN = AM = AD$. His positis protrahatur Tangens X C, donec occurrat radio A L in T.

Per Triangula rectangula similia X M C, C N T; $\frac{XC}{CT} = \frac{CM}{NT}$; sed per Triangula rectangula similia C N T, C N A; $NT = \frac{CN^2}{AN} = \frac{CN^2}{CM}$; ergo surrogando $\frac{XC}{CT} = \frac{CM^2}{CN^2} = \frac{BD^2}{AD^2}$, sed per hypothesin Theorematis

$\frac{BD^2}{AD^2} = \frac{n}{1}$; ergo $\frac{XC}{CT} = \frac{n}{1}$, et per Lemma II. X C X C T dabit Maximum.

Corollarium IX.

E, contrafi Angulus B A D eiusmodi fuerit amplitudinis, vt eius Tangens ſit ad Tangentem ſui Complementi ad Angulum rectum, vt n ad vnitatem, Productum $BD^n \times AD$ dabit Maximum.

Nam, vt vidimus in praecedenti Corollario, cum ſit $\frac{XC}{CT} = \frac{BD^2}{AD^2}$, et per hypotheſin $\frac{XC}{CT} = \frac{n}{1}$, erit $\frac{BD^2}{AD^2} = \frac{n}{1}$; ideoque $\frac{BD}{AD} = \frac{\sqrt{n}}{1}$, et per Theorema Productum $BD^n \times AD$ dabit Maximum.

Scholion.

Ex hoc Theoremate nonnullorum Problematum mechanicorum pendet ſolutio.

I. Fig. XXXIII.

Si fuerit $n = 2$, et in Circulo C F H I M rectangulum A F I M inſcribatur, cuius altitudo ſit ad baſin vt $\sqrt{2}$ ad vnitatem, idemque rectangulum fuerit baſis Parallelipedi, Circulo C F H I M infixi, hoc Parallelipedum quouis alio difficilius frangetur.

Nam

Nam cum resistentia aequipolleat quadrato altitudinis per basin multiplicato, erit resistentia G D ² X A M, siue 8 B D ² X A D, ideoque, cum sit Coefficiens quantitas constans, et per Corollarium VI. Productum B D X ² A D Maximum, maxima quoque erit resistentia.

Hoc Problema est D. Parent, vt videre est in Actis regiae Academiae Scientiarum Parisiensis ad Annum 1708.

II.

Notum est aliunde, quod per Ang. B A D grad. 54; 44. positio Gubernaculi determinatur, vt in nauis euolutione maximum consequatur effectum; similiter aptior carbasi positio, vt nauis motus acceleretur. Idem Angulus B A D determinat quoque directionem, qua ventus in alas molendini impingere debeat, vt eas maxima celeritate propellat.

III.

Per Corollarium VIII. facile deducitur solutio cuiusdam Problematis physici, quam dedit D. Saverien pag. 88. sui Dictionarii Mathemathici Artic. Lumière, Paragrapho II.

ARISTOTELIS DE POETICA LIBER, GRAECE et Latine, ex recensione et cum animaduersionibus THEOPH. CHRISTOPH. HARLES. Accedunt Notae Frider. Sylburgii.

Lipſiae, impenſis Siegfried Lebrecht Cruſii, 1780. Plagg. 21. in 8.

Maximopere laetamur, editionem libri huius Ariſtotelici, hoc tempore, quo multa de re poetica a multis ita ingenio et arte, vt natione et lingua diuerſis, ſcribuntur, curatam eſſe a Viro antiqua pariter ac recentiore doctrina exculto et inſtructo, qualem editorem hic liber potiſſimum poſtulat. Is enim effecit, vt non ſolum exemplarium penuria tolleretur, quae multos a cognitione praeſtantiſſimi libelli retinere poterat; ſed etiam vt eius lectionis auidius expetendae et hauriendae facultas ſuppeditaretur, adiunctis ei nunc demum, cum neceſſariis adiumentis aperiendae et expediendae cuiuscunque loci ſententiae, tum ambitioſis etiam ornamentis et delenimentis, quibus recentioris et vernaculae litteraturae admiratores capiuntur. Quamquam ipſe ſibi V. ill. non ſatisfacit; qui quam imaginem idonei ad hoc agendum hominis mente conceperit, his quae praefationis p. 14. leguntur verbis declarat: — „idoneus perfectusque „ariſtotelici libri interpres erit, qui a lectione veterum non „minus, quam recentiorum poetarum, praecipue tragico„rum, et ſenſu poeticò inſtructus, acrique iudicio, atque „ingenii ſplendore ornatus, ad expoſitionem tam criticam, „quam grammaticam et poeticam, cum fructu accedat." Huic oneri ferendo prae caeteris parem ait eſſe Leſſingium V. Cl. Etenim eius Dramaturgia Hamburgenſi, Germanice ſcripta, in quo libro multa obſcura huius libelli illuſtrarit, multa perperam intellecta ad legitimam interpretationem reuocarit, multa ad integritatem ſententiae reduxerit, et reiecta vindicarit, ita captum ſe profitetur, vt hunc vnum omnia ingenii et eruditionis praeſidia, quae ad bonum et intelligentem poeticae Ariſtotelicae interpretem requiruntur, habere cumulatim affirmet. In quo iudicio, non leuis ſuſpicio eſt, amori plus, vt inter amicos fieri ſolet, quam ſeueri-

ueritati tributum esse. Saltem fallax et incertum fere de futuris humanum iudicium. Ex euentu certius iudicamus, Harlesium rem bene egisse; in qua laude petenda et consequenda, quibus sit artibus vsus, quoque modo versatus, strictius commemorandum est.

Textum Graecum, vt vocant, siue potius texta Aristotelicae orationis Graecae, recensuit partim e libris vetustis cum scriptis tum editis; partim ex obseruationibus doctorum; ex ingenio quantum meminimus nunquam, nisi forte tum, cum res erat aperta et leui mutatione interpunctionis transigenda. Quamquam autem scriptis codicibus caruit, et contentus esse debuit iis, quos inspexissent superiores editores, et Parisinorum codium collationem tantum ex Battesii editione hausit; quemadmodum ex Curtii commentario vberiore MS. Guelpherbytani lectiones decerpsit: tamen editionum primarum ceterarumque diligentem instituit comparationem, h. e. Aldinae inter Rhetores Graecos Venetiis 1508. fol. nam priorem, annis circiter duodecim hac antiquiorem propter raritatem nancisci non potuit; Basileensis ac prioris Bas. 1531. f. quae prorsus sequitur Aldinam, tum Basileensis secundae a. 1550. f. quae multo reperitur castigatior et emendatior. Sed adhibuit etiam Sylburgianam, Casaubonianam, quas ex illa Basileensi altera ductas esse constat. Neque neglexit eas editiones, quibus separatim aliquoties hic libellus prodiit. Quorum in numero sunt duae editiones Heinsianae, in quibus memorabilis est illa transpositio, qua Heinsius a capite septimo ordinem mutauit vulgarem; quae nec aliis eruditis placuit, quia est contra consensum codicum, nec Ill. editori probatur, quia cum iis consentit, quos ordo vulgaris non offendit, eumque ceteris omnibus conuenientissimum putant. Porro Goulstoni editio, Cantabrigiae 1696. 8. cum versione latina, quae, quia paraphrasis potius est, commentarii loco esse potest. Tum Glasguensis 1745. quae mera repetitio est Cantabrigiensis

ſis modo nominatae. Habuit etiam ad manus Batteſii (*Batteux*) editionem, non quidem critices adminiculis fultam, ſed tamen accuratam, nec ſpernendam, et Cl. Schützii Prof. Rhet. ac Poeſeos in Vniuerſitate Ienenſi celeberrimi, Chreſtomathiam Graecam, in cuius prima parte hic quoque Ariſtotelicus libellus, additis quibusdam variis lectionibus, editus eſt.

His igitur in concinnanda hac editione vſus eſt opibus, quarum ſubſidio lectiones, quae meliores verioresque ipſi quidem viſae eſſent, reuocauit, varietate earum ſeparatim et media inter textum atque animaduerſiones poſita, et quae ad faciliorem auctoris intelligentiam conducerent, a ſilua variarum lectionum ſeiuncta deinceps protulit. In quibus frequenter laudauit viros doctos, a quibus lectores et interpretes ſatis auxilii repeterent; v. c. Caſauboni de Poeſi Satyrica librum, a Th. Crenio et Rambachio denuo editum, et notulis auctum; Dacierii, Curtii, cuius verſionem Germanicam libri habemus, Hanouerae ante triginta fere annos editam, Batteſii expoſitiones fere copioſiores ad ſenſum rerum et praeceptorum ſpectantes; tum porro Leſſingii Dramaturgiam Hamburgenſem, quam, quoties ſibi profuit, ſed ſaepius profuiſſe fatetur, laudauit. Suis admiſcuit Sylburgii notas integras, tum quia ipſa editio rara eſt, tum quia multa continent ex Victorii, Camotii, aliorumque editionibus, quarum exempla V. Ill. nanciſci non licebat, ducta, ad lectiones et emendationes pertinentia. Sed Latina verſio e regione locata eſt Goulſtoni, quae iam etiam Glasguenſi editioni illata fuit.

Hic quaedam dicenda erant de textus Sylburgiani, ſiue Caſauboniani, nam hic in plerisque ſeruatus eſt, mutationibus, earumque fontibus, libris ſcilicet antiquis, auctoritatibus doctorum et ingenio Editoris. Et diceremus etiam, ſi vel Illuſtr. Editor is eſſet qui ex hoc opere potius, quam ex aliis ab ipſo iam proditis, innoteſcere deberet, vel liber

non

non eiusmodi, vt facile in quorumcunque, qui desiderent, nam parabilem esse voluit Editor, non solum notitiam, sed etiam vsum peruenire possit. Hoc autem affirmamus, eas nec admodum crebras, et idoneis rationibus fultas esse, ab omni vero temeritate et pruritu nouandi quidquam ita remotas, vt potius vetustatem reuocare, et Heinsii aliorumque conatus parum probandos retundere voluisse, videatur.

In coniecturis, et critico iudicio, quaedam sunt animaduersione digna: v. c. c. 7. — ὥσπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε φασίν. vbi omittit verbum φασίν, certe omittendum esse censet, et vncis inclusum exprimi iussit. Cap. 21. οἷον τὰ πολλὰ τῶν Μεγαλιωτῶν Ἑρμοκαϊκόξανθος. Suspicatur legendum μεγαλαλούντων idque explicat, *eorum qui carmina dithyrambica pangunt*, quod idem esset ac Dacierii coniectura μεγαριζόντων, quod Hesychio interprete valet idem ac μεγάλα λαλούντων. v. Alberti T. II. p. 554. Aut potius ad Arcadicum quoddam carmen, tunc temporis recens, apud Megalopolitanos frequens et decantatum, in quo illud mirae compositionis vocabulum occurreret, respici, adeoque rescribendum esse Μεγαλοπολιτῶν. Sed quoniam in omnibus libris μεγαλιωτῶν legebatur, hinc, alioque quodam ex argumento, lacuna nempe, quam in Cap. eodem animaduerterunt nonnulli, diserte notatur antiqua manu in Cod. Parisino, suspicionem ducit, omnes huius libelli codices recentiores, ab vnico fonte, codice antiquiore, fluxisse.

In notis autem passim, tum grammaticum, tum antiquarium, tum historicum et poeticum interpretem se praestitit. Placet notitia optimorum Criticorum, et operum ab iis conditorum, Herodoti Wesselingiani, Phalaridis Lennepiani, Commentarii Doruilliani in Charitonem, Xenophontis Ernestiani, aliorumque, quorum ad auctoritatem in explicando docendoque subinde prouocari cognouimus. Placent exquisitae obseruationes, v. c. de permutatione modorum

μέλλει et μέλλοι p. 2. de significatione verbi αὐτοσχεδιάζειν. p. 25. et vocis Φάρμακα p. 52. de Atticismo in voce μάλιστα vsurpanda p. 73. de διαλαμβάνειν, *distinguere, intercipere* p. 178. Placent etiam elaboratiores quaedam notae, de μίμοις et λόγοις p. 8. et 9. de auctore et nomine tragoediae p. 20. de ἀρετῇ et quomodo a δικαιοσύνῃ differat, p. 91. de comoedia nominatim *commonente*, de qua disputationem etiam Gellertus scripsit, p. 34. de Aristotelica definitione tragoediae p. 40. de didascaliis, et duplici nominis significatione, partim pro actione ipsa fabulae et editione, partim pro scripto, quo explicatur vbi, quando, quomodo, et quo euentu fabula aliqua fuerit acta, p. 140. sq. Gratae sunt etiam admonitiones de vernaculorum poetarum tragicorum, praecepta Aristotelis migrantium, vitiis, p. 88. Aristoteles Cap. 9. de munere et differentia Poetices et Historiae tradens, ait, διὸ καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν. Vulgaris interpretatio vocis σπουδαιότερον, ex Battesii, Curtii, et Lessingii sententia, est: poesin esse vtiliorem, magis ad docendas et instruendas hominum mentes aptam. At veremur, cum Ill. editore, vt ea vera sit. Ipse quidem monet, proprie esse *diligentius, grauius;* sed et hoc adhuc obscurum videtur. Nec assequutum fuisse sensum putamus Ioh. Georg. Mullerum, *de natura media poeseos inter philosophiam et historiam etc.* Ienae 1707. 8. (cuius scripti mentionem facit in Praefatione,) qui sensum esse dicit, poesim esse *operosiorem* historia. Sed arbitramur hoc velle philosophum, poesin esse *praestantiorem, magis suspiciendam, pluris aestimandam et faciendam,* quam historiam. Cap. 13. codices sequutus edidit ὥστε οὔτε ἐλεεινὸν, οὔτε φοβερὸν ἔσται — pro φαίνεται. Sed agnoscit, φαίνεσθαι, ἀναφαίνεσθαι, (non ἀναφαίνειν,) νομίζεσθαι, δοκεῖν, frequenter exquisiteque poni pro εἶναι, nec semper ambigui quidquam aut dubii denotare, sed quod re vera est. Quare se fere poenitere fatetur obsequii. De *moribus* disputans Aristoteles cap. 15. requi-

qui-

quirit inter alia vt fint *boni*. Cuius loci interpretatio cum viros doctos ita torfiffet, vt in partes diuerfas difcederent, in duabus prolufionibus V. ill. cum ipfi effent folemnitates Academicae, per muneris rationem, indicendae, in fenfum verborum diligentius et vberius inquirere inftituit; quas Commentationes, tanquam Excurfus, inter Appendices libro addidit. Docet autem, neceffe effe vt perfonae tragicae, metum et commiferationem excitaturae, habeant ἤθη χρηστά, ac per ea intelligit *bonitatem moralem*, non vero, vt multi alii, *bonitatem poeticam*, h. e. eos mores, qui naturae rei fiue perfonae refpondeant. Et ipfi nobis perfuademus, hanc effe veram loci fententiam, nec aliam effe admittendam, vel fi quis, omiffis aliis, ad vfum tantum linguae et verborum poteftatem attendat. Ad quam confirmandam prae ceteris nobis videbatur pertinere quoque ille Menandri in Thaïd. p. 78. (Cler.) a Paullo quoque 1 Cor. 15, 33. adhibitus verficulus: φθείρουσιν ἤθη χρησθ' ὁμιλίαι κακαί. Quis vero de moribus conuenientibus vocem vfurpet χρηστός; quod fieri nullo modo poteft, aliis tum vocibus opus eft. Sed nomen *electio* pro voce προαίρεσις, qua eodem loco Ariftoteles vtitur, id vero eft ex minuto Lexico; illa autem Graeca vox *ftudium, voluntatem, confilium* denotat. Ad c. 18. quoque eft quod moneamus. Chorum ait Ariftoteles ita debere effe cum reliqua fabula coniunctum, vt pars totius haberi debeat, non vero talem, vt quae is dicat aliena fint, et alii cunque fabulae inferi poffint. Hoc effe ἐμβόλιμα ᾄδειν. Neque vero differre ἢ ἐμβόλιμα ᾄδειν, ἢ ῥῆσιν ἐξ ἄλλου ἄλλο εἰς ἁρμόττειν, ἢ ἐπεισόδιον ὅλον. In nota fcribitur ἁρμόττειν fortaffe idem effe ac προσωδὸν εἶναι apud Eurip. Phoen. 1504. dare ceteris plangentibus modum, ordinare planctus, de qua re videndum effe Cuperum Obf. I. p. 2. At nihil fe definire. Nobis haec certe nimis longe petita videbantur. Nihil aliud in his praecipi videmus, quam chori dicta, vel cantilenas, non debere effe communes, et facile in quauis alia fabula inter-

Ooo po-

ponendas, alioqui nihil aliud quam tralaticia poni; quemadmodum rhetores iubent exordia non debere esse communia. Neque enim ἁρμόττειν quid alibi significet, hic quaeritur; nec tam quid praestet chorus, quam quomodo praestet, exponitur. Quare ἁρμόζειν nihil plus est hoc loco quam *iungere*, *addere*. Accedit quod ista Cuperiana obseruatio non sit omnino probanda. Quod intelligitur e Valkenarii V. Cl. de ea iudicio, eiusque nota ad Euripid in Phoen. Scholia p. 776. vbi satis acute sic scribit: „Ἀνακαλέω (Cod. „Aug. ἀναβοήσω aberant sequentia, e quibus, praeter *Cuperium* „Obseru. I, c. 1. nemo discere potuit, ἁρμόζειν πάθεσι „*idem plane esse quod dixit Festus,* dare caeteris, *nempe* „*plangentibus modum.*" Et cf. c. 24, 4.

Haec quidem hactenus. Sed praefatio continet indicem omnium editionum huius libelli quae ipsi vel ex catalogis locupletiorum bibliothecarum, aliarumque, vt Menkenianae, Bunauianae, Askeuwianae, vel aliunde innotuerunt; nec tamen in promtu fuerunt, vt in opera huius editionis ornandae et instruendae earum ratio haberi potuisset. Quare futuro eas editori tanto studiosius commendat. Caeterum in eadem praefatione aliquot etiam alia attinguntur. Prima de difficultatibus huius libri recte interpretandi. Etenim quod Cicero de Orat. II. c. 13. de Thucydide iudicat, ita crebrum esse rerum frequentia, vt verborum prope numerum sententiarum pondere consequatur: ita verbis aptum et pressum, vt nescias, vtrum res oratione, an verba sententiis illustrentur: id de Aristotele potissimum valere scribit. Quare docta auctoris obscuritate, nimisque conciso et subtili scribendi genere, multos fuisse deterritos videri, ait, ab hoc libello nouis curis emendando, explicando, atque poliendo. Altera quaestio est de iis, qui vel laudauerint, vel vituperarint hunc libellum. Multos nactus est admiratores, sed nec paucos obtrectatores. Hi tamen fere sunt, qui magis ex sua opinione, quam ex natura poeseos ipsiusque humani animi,

animi, et ex vſu linguae menteque auctores, de vi et ſenſu verborum et praeceptorum Ariſtotelis iudicent. Quaeritur etiam, quot libris conſtiterit hoc opuſculum. Alii enim duo, alii tres libros de Poetica memorant, vnde ſequitur mancum videri, et vno vel altero libro truncatum. Ad eam rem perſpiciendam commendatur Curtius in praefatione ad verſionem libelli germanicam, Fabricius in Bibl. Gr. L. III. c. 6. inprimis vero Gerb. Ioh. Voſſius, de artis Poeticae natura et conſtitutione, cap. V. §. 5. p. 28. ſqq. qui ipſe liber, cum tam omnis poeſeos antiquitatem et rationem, quam inprimis Ariſtotelis Poeticam ſcite explicet, inſtar perpetui commentarii habendus eſſe dicitur. Ipſe quidem V. ill. cum rem in medio relinquat, nec litem dirimat, medius et neutrarum partium eſſe videtur; et iam quia hunc *opinionis errorem* vocat, reddere potius eum iudicamus opuſculo integritatem ſuam, quam de mutilatione ſollicitum eſſe.

VARIETAS LECTIONIS IN EVRIPIDIS HEcubam, ex codice Academiae Vitebergenſis, edente IOANNE CAROLO ZEVNIO *Litt. Graec. Prof. Ordin.*

Haud ingratum Euripidis ſtudioſis nos facturos eſſe duximus, ſi, ex quo codice nuper lectionem variam in Aeſchyli tragoedias edidimus, ex eodem nunc lectionem diſcrepantem in Euripidis Hecubam depromeremus. Continetur vero ibi prima tantum tragoediae particula, vsque ad verſum 274. caeteri verſus a librario codicis non ſunt deſcripti: nam ſcripturae finis factus eſt in media pagina. Quapropter a vero non abhorrere mihi videtur, hanc parti-

culam ex fragmento codicis alicuius vetusti et laceri esse descriptam, praesertim cum hic nonnullae contineantur lectiones exquisitissimae, quae vulgato textui sint praeferendae. Contulimus autem hoc fragmentum cum editione Euripidearum fabularum Barnesiana, quae quidem nuper Lipsiae, non sine nouitatis cuiusdam gratia, est repetita. Sed neque Musgrauianam, neque Brunkianam recensionem, cum nondum eas comparandi mihi copia fuisset, inspicere potui. Quod monitum esse volui, ne quis forte, qui lectionem aliquam a me hic tanquam nouam prolatam ac commendatam, iam siue a Musgrauio, siue a Brunkio, Viro ingeniosissimo et graece doctissimo, occupatam et receptam esse cognouerit, calumnietur, et me vanitatis cujusdam insimulet. Sed ad rem ipsam accedamus.

Versu quinto pro δορὶ in codice legitur δουρὶ, quod a versus legibus condemnatur. Contra facile, opinor, ferri potest versu 7 Θρηϊκίῳ, quod ipsum a Barnesio in aliis libris nonnullis est repertum. Vs. 13. est ᾧ pro ὅ: sed accusatiuus, intellecta praepositione διά, est exquisitior et ἀττικώτερος. De hac re dixi nuper ad Xenoph. Cyrop. IV, 3, 17: nam etiam ibi pro ὅ, h. e. *quapropter*, in quibusdam libris exstat ᾧ, ortum ex scholio. Illa ὁρίσματα, quae versu 16 occurrunt, a vulgato Scholiaste explicantur οἱ πύργοι, perinepte; recte Scholiastes codicis nostri τὰ τείχη. Versu 18 est in cod. ἀδελφὸς ἡμὸς ἐυτύχει δορὶ, quod mihi haud placet. Vs. 20. πτόρθος Scholiastes Ms. explicat per κλάδος. Vs. 21. pro ἀπώλετο reperitur ἀπόλωλυται, quod vulgato propterea est praeferendum, quia praesens a similitudine sequentium membrorum satis comprobatur. Vs. 23. in libris editis omnibus, quotquot vidi, est vitium αὐτὸς δὲ, sed in cod. est αὐτός τε, quod vnice debet probari: nam caetera προτάσεως membra, inde ab ἐπεὶ δὲ Τροία vsque ad κτείνει, a quo incipit ἀπόδοσις, copulantur eadem particula τε, adeo vt a diligente editore vel sine libri alicuius auctoritate, ob linguae legum necessitatem

tem corrigi deberet. Vſ. 30. eſt ordo verborum inuerſus ἄταφος ἄκλαυτος. Verſu 69. verbum αἴρομαι plene ſine apoſtropho, qui vulgo ponitur, exhibetur: et verſ. 73 pro ἂν reperitur ἦν. Vſ. 76. excidit ἔδον, a ſequente facile abſorptum. Vſ. 88. pro ἡ Κασάνδρας eſt καὶ Κασάνδρας, ſed vulgatum ob ſenſum et ſonum mihi videtur et elegantius. Vſ. ſequente eſt κρίνας ὄνειρ, eſſe verſu 95. Ἀχιλλέως pro Ἀχιλλῆος. Vſ. 101. eſt προλιπεῖν, quod requiritur a metro, et alii ſic reponendum eſſe dudum coniecerunt. Vſ. 103. eſt δῦλα — ἀπελαυνομένη. Prius conuenit quidem dialecto loquentis, ſed non item poſterius: atque forma δῦλα quoque verſu 481. reperitur in editis omnibus. Verſu 105. eſt δοριθήρατα, quod an ſit ad errores librarii referendum dubito. Nam ſi accentus repoſitus fuerit in penultima, adeo vt fiat genitiuus Doricus, qui referatur ad nomen antecedens πόλεως, ſenſus non ineptus effici mihi videtur: conf. de eadem re verſ. 494. Sed vſ. 107. eſt ἀραμένη, repugnante dialecto loquentis. Vſ. 116. legitur τῇ δὴ Δαναοὶ τὸν ἀμὸν τύμβον, ſed vulgatum, ni fallor, eſt melius. Pro πολλῆς vſ. 118. ſcriptum eſt πολὺς, quod verſus ratio repudiat.

Verſu 144. pro μαζῶν vulgato, codex dat μαστῶν, quod vnice hic foret probandum, ſi canon veterum Grammaticorum, Ammonii, Thomae Magiſtri, et Suidae, eſſet verus, μαζὸν proprie eſſe virorum, et μαστὸν mulierum. Verum niſi audeas ſtatuere, locos, quos laudant interpretes ad Thomam, omnes eſſe corruptos, ſane concedendum eſt, vtrumque nomen promiſcue de vtroque ſexu dici. Vſ. 152. perperam exhibetur, vt antea, dialectus Attica, φοινισσομένην. Vſ. 181. pro αἴ μοι ſcribitur οἴ μοι, haud male. Sic infra vſ. 191. occurrit οἴ μοι μᾶτερ.

Vſ. 194. vulgo dant μάνυτον μοι, μάνυσον μοι, μᾶτερ. Sed μοι poſterius onerat verſum, et reddit ſenſum valde frigidum. Recte igitur codex noſter omittit iſtud, ex antecedentibus temere repetitum. Nam in eiusmodi exclamatio-

nibus non solent eadem plane verba repeti, sed in altero membro, ob festinationem et animi impetum, oratio pathetica postulat, vt aliquid omittatur. Sic ante, versu 178. est ἰὼ μᾶτερ, μᾶτερ, τί βοᾷς; non ἰὼ μᾶτερ, ἰὼ μᾶτερ, etc. Apud Theocritum Idyll. XI, 72. eodem modo dicitur ὦ Κύκλωψ, Κύκλωψ, πᾷ τὰς φρένας ἐκπεπότασαι; et Theocriti imitator Virgilius Ecl. II, 69: *Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!*

Versu 197. pro ψήφῳ reperitur in cod. ψήφοις.. Sed Singularis adhibetur in eadem re infra versu 219. et Euripid. Orest. 755. vbi Orestes loquens inducitur, ψῆφον ἀμφ' ἡμῶν πολίτας ἐπὶ φόνῳ θέσθαι χρεών. Vs. 211. pro σὲ μὲν est Doricum σὲ μάν, quod ob dialectum loquentis haud spernendum esse censeo. Solet vero Dorice μὰν poni pro μήν, et addi pronominibus: vt Theocrit. Id. I, 71. Τῆνον μὰν θῶες, τῆνον λύκοι etc. Vs. 215. in verbo ἐκύρησεν praetermittit codex ν finale.

Versu 219. pro κραθεῖσαν exstat in cod. κρανθεῖσαν, quod idem reperitur in editionibus antiquis, a κραίνειν, *efficere*, idque solum, mea quidem sententia, debet probari. Nam Barnesianum κραθεῖσαν, a κεράννυμι, *misceo*, mihi videtur absurdum: quia ψῆφος κραθεῖσα, *calculus mixtus*, seu *temperatus*, recte dici nequit; at vero ψῆφος κρανθεῖσα, *calculus effectus*, hoc est *sententia suffragiis effecta et stabilita*, *sententia victrix*, non male. Igitur κραίνειν ψῆφον idem hic valet, quod infra 259. ψῆφον ὀρίζειν. Euripidis Scholia edita h. l. sunt corrupta et interpolata. Primum enim Scholion κυρωθεῖσαν καὶ τελειωθεῖσαν manifeste spectat lectionem eam, quam nos probandam esse diximus. Sed mox Scholiastes κραθεῖσαν deriuari ait a κιρνῶ, additque, vt κεράσαι dici ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, ita μίξιν ἐπὶ τῶν ξηρῶν. Hoc quidem discrimen non spernimus, sed ex hoc ipso efficitur, κιρνᾷν seu κεραν de calculo, qui ad res humidas non referri potest, adhiberi nullo modo posse. Ergo posterius istud Scholion, ex intempestiua ho-

hominis inepti, omnia alia quam ſenſum auctoris rerumque nexum ſpectantis, opera ortum, referendum puto ad nugas iſtas, quibus ſcholia Graeca et Latina mirum in modum ſunt deprauata et interpolata.

Verſu 225. vulgo editur οὐδ' ἂν ὃ δράσεις; ſed δρᾶσον eſſe reſtituendum, etiam alii ante me viderunt. Etenim ſic legerunt Scholiaſtes Euripidis, et Gregorius de Dial. Attic. §. 2. Gregorius laudat quidem Euripid. in *Polydoro*; ſed fabula, quae vulgo dicitur Hecuba, eadem a perſona, quae primo loquens inducitur, et principem totius argumenti partem continet, recte appellari poteſt Polydorus. Non placet igitur Fabricii ſententia, qui tragoediam nomine Polydori inſcriptam ab Hecuba diſtinguendam putat. Illis autem duumuiris conſentit codex noſter, qui dat δράσσον. Otioſum iſtud σ vel caſu eſt ortum, vel ab inſcitia librarii fictum, qui ignorauit, verborum in αω purum deſinentium, vel in ραω purum impurumue, penultimam in futuris et aoriſtis produci. Vid. Clark. ad Homer. Iliad. ά, 67. Imperatiuum vero pro futuris ſolent ponere, non quidem omnino Attici ſcriptores, quae eſt nonnullorum Grammaticorum opinio vana, ſed comici tragicique Poetae, et omnino ii, qui ſermonem Atticorum popularem in vita quotidiana imitantur. Cuiuscemodi exempla plurima congeſſit Koenii induſtria ad Gregor. l. l. Iam vero, ſi verus eſt Criticorum canon, vti rariſſime fallit, ex duabus lectionibus, per ſe non vitioſis, nec a linguae vſu abhorrentibus, praeferendam eſſe exquiſitiorem, inſolentiorem, et intellectu difficiliorem, et huius interpretamentum eſſe alteram faciliorem vſitatioremque: ſane δρᾶσον noſtro loco reuocandum eſſe, dubitare non licet; quemadmodum ipſe Barneſius vidit, quamquam recipere non ſuſtinuit.

Verſu 232. pro ἀλλέσαν recte eſt in cod. ἀλλέσε. Nam vltima, cum ſit in caeſura, poteſt produci. De qua re diligenter expoſuit Clarkius ad Hom. Il. ά, 51. Vſ. ſequente eſt

est τλήμων ἐγώ, sed vulgatum τάλαιν᾽ ἐγώ Euripidi est vsitatius. Vss. 247—250. in codice duo posteriores versus statim sequuntur post versum 246, et, si quid video, recte. Nam antequam effectus narraretur ἔσωσα δῆτά σ᾽ ἐξέπεμψά τε χθονὸς etc. exponendae erant causae: quarum altera continetur versibus 245 et 246, gestu supplicantis; altera versu 249 et 250, precibus supplicantis. Contra, secundum ordinem vulgatum, omnia sunt turbata; quemadmodum suus quemque sensus, si quis locum ipsum diligentius inspexerit, facile docebit.

Versu 251. pro τοῖσδε σοῖς βουλεύμασιν codex legit τοῖσδε τοῖς β. et idem legisse videtur Scholiastes vulgatus, qui explicat κατὰ τάδε τὰ βουλεύματα. Vs. 260. pro ἐπήγαγ᾽ ἀνθρωποκτονεῖν est in cod. ἐπήγ᾽ ἀνθρωποσφαγεῖν, quod, ni fallor, est interpretamentum vulgati. Vs. 263. pro τείνει est in codice τίνει. Etsi vero idem coniecit Canterus Nou. Lect. V, 25. qui ait esse multo concinnius et magis Atticum; recte tamen Barnesius Canteri rationem refutat, quia τίνειν φόνον non sit *poenas caedis reposcere*, seu *caedem vlcisci*, sed *luere*. Vs. 264. pro ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτόν etc. est in cod. ἀλλ᾽ οὐδέν γ᾽ αὐτόν etc. Sed istud γε, extraquam quod non poscitur a sententia, iugulat quoque iambum, qui in regione altera a versus ratione requiritur. Vs. sequente pro αἰτεῖν χερὶ reperitur αἰτεῖ χερὶν, atque pro προσφάγματα legitur sing. πρόσφαγμα. Sed vt prius a linguae legibus repudiatur, sic posterius a versus mensura.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCLXXVI.

Kaiser Carl der Vierte, König in Böhmen etc.

H. E.

IMPERATOR CAROLVS IV. REX BOHEMIAE. PARS PRIMA, annos 1316—1355. et Codicem diplomaticum 257. diplomatum et litterarum, nunc primum editarum, complexa. Scripsit atque edidit FRANCISCVS MARTINVS PELZEL.

Pragae, 1780. litteris Scholae regiae normalis, pagg. 450. quod ad historiam, et pagg. 224. quod ad Cod. diplomat. Octonis, cum tabulis figurarum ex aere expressarum.

Etsi Carolus IV. satis ad perennem nominis celebritatem, inter Germanos, edita *Aurea Bulla*, egerit, qua longas

gas et difficiles ſuper iure eligendi Regis Germanici, eiusdemque Imperatoris Romanorum, controuerſias feliciter ſopiuit; tamen maiora ei debet patria terra Bohemia: vt adeo non dubitet *Pelzelius* V. Cl. eum *Bohemorum omnium maximum et patriae vtiliſſimum* adpellare. Sed idem Princeps a ſcriptoribus Germanorum longe plurimis non leuis in regnando ſocordiae, neglectaeque prae Bohemia dignitatis et vtilitatis Imperii Germanici, accuſatur. Quo magis laudandum eſt Auctoris noſtri conſilium, qui luculentius et accuratius, quam adhuc factum eſt, de animo, ingenio, et rebus geſtis Caroli dicere inſtituit.

Ac ipſe quidem *Carolus* rerum ſuarum ſcriptorem egit, inde a natalibus ſuis, vsque ad eam aetatem, qua Regis Romanorum auctoritate ornatus fuit; Bohemice ne ſcripſerit, an Latine, non ſatis conſtat. Sed cum exempla libelli Bohemice exarata, orationis genus prae ſe ferant, et facilitate et perſpicuitate latinis praeferendum: credibile eſt, eum patria dialecto vſum eſſe. Proximum a *Carolo*, inter biographos eius, locum obtinet *Benes Krabioze de Weitmühl*, nobili genere Bohemico ortus, Canonicus arcis Pragenſis, in aula Regis educatus, eiusdemque itinerum comes, et rerum ab eo actarum teſtis adeo eximius, *vt veſtigia Caroli numerare voluiſſe videatur*, iudice *Balbino* in Hiſt. de Ducib. ac Regg. Bohem. Sed opus ab eo conditum nunquam in lucem prodiit. Accidit tamen feliciter, vt duplex eiusdem epitome, diuerſo tempore concinnata, aetatem tulerit, quarum alteram *Gelaſius Dobnerus*, repurgatae Hiſtoriae Bohemicae parens, *Monumentis ſuis Hiſt. Bohem.* Tomo IV. inſeruit; alteram, quam *Bohuſl. Balbinus* excerpſit, manu eius ſcriptam, *Pelzelio* fortuna, vel potius *Pubitſchkae*, viri docti inter ciues, eius liberalitas conceſſit. *Balbini* ipſius inſtitutum, de vita *Caroli* copioſius tradendi, interuertit ſimile conſilium *Io. Gamanſii*, ex eadem cum illo Societate Ieſu; cuius tamen apparatum locupletiſſimum Schaffnaburgi

gi nox oppressit, ac forte blattis tineisque corrodendum mandauit. Quae nostro seculo *Iosephus Bichlerus*, Iesuita in *Augusta quinque Carolorum historia* (Vindob. 1735. fol.) et Canonicus quidam Regularis S. Augustini, in opere germanico ibidem a. 1747. excuso, de *Carolo* IV. scripsere, non sunt eius pretii, vt deterrere *Pelzelium* a suscipienda hac opera potuerint. Verum ille praeter hos scriptores, qui ex professo vitam *Caroli* litteris consignarunt, maxime fontibus rerum eiusdem purissimis hausit, hoc est, e chronicis et historicis coaeuis, quos *Vrstisius*, *Freherus*, aliique, in Collectionibus suis maioribus, deuidere; deinde e diplomatibus longe plurimis hausit, quae ad rem pertinerent. Etsi autem haec diplomata non omnia sint ex archetipis profecta; tamen de fide eorum tanto minus dubitari potest, quod vetusta illa, quibus pars magna eorum continetur, *Copiaria*, accuratius descripsit Noster in Praefatione; Diplomatum autem ipsorum siluam egregiam historiae suae subiunxit.

Ita instructus et paratus *Pelzelius*, non potuit non rem bene agere. Nostra certe sententia praeclari historici munia rite exsecutus est, ordine probo, perspicuitate et suauitate orationis, a qua ornamenta oratorum recte aliena iudicauit, sed maxime fide et ἀκρίβεια narrationis, merito commendandus. Quamquam autem nonnullis videri possit, nimium fauère *Carolo* suo; tamen fatendum est, eum in iudicio ferendo historiae leges reuerenter habuisse, atque ita versatum esse in scribendo, vt lectoribus quoque liberam iudicandi potestatem reliquerit.

De vita autem *Caroli* ita tradidit, vt primam eius aetatem, qua *Principis Bohemiae* nomine celebrabatur, h. e. ad annum vsque 1333. primum omnium enarraret. Natus est *Carolus* Pragae a. 1316. tributumque ei in baptismate nomen *Wenceslai*, quod Slauico idiomate (*Wence slawa*) *gloriam coronae* designat. Duris autem initiis iactatus est.

Nam intestinis Bohemiae dissidiis, quae ipsum patrem, Regem *Iohannem*, a matre *Caroli*, *Elisabetha*, alienarunt, factum est, vt velut exul in arce Burglicensi, procul a parentibus, educaretur. Anno demum 1323. Parisios missus est, vt in aula *Caroli Pulchri* Regis, qui sororem *Iohannis* in matrimonio habebat, litteris moribusque elegantioribus imbueretur. Ibi non modo doctrinae melioris amorem et scientiam haud contemnendam arripuit; sed inprimis etiam ingentem Cleri et Rom. Pontificis venerationem, curante magistro suo, *Iohanne de Cara*, aulae Capellano, concepit, quam postea omni vita seruauit. Ibidem vero, ex voluntate Patris, arctiori vinculo sociatus est familiae regiae, desponsata ei octenni *Margaretha*, quam etiam *Blancam* vocabant, *Caroli*, Comitis *Valesii*, filii Regis *Philippi Audacis*, atque adeo herois clarissius, filia, quae septimum annum vix superauerat. Cum autem graue esset Francogallorum auribus et linguis Slauicum illud *Wenceslai* nomen, curauit Rex *Carolus*, vt nepoti suo in Confirmationis, quod appellant, Sacramento, administrato ei a Pontifice Rom. in Fano Dionysii, imponeretur *Caroli* nomen, quod posthac semper gessit, etsi nonnulli scriptores Bohemici vtrumque nomen *Carolus Wenceslaus* coniungant. Tandem imminutis nonnihil *Iohannis* Regis aduersus filium suspicionibus, (nam et Bohemicum, prae Patre, Regem optauerant, et pars Lusatorum ad eum Parisiis degentem legatos miserant, prorsus se in fidem eius daturi,) Parisios reliquit cum sponsa a. 1330. in patrium Comitatum Luceburgensem discessurus. Pater interea, copiis in Italiam ductis, multas Lombardiae vrbes occupauit; sed consiliorum leuitate, et artibus Rom. Pontificis impeditus est, quo minus diu his successibus frui posset. Vocato tamen a. 1331. ad se filio, *Vicarium Lombardiae* eum constituit, addito ei in gubernandis his terris adiutore, *Ludouico* Comite Sabaundiae. *Carolus*, qui vix Italiam ingressus, veneno Ticini propinato mortis pe-

periculum adierat, absente Patre, rebellione plurimarum ciuitatum Lombardicarum petitus, a Comite autem Sabaudiae desertus, tamen in fidelitate nonnullarum vrbium, suaque ex militum suorum virtute, praesidia non modo securitatis inuenit, sed etiam illustrem ab hostibus victoriam reportauit, natus annos sedecim, ipso equo, in quo residebat, interfecto, a. 1332. Neque hic finis belli fuit, varia fortura gerendi, donec Pater aduolaret a. 1333. qui tamen, quas turbinis modo ante paucos annos prostrauerat vrbes, easdem prope celeritate omnes amisit: hunc vnicum fructum expeditionis Italicae filio relinquens, vt hic artis militaris rudimenta egregie disceret. Reducem a. 1333. ex Italia *Marchionem Morauiae* constituit *Iohannes*, simulque *Gubernatorem vicarium Bohemiae*, se absente: ipse enim Lucenburgenses terras ita adamauerat, vt eas Bohemico regno longe praeferret.

Iam noua dicendorum series oritur ab eo tempore, quo *Carolus* regendae Bohemiae Morauiaeque praefectus est, vsque ad acceptum *Regnum Romanum* et *Bohemicum*, p. 42 —165. In patriam vrbem rursus delatus, etiam Bohemicam linguam dedidicerat, quam tamen cito familiarem sibi reddidit; praeter hanc autem germanicam quoque, latinam, gallicam, et italicam callebat, quod eo tempore miraculo propius videbatur. Ceterum Bohemia, quae eius curae demandata erat, vel attentissimam desiderabat, cum ad hoc tempus fere neglecta a Rege suo iacuisset. Ne arx quidem regia Pragae habitari poterat: itaque nouam exstruxit *Carolus*, similem arci Regis Francogallorum, eiusque splendoris, qualem Bohemia nondum viderat. Ipsa vrbs Pragensis vilissimis aedificiis sordida, etiam Curia carebat, quam post quinquennium demum accepit; licentia autem vitiorum grassante maximopere infestabatur. In reliqua Bohemia non maior tranquillitas, aut ordinum omnium ad publicam salutem procurandam consensus. Videbantur hae terrae per

longum tempus Rege et legibus caruisse. Nam *Iohannes* Rex, longinquis bellis occupatus, quae plurimum pecuniae desiderabant, huius coaceruandae caussa, regias vrbes omnes, arces et terras, vel vendiderat Baronibus Bohemicis, vel oppignorauerat. Ita horum opes et potentia mirifice creuerant, Regique ipsi exaequati, eum contemnere coeperant, cum totidem quasi regulos agerent, qui regnum inter se partiti essent. Certe foederibus inuicem conditis, bella perpetua gerebant, hostiumque suorum ditionem ferro et flamma vastabant, saepius ex arcibus suis erumpentes, agros circumiacentes omni iniuriae genere afficiebant, verbo, omnia libidini et audaciae suae, nihil communi quieti et securitati tribuebant. Saepius ab his praedatoribus Rex *Iohannes* pacem argento redemerat. Exilis aut nulla legum et tribunalium auctoritas; Cleri mores dissoluti; corrupta populi vniuersi vita, in quo pleraque per vim et ferociam agebantur.

His omnibus medela exspectabatur a *Carolo*, iuuene septemdecim annorum, qui nec pecuniam, neque exercitum praesto habebat. Sed prudentia in eo aetatem superabat; amore autem apud Bohemos suos tanto valebat, vt, cum necessarium tributum eis imperasset, vltro illud ab omnibus solueretur. Hac pecunia subleuatus, vrbes et arces regias a possessoribus minus legitimis partim aere redemit, partim vi ad se redire iussit. Regnum vniuersum peragrauit, comitate et humanitate omnium animos, etiam eorum, quorum potentiam minuebat, deliniens; iudicia etiam ipse agitauit, et in vniuersum totus hoc egit, vt ciues sentirent Regis optimi praesentiam. Cum pater in Bohemiam rediisset a. 1335. erant quidem qui filium apud eum deferrent, quasi nimiae potestatis ambitiosum vindicem, idque hoc euentu, vt Carolus praefectura regni priuatus, eandem illam arcem, quam infans ex filii locum habuerat, intrare cogeretur; sed eodem anno dissipatis patrii animi motibus, ad pristi-

ſtinam dignitatem reuocatus eſt; quo etiam anno, vna cum Patre, nobilem illam transactionem firmauit, qua *Sileſia a Polonis conceſſa eſt Bohemiae.* Poſtea variis bellis implicitus, et itineribus occupatus, in Germania, Italia, Francia, a Patris fere arbitrio per plures annos pependit, qui etiam nouis exactionibus Bohemiam et Morauiam exhaurire non deſtitit. Tandem hic denuo *Carolum* Vicarium ſuum in Bohemia gubernanda conſtituit a. 1341. qua auctoritate et in hoc regno, et in Morauia atque Sileſia, ſaluberrime vſus eſt. Paullo poſt a. 1344. a *Clemente* VI. pontifice Romano, olim magiſtro ſuo, nunc amico, impetrauit, vt *Epiſcopatus Pragenſis in Archiepiſcopatum mutaretur*, atque ita eximeretur a ditione Archiepiſcopi Moguntini.

Sequitur annus vitae *Carolinae* inprimis memorabilis 1346. qui eum *Regem Romanorum* vidit. Multum in eo laborat *Cl. Pelzelius*, vt doceat, nihil in eius electione actum eſſe, quod vel Imperio Romano-Germanico, vel *Caroli* perſona indignum videri poſſit. In quo ei hactenus aſſentimur, dignum fuiſſe *Carolum*, qui Germanis imperaret; ſed iidem optabile iudicamus, vt is ad hoc ſolium melioribus auſpiciis euectus fuiſſet. Etſi enim Electorum pars maior eum Regem appellauerit, tamen ea res omnis ſumma iniquitate Pontificum Romanorum in *Ludouicum Bauarum*, et feralibus in eundem odiis, imo et violentis conſiliis eorundem, perfecta eſt. Ipſi Electores, qui *Carolo* fauebant, reuera nihil aliud egerunt, quam vt Pontificis voluntatem exſequerentur, paſſi adeo, vt ille principem ex ipſis, Electorem ſeu Archiepiſcopum Moguntinum, munere ſuo exueret, hac vna de cauſſa, quod *Ludouico* fidelitatem intemeratam ſeruaret. Denique inter leges, quas ſubiit *Carolus* iubente Pontifice, vt Imperium Romano-Germanicum impetrare poſſet, eiusmodi ſunt, quae prorſus abhorrere videntur a dignitate Imperatoris Romani: v. c. cum promiſit Pontifici, ſe non ante diem coronationis Romanae obtinendae

in

in vrbem venturum, et eadem die, qua coronam acceperit, cum omnibus copiis ſuis ex vrbe migraturum eſſe. Fatetur etiam Noſter, iudex minime hebes, p. 146. eſſe in his conditionibus, quae vix excuſari poſſint, ſi ex ſtatu rerum publicarum, qualis noſtro aeuo cernitur, aeſtimentur. Verum ſi ex temporis, quo *Carolus* vixerit, ſenſu iudicentur, exiſtimat haec longe tolerabiliora eſſe. Quantum hac diſtinctione profecerit Auctor, iam non disquiremus. Iſtud apud omnes in confeſſo eſt, aequitatis, honeſti, et verae dignitatis eamdem eſſe per omnia ſecula rationem, quam ſi quis ſeculo XIV. per ignorantiam transgreſſus eſt, non tam excuſandus videtur, quam ſorti eius condolendum.

Vix autem Imperium Germanicum adeptus erat *Carolus*, cum ſocium ſe iungit *Iohanni* Patri, profecturo ad bellum, quod tum flagrabat inter Francogallos et Anglobritannos. Ibi pater et filius, cum plurimis equitibus Bohemicis, in nobili proelio Creſſiacenſi a. 1346. eximia fortitudinis documenta edidere; et *Iohannes* quidem, etſi vtroque oculo orbatus, tamen pugnans inter medios hoſtes, inſigni morte occubuit; *Carolus* vix ſaucius ereptus eſt a ſuis eidem fato. Quo loco narrationis emendandum eſt, quod ſcribit *Pelzelius* noſter p. 158. in proelio commemorato tormenta bellica maiora vſurpata fuiſſe ab Anglis. Fuit haec quondam traditio vulgaris; nunc, examinatis ſcriptoribus, qui eam commemorant, ad incerta, imo incredibilia ſepoſita eſt.

Sed ſuperſtite *Ludouico Bauaro*, *Caroli* in Germanico Imperio auctoritas anguſtis ſatis finibus circumſcripta erat; illo autem a. 1347. mortuo, ſenſim amplificata eſt, vt adeo ab a. 1349. prorſus ſine aemulis regnare poſſet. Fuerunt qui exiſtimarent, *Carolum* in ea opinione fuiſſe, non licere ſibi, ante ſuſceptam coronam Imperialem, *Aureas Bullas* edere: quos tamen Auctor, nouem exemplis diplomatum *Caroli*, quae ſigillis aureis munita ſunt ante coronationem Romanam, facile confutauit, p. 175. ſq. Iuſſit etiam artifi-

cem

cem, figuram vnius ex his diplomatibus aeri inſcriptam exprimere. Dicit porro copioſe de priuilegiis et inſtitutis variis, ſub initia regni a *Carolo* conditis; de *noua vrbe*, quam veteri Pragenſi addidit, de *Vniuerſitate litterarum*, quam ibidem fundauit a. 1348. ad normam Pariſinae; de arce *Caroloſaxenſi*, ſeu *Carlſtenenſi*, quam non procul Praga, non modo in memoriam ſui, ſed inprimis hoc conſilio aedificauit, vt illic pretioſiſſima quaeque tuto adſeruaret, et nonnumquam; velut in ſolitudine quadam, iucunde viuere poſſet; de vinearum et agrorum per Bohemiam cultura, quam ille mirifice adiuuit, deque aliis quae in patriam contulit beneficiis. Inter haec a. 1348. *Carolus*, vt inimicae Bauaricae genti, quae tum Electoratum Brandeburgicum obtinebat, aegre faceret, impoſtori cuidam, qui ſe *Waldemarum*, olim Electorem Brandeb. e gente Aſcania, eſſe mentiebatur, ita adfuit, vt eum Electoratus huius et terrarum adiunctarum poſſeſſorem praeſtare adniteretur. Quae deinde aduerſus *Güntherum*, Comitem Suarceburgenſem, aemulum Imperii non ſpernendum, egerit, ad a. vsque 1349. diligenter quidem, et emendatis quibusdam ſcriptorum hallucinationibus, tradit Auctor; nimis tamen abiecte de *Günthero* ſentire videtur. Quod permulti exiſtimant, *Carolum*, eo mortuo coronam Imperii Germanici denuo ſibi imponi iuſſiſſe Aquisgrani, id Noſter, tamquam ex incertis rumoribus ortam narrationem, repudiat.

Conuerſa hoc tempore ad *Caroli* exſpectationem Italia, interprete quaſi *Petrarcha*, ſignificauit ei a. 1350. quanto ipſius conſpiciendi deſiderio teneretur. Sed illum, quo minus huic deſiderio ſatisfaceret, grauiora quaedam negotia impediuere, inprimis, quae eum prae aliis omnibus occupabat, *Bohemiae* cura. Ibi anno, quem diximus, *nouum Codicem legum* propoſuit, quem *Carolinum* dici volebat, cuius adeo argumentum, et orationem qua illum Ordinibus Regni commendauit, a. p. 310—323. Auctor adiecit. Sed tantum

abfuit, vt Codex ille Ordinibus placeret, vt potius promittendum esset *Carolo*, numquam se has leges Bohemis imperaturum esse. Felicior in eo fuit, quod, quam successionem in Regno Bohemico votis destinabat *Wenceslao* filio, eam vrbes Regni vniuersi probarent: quo ipso effecit, vt Regnum istud, quod per aliquod tempus electionis iure tributum esset, iam hereditario iure ad posteros eius transiret. Nouis deinde Italicarum quarumdam vrbium, et *Petrarchae* precibus, excitatus *Carolus* a. 1352. de itinere Italico serio cogitare coepit, aut cogitare visus est: nam spem profecto, quam Italorum plurimi de restauranda per eum Imperii Germanici per Italiam auctoritate conceperant, ipse vehementer responso imminuit. Post multa tandem in Germania acta, sed maxime in commoda Bohemiae, et ad fines eius augendos, perfecta a *Carolo*, vocatus ad opem ferendam a Venetis, et qui cum his aduersus *Iohannem Vicecomitem* (*Visconti*) foedus inierant, multarum vrbium Lombardicarum dominis, a. 1354. Italiam ingressus est; neque tamen exercitu stipatus, sed splendido tantum comitatu Principum, et tercentis equitibus. Hanc rationem, quam teniut *Carolus*, prudentiam interpretatur Noster, quod fiduciae potuis et beneuolentiae summae erga Italos significatione, quam armis et militibus vellet inter eos stabilire imperium suum; praesertim cum fortissimus auus eius, *Henricus* VII. Imperator, etsi dux decem mille militum, et Gibellinorum opibus sustentatus tamen ne hoc quidem assequi potuerit, vt in aede Romana d. Petri coronaretur. Alii autem timida vocant haec consilia *Caroli*, profectaque ex animo plane alieno a rebus Italicis moderandis, et Pontificum potentia turbanda. Nobis certe, praeter coronationis Romanae solemnia, nihil admodum spectasse *Carolum* in Italia, quam maxime probabile videtur. Factum est tamen comitate eius et pacifico ingressu, vt non modo summis honoribus exciperetur, sed cum aliis etiam vrbibus, ipsa Florentia se ei submitteret, lar-

gum-

gumque subsidium pecuniarum tribueret. Reportauit etiam ex Italia cimelium longe clarissimum, partem nimirum Euangeliarii, Aquileiae adseruati, quod d. *Marcus* Euangelista, ex credulitate superiorum seculorum sua manu scripsisse dicebatur. Huius particulam postquam a Patriarcha Aquileiensi impetrauerat *Carolus*, Pragam misit, vbi hodieque adseruatur. Eam hoc ipso tempore (a. 1778.) a *Iosepho Dobrowskio*, Clerico eius vrbis, typis vulgatam, doctisque obseruationibus illustratam esse, vix est quod addamus. Ceterum, quae manu sua huic cimelio, (antiquo certe satis, quamuis longe post *Marci* aetatem subsistenti,) adiecit *Carolus*, vt fidem rei apud posteros faceret, figura ex aere expressa ad p. 416. delineari curauit *Pelzelius*.

Atque haec fere de libro eius dicenda habuimus. Insunt praeterea memoranda plurima, sed quae nostra breuibus non capit. Erudient ea, et oblectabunt lectores plurimos, inprimis thesaurus ille diplomatum narrationi subiunctus, in quibus et sermonis vtriusque, latini atque theoticis, proprietas, et historiae, geographiae, iurium diuersorum, morum denique eius aetatis lumina permulta apparent, digna doctis et ingeniosis spectatoribus. Nec minimam voluptatem e sigillis *Caroli* aere expressis, et imagine eius, delineata ad archetypum arcis Carolosaxensis, capient. Nos bene precati laboribus Viri Cl. quos, non hoc demum libro edito, historiae patriae dicauit, optamus maximopere, vt Pars eius secunda, grauissima historiae Germanic ecapita complexura, prodeat quantocius.

VARIETAS LECTIONIS IN TRES AESCHYLI Tragoedias priores, ex Codice Academiae Vitebergensis, edente IO. CAROLO ZEVNIO, graecar. litterar. Prof. Ordin.

Est Codex chartaceus, seculo circiter tertio et decimo scriptus, qui, praeter Lycophronem cum Tzetzis commentario, Hesiodum cum commentario, Cleomedem de Circulis, priorem partem Euripidis Hecubae, continet tres Aeschyli tragoedias priores, sed foliis aliquot mutilatas, *Prometheum vinctum*, *Septem contra Thebas et Persas*, cum scholiis et breuioribus inter versus, et longioribus penso cuique adiectis. Haec scholia quidem fere cum vulgatis conueniunt, sed interdum discrepant exhibentque luculentiorem verborum rerumque explicationem. Etsi autem textus ipse haud raro, fateor, vitiis librarii crassioribus laborat, continet tamen interdum lectione bonas, et vulgatis haud dubie praeferendas. Contuli igitur illas tragoedias cum editione Aeschyli Stanleiana, quae anno proximi seculi sexagesimo tertio Londini prodiit, et discrepantiam lectionis bonam malamue iam lectoribus, seu potius editoribus Aeschyli, exhibeo.

AD AESCHYLI PROMETHEA VINCTVM

Folia circiter octo in codice perierunt vsque ad versum, qui statim notatur.

Vers. 268 *οὐ μήν τι*) In codice est *τοι* pro *τι*. Sed ratio versus Iambici breuem hic requirit syllabam.

274 *πείθεσθέ μοι*) Post alterum hoc *πείθεσθε* librarius metri non curiosus ex antecedentibus repetiit *μοι*.

293 *γνώσῃ δὲ τάδ'*) Omittitur *δὲ*, et pro *οὐδ'* est *οὐ*, et ante

ante χαριτογλ. interpolatur ες, contra ſenſum: et neglecta particula δὲ ſoluit vincula orationis,

309 μεθάρμοσαι) MSti μεθάρμοσον videtur praeferendum vulgato, quod ex ſimilitudine antecedentis παραινέσαι fictum eſſe arbitror. Caeterum Scholiaſtes MS. recte quidem νέες explicat per ἑτέρες, ſed perperam opinatur intelligi εἰς.

313 κλύοι) MS. κλύει, ſed ἂν repudiat indicatiuum.

ibid. ὥςέ σοι τὸν νῦν χόλον παρόντα μόχθων παιδιὰν εἶναι δοκεῖν) Simile eſt illud Terentianum Eun. II, 3, 8: *Hic vero eſt, qui ſi occeperit ludum iocumque dices fuiſſe illum alterum, praeut huius rabies quae dabit.* Cf. Pet. Victor. Var. Lect. VI, 13. Caeterum accuſatiuus MS. μόχθον minus probatur.

320 κακοῖς) MS. κακῶν, quod vt exquiſitius praeferendum puto datiuo ex interprettaio:ıe orto. Nam ἥκειν interdum genitiuo iungi conſtat.

323 πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτείνειν) H. e. interprete Scholiaſte, βλάπτειν ἑαυτόν. Cf. Actor. Ap. IX, 5.

333 εὐπιθής) MS. εὐπειθής, verſu repugnante.

340 ὐδαμὴ) MS. ὐδὲ μὴ.

343 θέλεις) MS. θέλοις, haud male, cum ob ſenſum, tum ob vim particulae εἰ.

345 MS. reponit ἐγὼ γὰρ εἰ δυστυχῶ, τοῦδ' εἵνεκ' ὐ, perperam: et mox πλείοτυς pro πλείστοισι, vitioſe.

348 ἑσπέρυς) MS. ἑσπερίυς minus ferri poteſt, quam verſu 355 γαμφηλῇσι

363 παρήορον) MS. παράωρον, verſu inuito.

368 ἀγρίαις) MS. ἀγρίοις, ſed γνάθοις poſcit vulgatum.

376 χόλου) MS. χόλον, ſed rectius τῷ λωφᾷν iungitur genitiuus, vt infra verſ. 655. et Odyſſ. ι, 460: καδδὴ ἐμὸν ἦτορ λωφήσειε κακῶν.

381 προθυμεῖσθαι δε) Pro δε eſt μα.

384 τήνδε τὴν νόσον νοσεῖν). Hoc eſt ἀττικώτερον quam MS. τῇδε τῇ νόσῳ νοσεῖν. Cf. Gregor. de Dial. Attic. §. 1.

385 *δοκεῖν φρονεῖν*) MS. *φρενεῖν δοκεῖν.*

386 *δοκήσει*) MS. *δοκεῖ σοι.*

387 *στέλλει πάλιν*) *Remittit.* MS. *στέλλει πάλαι*, vitiose. Sed ſcholion interlineare recte *ὀπίσω*, quae eſt interpretatio τοῦ *πάλιν.*

389 *κρατοῦντι*) MS. *θακοῦντι*, ſed vulgatum inter lineas eſt notatum.

394 *ψαίρει*) Inter lineas MS. eſt veterum editionum lectio *ψαύει.* Sed *ψαίρειν πτεροῖς οἶμον αἰθέρος*, *accelerare alis viam aëris*, h. e. *aduolare*, magis conuenit generi dicendi audaciori Aeſchyli.

404 *τοῖς πάρος θεοῖς δείκνυσιν αἰχμάν*) MS. *θεοῖς τοῖς πάρος δεικνύει αἰχμήν.* Sed vulgatum et verſui, et dialecto Doricae, qua Chorus vtens inducitur, eſt conuenientius.

418 *πέρον*) Huius poëtici verbi ſcholion puto lectionem MS. *τόπον.* Caeterum idem *τόπον* quoque laudat ſcholiaſtes MS.

420 *ἔθνος*) MS. *ἄνθος*, vitioſe.

422 *νέμονται*) MS. *νέμουσι*, ſed ſcholiaſtes legit vulgatum.

425 *ἄλλον ἐν π.*) MS. *ἄλλων ἐν π.* haud inepte. Idem legit Sholiaſtes MS., qui verſum explicat ſic: *Μόνον δὴ πρόσθεν· μόνον φησὶ πρὸ σοῦ, ἢ τῶν ἄλλων θεῶν τὸν Τιτᾶνα Ἄτλαντα εἶδον δαμασθέντα ἐν πόνοις, ἐν βλάβαις.*

428 *Ἄτλανθ' ὃς αἰὲν*) Scholiaſtes MS. ad hunc locum hos laudat verſus:

Μῦθος παλαιὸς ὡς Ἄτλας νώτοις φέρει
Τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν ἐκ γῆς ἀνέχων.
Σὺ γοῦν ἀκούων γνῶθι τοῦτ' ἀλληγόρως·
Ὄρος γὰρ Ἄτλας Λιβύοις ἐν ἐσχάτοις.
Οὗ τὴν κορυφὴν, ἐκ νεφῶν κεχρυμένην,
Εἶναι δοκοῦσιν οὐρανῷ συνηγμένην.
Ἐντεῦθεν οὖν Ἕλλησιν ἡ μυθουργία,
Ἄτλαντα νώτοις ἐσαεὶ πόλον φέρειν.

430 *ὑποβαστάζει*) Haec lectio, quae inter lineas MS. eſt quoque notata, mihi videtur ſcholion eſſe lectionis MS. exquiſitiſſimae

ὑπο-

ὑποστενάζει, quam Sholiastes MS. explicat μετὰ στεναγμοῦ ἦχον ἐκφέρει, sed editus melius, μετ᾽ ὠδίνης ὑπαντέχει.

431 βυθὸς) MS. βαθὺς, corrupte.

432 ὑποβρέμει) MS. ἀποβρέμει, idemque laudat Scholiastes MS.

434 οἰκτρόν) MS. πικρόν.

435 μήτ᾽ αὐθαδία) MS. μηδ᾽ ἀθυμίᾳ, sed vulgata est supra scripta.

438 καίτοι) MS. καί τι, contra versum: ibid. γέραι pro vulgato γέρα. Sed Scholiastes interpretatur lectionem vulgatam.

448 χρόνον) MS. βίον, quod, ni fallor, ad glossemata referendum est. Nam χρόνον commode potest explicari, vt verbis Scholiastae vtar, πάντα τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς.

456 ἀντολάς) MS ἀνατολὰς Sed syncope postulatur a versu.

472 κακὸς δ᾽ ἰατρὸς ὥς τις ἐς) Pro κακὸς dat MS. κακῶς, vitiose, et pro ὥς τις exhibet ὅσ τε, quod ob hiatum non magis ferri potest, quam veterum edd. ὅσις, (quod est etiam inter lineas MS.) ob sensum. Sed Stanleianum ὥς τις, h. e. *tantum aliquis medicus malus*, solum probo, et interpretatus est quoque Scholiastes, ὥσπερ δέ τις ἄτεχνος ἰατρὸς etc.

475 μου) MS. μοι, et supra est scriptum, vt scholion, ἐμοῦ. Caeterum in Scholiaste edito ad h. l. τὰ ἄλλα μου σοφίσματα ἀκούσαι, πλέον θαυμάσετε οἵας τέχνας καὶ ἐβουλευσάμην, corrige e MS. ἀκούσασα, et θαυμάσεις.

476 δόλους) MS. πόρους, quod equidem non spreuerim: nam accipi potest cum Scholiaste de μηχαναῖς, *viis, modisque perficiendi aliquid: die Mittel und Wege*

486 Abest τε in MS. sed repugnante metri sensusque ratione.

497 θνητοὺς) MS. θνητά, sed genuinum supra scriptum est.

503 σάφ᾽ οἶδα, μὴ μάτην) MS. σάφ᾽ οἶδ᾽ εἰ μὴ μάτην, haud absurde.

504 συλλήβδην μάθε) MS. συλλήβδην μάθοις.

516 ἄρ' ὁ Ζεύς) MS. ἄρα Ζεύς. Caeterum vtraque lectiõ efficit verum Iambum, quia ζ eſt littera compoſita, et adeo ob poſitionem, quam dicunt, praecedentem ſyllabam poteſt producere.

517 ἐκφύγοι) MS. ἐκφύγῃ.

519 Excidit οὖν ibid. et verſu 521 deeſt δὲ poſt τόν.

524 δύας) MS. βίας. Sed vulgatum eſt exquiſitius. Eſt vero δύη, interprete Heſychio, δυστυχία ἢ ἔνδεια, πόνος, ταλαιπωρία.

526 θεῖτ' ἐμᾷ) MS. θεῖτο ἐμᾷ.

531 Ὠκεανοῖο) MS. Ὠκεανοῦ.

547 ἄχαρις χάρις) MS. χάρις ἄχαρις.

558 ἐκεῖνό θ' ὅ τ' ἀμφὶ λοετρά τε καί) MS. ἐκεῖν' ὅ τ' ἀμφὶ λυτρὰ καί.

559 ἰότητι) MS. ἰόταιτι.

560 τὴν ὁμοπάτριον ἔδνοις ἤγαγες Ἡσιόνην) MS. τὰν ὁμοπάτριον ἔδνοις ἄγαγες Ἡσιόναν, recte.

664 χαλινοῖς, MS. χαλινοῖσιν.

565 ἀμπλακίης etc.) MS. ἀμπλακίαις ποιναῖς ὀλέκῃ σήμηνον ὅπῃ γᾶς. Sed Dorismus a reliqua oratione eſt alienus.

585 ποντίοις) MS. ποντίοισι.

590 πρόσφθεγμα) MS. φθέγματα.

594 στυγητὸς) MS. στυγητῶς. minus eleganter.

598 Pro δὲ eſt τε in MS.

614 θνητοῖσιν) MS. θνητοῖς. Semper et vbique recte noſter codex illud ν ἐφελκυστικὸν omittit in caeſura et fine verſuum: quod hic ſemel monuiſſe ſat erit. Cf. Erneſtii V. C. ad Iliad. ά, 2.

620 μὲν) MS. μέντοι, contra verſum.

627 τοῦδέ σοι) MS. τοῦδε τοῦ: idem legit Scholiaſtes.

638 ὡς ἀποκλαῦσαι) MS. ὡς κ' ἀποκλαῦσαι.

639 ὅπῃ) MS. ὅποι.

641 ἀπιστῆσαι) MS. ἀποστῆσαι, quam librarii aberrationem eſſe ſuſpicor, praeſertim cum ſcholion ſupra ſcriptum παρακοῦσαι explicet τὸ ἀπιστῆσαι.

651 τέθαλπται) MS. τέθωπται, ſed genuinum intra lineas eſt

est explicatum per κατακαίεται. Sed fortassis τέθωπται ortum est ex scholio τέτρωται, quo quis illud τέθαλπται sit interpretatus.

652 'πολακτίσης) MS. 'πιλακτήσης.

654 τε πρός) MS. τε καὶ πρός. Sed dubium non est, quin καὶ sit ortum ex interpretatione τῦ τε.

659 Δωδώνην) MS. Δωδώνης.

660 μάθοι) MS. μάθῃ.

663 ἀσήμως) MS. ἀσήμως, et mox omittit τ', perperam. Non magis probatur versu 675 κε,άσης et praetermissio ὡς.

680 τὰς ἱμάς) MS. τὰς ἱμάς. At ἱμὸς non nisi generis masc. est.

683 γῆν πρὸ γῆς) MS. γῆς πρὸς γῆν, et Scholiastes MS. locum recte interpretatur, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῦ οἴστρυ πεπληγμένη γῆς πρὸς γῆν ἐλαύνομαι ἤτοι ἀφ' ἑτέρας γῆς εἰς ἑτέραν γῆν ἐλαύνομαι.

684 ὅ τι) MS. ἔτι.

685 σήμαινε) MS. σήμηνε. recte.

691 καὶ δύσοιστα) In MS. excidit καί.

697 λέγ', ἐκδίδασκε· τοῖς νοσῦσί τι γλυκύ) MS. λέγε δίδασκε etc. male. Sed pro τι habet γάρ, quod probo. Nam τι facile intelligi potest.

699 χρείαν) MS. χρείαν τ', inepte.

701 ἀμφ' ἑαυτῆς) MS. ἀφ' ἑαυτῆς.

702 ἀκύσαθ') MS. ἀκύσεθ'.

704 σὺ δ') MS. σύ τ', vitiose.

705 τέρματ') MS. τέρμ', quod aeque vitiosum est, quam ἀνατολὰς versu seq.

707 στρέψασα) MS. τρέψασα.

718 πρὸς αὐτόν) MS. πρὸς αὐτὸν τόν, male. Est vero τὸν fictum ex repetita temere syllaba praecedente.

720 ἀστρογείτονας) MS. ἀσυγείτονας. Hic librarii inscitia reposuit id, quod sibi notius erat.

727 αὗται) MS. αὐταί, sed vulgatum praestat.

740 μηδέπω 'ν προοιμίοις) MS. μηδ' ἐπῶν ἐν προοιμίοις, corrupte.

741 ἒ ἒ ἒ ἒ) MS. ἒ ἒ φεῦ φεῦ, haud inepte.

742 κἀναμυχθίζῃ) MS. κἀναμοχθίζῃ, quod mihi placet.

759 σοι μαθεῖν) MS. μαθεῖν σοι.

765 τάδε) MS. τόδε.

769 πρὶν) MS. πλὴν, vitiose.

770 Excidit σ' in MS. hic et versu 772.

773 ἄλλαισιν) MS. ἄλλησι.

777 δυεῖν) MS. δυοῖν.

882 λόγχης) MS. οἴκης, sed genuinum scriptum est supra.

789 ὅταν) In hoc MS. et aliis, quos vidi, semper scribitur separatim ὅ τ' ἄν.

792 Κισθίνης) MS. Κινθήνης.

800 τοιοῦτο) MS. τοιοῦτον.

803 τόν τε) MS. τόν γε, minus recte.

804 Λειμασπόν) Idem exhibetur in MS. sed in edd. vett. est Λειμασπῶν, quod verum puto.

818 εἰ μέν τι) Pro τι est τοι in MS.

839 κληθήσεται) MS. κεκλήσεται, haud inepte.

863 ἐπ' ἐχθρὺς) MS. ἐς ἐχθρὺς, quod verius esse arbitror, cuius scholion sit vulgatum. Similiter euenit in libris Xenoph. Cyrop. III, 2, 9, vbi veram, opinor, nuper restitui lectionem ex melioribus libris.

866 γναμπῶν δυεῖν δε θάτερον) MS. γναμπαῖν δυοῖν θάτερον, vitiose.

873 μήτηρ ἐμοί) MS. μήτηρ ἐμή, sed vulgata est elegantior.

874 ὤπη) MS. ὦπον.

880 φόβῳ φρένα) MS. φρένα φόβῳ.

907 ταπεινός) MS. addit γάρ, sed quomodo per metrum et sensum ferri possit, non video.

911 ἐκπιτνῶν) MS. ἐκπίπτων, quod quin sit vulgati interpretamentum non dubito.

916 χεροῖν πυρπνόον) MS. χερσὶ πυρίπνουν.

921 κρείσσον') In ed. vet. κρείσσων, vitiose.

929 δεσπόσειν) MS. δυσπάζειν, male.

933 ἂν σοι τοῦδέ γ') MS. σοι τοῦδ', sed ita deest pes.

934 ὧδ') MS. ἀεὶ.

637 μέλει) MS. μέλλει, qua confusione nil frequentius est in libris veteribus.

944 ἐφημέροις) MS. ἡμέροις. Sed vulgata lectio magis conuenit Mercurio homines contemnenti, qui ob vitae breuitatem sic dicuntur, et opponuntur diis sempiternis.

949

949 ἅμας ἐκφράζει MS. ἕκαστα φράζε.

957 τυραννοῦντ᾽) MS. κοιρανοῦντ᾽, quod ſcholion vulgati eſſe ſuſpicor.

960 πολὺ) MS. πολλῷ.

962 ἀν ἰσορῆς) MS. ἀνισορεῖς.

964 καθώρμισας) MS. καθώρισας.

968 φῦναι) MS. φῆναι: idem legit Scholiaſtes, qui explicat per λέξαι.

970 πήμασι) MS. cum Scholiaſte πράγμασι.

987 πευσεῖσθαι) MS. πεύσεσθαι.

989 προτρέψεται) MS. προστρέψεται.

99 φράσαι) Ibid. φράσειν.

1008 νεοζυγὴς MS. νεοζυγός.

1019 ἐκτελευτήσας) MS. ἐκπλήσας, et vulgatum eſt ſupra ſcriptum. Sed ipſa verſus ratio oſtendit, ἐκπλήσας eſſe ſcholion vulgati.

1023 δαιταλεὺς πανήμερος) h. e. interprete Scholiaſte, δαιτυμὼν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας. Igitur haec lectio multo eſt grauior et rei aptior, quam δαιταλεὺς ἀνήμερος, (h. e. ἄγριος, vt ſcholion interlineare interpretatur,) quae in MS. a manu ſecunda temere eſt inducta.

1043 αἰθὴρ) MS. αἰθέρα, corrupte.

1056 εἰ δ᾽) MS. εἰ τάδ᾽, et mox ὑμᾶς δὲ pro vulgato ὑμεῖς γ᾽ αἰ.

1060 ὑμῶν) MS. ὑμῖν, quod praeferendum puto: nam datiuus eleganter ponitur loco genitiui.

1079 καὶ μὴν) In MS. hi verſus tribuuntur choro, et Prometheo tres poſtremi: ſed omnem eſſe Promethei orationem cum aliunde patet, tum ex verſu 1088.

1092 ἔκδικα) MS. ἄδικα.

Sub finem commentarii Scholiaſtes laudat hos in Promethea verſus:

Στίχοι εἰς τὸν Προμηθέα.

Ἀνθ᾽ ὧν τὸ πῦρ δέδωκας ἀνθρώπων γένει,
Τρήχει βίᾳ φάραγγι προσπεπηγμένος·
Τὸ πῦρ, Προμηθεῦ, ὃ βροτοῖς ἐχαρίσω
Ὕλη πρὸς ἀκάματον εὑρέθη φλόγα,
Ὀργῆς κατὰ σοῦ πρὸς θεὸν πυρσουμένης.
Αἰσχύλε, τί φῂς τοὺς θεοὺς συ προσφερεῖς
Πάσχοντας αἰσχρῶς ἐκ θεῶν ὁμοτρόπων;

 Καὶ

Καὶ πῶς ἄρα λέληθας σαυτὸν εἰς τέλος
Θεὺς σεβάζων τὺς παθητὺς τὴν φύσιν
Καὶ μὴ δυνατὺς ἐκφυγεῖν τιμωρίας;
Ὀυαὶ Προμηθεῦ κράζον ὑαί σοι μέγα·
Χάριν βροτῶν γὰρ ἠπάτησας τὸν Δία,
Καὶ λάθρα τύτυ πῶς τὸ πῦρ ἐκεκλόφεις,
Ἐι τῦδ' ἐπείσθης ὥνπερ ἐσαυρωμένος
Τὸν ἐκβαλόντα τῶν θρόνων εἰπεῖν Δία,
Τῷ τοι κεραυνὸς ἐκ πολλῦ κατηγμένος
Ἔργον τίθησι συντριβῆς σε τὸν τάλαν
Ἄιαζε τοίνυν τῦτο γὰρ πάρεσί σοι.

Ad Aeſchyli tragoediam SEPTEM CONTRA THEBAS.

Verſ. 1. Verba ſcholii vulgati πρυμνὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως, corrige e MS. πρυμνὴν μὲν τὴν ἀρχὴν ὀνομάσας τῆς πόλεως, οἴακα δὲ etc.

4 θεῶν) MS. θεοῦ. Sed grauiorem orationem efficit lectio vulgata, quia ita vnus Eteocles opponitur Diis *pluribus*.

16 τέκνοις τὲ) MS. τέκνοισί τε.

18 παιδίας) MS. παιδείας.

21 ῥέπει) MS. ῥέποι.

25 φρεσὶν πυρὸς) MS. φρεσὶ πυρὸς, recte. vid. ſupra ad Aeſch. Prometh. verſ. 614.

45 Ἄρην, Ἐνυὼ) MS. Ἄρην τ' Ἐνυὼ, recte.

60 κονίει etc.) MS. κονιεῖ, πεδία γὰρ ἀργιστὴς, corrupte.

62 νηὸς) MS. νεώς.

64 χερσαῖον) MS. χερσαίου, ſed manus ſecunda reſtituit vulgatum.

75 δουλίοισι) MS. δουλείοισι.

82 σαφὴς) MS. σαφὴς δ'.

84 τ' ἐγχρίμπτεται) MS. δ' χρίμπτεται βοᾷ.

93 θεῶν) MS. θεανῶν.

110 ἔθω) MS ἔθυ.

111 πολισσοῦχοι) MS. πολιοῦχοι, ſed vulgatum ſupra ſcriptum eſt.

142 γένυς) MS. γένος, quod haud ſperno: nam accuſatiuum repetendum puto ab ellipſi κατὰ.

146 πελαζόμεσθα) MS. πελαζόμεθα, et mox λύκει' pro λύκει.

153 ὄττοβον) MS. τὸ ἁρμοζόνιον ὄττοβον.

161 ποῖ) MS. πῆ.

175 δορίπονον) MS. δορύπονον.

178 πανδίκων) MS. πανδίκως.

183 μέλεσθ') MS. μέλεσθε δ'.

209 ἀκούσασα) MS. εἰσακούσασα.

216 πρὸς κύματι) MS. ἐν κύματι, sed ἐν ex interpretatione esse ortum patet.

219 ὀλοᾶς νιφομένης.) MS. ὀλοῆς νιφομένας.

222 πολεμίων) MS. πολέμιον.

226 Omissa sunt in MS. verba μήδ' ἐπίδοιμι πάνδ' ἀστυδρομουμέναν πόλιν.

232 δέτ') MS. δ' ἔτ', rectius.

234 ἐκ χαλεπᾶς.) MS. καὶ χαλεπᾶς.

244 ἔκηλος) MS. εὔκηλος.

248 τετρωμένους) MS. τετραμμένας, sed manus recentior restituit vulgatum. Sed Scholiastes interpretatus est ἡττημένους. Ergo spectauit lectionem MS.

249 πύθησθε) MS. πείθησθε, vitiose. Sed similis sonus, quo Graeci efferebant, et nunc quoque efferunt, litteras υ et ει et η, saepe eiusmodi confusiones et deprauationes peperit.

250 φόβῳ βροτῶν) MS. cum Scholiaste habet φόνῳ βροτῶν. Sed vulgatum praestat. Nam τούτῳ φόβῳ βροτῶν non ad ἐὰν θνήσκοντας ἢ τετρωμένους πύθησθε, potest referri, sed ad κωκυτοῖσιν ἁρπαλίζετε. Igitur τούτῳ γὰρ Ἄρης βόσκεται φόβῳ βροτῶν significat: *Nam eiusmodi eiulationibus trepidatio fit maior, et ciuium animi ita terrentur, vt hostibus minus fortiter resistant.*

253 δῆθεν) MS. γῆθεν, h. e. *ex terra.*

260 καί με) MS. κἀμὲ.

263 ἄνδρας) MS. ἄνδρες. Sed accusatiuus refertur ad ellipsin ὁ Ζεὺς ὤπασε μοχθηροὺς.

272 κρείσσω συμμάχους) MS. κρείττω ξυμμάχους, recte.

274 ἱερὸν εὐμενῆ παιώνισον) MS. ἱερὸν παιάνισον, et εὐμενῆ a manu recentiori inter versus est adscriptum.

279 πηγῆς) MS. παγᾶς, sed Dorismus ab Eteoclis persona est alienus.

287 γάρ τι) MS. γάρ τοι.

290 μολὼν) MS. μολῶν.

291 ταχυῤῥόθους) MS. ταχυρρόφους.

293 ὑπνώσσει) MS. ὑπνώσει.

299 δυσευνήτειρα πάντροφος) MS. δυσευνήτειρ' ἀπάντροφος.

318 πολιοῦχοι) Inter versus MS. est πολισσοῦχοι, id quod alias apud Aeschylum occurrit.

349 ἐπιπνεῖ) MS. ἐπιτνεῖ.

352 πτόλιν δ' ὀρκάνη.) MS. πόλιν δ' ὀρκάναι.

353 δορὶ καίνεται) MS. καίνεται δορί.

361 πεπλημμένος) MS. λελειμμένος.

364 ἀλγύνει) MS. ἀλγυνεῖ.

368 ῥοθίοισι) MS. ῥοθίοις.

380 σπουδῇ) MS. σπουδῆ.

382 ἕκαστος εἴληχεν) MS. ἕκαστον εἴληχε.

385 σφάγια) MS. σφράγια.

388 θένει) MS. θύνει.

389 σαίνει) MS. καίνει.

427 ὀλομένων) MS. ὀλλυμένων.

429 ἠλέκτροισιν εἴληχεν) MS. ἠλέκτροισιν ἤληχε.

442 κομπάζοντα) MS. κομπάσαντα.

452 τοῖς ἡλίου) MS. τοῦ ἡλίου.

461 ὑπερκόμπῳ) MS. ὑπερκάμπῳ.

469 φιμοί) MS. φριμοί.

473 ἐκπέρσαι) MS. ἐκπρῆσαι.

479 καὶ πέμπεται — χεροῖν) MS. καὶ δὴ πέμπει οὐ κόμπον ἐν χερσίν, et inter versus, vt diuersa lectio, notata est καὶ πέμπεται.

480 τῶν σπαρτῶν γένος) MS. τοῦ σπαρτῶν γένους, recte.

487 τῶνδε) MS. τάδε, et Scholiastes interlinearis intelligit κατά.

507 πρῶτοι) MS. πρῶτε.

510 τόκος) MS. τέκος, quod ab Aeschyli consuetudine non abhorret. Sic v. c. infra vers. 683. etc.

515 τῷ ξυστήσεται) MS. τοῦδ' συστήσεται.

518 ἐπ' ἀσπίδων) MS. ὑπ' ἀσπίδος.

521 τοιάδε) MS. τοιαύτη, sed inter lineas lectio vulgata notata est.

525 Χαλύβδῳ γε) Pro γε est τε in MS. quod ob antecedens τε praeferendum esse duco.

529 ἐχθρόν) MS. ἐχθρῶν, vitiose.

533 προσαχθέντα Βορραίαις) MS. προσαθέντα Βορραίαις.

538 ματρὸς) MS. μητρός.

544 οὐ μὴν ἂν.) MS. οὐ μὴν δ' ἀκομπαστός γ' ἐπίσταται. Illud δ' haud est ineptum.

547 προσμεμηχανευμένην) MS. προσμεμηχανημένην. Similiter infra 649 est προσμεμηχανημένον.]

564 ἀχθίσα) MS. ἀδίκα, quod magis poeticum esse arbitror.

566 ἔξωθεν ἄσω) MS. ἔξωθεν δ' εἴσω.

571 Ab hoc versu usque ad 620 desunt: nam unum folium excidit.

622 ἄθυμ.) MS. ἄθυμος.

636 Abest Ζεύς.

639 οἷα:) MS. οἷα.

641 ὑπεξιακχάσας) MS. ἐπαγξιακαγχασας.

646 γᾶς) MS. γῆς.

650 τευχηστάν) MS. τευχιστόν.

652 φησίν) MS. φασίν.

655 ἐστὶ) MS. εἰσί.

657 τῶδε) MS. τῶνδε.

660 ἀμὸν) MS. ὑμόν.

661 δὴ) MS. δέ.

665 τὐπίσημ' ἔπει) MS. τὐπίσημ' ὄπη.

667 τύφῳ) MS. Φοιτῷ, haud male. Est vero Φοῖτος, interprete Hesychio, μανία, λύσσα. ib. τὴν ἐδραίαν μανίαν Φοῖτον ἔλεγον, τυτέςι τὸν μεθ' ὁρμῆς μεμηνότα.

675 συμπαρασατεῖν) MS. νῦν παρασατεῖν.

682 αἰχμὴν) MS. αἰχμῆς.

688 γῆρας) Eadem lectio quoque inter lineas MS. exstat, sed in ipso textu est πέρας, quod, ni fallor, est scholion vulgati.

690 γὰρ κέρδος) MS. κέρδος γάρ.

692 θυμοπληθής) MS. θυμοπληθύς.

703 πρότερον ὑσέρα μόρα) MS. προτέρας ὑσέρα.

711 παρέσχηκε) MS. παρέσχηκεν.

714 Post hunc versum sequitur in MS. versus, sed uncis inclusus, Εἰς ζέσιν τὸν ἐμὸν θυμὸν ἐξήγειρ' ἑκατέρω.

719 ὢν ἄνη τις) MS. ὢν ἄνυτις.

726 πέφρικα τὰν ὠλεσίοικον) MS. πέφρικα τὰν ὀλεσίοικον.

727 Post hunc versum additur: ἃ γὰρ νύκτωρ παρεκελεύετο καὶ γέγονε.

732 ποῖ) MS. ἀεί.

733 κλήρους) MS. κλήροις, et scholion interlineare datiuum repetit ab ellipsi τῦ ἐν.

736 Abest πικρὸς in MS.

738 ὁπόσαν ἂν καὶ) MS. ὁπόσ' ἂν καί.

740 αὐτοκτόνως) MS. αὐτοὶ κτάνωσι.

743 φοίνον) MS. φόνιον.

754 θνάσκοντα) MS. θνήσκοντα.

756 ἀβουλίαις) MS. ἀβουλίας.

759 μητρὸς ἀγνὰν) MS. μὴ πρὸς ἀγ' ἀν.

766 τρίχαλον) MS. τροχαλόν.

772 τέλεια) MS. τέλειαι.

787 κραδία) MS. καρδία.

799 δούλειοι) MS. δούλιον.

804 MS. exhibet ἐφραξάμεθα μονομάχοισι.

805 πλεῖς' ἐν ἓξ) MS. πλεῖςα ἓξ.

809 παρόν) MS. πλέον, sed a manu recentiori supra scripta est varians lectio παρών.

810 βασιλέες) MS. βασιλεῖς.

815 Pro μὴν est νῦν in MS.

820 Hic versus, qui legitur τοιαῦτα χαίρειν κακὰ καὶ δακρύσασθαι πάρα, et sequentes vsque ad φορεύμενοι tribuuntur in MS. Choro.

823 παμπησίαν) MS. ταμπησίαν, corrupte.

826 βασιλέων) MS. βασιλείων.

827 πέπωκεν αἷμα γᾶ) MS. πέπτωκεν αἷμα γᾶν, vitiose.

832 σωτῆρι) MS. σωτηρία.

840 κακόν με κραδία) MS. κακόν μοι καρδία.

842 deest ὡς, absorptum a similitudine syllabae praecedentis.

843 δυσμόρως) MS. δυσφόρως, sed vulgatum est inter versus notatum.

849 μέριμνα) MS. μέριμναι.

868 τ' ἤδ') MS. θ' ἤδ'.

886 δωμάτων) MS. δόμων, et mox ἐρειψί τοιχοι.

889 διήλλαχθε) MS. διήλλακτε.

892 Abest in MS. κατεύγματα.

906 Inde ab διήκει vsque ad Ἄρης est in MS. oratio Chori.

908 Abest δὲ in MS.

917 Inde ab hoc versu vsque ad 938 oratio tribuitur Nuncio. Caeterum in MS. scribitur hic et versu seq. σιδηρόπληκτοι.

919 εἴποι) MS. εἴπῃ.

924 δαΐφρων) MS. addit δ', hic et versu seq. post δακρυχέων.

930 πολιήταις) MS. πολίταις.

931 ξένων τε) MS. ξένων τ' ἐς.

936 αὐτᾶς πόσιν αὐτᾷ) MS. αὐτῆς πόσιν αὐτῇ, sed inuito Dorismo, qui hic obtinet.

937 Pro ἐτελεύτησαν est in MS. ἐτελεύτασαν, recte, ob Dorismum.

946 ζωὰ) MS. ζωὴ, male.

966 ἔθεντο) MS. ἔθειντο.

968 Hic versus tribuitur in MS. Ismenae, et sequens Antigonae, et sic deinceps vsque ad versum 975, a quo

quo ordo est personarum vulgatus.

972 *Ismen.* Ἴτω γόος. *Antig.* ἴτω δάκρυα.

975 στένει) MS. σθένει.

980 *Ism.* Διπλᾶ λέγειν πάρεστιν. *Antig.* Διπλᾶ δ' ὁρᾶν.

983 μοῖραν) MS. μοῖρα.

984 In MS. hinc demum incipit Antigones oratio.

991 πάθεν) MS. πάθη.

999 ὕστερον) MS. ὕστερος.

1001 τῶ γ') MS. τῶδ'.

1003 *Ism.*, Ἰὼ πόνος. *Antig.* ἰὼ ἰὼ κακὰ δώμασιν.

1006 δυστόνων) MS. δυστήνων.

1008 In MS. sic versus legitur: Ἰὼ πολυπονώτατοι πάντων: et sequens demum tribuitur Antigonae sic: Ἰὼ ἰὼ δαιμονῶντες ἐν ἄτᾳ.

1017 ξύγγων) MS. συγγῶν.

1025 Abest καὶ in MS.

1032 ἄτιμον εἶναι δ') MS. ἄτιμον δ' εἶναι.

1041 κακῶ) MS. κακῶν.

1043 κοιλογάστορες) MS. κοιλογάστερες.

1043 πάσονται· μὴ δοκησάτω) MS. σπάσονται· μηδὲ δοκ. Sed inter lineas πάσονται, vt lectio diuersa, exstat.

1050 τόδε) MS. τάδε.

1053 Abest δ' in MS.

1054 πόλις συγεῖ, σὺ τιμ.) MS. πόλιν συγεῖ τιμ.

1055 Est in MS. sic: ἤδη τὰ τῶδ' οὐ τετίμηται θεοῖς; sed ita versus laborat.

1059 Hic versus tribuitur Choro in MS. et sequens Antigonae: atque versus 1065 Ismenae.

1066 μήτι σὲ κλάειν) MS. μήποτε σε κλαίειν, et in sequente deest σὲ.

1068 κἀποτρέπομαι) MS. κἀπιτρέπομαι.

1073 τίς ἂν ταῦτα πίθοιτο;) MS. τίς ἂν ταῦτα πύθοιτο.

1076 ἡμεῖς μὲν) MS. ἡμεῖς γάρ.

1078 Pro ἄχος est in MS. ἄχος, et post πόλις additur γ'.

Ad Aeschyli tragoediam, quae inscribitur PERSAE.

Vers. 6 Δαρειογενὴς) MS. addit Δαρείου υἱός, quae interpolatio facta est ex scholio.

10 ὀρσολοπεῖται) MS. ὀρσοπολεῖται, et versu seq. omissum est ἔσωθεν.

13 οἴχωκε) MS. ᾤχωκε, et mox abest δ'.

19 ναῶν) MS. νηῶν.

22 Μεγαβάζης) MS. Μεγαβάτης, et Ἀστάπης pro vulgato Ἀστάσπης.

24 βασιλῆς) MS. βασιλεῖς.
26 Abest τ.
32 Σωσθάνης) MS. Συσθάνης
44 βασιλῆς διόποι) MS. βασιλεῖς διέπτοι, quod scholio interlineari explicatur ἐπόπται.
55 λήματι) MS. λήμματι.
59 αἴας οἴχεται) MS. γαίας ὄχετ.
65 Περσέπτολις) MS. Περσέπολις.
70 Pro Ἕλλης scribitur Ἑλλας, vitiose, et mox ὄδυσμα pro vulgato ὄδισμα.
74 ποιμανόριον) MS. ποιμανοίριον.
80 γενεᾶς) MS. γυγεᾶς, et statim βλέπων φονίυ loco τῦ λεύσσων φονίυ.
83 πολυναύτης σύριον) MS. πολυναύτας ἀσύριον.
85 δουρικλύτοις) MS. δορυκλύτοις.
88 φωτῶν) MS. addit τάξεσιν, quod manifestum est scholion τῦ ἰχυροῖς (seu, vt in MS. est, ὀχυροῖς) ἕρκεσιν.
92 λεὼς) MS. λαὸς, sic mox pro ἀπάταν inducta est dialectus Attica ἀπάτην, et θνητὸς, pro vulgato θνατὸς,
106 ἱππιοχάρμας) MS. ἱππιοχάρμονα.
120 κίσσινον) MS. κισσίναν,
131 ἐξαμείψας) MS. ἀμείψας.
134 πίμπλανται) MS. πίμπλαται.
136 ἑκάστη) MS. ἕκαστα.
140 Pro ἄγε Πέρσαι est in MS. ἄγετε Πέρσαι, quod ortum est ab eo, qui ignorauit, ἄγε cum plurali recte iungi posse.
157 εὐνάτειρα) MS. εὐνήτειρα, et mox omittit καὶ.
160 κᾆμῦ) MS. καὶ μὸν, et mox pro καί με est καί μοι.
163 κονίσσας — ἀντρέψη) MS. κονίσας — ἀνατρέψη.
169 Pro νομίζω est νομίζε, et mox abest ὡς.
181 γυναῖκ' εὐείμονε) MS. γυναῖκες εὐείμονες.
189 ἀλλήλοισι — μαθών) MS. ἀλλήλοισι — λαθών.
208 πτηροῖς) MS. πτεροῖς, et ante κάρα additur τὸ.
217 Pro vulgato λαβεῖν est τελεῖν. Versu seq. est τέκνοισο τε pro τέκνοις σέθεν.
223 τάμπαλιν) MS. τᾶμπαιν.
226 Abest γ', et versu 228 ἐξιλεοῖτο pro ἐκτελοῖτο.
229 τοῖς δ' ἔνερθε γῆς) MS. τοῖς δ' ἔνερθεν γῆς.
246 δοκεῖ — λόγοι) MS. δοκῶν — λόγῳ, et versu seq. τῷδε γὰρ δρόμημα.

256 Pro κακὰ eſt καὶ et verſ. 263 ἐφάνη pro ἐφάνθη.

266 Pro γε exhibet MS. τε, et verſus 268 legitur ὀττοτοῖ μάτην.

270 ἀσίδος ἦλθ') MS. ἀσιάδος ἦλθεν.

276 κατθανόντα) MS. καταθανόντα.

282 παγκάκως πάντα) MS. πάντα παγκάκως.

287 Pro τοι eſt τι, et mox poſt πολλὰ additur τῶν.

291 ὑπερβάλλει) MS. ὑπερβάλλοι.

293 βροτοὺς) MS. βροτοῖς.

300 δώμασιν) MS. δόμοισι.

304 πληγῇ) MS. πληγείς.

308 'Αργήστης) MS. 'Αργίστης.

313 οἵδε) MS. οἵτε.

318 'Αρτάμης) MS. 'Αρτάβης.

319 σκληρᾶς) MS. σκαληρᾶς, et hic verſus demum poſt ſequentem ſequitur.

322 Σεισάμης) MS. Σησάμης.

329 τοιῶνδέ γ') MS. τοιῶνδ'.

336 ναίοισιν ἐμβολαῖς) MS. ναίοισι συμβολαῖς.

337 βαρβάρους) MS. βαρβάρων.

348 ἔσ' ἄρ') MS. ἔτ' ἄρ'.

359 ἐπενθορόντες) MS. ἐπανθορῶντες.

360 κρυφαίῳ βίοτον) MS. κρυφαίῳ βίον.

371 στέρεσθαι) MS. στερίσκεσθαι.

374 πειθάρχῳ) MS. πιθάρχῳ.

379 πᾶς θ') MS. πᾶς δ'.

396 ἐπεὶ δὲ) MS. εὐθὺς δὲ.

401 ὑπεξεχώρει) MS. ἐπεξεχώρει.

412 Pro δὴ eſt οὖν, quod inter gloſſemata eſt adnumerandum.

421 ἐκπλήθυνεν) MS. ἐρρήθυνεν.

425 θραύσμασίν τ' ἐρειπίων) MS. θραύμασί τ' ἐρειπίων.

435 κακῶν) MS. κακόν.

436 ἐπ' αὐτοὺς) MS. ἐπ' αὐτοῖς.

444 οἰκτρῶς) MS. αἰσχρῶς.

445 σωμφορᾶς) MS. συμφορᾶς.

447 ἐστὶ πρόσθε) MS. ἔστιν πρόσθεν.

448 ναυσὶν) MS. νηυσὶν.

453 ἐναλίων) MS. ἐναλίων.

457 ἀμφὶ δὲ) MS. ἀμφὶ δ' ἔ, recte.

460 πέτρησιν) MS. πέτροισιν.

463 κρεοκοποῦσι) MS. κρεοκοποῦσι, et vulgatum ſeruatum eſt inter verſus, tanquam varians lectio.

465 βάθος) MS. πάθος.

471 πάροιθε συμφοράν) MS. πάροιθεν συμφορᾷ, ſed manus recentior reſtituit vulgatum.

474 ἀπήρκεσαν) MS. ἐπήρκεσαν.

477 τοσόνδε) MS. τοσῶνδε.

478 ἔλειπες) MS. ἔλιπες.

490 ἐδέξαντ') MS. ἐδέξατ', quod est praeferendum.

494 Παγγαῖον) MS. Παγκαῖον.

498 ηὔχετο) MS. εὔχετο.

506 Pro ἐπ' est ἐν.

516 ἐνήλυ) MS. ἐνήλυ, et mox est ἐκφανής pro ἐμφανής.

520 αὖτ' ἄγαν) MS. ταῦτ' ἄγαν.

528 Deest γε.

531 MS. exhibet versum sic: Μηκέτι πρὸς κακοῖσι πρόσθητε κακόν, et statim abest ἀλλ'.

535 τὸ Σούσων) MS. τοσούτων.

542 ἀρτιζυγίαν) MS. ἀρτιζυγίην.

553 βαρίδεσσι) MS. βαρύδεσι, et mox deest μὲν.

562 πανωλεθρέοισιν) MS. πανωλέθροισιν.

565 αὐτῶν) MS. αὐτόν.

570 κυχρείας) MS. κεχρείας.

575 βοᾶτιν) MS. βοᾷ τήν.

582 Abest in MS. ἐν δάκρυσι.

588 οὐκ ἔτι δαισμ.) MS. οὐδ' ἔτι δασμ, recte, et mox est δεσποσύνησιν.

590 γᾶν προσπ.) MS. γαῖαν προσπιτνῶντες.

593 οὐδ' ἔτι) MS. οὐκ ἔτι.

595 ἐλεύθερα) MS. ἐλεύθερον.

600 ἔμπορος) MS. ἔμπειρος.

604 τύχης) MS. τύχη, et mox pro φόβου est φόβων, haud inepte.

606 ὄμμασιν ταὐταῖα) MS. ὄμματ' ἀνταῖα.

609 ἄνευ) MS. ἄνευ τ', quod ob seq. τε recipiendum esse censeo.

611 Abest ἔστειλα παιδός,) et mox μειλικτήρια.

614 τῆς τ' ἀνθεμουργοῦ στάγμα) MS. τῆς τ' ἀν στάγμα.

618 Abest τ' αἰέν.

620 Desunt γαίας τέκνα· ἀλλ' ὦ φίλοι χοαῖσι ταῖσδε νερτέρων.

622 Pro τε est δε, haud male.

623 γανότης) MS. γ' ἀτόπως.

625 πρέσβος) MS. πρέσβυς.

635 μου) MS. μοι.

640 ἄχη) MS. ἄχθη.

650 φίλα) MS. φίλια.

652 ἀνίει Δαρεῖον) MS. ἀνίη Αἰδωνεὺς Δαρεῖον.

661 κόρυμβον) MS. κόρυβον.

664 τιάρας) MS. τήρας.

673 ἀπόλωλε) MS. ὄλωλε, et mox est Δαρειών.

677 δυνάτα δυνάτα) MS. δυνάτα δυνάστα.

680 Abest σᾶ.

686 πέλας τάφου) MS. τάφου πέλας.

689 ὀρθιάζοντες) MS. ῥοθιάζοντες.

690 καλεῖτε) MS. καλεῖσθε.

700 μακιστῆρα) Idem reperitur inter versus MS. notatum, sed in ipso textu est κακιστῆρα: mox est ξύντομον pro σύντομον.

707 κλαυμάτων) MS. κλαυσμάτων.

708 ἐντύχοι) MS. ἂν τύχῃ.

710 ἦν βίος) MS. βίοτος ἦν.

716 Est ἔπος εἰπεῖν.

718 Ἀθήνας πᾶς κατέφθαρται, et versu 721 est καὶ pro δέ.

722 στρατηλάτων) MS. στρατηλάτον.

726 συνήψατο) MS. ξυνήψατο.

731 πᾶς λαὸς) MS. λαὸς πᾶς.

733 κενῆς) MS. κυδνῆς.

740 Pro δ' est γ', et seq. τε pro τόν.

743 ἐκτελευτήσειν) MS. ἐκτελευτῆσαι.

776 πάτρα) MS. πάτρας.

781 Post κἀγὼ statim sequitur illud πάλιν.

784 ὢν νέος) MS. νέος ὤν.

785 ἐπισολὰς) MS. ἐπιτολάς.

788 φανεῖμεν) MS. φάνημεν.

793 Hic versus tribuitur Choro, et sequens Dario.

797 εὐσαλῆ καὶ) MS. εὐσαλῆτοι, sed inter versus, vt diuersa lectio, scriptum est εὐσαλῆ, et additur scholion ἔμμετρον, vnde vulgatum scholion εὔμετρον corrigi potest. Caeterum hic versus tribuitur Choro, et sequentes duo Dario.

804 βλέψαντα) MS. βλέψοντα.

808 φίλον) MS. φίλος. Qui sequuntur versus vsque ad 884, perierunt in MS.

888 Τήνῳ) MS. Τ·νῳ.

892 ἔλος) MS. ἕδος.

896 τῆς) MS. τάς, et mox quoque est ματροπόλεις.

905 Abest τ'.

913 ἀτεκμαρτοτάτως.

924 ἐπέκειρε etc.) MS. ἐπέκειρεν ἡ γᾶ δ' αἰάζει τὰν ἐγγαίαν.

937 ἐγενόμην) MS. ἐγενόμαν, recte.

945 αἰανὴν) MS. αἰανῆ.

951 ἀλιτάπυ) MS. ἀλίτιπα.

954 ἰώνων) MS. ἰάνων, et mox est ἰάνων ναύφρακτος.

965 Abest καὶ, et paulo post est ταμβάτανα.

967 ὀλοὺς) MS. ὀλοὺς, et mox pro ἔρροντας est αἴξοντας, et συφέλους pro συφέλου.

970 θανόντας) MS. θείνοντας.

971 Φαρνοῦχος) MS. Φανοῦχος.

973 Σεβάλλης) MS. Σεβάλλης.

975 Μασίστρης) MS. Μασίστρας.

978 Abest alterum μοι.

979 ὠγυγίας) Eadem lectio ab initio fuit in MS. ſed a manu ſecunda mutata eſt in ὠγυγίοις.

984 Pro τὸν eſt in MS. τῶν.

988 Σησάμας) MS. Σησάμα, haud male.

989 Πάρθεον) MS. Πάρθον.

990 In MS. ſic verſus conſtituitur τ' ἔλιπες τ' ἔλιπες

991 Abeſt ὦ δαΐων, pro quo reperitur ὠ ὠ Πέρσαι σ' ἀγαυοῖς, et continuatur *Chori* oratio.

992 πρόκακα) MS. πρὸς κακὰ, ſed verſu 995 exſtat vulgatum.

998 ἄλλο τί) MS. ἄλλο γε.

1003 Κιγδαγάται) MS. Καγδαδάται.

1004 αἰχμῆς) MS. αἰγχαῖς.

1005 Ab initio additum eſt δ' ἦν.

1008 οἳ οἵ) MS. σί.

1009 In MS. ſic legitur locus, ἰὴ ἰή, ἰὼ ἰὼ ὦ δαίμονες ἔλθετ' ἄελπτον κακὸν κακὸν διαπρεπῆ.

1016 Ibidem verſus ſic exhibetur, ἰάνων ναυάταν.

1021 Pro ὄλωλεν recte eſt ἄλωλε.

1022 τὰ Περσῶν) MS. τε Περσᾶν.

1025 τανδί τ') MS. τανδὲ τ.

1032 Abeſt δὲ, et verſu 1035 γ'.

1037 Pro οὖν eſt αὖ, et 1040 γ' pro δ'.

1043 ἴθι) MS. ἴσθι.

1049 ἄδ' ἄ) MS. ἄδε. Sequentes verſus perierunt in MS.

ERNESTI CAROLI WIELAND, PHILOS. PROFESS. in Academia Lipſienſi, et Coll. Mariae Virginis Collegiati, de Caſtrucio Duce Lucenſi S. R. I. Vexillifero, Commentatio.

§. I.

Quum in eo eſſet, vt nonus introduceretur Electoratus, Archi-Vexilliferi S. R. I. officium nouo Electori deſti-

ſtinare Caeſari placuit *a*). Eius rei notitia ad aulam Würtenbergenſem delata, Magdalena Sibylla, Guilielmi Ludouici Ducis Würtenbergenſis vidua, in literis ad Leopoldum Caeſarem datis, non ſolum filii ſui Eberhardi Ludouici, cuius tutor legitimus *b*) captiuus a Gallis detinebatur, ſed vniuerſae etiam domus Würtenbergenſis cauſam egit, et nouo, cuius mentionem iniecimus, Archi-Officio acriter contradixit, quod ad ſolos Würtenbergiae Duces laudatum officium in Sacro Romano Imperio, feudi antiqui iure, ſpectare certum eſſet *c*). Neque effectu caruit haec proteſtatio. Imperator enim Auguſtiſſimus, in literis ad Magdalenam Sibyllam miſſis *d*), ſancte pollicitus eſt, fore, vt in Inueſtitura noui Electoris omnia ea omitterentur, quae in damnum domus Würtenbergenſis vergere poſſent. Quibus etiam promiſſis ſtetit Leopoldus Caeſar; dum in ipſa Erneſti Auguſti Electoris Brunsuico-Luneburgenſis inauguratione, d. 9/19 Decembr.

a) Quod conſtat ex pactorum inter Caeſarem et Erneſtum Auguſtum a. 1692. d. 12/22 Martii Viennae celebratorum formulis. In priore enim pacto Imperatorem Erneſto Auguſto non ſolum Electoratum, ſed etiam officium Archi-Vexilliferi promiſiſſe, diſcimus ex ipſius pacti tenore, apud DV MONT *Corps Diplomat. Tom. VIII. P. II. pag.* 306. cf. BVRCH. GOTTH. STRVVIVS *in Corp. Hiſt. Germ. Per. X. Sect.* 11. §. 74.

b) Fridericus Carolus Dux Würtenbergenſis, Würtenbergici Ducatus Adminiſtrator, cum quatuor militum milibus contra Gallos miſſus, d. 17 Sept. a. 1692. prope Ottershemium ab hoſtibus oppreſſus, et ipſe captiuus Pariſios deductus eſt. STRVV. l. c. Per. X. Sect. 11. §. 73.

c) Leguntur hae literae cum documentis annexis apud CASSANDRVM THVCELIVM *in Electis Iur. Publ. Cap. IV. pag.* 112—125.

d) Quos exhibet THVCELIVS l. c. pag. 127. Huc vero inprimis faciunt verba Caeſaris quae ſequuntur: *Alſo werden wir wegen gedachten Erz Panner Amts nichts, ſo Dero Printzens Liebden verfänglich ſeyn könnte, verfügen, ſondern ſoviel daſſelbe anbelangt, die Sache zu weiterer Erörterung ausſtellen, und in der Inveſtitur davon abſtrahiren.*

cembr. a. 1692. Viennae peracta, omnis officii Archi-Vexilliferatus mentio omitteretur *e*). Exorta est hac occasione quaestio: an Vexillum Groeningense seu Würtenbergense pro maiori, an vero pro particulari Imperii Vexillo habendum sit? quam in vtramque partem disputarunt in scriptis publicis viri doctissimi *f*). Quod autem ad nos attinet, licet hanc litem nostram facere nolimus, in iis tamen, quae sequuntur, demonstratum dabimus, eodem prorsus tempore, quo vexilli Groeningensis cura ad Conradum Comitem Schlüsselburgicum spectauit, officium Vexxilliferi S. R. I. Ludouici Bauari Imp. beneficio, ad Castrucium Ducem Lucensem peruenisse; atque ita distinctionem inter Vexillum Imperii maius seu vniuersale, atque illud, quod in vernacula *die Sturmfahne* dicitur, omnino admittendam esse.

§. 2.

Ex iis, quae de scopo huius scripti diximus, satis patet, nos id non agere, vt singulas Castrucii res gestas exponamus. Breuem solummodo iurium et honorum, quibus Ludouicus Bauarus Castrucium ornauit, *historiam* scribere aggredior. Quo melius autem intelligantur summi, quo apud Caesarem Castrucius floruit, fauoris causae, res paulo altius repetenda est. Nullo igitur, vt ab hoc dicendi faciamus initium, natalium splendore, nullis maiorum imaginibus, Castrucius noster commendari potest. Recens enim natus infans (a. 1284.) in vinea Antonii Castracani, Canonici Lucensis, expositus, ab Antonii autem sorore fratri oblatus *a*) ei-

e) Extant haec scripta apud THVCELIVM *l. c. pag.* 130—234.
f) RINK *in dem Leben Leopolds pag.* 1040 *sq.*
a) NICOLAVS MACHIAVELLVS *in Vita Castrucii Castracani* (quae Italico sermone scripta legitur in *Eiusd. Opp. Part. II. pag.* 69. *sqq.*) *pag.* 72. *Occorse, ch'andando una mattina poco poi levata di Sole Madonna Dianora (che così si chiamava la sirochia di Messer Antonio) à spasso per la vigna — — senti frascheggiare sotto una vite tra i pampini, e rivolti verso quella parte gli occhi senti*

eidemque Castrucii nomen impositum est *b*). Antonius autem Castracanus, pietate permotus, educandi infantis curam suscepit; et tanto puerum, quem vitae ecclesiasticae destinauerat, amplexus est amore, vt iam de beneficiis suis, facta renunciatione, in Castrucium nostrum olim transferendis cogitaret. Sed euentus non respondit expectationibus Antonii. Animus enim, qui in Castrucio erat, inquietus, et stare loco nescius, a Musis, et ab ecclesiastico potissimum vitae genere abhorrere, atque bellicae potius virtutis, et audaciae illius, cuius maxima vis esse solet ad res magnas bene praeclareque gerendas, non obscura suppeditare indicia videbatur *c*).

§. 3.

Lucensium Proceres, sicut vniuersae fere Italiae ciues, ea tempestate partim Gibellinorum, Guelforum partim sectabantur factiones. Inter eos vero, qui Lucae Gibellinorum partibus fauebant, facile princeps erat Franciscus Guinigius, quem natalium splendore non minus, quam opibus et virtute clarum, omnes, qui iisdem partibus nomen dederant, magni faciebant. Huic viro quum innotuisset Castrucius, annos

sentì come piangere — Onde che tiratasi verso quello romore, scoperse le mani et il viso d'uno bambino, che rinvolto nelle foglie pareva che aiuto le domandasse. Tale che essa — — ripiena di compassione lo ricolse et portato à casa — — lo presentò — à Messer Antonio.

b) MACHIAVELL. *l. c. pag.* 70. *Havendolo fatto battezzare, per il nome di Castruccio loro padre lo nominarono.*

c) MACHIAVELL. *l. c. pag.* 70. *Cresceva in Castruccio con li anni la gratia — — et presto secondo la età imparò queste cose, à che da Messer Antonio era indrizzato; il quale designando farlo Sacerdote, et con il tempo rinuntiarli il Calonacato et altri suoi beneficii, secondo tale fine lo ammaestrava. — — — — Come prima Castruccio pervenne alla età di XIV. anni — — lasciati i libri ecclesiastici da parte, cominciò à trattare l'armi; ne di altro si dilettava, che ò di maneggiare quelle, ò con li altri suoi equali correre, saltare, far alle braccia, et simili essercitii.*

nos fere XIV. natus (a. 1208.), factum est, vt ab eo in domum receptus, et ea omnia disceret, quae futurum militem deceant, et partium simul Gibellinarum rigidus euaderet satelles *a*). Exacto autem in aedibus Guinigii quadriennio, primae iam expeditioni bellicae sub ipsius Guinigii auspiciis interfuit Castrucius *b*); in qua tantam laudis gloriaeque collegit materiam, vt Lucam redux factus, omnium in se conuerteret oculos, multorumque amicitiam atque fauorem sibi conciliaret. Morti tandem vicinus Franciscus Guinigius, filii impuberis, Pauli, tutelam, bonorumque suorum curam, fidei Castrucii commisit *c*).

§. 4.

Mortuo Guinigio, fauor, quo apud Lucenses florebat Castrucius, Georgii Opizii, Guelforum in ea ciuitate antesignani, machinationibus, in inuidiam conuersus, effecit, vt de opprimenda factione Guelfica noster cogitare inciperet. In auxilium itaque vocato Hugocione Facciolo, Regulo Pisano, qui et ipse a partibus Gibellinorum stabat, Opizius interemtus, summa rerum autem apud Lucenses ipsi, quem memorauimus, Hugocioni tradita est *a*). Quo facto, quum contra nouum principem Lucensem Florentini, qui Guelforum omnium erant peruicacissimi, bellum mouerent, insignem Castrucius nactus est occasionem, qua artis militaris, quam sibi comparauerat, peritiam ostendere posset. In prae-

a) MACHIAVELL. *l. c. pag.* 71.

b) MACHIAVELL. *l c. pag.* 72. *Occorse in quelli tempi sendo gia Castruccio di XVIII. anni, che i Ghibellini furono cacciati da i Guelfi di Pavia, in favore de' quali fù mandato da i Visconti di Milano Messer Francesco Guinigi, con il quale andò Castruccio, come quello che haveva il pondo di tutta la compagnia sua; nella quale espeditione Castruccio dette tanti saggi di se di prudenza e d'animo, che niuno, che in quella impresa si trovasse, ne acquistò gratia appresso di qualunque, quanta ne riportò egli; e non solo il nome suo in Pavia, ma in tutta la Lombardia diventò grande et honorato.*

c) IDEM *l. c. pag.* 72.

a) MACHIAVELL. *l. c. pag.* 72—73.

praelio etenim cum hostibus commisso tanta prudentia aciem instruxit, vt caesis X. militum millibus Florentini fugarentur, ipse vero Castrucius vix CCC. suorum occisos numeraret *b*). Quae nobilis victoria, quum ingens adderet gloriae Castrucii nostri incrementum, inuidia et suspicione incensus Hugocio, Pisanorum et Lucensium princeps, de tollendo e medio homine, auctoritati suae suspecto, cogitare coepit; et causa tandem, quae poena digna videretur, inuenta *c*), filio suo necandi Castrucii negotium commisit. Sed filius Hugocionis interimere Castrucium non ausus, in carcerem eum coniecit *d*). Lucenses autem iniuriam fortissimo viro illatam inique ferentes, facta seditione libertatem illius postularunt, eamque a Principe obtinuerunt. Quibus ita dispositis, Castrucius in libertatem restitutus Hugocionem e ciuitate expulit, et primum quidem a Lucensibus militiae vrbis praefectus *e*), tandem vero, subactis nonnullis oppidis in Lucae vicinia sitis, communi populi Lucensis suffragio Princeps appellatus est *f*).

b) IDEM *l. c. pag.* 74.

c) Quae causa qualis fuerit, discimus ex MACHIAVELLO *l. c. pag.* 75. vbi ita pergit: *Occorse che fù morto Pier' Agnolo Micheli, in Lucca, huomo qualificato e di grande stimatione; l'ucciditore del quale si rifuggì in casa di Castruccio, dove andando i sergenti del Capitano per prenderlo, furono da Castruccio ributtati, in tanto che l'homicide, mediante gli aiuti suoi, si salvò. La qual cosa sentendo Uguccione, che all' hora si truovava à Pisa, e parendoli havere giusta cagione à punirlo, chiamò Neri, suo figliuolo, al quale haveva gia data la Signoria di Pisa, e li commisse, che sotto titolo di convitare Castruccio lo prendesse e facesse morire.*

d) MUCHIAVELL. *l. c. pag.* 75. *Castruccio andando nel palazzo del Signore — non temendo di alcuna ingiuria, fù primo da Neri ritenuto à cena, e dipoi preso. E dubitando Neri, che nel farlo morire senza alcuna giustificatione, il popolo non si alterasse, lo serbò vivo, per intendere meglio da Uguccione, come li paresse di governarsi.*

e) IDEM *l. c. pag.* 77—76.

f) Oppida a Castrucio in potestatem Lucensium redacta, antequam

§. 5.

Omnia, quae breuiter hactenus commemorauimus, fatis euincunt, non parum contulisse Castrucium ad partes Gibellinorum in Italia confirmandas, infringendamque Guelforum, qui cum Pontifice et Rege Neapolitano contra Caesarem faciebant, potentiam. Sano itaque et prudenti consilio de concilianda sibi conseruandaque Castrucii amicitia sollicitus fuit Ludouicus Bauarus, quum de instaurando Italiae et Imperii Germanici nexu, recipiendisque in clientelam Guelfis, cogitaret. Antequam enim in Italiam pergeret Ludouicus, ad firmandas in Longobardia partes suas, non spernendis Castrucium nostrum ornauit iuribus. Bina super his apud LEIBNITIVM *a)* leguntur diplomata *IV. Kal. Iun. 1324. Francofurti* signata, quae luculenter ostendunt, in quanta noster apud Ludouicum fuerit existimatione. In horum diplomatum primo Ludouicus, laudata Castrucii erga Imperium fidelitate, eum S. R. I. Vicarium in ciuitate et districtu Lucensi, nonnullisque locis in Lucae vicinia sitis, renunciat *b)*; in altero autem eidem Vicariatum Pistoriensem

quam summae rerum potiretur, recensuit MACHIAVELLVS *l. c. pag.* 76.

a) In *Codice Iuris Gentium Diplomatico Part. I. n.* 61. *et* 62. *pag.* 126. 128.

b) Verba diplomatis, quae huc inprimis faciunt, ea sunt quae sequuntur: *Volentes praemissorum obtentu extollere nomen tuum, et te praerogatiua speciali magnifice honorare, Vicariatum Ciuitatis Lucanae, eiusque districtum sex milliariorum et suburbanorum vel quasi, et prouinciarum Vallis Nebulae, Arianae et Lunae, cum terris ciuium Garfaguanae, terris, quae dicuntur Plancorum, Verrucula, Bosserum, et eius curiae Pontremulo eius districtu, Lunegiana, et omnibus terris sitis vltra et citra aquam Magrae in Lunensi dioecesi, Massa et Versilia et Valletina, auctoritate Regia nostro et Sacri Imperii vice et nomine, vsque ad nostrum vel successoris nostri Romani Imperatoris vel Regis beneplacitum et voluntatem tibi committimus; et in ipsis — ante dictis, pro nobis et Sacro Imperio te Vicarium constituimus et facimus generalem.*

sem concedit c). Ex quorum diplomatum tenore colligere nonnulla possumus, quae ad illustranda Vicariorum Italicorum iura faciant. Patet nimirum ex ipsa vtriusque diplomatis inspectione: I) Vicariatum generalem Castrucio concessum continuisse Iurisdictionem altam et bassam, relicta Vicario libertate, vtramque iurisdictionem vel per se, vel etiam per alium exercendi d); attamen II) Vicariatus concessionem non in perpetuum, seu ad dies vitae factam esse, sed iure reuocabili e) et, III) sub lege praestandi a Vicario Iuris-

c) En verba diplomatis: *Vicariatum ciuitatis Pistorii, et totius Comitatus et districtus eiusdem, ac in omnibus aliis terris sitis infra confinia supra dicta, et in Dioecesi Lucana, Pistoriensi et Lunensi — vsque ad nostrum vel successoris nostri — beneplacitum, — tibi committimus.*

d) Sunt fere eadem vtriusque diplomatis verba: *Concedentes tibi plenariam iurisdictionem in omnibus praedictis, — vt possis inquirere, et punire, et iurisdictionem sanguinis cum mero et mixto Imperio exercere, in genere et in specie, per te vel alium aut alios, cui vel quibus ipsam iurisdictionem commiseris exercendam; recepto a te primitus iuramento, quod ipsam Iurisdictionem fideliter exerceas, nulli parcendo, vel contra Iustitiam offendendo, sed ius suum cuique tribuendo.* — Quod ad reliqua attinet Vicariorum Imperii in Italia generalium iura, addisci ea optime possunt ex diplomate, quo Carolus IV. Imp. Iohannem de Auesnis, Comitem Haynoniae, Vicarium Imperatoris et Imperii generalem in partibus Tusciae constituit, apud MARTENIVM *Tom. I. pag.* 1193. De discrimine autem inter Vicarium generalem et specialem legi meretur GERL. ADOLPH. DE MÜNCHHAVSEN in *diss. de Vicariatu Italiae Cap. II.* § 3. (quo loco diploma Henrici VII. Imp. in medium producitur, quod hanc rem egregie illustrat,) et *Cap. III.* § 2. Lucem quoque accipit origo Vicariorum Italiae ex iis, quae leguntur apud IO. PETR. DE LVDEWIG *in Singular. Iur. Publ. Cap. IV pag.* 322. *not.* 240. vbi omnes eos dictos olim fuisse Caesaris in Italia Vicarios docetur, quibus iuris cuiusdam ex iis, quae secundum LL. Romanas inter Imperatoris fiscalina, et Iure Feudali Longobardico per II. F. 56. inter Regalia referuntur, commissum fuerit exercitium.

e) Conferenda sunt verba diplomatum in *not. b. et c.* allata.

risiurandi de Iurisdictione fideliter administranda *f*). Ex quibus omnibus, vt hoc quasi in transitu annotare mihi liceat, nemo non intelligit, egregie falli eos, qui sibi aliisque persuadere conantur, Lucenses ab Imperio plene emancipatos fuisse Rudolphi I. Habsburgici indulgentia *g*). Maius etiam momentum ad sententiam nostram accedit ex inspectione diplomatis Ludouiciani *IV Kal. Iun. 1324 Francofurti* signati *h*), per quod Lucensis ciuitas a banno Imperii absoluitur. Henrico enim VII. Imp. ad redigendam in ordinem Italiam castra mouente, nonnullae ciuitates Guelficarum partium, Florentia, Bononia, Senae, Luca, Pistorium et Perusium, sancito inter se foedere consilia et arma iunxerant, ad impediendum, quo minus Henricus Romam tendens per terras earum transiret *i*). Quam ob causam Henricus, sicuti contra reliquas Tusciae ciuitates, quae rebellauerant, ita etiam contra Lucenses, banni sententiam a. 1312. promulgauit, et ad depopulandos Lucensium agros milites dimisit *k*). Ludouicus autem Bauarus, quum Castrucii potissimum auctoritate ita immutata videret Lucensium studia, vt iam, relictis Guelforum partibus, Gibellinis vnice fauerent, omnem illis in laudato diplomatae culpam remittit, eosque a banno Imperii liberos pronunciat *l*); ex quo certum fit, Ludouici Bau. tempore Lucenses maiestatem Imperii comiter coluisse, neutiquam vero a subiectione erga idem Imperium fuisse immunes.

§. 6.

f) Quae conditio patet ex verbis augustalium codicillorum in *not. d.*

g) Quem errorem, breuibus quidem verbis, sed eleganter, ex ipsa Imperii Romano-Germanici formula refutauit IO. PETR. DE LVDEWIG *in Sing. Iur. Publ. Cap. IV. pag.* 498. *not.* 569.

h) Exhibet hoc diploma LEIBNITIVS *l. c. P. I. n.* 62. *p.* 137.

i) PTOLEMAEVS LVCENSIS *in Vita Clementis V. pag.* 40.

k) IDEM *l. c. pag.* 42. 43. ALBERTIN. MVSSATVS *in Vita Henrici VII. Lib. XIII.* ineunte.

l) Audire iuuat ipsum Ludouicum, qui in laudato diplomate ita

per-

§. 6.

Sed, age, e diuerticulo in viam redeamus, et collatorum Ducis Lucensis et Vexilliferi S. R. I. in Castrucium nostrum honorum, historiam persequamur. Consortio Imperii inter Ludouicum Bauarum et Fridericum Austriacum Monachii a. 1325. inito *a*), id vnice egit Ludouicus, vt pacata Germania, gliscentes etiam apud Italos discordias tandem componeret. Inuitatus itaque a Gibellinis, quibus exosa erat Iohannis XXII. P. M. tyrannis *b*), ad liberandam a Guelforum obtrectationibus Italiam, Ludouicus a. 1326. Spiram Imperii Proceres conuocat, qui etiam Regis consiliis applaudentes, se cum satis magna militum manu eidem in expeditione Romana adfuturos promittunt *c*). Anno denique 1327. mense Martio, communicatis prius cum Friderico Austriaco consiliis *d*), Ludouicus Italiam versus iter ingressus, feliciter superatis Alpibus Mediolanum peruenit, ibique cum coniuge Margaretha, in ipso festo Pentecostes, regni Longobardici corona redimitus est *e*). Exeunte anno 1327. votis Romanorum morem gerens, Ludouicus Romam accessit, ibique applaudente populo exceptus, d. 17. Ianuar. 1328. Imperia-

li

pergit: *Nunc vero quia ciuitas — et cives praefati ad fidelitatem et deuotionem reuersi, sacro se Imperio in puritate et integritate fidei reddiderunt, — nos culpam praeteritam — remittentes, iisdem de gratia speciali omnes sententias per dictum D. Henricum contra ipsos prolatas, de plenitudine potestatis regiae relaxamus et reuocamus.* — Et missis interiectis: *Ad quod specialiter nos induxit — fidelissima streuui viri Castrucii de Antelminellis pro ipsis interpellantis supplex petitio, et fauor multus, quem ipsis gerimus ex affectu.*

a) Ipsas huius transactionis tabulas exhibet IO. DAV. KOEHLER in *Voluntar. Imp. Consortio inter Fridericum Austriacum et Ludouicum Bau. Augg. pag.* 19—33.

b) ALBERTIN. MVSSATVS *in Ludouico Bau. pag.* 2.

c) CHRISTOPH. LEHMANN *in Chron. Spir. pag.* 653.

d) IO. DAV. KOEHLER *l. c.* §. 20. *pag.* 87.

e) CORTVS. *in Nouit. Paduae Lib. III. cap.* 10.

li diademate cum coniuge Augusta coronatus est *f*). Rebus ita dispositis, Castrucius quatuor equitum millibus stipatus *g*) Romam ad Caesarem se contulit, ibique vrbis Romae Senator creatus est *h*). Maioribus autem praemiis egregii viri virtutem dignam esse iudicans Imperator, augustalibus codicillis d. 15 Febr. a. 1328. Romae datis *i*), non solum ex Luca cum vicino territorio *k*) Ducatum, et ex ipso Castrucio Ducem fecit, sed nouum quoque Ducem, cuius fortitudini hoc munus optime respondere videbatur, Vexilliferi S. R. I. officio ornauit. Varia sunt, quae ex hoc diplomate notari merentur; in quibus recensendis hunc ordinem seruabo, vt primo loco ipsius concessionis tenorem, deinde iurium ducalium Castrucio concessorum ambitum, denique vero ea, quae ad asserendum Castrucio nostro Vexilliferi

f) TRITHEMIVS *in Chron. Hirsaug. ad a.* 1328.

g) MACHIAVELL. *l. c. pag.* 76.

h) ALBERTIN. MVSSATVS *in Ludouico Bau. pag.* 6.

i) Qui leguntur apud LEIBNITIVM *l. c. P. I. pag.* 130. *num.* 65.

k) Huc transscribi merentur ipsa diplomatis verba, vbi Imperator §. 2. ita pergit: *Volentes praemissorum obtentu extollere nomen tuum, et te praerogatiua speciali magnifice honorare, de plenitudine potestatis, et de certa scientia et de consilio Principum et Baronum, Ciuitates Lucae, Pistorii, Volaterrarum et Lunae, cum omnibus et singulis castris, villis et locis, sitis in dioecesibus ipsarum, et cum omnibus earum et quaecumque earum pertinentiis, territoriis et iurisdictionibus quibuscumque, ad ius, honorem, et nomen Ducatus pertinentibus, transferentes, et volentes sub vno dignitatis vocabulo contineri Ducatus Lucani, te pro te et successoribus tuis ex te, per lineam* [illegible] *natis et nascituris, in perpetuum ipsius Ducatus* D[illegible] VEXILLIFERVM NOSTRVM ET SACRI ROMANI [illegible]ERII VBILIBET, *de praemissae nostrae potestatis plenitudine et principali munificentia, promouemus.* — Quae verba luculenter ostendunt, longe arctiores hodie territorii Lucensis esse fines, iis, quos Ducatus Lucensis habuit. Pistorii enim et Volaterrarum dominia hodie ad Magnum Ducem Hetruriae, Lunam vero ad Genuensem rempublicam spectare, notum est: cf. S. R. BÜSCHING *in der neuen Erdbeschreibung*, *Part. II. Tom. II. pag.* 1171. 1208. 1218. (edit. 1778.)

feri S. R. I. officium faciunt, exponam. Quod igitur ad *primum* attinet, ex ipsa diplomatis formula colligitur: 1) Ludouicum Aug. praescitu et consilio Procerum Imperii laudatos Castrucio contulisse honores. 2) Tam Ducatum Lucensem, quam Vexilliferatum S. R. I. Castrucio concessum esse iure feudi masculini, addita lege, vt semper maior natu seu primogenitus ex descendentibus primi Ducis masculis et legitimis succederet *l*). Vt vero *alterius* quoque, cuius mentionem fecimus, rationem habeamus, ex ipsis iterum augustalium codicillorum verbis elucet, Castrucio, illiusque successoribus modo memoratis, concessa esse iura quae sequuntur: 1) Iurisdictionem plenissimam, cum mero et mixto Imperio. 2) Ius in ciuitatibus, oppidis, castris, et terris noui Ducatus, constituendi Vicarios, Capitaneos, Iudices, et Magistratus quoscumque. 3) Ius Statuta municipalia condendi. 4) Quaecumque iura, quae sub Regalium nomine veniunt; quo loco secundum consuetudines feudales Longobardicas ea sine dubio iura intelligenda sunt, quae in II. F. 56. enumerantur. Potiora ex his iuribus, quorum specialis mentio in diplomate nostro occurrit, sunt: Ius vectigalium et teloniorum; Ius metallifodinarum; Ius cudendi monetam aeream, argenteam, et auream; Ius denique feuda conferendi, et Vasallos Imperii de feudis suis, in ipso Ducatus districtu sitis, inuestiendi *m*). Ad quae iura accedunt: Ius milites tam intra quam extra Ducatus limites constituendi, et militari cingulo decorandi; Ius creandi Notarios publicos, et Ius restituendi natales *n*).

§. 7.

l) Quod partim ex iis patet Codicillorum Augustalium verbis, quae in *nota praec.* recitauimus, partim vero cognoscitur ex iis, quae sequuntur in ipsius diplomatis §. 3 et 4. *Volumus insuper, quod in praemissis Ducatu seu Vexilliferatu, semper maior natu seu senior ex generatione tua, ex te et successoribus tuis legitime descendentibus, exclusis aliis filiis seu heredibus, solus et in totum succedat. Et propter praemissa omnia, te pro te ipso et praedictis successoribus tuis, nobis pro nobis ipsis successoribusque nostris, homagium et debitae fidelitatis iuramentum praestantem, de praemissis Ducatu et Vexilliferatu, per sceptrum, quod in manu tenemus, praesentialiter inuestimus et infeudamus.*

m) Omnia haec iura nouo Duci concessa memorantur in ipsius *diplomatis* §. 2 et 3.

n) Sunt haec, quod nemo non videt, iura Comitis Palatii La-

§. 7.

Ad tertium me conuerto, cuius in saepe laudati diplomatis explicatione rationem habendam esse dixi (§. 6.). Asserenda scilicet est Castrucio nostro Vexilliferi S. R. I. dignitas, cui vir, dum viueret, doctissimus, VLRICVS OBRECHTVS *a*), satis speciosum argumentum opposuit. Persuadere enim sibi aliisque conatur, eos, V. Cl. qui solemni ritu per Imperiale Vexillum de Ducatu fuerint inuestiti, dictos nonnunquam fuisse Vexilliferos Imperii, ipsosque eorum Ducatus, Imperii Vexilliferatus. Quam sententiam, vt argumento aliquo suffulcire videatur, exemplo vtitur diplomatis Ludouici Bauari, quo Castrucium in Lucae Ducem euexit, vt-

teranensis. Iam vero ex alio diplomate apud LEIBNITIVM *l. c. P. I. n.* 64. *pag.* 129. discimus, Comitiuam sacri Palatii Lateranensis die demum 14 *Mart. a.* 1328. a Ludouico Bauaro Castrucio concessam esse: quum tamen in ipso concessae dignitatis ducalis diplomate, non solum iurium, quae diximus, ad Comitis Lateranensis Palatii officia referendorum, mentio fiat, sed etiam in ipso huius diplomatis introitu Castrucio titulus Comitis Sacri Palatii Lateranensis tribuatur. Cuius rei hanc rationem reddit BVRCH. GOTTH. STRVVIVS *in Corp. Iur. Publ. Cap.* XII. §. 15. *not.* 39. *pag.* 439. vt Comitiuam Palatii Lateranensis Castrucio primitus saltim temporario, in altero autem diplomate *d.* 14 *Mart a.* 1328. *Romae* dato, haereditario iure concessam esse dicat; quod vltimum ex ipsius diplomatis verbis colligitur: *tibi et successoribus tuis ex te natis et nascituris per lineam, masculinam, in perpetuum Comitatum sacri Lateranensis Palatiî — — — damus, concedimus et donamus.* Addere quoque possumus, officium Comitis Palatii Lateranensis *d.* 14 *Mart.* 1328. Castrucio collatum iura nonnulla continuisse, in ipsa Imperatoris inauguratione, quae Romae in templo S. Iohannis Lateranensi fieri solebat, exercenda, quae in laudati diplomatis §. 3. plenius enumerantur. Conferri ceteroquin merentur, quae de origine Comitum Sacri Palatii Lateranensis, deque hac dignitate Castrucio concessa, exposuit IAC. CAROL. SPENER, in diss. *de vera origine Palatin. Caesareor.* (*in Eiusd Iur. Publ. Part. VI. pag.* 285 —328.) ibique praesertim §. 6. *not. c. pag.* 317—319.

a) Qui in elegantissima caeteroquin dissertatione *de Vexillo Imperiali Cap. IV. pag.* 85. (in *Eiusdem Academicis Argentorati* 1704. 4. editis) ita pergit: *Neque insolitum est, eos, qui solemni ritu, atque adeo per Imperiale Vexillum, de Ducatu ad Marchionatum inuestiti sunt, Vexilliferos Imperii ipsosque etiam Ducatus exinde Vexilliferatus Imperii nominari. Sicut in diplomate Ludouici Bau. quo Castrucium in Lucae Ducem euexit, Dux et Imperatoris* Sa-

vtpote in quo promiscue aliquoties legantur tituli: *Dux et Imperatoris Sacrique Romani Imperii Vexillifer; Ducatus et Vexilliferatus.* Vt igitur ad haec *Obrechti* argumenta respondeamus, primo statim loco notandum est, nullum, quod satis probari possit, exemplum in promtu esse, ex quo constet, Vexilliferi Imperii titulum eodem sensu vel vnquam acceptum esse, quo Ducis vocabulo vtimur *b*). Deinde vero etiam summi Viri sententia ex eo quodammodo refutari potest, quod certum sit, non ad solos Ducatus in Imperio Romano Germanico restricta fuisse Inuestiturae per Vexillum solemnia; atque ita, si cum *Obrechtu* loqui velimus, Comites quoque, imo etiam Dynastas nonnullos, eodem iure dici potuisse Imperii Vexilliferos, quum et illi de terris suis frequentissime per Vexillum fuerint inuestiti *c*). Grauissima tamen, quibus *Obrechto* obuiam ire possumus, argumenta tum in ipso latent diplomate, quo Castrucius in Ducem Lucensem euectus est; tum ex alio eiusdem Ludouici Imp. diplomate, quo Castrucio nostro Sacri Palatii Lateranensis contulit, repetenda sunt. In vtroque

 sci-

Sacrique Romani Imperii Vexillifer, Ducatus et Vexilliferatus aliquoties coniuncta et promiscue posita leguntur; sed alio penitus sensu, quam quo Vexilliferi in expeditionibus ac bellis Imperii gerendi munus commissum est.

b) In quo mihi adstipulatur LEIBNITIVS *in der kurzen Deduction den Unterschied des Reichs Haupt-Panniers und des Reichs-Sturm Fahne betreffend* §. 18. apud THVCEL. *in Elect. Iur. Publ. pag.* 137.

c) Demonstrari hoc potest argumento ex ipsius *A. B. Tit. V.* §. 1. sanctione depromto, quo loco Vicariis Imperii, Palatino et Saxoni, ius de feudis Imperii inuestiendi tribuitur, addita restrictione: *Feudis Principum duntaxat exceptis, et illis quae Vanleben vulgariter appellantur, quorum inuestituram et collationem soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reseruamus.* Quae verba satis euincunt, feuda vexilli distinguenda esse a Ducum et Principum feudis, atque ita nullis rationibus niti sententiam eorum, qui, quoties de feudis Vexilli sermo est, solos Ducatus vel Principatus intelligi volunt. Rem omnem egregie exposuit IO. PETR. DE LVDEWIG, *in der Erläuterung der güldenen Bulle Tom. I. pag.* 559. *not. n.* et diuersa quoque esse feuda quae *Fürstenleben*, ab iis quae *Fahnleben* dicuntur, statuit IO. SCHILTER, in *Annotat. ad A. B.* §. 29. (*in Eiusd. Instit. Iur. Publ. Tom. II. pag.* 291. *sq.*) qui etiam dynastas olim per vexillum inuestitos esse, variis exemplis docuit *l.* 6. §. 10. *pag.* 275.

scilicet diplomare accuratissime distinguuntur Duces et Vexilliferi, Ducatus et Vexilliferatus tituli. Sic, quod primum est argumentum, in diplomate concessae dignitatis ducalis, ipse Imperator Ducatum a munere Vexilliferi non obscure distinguit, dum Castrucium §. 2. ita alloquitur: *Te pro te et successioribus tuis — — in perpetuum ipsius Ducatus Ducem* et VEXILLIFERVM NOSTRVM ET SACRI ROMANI IMPERII VBILIBET, — — *promouemus.* Alterum nobis argumentum suppeditat alius eiusdem diplomatis locus, vbi ita pergit Imperator §. 3. *Volumus insuper, quod* IN PRAEMISSIS DVCATV SEV VEXILLIFERATV *semper maior natu — — succedat.* Et paucis interiectis §. 4. *de praemissis Ducatu et Vexilliferatu — inuestimus.* Vtitur hoc loco Caesar plurali numero in verbis: *praemissis Ducatu seu Vexilliferatu etc.;* ex quo luculenter patet, vere distinctas fuisse, quae Castrucio obuenerunt, Ducis et Vexilliferi dignitates. Tertium sequitur argumentum, quod nobis suggerit laudati diplomatis §. 5. quo loco Imperator poenam pecuniariam minitatur iis, qui contra honores Castrucio collatos quidquam in posterum admissuri sint; his verbis: *Si quis autem temerario ausu praesumpserit contrauenire, mille marcharum auri poenam incurrat, pro dimidia Camerae nostrae persoluendam, et pro alia dimidia Camerae dicti* DVCATVS ET VEXILLIFERATVS, IN QVORVM PRAEIVDICIO *aliquando extiterit attentatum.* Nemo sane est qui non videat, verba: *in quorum praeiudicio,* non ad vnam, sed ad plures dignitates esse referenda, atque ita fieri non posse, quin Ducatum Castrucii a Vexilliferatu eidem concesso, distinguamus. Quartum denique subiungamus argumentum, quod in ipso inest diplomatis concessi Comitatus Lateranensis Palatii introitu: *Ludouicus Dei Gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, illustri Castrucio, Duci Lucano, Sacri Lateranensis Palatii Comiti, et* ROMANI IMPERII VEXILLIFERO, *suo et Imperii fideli dilecto, gratiam et omne bonum.* Quae verba rem omnem conficere nobis videntur, quum in iis expressa fiat mentio trium distinctorum honorum, neque coniunctus cum Ducis vocabulo, sed accurate potius ab eodem separatus Vexilliferi titulus legatur. Ex quibus omnibus colligimus, asserendum esse Castrucio Vexilliferi S. R. I. munus, a Duca-

tu

tu eidem concesso distinctum, nisi forte vim facere claris diplomatum verbis, et, quae in illis distinguuntur, inter se commiscere velimus.

§. 8.

Restat vt breuiter dispiciamus, quale Imperii Vexillum in Vexilliferatu Castrucio concesso intelligendum sit. Plura enim Imperii Vexilla fuisse, notum est *a*). In ipsa tamen diplomatis nostri formula, quum certi cuiusdam Vexilli nulla fiat mentio, ad coniecturas confugiendum est. Quibus coniecturis licet res omnis expediri nequeat, vero tamen simile mihi videtur, Vexillum Imperii maius (*des Heil. Römischen Reichs Haupt-Panier*), atque adeo Vexilliferatum Imperii vniuersalem, qui non solum 1) Ius in expeditionibus bellicis, praesente ipso Caesare, maius illud Vexillum explicandi; sed quoque 2) Ius idem Vexillum praeferendi Caesari, coronationis gratia vrbem Romam ingredienti, complectebatur, commissum esse. Primum pro corroboranda hac sententia argumentum ex ipsis repeto diplomatis saepe laudati verbis: *Te pro te et successoribus tuis — Vexilliferum nostrum et S. R. I.* VBILIBET etc. Quo loco adiecta particula *vbilibet*, id Vexillum innuere mihi videtur, quod in quacumque occasione praesente Imperatore gestari possit. Tale vero solum fuisse Imperii Vexillum maius, vel ex ipsis Imperii Legibus *b*) luculenter patet. Licet enim Vexillum Argen-

 to-

a) Inter Imperii Vexillum maius et minus, in quorum priore aquila biceps, in posteriori vero aquila vniceps conspiciatur, distinguit VLR. OBRECHT. *l. c. Cap. III. pag.* 76. Tria vero Imperii Vexilla, quae in praecipuis occurrant expeditionibus bellicis, laudat BVRCH. GOTTH. STRVVIVS *in Corp. Iur. Publ. Cap. XXIV.* §. 9. 10. 11. *pag.* 891—895. Vexillum scilicet Imperii maius (*des Heil. Römischen Reichs Haupt-Fahne,*) Vexillum S. Georgii, et Vexillum Argentoratense; quorum primum praecipuum totius Imperii, alterum Ordinis Equestris, tertium Ciuitatum fuisse, ab his autem Vexillis distinguenda esse Vexilla, quae *das Rennpanier* et *die Sturmfahne* dici solent, (*l. c.* §. 12.), satis idoneis ostendit argumentis.

b) R. I. *Spir.* 1542. §. 39. *in fin. et* §. 40. *Und ob dann gleichwohl sich zutrüge, dass die Kayserl. Maj. oder wir,* (de Rege Romanorum Ferdinando sermo est), *persönlich im Feld wären, und des Heil. Reichs Fahnen fliegen liessen, soll nicht destoweniger St. Georgen Fahnen in diesem Zug, aus bewegenden Ursachen, angestellt, und*

toratense secundum ea, quae OBRECHTVS et STRVVIVS docuerunt, in bellicis expeditionibus praesente Imperatore explicari potuerit *c*), nullum tamen illius vsum fuisse in coronatione Romana, certum est *d*). Alterum sequitur argumentum ex historia coronationis Caesarum, quae Romae fieri solebat, depromtum. In huius enim inaugurationis solemnibus, Caerimoniale Romanum duo adhibita fuisse Vexilla docet, alterum, in quo Aquila conspiceretur, alterum S. Georgii *e*). Quod posterius Vexillum, quum ab antiquissimis temporibus Sueuis commissum fuerit *f*), cura illius demandari ab Imperatore Castrucio non potuit; quamobrem affirmare possumus, in Vexilliferatu eidem concesso alterum Imperii Vexilum, aquila insignitum, intelligendum esse, quod pro eodem cum maiori Imperii Vexillo habent laudatissimi Iuris Publici doctores *g*). Tertium accedat argumen-

und in Ruhe bleiben, allerley Unordnung zu verhüten. Sonst aber in der Kayserl. Maj. und unserm Abwesen, soll des Reichs Fahnen nicht fliegen, sondern an seine Statt eine andere Fahne durch den obersten Feldhauptmann aufgericht und gebraucht werden.

c) VLR. OBRECHT. *l. c. pag.* 91. 92. STRVVIVS *l. c. p.* 894. *not.* 44.

d) Vnde etiam repulsam tulerunt Argentoratenses a. 1452. quum a Friderico III. Imp. peterent, vt in solemni Caesaris in vrbem Romam introitu Vexillum ciuitatum explicari permitteret: OBRECHT. *l. c. pag.* 92.

e) *Caerimonial. Roman. Lib. I. Sect. 5. cap. 3. Postera die Caesar per portam, quae est sub arce S. Angeli, hoc ordine quasi triumphans ingreditur. Primo die equites Vexilla duo Caesaris portant, alterum S. Georgii, quod ad Sueuorum pertinet custodiam, Aquilae alterum.* Ab antiquo igitur more recessit Fridericus III. Imp. qui Romam ingressurus, aegre hoc ferente licet et contradicente Vexilli S. Georgii Signifero, praecepit, ne praeter Imperii Aquilam vllum aliud signum explicaretur: OBRECHT. *l. c. pag.* 92.

f) STRVVIVS *l. c. pag.* 893. *seq. not.* 40. Litem postea Sueuis de iure hoc Vexillum gestandi mouit Franconica Nobilitas; hanc vero controuersiam transactione amicabili, per quam in iuris consortium certis legibus Franci recepti sunt, facile componi potuisse, si Caesar huius transactionis capita, sibi in castris ad Nouesium haerenti a. 1474. oblata, confirmasset, memoriae prodidit DATTIVS *de Pace Imp. Publ. Lib. II. cap.* 3. *num.* 93. *pag.* 251.

g) OBREHT. *l. c. Cap. III. pag.* 76. HENR. COCCEII in *Iur. Publ. Prudent. Cap. XIII.* §. 14. *pag.* 249. STRVVIVS *l. c. pag.* 892. *not.* 27.

mentum, ex quo certum fiat, Vexilliferatum Castrucii plane diuersum fuisse a Vexilliferatu Groeningensi, seu Würtenbergensi. Vexillum scilicet Groeningense, vulgo *die Sturm-Fahne* dici solitum, quod etiam nonnunquam *des Reichs-Fahne* vocatum fuisse volunt *h*), concedi Castrucio non potuisse, ipsa rerum gestarum monimenta docent. Vt enim taceamus, in hoc Vexillum non quadrare particulam: *vbilibet*, concessae Castrucio dignitatis titulo expresse adiectam, quum laudatum Vexillum, semper fuerit particulare *i*); ex ipsa etiam Ludouici Bau. historia patet, hunc Caesarem idem Vexillum ante expeditionem Romanam (a. 1322.) simul cum castro et ciuitate Groeningensi, cui hic Vexilliferatus iam a. Saec. XIII. innexus fuisse videtur *k*), concessisse Conrado Comiti Schlüsselburgico *l*). Qui Conradus ad annum vsque 1336. hoc feudum Groeningense possedit, illo ipso autem anno, quicquid in eo iuris habuit, consentiente Caesare, in Vlricum Comitem Würtenbergensem transtulit *m*). Ex quibus omnibus facile intellgitur, Vexilliferatum a. 1328. Castrucio concessum (§. 6.) ita interpretandum esse,

h) Allegant in hanc rem diploma Caroli IV. Imp. quod apud OBRECHTVM *l. c. pag.* 83. legitur. Sed in hoc diplomate de Vexillo Würtembergico sermonem non esse, vel ex ipsis Caroli verbis patet, quibus cura Vexilli in diplomate memorati non soli Eberhardo Comiti Würtenbergico, sed cum eo simul Argentoratensibus committitur.

i) In motibus enim subitaneis in Imperio subortis, vel si contra latrones agendum esset, de turri suspensum fuisse hoc Vexillum, docent LEIBNIT. *in der kurzen Deduction* n. 31—38. (ap. THVCEL. *l. c. pag.* 142—144.) et STRVVIVS *l. c. pag.* 895. §. 12.

k) Quod KVLPISIVS *in der von dem Hause Würtenberg abgefassten Gegen Deduction etc.* §. 19. apud THVCEL. *l. c. pag.* 166. ex diplomate efficit, inter cuius subscriptores iam a. 1257. occurrit: *Hartmannus Comes de Grieningen et Sacri Imperii Signifer.*

l) Diploma Ludouici exhibet KVLPISIVS *l. c. lit. D. et E. pag.* 203—205. et *ibidem lit. F.* leguntur literae consensuales Balduini Archi-Episcopi Treuirensis, quibus factam a Ludouico concessionem approbat, et quae eam ob causam notari merentur, quia Balduinus expressam in iis facit curae Vexilli *der Sturmfahne* Conrado demandatae mentionem.

m) Plenius rem enarrat KVLPIS. *l. c.* §. 21. 22 *pag.* 169—171. qui monimenta diplomatica huc facientia exhibet *lit. K. L. M. N. et O. pag.* 208—211.

gesse, vt illum de maiori Imperii Vexillo, vtpote cuius gerendi munus, saluo Conradi Schlüsselburgici, qui eodem tempore Vexilli Groeningensis curam habuit, iure, ab Imperatore Castrucio concedi potuit, intelligamus. Cui sententiae hoc etiam suffragari videtur, quod inter testes, quorum subscriptione firmatum est diploma concessi Castrucio Comitatus Palatii Lateranensis, nomen quoque legamus *Conradi de Zolufelberg*, pro quo LEIBNITIVS *a*) legendum esse putat: *Conr. de Schlüsselberg*. Quam emendationem si admittamus, est autem ita comparata, vt admitti omnino possit, luculenter patet, Vexillum Castrucio commissum, vtpote cuius Vexilliferatum ipse subscriptor Conradus Vexillifer Groeningensis agnouit, ab hoc Groeningensi Vexillo diuersum fuisse, atque ita non sine aliqua ratione distingui inter Vexillum Imperii maius, et Vexillum Würtenbergense.

His ita disputatis addi quidem nonnulla possent de morte Castrucii, qui eodem anno, quo tantis a Ludouico Bauaro Imp. ornatus est honoribus (1328.), diem supremum obiit. Sed huius rei enarratio (in qua prolixior est MACHIAVELLVS l. c. pag. 85—87.) ad commentationis huius argumentum pertinere non videtur.

a) *In Cod. Iur. Gent. Diplom. P. I. pag.* 129.

NOVA ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anno MDCCLXXVI.

George Christian Adlers ausführliche Beschreibung der Stadt Rom, etc.

h. e.

G. C. *ADLERI accurata delineatio vrbis Romae, cum tabulis aeneis.*

Altonauiae, apud Auctorem, et Bohnium, Bibliopolam Hamburgensem, CIϽIϽCCLXXXI. forma quarta, paginae 354.

Roma, qualis quantaque vrbs nostra sit aetate, cum ex Itinerariis, aliisque huius generis libris, disci, tum ab iis cognosci potest, qui eius visendae causa peregrinantur: at quae antiqua facies vrbis, quae amplitudo, qui splendor et magnificentia fuerit, vt intelligeretur quoque ab iis, qui a legendis graecis latinisque scriptoribus abhorrent, Max. Reu. *Adlerus* ita curauit, vt lingua vernacula, sed pura, at-

que argumento conuenienti conſcriberet commentarium in *Publium Victorem de regionibus vrbis Romae*, quem nihil praeter nomina regionum atque locorum annotaſſe conſtat, quemque deſcriptionem vrbis ſuos in vſus, fortaſſe officii cauſa, quod ſcilicet Vicomagiſter eſſet, feciſſe maxime probabile videtur. Id igitur agens, librum in duas diuiſit partes, quarum prima de moenibus, tectis, pontibus, cloacis, viis publicis, vicis, aquaeductibus, balneis, theatris diſſeruit; altera vero, quae in ſingulis regionibus memoratu digna viderentur, ſpectanda admirandaque propoſuit. Etſi vero in his rebus auctoritatem veterum potiſſimum ſcriptorum ſpectaret, et multis obſcurioribus locis lucem inferre conaretur, in conſilium tamen quoque adhibuit topographias Romae a *Marliano*, *Panuinio*, *Boiſſardo* editas, *Alex. Donati* deſcriptionem Romae antiquae, *Nardini* Romam veterem, *Borrichii* faciem antiquae Romae, nec non alios recentiores ſcriptores, ac data occaſione de multis recentioris Romae monumentis ac ornamentis diſſeruit.

Ab ipſa quidem humili origine paruae vrbis, vsque ad inuaſionem Gallorum, cum trecenti quinque et ſexaginta praeteriiſſent anni, ciues Romani Veios migrare voluerunt, quod hanc vrbem Romae vel ſitu, vel magnificentia aedificiorum publicorum priuatorumque, praeferrent. Quod vt impediretur conſilium, Aediles ſumma feſtinatione quouis modo aedes exſtruendas, ac reſtituendas curarunt: quorum Metellus primus fuit, qui, victo Philippo, domum ſuam, quae lutea fuerat, marmoream reddidit. Pompeius quidem atque Caeſar inde de ornanda vrbe maxime fuere ſolliciti; at omnium curas laudesque ſuperauit Auguſtus, qui Vitruuii, valde periti architecturae magiſtri, vſus conſilio, ditioribus Romanis auctor ſuaſorque fuit, vt aedium magnificentia inter ſe certarent, et vrbem quoque in quatuordecim regiones deſcripſit. Nero, quam-

quamuis, quod vetusta aedificia atque vici obliqui ipsi displicerent, vrbem incendit, vt quatuor modo regiones intactae manerent: suis tamen sumtibus, areis purgatis dirutarum aedium, atque dimensis vicorum ordinibus, cohibitaque tectorum altitudine, multum decoris nouae vrbi attulit. Nec ceteri Imperatores vsque ad Honorium sibi defuerunt in vrbe excolenda expoliendaque; cumque Alaricus Romam expugnatam vastasset, Theodoricus, vt dirutae aedes restaurarentur curans, ciuibus quotannis viginti millia tegularum donauit. Multi dein Pontificum R. multum pecuniae impenderunt, vt Romam magnificentiorem ac splendidiorem redderent.

His de origine et incrementis Romae disputatis, capite II. de moenibus et portis vrbis agitur, et sub finem conspicitur delineatio vrbis aeri incisa, a *Io. Baptista Nolli*, Benedicti XIV. Architecto, primum proposita, atque ab auctore doct. in compendium redacta, vt et effigies Romae antiquae, repraesentans Romam quadratam, et muros Seruii et Aurelii, Insulae, Basilicae, domus priuatae, atque partes Vicomagistrorum, capite III. describuntur: at IV. et V. Capp. pontes, *Sublicius*, *Senatorius*, *Cestius*, *Ianiculensis*, *Aelius* et *Miluius* enumerantur, atque *Cloacas* quis struxerit, quanta magnitudine atque amplitudine fuerint, narratur. Doct. Autor capite VI. in eo versatur, vt vias publicas, *Appiam*, *Flaminiam*, *Aemiliam*, *Labicanam*, *Aureliam*, *Triumphalem Cassiam Salorium*, *Tiburtinam* aliasque fuisse doceat, *sacram* vero quae dicatur, vicum in ipsa vrbe fuisse demonstret, qui ab Amphitheatro in Capitolium duceret. Capite VII. illustrantur atque laudantur, quae Frontinus de Aquaeductibus scripsit; nomina eorum, vt Aqua *Appia*, *Marcia*, *Claudia* afferuntur, inscriptiones adduntur, et tabula aeri incisa, quae in *Fabretti* Dissertatione de Aquaeductibus, apud *Graeuium* Thesaur. Antiq. T. IV. p. 1680. reperitur, hic quoque spectanda proponitur.

tur. De lauacris cap. IX. de Amphitheatro, et Theatro cap. IX. agitur, ſed capite X. eoque primae partis extremo, moenia vrbis iam quidem decem montes complecti oſtenditur, adiectis colle hortulorum, monte *Ianiculó*, et monte *Vaticano*. Iam igitur altera parte de ſingulis regionibus XIV. totidem capitibus agitur. In prima regione, qua per portam Capenam in viam Appiam ibatur, fuiſſe narrantur nouem Vici, et ſex ac triginta Vicomagiſtri, atque vltimus vicus dicitur Vicus trium ararum, vel quoque *Vitriarius*; ex quo cognomine pl. reu. *Alberus* coniicitus ibi fuiſſe vitra vel conflata, vel vendita: ſed ſi id nullo alio argumento probari poteſt, credimus potius, Romanos veteres Vicum trium ararum per compendiam in pronunciatione Vitriarium appellaſſe. Haud procul a porta, quae iam Sebaſtiani dicitur, cernitur cliuus et rudera magni aedificii, et inde, vt etiam ex Ouid. Faſt. VI. v. 191. et Propert. IV. El. 3. v. 71, recte colligitur, fuiſſe ibi extra moenia templum Martis et Bellonae, vbi Imperatores triumphaturi, atque legati exterarum gentium a Senatu audiebantur. In vicinia huius templi erat lapis *manalis*, qui tunc circumgeſtabatur, cum pluuiae exoptarentur, aqua Mercurii, et aedes Sebaſtiani a Conſtantino M. exſtructa, et a Pontificibus Bonifacio IV. Alexandro III. Eugenio IV. et Cardinali Scipione Borgheſio, renouata, ſub qua ampla atque viſu digna monumenta ſepulcralia reperiuntur. Inprimis in iſta regione erat celebre templum Muſarum, multis ſtatuis doctorum inſigne; atque iſta regio etiam *pagus Camaenarum* et in Actis Martyrum *locus Trucidatorum* dicitur. Ex laeuo latere monumenti Metellae viſuntur adhuc rudera Circi Caracallae, ſcilicet ambitus muri, fori, ſpina, atque meta, vt de aliis taceamus, in ſecundam regionem, quae Coelimontium appellabatur, properantes.

In

In hac regione maxime notus erat vicus *Suburra*, cuius nominis et nunc est vicus Romae, sed alio loco, cum Suburra initium caperet ab eo loco, vbi iam reperitur templum Petri, et Marcellini, atque per vallem ad Coelium montem duceret in Amphitheatrum Vespasiani. Hic oblata occasione excurrit doct. Auctor in domum Laterani, consulis Romani sub imperio Neronis, describit templum S. Ioannis, et scalam sanctam; inde reuertens ad Romam veterem, disserit de domo Imperatoris Marci Aurelii, et Vectiliana, tum de templo Iouis reducis, castris peregrinis, templo Fauni, Claudii, deae Carnae, Bachi, regia Tulli Hostilii, quae et curia Hostilii dicitur, atque aedificio, quo spolia cum rapta, tum capta, seruabantur, quod *Spolium Samarium* dicebatur; cuius posterioris vocis vim se ignorare profitetur pl. R. *Adlerus*, vellemus tamen locum quem indicasset, quo *Spolium Samarium* legatur. Cum tertia regio, cui nomen erat *Isis* et *Serapis*, vt et *Moneta*, fuerit parua, nec multis memorandis aedibus ornata, sicco eam praetereuntes pede iter conuertimus in regionem quartam, quae denominatur a Templo pacis et via sacra. Atque in ista reperiebantur vicus Sceleratus, domus regis Sacrificuli, quae *regia* dicebatur, templum Pacis a Vespasiano exstructum, et imperante Commodo igne terrae motu excitato dirutum. In eo templo multa cimelia et picturae seruabantur, vt prodit Plinius H. N. LXII, c. 19. et XXXV. 10. nec non teste Iosepho de bello Iud. L. VII. c. 5. aurea mensa, aureum candelabrum, Codex Legis ab Esdra scriptus. Ipsa templi figura cognosci potest ex Tabula aenea octaua. Haud procul ab eo templo fuisse creditur domus pontificis Maximi et Virginum Vestalium, templum Solis, et Meta *Sudans*, h. e. aqua saliens ex columna lapidea. Ex aduerso erat Vicus *Sandalarius*, quem a statua Apollinis sic dictum Vir doct. arbitratur, sed a sandaliariis, qui ibi sandalia haberent venalia, sic appellatum esse probabilius videtur. Is fuit insignis tabernis librariis, et arcu triumphali Titi nec

non Vulcanali, seu loco patenti, in quo esset ara Vulcani, et Lupercali, luco sacrato Pani deo Arcadum, quod ex Virgilii Aeneidos VIII. v. 342. perspicue intelligitur. In quinta regione *Esquilina*, vbi nunc reperitur Aedes Crucis, et templum Prudentianae, quondam Persius, Propertius, et Plinius iunior, vt alia praetereamus, habitasse feruntur. Regiones, sextam, seu altam semitam, et septimam, seu viam latam, transeuntes, properare iubemur in Forum Romanum, in cuius spatio versus Meridiem fuerunt *Rostra*, *Curia Hostilia*, *Comitium*, *Graecostasis*, et *Senaculum;* versus occidentem *Vicus Iugarius* et *Tuscus*, *Basilica Grachi*, *templum Vestae;* Aquilonem versus *aedes Saturni* cum *Miliario* aureo, *aedes Concordiae;* versus Orientem, *arcus Fabianus*, *Tabernae nouae*, *Cliuus Marforius.* In area Fori fuisse narratur Curtius ille lacus, nunc solida tellus, equus aeneus Domitiani, puteal Libonis, statua Marsyae. Praeter forum Romanum erant quoque fora Caesaris, Augusti, Neruae, et Transitorium, in quo columna Traiana centum atque octodecim pedes alta adhuc cernitur. In montem Capitolinum ascendebatur tribus viis: prima quidem in rupem Tarpeiam, per gradus Monetae; altera super cliuum Capitolinum, in quo fuit templum Iouis tonantis, ac Fortunae primigeniae; tertia denique latissima atque optima prope Asylum, ibique erat carcer Tullianus. De arce et templo Capitolino, quod eo loco fuisse existimatur, vbi nunc reperitur Coenobium quod *ara Coeli* dicitur, doctissimus auctor tam accurate agit, vt argumenta cum eorum, qui putant templum fuisse structum in fastigio arcis, tum horum, qui in altera parte montis positum fuisse arbitrantur, laudet; interiorem formam templi, Dionysio Halic. libr. I. p: 259. duce, describat, de diuitiis et cimeliis templi ratione praestantiae ac multitudinis fere fidem superantibus differat, ac tandem *Rycquium de Capitolio* se secutum esse ducem libere fateatur. Figura Capitolii, quale nunc est, breuiter descripta

et Tabula XI. aere expressa cernitur. Peruenimus tandem ad regionem vrbis nonam, ibique in viam latam vel Flaminiam, in qua reperitur columna memoriam Antonini seruans, quam *Ioh. Vignolius* Romae anno huius seculi quinto singulari differtatione descripsit. Inter opera, quae Domitianus fieri iussit, referuntur *Naumachia*, *Odeum*, et *Stadium* cuius figura Tabula XIV. aeri incisa reperitur. In ista regione quoque memorandus videtur campus Martius, magnificis aedibus cinctus, insignis *Mausolaeo* ex lapide niueo exstructo, et perpetuae viriditatis arboribus tecto; *septis*, quae intrabant centuriae suffragium daturae, ex quorum vno latere erat porticus Europae, ex altero Villa publica. Si quis in campo minore ad littus Tiberis via recta iret, veniebat in theatrum Marcelli, cui proximus erat carcer Claudii Decemuiri, qui mutabatur dein in templum pietatis; nec procul aberant templa Apollinis et Bellonae, vt et Circus Flaminius, quo loco iam aedes S. Catharinae Funariorum reperitur. In ista quoque regione, quae commemorentur, videntur dignissima: *Theatrum Pompeii*, et *Pantheon*, forma conuexa fastigiatum, quod *Benifacius* quartus in aedem Mariae et omnium martyrum conuertit.

De *palatio*, de variisque eius fatis, *Septizonio Seueri*, quod Marlianus Rom. antiq. Lib. IV. c. 16. accurate descripsit, et de *arcu triumphali* Constantini M. cum capite X. *Adlerus* diligenter disseruisset, describit Circum Maximum in valle Murtia sic, vt potissimum Dion. Halicarn. Lib. III. p. 200. auctoritatem sequatur, Salinarum ad portam trigeminam mentionem facit, et forum Olitorium, nec non Velabrum maius, ad hanc regionem a Victore referri docet. Hac occasione data laudat quoque Ficum Velabrensem ex Martiali, qui Libro XI. Epigr. 53. scribit: Et *Velabrensi massa recocta foco;* sed ibidem potius legendum videtur *foro*, atque locus explicandus de massa lactis coagulati, quae Velabrensem fumum bibit, vt ex Libro XIII. Epigr. 32. intelligitur.

Duo-

Duodecima regio vrbis, quae *Piſcina publica* vocatur fuit quidem frequens, ſed anguſtis finibus circumſcripta, atque thermarum Antoninianarum, quae fuerunt in iſta regione, rudera adhuc oſtendit. Regio decima tertia complectebatur montem Auentinum, in cuius faſtigio erant aedes Lunae, ac Iunonis reginae, ara Iouis Victoris, aedes, atrium, et bibliotheca Libertatis, atque in hac omnium prima Romae bibliotheca publica M. Varronis picta imago ſuſpenſa cernebatur, teſte Plinio Lib. VII. c. XXX. Decima quarta regio erat trans Tiberim, ſed iungebatur vrbi ab Anco Marcio, ibique habitarunt olim Iudaei, Lecticarii, mercenarii, et feſtum fortis Fortunae, ritu ab Ouidio Faſt. VI. v. 770. deſcripto, celebrabatur. In iſta regione quoque videtur ager Vaticanus memoria dignus, qui iam *ciuitas Leonina* et *Burgum* appellatur, atque ob vitium aeris, iam dudum, teſte Tacito hiſtor. II. 93. locus infamis fuiſſe traditur. Ibi quoque celebratur moles Hadriani, cuius exterior ambitus ex ſolidis lapidibus fuit, interior oblongus et praealtus ex Pario marmore, ac eo loco non Hadriani modo, ſed omnium quoque Antoninorum cineres, conditi leguntur. Ex hoc duplici ambitu arx nunc cernitur exſtructa, quae caſtrum S. Angeli vocatur. Qua olim horti Neronis fuiſſe leguntur, illic nunc reperitur templum S. Petri, quod nulli aedificio in vrbe vniuerſa ſplendore ac magnificentia cedere videtur. De huius templi forma fatisque doct. *Adlerus* non modo breuiter atque accurate diſſeruit, ſed et ipſum vt Tabula aeri inciſa conſpici poſſet curauit. *Sexti Rufi*, Viri Conſularis, *breuiarium de regionibus vrbis Romae*, et *Publii Victoris* de eodem argumento libellum, ex Graeuii theſauro Antiquitatum Rom. typis repeti iuſſit, atque vt verum fateamur, ſummam induſtriam atque diligentiam adhibuit, vt iſta veteris Romae deſcriptio, et narrationis ſimplicitate, et argumentorum fide, et chartae nitore, et typorum elegantia, lectoribus commendaretur, nec dubitat fore, vt lectores ae-

aequi ac beneuoli his suis laboribus leues operarum errores, qui vix euitari potuere, condonent.

PETRI LAMBECII HAMBVRGENSIS COMmentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi LIBER QVARTVS; Editio altera: Studio et opera ADAMI FRANCISCI KOLLARII, Equitis Hungari de Kereszstény, Consiliarii Actualis Aulici, Aug. Bibliothecae Directoris, et Academiae Scientiarum elegantiorumque literarum Theodoro-Palatinae Socii Extraordinarii.

Vindobonae, Typis et Sumptibus Ioann. Thomae Nob. de Trattnern, Aug. Aulae Typographi, et Bibliopolae Vindobonensis. Anno a partu Virginis CIↃIↃCCLXXVIII. Alph. 2 pll. 16. in Fol.

Hunc librum, qui centuriam alteram codicum Manuscriptorum Theologicorum recenset, Ill. Kollarius, Vir nostra laude maior, sola Lambecii dedicatione instructum, absque additamento nouae praefationis, emisit. At promissi tamen, quod de reddendis his Commentariis Lectorum vsibus quam fieri posset aptissimis, nuper dedisset, memor, et modi, quem in iis reconcinnandis et refingendis sequendum putasset, seruantissimus deprehenditur. Ad codicem igitur centesimum primum qui Gregorii Nazianzeni partim edita, partim inedita Carmina continet, mentio

 fit

fit, Tollii qui ex hoc codice ea edidit in *Insignibus Itinerarii Italici;* itemque Muratorii, cum libri, necdum tamen a se conspecti, Tollianici, tum huius codicis notitiam prae se ferentis in Praefatione ad *Anecdota Graeca.* Versus aliquot quibus est auctius Carmen, cuius initium Πῆξον μὲ χριστὲ ὡς ἐλεύθερος λάτρης, in cod. Vindob: quam in editione Parisina Operum Greg. Nazianzeni, afferuntur integri:

Τολμῶ τι λέξαι, ὦ μάκαρ, τὸ σῶμά μοι
Τὸ σὸν τὸ τῆς σῆς πλάσμα προσπίπτω χερὸς
Ὡς νεκρὸν, ὡς ὀδωδὸς, ὡς παρειμένον
Ἰδοῦ πρόκειται βλέψον, ἐκλελοίπαμεν.
Καὶ νῦν πάρει, δὸς χεῖρας, εἴλυσον βίου
Πρὶν καί τι χεῖρον συμπέσειν ἐμοὶ τέλος
Τι δεῖ πάλαι κακῶν τε καὶ καθαρσίων.

Quomodo vero Muratorii diligentiam hi versiculi lusisse dicantur, non videmus; cum Muratorius ex alio prorsus Codice, nempe Ambrasianae Bibliothecae, alia plane, nimirum Epigrammata ediderit. — Pro νεκρὸν marginis lectio affertur λεπτόν. At illa est ex glossemate, et deterior ea quae in textis est. Conf. v. c. Interpretes ad Ep. ad Hebraeos XI, 12.

Ad Cod. CII. p. 35. vindicatur Lambecius a crimine, ei ab Oudino Comment. Tom. I. p. 645. obiecto; nimirum, Zonaram in carmina Gregorii Nazianzeni commentatum esse, *male* ab eo scribi. Docetur autem ex Caveo de scriptorib. Eccles. T. II. p. 201. et Fabricio B. G. Vol. IX. p. 443. Prooemium Zonarae in Greg. Naz. Tetrasticha Venetiis Graece prodiisse, et eiusdem Zonarae Expositionis mentionem fieri apud Labbeum Bibl. Nou. MSS. p. 177. Etiam in Bibliotheca Regia Parisina adservari Zonarae Explicationem Tetrastichorum Greg. Naz. Cod. CMXCII.

CMXCII. n. 6. Neque tamen paraphrases, quas Codex Vindobonensis habeat, illico Zonarae, vt Lambecius statuebat, tribui debere, cum et Nicetam et Nicolaum Doxapatrium, Constantinopolitanae Ecclesiae Notarium, in varia Nazianz. Carmina ἐξηγήσεις scripsisse notum sit. De his quidem Lib. VIII. Cod. 47. n. 2. agitur, quas valde his similes sibi visas esse scribit.

Ad Cod. CXI. n. 13. 14. qui Callisti Patriarchae Constantinopolitani duas orationes, alteram in obitum Mariae Virginis alteram in necem Iohannis Baptistae continet, vtramque ignorari a Fabricio B. G. T. IX. p. 100. obseruatur. Constantini autem Acropolitae Orationem in S. Martyrem Theodosiam, huius Cod. n. 17. quae altero exemplo exstet in Cod. XXXV. n. 2. Lib. VIII. Lambecianorum Commentariorum, pro inedita haberi a Fabricio B. G. T. IX. p. 148. eam tamen vulgatam esse e Cod. Vaticano a Papebrochio Act. Sanct. T. VII. p. 69. Verba denique Lambecii, quae extra seriem in Indice primo Alphabetico Auctorum adnotauerat, ad hunc Const. Acropol. pertinentia; *Meminit huius Constantini Acropolitae Ioannes Cantacuzenus Hist. Byzant.* etc. notae subiectae inseruntur. Cur ergo denuo in Indice leguntur, e quo commode tolli poterant.

Ad Cod. CXIII. n. 2. vbi Historia vitae, martyrii, et miraculorum S. Theodori Tyronis recensetur, primum duos esse Theodoros ex Actis Sanctorum T. II. p. 23. obseruatur; deinde historiam, quae hoc Codice Vindob. contineatur, neutrius singulatim Theodori, quorum alter *ducis*, alter *tyronis* cognomine discernitur, vitam referre; sed vtriusque simul ab indocto quodam male consarcinatam esse. Additur etiam, neutrum Theodorum clare distinxisse Fabricium B. G. T. IX. p. 147. nec hominis esse, in tali

tantoque opere omnia accurate discernere. Verissimum hoc, inprimis in rebus parui momenti, qualis vtique haec est. Ad eiusdem Cod. n. 3. quo memoratur a Lambecio Chrysippi Presbyteri Hierosol. narratio miraculorum S. *Theodori* Martyris, cognomine *Tyronis*, plurimis verbis et argumentis, ex Gregorii Nysseni in Theodor. Tyronis encomio, (perperam paullo ante Nazianzeni in eum oratio laudatur,) potissimum repetitis euincitur, miracula, quae hic enarrentur, non esse Theodori Tyronis, sed Theod. ducis.

Ad Cod. CXVI. n. 2. de Berytensis miraculi historia copiose agitur. Tota disputatio in tres locos diuiditur. Primum de loco ac tempore quo contigerit, tum de auctore qui narrauerit, denique de fide qua excipiendum sit, disseritur. Berytense vocatur a Beryto, vrbe Phoeniciae percelebri. Conceditur, eius nullam fieri a scriptoribus Graecis mentionem ante tempora concilii Nicaeni secundi a. 787. vbi primum pro cultu imaginum defendendo prolatum est. Ad auctorem quod attinet, est is Athanasius quidam *Iunior*, ex mente Lambecii, cui Baronius et Pagius adsentiebantur. Sed Ill. Kollarius negat vmquam Athanasium queudam *Iuniorem* (cf. tamen p. 373.) exstitisse, idque iam se Libro III. p. 254. in nota subiecta demonstrasse, monet, et miraculi istius historiam non alii quam Athanasio illi Magno, Alexandrino Archiepiscopo, cui etiam in Cod. CLXXXVII. n. 10. adscribitur, tribuendam esse contendit. In exitu laborat disputatio, vbi de fide quaeritur. Primum, etiamsi Romanocatholici huius miraculi possessione deturbentur, hoc nihil nocere ipsi causae cultus imaginum; eum consensu Orientalis et Occidentalis Ecclesiae, tanquam laudabilem et minime sacrilegum, comprobari. Deinde de Actis Synodi secundae Nicenae, satis vel parum genuinis, nemini priuato, non itaque Baronio, Pagio, Span-

Spanhemio, Caueo, Oudino, decernere licere, praeterquam Ecclesiae catholicae soli, cuius vnius iudicio reliquorum omnium sententiae sint subiiciendae. Cum Spanhemio separatim agitur. Cui, quod Opp. T. I. p. 1315. scripserat, nullos omnino in ea Synodo trium Orientis Patriarcharum legatos fuisse, opponitur e calamo exarata Antiochenorum Patriarcharum historia, in Bibliotheca Caesarea Vindob. exstante testimonium, his conceptum verbis: Οὗτος ὁ Πατριάρχης (Theoderetus Patriarcha Antiochenus) ἔπεμψε τοποτηρητὴν εἰς τὴν ἑβδόμην σύνοδον, ἡ ὁποία ἐγίνη ἐν ἡμέραις Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ κ. τ. λ. Tandem ait: „quod testimonium, si quis tuae, (Spanhemium „alloquitur,) sententiae praetulerit, eum nullius temeritatis „reum futurum esse non temere arbitrer."

Ad eiusd. Cod. n. 19. iacta a Lambecio in Combefisium crimina, quasi quae ab eo publicata fuissent, multa ignorantiae, insolentiae, maledicentiae exempla proderent, absterguntur, maxime verbis Reimanni in *Bibl. Acroam.* qui valde indignatur Combefisio iniuriam factam esse, et easdem a Lambecio, quas in Combefisio redarguat, culpas commissas fuisse scribit.

Ad Cod CXLIIII. n. 39. vbi duarum Chrysostomi orationum mentio fit, quarum in altera haec habentur: Πολλοὶ πρεσβύτεροι ἁμαρτωλοὶ ὄντες προσφέρουσι — — — — καὶ ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Κυρίου, καὶ τὸ ποτήριον γίνεται αἷμα τίμιον κυρίου, adnotatur, haec inter spuria Chrysostomi retulisse Fabricium, ex disciplina Lutheri institutum, et Montefalconium Instituti Benedictini et sancti Mauri sodalitii alumnum; hunc editionis suae Chrysostomi Operum Parisinae T. X. p. 840. illum Biblioth. Graec. Vol. VII. p. 605. Nobis videtur, nec ista verba sola aliena, nec propter ea ipsam orationem suspectam esse habendam; Lambe-

cium autem errasse apparet, qui ex istis verbis male intellectis, clarum et insigne testimonium de vera *Transsubstantiatione* repetebat. In Patrum scriptis, et Liturgiis antiquis, verbum γίνεσθαι in hac ipsa re multoties vsurpatur ita, vt ad transsubstantiationem stabiliendam nihil valeat. Veram eius vim perspexerunt et demonstrarunt cum alii, tum Vener. Ernesti nuper, fonte simul istius formae loquendi detecto, in Iohannis Euang. 1, 14. ὁ λόγος σάρξ ἐγένετο, in *Opusculis Theologg.* p. 43.

Cod. CLI. n. 34. memoratur Ἄθλησις τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ μεγαλομάρτυρος etc. Hoc opusculum cum Fabricius tantum in Coisliniano Codice exstare referat, B. G. Vol. IX. p. 72. elucere ait Ill. K., eum nequaquam Lambecii Commentariis, sed Nesselii solum Breuiario vsum fuisse. — Cod. CLX. Lambecius trium Codicum Vindobonensium Epistolarum Michaelis Glycae memoriam celebrat, sed quartum, qui olim adfuerit, et alicui quondam commodatus non redditus sit periisse, queritur. Ad haec, nimis temere, ait Ill. K., decessores suos negligentiae prodigalitatisque arguere Lambecium, qui eo quo haec scriberet tempore, certus esse potuerit, non modo quartum illum epistolarum Glycae codicem non defuisse, sed superfuisse etiam quintum, vtrumque suis locis a se indicandum.

Ad Cod. CLXXXVIII. n. 12. de Anastasii Sinaitae et Cyrilli Alexandrini expositione fidei, dialogi more conscripta, bene obseruatur, eam descriptionem non de colloquentibus inter se Anastasio et Cyrillo, quorum aetas centum amplius annis distabat, intelligendam esse, sed de orthodoxae fidei expositione ad mentem vtriusque Patris confecta. Ad quod cum non attenderet Oudinus, *Comment.*

de

de Scriptt. Eccles. T. I. p. 1664. factum est, vt a re alienam de hoc libello sententiam ferret.

Caeterum Appendix huius quarti Commentariorum Libri duo Additamenta exhibet: prius pertinet ad p. 101. editum olim a Lambecio inter Additamenta Libri V. Commentar. n. III. quod sententiam de Baptismo Constantini M. in fine vitae multis veterum scriptorum testimoniis, Graece simul et Latine prolatis, confirmat, et propter prolixitatem reliquis annotationibus commode aptari non poterat. Alterum ab Ill. K. iam Lib. III. p. 411. suo loco editum, iterum hic recurrit. Causa non satis idonea haec affertur, ne quid eorum quae ad Librum III. et IV. pertineant, in altera hac editione omissum esse videatur. Quanto rectius erat, simpliciter ad huius libri Cod. CXCVI. n. 12. 13. monere, additamentum huic alieno loco attributum, iam suo loco, vt alibi fieri soleat, prolatum esse. Sed talium repetitionum exemplum iam supra attulimus. Nec leui ornamento et decori erat huic Operi futurum, si operarum typographicae vitia diligentius emaculata fuissent.

CHRISTOPHORI SAXII, ONOMASTICON Literarium, siue Nomenclator Historico Criticus praestantissimorum omnis aetatis, populi, artiumque formulae Scriptorum item monumentorum maxime illustrium, ab orbe condito vsque ad Seculi, quod viuimus, tempora digestus, et verisimilibus, quantum fieri potuit, annorum notis accommodatus.

PARS TERTIA.

Tra-

Traiecti ad Rhenum, apud Paddenburgium et van Schoonhouenii viduam, Bibliopolas, MDCCLXXX. pagg. omnino 660. in 8.

Quum *Saxius*, Vir Celeb. prioribus duabus Partibus, ingenii humani monumenta, inde ab Orbe condito ad initium vsque Seculi decimi sexti, delinearit, incrementa atque decrementa vnius cuiusque disciplinae, singularumque artium atque adeo vniuersae eruditionis, atque doctrinae fata descripserit, multorum, qui de literis bene meruerant, nomina obliuioni eripuerit, ita vt laudes peritorum huius rei omnium, inprimis historiae literariae amicorum, ferret: hoc intelligentum iudicio, suoque de literis bene merendi studio commotus, ipsaque adeo huius molesti laboris vtilitate incitatus est, vt eadem ratione, eodemque annorum ordine seruato, tertiam partem Nomenclatoris ederet, idque eo lubentius faceret, quo propius ad eam aetatem perueniit, qua graecae latinaeque literae diu neglectae atque sepultae, rursus aliquo in pretio haberi, et quasi ab inferis reuocari coeperunt. Quum vero peruersa quaedam ab eo iam tempore inualuerit consuetudo, vt graecae latinaeque literae, arcto cum omnibus disciplinis coniunctae connexaeque vinculo, a iuris diuini humanique, valetudinis tuendae, et rerum naturae indagandae scientia separarentur, atque diuellerentur, et scientiae inter altiora atque sublimiora referrentur, bonae vero literae minutiarum nomine venirent, hi modo, qui ab hoc consuetudine et more Seculi sui alieni, studia humanitatis cum scientiis atque disciplinis, vnde victus et rei familiaris praesidia peterent, coniungenda putarent, et e graecis latinisque fontibus suos riuulos deducerent, ea felicitate vsi sunt, vt nomina et scripta eorum aetatem ferrent, et inter ciuitatis literariae principes, iudices, ac Senatores numerarentur. Nulla vero aetas tam larga atque fertilis fuit summorum ho-

hominum atque ingeniorum prouentu, nulla tot in vniuerſo ſtudiorum genere heroas, totque omni liberali doctrina expolitos ornatosque protulit viros, quam Seculum poſt Chriſti natales ſextum et decimum. Inde etiam hanc ſibi legem imperauit Clar. Saxius, vt eorum modo memoriam recoleret, qui vel in literis et bonis artibus principatum, finitimosque principatui gradus obtinuerunt, vel in ſcientiis ita eminuerunt, vt tanquam ſectae ſuae anteſignani nouum doctrinae genus proſeminarent, vel per medias vulgi laudes quaſi quadrigis veherentur. Aſtrologos imitari voluit Saxius, qui primae modo atque ſecundae magnitudinis ſidera diligenter ſpectant, reliquarum ſtellarum breuium innumerabilem copiam negligunt, adeoque eximios in ſuo genere doctos, vel eximiis proximos, modo commemorauit, ita vt nec Theologos ſecundum familias deſcriberet, nec nomina vernacula cum praenominibus et cognominibus negligeret, vel mutando emolliret, nec, quod praecipuum eſt, omnia, quae ad cuiusque vitam et ſcripta pertinent, coaceruaret; ſed fontes potius indicaret, e quibus copioſora petere et haurire poſſet harum rerum ſtudioſa iuuentus. In fontium autem numero frequentiſſime, vt ipſa rei natusa imperauit, laudantur Conringius, Pantaleonis Proſopographia, Iouii Elogia, Fabricius, Bruckerus, Baelius, Schroeckhius, et qui Bibliothecae Bünauianae Indices confecere, vt alios taceamus. Quum vereatur Saxius Vir doct. ne ſint quibus haec Chronotaxis literaria nimis preſſa et tenuis videatur, illis non fore arduum ſcribit, *huiusmodi oſſium ſimplicitatem ſplendida philoſophandi pompa, tanquam carne et ſucco, habitiorem efficere.* At ſi conſilium atque vſus huius libri ſpectatur, qui modo in eo cernitur, vt memoria doctorum Seculi decimi ſexti renouetur, vtque is, qui de vno alteroue horum virorum aliquid noſſe cupia, ſcire poſſit, quos conſulere debeat, vt denique fata literarum per ſingulos annos breuiter repetantur: quiuis profecto in eo acquieſcet,

escet, si modo id inuenire possit, cuius causa librum huius generis, data occasione, non totum vna serie legere, sed euoluere solet. Gratus igitur acceptusque erit iste Nomenclator, inprimis iis, qui Bibliothecis publicis praesunt, vel historiae literariae accuratius cognoscendae studio amoreque tenentur. Nos singula decennia Seculi sexti decimi ita percurremus, vt vniuersi libri argumentum oculis lectorum pateat, et principum huius Seculi doctorum imago in memoriam haecce legentium recurrat.

Agmen ducit *Rhaphael Maffeus*, Volaterranus, Grammaticus et historicus, natus 1451. denatus 1521. cuius imago in Boissardianis tabulis No. LXXXVII. et in duobus numis Musei Mazzuchelliani expressa cernitur. Quamuis eum Vrbanorum commentariorum libros XXXVIII. Iulio Pontifici inscriptos, ex mille amplius vtriusque linguae auctoribus, ipso fatente, congestos, edidisse constet, et mediocrem eruditionem, leuemque vtriusque linguae, graecae inprimis, scientiam ipsi periti tribuant: haud tamen ingratum foret multis, vt nobis quidem videtur, si ista vel tribus verbis narrantem Saxium V. C. audire possent, quum alii otio, alii occasione, libros quos Saxius Volaterrani aliorumque causa laudauit, consulendi destituantur. At breuitatis studium cum imperare videretur amplitudo operis: satisfecit profecto Celeb. Saxius suo consilio, si modo laudaret eos, qui de singulis doctis vberius atque copiosius disputassent. Volaterranum igitur sequitur Petrus *Pomponatius*, Mantuanus, qui Philosophus subinde profanus iure appellari videtur, cum omnia morte finiri libro de immortalitate animorum, credidisse atque docuisse putetur, quamuis modo, immortalitatem animi ex ratione atque scriptis Aristotelis demonstrari posse, negaret. Thomas *Linacer*, Cantabrigiensis Medicus et Philologus Anglo Britannus teste Vossio de Scientiis Mathematicis c. 65. anno 1500. Procli Sphae-

Sphaeram edidit, et libro quoque de emendata latini sermonis ſtructura laudem doctorum meruit. Thomas *Diplouatatius*, Patricius Cpolitanus, Iani Laſcoris diſcipulus, Ictorum Biographus. Hier. *Auantius* Veronenſis, plurimorum librorum ex Aldi officina prodeuntium emendator, ſaepius quoque audax interpolator. Paulus *Corteſius* Dalmata, Epiſcopus Vrbinas, caſtae latinitatis imitator et vindex, pro ſuae ſcilicet aetatis ratione. A. I. *Parrhaſius*, Rhetor et Grammaticus, cui debetur Commentarius in Claudianum de raptu Proſerpinae, et Horatium de arte poetica. *Io. Baptiſta* Mantuanus, vulgari nomine Spagnoli quaſi Hiſpaniolus, Orator, Grammaticus, et Carminum ſcriptor. Io. Maria *Catanaeus* Nouarienſis, Plinii interpres. Paulus *Aemilius* Veronenſis, rerum Francicarum a Pharamundo vsque ad A. 1488. ſcriptor; Cornelius *Aurelius*, cuius Batauiam, ſeu de antiquo eius inſulae, quam Rhenus in Hollandia facit, ſitu, deſcriptione et laudibus, libros duos, primus anno 1586. edidit Bonauent. Vulcanius, et Petr. Scriuerius Antiquitatibus inferioris Germaniae inſeruit; Albrecht *Dürerus*, Pictor celeberrimus Norimbergenſis; Io. *Frobenius*, Chalcographus Baſileenſis, eruditione et typorum machinis clarus, a. 1527. mortuus; atque eadem, niſi maiore laude dignus Phlippus *Iunta* Florentinus, cuius editiones veterum librorum, quanto in pretio habeantur a criticis, neminem fugit; Alexander ab *Alexandro*, Ictus et Grammaticus, qui diebus Genialibus ſcribendis inclaruit. Hi primo Seculi decimi ſexti anno floruere. Altero autem anno fama eruditionis eminuerunt Deſiderius *Eraſmus*, nemini eruditorum ignotus, cuius Opera cum Baſileae, tum Lugduni, coniunctim prodierunt; Martinus *Pollichius*, Academiae Vitebergenſis, ſub auſpiciis Friderici Septemuiri Saxoniae conditae, auctor, primusque Rector, Franc. *Ximenius* Archiepiſcopus Toletanus, cuius curae ſumtibus atque induſtriae Bibliorum Complutenſium Opus, anno 1515. abſolutum, necdum editum, debetur, quique

anno 1517. ex propinato, vt aiunt, veneno periit. De horum Bibliorum auctoritate controuersiae nuperae inter Semlerum Halensem Theologum, et Goetzium Pastorem Hamburgensem agitatae, Saxius quoque ita mentionem facit, vt Semlero fauere videatur. Ioh. *Murmelio*, qui descriptionem vrbis Monasteriensis versu Saphico hoc anno promulgasse fertur, et Iodoco *Clichtoueo*, Philologo Parisiensi, Lutheri postea aduersario, commemoratis, laudat Saxius Henricum *Stephanum*, haud dubie parentem Roberti Stephani, et auum Henr. Steph. ad eumque refert Io. Damasceni Opera cum Clichtouei Comment. 1512. Psalterium quintuplex 1513. nec non Theodoreti libros de curatione graecarum affectionum 1519. Anno quarto huius seculi celebrantur Hermannus *Buschius*, Philologus Lipsiensis, cum Collega *Aesticampiano*, a Theologastris, quales tum erant, et Sophistis Lipsiensibus, hac vrbe expulsus; Albertus *Kranzius* Historicus Hamburgensis, Michael *Bonarotus* Gallo Francus; *Michel Ange* Architectus, Pictor, Poeta, et Praxiteles Florentinorum; *Pomponius Gauricus*, qui scripsit librum de sculptura, *Raphael* Vrbinus, pictor celeberrimus. Inter ceteros prioris decennii eruditos inprimis commemorari merentur Ambrosius *Calepinus*, auctor Dictionarii Linguae latinae; Franciscus *Albertinus*, de Mirabilibus nouae et veteris vrbis Romae ad Iulium II. scribens, Andreas *Naugerius* Historiographus Venetorum, Ioh. *Pfefferkorn*, antea Iudaeus, dein acerrimus Iudaeorum aduersarius, et superstitiosus omnium librorum Ebreaorum hostis, qui a Spondano, in Annalium Baronii continuatione ad Ann. 1510. cum alio eiusdem nominis Iudaeo, sed homine nequam ac perdito, temere confunditur, *Eobanus* denique *Hessus*, poeta atque historicus Marburgensis, cuius vitae a Camerario descriptae nullam hic loci mentionem factam esse mirandum videtur; vt et *Beatus Rhenanus*, et *Erasmus Stella* consul Cygnaeensis, cuius antiquitates Borussiae anno 1510. Basileae prodiere,

et

et cuius Commentarii de rebus ac populis orae inter Albim et Salam leguntur in Lessingii V. C. altera parte descriptionis monumentorum Bibliothecae ducalis Guelberbytanae n. XIV. p. 447. seq. germanice scripta.

Inter alterius decennii eruditos famam celebritatemque nominis consecuti esse narrantur *Phauorinus*, Lexicographus Graecus, et Bibliothecea Mediceae praefectus, Hier. *Emserus* Theologus pontificius, acerrimus Lutheri hostis, Bilibaldus *Pirckheimerus* Senator Norimbergensis, Maximiliano I. Augusto a consiliis, Historicus et Philologus, cuius imago eleganti Alberti Düreri manu picta, radioque scripta, ante eius opera a Goldasto digesta Francof. 1610. Fol. cernitur, Henr. *Glareanus*, lauro poetica et annulo a Maximiliano I. donatus, Georg. *Spalatinus*, ob Chronicon Saxoniae 1512. editum satis clarus, Petrus *Bembus* Venetus, Cardinalis, Historicus, et Gramaticus insignis, Nic. *Machiavellus* Florentinus, prudentiae ciuilis non fidelissimus magister, sermonis contra etrusci probatissimus auctor, Guil. *Budaeus* Parisiensis Philologus egregius, qui libris elegantissimis de asse, et de Philologia, nec non commentariis linguae graecae, primum Paris. 1529. impressis, dein saepius repetitis, inclaruit; cuius dignus est qui in societatem veniat Thomas *Morus*, scriba regis, doctissimus Luciani interpres a. 1536. quem Henricus VIII. Rex, quod eius voluntati iure repugnaret, capite plecti iussit. Vitam eius, hoc enim addere liceat, Thomas Hearne, a Guil. Ropers descriptam, cum additamentis Lond. 1716. typis inprimendam curauit; Ioh. *Eccius* Theologus Pontificius Ingolstadiensis, cuius Icon et Vita reperitur in Viri Clar. Ioh. Math. Schroeckh, elegantissimi Biographi Vitis clarorum virorum (*Abbildungen und Lebensbeschreibungen berühmter Gelehrten;*) Caelius *Rhodiginus*, qui anno 1516. Antiquas lectiones in lucem exire iussit; Ioh. Bapt. *Egnatius* Archaeologus Vene-

Venetus, Vlr. *Huttenus*, Germanorum Lucianus, Petrus *Mosellanus* Rich. Croci successor, Io. *Pierius Valerianus*, Protonotarius Apostol. doctus Virgilii interpres; Andreas *Carostadilus* vulgo Bodenstein, Lutheri laborum socius, Ioh. *Oecolampadius* Theologus Zwinglianus Basileensis, ista aetate non ignobiles fuere. *Lutherus* tamen atque *Melanchton*, facile omnium famam laudesque superare videntur.

Tertio decennio inprimis commemorantur atque laudantur Ludou. *Vives*, Philologus Brugensis in Flandria, Nic. *Amsdorfius* Episcopus Numburgensis, Ioh. *Cochlaeus*, maximus Euangelicorum calumniator, qua re haud bene famae suae apud posteros consuluit, Vinc. *Obscpaeus* philologus graecus, Melch. *Pfinzinger* auctor inclyti libri Theuerdanck, Polyd. *Vergilius* Vrbinas, quem de rerum inuentoribus scripsisse constat, Iustus *Ionas*, Martinus *Bucerus*, Io. *Bugenhagen*, Theologi satis noti, Valent. *Trocedorfius*, Rector Scholae Goldbergensis in Silesia, multitudine discipulorum insignis ac memorabilis. Agmen horum claudat Ioach. *Camerarius*, eximium doctae Germaniae decus, Criticus et Polyhistor Academiae Lipsiensis, dignissimus, qui in hac ipsa Academia a Io. Frid. *Fischero* Viro Celeb. 1762. oratione eleganti laudaretur.

Quarto decennio laudem famamque praecipuam consecuti esse narrantur Laz. *Bonamicus* Poeta Patauinus, Hier. *Fracastorius* Poeta Veronensis, Iul. Caes. *Scaliger* Iosephi Iusti pater, Petr. Paul. *Vergerius* minor Episcopus Iustinopolitanus, Antipontificiorum haud obscurus fautor, cuius Apologiam aduersus Ioh. Casam 1760. Schelhornius V. Cl. scripsit, Franc. *Vatablus* ob Biblia polyglotta insignis, Melchior *Canus*, cuius *Loci Theologici*, ad exemplum librorum Ciceronis de officiis scripti, vicem Topices Theologicae praestant, Ioh. *Brentius* Theol. Lutheranus, Io. *Cario*, cn-

cuius Chronicon Phil. Melanchton, et C. Peucerus, emendarunt, Nic. *Copernicus* Aſtronomus illuſtris, Greg. *Pontanus* Cancellarius Electoris Saxoniae in Comitiis Auguſtanis, Theophr. *Paracelſus* Chymicus et Theoſophiſta, portentoſae ſimul vaniſſimae eruditionis, Michael *Seruetus*, qui ſeptem peſtilentes libros de Trinitatis erroribus Lugduni Gallorum 1531. prodire iuſſit, Io. *Sturmius* Philologus Argentoratenſis, Io. *Caluinus* Theol. Geneuenſis, auctor formulae doctrinarum Caluinianae, Paul. *Manutius* Chalcographus et Archaeologus Romanus, Georg. *Agricola* Philologus Chemnicenſis, auctor libelli de ponderibus et menſuris, *Ianus Comarius* Medicus Ienenſis, graecarum literarum peritiſſimus, vt Ioh. *Oporinum*, Chalcographum, et Philologum graecum Henr. *Bullingerum*, Marium *Nizolium*, Vitum *Amerbachium*, Ioh. *Stigelium*, Carol. *Stephanum*, Andr. *Veſalium*, aliosque cum laude commemorari taceamus.

Properamus ad decennium quintum, quod, vt alios non commemoremus, ſuae eruditionis fama *Caſtellio*, *Victorius*, *Buchananus*, *Lotichius*, Conrad. *Gesnerus*, Anton. *Schorus*, Franc. *Robortellus*, *Balduinus*, Elias *Vinetus*, Victor. *Strigelius*, Hier *Wolfius*, *Beza*, Ioh. *Brodaeus*, Franc. *Duarenus*, Math. *Flacius*, illuſtrarunt; quem poſteriorem praecipuum auctorem Centuriarum Magdeburgenſium, nec non libri quo Catalogus teſtium veritatis continetur, laudari, nemo fere eſt qui ignoret.

At ſexto decennio quoque inclaruiſſe feruntur *Fallopius*, Medicus inſignis, Onuphr. *Panuinius* Antiquarius Romanus, Carol. *Sigonius* Hiſtoricus, cuius opera omnia, in quibus et Diſputationes Patauinae, ſtudio Argelati prodiere ſex Tomis, deſcripta Mediolani 1732—1737. Iac. *Amiotus* Franciscus interpres Diodori Siculi, Plutarchi,

Lon-

Longi, aliorumque; Gilbertus *Cognatus* cuius, Opuscula Basileae 1547. prodiere ap. Oporinum, Guil. *Morellus* Chalcographus Paris. Roder. *Castelli* Medicus, Dioscoridis interpres, Iac. *Andreae*, princeps formulae Concordiae auctor. Bas. *Faber* Scholae Erfurtanae rector, Lexicographus, Georg. *Fabricius* Chemnicensis, Criticus et Poeta, Ioh. *Mathesius*, Theologus Euangelicus, Dav. *Peiferus* Cancellarius Saxonicus, poeta et historicus, Casp. *Peucerus*, Medicus et Mathematicus, Petrus *Ramus*, Professor Parisiensis, in exitialibus nuptiis, instinctu aemuli eius Iac. Carpentarii, occisus, Iac. *Dalechampius*, Medicus Cadomensis, Andr. *Turnebus* Chalcographus Paris. *Henricus II. Stephanus* Roberti filius, Chalcographus et Philologus Parisiensis, Franc. *Fabricius*, Philologus Düsseldorpianus, Nic. *Gruchius* Paris. qui libros III. de Comitiis Romanis 1555. prodire iussit, Cyr. *Spangenbergius*, Chronographus Islebiensis, *Widmanstadius* Cancellarius Austriacus, literarum Syriacarum maxime peritus, *Natalis Comes* Venetus, Mythologus insignis, quem aduersus Morhofium Polyhist. literar. VII. c. 1. et Crenium in Animadu. Philol. Part. III. c. 2. §. 4. Celeb. Saxius recte defendit, eum propter resuscitatam librorum veterum memoriam, crebraque poetarum deperditorum fragmenta, et rerum copiam, multis Mythologiae scriptoribus longe anteponendum esse existimans.

Ista quoque felicissima doctorum aetas tulit *Brissonium*, Iac. *Cuiacium*, Ictorum sua et nostra aetate facile principem, atque insignem Philologum, eiusque perpetuum reprehensorem Hugon. *Donellum*, nec non Ios. Iustum *Scaligerum*, Dauid. *Chytraeum*, Mich. *Neandrum*, philologum graecum, Ioh. *Gorraeum*, Guil. *Xylandrum*, Marc. Anton. *Muretum*. aliosque.

Restat magnus numerus eruditorum hominum, qui inde ab anno 1560. ad annum 1585. vixerunt floruerunt que,

quos

quos vero ſingulos modo nominare, neque anguſtioribus circumſcripti finibus poſſumus, neque lectorum patientia abuſuri volumus; praeſertim cum hiſtoriae literariae amicos, hunc peritum atque humanum Nomenclatorem Cel. Saxii per vniuerſum Seculi XVI. decurſum ſpatiumque, perpetuum comitem habituros eſſe nulli dubitemus. Acceſſit quoque ſub finem collectio copioſa ſupplementorum et emendationum partis tertiae; in huius enim generis labore multa ſuo tempore non occurrunt, ſed alia occaſione non inuitata ſua ſponte obueniunt. Quum vero praeceps Seculi ſextidecimi aetas, nec non Seculum XVII. vt et noſtra, quibus viuimus, tempora, eandem operam Viri copioſa librorum ſuppellectile inſtructi, a nullo literarum genere alieni, nec moleſtias laborum fugientis, deſiderare videantur: nihil magis in votis habemus, quam vt Saxio, Viro Celeberrimo, placeat, eadem ratione de maioribus ſuae aetati propioribus praeclare mereri, et memoriam eorum, qui prae ceteris ingenii doctrinaeque fama floruerunt, gratae poſteritati commendando, ſui ſimul ingenii atque eruditionis multifariae monumentum aere perennius conſtituere: quod vt fieri poſſit, integris animi corporisque viribus ſummum vt numen diu ipſum florere atque gaudere iubeat, precamur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTOriae, cum interpretatione et notis integris IOH. HARDVINI, itemque cum Commentariis et Adnotationibus Hermolai Barbari, Pintiani, Rhenani, Gelenii, Dalecampii, Scaligeri, Salmaſii, Iſ. Voſſii, I. Fr. Gronouii, et Variorum: VOLVMEN TERTIVM: recenſuit, varietatemque lectionis adiecit IOH. GEORG. FRID. FRANZIVS.

 Lip-

Lipsiae, impensis Guilielmi Gottlob Sommeri 1779. Alph. 2. plagg. 7. in 8.

Qui hac Editione vtuntur Plinianae historiae lectores, e superioribus duobus Voluminibus intelligent, non solum cuiusmodi sit, et contenti erunt iis quae Vir experientissimus, in coniungenda Harduini et Gronouiana editione, eo modo, quo in his Actis in recensione secundi Voluminis indicauimus, praestitit; sed etiam admirabuntur industriam Viri doctissimi, qui multis laboribus distentus, tamen non diu expectare recentis voluminis editionem eos passus est, sed promissa ad diem est exsequutus. Atqui ad emendatam lectionem, vsumque cum philologicum, tum historicum, multa adhuc sunt perpurganda in libris Plinianis, si quis omnia Gronouii et Harduini editionis texta perrepere, et quid vitium prodat, quid solidum crepet, tentando explorare velit. Quae Harduinus vel manuscriptorum ope, vel ex ingenio suo emendauit, non semper probantur Viris doctis, qui in eo homine, cupiditate quadam et immodico nouorum insolitorumque studio affectum fuisse sciunt. Et in obseruationibus doctorum, quas vel singularibus libellis proposuerunt, vel aliorum scriptorum libris adsperserunt, adhuc multa latent, quibus Editor Plinii cum fructu vtatur. Sed quis hoc ab vno homine postulet vel otiosissimo, nedum ab eo, cui multorum simul operum elaborationi inuigilandum sit. Nam Franzium quidem, post edita quaedam iuxta Pliniani operis initium ad Medicos Graecos spectantia, nunc quoque Vegetius et Aetius occupant. Neque vero hoc iis licuit, qui adhuc particulas quasdam Pliniani operis separatim illustratas ediderunt, nec ipsi Heynio aliisue licebit, qui futuro tempore idem se facturos polliciti sunt, et iam quorumdam eius edendorum curam in se recepisse ostenderunt.

Prae-

Praemissa est huic Volumini Ioh. Harduini numismatum duorum, quae sunt inscripta litteris vt vocant Samariticis, interpretatio, ad verba Plinii L. VII. S. 57. *litteras semper arbitror Assyrias fuisse;* qua docet, Samariticas, quas nunc dicamus, litteras, eas Assvrias esse, quibus vterentur Cuthaei. Qui accuratius rem examinandam putabit, is comparabit Relandum *de nummis Samaritanis*, Hottingeri *Cippos Hebraicos*, et Ioh. Bapt. Ottium *Spicileg. ex Flau. Iosepho ad N. T. illustrationem,* p. 60. sqq. et quos laudat Cel. Fischerus in *Proluss. quinque, in quibus varii loci librorum diuinorum* etc. p. 158.

Continentur autem hoc Volumine iterum tres libri, a septimo ad nonum, quos descriptionem hominis, et gentium notabiles figuras, item animalium terrestrium pedatim gradientium genera, aquatiliumque animalium naturam, tractare constat; et maxima pars notarum est Harduini, qui loca Plinii ex numis frequenter, et praemonstrata a ceteris interpretibus via, ex Aristotele, Aeliano, Oppiano, aliisque Poetis Graecis et Latinis, interdum etiam e Geoponicis scriptoribus, illustrat. Quod autem supra diximus, contra interpretum sententias adhuc multa esse monenda, id vno tantum exemplo demonstrabimus. Scribit Plinius VII, 2. *in Africa familias quasdam effascinautium* commemorari ab quibusdam antiquis historicis, *quorum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes.* Hic commenti sunt interpretes, Plinium vsum esse graeca voce *πρόβατα*, ad pecudes indicandas, quemadmodum in aliis locis *pyctam* pro pugile, *pallacas* pro concubinis, et Cicero in Verrinis *in acta* pro *ἐν ἀκτῇ* in littore, dicat. Non vero probabile est, sine caussa Plinium Graeca voce vsum esse in consuetudinem sermonis latini non recepta. Nam ceteras, quae exempli loco afferuntur, ipsi licuit ideo vsurpare, quia ab aliis quoque vsurpabantur. Conuenientius ergo putamus, *probata* coniungere cum vocabulo *laudatione*, vt

laudatione probata dicantur pro *laudata impenſius.* Quod etiam Turnebus vidit. Lambinus vero hanc affert amici cuiusdam coniecturam, interea probatae areſcant arbores; ſed illud interea friget. Alioqui *probata* etiam poſſint *in ſuo genere bona quaeque* denotare, veluti pecudes paſtuatque cultu opimas, ſegetes laetas, pulchras arbores e. ſ. p. quibus fere verbis vtitur Gellius horum mentionem faciens N. A. IX, 4. Caeterum laudamus ſedulitatem atque induſtriam quam Editor praeſtitit, et nec de fide ac diligentia eius dubitandum eſſe dicimus, de qua tamen, vt iam nuper monuimus, iudicare, et aliquid certi dicere poterunt ii, quibus vtraque editio, Gronouiana et Harduini, ad manus ſunt, et quibus operae pretium eſſe videtur, vtramque cum hac Franziana comparare. Indicabimus enim quaedam, quae ſe nobis ſponte obtulerunt, emendatius ſic legenda. In textu Lib. VII. c. 24. legendum: *ars poſtremo eius rei facta, et inuenta eſt.* In notis: in nota Harduini p. 282. pro *Venit ſpes, teritur* etc. legend. *Venit hiems, teritur* etc. eſt notus locus Virgilii Georg. 2, 519. In verbis Aeſchyli, in nota Dalec. p. 297. leg. θαλασσόπλαγκτα. Pag. 354. locus Aeliani N. A. XI, 26. ſic legendus: ἔχει ὁ μὲν δράκων ὁ ἄῤῥην τὸν λόφον. In verbis ex Ariſtotele leg. ἡμερῶν ὀλίγων. In loco Epimarchi p. 687. legend. Σάλπας βδελυράς. In verbis Ariſtotelis p. 766. κηριάζωσιν legend. bis pro κυριάζ. vt p. 755. legitur.

IOH. CHRISTOPH. BREMER, SVPER ALIquot Minucii locis coniecturalis Commentatiuncula.

MINVTIVS FELIX, inter veteres Scriptores Chriſtianos limatiſſimus, cuius vnus tantummodo liber M. S. aeta-

tatem tulit; posteaquam dialogus illius in lucem publicam editus fuit, etiamsi plurimos eruditorum est nactus, magna doctrina aeque ac critica facultate conspicuos, qui multis eius locis, et acute emendando, et recte interpretando, lucem accenderunt; nonnulla tamen restant explicanda rectius sanandaque, quae inter referenda mihi videntur ea, quibus iam operam nauare mecum constitui.

Iam primum Cap. I. Sect. 3. ambiguum semper erit, quid sibi vox *discedere* velit, vtrum proprio significatu adhibita, an pro *mori* posita sit: ponamus enim, doctiss. *ab* HOVEN in *Vindiciis Minutianis*, *Musei Stoschiani* Vol. I. Fascic. 2. insertis, abunde satis contra Cl. LINDNERVM probasse, verbum hoc simpliciter positum idem nonnumquam significare ac *mori;* omnia tamen argumenta, quibus euincere conatur, ita hoc in loco et a MINVCIO vsurpari, infirmiora puto, quum v. c. vocabulum *sanctus*, ad quod prouocat, saepissime et de viuentibus adhiberi, neminem fere fugiat. Ceterum magni non interest, vtram hic significationem sequare, nisi quod LINDNER, propriam defendere cogatur, qui loco illi vexatissimo Sect. ead. vt medeatur, ita eum interpungit: *sic solus in amoribus*, *conscius ipsi, socius in erroribus.* Quae quidem interpunctio mihi displicet, quum verbis *consc. ipsi* nescio quid duri atque frigidi insit. Meliorem puto I. GRONOVII distinctionem: *s. s. i. a. ipse, s. i. e;* at vero *amores* non de Venere promiscue sparsa cum eo sunt explicandi; eiusmodi enim amores in *erroribus* numerasset MINVTIVS, neque tum amores erroribus opponendi fuissent. *Amores* numero plurali hic de amicitia vsurpantur, vt et apud CICERONEM interdum; voce autem *conscius*, quae aeque in CIC. occurrit, vbi de amicis sermo, noster, vtpote notus CIC. imitator, est vsus, locutionem conflans nouam, puto: *in amoribus conscius.* Proinde *solus i. a. c.* *vnicus* est *amicus*. Fortasse tamen GRONOVIANAE huic distinctioni praeferenda est STRVCHTMEYERI,

MEYERI, *secundi*, in *Animaduersionib. Critic.* Lib. I. Cap. II. legentis *s. s. i. a. e.*, *ipsis s. i. e. Ipsis* iam ante hunc legi iussit CHRISTIAN. CRVSIVS in *Probabilib. Critic.* p. 63.; mi eo autem displicet CRVSIANA huius loci emendatio, quod pro *consetius* mauult *constans:* etenim non verisimile est, librarium pro faciliori reposuisse difficilius verbum. Olim coniiciebam, *consociatas*, quod verbum, contractum fortasse, librarius legerit *conscius:* quam coniecturam ideo, quod statim sequatur *socius*, nemo reiiciet, nisi qui stili MINVC. idiomata ignorauerit. Verum enim vero acquiescamus in lectione vulgari. Inter varias autem de hoc loco suspiciones nullam equidem minoris pretii arbitror HOVENIANA: *hic in am.* cet. *Sic* minime est frigidusculum, vti vel contextus docet; sed plane consentaneum stilo MINVCII, pari modo sectionem 2. incipientis: *ita eius contemplatio* cet. Aliud exemplum vid. Cap. V. Sect. 9. Particula autem HOVENIANA quam maxime friget.

Contra assentior viro huic doctiss. quod Sect. 3. lectionem, vt RIGALTIVS aperte testatur, M. S. *eadem velle vel nolle*, defendit. At vero haec verba maiori distinctionis signo a praecedentibus sunt segreganda. Sect. 4. pro *respuit*, quae vox sana est, CRVSIVS l. l. quod eam τῳ *praecurrere* opponi haud commode posse opinatur, mauult *deseruit;* verum eiusmodi ἀκυρολογίαι non raro inueniuntur. Praeterea coniecturae huius eadem est conditio, ac superioris CRVSIANAE, ad verbum *conscius* prolatae, nec non STRVCHTMEYERIANAE ad h. l. *refugit*.

Sect. 5. pro *reformauit* CRVSIVS mauult *reuocauit*. Perperam. Non haerendum in praepositione *re*, quod CRVSIVM fecisse mirum est, tantae lectionis virum! Verum corrigendi libidine abreptus, saepissime peccauit, cuius hoc iterum sit exemplum. Nimirum init. Cap. II. MINVC. ait: *negotii et visendi mei gratia Romam contenderat, relicta domo, coniuge, liberis, et, quod est in liberis amabilius, adhuc*

huc annis innocentibus, et adhuc dimidiata verba tentantibus. Hic CRVS. sine vlla necessitate *quod est* immutat in *quo nihil est.* In eo autem stili MINVCIANI fuit rudis, quod pro secundo *adhuc* maluit *adfatu.* Ita MINVT. Cap. III. *cur non agnosca alacritatem tuam illam et illam hilaritatem?* vbi LINDNER. larga manu exempla dat.

Cap. III. Sect. 2. ita incipit: *Cum hoc sermone eius medium spatium ciuitatis emensi iam liberum litus tenebamus.* Hic LINDNERVS sententiae accedit viri cuiusdam docti in *Obseruationib. Misc. Critic.* Vol. X. T. I. p. 13. *medium spatium ciuitatis* de spatio medio Ostiam inter atque mare explicantis; at vero, cum *ab* HOVEN nescire me fateor, quomodo hoc spatium dici possit *medium spatium ciuitatis*, nisi forte vrbis agrum nomine ciuitatis comprehensum putes. *Med. spat. ciuitat.* recte, puto, *ab* HOVEN explicat per mediam ciuitatem, ita vt ne vox *medius* nimium vrgeatur pro exemplis ab eodem allatis. Locum igitur Theotisce hoc modo verterem: *Unter diesen Reden des Octavius kamen wir aus der Stadt, und schon hatten wir das freie Ufer erreicht.* Quod vero contra interpretationem BARTHIANAM, similem huic, Cl. LINDNER. monet, ambulantes hoc spatio confecto non liberum litus, sed agros et campos nactos esse, cogitandum est, MINVCIVM non dicere velle, se, simulatque vrbe exiissent, ad maris litus peruenisse; verum, nihil narraturus de sermonibus ab vrbe ad mare vsque habitis, statim addit: *iam litus tenebamus*, narrantium more, media saepe transilientium.

Ead. Sect. legitur: *et, vt semper mare, etiam positis flatibus, inquietum est, etsi non canis spumosisque fluctibus exibat ad terram, tamen crispis torosisque. Ibidem erroribus delectati perquam sumus, quum in ipso aequoris limine plantas tingeremus* cet. Haec et seqq. ita refingit CRVSIVS: *crispis tortuosisque itidem erroribus — furtim nunc relab. — ipsum sese resorb.* quae omnia vana sunt; nisi quod cum

eo

eo *itidem* legens, verbo hoc cum *erroribus* coniuncto, comma pono ante *delectati: errores* enim nunc positi duriusculi mihi videntur.

Sect. 7 LINDNERVS particulam *vel* ante voc *enataret*, vt prorsus alienam ab hoc loco, quum *raderet*, et *enataret* locutiones putet synonymicas, delendam censet. Sed *vel* apud nostrum nonnunquam idem est quod *et*, vt ipse LINDNER. ad Cap. I. Sect. 3. monuit.

Cap. V. Sect. 9. Cl. *ab* HOVEN iure meritoque asserere mihi videtur MINVCIO vocem *attollitur*, quae et in M. S. inest. LINDNERIANVM *et alitur* ideo hic reiiciendum, quod MINVC. plura verba coniungens copulam omittere solet, vt mox: *diuiditur, soluitur, dissipatur*, quae verba *ab* HOVEN anxie nimis interpretans transposita vult.

Sect. 10. occurrit *rutilare fulgura, praemicare fulmina*. CRVSIVS, idem significare putans *rut.* et *praem.* legit *praecipitare* vi reciproca; sed nulla adest tautologia, aliud enim est color, aliud motus fulminum.

Cap. VII. Sect. 6. *repetamus*, vti M. S. habet, inuito LINDNERO, retinendum puto, quippe quum *reposcere*, vt simplex, duplici accusatiuo gaudeat, quidni et ad illius analogiam compositum vocis *petere?* etiamsi nullum plane exemplum inuenias.

In fin. Cap. VIII. lectio M. S. est: *ita illis pauorem fallax spes solatia rediuiua blanditur.* Hic critici misere se torserunt, quum locus, si *solatia rediuiua* commatibus includas, et per appositionem, vt aiunt, explices, nulla mutatione egeat.

Ita et Cap. VIII. Sect. 9. M. S. lectionem saluam puto. Verba sic se habent: *vbi incestae libidinis ebrietatis feruor exarsit*, i. e. *vbi i. l.* scilicet *feruor* ex seq. id est, siue quem efficit *ebrietatis feruor*, *exarsit*, siue et, vt MINVC. consueuit, omissum est.

Cap.

Cap. XI. Sect. 9. WOPKENSIVS putat, pro *in dulcedine carminis* scribend. *in dulcedinem*. Falso. *In d. c.* est: *cum dulcia carmina pangerent, in dulcibus carminibus.*

Cap. XVI. Sect. 6. vel librarius vocabulorum praecedentium, *procreatos* et *nactos*, sono deceptus, pro *insitam* scripsit *insitos*, vel e lectione M. S. eliciendum est *insitam iis*. Hoc primo contracte scriptum fuerit, *insit iis*, quae duo verba deinde abierunt in vnum, *insitos*. Ceterum Cl. LINDNERI *insitam habere* nimis a literis recedit, adeoque durum est.

Paullo post defendendam esse statuo particulam *adeo*, pro qua editio Romana habet *at vero*. *Adeo* hic idem est, quod in aliis MINVC. locis *sic*, *ita*. Vide supra. LINDNERVS, qui alias tamen cum stilo MINVCII familiaritatem se contraxisse aperte probat, coniicit *addo*.

Cap. XVIII. Sect. 3. in M. S. vocem *Mesopotamiam* sequitur *pro imbribus pensat*, quod LINDNERO glossema, mihi autem cum *ab* HOVEN seruandum videtur, ita vt *pensatum* legatur pro contracte *pensat*, vti iam CRVSIVS legi iussit; a quo tamen dissentio *Indis* legente.

Eod. Cap. Sect. 4. *coelum terramque* minime, cum LINDNERO spuria sunt habenda, quum MINVCIVM ita verbose multis in locis loqui, quaeuis fere pagina doceat. Multis in locis dico, quoniam in aliis multis ellipticam rationem sectatur. Adeo scriptori nostro, et breuis, et copiosa oratio, familiares sunt.

Ead. Sect. ad vocabul. *legem*, vel ex superioribus oppositis *videns*, vel e proximo *perspicias*, supplendum *perspiciens*. Fortasse tamen legendum: *ita quum coelum terramque perspiciens, prouidentiam* sc. *videas*. Tunc τῷ *ingressus* quoque in antecedentibus aliquid oppositum foret.

Cap. XVIIII. Sect. 1. *Audio poetas quoque vnum patrem diuum atque hominum praedicantes, et talem esse mortalium mentem, qualem parens omnium diem duxerit.* Ita

LINDNER. edidit RIGALTIO duce, qui in M. S. legi testatur: *diem duxerit*. HERALDVS contra, qui prior M. S. inspexit, inuenisse se ait: *direxerit*. Inde sequi videtur, vocem ibi scriptam esse ambigue. At vero *duxerit* praeferendum pro loco HOMERI, ex quo haec desumta sunt, quemque LINDNER. profert. Equidem scribendum esse arbitror *induxerit*, quum syllaba *in* ob vltimam literam vocis *diem* facile excidere potuit, Graecaque ita se habent: τοιος γαρ νοος εςιν επιχθονιων ανθρωπων, οιον ΕΠ' ἠμαρ Α ΓΗΙΣΙ πατηρ ανδρων τε θεωντε. Abeat igitur *ab* HOVEN cum suis *de dio duxerit*, vel *dio deduxerit*, *vel diuum duxerit*: ambae enim priores coniecturae Graeco non conueniunt, et ad vltimam monendum, *diuum* hic locum non habere posse, quum MINVCIVS πατηρ ανδρων τε θεωντε per *omnium* expresserit.

Eod. Cap. Sect. 5. verba *et* (vel *eo*, vel *ea*) *altior* — *a dea tradita*, non e margine in textum irrepsere, vt I. FRID. GRONOVIVS opinatur, quum MINVTIVS et postea, Anaximenis sententia de Deo allata, adiiciat quaedam, vt probet, philosophorum ethnicorum de Deo vno cogitata quodammodo amice conspirare cum Christianis, adeoque hoc in loco eiusmodi quid de Thaletis opinione dixerit sit necesse.

Sect. 9. cur nominatiuus SPEVSIPPVS, quem M. S. habet, in accusatiuum mutandus, aeque parum video, ac quare vox *naturalem*, paullo post sequens, eiicienda sit SPEVSIPPVS — *nosse*, vt innumeris locis nominatiuus cum infinitiuo, quem dicunt, historico.

Cap. XX. Sect. 4. tueri se potest M. S. lectio, si *homines* in *omnes* mutetur, quae quidem verba, vt notum est, saepius a librariis sunt confusa.

Sect. 5. in M. S. inest: *Similiter, ac vero erga deos quoque* — *maiores nostri* — *crediderunt*, vbi LINDNER. verba transponit, legendo: *S. vero ac.* Quidni autem *vero*, quod

quod per *sane* explicat LINDNERVS, eundem sensum post *ac,* adeoque locum suum, obtinere possit? Attamen rectius forsitan pro *ac vero* legendum *adeo.*

Cap. XXI. Sect. 2. aptius fortasse ad contextum, pro *errando* reponendum *arando.* Nulla autem caussa subest idonea, quare vocem paullo post sequentem *frugibus* VRSINVS deleuerit.

Cap. XXIII. Sect. 8. lectio salua est, neque pro *tormentis* legendum *tornis*, quum illo verbo cuiusuis generis machinae significentur, vt vel lexica docent. Sequitur autem *machinis*, ex stili MINVTIANI idiomate, secundum quod saepius voces et phrases synonymicas coniungit.

Cap. XXXVII. Sect. 7. vnice probo HOVENII emendationem, et facilem, et contextui aptam: *in hoc adeo quidam imperiis ac dominationibus eriguntur, vt interitum eorum perditae mentes, licentia potestatis, libere nundinentur.* Reliquae omnes coniecturae, atque explicationes, durae sunt atque hiulcae.

PAVLLI DANIEL. LONGOLII DE BOIIS Cornelianis Opinationes.

§. I. Cum in indagandis gentium sedibus non parum momenti faciat nominis notitia, fuit qui 1) notaret Cluuerium 2) quod *Boiorum* nomen 3) non explicuerit.

§. II. Nomen *Boiorum* origine Germanicum esse, verisimile est, quod *boi iuuenem, einen Iungen,* maioribus

Bbbb 2 no-

§. I. 1) Wachter in Gl. Germ. Tom. I. v. *Boheim* p. 188. 2) Ant. Germ. Lib. III. Cap. XXX. 3) A quo aliena congessit Schminkius, ad Goldasti Bohemiam Lib. I. Cap. IV. §. 3. p. 42. (5)

nostris significasse, ex Anglosaxonico coniici potest, cui hodiernum Germanicum *Bube* vel „*Bueb* respondet." 1)

§. III. De eo igitur sollicitis responderit quispiam: 1) „videri *Boios* denotare *colonos*, quoniam *byan* Anglosaxonibus est *colere*, *habitare*, *aedificare*, *possidere*." Quaenam vero gens id negligat?

§. IV. „*Boii*, vti aliae gentes tantum non omnes, a duce vel rege *Boio* quodam nomen gerunt," est, 1) qui satis audacter scribit, cuius tamen documentum plane nullum protulit. Imo ego in omnia alia discedo, ipso eius sententiae auctore non temere statuente, 2) Boium Alemanni regis Teutiscorum filium fuisse.

§. V. *Boiorum* nominis incunabula quis non sine ambagibus deprehenderet in Gallofrancorum adhuc ore versante *bois*, si *Boios* pro Gallica gente habeat; si pro Germanica, in Teutonum *busch*, Belgarum *bosch*, Italorum *bosco*? Ea, quae *siluam* indicant, 1) tribuit iis auctor antiquissimus Posidonius: 2) ΒΟΙΟΥΣ τον Ερκυνιον δρυμον οικειν προτερον. Num est hoc 3) „in re seria in incertum ariolari?" Cur fidem apud intelligentiores non inueniat, 4) qui *Boiorum* adpellationem inde deducit? 5) Ad hanc rationem petunt quidam *Cheruscos* ab *Harz*, 6) vt *Peucinos* a genere arborum, quod πευκη 7) *Tribocos* a tribus fagis, quae arbores nostratibus *Buchen*. 8) §. VI.

§. II. 1) Vt Leibnitius, in Praefat. ad Adlzreiteri Annal. Boic. iudicauit.

§. III. 1) Wachter l. c.

§. IV. 1) Meier, de Boiorum migrat. p. 3. 2) Cum Auentino, Annal. Boior. Lib. I. Cap. VI. §. 25.

§. V. 1) Interprete Wachtero v. *Busch* p. 233. 2) Apud Strabonem Γεωγραφ. Lib. VII. p. 450. 3) Vt censet Adlzreiter in Annal. Boic. Gent. Part. I. Lib. I. Cap. II. 4) Quod frustra metuit supra nominatus Meier. 5) Quem ad modum Ertelius in Relat. curios. Bauar. Relat. I. 6) Ceu monstraui in Hermundurorum meorum Cap. III. Sect. 1. Int. II. §. 19. 7) Hoc vero agens de Pinifero Cap II. §. 12. 8) Auctore Cluuerio in Germ. Antiq. Lib. II. Cap. XI.

§. VI. Longum est, nec refert iam mea, *Boiorum* annales 1) et migrationes 2) tradere. Meae partes non desiderentur in enarrando Cornelio. Illos scribit 3) *vlteriora* Boios *tenuisse*.

§. VII. Quo referunt se haec *vlteriora?* Ad *Heluetios*, quae *citeriora tenuere*. 1) Vtrumque tradit, qui Romae, non in Gallia Belgica, vt quidam sibi persuaderi sunt passi, vitam degebat suam.

§. VIII. Iam progredere Roma per Galliam Cisalpinam ad *Heluetios*, 1) vltra quos *Boios* Cornelianos quaeras. Horum „eos, qui trans Rhenum incoluerant, et in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnauerant, receptos ad se socios sibi adsciscunt" Heluetii e finibus suis exituri tum, cum Iulius Caesar 2) in Gallia. transalpina bellum gereret. Iuuat quam maxime „aduertere animum „3) ad locum, vbi Caesar commentariorum illorum de Bel„lo Gallico primos, scilicet in itinere per Alpes ex citerio-

Bbbb 3 „re

§. VI. 1) Quales composuere *Auentinus*, *Adlzreiter*, *Brunner*, alii, quorum mentionem facit Leibnitius in Praefat. ad Adlzreiterum. Exstant *Velseri* Rerum Boicarum libri quinque. Illis vero cunctis palmam praeripiet Academia Scientiarum Electoralis Bauarica, si eo ardore, quo adhuc, pergat condere atque eruere Monimenta Boica, quorum Volumina XII. prodiere, et Obseruationes, quarum X. Volumina varii generis. Ceterum nolo latere, esse apud me *Wigulei Hundii* Bayrisch Stammenbuch a diligente manu egregie auctum et continuatum. Huic iungas Oefelii Rerum Boicarum Scriptores, duobus Tomis anno 1763. editos. 2) Quarum potiores inuestigarunt Meier de Boiorum Migrationibus, Goetting. 1710. et Schoepflin in Vindiciis Celticis § 51. 52. et 55. Sed tamen aliquatenus et Cellarius Notit. Orb. Antiq. Lib. II. Cap. II. §. 87. Cap. VII. §. 18. 40. Cap. VIII. § 68. Iunker in Geogr. Med. Aeui Part. II. Cap. I. p. 82. seqq. Spener Not Vet. Germ. Lib. V. Cap. VI §. 13. seq. 3) German. Cap. XXVIII, 2.

§. VII. 1) Ibidem.

§. VIII. 1) Quorum fines peculiari dissertatione descripsi. 2) Ipso teste de Bell. Gall. Lib. I. Cap. V. extr. 3) Praeeunte

„re Gallia, conuentibus peractis, ad exercitum cum rediret.
„4) Ergo trans Rhenum eae potissimum terrae erant, quas
„Rhenus interfecat. Perpendenda sunt singula verba dili-
„genter. Dicit Caesar, *Boios* trans Rhenum sedes habu-
„isse, non trans Danubium; deinde eosdem *Boios* ab Hel-
„uetiis ad se receptos et pro sociis adiunctos esse. Si re-
„cepti sunt ab Heluetiis, eis antea coniunctissimos fuisse
„oportet.

§. IX. Non me fugit, Caesarem 1) „concessisse, *Bo-*
„*ios* petentibus Aeduis, quod egregia virtute erant cogniti,
„in finibus suis collocarent, quibus illi agros dederunt,
„quosque post ea in parem 2) iuris libertatis que conditio-
„nem, atque ipsi erant, receperunt." Inde factum, vt Lugdunensem Galliam incolerent. 3) Hodie dicitur le Bourbonnois. 4) Eorum oppidum erat Gergouia, 5) in cuius nomine tamen libri 6) dissident, 7) atque etiam Gorgobia scribitur. 8)

§. X. Manetne autem ibi nomen, vt verbis vtar Taciti, 1) *Boihemi*, 2) *Boiihemi*, 3) *Boiemi?* His proxime accedit *Boiohemum.* 5) Nec diuerteret multum Βουιαιμον, 6)

Schwarzio Disp. de Noua designatione veteris Heluetiae finibus p. 18 seq. 4) Vt testatur Suetonius in Caes. Cap. LVI.

§. IX. 1) Ipso teste de Bell. Gall. Lib. I. Cap. XXVIII. extr. 2) Ni ex plurimis Mscptis, quorum excerpta in penu meo, malis *partem.* 3) Ex indicio Plinii Hist. Nat. Lib. IV. Cap. XVIII. 4) Schoepflino Vindic. Celt. §. 55. cui praeiuit Cellarius Not. Orb. Ant. Lib. II. Cap. II. §. 87. Iunkero in Introd. in Geogr. Med. Aeu. Part. II. Cap. I. p. 83. suffragante. 5) Apud Caesarem de Bell. Gall. Lib. VII. Cap. IX. extr. 6) Quos excerpsi, vt n. 2. indicaui. 7) Quod dissidium non dissimulat Vossius ad Caesarem l. c. 8) Iulio Celso Comm. de Vit. Iul. Caesaris p. 121. Graeuiano p. 97.

§. X. 1) German. Cap. XXVIII, 4. 2) Quae est scriptura mei codicis, vt in Ernestianis Kappii. Ita et in margine editionis Frobenianae. 3) Ea vero Hummeliani. 4) Haec tamen typis exscriptorum ad vnum omnium, a nobis pariter ac a Cel. Ernesti perlustratorum. 5) Velleji Paterculi Hist. Rom. Lib. II.

6) magis autem Βευιαιβον 7) atque Βουιασμον. 8) Hinc 9) μεγα ἐθνος ιο Βαιμοι. Illa Cornelii verba in ſcriptura Bambergenſi: *manet adhuc* Boiis *e munere, nomen* indicare videntur: 10) *Manet adhuc* Boiiasmi *e re nomen*, vel *Boyasmum e re*, imo vt et poſſis *Boyaimum* ſcribere, quaſi *Boiorum domum*.. Melius dixiſſet 11) *Boiorum patriam* atque *natale ſolum*, quod vernaculum *heim* ſignificat. 12) „Latere aliud videtur 13) in ſcriptura Bambergenſi: *Manet adhuc Boiis e munere nomen*. Scribit is: *Manet adhuc Boiiasmi e re nomen*, vel *Boiasmum e re*, vel *Boyaimum*.“ 14)

§. XI. Vbi vero illud? Eruamus id ex bello cum Maroboduo geſto. De hoc Velleius: 1) „Sentio Saturnino „mandatum, vt per Chattos, exciſis continentibus Hercy„niae ſiluis, legiones *Boiohoemum*, (id regioni, quam inco„lebat Maroboduus, nomen eſt,) ipſe a Carnunto, qui lo„cus Norici regni proximus ab hac parte erat, exercitum, „qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos or„ſus eſt.“

§. XII. Ea ſi cum Cornelianis noſtris contendam, vereor, ne alter eorum in deſignando *Boiohemo* errauerit, aut duplex fuerit, aliud Velleianum, aliud Cornelianum. Quo pacto enim *Boii*, Heluetiorum vicini, ſimul tenerent regio-

Cap. CVIIII, 5. 6) Strabonis Γεωγραφ. Lib VII. p. 445. vett. librorum ex indicio Caſauboni, qui eam lectionem veriorem habet. 7) Eiusdem Geographi manuſcriptorum. 8) Eiusdem in illius texto. 9) Ptolemaei Γεωγραφ Υφηγησ. Lib. II. Cap. XI. 10) Lipſio ad ſuum Tacitum. 11) Cluuerio Lib. III. Cap. XXX. Germ. Antiq. proponente, imo, quotquot iſta Corneliana illuſtrauere, Althamero, Kirchmaiero, Vettero. 12) Vt docuere Eccard ad Leg. Franc. p. 6. Wachter Gl. Germ. Tom. I. v. *Heim* p. 692. Friſch in Lex. Germ. Latin. h. v. p. 436. Haltaus in Gl. Germ. Med. Aeui Tom. I. h. v. p. 856. et iam ante Beatus Rhenanus, Althamer, Kirchmaier, Vetter ad Taciti German. Cap. XXVIII, 4. 13) Lipſio ad Taciti German. Cap. XXVIII, 4. 14) Iſti coniecturae addit Conringius: „forte: *Boiemi e re nomen*. Eſt tamen vulgata lectio ſic ſatis tolerabilis.“

§. XI. 1) Hiſt. Rom. Lib. II. Cap. CIX, 7.

gionem, quam incolebat Maroboduus, cui nullus 1) non *Bohemiam*, vt iam adpellatur, tribuit?

§. XIII. Illi *Boii*, qui vltra Heluetios agebant, mihi videntur magis atque magis se Pannoniam versus vertisse. Qua via 1) enim *Arauisci* in *Pannoniam* „a *Bois* Germanorum natione, aut *Boii* ab *Arauiscis* in *Germaniam* commigrauerint, Tacitum 2) incertum reddidit, cum eodem „adhuc sermone, institutis, moribus vtantur."

§. XIV. Noui quidem, ad confluentes Oeni et Danubii in Norico Boio*durum*, 1) Boio*dorum*, 2) paullulum corruptius Baio*durum*, 3) forte Baio*ariam* in mente habentis, vel oscitantis *l* cum *i* permutato Bolo*durum*, 4) Bolo*dorum*, 5) Bolo*derum*, 6) vel *i* negligentis Boeo*durum*, 7) siue

§ XII. 1) Cluuerius in Ant. German. Lib. III. Cap. XXX. Albinus Chron. Terr. Misn. p. 431. Pregizer de Regn. Gent. in Europa Princ. ex Suenis §. 26. in Wegelini Thes. Rer. Suen. Vol. I. p. 143. Cellarius in Not. Orb. Antiq. Lib. II. Cap. V. §. 75. Iunkerus in Introd. ad Geogr. Med. Aeu. Part. II. Cap. I. p. 83. et 103. Speneius in Notit. German. Antiq. Lib. V. Cap. VI. p. 133. seqq. Goldastus de Bohemia Lib I. Cap. IV. §. 3. et quos ibi Schminkius in (*a*) nominauit, item Erber in Notit. Bohem. Part. II. Cap. I. p. 41. seq. Koeler de Maroboduo §. 3.

§. XIII. 1) Qua exhibent mappae Claudianae Argentinae industria Ioannis Schotti 1513. pressae, vt et Traiecti ad Rhenum et Franequerae 1698. incisae, Europae Tab. V. *Bii*, vt ego arbitror, pro *Boii*. 2) German. Cap. XXVIII, 5. at restituimus, cuius rationem reddidimus ibi.

§. XIV. 1) Ptolemaei Γεωγραφ. Ὑφηγ. Lib. II. Cap. XIV. in Scholiis in Vit. S. Seuerini castigati, vt videre est in Velseri Opp. p. 671. 2) Antoniniani Itinerarii a Wesselingio denuo editi p. 249. et Notitiae Dignitat. Imper. Occident. Ducis Pannoniae in Graeuiano Thes. Antiq. Rom Vol. VII. p. 1972. cum Panciroli Obseruatione ib. p. 1976. 3) Auentini Annal. Boior. Lib. II. Cap. V. n. 22. Ptolemaeum sequentis, vt sibi videtur. 4) Tabulae Theodosianae siue Peutingerianae, obseruante Berti, ad illam Velseri Operibus subiuncto p. 782. 5) Quarumdam membranarum Itinerarii n. 2. nominati, inspectarum a Simlero et Surita. 6) Alius ibidem, quod et in Scholiis ad S. Seuerini Vitam in Velserianis p. 671. fuit animaduersum, vt et a

siue Bocodurum, 8) contractius Boiotrum, 9) imo Boitrum. 10) Iam cum posterior huius adpellationis, ex quibus componitur, pars transitum per flumen significat: 11) non potest non nostratium Passauii Aeno, qui vulgo Inn adpellatur. adposita pars Instad insignire. 12) An vero Boii tum, cum Heluetii eos sibi adsciscerent, 13) an reduces facti illud transierint, non dum liquet, 14) atque cum maxime effecerint την Βοιων ερημιαν μεχρι Παννονιων, 15) id est, deserta Boiorum. 16)

§. XV. Si ad mentem Cornelii *Boios* Heluetiis propiores velis, eorum vestigia adparuerint ad flumen, quod ex lacu Chiemensi exit, 1) in Bi*daio*, 2) siue Be*daio*, 3) *Bidatio*, 4) B*. daio*, 5) Ba*daio*, 6) item Βαιδαιω. 7) Sane 8) *Bii* hic locorum conspiciuntur, qui sine dubio *Boii*. Id autem superesse voluerunt in Dietmaning, 9) vel Burkhausen, 10) imo potius in Baemburg 11) siue Baumburg ad confluentes Alazae et Kraunae. Num perperam opiner,

coa-

Pancirolo paullo ante excito, quibus apdas Ereinshemium ad Flori Epitomen Rer. Rom. Lib. III. Cap. III, 18. 7) Quo vtuntur Ptolomaei Βοιοδουρον interpretantes, sed inepte, vt pronunciauit Meier de Boior. Migrat. p. 27. 8) Quod a Birkeimero in Loc. per German. Explic. in Schardio de Reb. German. Tom. I. p. 208. siue Schardio rediuiuo Tom. I. p. 82. 9) Suritae et Lazii in Scholiis illis Velserianis p. 671. vnde Wesseling l. c. 10) Vitae S. Seuerini Cap. XXII. pr. et illis ipsis Scholiis p. 671. non ignorante Wesselingio. 11) Cui demonstrando omnem moui lapidem in meis Hermunduris Cap. II. Sect. II. 12) Tantum non omnes agnouerunt, ex quibus saltem eos nominauerim, qui memoria mea sponte succurrunt, Birkeimer l. c. Cluuerius de Norico Cap. V. Wesseling l. c. 13) Vt Cluuerius Norico Cap. V. putat iam ex Meieri antea nominati indicio. 14) Quam litem haud diremit Meier. 15) Strabonis Lib. VII. p. 449. 16) Plinii Hist. Nat. Lib. III. Cap. XXIV. al. XXVII.

§. XV. 1) Cellario in Notit. Orb. Antiq. Lib. II. Cap. VII. §. 44. delineante. 2) Vti potior librorum pars Antonini Itiner. Wesselingio editore p. 236. 257. 258. 3) In lapide CXLIIX. Class. I. Reinesii Inscript. Antiq. ad quem p. 174. multa, item in Tabula Peutingeriana III. a Scheibio procurata. 4) Quoddam exemplar habebat a Surita inspectum. 5) Vt aliud ab eodem et Tabula Peutingeriana a Velsero publici iuris facta p. 735. 6) Vt hoc a Simlero. 7) Ptolemaei Γεωγρ. Υφηγησ. Lib. II. Cap. XIV. 8) Ceu iam n. I. ad §. XIII. obseruaui. 9) Ex Suritae indicio. 10) Ex eiusdem. 11) Quae illum locum occupauit ita consentibus Cluuerio in Norico Cap. V. et Reinesio l.

coaluisse illas loci adpellationes ex isto iam in scenam producto *Bii* pro *Boii* et, quod tam multis nominibus accreuit, *au* siue *ach*, *a*, quae insigniunt regionem, *quae adluitur fluuiis*. 12) Fuisse autem situm ad fluuium, iam demonstratum fuit.

§. XVI. Quae cum ita sint, quae mora, quin vel vt postliminio redeant *Boii*, quos exhibent expressis singulis literis et, vt par est, cum meus tum Hummelianus codex? In his Cornelii mei 1) verba ita fluunt: „Sed vtrum Arauisci in Pannoniam a *Boiis* Germanorum natione, an *Boii* „ab Arauiscis in Germaniam commigrauerint, cum eodem „sermone, institutis, moribus vtantur, incertum est, quia „pari olim inopia ac libertate eadem vtriusque ripae bona „malaque erant." Illos *Boios* typi ad vnum omnes cum *Osis* commutarunt, atque auctori suo maculam contraxere non leuem. Scribit enim is alio loco: 2) „*Osos* Pannonica lingua coarguit non esse Germanos." Haec cum istis conciliare existimat, qui tamen ipse fassus erat, 3) esse „manifestam contradictionem, 4) nisi forte respectu domicilii h. l. Germani vocentur, qui respectu originis Pannonii erant." Hac excusatione, quae re vera nulla est, iam supersedemus. Prisci voces non separantes scripserant ABOIIS. Sciolus oscitans secernebat AB. Et remanebat OIIS. Forte illi iam nominati *Osi* in mentem veniebant. Iam iidem huc trahebantur nulla vtriusque gentis habita ratione. Quod si vero A BOIIS a se in vicem auellas, nemo te accusabit temeritatis, cuius se reos reddunt, qui vim 5) inferunt auctoribus. Sed de hoc pluribus egi in Tacitum de Situ, Moribus et Populis Germaniae, quem paro.

CHRISTIANI DAVID IANI, Gymn. Islebiensis Rectoris, de Alcaeo Poeta Lyrico eiusque fragmentis commentatio.

De Alcaeo, poëta lyrico, eiusque fragmentis vt instituerem scribere, facile induxit me, quem in manibus habeo,

e. adprobante Wesselingio. 12) Quod pridem docuere linguae nostrae peritissimi in scenam producti in meis Hermunduris Cap. III. Sect. II. Int. I. Part. I. §. 5. n. 27. quibus comitem dederis *Wachterum* Gl. Germ. Tom. I. p. 9. seqq.

§. XVI. 1) German. Cap. XXVIII, 5. 2) Nempe German. Cap. XLIII, 3. 3) Dithmar ad priorem locum Cap. XXVIII, 5. 4) De qua iam questi erant, qui Tacitum illustrabant, Althamer, Kirchmaier, Vetter. 5) De qua queritur criticorum modestissimus et sagacissimus *Perizonius* in Animadu. Histor. Cap. X. p. 429. seqq. ed. Harles.

heo, admirator illius atque imitator, Horatius. In quo illustrando dum operam posui, saepenumero subiit aliquis animum dolor, quod praeter pauca atque exigua fragmenta, nihil ad nos ex diuini istius poëtae operibus peruenisset. Cum enim intelligerem, nos iis vniuersis eo carere aegrius, quo excellentius in ipsis eorum reliquiis ingenium, quo et acrior et grandior spiritus cerneretur; tum sentiebam inprimis, si integra haberemus, e quibus hae particulae essent seruatae, carmina, quantum illa essent luminis allatura odis Horatii, qui in hoc genere totum se ad Lesbii vatis exemplar composuisset, eique sese studuisset esse quam simillimum. Quod quidem et ipse plurimis locis declarat ac profitetur, magnificisque subinde Alcaeum suum verbis extollit, et comparando intelligitur, vel paucorum illorum, quae ex Alcaei operibus supersunt, fragmentorum plurima aperte a Venusino poëta imitando esse expressa. Sic equidem, per Horatium cum Alcaeo etiam contracta, vt sic dicam, familiaritate, ita suspicere hominem atque adamare coepi, vt tam, quae ad illius vitam, mores, ingenium, opera denique cognoscenda pertinerent, ex antiquis denuo scriptoribus repetita colligere, quam carminum eius fragmenta nouis aliquando curis castigare atque illustrare statuerem. Quamquam enim illa iam pridem sunt a viris doctis ex Athenaeo, Heraclide Pontico, Stobaeo, aliisque excerpta: tamen eadem ita corrupta adhuc et mendosa apparent, ita fere vel (cur enim eloqui dubitem?) inscite ab his, qui edidere, tractata sunt, vt operae sit, studii aliquid et ingenii ad ea emendanda et constituenda conferre. Itaque eius talis exercitationis leue aliquod specimen (nam nihil videri aliud has pagellas cupimus) aequo et erudito lectori tradere visum est.

Alcaeo patria fuit Mitylene, a) nobilissima Lesbi insulae ciuitas, eademque litterarum fama clarissima. b) Olympiade illum XLIV. floruisse, in chronico Eusebiano memo-

a) μεγίστην πόλιν vocat Strabo XIII. p. 617. *pulchram* Horat. Epist. I. 11. 17. Hinc Alcaeum Athenaeus deipnos. I. 19. πολιτῶν Μιτυληναίων, Sappho ap. Demetr. Phaler. (v. H. Steph. fragmm. lyrr. T. II. p. 38.) κοινὸν τὸν Λέσβιον, *Lesbium* ciuem Horatius carm. I. 32. 5 dixere

b) Multos ea insula viros praeclaros protulit, vt, praeter Alcaeum quidem, Pittacum, qui numeratur in septem, Diophanem rhetorem, Lesbonactem philosophum, Theophanem historicum, alios. Cf. Strab. l. l.

riae traditum est. Aequalis fuit Sapphus, quam etiam ipsam Mitylenaeam fuisse, atque ab Alcaeo amatam, *c*) constat.

Erat Mitylenarum respublica, more plurimarum Graeciae ciuitatum, ita constituta, vt libertate vteretur, ac tyrannidem, siue perpetuam, quae penes vnum esset, dominationem, repudiaret. Excitabat ista Graecorum libertas atque alebat magna ingenia, quae si ad poësin facta essent, nullis constricta vinculis, ad summam eius artis virtutem igneo ferrentur impetu, immensaque enthusiasmi vi (nam est libertas suapte natura ferocior) ad insignem illam et sensuum et verborum sublimitatem eniterentur, quam Romanorum aureae aetatis poëtae, cultiores illi quidem, verum moderatiores etiam, vt in oppressa libertate, assequi non potuerunt. Verum graecis ingeniis eadem illa libertas tribuit quoque audaciorem quamdam atque effrenatiorem cum morum, tum sensuum orationisque licentiam, vt in illorum fere carminibus impolitior quaedam simplicitas, asperiorque ac rudior virtus inesset.

Alcaei ingenium, excellentissimum natura atque acerrimum, praeter communia ista, alia quoque, quibus inflamaretur, incitamenta habuit. Saeuam enim is a puero militiam, non solas litteras, secutus, tantam sibi ex rebus bellicis fortitudinis gloriam comparauit, vt etiam inter claros Lesbiorum duces referretur *d*). Non dubito, quin bello, inter Lesbios et Athenienses ob Sigeum occupatum gesto, si non praefuerit, certe praetor, id est, cum militari imperio, interfuerit exercitui suorum ciuium *e*). Quo in bello quanti huius virtus ab hostibus fieret, cognitum est proelio, quo ab Atheniesibus Lesbii superati sunt. Cum enim fortissime pugnasset, sed cedere tandem fortunae coactus, vix, armis abiectis, seruasset vitam; arma illius capta in Mineruae ad Sigeum templo Athenienses suspenderunt: tantae sibi duxerunt eam praedam gloriae *f*).

Incidit huius tanti viri aetas in ea tempora, quibus erat Mi-

c) Notum est Alcaei ad illam carmen Θέλω τι τ' εἰπῆν cet.

d) Igitur *ferox bello* ab Horatio, carm. I. 32. 6. *vir fortis* a Cicerone, Tuscul. IV. 33. dicitur.

e) Terra scilicet; mari enim Pittacus summam imperii eo in bello tenebat.

f) Narrant rem Strabo XIII. p. 600. Herodot. V. 92. et Herodoti censor, Plutarch. περὶ Ἡροδότου κακοηθείας. Versus Alcaei super eo casu referunt Strabo et Herod. ll. ll. Ceterum quomo-

Mitylenarum respublica, quod pluribus Graeciae ciuitatibus liberis accidisse videmus, domesticis odiis ac dissidiis perturbata. Vnde cum factiones atque intestina bella exarsissent, non defuerunt, qui tyrannidis cupiditate inducti, rerum potiundi opportunitatem amplecterentur. Quare multi ea tempestate Mitylenen tyranni tenuerunt, ex quibus memorantur Myrsilus, Megalagyrus, Cleanactidae, postremo Pittacus *g*); quos infestis et armis et carminibus *h*) acerrime Alcaeus, nouis rebus inimicissimus, insectatus est. In quo fuere qui suspicarentur, neque ipsum Alcaeum a rerum nouandarum studio immunem fuisse *i*). Verum enimuero impotentem, qua Alcaeus flagraret, caritatem patriae, libertatisque seruandae cupiditatem, falso, vt fit, crimine obterere voluisse inuidia mihi quidem videtur. Varia autem ille aduersus tyrannos fortuna vsus, nunc hos, vt vrbe excederent, compulit, nunc ipse ab iis eiectus est *l*). At eorum nullum magis implacabili odio persecutus est, quam postremum, Pittacum. Cuius rei hic ipse culpam sustinuit. Cum enim, vt est ab Aristotele *m*) memoriae proditum, Alcaeus, cum fratre Antimenide, exercitui Lesbiorum dux praeesset, eumque nonnulli, odio haud dubie commoti, retulissent sese elatius gerere, maioresque appetere res; en! subito, re incognita, auctore inprimis Pittaco, imperio se abdicare iubetur, summaque rerum eidem Pittaco traditur. Quam rem iniquo animo ferens Alcaeus, cum praeterea audisset, tyrannidem a ciuibus oblatam Pittacum esse adeptum, non dubitauit, quin ab isto, ciuitatis opprimendae

do Horatius in hoc ipso etiam similem se esse Alcaeo voluerit v. carm. II. 5. 10. et ibi not.

g) v. Strab. XIII. p. 617. Pittacus quidem ferebatur accepisse tyrannidem, quo a ceteris tyrannis liberaret rempubl. Certe postremo, pacatis rebus, ipse se abdicauit imperio, libertatemque patriae reddidit.

i) Sic Strabo l. l. et ex eo Bailius in dictionn. hist. v. Alcée.

h) Carmina illa quae de bellis ciuilibus et in tyrannos fecit, διχοστασιαστικὰ dicta sunt. Horatius carm. II. 13. 31 *pugnas et exactos tyrannos*, IV. 9. 7. *minaces Alcaei Camenas* vocat. In horum carminum multis allegoriam regnasse constat, cum non liceret semper aperte in tyrannos inuehi. Cf. Argum. carm. I. 14. Horatii.

l) Aliquando in Aegyptum adeo profugere coactum esse, constat e Strab. I. p. 37. vbi v. Xyland. Cf. Horat. carm. II. 13. 28. *dura nauis*, *dura fugae mala*.

m) de Republ. III. 10.

cupido, ita essent omnia sapienter instituta atque machinata, vt, quoscumque suis aduersari intelligeret consiliis, e ciuitate tollerentur. Quare grauissimo in illum odio accensus, non solum acerbissimis eum maledictis et conuiciis lacerauit n), et perpetuas cum eo gessit inimicitias, sed armis etiam instituit illatam sibi et patriae vindicare iniuriam. At praeter opinionem hostis iudicatur, et in exilium eiicitur cum multis aliis. Proin dux proscriptorum factus, bellum ingratae patriae intulit o). Contra eum missus a Lesbiis Pittacus, male rem gessit, et pulsus aliquamdiu patria caruit. Mox reuersus, Alcaeum victum cepit; sed praeter exspectationem, leniter admonitum dimisit p). Qua sola victoriae moderatione (nisi forte callida odii dissimulatio et gloriolae philosophicae aucupium fuit,) vt septem sapientium haberetur numero, multis videtur promeruisse.

De exitu Alcaei nihil constat. Epigramma enim de turpi Alcaei supplicio, quod laudat Vossius ad Catull. p. 42. non ad nostrum Alcaeum, sed ad alium pertinere, idem iam Vossius docuit.

Denique de duobus inprimis vitiis, quae obiici Alcaeo solent, dicendum videtur. Primum crimini datur vinolentia atque ebriositas; quod non solum Athenaeus q), eum ebrium fecisse carmina sua, et κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ κατὰ πᾶσαν περίστασιν πίνοντα εὑρίσκεσθαι, narret, sed ipsorum etiam eius fragmentorum multa ad vinum et compotationem pertineant. Hoc vltimum quidem parum graeue videbitur his, morem qui norint poëtarum, quo solet saepenumero colori poëtico aut lusui veritas cedere. Potuit vel ipsum Athenaei iudicium ex male intellectis eius generis carminibus proficisci. Verum nolumus nos ab Alcaeo crimen, quo accusatur, sic prorsus vniuersum repellere. Facile poterat, in illa morum et simplicitate et licentia, inprimis qui variis iactatus casibus, vel vino curas pellere, vel iucunde esse cum amicis subinde cuperet, vt potui indulgeret, perduci. Deinde

n) Veluti, appellauit eum σαράποδα, φύσκωνα, γάστρωνα. Cf. Diogen. Laërt vit. Pittac. Vix modum seruat generosior, idemque ferocior animus, cum sibi iniuriam fieri putat. Accedebat asperior illorum temporum simplicitas.

o) Dionys. Halicarn. antt. rom. V. 82.

p) v. Valer. Max. IV. 1. ext. 6. et Diog. Laërt. I. 1.

q) deipnos. X. 7. et 8. Item saepius vocat φιλοπότην, [illegible]

inde, quod alterum infertur Alcaeo crimen, pueros illum amasse, Ciceronis r) id quidem et Horatii s) auctoritate confirmatur. Sed quid tandem cogit nos de turpi ac Venereo amore cogitare? inprimis, cum de vniuerso puerorum apud Graecos amore tam praeclare sentire nos doceat Potterus Archaeol. gr. lib. IV. c. IX.

De vita, varia fortuna et moribus Alcaei satis dictum u). Quibus omnibus quomodo formari fingique ipsius ingenium oportuerit, monere vix opus est. Neque enim iam obscurum esse cuiquam potest, vnde vel ortum, vel vitam ac nutrimentum duxerit excelsa ista grauitas, dignitas, maiestas, igneum illud ac feruidum pathos, ferox ille et generosus enthusiasmi nisus, quas virtutes carminibus Alcaei lyricis tribui videmus ab his, quibus habere illa et legere contigisset. Audiamus Dionysium Halicarn. antt. rom. V. 82. et grandes illas virtutes lyricas, et alias, quae proprie sunt ingenio, dotes, de Alcaeo praedicantem. Ἀλκαίȣ, inquit, σκόπει τὸ μεγαλοφυὲς, καὶ βϱαχὺ, καὶ ἡδὺ, μετὰ δεινότητος, ἔτι δὲ καὶ τȣ̀ς σχηματισμȣ̀ς, μετὰ σαφηνείας, ὅσον αὐτῆς μὴ τῇ διαλέκτῳ τι κεκάκωται καὶ πϱὸ ἁπάντων τὸ τῶν πολιτικῶν πϱαγμάτων ἦθος. *Alcaei vero contemplare quaeso ingentem spiritum, breuitatem, dulcedinem, grauitatem; item orationem figuratam* (tropis figurisque splendidam,) *denique perspicuitatem, nisi quod haec ex dialecto* (ex idiomate Lesbio) *interdum detrimentum capit:* ANTE OMNIA *vero animum aduerte ad affectum, quo calent, quae ad rempublicam spectant poëmata.* Hoc vltimum eo pertinet, quod, cum Alcaeus plurima x) scripsisset carmina, tum principatum inter ea tenerent grauia illa in tyrannos, et de suis casibus, ab eo confecta; quorum etiam caussa *aureum* ei *plectrum* tribuit Horatius y). Sed de vino quoque et amore versus composuit, idque in medio bellorum strepitu z); quo et summum ingenium, et inuicta constantia proditur. De vtroque genere Quinctilianus Institutt. orat. XI. 1. vbi graecos poëtas percenset, *Alcaeus,* inquit, *in parte operis aureo plectro merito donatur,*

r) de N. D. I. 27. s) Carm. I. 32. 11.

v) Plures, praeter nostrum, Alcaei poeseos olim laude inclaruerunt; de quibus nunc plura non vacat scribere. Vid. Bail. l. l.

x) Athenaeus XI. 8. *decimum* odarum librum commemorat.

y) Carm. II. 13. 26. vbi v. not.

z) v. Horat. carm. I. 32. 6. sqq. ibique not.

tur, qua tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert. In eloquendo quoque breuis et magnificus, et diligens plerumque. Homero similis: sed in lusus et amores descendit: maioribus tamen aptior. Iam quis non doleat, haec talia tam primarii poëtae lyrici *aa*) carmina, praeter pauculas reliquias, quae in aliis reperiuntur scriptoribus, omnia periisse? quis non summo illorum desiderio afficiatur? Nos vero iam ad Alcaei fragmenta *bb*) illustranda accedamus, primum illa, quae in Athenaei δειπνοσοφισαῖς leguntur, recensuri.

I.

Νῦν χρὴ μεθύσκεν, καὶ χθόνα πρὸς βίαν
Παίεν, ἐπειδὴ κάτθανε Μυρσίλος.

Seruauit hoc fragmentum Athen. X. 8. Est magnificum principium carminis in mortem Myrsili tyranni. Magna cum vi erumpit statim enthusiasmus gaudii. *Nunc oportet inebriari, et tellurem vi pulsare* (saltare): *nam mortuus est Myrsilus.* Imitatus est hoc principium, forte et reliqua, quae periere, Horatius carm. I. 37. pr. — μεθύσκεν) fortius haud dubie et acrius, quam Horatii *bibere.* — χθόνα) Editiones Athenaei exhibent τινὰ, et mox πονεῖν, pro quo posuerunt viri docti πίνειν. Aliquanto melius hoc quidem, sed post μεθύσκειν languidum sane πίνειν, etiam πρὸς βίαν πίνειν, illudque, πρός τινα βίαν, prorsus frigidum. Praeclare emendat vir doctus ap. Aemilium Portum ad fragm. lyrr. Commelin. p. 181. χθόνα et mox παίειν. Vnice vera haec lectio; nam sic legisse Horatium, manifestum: apud quem quidem *pede libero*, venustius, contra apud Alcaeum πρὸς βίαν acrius est.

aa) Primum eum fuisse μελοποιὸν, f. poëtam lyricum, perperam ex Horat. I. 32. 5. nonnulli collegerunt. v. ibi not.

bb) Adpono, tironum gratia, indices librorum, quibus Alcaei fragmenta collecta continentur. Carminum poëtarum nouem, lyricae poëseos principum, fragmenta — graece et lat. Antwerp. 1567. 12. — Eadem, Heidelb. ap. Commelin. 1598. 8. — Poëtae graeci veteres, tragici, comici, lyrici — Tomi II. Colon. Allobr. 1614. Fol. Alcaei fragmenta in altero tomo sunt. — Pindari Olympia cet. — Ceterorum octo lyricorum carmina, gr. et lat. cura H. Stephani. Paris. 1560. 12. et saepius. — Carmina nouem illustrium feminarum — et lyricorum — ex bibliotheca Fuluii Vrsini. Antwerp. 1568. 8.

INDEX AUCTORUM, quorum Libri aut Inventa in hoc Volumine recensentur.

I. *Libri Theologici, et ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.*

II. Libri Juridici.

III. Libri Medici et Physici.

IV. Libri Mathematici.

Cor-

V. *Libri Hiſtorici et Geographici.*

IV.

VI. Libri Philosophici, Antiquarii, Auctores Classici, Philologici, Miscellanei.

INDEX

RERVM NOTABILIORVM.

A.

B.

C.

Com-